

הקדמה מִבֵּן בֵּן שֶׁל רַבֵּינוּ הַמְחַבֵּר זִלְלָה"ה יִתְבָּרַךְ ה'בּוֹרֵא ו'הַמְאַצִּיל הַגִּבּוֹה לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת דְּאֵינוֹן סְתִימִין מִתְלַבְּשִׁין וּמִתְרַכְבִּין בְּסִפְרֵי־רָאוֹן סִתְרָא דְסִתְרִין טְמִירָא דְטְמִירִין אֲתֵר דְלֹא קִיָּמָא לְשִׂאלָה וְלִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בְּיָה עַד אָדָם קְדָמוֹן לְכָל הַקְדוּמִים, וְאוֹר אֵין סוּף ב"ה וּב"ש הַשׁוֹפֵעַ בְּהֶם וּמְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין וְאֶסְתֵּר לוֹן מְכַל סִטְרִין, אֲשֶׁר יֵצֵר וְעֲשֶׂה אֶת הָאָדָם בְּחֻכָּהּ.

וְנִפְחַ בְּאַפּוֹ נְשַׁמַּת שְׂדֵי וַיְקִימָהּוּ לְעַמּוּד לְשִׁרְתָּ לְפָנָיו לְקִיּוּם נְצַחֵי כְּאֶחָד מִצְבָּאֵי מַעַלָּה חִירוֹת מִמְּלֵאךְ הַמָּנוֹת לְיִלְאָא כִּי אֲבִינוּ רֵאשׁוֹן חֻטָּא, לוֹ וְגֵרָם מִיְעוּט הִיָּרַח וְהִבִּיא מִיָּתָה לְעוֹלָם, וְה' צְבָאוֹת בְּרוּב רַחֲמֵיו הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד וּלְמַחֵי שְׁלַח לְפָנֵינוּ חֻשָּׁה עֲבָדוֹ לְהַנְחִיל לָנוּ תוֹרָה הַקְדוּשָׁה וּבְזָה יִלְכוּ יוֹנְקוֹתֵינוּ וְיִרְבּוּ פְּאִירוֹתֵינוּ דוֹר דוֹר עַד בָּא עוֹלָם הַתִּיקוֹן, וְאִזּוּ יִתְקַן אֲשֶׁר עֲוִוֹת וְנִזְכָּה לְהִיּוֹת כְּאֶחָד הָרוֹחֲנִים כְּאֶמְרָם ו"ל צְדִיקִים יוֹשְׁבֵין וְעֲטֻרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשִׁיָּהֶם וְנִהְיִין מִזִּיו הַשְּׂכִינָה: וְהִנֵּה הֵרֵאשׁוּנִים ו"ל שְׂאֵלוֹ בְּזָה אֵיךְ יִתְכּוֹן שְׂיִהְיֶה הָאָדָם חַי חַיֵּי הַנְּצַחִיִּים וְלֹא יִפְסֹד צוּרְתוֹ כָּל יְמֵי עוֹלָם, אֲחֵרֵי אֲשֶׁר הִתְבָּאָר בְּמוֹפֶת אֲצֵל כָּל הַפִּילוֹסוֹפִים כִּי כָּל הֵנָּה נְפֻסָּד, וְעַיִן בְּזָה בְּדַבְּרֵי הַרֵאב"ע.

וְאֵנִי תַמָּה מַה זֶה שְׂאֵלָה אִם אֲמַנָּה נִכּוֹן הַדְּבָר שֶׁהִתְבָּאָר לָנוּ כִּי כָּל הֵנָּה נְפֻסָּד, כִּי אֲחֵרֵי שֶׁהִתְאַמַּת לָנוּ שְׂזֵאת הַהִנָּה בְּלִתֵּי מִתְמַדָּת אֲשֶׁר תִּתְחַיֵּיב לְפִי טְבַעוֹ הוֹאִיל וְהִנֵּה זְמַן אֲשֶׁר לֹא הִיָּה נִמְצָא.

וּמִהַעֲדָר מְצִיאֹתוֹ בָּא אֶל הַמְצִיאֹת כֵּן כַּחַ הַהַעֲדָר כְּרוּךְ בְּעַקְבוֹ וַיֵּשׁוּב אֶל הַהַעֲדָר כְּשֶׁהִנָּה וְהַהַפְרָה יִתְחַיֵּיב שְׂלֵא יִהְיֶה נִמְצָא כֵּן לְעוֹלָם. וְכָל דְּבָרִים אֵלוֹ אֵין לְהֶם מְבוֹא כ"א בְּדַבְּרִים הַמְחֻנְיָבִים לְסִדֵּר הַטְּבַעִי.

אֲבָל לְפִי הַנְּחַת תוֹה"ק כִּי כָּל חַיֵּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה וְצְבָא חֲלָדוֹ, מְצִיאֹתָם וְהַעֲדָרָם תְּלוּי בְּרִצּוֹנוֹ ית"ש לֹא לְפִי חַיִּיב, לֹא יִתְחַיֵּיב לָנוּ בְּזָה אִם הַקְדוּשׁ ב"ה ית"ש הַמְצִיאָנוּ מֵאִפְסֵי הַמְּוֹחֲלֵט בְּרוּב טוֹבוֹ שְׂיִפְסִיד הַדְּבָרִים הַנְּמַצָּאִים כִּי הַכָּל תְּלוּי בְּרִצּוֹנוֹ הַטְּהוֹר וְהַשְּׁעֵרַת חֻכְמָתוֹ יתב"ש אִם לְקִיּוּם אִם לְהַעֲדָר וְלוּלֵי חֻטָּא אֲדָה"ר הִנָּה רִצּוֹנוֹ הַפְּשׁוּט מְסֻכִּים לְהִיּוֹת קִיּוּם נְצַחֵי וְאַחַר הַחֻטָּא שְׂיִעֲרָה חֻכְמָתוֹ כִּי אֵין טוֹב לְאָדָם לְהִיּוֹתוֹ חַי וְקַיִם כ"א אֲשֶׁר יִפְשׁוּט לְבוּשׁ הַחֻמְרֵי מְעַל נִפְשׁוֹ עַדֵּי יְבוֹאוּ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אֲחֵרֵי וַיִּתְקַנוּ אֶת אֲשֶׁר עֲוִוֹת וְנִשְׁוֹב לְהִיּוֹת כְּבְּרֵאשׁוּנָה בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן וְנִהְיֶה חַיִּים וְקַיִמִים, וְאַמּוֹנַת הַחִידוּשׁ הִיא הַנּוֹתְנוֹת עֲזָר וְסַעֲד לְאַמּוֹנַת הַשְּׂאֲרַת הַנְּפֻשׁוֹת כִּי אִם בְּרוּב רַחֲמֵיו בְּרֵא יֵשׁ מֵאֵין לְהַעֲנִיק אוֹתָנוּ מְטוֹבוֹ אֵיךְ יִתְכּוֹן שְׂיִפְסִיד הַנְּפֻשׁ עַל לֹא דְבָר.

וּכְבָּר נִשְׁתַּבְּשׁוּ בְּזָה פִּילֹסוֹפִים הֵרֵאשׁוּנִים וְהוֹצִיאוּ דִּיבָה עַל מֵאֵמֶר הַחֻכָּם וְהָאֲרִיז לְעוֹלָם עוֹמְדָת כִּי זֶהוּ מוֹרָה עַל אֲמוּנַת הַקְדָּמוֹת כִּי דְבָר הַהִנָּה יִתְחַיֵּיב לְהִיּוֹת נְפֻסָּד בְּסוּפּוֹ. וּכְבָּר הִפָּה עַל קְדָמָם בְּזָה הֵרַב הַמּוֹרָה ו"ל פֶּרֶק כ"ז כ"ח מ"ב וּבְכָלֵל דְּבָרֵי דְבָרֵינוּ הַנְּזַכְּרִים כִּי לְפִי דַעַת תוֹה"ק בְּאַמּוֹנַת הַחִידוּשׁ אֵין הַכְּרַח בְּבִיטוּל הָעוֹלָם וְהַכָּל תְּלוּי בְּרִצּוֹנוֹ הַפְּשׁוּט אִם לְתַת קִיּוּם נְצַחֵי לְעוֹלָם אִם לְחַדוֹל, וְהַסְתַּכַּל אֵיךְ דְּבָרִים אֵלוֹ הַמְתַּאמְתִּים אֲשֶׁר הִגִּיעַ עֲלֵיהֶם עֵיּוֹן הַמְּעוֹלָה שְׂבִפִּילוֹסוֹפִים ו"ל מְצִינוּ נְרַמְזוּ בְּדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ ו"ל בַּמ"ר שְׁמוֹת ל"ח בְּפִסּוּק חֲבִיקוּק א' הֵלֵא אֲתָה מְקַדֵּם ה' אֱלֹהֵי קְדוּשֵׁי וְנִחְנָה וְלֹא נְמוּת עַד שְׂלֵא עַמַּד אֲדָה"ר וְאָכַל אֶת הָאֵילָן כִּי הֵייתָ אוֹמֵר שְׂלֵא יֵאָכַל מִן הָאֵילָן וְלֹא יָמוּת וְכו' אֲלֵא מְפִי

שביטל ציווייה הבאת עליו מיתה להכות את הבריות כו' רבון עולם אתה מבקש שנהיה קדושים הסר ממנו המנות הנה אמר להם א"א ה' למשפט שמתו.

אתה רואה כוונתם בזה כי אותה אנו מבקשים הלא אתה מקדם אליה קדושי שאתה קודם לבאי עולם ונאנחנו מחודשים ברצונו הפשוט א"כ אין פאן הכרח להשחח עולם אם פן נחיה ולא נמות כי אם לא חטא אדה"ר היית אומר שלא יאכל מהאילן ולא ימות כמו כן אם נהיה קדושים הסר מאתנו המנות הנה ונשוב להיות פבראשונה וה' השיב להם כי א"א לבטל את המנות ה' למשפט שמתו להכות את הבריות לזכר את נפשם וחסומם מפל סוג ודופי – ואל ענגן הנה פיונונו חז"ל סנהדרין צ"א.

א"ל האי צדוקי לגביה בן פסיסא נוי לכוון חייביא דאמריתו מייתי חייני דחיי מיתון דמיתו חייני. א"ל נוי לכוון חייביא דאמריתו דמיתו לא חייני דלא הוי חייני, דהוי חייני לא פל שפון.

והמאמר הנה הוא מוקשה מאוד להבין ענגן הויכוח בין האי צדוקי לגביה בן פסיסא אשר יאמר כי הוא זהו המנוצח מחבירו בטענה מספקת – ורואה אני כי האי צדוקי שחוק טמא דיקמה למצוא חיל להפיל את גביה בן פסיסא ברשת המינות בהקדם דעת המדברים שהביא הרב המורה ז"ל ח"א פע"ד שקיימו ענגן חידוש העולם מהשארת הנפשות כ"א הנה העולם קדמון יהיו האנשים אשר מתו אין תכלית למספרם הנה אם פן נפשות אין תכלית למספרם נמצאות יחד.

ונה מה שהתבאר במופת ביטולו כי לא יצוייר מציאת מצויים אין תכלית למספרם יחד והרב המורה ז"ל השיב על דבריהם שם ואין תשובותיו מתקיימים פאשר טען עליו הרלב"ג במלחמותיו ועיי' בכוזרי מאמר חמישי והבן.

והאי צדוקי ברוע לבבו ביקש להפוך הקערה על פיה וטען נוי לכוון חייביא דאמריתו דמיתו חייני דחייני מיתו בע"כ כי זהו מהכלל המסור בידינו דכל הנה נפסד בהכרח ודבר זה אין לו ענגן בדבר התלוי ברצון הפועל כי אם ברא העולם ברצונו הנה בידו בפל עת להמשיך עמידתו וקיומו לנצח ולחדש אורו בכל עת כבתחלה כמ"ש בזה למעלה, וע"כ כי פל המציאות הוא בחיוב מאתו יתברך ואחר כי התבאר אצלו דעת הקדמות איך אפשר לומר דמיתו חייני כי אם נאמין השאר הנפשות הרי פאן במציאות מצויים אין תכלית למספרם וזהו התבאר ביטולו, וגביה בן פסיסא ברוח בינתו השכיל במנועצות ודעת להציל נפשו ממנו, והשיבו בערמה כי לא דרכיכם דרכינו בדעת הקדמות אלא הפל תלוי ברצונו הפשוט והוא פעל ועשה הדורות מראש ומעתה נוי לכוון חייביא דאמריתו דמיתו לא חייני דלא הוי חייני שהקב"ה המציא בריאת חדשות אשר לא היו מעולם ברוב טובו דחייני לא כל שפון ולא יעדירו העדר נצחי ובנודאי נשמתם שרירא וקנימת לחייני נצחיים ועוד תחיינה העצמות היבשות ולא תאבד תקונתם ח"ו.

ובאמת לא הנה הכרח שימות האדם לילא חטא אדה"ר וגרם מיתה ואין לאדם שום מקום לתיקון נפשו בלעדי יום המנות כמו שהאריכו בזה קדמונינו ז"ל. פקס עינה וראה אמרם ז"ל במ"ר ויקרא כ"ז שור או כשב או עז כי יולד הה"ד מה שהנה פבר הוא (קהלת ג') ר"י אמר אם אמר לך אדם שאילו לא חטא אדם הראשון ואכל מהעץ הי' חי לעולם אמר לו אתה פבר הנה אליהו שלא חטא הוא חי וקיים לעולם ואשר להיות פבר הוא אם

יאמר לה אדם שהקדוש ב"ה עתיד להחיות לנו מתים אמור לו כבר הנה ע"י אליהו ואלישע ויחזקאל.

והפוננה בזה יאות על פי מ"ש בזה"ק שם תא חזי ב"נ דאתיליד לא אתמנא עלי רוקא דלעילא עד דיתגזר זכי ורבי לעסוק באורייתא אתגזר עלי אתערוותא יתיר. זכי ועביד פקודא דאורייתא אתער עלי אתערוותא יתיר וכו' האי בר נש שלים בכנלא.

אבל בהמה האי חילא דאית לה בסופא אית לה בשעתא דאתיליד ובג"כ פתיב שור או כשב או עז פי יולד הרי לה מבואר פי לשון המקרא מלמדינו ההבדל בין נפש הבהמה לנפש האדם פי הוא קיום נצחיע"כ כל מקום שמזקין ונחלשו חושי החומר השכל מתגבר וע"ז אמרו ז"ל מה שהיה כבר הוא אם יאמר לה אדם אם לא חטא אדה"ר הנה חי וקנים הלא כל הנה נפסד אמור לו כבר הנה אליהו שהוא חי וקנים ואם יאמר לה אדם שהקדוש ב"ה מחיה לנו מתים ואיך יתכן שיהיה להנפש השארה נצחיות ואחר המנת אמור לו כבר הנה ע"י אליהו ואלישע פי הכל תלוי ברצונו הפשוט להמשיך עמידת העולם וקיומו נצח: סוף דבר הכל נשמע פי זהו כל האדם כל ימי היותו על אדמתו לעבוד את בוראו עד תתעצם נפשו וישוב לחיי נצחיים והרמב"ן והרא"ה ז"ל פתבו פי אחר שיתנהג הגוף עפ"י שכל אלהי מבלי הרף ישוב הגוף להיות רוחני.

ואם תשאל מדוע לא זכו האבות הקדושים וכן משה רבינו למעלת אליהו ז"ל להנצל מהמות ושששוב הגוף להיות רוחני שאלה זו שאלת הראשונים הוא ורבינו משה קורדוןארו זצ"ל בספר הפרדס שער ההיכלות פי"ג גלחץ בזה ותוכן דבריו פי מדרגת אליה הנה חסרון למעלתם הגדולה שהם זכו להיות מרפכה לעצם הספירה ובחיייהם הי צינורות אל השפע הנשפע ממש מהשכינה אל העליונים ואף גם אחר מותם הנה הנם במעלתם מעלה מןבחרת ממעלת מט"ט והם צנור אל עצם הספירות אפילו בגופם ואם הנה מתלבשים במעלת אינה מלאך בנוגמת אליהו הנה זה נחשב להם לחסרון פי מעלת המרפכה גדולה ממעלת המלאכים כפי המתבאר לנו מדברי הזוה"ק בכמה מקומות זהו תוכן דבריו הקדושים בקצרה.

— ומרגלא בפומי לפרש בזה מאמר הכתוב פ' ויגש.

ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראיתי פניך פי עודה חי, פי ידוע מעלת יעקב שהיה מרפכה לת"ת ויוסף היה מרפכה ליסוד וכאשר נסתלק יוסף משם ונסתלקה ממנו שכינה דימה בנפשו פי אפס כוחו ואינו כבתחלה להיות מרפכה להשכינה גופא וברית תד הוא ואם אין מרפכה ליסוד יש חסרון גם במעלתו ויבוא למדרגת אליהו שלא יטעם טעם מיתה, ובהודע לו פי יוסף חי ותחי רות יעקב להיות צינור השפע מהשכינה אז אמר הפעם אמותה אחרי ראיתי פניך פי עודה חי ונשוב למה שהיינו תחלה ונצטרף לבוא לידי מיתה פי זהו מעלה גדולה ממעלת חנוך ואליהו כאשר ביארנו בזה, והיותר נאות לנו בכוננת הכתוב בזה — כאשר ניתן לב אל אמרם ז"ל שלהי פתובות בפטירת רבי דאמרי מאן דאמר נח נפשי דרבי ידגר בתרב ובתר הכי אמרו לי לבר קפרא זיל עיין אזיל אשכתי דנח נפשי קרעי ללבושי כו' אמר לי נח נפשי אמר להו אתון קאמרייתו אנא לא קאמינא.

ונראה כי עגנו המניעה לומר נח נפשי' דרבי תסוב עד"ז בהיות הצדיק בעולם הזה בעוד
תשפון גויתו בתופינו הוא מרפכה וצינור להשכינה לכן אין צדיק מת עד שנברא צדיק
אחר תחתיו כמו שדרשו ז"ל על פסוק וזרח השמש ובא השמש וכשאינן צדיק אחר נולד
תחתיו נמצא צדיק אחר בדורו אשר ימלא את ידו לכהן תחתיו כמו שפירשנו בזה"ק
ביוסף שהיה מרפכה ליסוד דדופרא ובגמין היה מרפכה ליסוד דגוקבא ובמות יוסף היה
בגמין מרפכה לשניהם – וזהו מאמר הפתוח מלכים ב' ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים
ברוחה אלי שביקש ממנו שהוא יהיה מרפכה גם לרוח אליהו ויהיה לו פי שנים בצירוף
רוח אליהו והיינו ברוח וזה מאמר בני הנביאים ביריחו שם נחה רוח אליהו על אלישע
שהוא נעשה מרפכה גם אל הרוח אשר שפן קדם על אליהו – וזה אמרם ז"ל מאן דאמר
נח נפשי' דרבי היינו שנחה רוחו על איזה יחיד מחכמי דורו ידקר בתרב כי ראו והשיגו
ברוח קדשם כי לא נולד צדיק אחר אשר יכהן תחתיו ואין איש מבני דורו שימלא מקומו
ואחר כך פשאמרו נח נפשי' א"ל בר קפרא אתון קאמרינו אנא לא קאמינא כי אולי אתם
מרגישין בנפשכם כי ימלא ידכם לכהן תחתיו אנא לא קאמינא ידעתי בנפשי כי לא
הגעתי למדה זו.

וזהו עגנו אמרם. ז"ל בבא בתרא ע"ה זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני תמה
פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בוששה, כי שם ראו שינוי באותו הדור מכל אשר
לפניהם ולאחריהם במיתת צדיק השני העומד במקומו אף אם אינו במעלות הראשון
יכהן תחתיו ויהיה מרפכה לאותו רוח אשר שפן על הצדיק הנפטר לא כן במיתת משה
כי נסתלק למעלה הארת דור המדבר ושני המטות אשר מאורות אלו קבלו משה וישראל
כאמרם ז"ל יהושע לא נשתמש אלא בכידון כאשר האריה בזה רבינו הקדוש האר"י ז"ל
בע"ח שער הארת המוחין ולזה אמרו כי הוא לתרפות פני משה כפני חמה ופני יהושע
כפני לבנה כי יהושע הוא סיהרא כמ"ש בזה"ק בראשית ושאך יוכתי ואין זה מעגנו
אורו של משה כלל – והנה יעקב שהיה מרפכה למדת הת"ת ראה כי אין איש בדורו
שיכהן תחתיו.

וכשראה יוסף עומד בצדקו ואמרו ז"ל במדרש רב עוד יוסף בני חי רב פחו שעומד
בצדקו יותר ממני. ויוסף הי' מרפכה למדת היסוד וכשנתעלה בצדקתו יוכל להיות
מרפכה גם למדת הת"ת כי גופא וברותם שבינו חד ואמר אמותה הפעם אחרי ראיתי כי
עודך חי ועוד הוא לשון תוספות וריבוי פמאמר הפתוח לא ישום על איש עוד וחי הוא
צדיק ובהיות חיותו בתוספות וריבוי יוכל להיות שהגיע זמנו של יעקב להסתלק מהעולם
ואחר אשר התבאר לנו מצד השכל האלהי השופע בתופינו וביחוד כאשר נפתחו לנו
ארובות השמים ונתראה מראות אלהים על ידי רבינו האר"י ז"ל במעלת הנפש וכוונת
תכליתה ותיקונה כל איש נבוב ילבב והשקפה אל התכלית תתלהב אש התשוקה אל
האשר האמיתי בקרבו ולא ינוח מלהעמיס שכלו תחת הפלגת העיון הנמרצעדי התעצם
נפשו בו להיות עצם נבדל ונושא קיים.

ואולם צריך אדם להתבונן לבל יתחכם הרבה ויטריח שכלו להשיג למעלה מהשגתו
ועי"ז ימצא ליאות בשכלו ויחשכו כוכבי נשפּו אף במה שהיה בידו להשיג מקודם.

וניתנה לראשון לרגל המלאכה אשר לפניו כפי הכנתו נפשו לקבל ומה בצע אם המשפיע שפיע לפי פחו אבל המקבל אינו יכול לקבל רק כפי פחו הכנתו.

וכמ"ש בזה הרב המורה ז"ל חלק א' פל"א ול"ב. וכבר נמצא פת הקודמת אשר דברו סרה על ה' באמרם כי יש בו פיליות וצרות עין לבלתי השפיע לכל איש רוח נבואה ומעלות השכליות, ולא מחכמה שאלו על זה כי מאתו יתברך שמו לא יבצר להשפיע לכל איש בהפלה יתירה ואם קצתם גרועים מקצתם הוא לטבע הנושא שהוא שלא היה מוכן לקבל והיה מהנמנע אצלו לקבל צורה מעולה מזו.

ובזה חתם החכם את דבריו מציאות כל הדברים טוב מהעדרם והקב"ה בטובו ישפיע לכל אישי הנמצאות מעלה היותר מובחרת אשר יוכלו שאת כפי פחו הכנתם בחומרם ונפשם – ובזה אני בא להבין דברי חז"ל במדרש רבה פ' ויקהל ראו קרא ה' בשם בצלאל הה"ד (ישע"י מ"מ) אל מי תדמיוני ואשנה, בשר ודם אם מהלך באפילה ובא אדם והדליק לו את הנר אין צריך להחזיק לו טובה ואני הבריות ישנים ואני מעלה להם את האורה ואין צריכין להחזיק לי טובה הני אל מי תדמיוני ואשנה, וכבר שיערנו בכוננתם ז"ל בזה.

כאשר נתבונן בהבדל שבין ענינים הרוחניים ובין ענינים גשמיים כי ענינים החומרים כל אשר יתרבו המלאכות ויצאו אל מציאות יותר מתגלה הם בעילוי רב אל הקודמת. ובענינים הרוחניים כל אשר יתרחק משרשו ויתגלה יותר על ידי ריבוי העלולים כל עלול פחות מעילתו והסיבה לזה כי בענינים גשמיים אחר הפעולה אין עוד התניחות להפעול אל הפועל ואם יעדר הפועל לא יעדר הפעולה בסבתו לכן יתכן שתגדל מעלת הפעולה מהפועל לא כן בדברים הרוחניים כל עלול טמון בקרבו פחו עילתו ומהנה אותו בכל עת ולא יצויר העלול בהעדר העולה והואיל והעלול אין לו שום פחו בלי העילה אין אפשרות שיהיה גדול במעלה ממנו והאריך בדברים אלו בספר הפרדס שער המציאות פ"א, והרב המורה ז"ל חלק א' פס"ט הביא סכלות המדברים בזה באמרם אילו יצויר העדר הבורא ית"ש לא תתחייב העדר אשר המציאו כמו שלא תתחייב העדר הפעולה בהעדר הפועל ולעג עלימו כי אם היה השם ברוך הוא פועל לבד פדור הפועל שאינו בורא יש מאין רק שמלביש צורה אחרת להדבר הנפעל לא היה הפועל צריך אליו בהמשך עמידתו אבל בהיותו יתעלה צורת העולם פועלו ותכליתו ובלעדו מאומה אין ואיך יצויר הפועל בלתי המשך עמידתו וקיומו.

ואל הענין הנפלא הזה פיונו חז"ל במגילה י"ד ובברכות יו"ד אין קדוש כה' כי אין בלתי אל תקרי בלתי אלא לבלותה שלא כמדת הקב"ה מדת בו"ד מדת בו"ד מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ב"ה מבלה מעשה ידיו אין צור כאלהינו אין צויר כאלהינו אדם צר צורה ואינו יכול להטיל בה רות ונשמה כו' הקדוש ב"ה צר צורה כו' ומטיל רוח ונשמה כו' פיונו אל ענין המעולה הזה להבדיל בין פעולת הפועל בדברים גשמיים לדברים רוחניים.

כי מעשה בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו כי אין להפועל שום פחו בהמשך עמידת הפועל וקיומו והקב"ה מבלה מעשה ידיו כי לא יצויר המסובב בלתי הסיבה כי הוא המשך עמידתו וקיומו.

והטעם לזה כי אין צייר פאלהינו בְּשֵׁר וְדָם צָר צוּרָה וְאִינוּ יְכוּל לְהַפִּיל בָּהּ כּו' וְאִינוּ אֶלָּא פּוֹעֵל לְבַד וְאִינוּ נִקְרָאת כְּלוּ עַל שְׁמוֹ כִּי עוֹשֶׂה יֵשׁ מִיֵּשׁ רַק שְׁמִלְכִישׁ לְהַפְעוּל צוּרָה אַחֲרֵת וְהַקְדוּשׁ ב"ה צָר צוּרָה וְנִנְפֶת בּוֹ נְשָׁמָה קָרְבִים כּו' רְמִזוּ בְּזֶה כִּי הוּא הָעוֹשֶׂה, הַפֶּל יֵשׁ מֵאֵין וְהַפֶּל בְּסִיבָתוֹ כְּכִיכּוֹל – וְאָמְרוּ ו"ל בְּמִדְרָשׁ פ' קְדוּשִׁים שְׁנֵי פְרָשִׁיּוֹת כָּתַב לָנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה וְאָנוּ לְמִדִּין אוֹתָן מִפְרָשְׁתוֹ שֶׁל פְּרָעָה הִרְשַׁע כְּתוּב וְהִנֵּה רַק לְמַעְלָה יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל רַק גְּדוּלְתִי לְמַעְלָה מִגְּדוּלְתָּהּ וְאָנוּ לְמִדִּין אוֹתָהּ מִפְּרָעָה הִרְשַׁע אָמָה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי יְכוּל כְּמוֹנֵי תִלְמוּד לֹמֵר רַק הַפֶּסֶא כּו' גְּדוּלְתִי לְמַעְלָה כּו' וְהִדִּין קְדוּשִׁים תִּהְיֶיו יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל כִּי קְדוּשׁ אֲנִי קְדוּשְׁתִּי לְמַעְלָה מִקְדוּשְׁתְּכֶם וְעוֹד אָנוּ לְמִדִּין מִפְּרָעָה הִרְשַׁע וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֵל יוֹסֵף אֲנִי פְרָעָה יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל אֲנִי פְרָעָה גְּדוּלְתִי לְמַעְלָה מִגְּדוּלְתָּהּ וְהַדְּבָרִים הַלְלוּ אִיךָ לְהֶם בְּיֹאזֵר וַיּוֹבֵן עֲנִינּוּ פֶּאֶשֶׁר נְשִׁים לֵב כִּי מְלִבֵּד הַהֲבִדֵל הַנְּזַכָּר בֵּין פְּעוּלַת הַקַּב"ה לְבֶשֶׁר וְדָם.

יֵשׁ לָנוּ הַבְּדֵל וְהוּא עֵיקָר אֲמוּנָתֵנוּ אֲמוּנַת הַיְחוד כִּי הַבּוֹרָא יתב"ש הוּא הָאֶחָד הָאֲמִיתִי וְאִין בּוֹ תֵּן נוֹסֵף עַל הָעֶצֶם כִּי אִינוּ מְרַכֵּב מִשְׁנֵי עֲנִינִים וְכָל תּוֹאֲרֵיו חֲקָמָתוֹ וְקְדוּשָׁתוֹ הוּא עֶצְמוֹ וְכִמוֹ שֶׁהָאֲרִיךְ בְּזֶה בְּסֵפֶר הַמּוֹרָה ו"ל וּבִשְׁמוֹנֶה פְּרָקִים וּבְחֻבַת הַלְּכָבוֹת בְּשַׁעַר הַיְחוד.

וְהַקְדוּשׁ ב"ה הוּא מְחַיֵּב הַמְצִיאוֹת וְאִינוּ מְקַבֵּל מְזוּלָתוֹ וְאָנוּ וְכָל צְבָאֵיו הֵם אֶפְשָׁרִי הַמְצִיאוֹת בְּסִיבָתוֹ, וְעֲנִינִים אֵלּוּ כְּלוּם בְּכָלֵל הַמְקַרָא הִנֵּה בְּאוּמְרוֹ כִּי קְדוּשׁ אֲנִי שֶׁהוּא עֶצְמוֹת הַקְדוּשָׁה וְקְדוּשָׁתוֹ הוּא עֶצְמוֹ, וּבְאוּמְרוֹ קְדוּשִׁים תִּהְיֶיו כִּי קְדוּשׁ אֲנִי ה' וְאַתֶּם הַבָּאִים בְּסִיבָתוֹ צְרִיךְ לִהְיוֹת בְּכֶם כַּחַ הַמְסַבֵּב וְהוֹאִיל וְקְדוּשְׁתֶּם תְּלוּי בְּקְדוּשַׁת הַבּוֹרָא ית"ש מְסַתְמָא כַּח הַמְסַבֵּב גְּדוּל מְהִסִּיבָה, וְכ"ז מְרִנּוֹז בְּפְרָשַׁת פְּרָעָה הִרְשַׁע שֶׁעֲשֶׂה עֶצְמוֹ אֱלֹהֵי כְּמִבְּנָאָר בְּמִדְרָשׁוֹת, וְנוֹדַע כִּי פְרָעָה שֵׁם הַמְלוּכָה וְהִנֵּה עוֹשֶׂה הַבְּדֵל בֵּינוּ וּבֵין יוֹסֵף בְּשְׁנֵי הָעֲנִינִים כִּי יוֹסֵף נִתְמַנֶּה לְמִלְכָּה מִפִּי אַחֲרִים וְהוּא תֵּן נוֹסֵף עַל הָעֶצֶם מַה שֶׁא"כ אֲנִי פְרָעָה שֶׁהוּא הַמְלוּכָה וְהַמְלוּכָה הוּא עֶצְמוֹ אֲתֵרִי שְׁנוּלֵד בְּחִינַת אֱלֹהֵי וְלֹא יֵאָתֶה מְלוּכָה בְּעֶצֶם וְהוּא כְּמוֹ מְחַיֵּב הַמְצִיאוֹת כְּכִיכּוֹל לְזֶה אָמַר יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל אֲנִי פְרָעָה גְּדוּלְתִי לְמַעְלָה מִגְּדוּלְתָּהּ, וְהַשְּׁנִית כִּי יוֹסֵף בָּא בְּכַחוֹ שֶׁל פְּרָעָהוּבְסִיבָתוֹ וְהוּא מְהַנֶּה אוֹתוֹ לְמִלְכָּה בְּכָל עַת לְזֶה אָמַר יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל רַק הַפֶּסֶא אֲגַדֵּל מִמֶּנּוּ וְאִם אֲנִי מוֹשֵׁל עֲלֶיךָ בְּכָל עַת הִרִי לְהַפְעוּל הַתִּיחָסוֹת בְּהַפְעוּל וְגְדוּל כַּח הַפּוֹעֵל מִהַפְעוּל.

וְזֶהוּ ג"כ עֲנִין הַכְּתוּב וּנְתַנְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לְרֹאשׁ וְהִיִּית רַק לְמַעְלָה וְהוֹאִיל וְאַתָּה בָּא מְכַחוֹ שֶׁל הַקַּב"ה מִמִּילָא גְּדוּלְתִי לְמַעְלָה מִגְּדוּלְתָּהּ. וְעֲנִין הַמְאָמֵר הַהוּא עַל דְּרָךְ מְלִיצָה פֶּאֶשֶׁר אֶחָד יִתְפָּאֵר בְּמַעֲלַת חֲכָם וְעֲשִׂיר וְאִין בּוֹ אִם כִּי חִזָּה לָךְ מִשְׁאוֹת שְׁנוֹא וְתַפֵּל תּוּכַל לְהַבִּין מִמֶּנּוּ אֵיזָה מַעֲלַת הָאֲנָשֶׁר יִגִּיעַ לְחֲכָם וְעֲשִׂיר כְּמוֹ כֵּן מִהִרְשַׁע הִנֵּה שְׂבָא לְהַטְעוֹת בְּדַמְיוֹנוֹת כּוֹזְבוֹת עַל עֶצְמוֹ גִּדַע מִמֶּנּוּ מַעֲלַת הָאֶחָד הָאֲמִיתִי יִתְבַּרְךָ שְׁמוֹ – וְעַד"ז נִסְוֹב אֵל הַמְאָמֵר אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ בְּבִיאורוֹ בְּמִאָמֵר הַכְּתוּב רָאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל וַיִּמְלֵא אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָה נִרְאָה כִּי מֹשֶׁה דָּבָר עַל לֵב הָעָם לְתַת תּוֹדוֹת לָהּ עַל חֲכָמַת בְּצִלְאֵל וְעֵינִי טו"ז או"ח סי' רכ"ד בְּמָה שְׁמִבְרַכִּין עַל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁחֲלַק מִחֲכָמָתוֹ לִירְאִיו כִּי יֵשׁ לְהַחֲלֵק הַתִּיחָסוֹת בְּכָל, וְלִזֶּה אָמְרוּ ו"ל הַה"ד אֵל מִי תִדְמִיוֹנִי וְאֲשָׁנָה כִּי הַנְּבִיא הָעִיר כִּי אִין לְדַמּוֹת מַעֲשֶׂה הַקַּב"ה לְמַעֲשֶׂה בְּשֵׁר וְדָם כִּי הַקַּב"ה הוּא מְהַנֶּה וּמְתַמִּיד עֲמִידַת הָעוֹלָם

בְּכֹל עַח וְאָמַר שָׁמוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהֵי הַמוֹצֵיא בְּמִסְפָּר צָבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא מְרוֹב אוֹנִים וְאִמִּיץ כַּת אִישׁ לֹא נִעְדָּר דְּהֵינּוּ אַף שְׂכָבָר בְּרָא אֱלֹהֵי קִדְּם קְדָמְתָהּ וְאֵעֵפ"כ הוּא בְּכֹל עַת מוֹצֵיא בְּמִסְפָּר צָבָאָם מוֹצֵיא הוּא לְשׁוֹן הֵנָּה וּבְשֵׁם יְקָרָאָם וּמְרוֹב אוֹנִים וְאִמִּיץ כַּת זֶה הַקְּדוּשׁ ב"ה אִישׁ לֹא נִעְדָּר שְׂאוֹר א"ס שׁוֹפֵעַ בְּכֹל אִישֵׁי הַנְּמַצָּאוֹת, אָדָם מְדַלִּיק הַנֵּר לְחִבְרוֹ אִין צָרִיף לְהַחְזִיק לוֹ טוֹבָה עוֹד דְּאִחַר שְׁגָמַר פְּעוֹלָתוֹ אוֹן צָרִיף עוֹד אֵל הַפּוֹעֵל אָבֵל אִם הַבְּרִיּוֹת יִשְׁיָנִים וְאִנִּי מַעֲלָה לָהֶם אֵת הָאוֹרָה כִּי כָל עֵינֵי הַשְּׁפָעָה מְכוֹנִים בְּשֵׁם אוֹרָה וְאִין צָרִיכִין לְהַחְזִיק לוֹ טוֹבָה בְּכֹל עַת אֲתַמְהָה? הֲלֹא אִנִּי הַמְהִינָה וּמְמַשִּׁיף קִיוּמוֹ בְּכֹל עַת הָיִי אֵל מִי תְדַמְיוּנִי וְאֲשׁוּנָה – וְאוֹלָם ע"פ הַצְּעֵתְנִינוּ לְמַעֲלָה רוֹאָה אִנִּי בְּזֶה הַכּוֹנֵנָה פְּשׁוּטָה.

כִּי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בָּאוּ לְהַשְׁקִיט הַמַּיִינִת רוֹחֵינוּ לְבַל יְפוֹל לֵב אָדָם בְּאוֹמְרוֹ רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל אִם הַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָתוֹ מִי יִתֵּן וְהִי כָל עִם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן רוּחוֹ עֲלֵיהֶם וְלִנְיָה בָּאוּ לְתַרְץ אָדָם מְדַלִּיק אֵת הַנֵּר לְחִבְרֵנוּ בְּהִיּוֹת הָעֵינַיִן נִעְדָּר הַגְּנוּנִים לְכֹן מְקַבֵּל כָּל גּוּוֹן שְׁתַּעֲמוֹד לְפָנָיו וְהַדְּבָר הַמּוֹבֵט אֲשֶׁר הוּא בַּחֲוָשָׁף אִין לוֹ שׁוֹם גּוּוֹן וְתַמּוּנָה וְהַדְּלָקָת הַנֵּר הוּא מְבִיא גּוּוֹן לְהַדְּבָר הַמּוֹבֵט וְעִי"ז הָעֵינַיִן מְקַבֵּל גּוּוֹן דְּבָר הַמּוֹבֵט לְפָנָיו הָאִם יִמְצָא בְּזֶה תּוֹאנָה וְעֲלִילוֹת דְּבָרִים עַל הַמְדַלִּיק אֵת הַנֵּר מְדוּעַ אִין אוֹרוֹ מְבַהֵיק לְכֹל בְּשׁוּנָה וּמִי שְׂאוֹר עֵינָיו אִין אֲתוֹ בְּשִׁלְמִוֹת אִינוּ מְקַבֵּל גּוּוֹן הַמּוֹבֵט לְפָנָיו בְּשִׁלְמִוֹת הֲלֹא הוּא הַכִּין הָאוֹר לְכֹל אָדָם בְּשׁוּנָה וּכ"א מְקַבֵּל כְּפִי הַכְּנַת אוֹר עֵינָיו לְקַבֵּל וּכ"א צָרִיף לְהַחְזִיק לוֹ טוֹבָה כִּי הַשְּׁפִיעַ לְפָנָיו הָאוֹרָה לְקַבֵּל כְּפִי הַכְּנַתָּם וְאִנִּי הַבְּרִיּוֹת יִשְׁיָנִים וְאִנִּי מַעֲלָה לָהֶם אֵת הָאוֹרָה וּכ"א מְקַבֵּל הַהַשְּׁפָעָה לְפִי כַחוֹ אִין צָרִיכִין לְהַחְזִיק לִי טוֹבָה אֲתַמְהָה הָיִי אֵל מִי תְדַמְיוּנִי וְאֲשׁוּנָה שְׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהֵי לְכוּלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא וְשֵׁם הוּא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת כְּמוֹ דְּעַתִּיף בְּשֵׁם כַּמ"ש הַמּוֹרָה ז"ל ח"א וְהֵינּוּ כִּי כ"א יֵשׁ לוֹ חֲשִׁיבוֹת בַּפ"ע לְפִי עָרַף מְצָבוּ וְהַכְּנַתוֹ לְקַבֵּל – וְרוֹאָה אִנִּי לְכוּיִן בְּזֶה אֲמָרָם ז"ל בְּמַדְרַשׁ רַבָּה פ' וַיֵּצֵא וְהִנֵּה מְלֹאכֵי אֱלֹהִים עוֹלִים וְיִוְרְדִים בּוֹ יוֹרְדִים וְעוֹלִים אִין כְּתִיב כָּאֵן אֱלֹא עוֹלִים וְיִוְרְדִים עוֹלִין הֵם וְעַלִּי תְהֵא לָהֶם אֱלֹא שְׁכָל אֶחָד יְרוּד מִחִבְרֵנוּ יְבִאוּ בְּזֶה לְהוֹרוֹת לָנוּ לְבַל יַעֲלוּ בַּמַּחְזָה אֱלֹהִים בְּמַעֲלוֹת בְּדְבָרִים שְׁשַׁעְרֵי הַשְּׁגָה נְעוֹלִים בְּפָנָיו וְעַל יְדֵי זֶה יְרָדוּ מִמַּעַלְתָּם וּמְלֹאכֵי אֱלֹהִים נֶאֱמַר עַל אוֹחְזֵי בְּסִסְנֵי מְוַשְׁפְּלוֹת, יוֹרְדִים וְעוֹלִים לֹא נֶאֱמַר כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל לְהַשִּׁיג בְּדְבָרִים שְׁיָדוּ מְשַׁגְתַּת עוֹלִים הֵם וְעַלִּי תְהֵא לָהֶם כּוֹ הַשְּׁכָל מְתַעַצֵּם בְּכֹל עַת אֱלֹא עוֹלִים וְיִוְרְדִים שְׁעִי"ז שְׁעוֹלִים בְּמִקּוֹם שְׁאִין יָדָם מַגַּעַת הֵם יוֹרְדִים שְׁכָל אֶחָד יְרוּד מִחִבְרֵנוּ וּכ"א יִשְׁתַּדֵּל בְּהַשְּׁגָה כְּפִי כַחוֹ וּבִיחּוּד צָרִיף הָאָדָם לְהַזְהִיר בְּנַפְשׁוֹ לְבַל יִשְׁלַח יָד לְחַקּוֹר בְּדְבָר שְׁאִין שְׁכָל אֲנוּשֵׁי רְאוּי לְהַשִּׁיגוֹ וְכַמְדוּמָה אִנִּי כִּי זֶהוּ שְׁאֲמָרָה תּוֹרָה וְלֹא קָם עוֹד נְבִיא כְּמִשָּׁה וּפְלֵא בְּזֶה הוֹאִיל וְאָמְרוּ ז"ל הַכֹּל בְּיַדִּי שְׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאֵת שְׁמַיִם שְׁמָא וּבָא אֶחָד וְיִסְגַּל מְצוֹת וּמַע"ט כְּמִשָּׁה אָבֵל הָאֲמַתִּית הָעֵנִין בְּזֶה כִּי בְּנוֹדָאֵי שְׁעָרֵי הַשְּׁגָה לְעוֹלָם פְּחוּתִים לְכֹל שׁוֹאֵל וּמְבַקֵּשׁ דְּבַר ה' עַד מְקוֹם שְׁיָד שְׁכָל אֲנוּשֵׁי מַגַּעַת וְאוֹלָם מְשָׁה נִתְעַלָּה כ"כ לְהַשִּׁיג אַף בְּמִקּוֹם שְׁאִין יָד שְׁכָל אֲנוּשֵׁי מַגַּעַת לְגוֹדֵל הַהַכְרַח וְצוֹרֵף שְׁעָה כִּי לֹא הִיָּה אֲפָשֶׁר לְקַבֵּל הַתּוֹרָה כ"א עַל יְדֵי הַשְּׁלָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלִמּוֹת וְלִנְיָה אֲמָרָה תּוֹרָה וְלֹא קָם עוֹד נְבִיא כְּמִשָּׁה כִּי הַשֵּׁם לֹא יִשְׁפִיעַ אַף לְגוֹדֵל שְׁבַגְדוֹלִים כ"א לְפִי הַכְּנַת כַּת הַחֲנוּמְרֵי וּמַעֲלַת מְשָׁה לְהַשִּׁיג יוֹתֵר מִהַכְּנַת כַּת הַחֲנוּמְרֵי הִיָּה מְפִלְאֵי הַבּוֹרָא יִתְב"ש.

וּכְבָר מְצִינּוֹ כָּל הַחֲזוֹן בְּזוֹה"ק בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשַׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם כַּד סְלִיק בְּרַעוּתֵיהָ לְמַבְרֵי עֲלָמָא כִּי מַעַת בְּרִיאַת שְׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא יִפְעוֹל הַקַּב"ה דְּבָר בְּעוֹלָם בְּלִתי אֲתַעְרוּתָא דְלִתְמָא וְעַל יְדֵי אֲתַעְרוּתָא דְלִתְמָא שְׁהוּא הַכֵּנַת הַמְקַבֵּל בָּא אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיָלָא וְאוּלָם בְּשַׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם שְׁבָרָא יֵשׁ מֵאִין וְלֹא הָיָה אֲפִשְׁרוּת הַכְּנָה מְזוּלְתוֹ עַל כֵּן הָיָה הַבְּרִיאָה בְּרִצּוֹנוֹ הַפְּשוּט וְזֶהוּ סְלִיק בְּרַעוּתֵי לְמַבְרֵי עֲלָמָא וְעֵינִי בְּזוֹה"ק שְׁעַר מ"ל וּמ"ד פ"ב – וּע"פ הַצָּעָה זֹאת שְׁפִיל וְתַבִּין דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ פְּרִשְׁתׁ נִשְׂא וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁה בְּיִשְׂרָאֵל אֵינּוּ קָם אֲבָל בְּאו"ה קָם וּמִנּוּ בְּלַעַם, וְעֵינִי בְּזוֹה"ק פ' בְּלֶק וְיֵשׁ בְּזוֹה"ק לְבַעֲלֵי הַקַּבֵּלָה סוּד נְעֵלָם כִּידוּעַ.

וְגַם הַמּוֹרָה ז"ל נִלְחֵץ בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי חֲזוֹ"ל בְּזוֹה"ק וְע"פ דְּבָרֵינוּ הָעֵנִין מוּכָן כְּפִשּׁוּטוֹ כִּי עֵיקַר אוּמְרוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֵינּוּ קָם הֵינּוּ שְׁלֹא יִהְיֶה עוֹד נְבִיא שְׁיִשְׁיֵג מֵעֲלָה יְתִירָה מִהַכֵּנַת קַבְלוֹת כַּת שְׁכָל אֲנוּשֵׁי כִּי הַקְדוּשׁ ב"ה לֹא יִפְעוֹל עוֹד דְּבָר דֶּק לְפִי כַּת הַכֵּנַת הַמְקַבֵּל וְכ"ו בְּיִשְׂרָאֵל אֲבָל בְּאו"ה שְׁאִין בְּהֵם אֶחָד שְׁיִהְיֶה מוּכָן לְנְבוּאָה בְּכָל הָעֵנִינִים הַנְּאוּתִים לֵה בְּמַעֲלַת הַמְדוּת וְהַשְׁכָּלִיּוֹת כְּמ"ש בְּזוֹה"ק שְׁעַר קְדוּשָׁה לְרַבֵּינוּ חַיִּים וְיִטַּל וְעֵינִי בְּמּוֹרָה חֶלֶק ב' פל"ב.

וְלֹא נְעֵלָם מִמֶּה דְּבָרֵי הַתְּלִמוּד בְּשְׁלִימוֹת בְּלַעַם שְׁהֵי נִפְשׁוֹ רַחֲבָה וְרוּחַ גְּבוּהָ וְכָא עַל אֲתוּנּוֹ עַכ"ז גַּם הוּא בְּנְבִיאִים וְאֲמָרוּ בְּמַד' שֵׁם וּבַפ' בְּלֶק כִּדֵּי שְׁלֹא לִיתָן פ"פ לְאוּמוֹת הָעוֹלָם לְעֵתִיד לֹאמַר רַחֲמֵנוּ הָעַמִּיד לָהֶם בְּלַעַם לְנְבִיא וְלֹא חֲזָרוּ לְמוּטָב וְלִזְהָ הָיָה בְּלַעַם נְבִיא כְּמִשְׁה שְׁהֵי מַעֲלַת נְבוּאָתוֹ בְּלֵי שׁוּם כַּת הַכְּנָה מִמֵּנוּ לְקַבֵּל.

וְזֶהוּ מֵאִמַר הַכְּתוּב (יִשְׁעִי' מ) כָּל הַגּוֹיִם כָּאִין נְגִדוּ מֵאִפְסֵי וְתוֹהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ כִּי הָאו"ה וְחַכְמֵיהֶם הֵם לְפָנָיו ית"ש כְּמוֹ הָאִין שְׁהֵי טָרַם בְּרִיאוֹת הָעוֹלָם שְׁאֵז פָּעַל הַקַּב"ה בְּלֵי שׁוּם כַּת הַכְּנָה מִלְמַטָּה כֵּן הָאו"ה כָּל דְּבָר חַכְמָה וְנְבוּאָה הַבָּאָה לָהֶם הוּא בְּלֵי הַכְּנָה מֵהֶם וְכִאֲמוֹר וְהַכֵּן: וְאוּלָם אִף הָאִישׁ הַשְּׁלֵם בְּשְׁכָלוֹ וְלִבּוֹ נָכוֹן בְּטוֹחַ לְהַשִּׁיג כָּל דְּבָר הַקְּשָׁה וְלֹא יִמְצָא לוֹ לְאוֹת וְחֻלְשָׁה בְּגִדּוּלוֹת וְנִפְלְאוֹת טָרַם יִגְבִּיֵה עוֹף לְצִלּוֹל בֵּינֵם הַחַכְמָה יְחֻזַּק לְבָבוֹ לְבַל יִרְף כֵּל יְמֵי חִלְדוֹ כִּי אִם בְּרַבּוֹת הַשְּׁפַע אֱלֹהֵי עֲלָיו בְּעֵלּוֹתוֹ הִהְרָה תְּרַפִּינָה יְדִיו מַעֲשׂוֹת תּוֹשִׁי'.

כִּפּוֹל מֵאִיגְרָא רָמָא לְבִירָא עֲמִיקְתָּא וְכְבָר אֲמָרוּ ז"ל שְׁנָה וּפִי יוֹתֵר מִכּוֹלָם וְהַחֻזְקָרִים הֵאָרִיכוּ בְּזוֹה"ק מַעֲנִית כִּי כָּל מַה שְׁיִגְדִיל מַעֲלַת הָאִישׁ כֵּן יִגְרַע מִנְחָלְתוֹ בְּהַפְסְדוֹ ע"כ טָרַם יְכַנֵּס לְטִיִּיל בְּגוֹן הַחַכְמָה יְסַתֵּעַר עֲלָיו אִימָה וְנִפְחַד בְּזוֹה"ק לְמַעַן יִהְיֶה אֲצִלוֹ יְתֵד שְׁלֹא תִמּוּט לְאַחֲזוֹן בְּסוּסְנֵי הַמְּוִשְׁכָּלוֹת כָּל יְמֵי עוֹלָם.

וְכַמְדוּמָה אֲנִי כִּי זֶהוּ מֵאִמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְזִי שְׁלֵהִי מְנַחֲוֹת בְּתַחֲלָה אִם אֶדָם אוֹמַר לִי עֲלָה אֲנִי כּוֹפְתוֹ וְנוֹתְנוֹ לְפָנָי אֲרִי עֲתָה כָּל הָאֵל מִר לִי לִיְרֵד מִמֶּנָּה אֲנִי מְטִיל עֲלָיו קוֹמְקוּם שְׁל חֲמִין הוֹרָה לְנוּ בְּזוֹה"ק כְּמָה יֵשׁ לְהַשְׁמַר מִהַנְּפִילָה מֵאִיגְרָא רָמָא כִּי בְּתַחֲלָה אִם אֶדָם אוֹמַר לוֹ עֲלָה בְּמַעֲלַת הַשְׁכָּלִיּוֹת אִם הָיָה שְׁפָל בְּעֵינָיו וְהָיָה יָרָא פֶּן נִסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ מַעֲיִנוֹת בְּעֵנִין זֶה וְע"י הַשְׁתַּדְּלוֹת בְּדְבָרִים אֲשֶׁר לֹא יֵאָתוּ לְפִי שְׁכָלוֹ יִמְצָא לְאוֹת אִף בְּדְבָרִים שְׁבָכְחוּ לְהַשִּׁיגֵם יַעֲבוֹר זֶה הָיָה כּוֹפְתוֹ וְנִתְּנוֹ לְפָנָי הָאֲרִי שְׁיִזְק בְּגִרְמָתוֹ כִּי תִשָּׁב בְּזוֹה"ק שְׁאוּמַר לוֹ עֲלָה יִהְיֶה גָרַם לְהַפְסִידוֹ כְּמָה שְׁיִדּוֹ מִשְׁגָּת – וְעֲתָה שְׁכָבָר עֲלָה בְּמַעֲלוֹת הַשְׁכָּלִיּוֹת אִם אֶדָם אוֹמַר לוֹ רַד שְׁיִסוּג אֲחֹר מִמַּעֲלָתוֹ הָיָה מְטִיל עֲלָיו קוֹמְקוּם שְׁל חֲמִין

להזיקו בידים להשיב גמולו בראשו כי בזה יפול לבירא עמיקתא וירד אל ירפתי בור וזהו קשה מהראשונה.

ונדעתי כאשר יכנס האדם בלבבו אימה ופחד משני הענינים פן לא יהיה בכת השכל להשיג ויפסיד שכלו מבראשונה ואם יוכל להשיג פן לא יקום במקום קדשו ויסוג אחר הלא באחת מאלה יניא לבב אנוש לבלתי שני המושפלות מה גם בהצמדם יחד לבב אנוש בקרבו המס ימס – שמע בני בקולי, עמה תשים לבך אל רב התועלת המגיע למעלי העיון והפחיתות המגיע להפתיאים המתרשלים אשר יגיעו את לבבם לברוח מהטוב האמיתי.

ואש התלהבות חמדת התשוקה תבער בסכלי האימה והפחד אשר אסרוה לבלתי אחוז באופני התכמה והיית פאחד האדם לעלות בגרם המעלות השכליות ויבטח לבו בה' כי יהיה בעזרו ושמר רגלו מלכד, ואמרו ז"ל במדרש רבה פרשה לה לה מ"א צדיק כתמר יפרח מה תמרה וארו יש להן תאנה אף צדיקים יש להן תאנה ומה הוא תאנותן הקדוש ברוך הוא שגאמר קנה קויתי ה' א"ר תנחומא מעשה בתמרה אחת שהיה עומדת בתמתן ולא היה עושה פירות עבר דקני אחד וראה אותה ואמר תמרה זו צופה מיריחו פיון שהרפיבו אותה עשתה פירות ונראה להבין הענין השתוות שמצאו חז"ל לדמות תאנות הצדיקים לתאנות התמרה כאשר נתבונן בהבדל שבין תשוקת האדם לדברים גשמיים ובין תשוקת נפש המשפלת לדברים שפלים.

כבר אמרו ז"ל במ"ר קהלת אין אדם מת וחצי תאנותו בידו. יש לו מנה רוצה מאתים הורו לנו בזה אם כי התאנה לדברים גופנים רבה הוא מאוד עכ"ז יען כי עניני גשמי הוא מוגבל ומשוער כמו כן התמדה אל העצם הזה הוא גבולי ויש לו מנה רוצה מאתים לא כן בתשוקת השגת השכלי יען כי הוא בלתי בעל תכלית פן התמדה אל ההשגה בלתי מוגבלת כאשר ישתוקק נפש המשפיל להשיג מהות הבורא יתב"ש.

אם כי הדבר לא ניתן תחת האפשרות כלל וכשבניקש משה הראיני נא את כבודך השיבו לו לא תוכל לראות את פני וכמ"ש הרב המורה ז"ל בזה ח"א ולזה המשילו חז"ל התאנה הלזו הבלתי מוגבלת לתאנות התמרה שהוא צומח ואינו בעל חיים להתנועע פל שהוא ועם פל זה מצאנו תמרה בתמתן מתאנה לציפורי וד"ז יוצא מגבול שיעור תאנות דברים גשמיים פן הצדיק יש לו תאנה בלתי מוגבלת ומה הוא תאנותו הקדוש ב"ה אף כי לא יראהו האדם וחי.

ואולי יש להעמיס פנונה זו במה שאנו אומרים בקידוש לבנה והוא ממסכת סופרים פרק ד' פשם שאני רוקד בנגדה ואיני יכול ליגע בה פה לא יוכלו פל אויבי לנגוע בי לרעה וכבר הואלנו לדבר בזה בדרושנו לפרש ענין המאמר עפ"י מאמרם ז"ל במ"ר יתרו אנכי ה' אלהיך מלך בוד פשהוא יוצא לאמירה יוצא נלחם יוצאין עמו רבי רבבות והקב"ה אינו פן אלא פשיוצא למלחמה יוצא לעצמו שנא' איש מלחמה וכשהוא יוצא לתת תורה בסיני יוציא עמו רבי רבבות שנ' רכב אלהים רבנותם כו' עיניך הוראות כי העירו אותנו בזה בענין נפלא, כי כשבא הקב"ה לגלות אלקותו בשעת בריאת העולם הוכרח להאציל מפחו עילות רבות וכ"א עלול מחבירו למען יוכלו שאת באי עולם גילוי אלקותו ולקבל אורו הגדול לבלתי תכלית ואלמלא השתלשלות האמצעים ממנו היינו בטלים ממציאות וזהו ענין אמרם ז"ל בסנהדרין פ' חלק במחנה סנהרב אזנים דלה להם

ושמעו שירה מפי חיות ומתו כי זהו מלחמת הקב"ה שגלה לפניהם אור גדול מעולם העליון ונתבטלו ממציאותם וכשבא לגלות אלקותו בסיני הוצרה להתלבש בכמה לבושים העלולים ממנו למען יוכלו לקבל פני השכינה.

ונהו אומר הקדוש ב"ה אינו פן פשהוא יוצא למלחמה זה מלחמתו שיוצא יחידי שפושט הלבושים ממנו כביכול ועל ידי גילוי אלקותו ביים פאמרם ו"ל ראתה שפחה ביים מה שלא ראה נביא וחונה ועי"ז המצרים שלא היו ראויים לזה נתבטלו ממציאותם, שנאמר ה' איש מלחמה שבהיותו יחידי בלי ריבוי הלבושים הוא איש מלחמה וכשהוא יוצא ליתן תורה בסיני יוצא ברבי רבבות הנאצלים ועלולים ממנו ית"ש למען יקל להם לקבל פני השכינה וזהו שאנו מתפללין פשם שאני כו' ולא אוכל ליגע בה פני לא נוכל שאת אורו הגדול בה לא יוכלו אויבי ליגע בי לא שאנחנו נתגבר עלימו כ"א שיקנים בנו וראו כי שם ה' נקרא עליה וראו ממך ובקורבתם אלינו מגודל קדושתינו יכלו כמ"ש האר"י ו"ל בפרק ע"ח שער הזמירות רק בעינייה תביט ושלומת רשעים תראה כי בכח השמות הקדושים והוא שם כה"ת היו מסתכלין ברשעים וממיתין אותן וכאמרם ו"ל נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

שהוריד עליו קדושה עצומה בראות עיניו נתבטל ממציאותו, ואולם לפי הצעה הנ"ל תפרש עד"ז כי הנה אז נתפלל שאויבים לא יצליחו בדיפתם אחרינו עכ"פ נראה אם יעלה על לב אויב לרדוף יהיה שום קרבות שישגיג אותנו והקב"ה יצילנו מידם ואותה אנו מבקשים שיהיה רדיפתם על בחינה זו פשם שאני רוקד פנגדה כי תשוקתינו להשיגו והוא באמת תכלית ההעלם ובלתי אפשרי להשיגו פן לא יוכלו ליגע שלא יהיה מקום חשש שימצאו מבוקשם: הצגתי לפניך ג' פרטים הצריכים לבעל העיון להשים על לבו טרם יטייל בפרדס.

א' שלא יטריח להשיג מה שהוא מהנמנע בכח שכלו. ב', אף בדבר שיד שכלו משגת קבע מסמורת שלא יסוג אחר ויפול מאיגרא רמא כו'.

ג', ישים אל לבו לקיים עבדו ה' בראה שהאימה והפחד משני ענינים הנזכרים לא יגיעו את לבו להיות נחבא לברוח מהטוב הזה ויבטח בה' כי לא ימנע הטוב והשפע האלהי ממבקשיו סלה.

ויש לרמז יותר בזה כי לא יפול לשון בראה כי אם במי שעושה דבר אחד ומתניירא בכל עת מההפסד שאפשר שישגיגהו בזה או לא ישגיגהו מה שאין פן מי שדומה בנפשו שבונדאי יביאהו הדבר הזה להפסד ומחליט בדעתו לבלתי עשותו נופל בו לשון פבצב אל הדבר כי אצלו הדבר מחויב שיביאהו לידי הפסד ומרחיק את עצמו מעשייתו.

ולזה אמר עבדו ה' בראה שלא יאמר נואש להשגת השלימות רק שתשתדל בכל עון להשיג ובכל עת יהיה בראה ה' נגד פניו לבל יפשל. ועינייה לנוכח יביטו כי אל הענינים המעולים האלה פיונו חז"ל בברכות ז אמר ר"ש בר נחמני אמר ר' יונתן בזכות שלש זכה לשלש, בשכר ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים.

בשכר כי ירא מהביט זכה ויראו מגשת אליו. בשכר מהביט אל האלהים זכה לתמונת ה' יביט.

והדברים מוקשים מאד כי המקרא הזה לא יקבל חלוקה כלל וכולו ענין אחד ויסתר משה את פניו כי ירא מהביט אל האלהים ואיך כללו בזה שלשה ענינים נפרדים אלא. כי הן הן הדברים אשר דברנו.

ויש בזה שלשה ענינים הנזכרים ויסתר משה פניו בהיותו סובר כי לא תמצא ידו להשגה זו. והשנית מהביט אל אלהים כי מורא עלה על ראשו אף תשיג ידו להשגה זו פן לא יעמוד במקום דשי ויסוג אחר.

ויהי' הנפילה בלי תכלית מהשגה גדולה כזו מהביט אל אלהים. וענין השלישי.

היראה לבל יתחכם הרבה והסתור פניו הנה בוער בקרבו התלהבות התשוקה כמו שהוכיח שבניקש הודיעני נא את דרכיך רימז לזה בתיבת כי ירא שלא אמר נואש להתחכם רק שהשתדל להשיג ביראת ה'.

ועל ג' הענינים האלה בא לו השכר מדה כנגד מדה בזכות ויסתר משה את פניו לא יוכל להשיג ויפסיד בזה הדברים אשר הנה בכת השגתו זכה לקלסתר פנים ושהסיר ה' מעל פניו להשיג השגה שלימה ובשכר מהביט אל האלהים שהיה חושש בנפשו פן תרפנה יקום במקום קדשו ויפול ממעלה גבוהה כזו זכה לתמונת ה' יביט שהוא לשון הנה שהנה בהשגתו בלי הרף.

ובשכר כי ירא שלא נתניאש מהשגת החכמה והשתדל בעיון ביראת ה' זכה ויראו מגשת אליו כי בקרון אור פניו לא אמרו ישראל נואש רק באו אל האנהל כל מבקש ה' לשמנע תורה מפיו רק שהנה ביראת ה', וזהו הנה כל חפצו לבל יתרחקו ממנו ישראל והוא יפיע עליהם מזיו נהרו ועפ"ז ירצה לנו פנונת חכמינו ז"ל בחגיגה ט"ו.

מהו דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו ולפום ריקטא נראה כי ביארו את המופלא במופלא ממנו כי הרב הוא העומד לפניו והמלאך לא נודע לנו דמותו ותמונתו, אבל הפנונה מבוארת בזה.

שיהיה הרב בחינת מלאך ה' כי תשוקת מלאכי מעלה להשיג עילתם וזהו כל תנועת הגלגלים בלי הרף לפי דעת החוקרים עכ"ז יתחדו מאימתו כמו כן הרב בגודל התמונה להשיג הדברים השכלים יהיה הפל ביראה וכמו כן התלמיד יהיה הרב אצלו בבחינת מלאך ה' כי כל איש חשקו ורצינו לראות הנבדלים כמאמר מנוח בי אדוני איש האלהים אשר שלחת יבוא עוד אלינו (שופטים י"ג) ואם"כ בבוא אליו מלאך ה' הנה ירא מאד.

ואמר מות נמות כי אלהים ראינו. ועיין בפ' המשניות להרמב"ם ז"ל באבות פ"ב עלאמרם ז"ל הוי מתחמם לאורן של חכמים והזהר בגחלתן שלא תפנה פשתתחבר לאנשי המעלות אל התגעגע עלימו ואל תוסיף להתקרב יותר מהצורך כמו שמתחמם באש אם ישב רחוק יתנה בחנומו ויקבל תועלת ואם יפגע ויוסף להתקרב ישגר וישוב לו התועלת לנזק.

ולזה פּיוֹנוּנוּ גַם כֵּן שִׁיְהִיָּה הָרֵב דְּוַגְמַת מִלְאָף ה' שֶׁתִּתְקַרֵּב אֵלָיו וְתִתְרַחֵק קִצַּת מְאִימָתוֹ אֲזַי יִבְקָשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ וְאִם לֹא אֵל יִבְקָשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ. וּכְבָר שִׁיעֲרָנוּ הַבְּנֵת מֵאָמֵר זֶה בְּפָנִים אַחֲרֵת.

עפ"י שְׁנִסְתַּבְּכוּ הָרֵאשׁוֹנִים ז"ל וּמִכְּלָלֵן בִּס' הַמּוֹרָה פָּרַק י"ג וי"ד ח"ג בָּמָה שִׁיְרָאָה מִפְּשׁוּטֵי הַפְּתוּבִים כִּי הִגְלִגְלִים נַעֲשׂוּ בְּעִבּוּרֵינוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיוּ לְמֵאוֹרוֹת בְּרִקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאִיר עַל הָאָרֶץ וְאִיךָ יִתְכַּן שִׁיְהִיָּה הַנִּכְבָּד בְּעִכּוֹר הַפְּחוּת מִמֶּנּוּ וְהִישׁוּב הַפְּשׁוּט בְּזֶה כִּי אִם הֵם גְּדוּלִים וּמַעֲוֹלִים מֵאֲתָנוּ אֵין זֶה פְּחִיתוּת אִם נִתְמַנּוּ בְּעִבּוּרֵינוּ אַחֲרֵי כֵּן הַסְפִימָה רְצוֹנוֹ ית"ש בְּבְרִיאַת הָאָדָם הִנֵּה כָּל פְּעוּלָתָם לֹא לָנוּ כ"א לְכַבּוּדוֹ ית"ש כִּי כֵּן הוּא רְצוֹנוֹ וְאֵין לָנוּ מְבוֹא לְדַעַת עֲנִיָנוּ כִּי רְצוֹנוֹ הִיא עֲצָמוֹ יתב"ש.

וּבְעֲנֵנוּ הַזֶּה נֶאֱמַר גַּם כֵּן עַל הַמְּלַמֵּד חֲבִירוֹ תוֹרָה שְׁלֵא יִתְכַּן שֶׁהַמְּלַמֵּד אֲשֶׁר הוּא מְעוּלָה מִהַתְּלִמוּד יִהְיֶה נֶעֱבָד לְהַפְּחוּת מִמֶּנּוּ אִם לֹא שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהַלּוֹמֵד לְשִׁמָּה לְקִיָּים רְצוֹן הַבוֹרָא הוּא עֹבֵדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ ב"ה וְאֵינוֹ עוֹבֵד לְפְחוּת מִמֶּנּוּ.

וְאִלֵּם בְּלוֹמֵד שְׁלֵא לְשִׁמָּה הָרֵי זֶה נֶעֱבָד לְפְחוּת מִמֶּנּוּ וְגַם אָמְרוּ כָּל הַלּוֹמֵד תוֹרָה שְׁלֵא לְשֵׁם שָׁמַיִם נוֹחַ לוֹ שְׁלֵא נִבְרָא וְנַעֲשֶׂה לוֹ סְמָא דְמוֹתָא. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ אִם הָרֵב דּוֹמָה לְמִלְאָף ה' צְבָאוֹת שֶׁכָּל עֲבוּדָתוֹ לְצוֹרְכֵינוּ הוּא רַק לְעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיו שֶׁבְּשָׁמַיִם תוֹרָה יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ וְאִם לֹא שֶׁהוּא לּוֹמֵד שְׁלֵא לְשִׁמָּה אֵל יִבְקָשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ כִּי אִיךָ יִהְיֶה נֶעֱבָד לְפְחוּת מִמֶּנּוּ וְגַם הַתּוֹרָה שְׁלֵא לְשֵׁם שָׁמַיִם מְזַקֵּת וְנַעֲשֶׂה סְמָא דְמוֹתָא.

וְכַעַת אֲנִי מִשְׁעַר בְּהַבְּנַת דְּבָרֵיהֶם שֶׁדִּימּוֹ אֵת הָרֵב לְמִלְאָף ה' צְבָאוֹת בְּאִנְפֵן מִתְקַבֵּל עַל הַלֵּב. בְּהַקְדָּם דְּבָרֵי חז"ל ב"מ"ר, בְּדוּכְתֵי טוֹבָא בְּפִסּוּק לָמָּה ה' יִחַרָה אַפָּה בְּעַמָּה.

מֵהוּ לָמָּה אֵלָּא כִּי אָמַר מִשָּׁה עָשׂוּ לָךְ סִיּוּעַ וְאַתָּה כּוֹעֵס עָלֶיָהֶם אַתָּה מְזַרְיֵחַ הַחֲמָה וְהוּא הַלְּבָנָה כּו' אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ ב"ה מִשָּׁה אָף אַתָּה טוֹעָה בְּעַגְלָא. א"ל א"כ לָמָּה יִחַרָה אַפָּה בְּעַמָּה וְהַמְדַרְשׁ הַזֶּה נֶאֱמַר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשִׁינוּי לְשׁוֹן קִצַּת וְעֲנִיָנוּ אַחַד.

וְהוּא מְבַהֵיל עֵין רוּאָה, וְרוּאָה אֲנִי לְהַסִּיב כְּפִינֵי חז"ל ע"ז, עפ"י אָמְרָם ז"ל (בְּרִכּוֹת ל"ב) כְּשֶׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ ב"ה לְמִשָּׁה לָךְ רַד כִּי שָׁחַת עַמָּה תִּשָּׂש כַּחוֹ שֶׁל מִשָּׁה וְלֹא הָיָה בּוֹ כַּח לְדַבֵּר כִּינּוֹן שֶׁאָמַר לוֹ הָרַף מְמַנִּי וְאֲשַׁמִּידֵם אָמַר מִשָּׁה הַדְּבָר תְּלוּי בִּי מִיָּד עֲמַד וְנִתְתַּזְק בְּתַפְלָה.

וְהַעֲנִין הוּא כִּי מִשָּׁה מְוַבְחָר הַיְצוּרִים בְּרוּב הַשְּׁגָתוֹ בְּכַבּוּד הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שָׁמוּ לֹא עָרַב לְבוֹ לְגִשְׁתָּ לְשִׂאת בְּעַדָּם רִינָה וְתַפְלָה כְּאָמְרָם ז"ל בְּמִדְרַשׁ שֶׁאֵלוֹ לְחַכְמָה נֶפֶשׁ הַחוּטָאָת בְּמָה תַעֲשֶׂה אָמְרָה רְשָׁעִים תִּרְדֹּף רָעָה וְכָל הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים בְּעַד הַמּוֹרֵד בְּמִלְכָּה הוּא כְּמִיָּקַל בְּכַבּוּדוֹ וְכ"ו בְּפִגְמָם בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל מ"ה הַקַּב"ה.

וְלִילָא כִּי הַקְּדוֹשׁ ב"ה בְּרוּב רַחֲמֵיו מִתְאַוָּה לְתַפְלָתָן שֶׁל צַדִּיקִים וְרוּצָה בְּתַשׁוּבָה לֹא הָיָה תַקְנָה לְחוּטָא. וְע"כ אָמַר בְּתַרֵּי אָף לְמִשָּׁה הָרַף מְמַנִּי וְאֲשַׁמִּידֵם וְכָבַר כ' הַמּוֹרָה ז"ל כִּי שֵׁם הַכַּעַס הִיא שֵׁם הַמְּוַשְׁאֵל אֲצֵל הַבוֹרָא יתב"ש כְּשֶׁעוֹשֶׂה פְּעוּלָה דּוֹמָה לְהַפְּעוּלָה הַכְּפָאָה מֵאֲתָנוּ בְּכַעַס מְכוֹנָה לְהַבוֹרָא יִתְעַלָּה בְּשֵׁם כַּעַס.

והבין משה מזה כי אם היתה רוצה לכלות ישראל לא היתה צריכה להראות פְּעוּלָה הדומה לכעס כי ברצונו הפשוט הוּו בְּטָלִים מְמַצִּיאוֹתֶם אֵלָא שְׂרָצוֹנוּ שְׂיִבְקֶשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְלִזְה הַתַּחֲפֶם מִשֶּׁה בַתְּפִלְתּוֹ וְאָמַר אֲנִי חָטָא הָעַם הַזֶּה חָטָאָה גְּדוּלָה וְהַגְדִּיל הַחָטָא עַד כִּי גְדוּל מְאוֹד אֲשֶׁר גַּם הֵבֵא לְהַעֲתִיר בְּעַדְם חָטָאוּ יִשְׂאוּ עַל אֲשֶׁר מְלָאוּ לְבוֹ לְבַקֵּשׁ בְּעַד הַמְּמָרִים פִּי ה', וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חָטָאתֶם בְּרַחֲמִים הֲרִי טוֹב וְאִם אֵין כִּי לֹא יִכְפֹּר חָטָאתֶם מִחֲנִי נָא מִסְפָּרָה אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ וְאֲנִי מְקַבֵּל הָעוֹנֵשׁ בְּרָצוֹנִי עַל אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי יָד לְבַקֵּשׁ בְּעַדְם כִּי חָטָא מְרִי הוּא וּבְרָאוֹתוֹ שְׁלֵא נִתְקַבְּלָה תְּפִלְתּוֹ וְהַקְדוּשׁ ב"ה הַשֵּׁיב אֲשֶׁר חָטָא לִי אֲמַחֲנוּ מִסְפָּרֵי אֲמַר שְׁנִית בְּיַד חֲזָקָה לְמָה ה' יַחְרָה אִפְּהָ בְּעַמָּה (וְעֵינִי בְּדַבְרֵי הָרֶאב"ע כִּי ע"כ הַפְּתוּבִים אֵלוּ נֶאֱמָרוּ אַחַר אֲנִי חָטָא הָעַם הַזֶּה וְאֵין מְוַקְדָּם וּמְאַחֲרָה) וְעַל זֶה אֶמְרוּ רז"ל מַה לְמָה אֶתְמַהָה.

אִיךָ יֹאמַר מִשֶּׁה עַל חָטָא הָעַגְל לְמָה יַחְרָה כְּאֵלוּ בָּא לְהַקְטִין חָטָא הַמְּמָרָה אֶת פִּי ה' וְעַל זֶה אֶמְרוּ ו"ל בְּחֻמְתֶּם כֶּף אֲמַר מִשֶּׁה עָשׂוּ לָהּ סִיּוּעַ כִּי לְגוֹדֵל מַעֲלַת מִשֶּׁה בְּבוֹאוֹ בְּלִשׁוֹן מְדַבְּרַת גְּדוּלוֹת לְמָה יַחְרָה הֲרִי כְּאֵלוּ הוּא יֹאמַר שְׂאִין כ"כ עוֹן בְּעִשְׂיִית הָעַגְל כִּי הוּא הַמְּסִייעַ כְּבִיכּוֹל כִּי כֵן סוֹבֵל מִשְׁמַעוֹת הַתְּפִלָּה א"ל הַקְדוּשׁ ב"ה מִשֶּׁה אִף אֶתָּה טוֹעָה בְּעַגְלָה וּבְבִקְשָׁה זֹו אֲנִי נִלְכַּד בְּרִשְׁתָּה חָטָא הָעַגְל וְעַל זֶה הַשֵּׁיב מִשֶּׁה אִם כֵּן כִּי לֹא הִיָּה בְּדַעְתָּה לְמַחֲוֹל לְהֶם לְמָה ה' יַחְרָה אִפְּהָ וְהַנְּשָׂא לָהּ שֵׁם הַכַּעַס הִיָּה לָהּ לְבִטְלָם מְמַצִּיאַת תִּיכְרָה אֵין זֶה כ"א שְׂרָצוֹנָהּ בְּזָה, כַּמ"ש הַאֲלֹשִׁיף וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לַעֲמּוֹ כִּי נַח כַּעֲסוֹ בְּדִבּוּרוֹ לְבַד וְלֹא יִצְטָרֶף לַפְּעוּל הָרָעָה בְּפִנְעַל וְע"י אֲוַמְרָה הֲרָף מִמֶּנִּי זֹאת הַנִּיעָה אֶת לְבָבוֹ לְהַתְּחַזֵּק בַּתְּפִלָּה.

וְלֹא נִפְלְאָת הוּא לְהַבִּין בְּזָה מְאֻמָּר ו"ל בַּע"ז י"ז בַּר"א בֶּן דְּוָרְדִיאָ שְׁלֵא הֵנִיחַ זוֹנָה שְׁלֵא בָּא עֲלֵיהָ וְאֵח"כ בְּבוֹא אֵלָיו הַתְּעוֹרְרָה הַתְּשׁוּבָה יִשָּׁב בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת וְאָמַר הָרִים וּגְבָעוֹת בְּקִשׁוֹ עֲלֵי רַחֲמִים אֶמְרוּ לוֹ עַד שְׂאֲנִי נְבַקֵּשׁ עֲלֵיךָ נְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עֲצָמֵינוּ שְׁנֵאֲמַר כִּי הָרִים יְמוּשׁוּ כו' אֲמַר שְׂמִים וְאָרְץ בְּקִשׁוֹ עֲלֵי רַחֲמִים אֶמְרוּ לוֹ עַד שְׂאֲנִי נְבַקֵּשׁ כו' אֲמַר אֵין הַדְּבָר תְּלוּי אֵלָא בִּי הֵנִיחַ רֵאשׁוֹ בֵּין בְּרַפְיוֹ וּגְעָה בְּכִכְיָה עַד שְׂיִצְאָה נִשְׁמָתוֹ יִצְאָה בַת קוֹל רֶאָב"ד מְזוּמָן לַחֲיֵי עוֹה"ב.

בְּכָה רַבִּי יֵשׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בְּשַׁעָה אֶתָּה וַא"ר לֹא דִיִּין לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה שְׂמַקְבְּלִין אוֹתוֹ אֵלָא שְׂקוֹרִין אוֹתוֹ רַבִּי. וְהַדְּבָרִים מוֹבְנִים מְעַצְמָם עַל פִּי הַצְּעָתִינוּ הַנּוֹפְרַת כִּי הֵם הַשִּׁיבוּהוּ בְּחֻמְתָּהּ כִּי אֵין אָנוּ חֲשׁוּבִים כ"כ לְשַׁלּוֹחַ יָד לְהַתְּפַלֵּל בְּעַדְם כִּי נִהְיָה ח"ו כְּמִיָּקֵל בְּכַבּוּדוֹ שְׁל מְלָךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוּשׁ ב"ה וְעַד הוּא מְלִשׁוֹן טָרָם.

דְּהֵיִינוּ טָרָם שְׂנַבְקֵשׁ רַחֲמִים עַל עֲצָמָה נְבַקֵּשׁ, רַחֲמִים עַל עֲצָמֵינוּ אִיךָ מְלָאָה יְדִינוּ לְבַקֵּשׁ בְּעַד נִתְעַב וְנִאֲלַח כְּמוֹהַ הַיּוֹם. וְגַם אֲנַחְנוּ אֵינָם בְּטוֹחִים לְעוֹמַת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁנֵאֲמַר כִּי הָרִים יְמוּשׁוּ כו' וְאוּלָם כ"ז לֹא יִתְכַן רַק בְּשׂוֹאֵל מַחִילָה בְּיִרְאָה הָעוֹנֵשׁ לְהַקְטִין הַחָטָא בְּעֵינֵי הַמְּקוֹם אֲבָל הַשֵּׁב מֵאַהֲבַת ה' וְהוּא מְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ הָעוֹנֵשׁ מֵאַהֲבָה אֵלָא שְׁלִבּוֹ דָּוָה עֲלָיו עַל כִּי הַמְּרָה רָצוֹן הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׂמוֹ.

הֵלֵא כָּל פְּנוֹנְתוֹ לְמַחֲוֹת חָטָאוֹ וְזוֹדוֹנוֹ לְכַבּוֹד הַבוֹרָא יִתְב"ש וּכְבָר מְצִינוּ לְחֻסִּיד אֶחָד שְׂמִיָּלָא בְּפִיו לֹאמַר אֵילוֹ יְדַעְתִּי שְׂפַעֲבִירָה זֹו אֲנִי יוֹרֵשׁ ג"ע וּבְמִצּוֹת גִּיהָנָם. אֲנִי בּוֹחֵר בְּמִצּוֹת ה' כִּי נַעֲמָה לוֹ עוֹנֵשׁ ה' הַנְּצַחִי מְלַעֲבֹר עַל רָצוֹנוֹ יִת"ש לְזָה אֲמַר רֶאָב"ד אֵין

הדבר תלוי אלא בי אתמהה העל זה באתי להתפלל להציל נפשי הנה נפשי ולבבי נתון באהבה בזה ובבא למלאות רצונו ית"ש בקבלת העונש והניח ראשו בין ברפיו וגעה בכבי' עד שיצאה נשמתו ועיקר בקשתו הנה למחות זדונו על אשר פגם בכבוד ממ"ה הקב"ה וע"ז יצאה ב"ק ר"א ב"ד מן ר"א ד' מן ר"א ד' לעולם הבא וכן יאות לו האשר האמיתי לאשר השליף נפשו מנגד לכבודו ית"ש באהבה עצומה אשר אין ערוף אליו ובהתעוררת התשובה הלזו נתעורר מעשה התשובה בעולם עד פי רבים השיב מעון פענן שאמרו ז"ל בזכות שגדרה שרה א"ע מהערה זכי כל הנשים לגדור מהערה פי ע"י צדקתה נתעורר מדות הפרישות בעולם ונתעורר לב כל הנשים בזה וכן פשנפקדה שרה נפקדו הרבה עקרות פי נתעורר בעולם מדת הרחמים וכמ"ש בזה מו"ז מאוה"ג ז"ל בפ' ויצא.

ולזה יצאה ב"ק ר"א ב"ד וכינו אותו בשם רבי שע"י בא התעוררת התשובה לכל באי עולם עד שבכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ואמר רבי לא דיין לבע"ת שמקבלו אותם דהינו שיהם עצמם סר עונם.

אלא שקורין אותו רבי פי למדו דעת את העם ע"י תשובתם לטוב. ובדרושי מוסר אשר לנו בעזה"י הארכנו לפרש בזה ענין אמרם ז"ל לא הנה דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה ליחיד ולא הנה ישראל ראויים לאותו מעשה אלא להורות תשובה לרבים פונתם בזה פי ע"י שהם עוררו מדת התשובה בעולם בלב ונפש הוא לנו לעזות ותעצמות לשוב מחטא ולולא פי הם קדמונו בזה לא הנה לאל שום יד פושע וחוטא להתנחם על רעתו פי אם גבר יד היצר להחטיאו בעודו נקי וזו מכל חטא מה גם אחר אשר הוטמאה נפשו ויד היצר משלה בו: ואני חוזר ושב על דברי המדרש אשר אנו עוסקים בו בפסוק למה ה' יחרה אפה בעמך.

בפירושי תורה פתחנו בזה לכוין בדבריהם ז"ל פי באמת אין ליחס לישראל אחר המעמד הנבחר ושיהיה מחשבתם לע"ז במעשה העגל ועיי' בכוזרי שהאריך לקרב הדבר אל השכל ולנו לעינים דברי הזוה"ק בפ' תשא פי הערב רב עשו את העגל אשר הנה צריך לפי מעלתם לא לשום מחשבת ע"ז ח"ו אלא שהרבה מישראל נשתתפו עמם בלבם, אלא פי עיקר חרון אף ה' הנה בהם לפי מעלתם ומעלת משה רבינו ע"ה ואמרו ז"ל לא הנה משה ראוי אלא לאותו הדור ואם ישראל ירדו אחרנית לא יאות להם משה לרב.

פי דור ודורשיו צריך להיות מתאימים זה לזה. ולזה אמר הקב"ה הרף ממני ואשמדם ואעשה אותך לגוי גדול ומשה ברוב אהבתו לישראל נתן נפשו עליהם ואמר אם תשא חטאתם וישובו למעלתם הראשונה הרי אהיה נכון לפניהם לרב ואם אין שא"א להשיב מעלתם פאשר בתחלה מחני נא מספרך אשר פתבת וממילא הם יהיו קיימים ותפקוד איש על העדה לפי מעלתם והקב"ה השיב לו מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ואיך יתכן בשביל חטאם לסלק אותך מהעולם.

וע"ז השליף משה את נפשו מנגד ועשה עבירה לשמה ואמר למה ה' יחרה אפה בעמך עשו לה סיוע ואתה פועס עליהם פדוגמת שחשבו הערב רב פי העגל נחוצ להם וכוננתו הנה למען פול ממעלתו ויהיה ראוי לאותו הדור לבל יפקד מהם איש בגללו – א"ל הקב"ה משה אף אתה טועה בעגל א"ל א"כ למה יחרה אפה בעמך הואיל ועיקר פונותם לא הנה לע"ז רק שהיית מוכרח לכלותם פי לא יוכלו לקבל השפעה האלהי ע"י משה רבם

ואחרי אשר פי אף אני כמוהם, הרי הם ג"כ ישארו חיים וקיימים וכשראה הקב"ה שמסר גרמין למיתה עבורם פעל בתפלתו שהשיבוהו סלחתי כדבריך והם ישובו למעלתם כבתחלה ואל ירחק ממך הדבר שעשה משה עבירה לשמה לאהבת ישראל ועיני בווה"ק פ' קרח פשאמר הקב"ה ואכלה אותם פרגע ויפלו על פניהם וכתב בזהר כי משה ואהרן מסרו גרמין למיתה (ויש בזה אהנו סוד נפלא עפ"מ"ש האר"י ז"ל בכוננת נפילת אפים כי ב' עניני מסירת נפש ישנם בתפלה הא' מסירה על ק"ה בק"ש והשנית היא מסירתו למיתה שהוא מוסר נפשו תוך הקליפות מקום המנות האמיתי לברר הבירורים משם והוא סוד מה שאמרו ז"ל שהצדיקים במוותם יורדין לגיהנם להעלות הרשעים ויש בזה ספנה עצומה כי מי שמכניס נפשו לקליפה ואינו עולה ח"ו נחלפה נשמתו ונכנס בו ניצוץ של קליפה כמו שאירע ליוחנן כה"ג שבא לו עי"ז שמסר א"ע לקליפה בעולם העשי' ולא עלה נעשה צדוקי.

ולזה פשאמר הקב"ה ואכלה אותם פרגע, וידוע מ"ש האר"י ז"ל בפסוק כי רגע באפו רגע בגי' ג' אלהים עם ט"ו אותיות שהם מוחין דקטנות כי במזמור הזה יש יו"ד שמות נגד יו"ד ניצוצין שנבלעו ובקליפה ואומרים שירה ביציאתם ולזה הבין משה פשאמר הקב"ה לכלותם פרגע שנתנו רק בקליפה והגבירו פח הדין שהוא מוחין דקטנות ובא משה לתקן זה ע"י נפילת אפים ומסר גרמין למיתה להוציא הקדושה מעמקי הקליפות (הבן).

ועפ"ז יומתקו לנו דברי המ"ר פ' ברכה. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, מדבר במשה על שנתעלה מהכל כו' נח אמר למשה אני גדול ממך שניצלתי מדור המבול א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך אתה הצלת את עצמך ולא היתה בו פח להציל דורך אבל אני הצלתי א"ע ואת דורי וכשנתחייבו כלי' בעגל כו'.

אברהם אמר למשה אני גדול כו' לפיכך אמר שלמה רבות בנות עשו חיל זה נח ואברהם. ואת עלית על כולנה זה משה אמר הקב"ה הואיל ונתעלה מן הכל הוא יברך את ישראל – והדברים מובנים עפ"י הצעת דברינו הנזכרים כי מציינו לפנינו שני דרכים במעלת הצדיקים האחד אשר יחשוב בכל תועלת נפשו ועי"ז לא תמצא ידו להשקיף בעני עמו להודיעם דרך ה' וזהו היתה מעלת נח שהציל א"ע וע"כ לא היתה בו פח להציל דורו.

ומעשה אברהם היתה היפך מזה כי כל עבודתו היתה ללמד דעת את העם ויפרסם שמו של הקב"ה בפי כל כמבואר במדרשות במאמר הפתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן ועי"ז לא היתה בידו להשגיח על מעלת נפשו ותכלית עבודתו היתה להשפיע לזולתו, ואולם משה רבינו היתה עולה על כולם בשני המעלות כי מעלות נפשו היתה בתכלית השלימות מכל אשר לפניו ואחריו.

ובכ"ז פקח עיניו להשלמת הדור והשליף נפשו מנגד בעמל ישראל. ולזה אמר אני הצלתי א"ע ואעפ"כ הצלתי את דורי כי ידו היתה משגת לשניהם יחד ומזה ומזה לא הניח ידו והרי במעשה העגל שיירדו ישראל ממעלתם ונתן נפשו עליהם להשיבם למעלתם כמ"ש בזה למעלה, וע"ז אמרו רבות בנות עשו חיל זה נח ואברהם שכ"א היתה לו שלימות בפ"ע ואת עלית על כולנה זה משה שהיה שלם בשני השלימות וע"כ אמר הקב"ה הואיל ונתעלה מהכל בכל עניני השלימות ונתן נפשו על ישראל ע"כ יברך את ישראל וימשיך

להם שפע ממקור העליון וע"ז רמזו רבותינו ז"ל במאמרם הג"ל אם הרב דומה למלאך
ה' צבאות כי במלאכי מעלה נמצאים שני עניני השלימות הנזכרים כמ"ש הרב המורה
ז"ל ח"ב פי"א כי מלבד שלימות עצמם ברבות השפע אלהי עליהם ויותר מהם עוד
שלימות לזולתם ע"ש שהמשיל מלאכי מעלה למי שהתחכם הרבה עד כי בלעדי שלימות
עצמו יוצא ממנו שלימות זולתו ובעודם מתנועעים להשיג עילתם ולהשלים נפשם
התחייב מטבעם ג"כ להאיר על הארץ ולהשפיע להתחוננים.

ולזה אם הרב דומה בבחינה זו למלאך ה' צבאות שבעודו מחשב שלימות נפשו יריק
מברכתו לאחרים תורה יבקשו מפיהו ואם לאו שאין בידו לשני השלימות הג"ל אל
יבקשו תורה מפיהו כי אם ישתדל בשלימות נפשו לא יוכל להשפיע לאחרים ואם לא
ישים לבו רק למעלות העם אשר הוא בקרבם ירד אחורנית ממעלתו וכמו כן לא יהיה
בידו להשפיע כל כך.

וע"פ החזיון הזה תלך לבטח להבין דבריהם ז"ל במדרש בהעלתך מדוע לא יראתם
לדבר בעבדי במשה במשה אע"פ שאינו עבדי בעבדי אע"פ שאינו משה וק"ו בעבדי
במשה, רמזו בזה לשני הענינים הנאמרים האחד כמה שהיה גדול בשלימות נפשו ושמו
מורה על מעלתו שהוא מקבל מיסוד אבא שהוא דעת דז"א והשני שהיה בחינת עבד
שהיה מוסר נפשו על בניו של מקום וכו' יתכן לכנותו בשם עבד כמאמר ריב"ז לאשתו
בס"פ אין עומדין על רחב"ד שהוא דומה לעבד לפני המלך ואני פשר לפני מלך כי ר"ח
היה תמיד משתדל בשלימות ישראל וריב"ז היה תמיד עוסק בתיקון נפשו ולא היה
מתראה לפני המלך לבקש כפעם בפעם בעד בניו ואהרן ומרים בדברם במשה אמרו
הרק במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר.

ודימו בנפשם אף כי משה פעל הרבה לטובת ישראל בתפלתו אין זה מגודל מעלתו
מאתנו כי הלא גם בנו דבר ה' רק שהוא דומה לעבד לפני המלך ובא בכל עת לפניו
לבקש צורכי בניו והם פשרים שאינם באים בכל עת והקב"ה אמר להם פי יש להם לירא
מפני משה בשני המעלות אשר השפיל מהם ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי [במשה]
במשה אף שאינו עבדי היינו מצד שלימות עצמו אף אם לא היה עבד מלך למסור א"ע
לטובת בניו ובעבדי אף שאינו משה כי אף אם לא היה בתכלית השלימות כמשה רק
כמה שהוא מוסר נפשו לטובת ישראל מהראוי כי לבם יהגה אימה נפחד ממנו וק"ו
במשה ובעבדו שנמצאו בו שני השלימות בהפלגה נפלאה יתירה לשבת: וע"פ החזון
הזה אנו למדין להבין דברי הילקוט בפסוק וינאמינו בה' ובמשה עבדו, אם במשה האמינו
בה' לא כל שכן א"כ מה ת"ל ובמשה אלא לומר לה כל המאמין בעבד ה' פאלו מאמין
בה' רבים תמהו בזה דהו"ל לומר א"כ מה ת"ל בה'.

והענין יבואר לה כאשר נקדים המ"ר סוף פ' תשא כתב לה את הדברים האלה התחילו
מה"ש אומרים לפני הקב"ה אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש שיאמר
לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי אמר להם ח"ו שמשה עושה הדבר
הזה ואפ"י עושה נאמן הוא שנאמר לא כן עבדי משה כו' והבנת דבריהם ז"ל יתבאר
היטב עפ"י מ"ש הר"ן ז"ל בדרשותיו כי התורה נמסרה לחכמי הדור לדון כפי הכרעתם
עפ"י שכל האנושי ואף אם לא יהיה מוסכם מהשכל אלהי הקב"ה מסכים על ידם ולזה

בסוגיא דב"מ שנוחלקו במתיבתא דרקיע אם בהרת קדמה לשיער לכן אם טהור אמרו רבה בר נחמני יכריע פי התורה ניתנה עפ"י הכרעת שכל האנושי וע"כ אמרו רבה בר נחמני יכריע לאן נוטה שכל האנושי ולכן באותה הלכות שנושפתחו בימי אבלו של משה א"ל ליהושע שאל אמר לא בשמים הוא עד שהחזירו עתניאל בן קנז בפלפולו, ולכן אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה פי התורה לא ניתנה לדון בה עפ"י שכל האלהי ואולם נראה פי כל זה לא נאמר רק בחכמי הדור האמיתים ההולכים בנתיב הישר אבל אותן ההולכין בנתיבות עקלקלות ומוציאין הדברים מגדר שכל האנושי וק"ו באותן הדורשין דרשות של דוכי ומגלין פנים בתורה שלא כהלכה והמפכים קערה על פיה ימצא פיהם חצץ אין לנו עסק בהם פי התורה לא נתנה רשות לחכמי הדור לחדש פרצונם רק במה שהשכל סובלו במשמעות לשון התורה ומסכים אל צורת השמועה והקבלה מחכמי הדור נדור עד הלמ"מ לא כן הבא בזרוע לחדש מדעתו היפך לשון התורה והקבלה ובזה ירצה מאמר הכתוב (ירמ' ט') איך תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו אכן הנה לשקר עשה עט שקר סופרים הובישו חכמים כו' הנה בדבר ה' מאסו וחקמת מה להם, והענין הוא פי הנה בדורו רשעים המהפכים דברי אלהים חיים כמו מנשה שהיה דורש דרשות של דוכי והיו אומרים הלא התורה ניתנה להכרעת חכמי הדור ומי אדון לנו בזה וע"ז אמר איך תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו שהתורה ניתנה עפ"י הכרעת איש ואיש אם כדבריהם כן פי הרשות ניתן לדרוש אף היפך המשמעות והקבלה הנאותה.

הנה לשקר עשה עט שקר סופרים פי למה נכתב התורה בעט סופר ונמסרה לנו בדקדוק כל אות ואות עם התגין וטעמים הלא רשות לחכמי הדור לעשות כחפצם אלא שלא ניתן רשות לחכמים רק לחדש דבר שהמשמעות והקבלה מסכים לזה אמר להם הנה בדבר ה' מאסו אם אין אתם משימים לב להבין דבר ה' בתורה שבכתב ובקבלה ע"פ חקמת מה להם פי לא יפעול החכמה בלעדי התורה הקדושה, ואולם משה רבינו מגודל ענותנותו אף פי לו לבדו ניתן הפלפול בעין יפה לחדש ע"פ השפלת שכלו הישר מ"מ כשנולד לו הסתפקות הנה שואל מפי הגבורה מגודל היראה פן ינטה מקו הישר כמו שמצינו בפ' מקושש ובבנות צלפחד.

ויותר מזה מצינו בקריעת הים שאמר לו הקב"ה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו אמרו במדרש א"ל הקב"ה גזור ואני אעשה. וכוננתם מבוארת בזה עפ"י ש' התוס' בקמות ד' ע"ב וסנהדרין פ"ט ע"ב בהא דאמרינו בסנהדרין שם היכי דמחזק שאני דאלת"ה אברהם היכי שמע לי' יצחק בהר המור' אליהו בהר הפרמל היאך סמכו עליו ועבדו שחוטאי חוץ ולמה לן טעמא דמחזק הא ביבמות שם אמרינו למגדר מלתא שרי, ואור"י דמשום דמחזק בנבואה היו סומכין עליו בירידת אש מן השמים ויהיה מגדר מלתא פי הקב"ה לא צינה לו בהבטחה שתד אש מן השמים כמו שמצינו שהתפלל אח"כ ענני שתד אש מן השמים והם סמכו על נבואתו שימולא בקשתו.

וכמו כן אנו נאמר במשה פי הנה ירא לומר להם שיעברו בתוך הים וימסרו את נפשם פי מצד הדין אף שהוא מסור בינד עכו"ם להרגו אסור לחבל בעצמו וכמו שדברו בזה קדמונינו ז"ל בשאול משוח ה' שהרג א"ע.

ולזה אמר לו הקב"ה גזור ואני אעשה הואיל ואתה מוחזק בנביאות למה זה אתה בוש לומר להם בעצמך שיגדו לים ויהיה לך בטוח פי אעשה כדבריך להצילם כמו שסמך אליהו על פחו אף שלא צינהו הקב"ה ובנדאי יהיה בזה קידוש השם ורשאים לעבוד ע"ד תורה ואילם משה ברוב עגנות צדקו לא עשה מאומה עד שאמר לו הקב"ה דבר אל בני ישראל ויסעו שבזכות מסירת נפשם יזכו לגס וכן פרשנו בכמה מקומות שמשנה לא רצה לסמוך על זכותו וחקמתו.

ולזה מלאכי השרת שהיו מקנאים וקטרגו תחלה על מה שנמסרה תורה להכרעת חכמי הדור ולא תתנהג ע"פ שכל האלהי וזה היה כנונתם תנה הודף על השמים ולכן אמרו אתה אומר למשה כתוב ומסרת לו התורה עפ"י השכל האנושי שיכתוב מה שירצה היינו שיעשה הפל עפ"י השכל האנושי ויאמר שהתורה ניתנה לו לחדש בה פרצונו (וענין פתיבה הנאמר כאן הוא מלשון אמירה גילוי הרצון כמ"ש המורה ח"א פס"ו בענין מכתב אלהים הוא ובש"ס ר"פ הכותב אמרינו מאי כותב אומר) וע"ז השיב להם הקב"ה ח"ו שמשנה עושה הדבר הזה פי אף שניתן לו רשות לחדש מדעתו אין דרכו לסמוך ע"ד ברוב עגנותו עד שישאל מפי הגבורה אם יספיקו אתו.

ואף אם עושה נאמן הוא ולא יגלה פנים שלא כהלכה רק עפ"י שכל המסכים למשמעות התורה והקבלה ואני מסכים על ידו כפי שכלו האנושי ומעתה נבוא אל מאמר הילקוט שהתחלנו בו.

פי בעיקר הפתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו יש לומר באחת משני אלה או שהאמינו במשה בכל מה שיאמר מפי הגבורה או שהאמינו בכל אשר יאמר לחדש מפי עצמו הואיל והוא מוחזק בחכמה ובנביאות.

ואם נאמר שהאמינו בו מה שיחדש מפי עצמו לא תקשי אם במשה האמינו בה' לא כל שכן דמצינו בכמה מקומות שנאמר דרף לא זו אף זו אבל אם נאמר שהאמינו בו מה שיאמר מפי הקב"ה לא שייך לא זו אף זו הואיל ובכלל אמונת משה מה שיאמר מפי הקב"ה הוא אמונת השי"ת וכמ"ש התוס' בשבת ר"פ מפנין ודוכתי טובא דלא שייך לא זו אף זו בכה"ג.

לזה מקשה אם במשה האמינו בה' לא כ"ש וע"כ דאמונה במשה היה כמה שיאמר דרף לזא"ז א"כ יותר היה לו לומר רבותא שהאמינו בעבדו כי במשה עבדו הם שני בחינת כמ"ש למעלה ויותר היה רבותא לומר דאף במדרגה הפחותה שהיה במשה בחינת עבד צריך להאמין שנותן לו רשות לחדש כפי שכל האנושי דלכל חכמי דור ודור נותן רשות לחדש ומאי ת"ל ובמשה דמשמע דלמשה שהיה מעלתו גדול מכל הבאים אחריו ניתן רשות ולא לזולתו ומתרץ אלא לומר דמישמאמין בעבד ה' פאלו מאמין בהקב"ה, לכן השנה אותם וכל המקרא הזה הוא מדבר דרף לזא"ז שהאמינו בה' ואף במשה ואף בעבדו ואילו לא נאמר רק בעבדו לא היה יודע שבא להשוותם דהנה ס"ד דנקיט בעבדו לרבותא דאף במדרגה הפחותה שבו האמינו וכשנאמר שלשתן יתן וא' מיותר ע"כ שבא להשוותם: המורם מדברינו האמורים למעלה פי עלינו להודות ולהלל לה' על חסדו נאמתו עמנו בכל דור ודור הקים לנו תמיד גדולי הדורות דור ודורשיו מתאימים זה לזה

ובהנחת שפע אלהי עלימו ישקו את העדרים ממי פלג תבונתם ורשות נותן להם לדון עפ"י שכל אנושי אשר בקרב לבכם.

ואחריהם ינהו כל בית ישראל וכאשר שיערה חקמתו ית"ש פי הדורות ממשמשין ובאין מתמעטין והולכין ולא ומצא איש חיל אשר בצלו נחיה נתן עצה בלב כל חכמי הדור והתירו פרושים את הדבר דברים שנאמרו בע"פ לאומרם בכתב והיה כל איש אשר רוח אלהים בו בא במגלת ספר פתוב לזכרון לדור אחרון פי יסור ה' משען ומשענה הנה התורה מונחת בקרן זוית פתובה בעט ברזל וצפוןרן שמיר והיה כל מבקש ה' ידרוש מעל ספר ובדור הקדום למח' שלח אלהים לפנינו את פבוד רבינו הקדוש והנורא התנייר הגדול א"ו רבינו יעקב מאור הגולה זצוק"ל ונתנו עליון על כל חכמי דורו.

ונתקבלו חיבוריו בכל אפסי תבל הוא הגבר אשר נמסרו לו מפתחי האמת בכל חלקי התורה הנגלה והנסתר לא הניח דבר קטן ודבר גדול הפל בסדר נכון אף ע"ז היה עיניו פקוחות על כל אגדות הנמצאים בתלמוד לפרשם בדרך צח ונכון וכן היה רצונו הטהור להדפיס חיבור על כל אגדות הנמצאים בתלמוד אלא שלא זכינו להשלימותו, והנה החיבור הזה על התורה היה תחת ידי ב"ד הרבני המופלג מוהר"ר משה יוסף נ"י וחידידושי הלכות ואגדות ה' ת"י אחי הרב המאה"ג החר"ף מוהר"ר אפרים אב"ד דק"ק קרוסנאפלו, ובראותי כי כל אחד לא יעלה לחיבור שלם צרפתי אותם והיו לאחדים בידה, וברוה' ה' פי הקרה לפני את ש"ב ידידי הרב המופלג מו"ה נפתלי צבי חכמאוויטץ נ"י והוא בן בנו של דודי זקני הגאון הצדיק מוהר"ר אפרים זצ"ל מבראד.

ונתתי את החיבור הזה על זרועותיו לתמו לבית הדפוס. תודות לה' אשר זכני לעשות רצון צדיק וחובה עלי היה בדבר הזה כי הוא רבי המובהק ורוב חכמתי ממנו כי אבא מארי הרב החר"ף עצום באהבת ה' ויראתו מוהר"ר צבי ז"ל הורני דרה' ה) בתלמוד ופוסקים עד היותי כבן י"ג שנה ומאז שלחני לבית מדרשו של רבינו ז"ל וישבתי שם עד עלות נשמתו הטהורה השמימה.

והנה הפצירו בי חבירי ומלמידי להסתפח בנחלת גאון יעקב אבי ולצרף את חדושיי אשר חנני ה' ולא האזנתי למו, כי יראתי פן יחרה אף אחי וגייסי הרבנים הגדולים המפורסמים בישראל לשם ולתפארת באמרם מדוע יצאת לבדה ולנו לא קראת, ואם אשמע בקולם להדפיס גונטר'סים בשם כל או"א יעלה הטפל יתר מהעיקר ע"כ אמרתי עת לחשות לא באתי רק באיזה מקומות בחידושי הלכות אשר עלה ברוחי להעיר בדבריו הקדושים הצגתי הגה"ה דרה' קצרה עוד זאת אלצוני רעיוני בכמה ענינים אשר נתנהו מחלוקת בין חכמי דורנו ונקראתי להביע רוחי בזה וכתבתי להכריע לא ביד חזקה ח"ו כ"א להשקיט הריב והצגתי מזה איזה עליון לדוגמא בסוף הספר עוד זאת אבקש מאתכם בית ישראל בהיות כי כל חכמי ישראל היה מריצין את אגרותיהם אל פבוד מו"ז מאורן של ישראל ז"ל ותורה יבקשו מפיהו ולא נשאר בידו שום העתק מתשובותיו ושמעתי מפי קדשו שהיה לו געגועים ע"ז לעת זקנתו ע"כ כל איש ישראל אשר נמצא בידו העתק מתשובת רבינו ז"ל יהי זאת חסדו עם בית ישראל לשלחה לידי ואקבענה בדפוס א"ה.

ועתה אשא לבבי ונפשי ומאודי אל אל בשמים אליה נשאתי את עיני האר פנייה על עבדך וזכני להיות מהשבים לפניך בכל לב לעבדך עבודה שלימה ותמה בלי רפיון וזכות אבותי

הקדושים נ"ע מצד אבי ומצד אמי אשר מלאו פני תבל בחיבוריהם הקדושים ומפיהם
אנו חיינן יצמוד לי שאנפה להוציא לאור חיבוריך אשר חנני ה' בהלכות ואגדות ולא ימוש
ספר התורה הזה מפי ורעי ונרע ורעי עד עולם, ואור צדקת רבינו המחבר ז"ל יסקל
לפנינו מסיקלה לחסות בצל יְהוָה ואת הצפוני ירחיק מעלינו אל ארץ ציון, וננפה לראות
בגן הר המורה הנפש המעטיר עבד לעובדי ה' וחושבי שמו ולומדי תורתו לשמה פותב
וחותם יום ה' יו"ד פסליו תר"ח לפ"ק פה ובארוב: אברהם תאומים: פרשת בראשית
בראשית ברא וגו' במגילה דף י"ג ששינו הזקנים לתלמי המלך וכתבו אלקים ברא
בראשית ופרש"י ז"ל שלא יאמרו שני רשויות הם, ובראשית שם הוא, וברא אלהים
עיי"ש, והקשו בתוספות שם דהא כתבו הפ"ל של בראשית בלשון יגנית.

ועוד ק"ל הא אפי' לפי דעתם הנפסדת שאמרו בראשית שם הוא, שברא את אלהים הרי
השם בראשית היא הסיבה הראשונה שברא הסיבה הנ"ל הנקרא אלהים. ולכן נראה
דהנה כמה עכ"ם המאמינים בקדמות העולם וכל ההשתלשלות הוא בחיוב מאת הסיבה
הראשונה ויש ג"כ קצת המאמינים שברא מחומר הקדום בקדמתו כמבואר בדברי
הפילוסופים הביאם המורה והרלב"ג.

ולנה אתי שפיר שהיו הזקנים יראים שלא יוקשו להם מה שלא הקדים להם שם אלהים
בתחלה כדי להורות שהנה אלהים גם קודם שנברא העולם. ומזה יוכיחו שהנה העולם
קדמון בקדמותו.

או מחומר קדום בקדמותו נברא העולם. ובראשית ברא פי' פעין שאמרו במדרש עם
התירה שנקרא ראשית כמו כן יפרשו הם עם בראשית רצונם שיש חומר קדום שהחומר
ההוא הקדום נקרא ראשית ובחומר הזה ברא העולם וכמ"ש במדרש פעם אחת שאל
פילוסוף אחד את ר"ג צייר גדול אלהיהם אלא שמצא שני סממנים טובים תהו ובהו
נאמר על חומר ההיולי.

ונה מכונה בשם ב' רשויות פיון שיש עוד אחד קדום בקדמותו. ומ"ש רש"י ז"ל
שבראשית שם הוא.

היינו כמו שאנו קורין להשי"ת ראשון וקדמון כמו כן ראוי לקרא לחומר הראשון ראשית
וקדמון ומ"ש רש"י ז"ל וברא את אלהים פלומר עם אלהים שע"י שניהם נברא העולם.
ולנה הפכו וכתבו אלהים ברא בראשית להקדים שם אלהים שלא ינה להם ראיה
לדעתם הנפסדת.

ואדרבה מדהקדים אלהים לבראשית מורה שהנה אלהים גם קודם שנברא העולם היפך
דעתם והא דבאמת לא הקדים התורה אלהים שבאמת שם הנה עיקר השם וזה שם עצם
ושאר השמות הן רק תאר הפעולות ותארי הפעולות נתחדשו אחר בריאת העולם.

לכך נאמר אלהים אחר בראשית ברא. והא דלא התחיל בשם הנה קודם לבראשית הוא
כמו שכתב רש"י ז"ל להורות שרצה לברא העולם במדת הדין משא"כ באומות העולם
שהם חושבים שכל השמות הן תוארים ועצמיים ויקשו להם על שלא הקדים אלהים
לבראשית ולכך הפכו וכתבו אלהים ברא בראשית כן נראה לי נכון: ברש"י ז"ל אמר
רבי יצחק לא הנה צריך להתחיל את התורה מבראשית אלא מהחדש הזה לכם וכו'

עיי"ש, שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שפכשפתם את הארץ הם אומרים להם כל הארץ לה' וכו' עיי"ש והוא תמי' דממ"נ אם יאמינו לישראל מה שכתב בתורה הלא כמה פעמים כתוב בתורה שה' נתן לישראל את הארץ והבטיח לאבותינו שיתן להם את ארץ ישראל.

וגם מבואר בתורה איך נתן לישראל את הארץ עיי" משה ויהושע ואם לא יאמינו להם גם לבראשית לא יאמינו. ועוד קשה דבשביל טעם הנ"ל היה די לכתוב בראשית באמצע התורה ולמה הוצרך להתחיל מבראשית ולתרוץ זאת נראה דהנה כל הש"ך של מצות הוא מה שנתן להם א"י כמבואר בתורה כמה פעמים אצל ש"ך המצות וכן בעונש פתיב ואבדתם מן הארץ הטובה.

והנה הפת שמאמינים בקדמות העולם הם מאמינים ג"כ שיהפך בחיוב וא"א להקב"ה לשנות שום דבר כמבואר דעתם במורה. ולזה מתרוץ רש"י שפיר דלא היה אפשר להתורה להתחיל במצות דכל זמן שאין ידוע שהוא פועל ברצון א"א להאמין שום נתינת ש"ך מהקב"ה פ"ן שהוא אין פועל ברצון והוא ידוע שפ"ך מקום שיש הרהור נגד הקב"ה מ"כנה רש"י ז"ל בשם אומות העולם לישראל כמבואר בכל מקום לרש"י ז"ל בחוקי התורה שהש"טן ואומות משיבין ולזה תרוץ רש"י ז"ל שפיר שהוצרך להתחיל התורה מבראשית קודם צווי המצות שאם ישיבו האומות העולם לסטים אתם שפכשפתם את ארץ העמים פ"א שא"א לומר דש"ך מצות שהוא נתינת הארץ להיות מהבורא פ"ן שאין פועל ברצון רק בכחם לקחו הארץ כשאר לסטים.

לכך התחיל מבראשית להיא שהוא פועל ברצון וא"כ יאמינו בהשם ויעשו המצות פ"ן שהוא פועל ברצון ויתן להם ש"ך המצות: במדרש להגיד פ"ח מעשה בראשית לש"ך נד"ם א"א לפרש לכך סתם הכתוב בראשית ברא אלהים.

ברמב"ן ריש פ' בראשית והוא אין לו הכנה ולפרש זאת נראה דהנה אמרו חז"ל שהפ"ל נברא ביום א' והיו עומדין על פתח הקרקע וגם אמרו שהמלאכים נבראו ביום ב' שלא יאמרו מיכאל מותח בצפון וגבריאל בדרום.

וגם זאת אין לו הכנה לכאורה דמ"ן יודעים שהמלאכים נבראו ביום ב' דשום נברא לא היה ביום ב' בתחלת הבריאה רק ממ"ש בתורה וא"כ היה לכתוב בסתם שהקב"ה ברא הפ"ל וגם הש"ס דחגיגה שאמרו תהו זה קו ירוק שמקיף כל העולם כולו שממנו יצא החשך.

בהו אלו אבנים המפוקמות שיוצאין מהן מים שהוא תמוה. ולענ"ד ליישב כל זאת בעזרת הש"י ובנה יובן הרבה ענינים ואגדות תמוהים.

דהנה הרמב"ם וכל הפילוסופין כתבו דמקודם נברא חומר היולי והוא ממלא כל חלל השמים ואח"כ הלביש החומר הזה בד' צורות היסודות בחלק הסמוך לגלגל צורת אש, ולמטה צורת אויר ואח"כ צורת המים וצורת ארץ ומחמת תנועות הגלגלים נתהנה ערבוב בהיסודות ובזה נתהנה כל המרכיבים וכתב הרמב"ם דחומר החמור וחומר הסוס אחד הם רק חילוק ערבוב צורות היסודות יש ביניהם, וא"כ בראשונה נברא ביום א' החומר והצורות של השמים וארץ, וחשוב כאלו נברא עמקם כל תולדותיהם שהבריאה ביום

א' הִיָּה יֵשׁ מְאִיִן וּבִשְׁאָר הַיָּמִים יֵשׁ מִיֵּשׁ, וְלִהְיוֹנָמֵר קָרָא תְּהוּ כַּמִּשׁ רִשׁ"י וְלִשְׁאָדָם תּוֹקָא עֵי"ש וְהֵינּוּ שְׁאִיִן בּוֹ שׁוּם מְמַשׁוֹת שְׁיִשְׁיֵג אוֹתוֹ הָאָדָם, וּמָה שְׁאָמְרוּ שֶׁהוּא קוֹ יָרוֹק שְׁמַקִּיף כָּל הָעוֹלָם נַעֲשֶׂה מִזֶּה הַחוֹנָמֵר וְנִקְרָא מִקִּיף שֶׁהוּא הַתּוֹף וְשִׁרְשׁ שֶׁל כָּל הָעוֹלָם וּמָה שְׁקוֹרָא אוֹתוֹ קוֹ יָרוֹק הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַחוֹנָמֵר הוּא סִיבַת הַהֶעָדֵר, וּבְעֶרְוֵה כ' שְׁיָרוֹק הוּא מְלִשׁוֹן שְׁנִתְהַפְּכוּ כָּל פְּנִיִם לִיָּרְקוֹן, וְהוּא שֶׁהוֹלֵךְ דָּם הַנֶּפֶשׁ.

וְלִזֶּה אָמַר שְׁמִמְנוּ יֵצֵא חוֹשֶׁף דְּהֵינּוּ הַהֶעָדֵר וְהַמְּנַת שְׁמַחֲשִׁיף כָּל הָעוֹלָם. וְהוּא בְּסִיבַת הַחוֹנָמֵר וְיָדוּעַ שֶׁהַצּוּרוֹת אֲשֶׁר מִתְחַלְפִּין תְּמִיד עַל הַחוֹנָמֵר נִקְרָאִין בְּשֵׁם מִים כְּמוֹ מִים הַמְּרֻצִין.

וְאָבֹן יִקְרָא עַל הַיְסוּד כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (בְּרֵאשִׁית מ"ט) מִשֵּׁם רֵעָה אָבֹן יִשְׂרָאֵל וּפִי הַרְאֵב"ע דְּאָבֹן הוּא עֵצִים הַדְּבָר. וְלִכְּהֵ מְכֻנָּה אוֹתוֹ הַש"ס בְּשֵׁם אָבָנִים מְפֹלְמוֹת שְׁיִוְצָאִין מֵהֶם מִים מְפֹלְמוֹת פִּי בְּרִיאוֹת נְחֻזְקוֹת וְכֵן פִּי הַעֶרְוֵה, וְחוֹשֶׁף עַל פְּנֵי תְּהוּם זֶה צוּרַת הָאֵשׁ שֶׁהוּא יְסוּד אֵשׁ כְּמִבּוֹאָר בַּמּוֹרָה וּבְרַמְבַּ"ן וְרוּחַ אֱלֹהִים זֶה הָאוּיֵר עַל פְּנֵי הַמִּים זֶה יְסוּד הַמִּים.

וְתִרְאֶה הַיִּבְשָׁה זֶה הָאָרֶץ, וּמָה שְׁאָמַר בְּיוֹם ב' יְהִי רְקִיעַ שְׁמַקְוֹדָם נִבְרָא רַק חוֹנָמֵר הַשָּׁמַיִם. וְלִבְסוֹף הַלְבִישׁוֹ בְּצוּרָה וְנִקְרָא רְקִיעַ וְנִהוּ יִתְחַזַּק הַרְקִיעַ וְזֶה שְׁאָמְרוּ ג"כ שֶׁהַמְּלָאכִים נִבְרָאוּ בְּיוֹם ב' אִף שְׁמַקְוֹדָם נִבְרָא אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂי דַק שֶׁהַמְּלָאכִים הֵן כַּחוֹת פִּי הַכּוֹחוֹת נִקְרָאוּ ג"כ בְּשֵׁם מְלָאכִים כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חז"ל אִין לָהּ כָּל עֲשִׁב וְעֲשִׁב שְׁאִין מְלָאָךְ מְכָה אוֹתוֹ וְאוֹמַר לוֹ גְּדֵל.

וְכֵן אָמְרוּ מְלָאָךְ נִכְנָס בְּבֶטֶן אִשָּׁה וּמְצִיֵּר צוּרַת הַנּוֹלָד וּפִי בַּמּוֹרָה שְׁכַח הַצּוּמַח בְּעֲשָׂבִים יִקְרָא מְלָאָךְ, וְכֵן כַּח הַמּוֹלִיד נִקְרָא גַם כֵּן מְלָאָךְ. וְנִהוּ שְׁאָמְרוּ מִיכָאֵל מוֹתֵם בְּצַפּוֹן וְנִהוּ ע"ד מְלִיצָה.

דְּהֵנָּה הַחוֹקְרִים אוֹמְרִים שֶׁהַסִּיבָה שֶׁהָאָרֶץ מְנוּחָה בְּאֲמֻצַּע שֶׁהַרְקִיעַ מוֹשֶׁף מְכַל צַד וְלִזֶּה אָמְרָה תּוֹרָה שְׁמַעֲיָקְרָא לֹא הָיָה בְּדָבָר שׁוּם כַּח רַק תּוֹלָה אָרֶץ עַל בְּלִימָה וְזֶה שְׁאָמְרוּ בַּמְּדֻרָשׁ לְהַגִּיד כַּח מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית לְבֶשֶׁר וְדָם א"א.

הֵינּוּ שֶׁא"א לָאָדָם לְהַשִּׁיג מִן הַשְּׁכָלִיִּים הַנִּבְדָּלִים שֶׁנִּבְרָאוּ קוֹדָם שָׁמַיִם וְאָרֶץ. וְרֵאשִׁית הַגִּילּוּי לְהַשִּׁיג הוּא מִהַשָּׁמַיִם וְכְמוֹ רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶק.

שְׁפִירוּשׁוֹ שְׁעֲמֶלֶק נִגְלָה בְּרֵאשׁוֹן לְהַלְחֵם עִם יִשְׂרָאֵל. וְכֵן נִיָּרָא רֵאשִׁית לוֹ.

שְׁפִירוּשׁוֹ רֵאשִׁית הַכִּיבוּשׁ וְכְמוֹ כֵן כָּאֵן הַכּוֹנֵנָה עַל רֵאשִׁית הַגִּילּוּי הוּא שָׁמַיִם וְאָרֶץ. וְלִכְּהֵ סֵתֵם וְכַתֵּב וְהַתְּחִיל מְבַרִיאַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ וְכֵאֵילוֹ כַּתֵּב רֵאשִׁית הַגִּילּוּי הִיא שָׁמַיִם: יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר, כְּמִדְרָשׁ מֵהֵיכָן נִבְרָא אוֹרָה מְלַמֵּד שְׁנִתְעַטֵּף הַקַּב"ה בְּשִׁמְלָה וְהַבְּרִיק מִזִּיו הַדְּרוֹ מְסוּף הָעוֹלָם עַד סוּפוֹ.

וְהוּא תְּמוּהָ דְהָא כָּל הַנִּבְרָאִים נִבְרָאוּ יֵשׁ מְאִיִן וּא"כ מָה הוּא הַשְּׁאֵלָה עַל הָאוֹר מֵהֵיכָן נִבְרָא. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהֵיָה קִשָּׁה לוֹ שֶׁבְּכּוֹלֵן נֶאֱמַר וַיְהִי כֵן וְכֵאֵן נֶאֱמַר וַיְהִי אוֹר מִשְׁמַע דְּנִבְרָא אוֹר אַחֵר, וּע"ז שְׁאֵל מֵהֵיכָן נִבְרָא פִּינּוֹן שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים בְּמֵאמֵר נִבְרָא וְזֶה הָאוֹר שְׁלֹא הָיָה בּוֹ מֵאמֵר מֵהֵיכָן נִבְרָא וּע"ז הַשִּׁיב שְׁלֹא הָיָה צָרִיף מֵאמֵר לְאוֹר הַבְּרִיאָה שְׁנִתְעַטֵּף בְּאוֹר הָרֵאשׁוֹן כְּשִׁמְלָה וְהַבְּרִיק מִזִּיו הַדְּרוֹ מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ הַכּוֹנֵנָה נִרְאֶה

לומר שאמר על דרך מליצה שאור הראשון שהוא עטופו של הקב"ה והוא האצילות והאור הב' הוא רק כבריאת אור היצא דרך מסך מבדיל.

שאינו רק כבריאת האור מאור הראשון ופי' של מאמר ניהי אור היינו שכבר אמר שאצילות נברא מקודם: יום אחד ברש"י ז"ל לפי סדר הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון ע"ש. ונראה לפי שהבריאות שהיה ביום א' לא השוו לכל הברואים שהיו בשאר הימים בכמה דברים שביום א' היה הבריאה יש מאין משא"כ בשאר הימים הי' הפל יש מיש שפולם נבראו ביום א' כמ"ש רש"י ז"ל בפסוק אלה תולדות השמים ע"ש וגם שביום א' היו פולם רוחניים היינו שכל הנאצלים ואף השמים וארץ היינו החומר היולי של השמים וארץ והצורה שאין להם מציאת גושמי לכה נכתב יום א' לומר שבריאת יום א' אין להם חיבור עם הבריאות שנבראו בשאר הימים: יהי רקיע פי' רש"י ז"ל יתחזק הרקיע ע"ש, פי' שביום ראשון לא נבראו רק חומר היולי של הגלגלים וביום שני ניתן לו מציאת נשמי: בתוף המים פרש"י באמצע המים העיקר כפי האלשיף והפנונה דהיינו שהוא אמצעי בין בריאת הרוחניים ובין המינים פעין שאמרו החוקרים שהקוף הוא אמצעי בין הבהמה לאדם כפי פן השמים הם אמצעים בין הגשמיים והיוניים שאינו גשמי ממש וזהו פנונת רש"י ז"ל במ"ש כמו שיש הפרש בין המים שעל הרקיע לרקיע כמו כן יש וכו' פי' שהמים הם פינוי למצואים הרוחניים שעל הרקיע וכמו שיש ריחוק מציאת בהרקיע נגד מציאת הרוחניים כן יש ריחוק מציאות ברקיע נגד מציאות הגשמיים: ברש"י ד"ה עץ פרי שיהיה טעם העץ פטעם הפרי והיא לא עשתה כן לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם הוא על עונו ונתקללה, והוא תמוה דהארץ לא בבחירה עשתה שאין לה שכל, לכן נראה דאם אדם לא הנה חוטא בעץ הדעת היה חומר מןפך קרוב בדומה להנפש, והראי' כי בתורתו של ר' מאיר היה כתוב פתגם אור באל"ף והיה הטבע ג"כ מתוקן, והיה העץ דומה קצת להפרי אף מפני שהיה אדם חוטא ועתיד לחטוא לא היה הטבע כ"כ מןפך שתהא יכולה לעשות כף ומאמר של הקב"ה לא יתקיים עד לעתיד שיתקן האדם, ויתקן הטבע ג"כ וכיון שע"י חטא אדם נעשה זה לזה אמר כשנתקלל האדם על עונו נפקדה גם היא ונתקללה והפנונה דברשת בחקתי כתוב אז תרצה הארץ את שבתותיה, ופרש"י שיתפייס פעם המקום הרי מבואר שע"י מה שהארץ מקולקלת ונעשה עונש על ידה נתפייס פעם המקום וכיון שע"י מה שהיה האדם עתיד לחטוא נתקללה בעץ עושה פרי לכה פשחטא במעשה נפקדה גם היא ועל עונה כלומר שנפקדה על הקלוקל שגם העון בה ולכה נתקללה עוד יותר להעניש האדם על ידה: וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאוד.

הנה יראה דבר זה לומר שאחר עשייתו ראה שהוא טוב ולא קודם לכן, ודבר זה לא שיהי רק בכשר ודם ולא בהש"י יתעלה, ונראה שפא לומר שבריאת העולם לא נראה טוב לכן אדם כלל כמ"ש הרמב"ם ז"ל במורה דהרעות שפעולם הזה הן רבות מאוד, והבריאה יראה כאלו הן נקמה מן האדם וכן אמרו חז"ל נוח לו לאדם שלא נברא משנברא ובזה פרשנו הפסוק (תהלים נ"ב) אודה לעולם כי עשיתי ואקנה שמך כי טוב נגד חסידך שהוא תמי', ונראה לפרש פי' הקל"ד דלעולם הוא לשון בעבור כלומר אודה בעבור עשית ואף שנראה בתחלת הדעת כי טוב שלא נברא מ"מ אקנה שמך כי טוב כלומר אקנה הטוב אשר הכינות נגד חסידך בעולם הבא וזהו ג"כ פנונת הפתוב שפא

לומר שהטוב שבבריאית העולם עין לא ראתה ואין נזכר לבני אדם רק וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד: וירא אלהים וגו' אשר עשה והנה טוב מאוד.

בפ"ב דעירובין אמרינן ג' שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה אי נוח לו לאדם שלא נברא משנברא. והוא תמוה דנדאי לא נתחכמו על מדותיו ח"ו, ובפרט שהוא נגד מאמרו יתברך וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, וגם דקדוק הלשון קשה, דאמר נוח לו לאדם דהוי ליי' לומר נוח לאדם, אלא נראה דנדאי המציאות טוב מאוד, רק דהפלוגתא הוא על פנונה אחרת דהיינו על תחילת הבריאה אם נוח לו לאדם בבריאות מחמת שיבא אח"כ למדרגה ניותר גדולה, או אם אינו נוח לו לאדם להבריאות מחמת יראתו שלא יעשה רשע, ובע"כ הוא נוצר והא דסתם התנא באבות וקאמר שע"כ אתה נוצר היינו לפי שנמנו וגמרו דנוח לו לאדם שלא נברא ונהדר קאמר ועכשיו שנברא יפושש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו, פ"י כי צער גדול היא להנשמה לירד לזה העולם ע"כ יפושש, ופ"י ופושש הוא תרגום של חיפוש היינו שיחפש אחר מצנת עשה כדי לקיים כל המ"ע כדי שלא יצטרך לחזור להתגלגל, וסובר דמשום חסרון מ"ע ג"כ יתגלגל, ואמרי לה ימשמש במעשיו פ"י שימשמש בשעה שפא מעשה לידו שלא יהא ביה עבירה ושוב לא יתגלגל וסובר דאינו מתגלגל אלא בשביל תיקון עבירה ולא בשביל חסרון מ"ע כמו שמצינו מחלוקת בזה בספרים.

ועוד י"ל דהנה בתיקוני זהר תיקון ארבעים וכן בזהר יש מחלוקת דכשנשמה מתגלגל כמה פעמים אם הגוף הראשון עומד בתחית המתים דחד אמר דכל גופא דלא אשתלים אינו עומד בתחית המתים וחד אמר דכולן עומדין וא"כ לפ"ז אתי שפיר דהנה הנשמה נדאי יש לה תועלת גדול במה שיורדת לעולם מאחר שמשתלמת במצות שוב.

לא תאכל נהמא דכסופא כמבואר בספרים אבל הגוף דלא אשתלים למאן דאמר דאינו עומד בתחית המתים נדאי נוח לו שלא נברא פי מה תועלת יש לו בבריאה פיון שאח"כ פלה ובריאותו לא הנה רק לצורך הנשמה כמו שאר בעלי חיים הנבראים לצורך האדם וזהו מחלקותן דנוח לו לאדם היינו הגוף של האדם דמאן דסובר דנוח לו שלא נברא סבר גופא דלא אשתלים אין לו תקומה, ומאן דסובר דנוח לו כשנברא סובר דהפל עומדין ויזדככו ולכן טוב לו שנברא ובהו יתפרש מאמרם ז"ל בברכות ה' ר"א חלש על לגבין ר"י חזי דהוי גני בבית אפל, גליני לדרעי' ונפל נהוראי, חזי דהנה בכי א"ל אמאי קא בכית וכו' א"ל להאי שופרא דבלי בארעא קא בכינא וכו'.

המאמר הזה תמוה מאוד דאין סברא פלל מחמת גילוי הזרוע יפול נהורא. גם דאין שייכות לבכות על השופרא דבלי בארעא, ונלפענ"ד לפרש עפ"י דרפינו הנ"ל דחזי דהוי קא גני בבית אפל היינו שהיה חלש מאוד שלפי חולשתו הנה נראה לו שנדאי מיתתו וקבורתו לא יאחר מקום הקבורה מכנה לבית אפל, אזל גליני לדרעי' ונפל נהורא פ"י כי הצדיקים באים בכת מעשיהם כמו שאומר הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה, והפייטן יסד פי הם בזרוע באו עדיף וזהו פנונתו פאן שגלי לדרעי' וכו' פלומר שגילה כוחו בתפלתו כמו חבוק שעג עוגה ועמד בתוכה ואמר איני זו מכאן, ובכח מעשיו ותפלתו נפל נהורא, דהיינו שהתחיל לשוב לאיתנו, ונזניי דהוי בכי וא"ל מה בכית וכו' אי משום מזוני פ"י מחמת שאתה רואה גונדל עניויתך חושב אתה כי רבו עונותיך, אל תחשוב כן כי

הוא רק משום שאין אדם זוכה וכו' א"ל להאי שוּפְרָא דְבְלִי בְּאַרְעָא, פּי' דְלִמ"ד דְּגוּפָא דְלָא אֲשַׁתְּלִים לָא יְקוּם וְלָזָה ר"א ור"י שְׁלֵא זְכוּ לְבָנִים וְאִף דְּהִיוּ לוֹ בָּנִים וּמְתוּ ר"י ס"ל בִּיבְמוֹת ס"ב שְׁלֵא קִיָּים פְּרִי' וְרַבִּי'.

וְהִיוּ יִרְאִים מְגֻלְגוּל וּמְמִילָא לָא יְקוּם הַגּוֹף אֲשֶׁר כָּל יָמָיו עָמַל בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וְאִין שׁוּפְרָא גְדוּל מְזָה יְבִלָה בְּעַפְרָא וְלָא יְקוּם וְלִכְפָּד בְּכוּ תַרְנוּנֵיהּ וּבְאַמַּת וְדַאי דְּצַדִּיקִים פְּאֵלוּ לָא הוֹצֵרְכוּ לְהַתְגַּלְגַּל שְׁרַבּוּי עֶסְקָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת פְּטָרָם כְּמוֹ כּוּן עֲזָאֵי שְׁאָמַר נְפִשֵׁי חֲשָׁקָה בְּתוֹרָה רַק מִפְּחַ עֲנוּןִתְנוּתָם חֲשָׁשׁוּ שְׁמָא יִגְרוּם הַחֲטָא וְלִכְפָּד בְּכוּ: וַיִּכְוְלוּ הַשָּׁמַיִם הִנֵּה הַפְּרָשָׁה זֹאת נְאֻמָּה בְּכָפֶל דְּבָרִים הַרְבֵּה וַיִּכְוְלוּ הַשָּׁמַיִם וַיִּכַּל אֱלֹהִים וַיִּשְׁבְּחוּ שְׁבַחֲכוֹלָם כְּוֹנָה אֲחֵד לְהֵם וְעוֹד לְשׁוֹן וַיִּכְוְלוּ מִשְׁמַע שְׁהוּ מַעֲצָמָן פְּלוּ, קָשָׁה מְאוֹד, לְכוּ נִרְאָה דִּישׁ ב' דְּבָרִים הַנִּקְרָאִים יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְשַׁבָּת כִּי אֵלֶּף הַשְּׁבִיעִי ג"כ נִקְרָא שַׁבָּת יוֹם שְׁכּוֹלוּ שַׁבָּת.

וְהִנֵּה תִיבַת וַיִּכְוְלוּ הַתְּרַגּוּם מְפָרְשׁוּ וְאֲשַׁתְּכְּלוּ וְעַל וַיִּכַּל מְפָרְשׁ וְשִׁיעִי, וְלִכּוּן נִרְאָה כִּי הִגְמַר מְלָאכָה נִקְרָא שְׁיִכְלֹל כִּי שִׁשִּׁת יָמִים אִף שְׁנַעֲשֶׂה הַמְּלָאכָה מ"מ הַרוּחַנִיּוֹת קָנוּ בְּשַׁבָּת, כְּמִבְּנֵי אֶרֶץ בְּאֶלְשִׁיף וְזֶהוּ שְׁיִכְלֹל וַיִּפּוּי הַמְּלָאכָה כִּי בְּלֵא זֶה אִין הַמְּלָאכָה שְׁנֵה פְּלוּם וְזֶהוּ הַשְּׁכּוֹלוּ שֶׁל כָּל הַמְּלָאכָה וְלָזָה אָמַר וַיִּכְוְלוּ פְּלוּמַר שְׁמָלְאכַת שְׁמִים וְאַרְץ אֲשַׁתְּכְּלוּ הִיָּינוּ שְׁאֵז קָנוּ שְׁמִים וְאַרְץ לְהַקְרָא בְּשֵׁם מְלָאכָה שְׁמִקְוֹדָם לָא הִיָּה מְלָאכְתָּן רְאוּי לְהַתְקַיָּים וַיִּכַּל אֱלֹהִים כְּתַרְגּוּמוֹ וְשִׁיעִי הִיָּינוּ שְׁלֵא עֲשֶׂה שׁוּם מְלָאכָה חֲדָשָׁה וַיִּשְׁבְּחוּ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי זֶה קָאֵי עַל אֵלֶּף הַשְּׁבִיעִי שְׁנִקְרָא ג"כ יוֹם הַשַּׁבָּת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְאֵז יִשְׁבְּחוּ הַכָּל כַּמ"ש יִשְׁעֵיהּ וְנִגְלוּ כְּסִפֵּר הַשָּׁמַיִם וְלָזָה כְּתַב מִכָּל מְלָאכְתּוֹ הִיָּינוּ מְמָלְאכַת שְׁמִים וְאַרְץ שְׁמִדְבַר בְּהֵן הַתוֹרָה וַיִּקְדַּשׁ אוֹתוֹ נְאֻמַר ג"כ עַל אֵלֶּף הַשְּׁבִיעִי כִּי יוֹם זֶה יִהְיֶה מְפָרְשׁ וּמְוִבְדֵּל לְקַדְוִשָׁה מִכָּל הַיָּמִים וְכוּן בְּתַפְלַת אַתְּהָ קַדְוִשָׁתָּ נְאֻמַר ג"כ עַל אֵלֶּף הַשְּׁבִיעִי וְלָזָה אָמְרוּ תַכְלִית מַעֲשֶׂה שְׁמִים וְאַרְץ וְשַׁבָּת שֶׁל עוֹלָם הִנֵּה מְרַמֵּז ג"כ עַל שַׁבָּת שֶׁל עוֹלָם הַבָּא וְגַם כְּוֹנָת הַפְּתוּב הוּא שַׁבָּת וַיִּכַּל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְרַמֵּז שְׁיִשְׁבְּחוּ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי דְּהִיָּינוּ אֵלֶּף הַשְּׁבִיעִי שְׁיִשְׁבְּחוּ מִכָּל הַגְּשָׁמִיִים: וַיִּבֵּא אֵל אָדָם לְרִאֲוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ, לְהַבִּין מַה עֲנִין קְרִיאַת שְׁמוֹת הַלָּלוּ גַם מַה שְׁפָתוֹב וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם הוּא שְׁמוֹ אִין לוֹ הַכְּנָה וַיּוֹתֵר תְּמוּהָ מַה שְׁאָמְרוּ שְׁאָפִי' לְהַקְב"ה קְרָא שֵׁם, וְגַם מַה שְׁאָמְרוּ בְּש"ס שְׁבָא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַי' וְלֵא נְתַקְרָרָה דַּעְתּוֹ יִיע"ש וְהוּא תְּמוּהָ מְאוֹד, וְנִרְאָה דִּידוּעַ שְׁאִין שׁוּם דְּבָר מִתְקַיָּים עַד שְׁיִהֵא לוֹ שְׁפַע רוּחַנִיּוֹת מְלַמְעֵלָה דְּרָף הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת אֲמַצְעֵי' מְלַמְעֵלָה וְלוּלֵא שְׁפַע רוּחַנִיּוֹת אִין לוֹ קִיוּם.

וַיִּדוּעַ שְׁהַשְּׁפַע רוּחַנִיּוֹת מְכּוּנָה בְּשֵׁם קְרִיאָה וְכַמ"ש בְּמִלְאכִים וְקָרָא זֶה אֵל זֶה, וְכוּן בְּכַרְפַּת יַעֲקֹב נְאֻמַר וַיִּקְרָא בְּהֵם שְׁמֵי הַכּוּנָה שְׁהַאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְּרַכְבָּה וְהַמְּדוּת עֲלִיוֹנוֹת מְכּוּנִים בְּשֵׁם הַמְּרַכְבָּה וּבְשֵׁם הַאֲבוֹת כִּי אֲבָרְהָם הוּא מִדַּת חֶסֶד וַיִּצְחָק הוּא מִדַּת פֶּחַד וַיַּעֲקֹב תַּפְאָרֶת וְזֶהוּ עֲנִין בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שְׁאָמַר וַיִּקְרָא בְּהֵם שְׁמֵי פְּלוּמַר שְׁיִשְׁפִיעַ בְּהֵם מִדַּת עֲלִיוֹנוֹת הַמְּכּוּנִים בְּהֵם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבוֹתֵי.

וְשֵׁם נְאֻמַר עַל עֲנִין מְצִיאוֹת דְּבָר חָשׁוּב כְּמוֹ קְרִיאַתִּיךָ בְּשֵׁם וְכַמ"ש הַרְמַב"ם מַה שְׁמֵי דְּהִיָּינוּ עֲנִין מְצִיאוֹת קַדְוִשָׁתוֹ ית"ש עִי"ש בְּמִזְרָה ה"א וְלָזָה נ"ל לְפָרְשׁ מֵאֵן יְבָמֵי לְהַקִּים לְאַחֵיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל וְדְבָרִים כ"ה) דְּהִיָּינוּ לִיתָן לוֹ מְצִיאוֹת חָשׁוּב בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הִיָּבֵם נוֹתֵן מְצִיאוֹת לְנַפְשׁ הַמֵּת דְּהִבֵּן הַנּוֹלֵד נוֹתֵן מְצִיאוֹת חָשׁוּב לְהַנְפֵּשׁ כְּפִדוּעַ.

ובזה נראה דזה פוננת הפתוב פאן שע"י מציאת האדם משפיע שפע רוחניים לכל
הברואים שנבראו קודם וע"י השפע השופע ע"י האדם ניתן קיום מציאת לבהמה וחסות
ונהו קריאת השמות הנאמר פאן וזהו וכל אשר [יקרא] לו האדם נפש חי הוא שמו
והפוננה כפי השפעה הרוחניות שישפיע עליהם האדם והשפעה הרוחניות מכונה בשם
נפש חי הוא שמו לעולם.

והפוננה שהבהמות וחסות יתנהגו בטבעם כפי טבע האדם הרוחניות שישפיע עליהם
האדם והשפעה הרוחניות מכונה בשם נפש תי') שאם האנשים מטיבים מעשיהם גם
הבהמות והחסות יטיבו מעשיהם כמו חמורו של פנחס בן יאיר ולעתיד נאמר וארני כפקר
יאכל תבן וכו' לא ירעו ולא ישחיתו ובדור המבול אף הבהמות וחסות השחיתו דרפם
ונהו מה שאמרו במדרש חכמתו מרובה משלכם וכו' הפוננה שע"י המלאכים א"א
שיושפע על ידם שפע רוחניות לבהמות וחסות היות שאין בהם ענין גשמי כלל משא"כ
ע"י אדם וזהו פוננת המדרש שגם להקב"ה קרא שם הנהיגה בכוונתם שלא נטעה לומר
שאין פת באדם ליתן שפע רוחניות לבהמות ולזה אמר שאדרבה שאף להקב"ה קרא שם
פי' כי הפתוב אומר תנו עוז לאלהים ואמרו ו"ל גדול פת הצדיק שמהפך מדת הדין למדת
הרחמים וכפי מעשיו נקרא שמו של הקב"ה אם עושה רחמים נקרא שמו הנהיג ואם לאו
נקרא אלהים וזהו פוננת הפתוב שע"י מעשיו הטובים של האדם גורם לקריאת השם של
הקב"ה שיהא נקרא בשם הנהיג ואדם נותן עוז להקב"ה כפיכחול וזה שייך שפיר הפוננה
של הפתוב ולאדם לא מצא עזר דהיינו אחר שמצא שנתן פת והשפעה לכל הגשמיים
שיהא בהם קיום מינים ובתחלת בריאת אדם היתה פוננת הבריאה שיהא אדם קיום
באיש כמו המלאכים מה שא"א אם הנה מציאותם נברא בפירוד כי שרש הפירוד הוא
שרש ההפסד וזהו ולאדם לא מצא עזר דהיינו עזר לו להשפיע אישות ולהוליד בדומה
לו להיותו קיים באיש לזה הוכרח ליקח אחת מצלעותיו כדי שהשפע שישפיעבהם
לזולתם שיהיה בשורש אחדות ויהיו יכולין להיות קיימין באיש כשלא יחטאו וזהו
הפוננה שבא על כל בהמה וחסיה ולא נתקרה דעתו שבא במחשבתו ועיון בהשפעת
הרוחניות שיש בכל מיני בהמות וחסות שמחמת שהזכר והנקבה שלהם נברא ע"י פירוד
א"א להיות שהם קיום באיש עד שבא על חנה ולזה נקרא האדם איש שנברא להיות
קיום באיש ולהוליד גשמיים באיש ולכך נקראת האשה אשה כי איש ואשה הוא מלשון
התחברות שנתחברו להיות אחד כמ"ש הרמב"ם במורה בשיתוף שם איש עיי"ש, ולזה
אמר עצם מעצמי ולזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת כי אם נבראת מנפרדים לא
היו נקראים איש ואשה ולא עליו שם איש ולא עליה שם אשה מחמת שלא היו מושפעים
כל כך שיהיו משפיעים באופן שיהיו קיימים באיש משא"כ עתה שנבראים באחד והיא
חשובה להשפיע קיום להיות קיים באיש ולזאת יקרא אשה ועוד כי בבהמות וחסות אין
בהם זיווג מתחבר שזכר מי שהוא בא על נקבה מי שהיא משא"כ זיווג איש ואשה
משמים נזדווגו יחד בגופם ונשמתם בדרך בריאתם פאדם הראשון וסנה שנבראו ביחד
ונהו פוננת המדרש בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים וכו' והפוננה לזה פעין הפוננה
במ"ש חז"ל בתחלה עלה במחשבה לבראות בעוה"ז במדה"ד יע"ש שבנדאי אין שייך
לומר בהקב"ה שנמלך וחוזר ממה שהנה חושב קודם רק שהפוננה כמ"ש האלשיך
שהעולם נברא במחשבה ובמאמר והיינו שקודם על ידי המחשבה הנה הבריאה נתהנה

בְּרִיאָה דְקָה וְרוֹחֲנִיּוֹת וְעַל יְדֵי מֵאֲמָר נִתְעַצֵּם הַבְּרִיאָה וְהִיָּה הוֹלֵךְ וּמִתְפַּשֵּׁט וְנִתְהַנֶּה מְצִיאוֹת גִּשְׁמֵי נֹזֵה שְׁאֲמַר שְׁעֵלָה בְּמִחְשָׁבָה לְבִרְאוֹת בְּמִדָּה"ד הַפְּנוּנָה הַמְצִיאוֹת הַדִּק שְׁנַעֲשֶׂה ע"י הַמִּחְשָׁבָה הִי בְּמִדַּת הַדִּין וְהַתְּפִשְׁטוֹת שְׁהִיָּה בְּמֵאֲמָר עַד שְׁנַעֲשֶׂה מְצִיאוֹת גִּשְׁמֵי הִי בְּמִדַּת הַרְחָמִים אַחַר שְׁיִדוּעַ שְׁבַעֲוֹלָם הַגִּשְׁמֵי לֹא יִתְקַנְיָם בְּמִדָּה"ד וּמָה שְׁהִי הַמִּחְשָׁבָה בְּמִדָּה"ד הִינּוּ שְׁאֵם לֹא הִי בְּמִחְשָׁבָה מִדָּה"ד לֹא הִי שׁוּם מְצִיאוֹת לְרַע כָּלֵל וְלֹא הִי בְּחִירָה בְּעוֹלָם וְהַקֵּב"ה רָצָה שְׁיִהְיֶה בְּחִירָה בְּעוֹלָם חֲפְשִׁית לְזֶה הִי בְּמִחְשָׁבָה עַל מִדַּת הַדִּין וּלפ"ז הַפְּנוּנָה ג"כ כָּאֵן ע"ז שְׁמְצִיאוֹת שֶׁל אָדָם וְחִוָּה שְׁהִי בְּדַקּוֹת ע"י הַמִּחְשָׁבָה הִי שְׁיִהְיֶה שְׁנִיָּם שְׁאֵם הִי הַמִּחְשָׁבָה שְׁיִבְרָאוּ כְּאֶחָד הִי הַקִּיּוּם בְּאִישׁ הַכְּרָחִי וְהַקֵּב"ה רָצָה שְׁיִהְיֶה הַטוֹב וְהָרַע, הַחַיִּים וְהַמְּנוֹת נִגְמָר עַל יְדֵי בְּחִירוֹתָם לְכַף הִיָּה הַמִּחְשָׁבָה עַל הַשְּׁנִיָּם: לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מְאִישׁ לְנִקְחָה זֹאת לְכְאוּרָה קִשָּׁה דְאָף אִם לֹא הִיָּה נִלְקָחָה מְאִישׁ רַק הִי נִבְרָאִים שְׁנִיָּם כְּמוֹ בְּהֵמוֹת וְחִיּוֹת כְּשֶׁהוּא נִקְרָא אִישׁ הִיא רְאוּי לְהִקְרָא אִשָּׁה, כְּמוֹ פֶּר פָּרָה חֲמוֹר חֲמוֹרָה, וְנִרְאָה דְעִיָּקָר נְתִינָת הַטַּעַם בְּמ"ש כִּי מְאִישׁ לֹקְחָה הוּא שְׁלֵא נֵאֱמָר כִּינּוּ שְׁהוּא יִקְרָא אָדָם רְאוּי לְקָרוֹת אִשָּׁה אֲדָמָה כְּמוֹ פֶּר פָּרָה לְזֶה נִתֵּן טַעַם כִּי מְאִישׁ לֹקְחָה דְבִשְׁלָמָא אִם נִבְרָאָה גַם מְאֲדָמָה כְּמוֹ הָאָדָם הִיָּתָה נִקְרָאת בְּשֵׁם אֲדָמָה כְּמוֹ פֶּר פָּרָה אֲבָל אַחַר שְׁהִיא לֹא נִבְרָאת מִהָאֲדָמָה בְּשִׁנּוּי עִמּוֹ לְכֵן הוּא רְאוּי לְקָרוֹתוֹ בְּשֵׁם אָדָם כִּי הוּא נִבְרָא מִן הָאֲדָמָה אֲבָל הִיא נִלְקָחָה מִהָאִישׁ רְאוּי לְקָרוֹתָהּ בְּשֵׁם אִשָּׁה: וְיִבְיָאָה אֵל הָאָדָם.

בְּעִירוּבֵינִי (דָּרַי"ח) אֲמַרִּין מִכָּאֵן לְגָדוּל שְׁיַעֲשֶׂה שׁוֹשְׁבֵינֵינוּ לְקַטֵּן, וּפ"ק דְּבִרְכוֹת אֲמַרִּין כָּל הַנְּהַגָּה מְסַעֲוֶדַת חֲתָן וְאִינוּ מְשַׁמְחוּ עוֹבֵר בַּה' קוֹלוֹת. וּמַעוֹדֵי תְּמַהֲתֵי מַה טִּיבָה שֶׁל מְצֻנָה זֶה כִּינּוּ דְאֵנָן מְבַקְשִׁין כְּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל כֹּלָּה יִשִּׁישׁ עֲלֵיהֶּ אֶלְמָא דְאִין שְׁמַחָה גְּדוּלָּה מְשַׁמְחָת.

חֲתָן וְכֹלָּה וּמָה מְצֻנָה לְשַׁמּוֹחַ לֵב שְׁמַחִים וּלְשַׁמּוֹחַ לֵב עַגְמֵי נֶפֶשׁ יֵשׁ מְצֻנָה וְלֹא לְשַׁמּוֹחַ לֵב שְׁמַחַת. וּמָה שֶׁנ"ל בְּזֶה לְהַקְדִּים מַה דְּאֲמַרִּי לְקַמֵּן בְּרְכוֹת שֶׁם בְּמַעֲרַבָּא אֲמָרוּ לִי הֵכִי מְצָא אוֹ מוֹצָא.

מְצָא דְכִתִּיב מְצָא אִשָּׁה מְצָא טוֹב. אוֹ מוֹצָא דְכִתִּיב וּמוֹצָא אֲנִי אֵת הָאִשָּׁה מִרְ מְמָנָת.

וְלְכְאוּרָה יִקְשָׁה הָאִישׁ שְׁיִיכּוֹת לְשַׁאֲלָה זֶה בְּשַׁעֲת נְשׁוּאִין שְׁאִין יְדוּעַ לוֹ עֲדִינּוּ טַבְעָה וְאִיכּוֹתָהּ וּבְנִדְאֵי טוֹבָה הוּא בְּעִינּוּ כִּינּוּ שְׁנַשְׁאָה עַכְשָׁיו, וְנִרְאָה דְהַגָּה יֵשׁ לְרִאוֹת גְּוַדְל מַעֲלַת הַנּוֹשָׂא אִשָּׁה בַּת בְּנִים דַּא"א לְבוּא לְגַוְדַל שְׁכָר הַמְקַוְוָה לְבַלְתֵּי ב"ת כ"א בְּיֵשׁ לוֹ בְּנִים.

דְּהָא חֲזִינּוּ דְאֲבָרְהֵם דְהִיָּה צְדִיק שְׁאִין כְּמוֹתוֹ וּבְאֲנָמְרוּ אֵלָיו יֵת' שְׁכָרָהּ הַרְבֵּה מְאוֹד. הַשִּׁיב מַה תִּתֵּן לִי וְאֲנִכִּי הוֹלֵךְ עֲרִירִי.

וְאִם אֲבָרְהֵם אֲמַר כֵּן אֲנִי מַה נִּעֲנִי בְּתַרְגִּי, וְזֶה מַעֲלַת הַנּוֹשָׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שְׁמִים וּע"ז נִדְאֵי יֵשׁ לְשִׁמּוֹת כְּשִׁמְחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה כִּי בְּזֶה זֹכָה לְרַב טוֹב הַצְּפוֹן אֲשֶׁר עֵין לֹא רְאָתָהּ. וּע"ז נִדְאֵי נֵאֱמָר מְצָא אִשָּׁה מְצָא טוֹב אֲמָנָם בְּהִפּוּף הַנּוֹשָׂא אִשָּׁה כְּדִי לְמִלְאוֹת תְּאֲנִתוֹ וּמִשְׁבִּיעַ עַצְמוֹ בְּתַאוּוֹת הַיְצֵה"ר וְאִין מִחְשָׁבָתוֹ כ"א לְזֶה.

אז מן תאוות התיטר יבא אל האיסור כי כן דרכו של היצה"ר פשימלא תאנותו מן התיטר ואח"כ פשלא יהיה לו מונחן התיטר מביאו אל האיסור, וע"ז נדאי נאמר ומוצא אני את האשה מר ממנות וכל המקרא.

ונה הגדת בני מערבא שמודיעין לו שפאשה יש מצא ומוצא. שבכוננתו לש"ש הרי מצא ובאם לאו ח"ו הרי מוצא.

וא"כ כל נושא אשה יבנס בספנה עצומה. פיון שבדבר שיש בו תאוות גשמיות והתומרייות גדולות הערף עד שהמשילו ואמרו שהוא אחד מס' בג"ע.

מחויב האדם שיתבטל תאנותו עד שיהיה פאלו כפאו שד. שיהיה רק כפונתו לשם שמים. וזהו מגדולי הנסיונות ולזה מצנה על כל העומדים שם לשמחו לדבר מצנה ולהודיע לו כמה הוא זוכה עי"ז. ושגם אברהם אבינו לא הגיע למעלת רב טוב הצפון עד שהיה לו בנים.

ונה אמרם קול חתן וקול כלה. קולאומרים הודו שיהיה קולם רק בהודאה לה' ושמת ה' יהיה על ראשם.

אבל אלו המשמחים בדברים המהבילים תהי עונותם על עצמותם. ולפ"ז יש לכונן מאמרם ז"ל (בברכות ל"א) אמרו לי' רבנן לרב המנונא לשירי לן מר אמר להו נוי לן דמיתנא.

דלכאורה קשה הא מצנה לשמח חתן וכלה ובזה אין שמחה ולפי הנ"ל א"ש דמצנת השמחה הוא רק לכבות ממנו עונג העוה"ז ולהגדיל המצנה ולשמחו במצנה שעושה ולזה שפיר אמר בכפל נוי לן דמיתנא לומר ששהולך בתאוות לבו להרבות בתשמיש מביא מיתה טבעית כמ"ש הרמב"ם ומיתת עוה"ב כי יבא אל האיסור ולכך אמרו הם ז"ל שם הי תורה ויהי מצנה דמגנו עלן היינו דבטלו מינו מיתה טבעית ומצלי עלן מעונש העולם הבא.

ונה פוננת מאמרם ז"ל בברכות אמר ר' חנינא לעת מצוא זו אשה, ולכאורה קשה דסוף הפתוב רק לשטף מים רבים אליו לא יגיע. אין לו שייכות להתחלת הקרא.

ונראה הפוננה פיון שסוף הפסוק רק לשטף וכו' ע"כ מייירי קרא בדבר שיש לחוש שייחטא בדבר שלא יהיה לו תקומה לכך מתפלל ששטף מים רבים אליו לא יגיע בדבר זה. ולכך אמר רבי חנינא זו אשה דערייות נפשו של אדם מחמדתן והוא מענות שא"י לתקן.

וע"ז אמר צריף להתפלל ששטף מים רבים לא יגיע אליו ור' נתן אמר שם לעת מצוא זו תורה דאמרו חז"ל זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סמא דמותא, וגם אמרו הלומד שלא לשמה מוטב לו שלא נברא וצריף להתפלל ע"ז שיהיה תורתו לשמה שלא ישטף במים רבים שירש ע"י תורתו תרתי גיהנם ר' נחמן אמר זה מיתה דהמקונבלים פתבו דסמוף למיתה השטן וכת דילי' מפתים אותו ולפעמים מתמת פסורין ח"ו יהיה מבעט ויקצוף באלהים ר"י אמר זה קבורה פי הקבורה הוא פפרה.

ובתוכחה נאמר והיתה נבלתך מאכל לעוף השמים וזהו העונש הגדול שבגדולים כמו שפצינו בבביאים פדכתיב בקהלת גם קבורה לא היתה לו טוב ממנו הנפל ועני' פירושים

שם ועוד הפליגו בעונש גדול מזה שיקולע בכף הקלע וע"ז צריף להתפלל הרבה שלא ישתטף במים רבים ר"י אמר זה בית הכסא דהיינו כמ"ש הכותב בעין יעקב דהיינו דחיית המותרות בענייני המושפלות דהיינו פשעניין במושפלות וצריף לדחות הדעות הנפסדות מהאמונות רעות שהשרישו הפלוסופים האפיקורסין ע"ז צריף להתפלל שלא ישטף במים רבים ולזה אמרו במערבא דעדיפא מכולהו דע"ז ודאי צריף להתפלל מאוד כי שאני מינות דמשכא ובאמת לכולן פנון דוד בעת מצוא באיזה דבר שיש לחוש בו שישטף במים רבים שצריף להתפלל הרבה ע"ז: אף כי אמר אלהים מכל עץ הגן.

להבין מה ענין הנחש עם האדם וחוה ומה היה טענתה וגם מה ששינה חוה בדברי הקב"ה שאמרה לא תגעו בו וגם מה שאמרו ז"ל שדחפה עד שנגעה בו ואמר פשם שאין מיתה בנגיעה כף אין מיתה באכילה שהענין קשה להבין דהא על הנגיעה לא צנה הקב"ה וגם אין ראיה מהאונס ונקדים לזה משל אחד פעם אחת גזר המלך שלא להוציא המטבע שלו חוץ למדינה שלו ודרך גזירת המלך שקל מקום שלא הוכרז גזירתו שלא ליתן עונש למי שיעבור על גזירתו פיון שלא הוכרז עדיין במקומו וכששמע אחד מירושלים מה שהוכרז המלך בצרפת והיה ירא שבמהרה יוכרז גם פן במקומו ונחפז לבוא למקומו להוציא קודם שיכרוז כל המטבעות חוץ למדינה בספר להרויח בהם וגם אחר שהוכרז במקומו מוליך המטבעות למקום אחד עד קרוב חוץ למדינה אוילי יהיה לו קצת רינח.

לשנה הוכרז המלך בצרפת שיש לו מלחמה עם מלך שבמדינה אחרת ואשר חיל של מלך האחר העומדים על הספר לגזול כל הספינות הבאות אפילו של סוחרים לזאת יזהרו כל הסוחרים שלא לבוא עד הספר ושמע אותו האיש שבירושלים מה שהוכרז המלך בצרפת וירא לנפשו אוילי לא ידעו בני ביתו מזה וילכו עם הסחורה לספר ונחפזו לביתו רץ אחר רץ להודיע לבני ביתו שלא ילכו לשם והסחורות שכבר הלכו הזוהר שירחקו מהספר שלשים פרסאות והיה שם איש בער אחד ושאל אותו מדוע בגזירה ראשונה היית נחוץ לעבור על מצות המלך להוליך המטבעות לחוץ ועתה הוא להיפוך שנגזרות להודיע מצות המלך לקיימה.

ולא עוד אלא שעשית הרחקה לגזירת המלך עם סחורתך עד שלשים פרסאות מהספר והשיב אליו, שוטה הגזירה הראשונה לא היה רק לטובת המלך ולא לטובתי ומלך במשפט יעמיד ארץ ומקום שלא הזוהר אין לו שום משפט על עוברי רצונו היות שלא הוכרז עדיין במקומו וגם אפ"י שכבר הוכרז במקומו יש ביכולתי להוליך המטבעות עד סמוך לספר ממש כי הגזירה לא היה רק חוץ לספר ולא סמוך וכיון שיש בו רק טובת המלך והמלך אין לו דין עלי עשיתי כל מה שביכולתי לטובתי ולפני המלך יש לו התנצלות משא"כ הגזירה השנייה אין ענין לטובת המלך ואינו רק הודעת המלך שהמלך ברחמיו מודיע מהדבר שיש בו הניגוד לבני מדינתו וההודעה חל על כל מי שיודע מההניגוד שיבא וגם שהוא דבר שיבא ע"י הניגוד תש אני לכל החששות שאפשר להיות לכך הרחקתי מאוד אוילי אחר אלה חששות יבא הדבר לידי הניגוד לכך הרחקתי מאוד מהספר.

והנמשל הוא בינינו ובין בעלינו כי אם היו העבירות רק גזירת המלך ממה שיש בו טובתו והרחקת טובותינו בנדאי מי שלא הזוהר הקב"ה אותו לנוכח לא היה עליו דין ולא היה ירא מעשותו, וכמו כן לא היה צריף גדרים לעשות לעצמו לאסור עצמו בדבר

המותר פי למה לו להרחיק נפשו פנין שיש לו התנצלות נגד גזירת הקב"ה אף האמת אינו פן פי המצות והעבירות אינם נוגעים להקב"ה כלל כ"א יצדק מה תתן לו ואם יחטא מה יפעל לו והעבירות הן סם המנתבעצמותם ואוי לאנשים החוטאים פי גמלו להם רעה וכל העבירות אינם גזירת המלך רק הודעת המלך שדבר הזה הוא רק למזיק ולזה אף שלא הזהיר לנוכח צריף להזהר לכן צריף לעשות גדרים וסייגות כמו שאדם נזהר בסם המנות וחושש אף אלף חששות אף ליגע בו שלא יתדבק בידו מעט ויבא לתוף פיו וכל העבירות הן כמו סם המנות וקרא פתיב תמותת רשע רע ואמרין בש"ס עירובין שהתורה דומה לכפיפה שאין לה אונים ובא שלמה ועשה לה אונים ולכך אדה"ר אשר תפוח עקבו מבריק יותר מאור גלגל חמה ודאי הנה יותר חכם לעשות גדרים יותר משלמה ועשה גדרים לאכילת עץ הדעת וזהו פוננת הנחש עם חנה בזה שישאל הנחש לחנה אף כי אמר אלהים לא תאכלו וגו' פי' שישאל אותה ב' דברים א' וכי אמר אלהים לא תאכלו לשון רבים והוא לא הזהיר רק לאדם פמבואר בקרא שאמר הקב"ה ומעץ הדעת לא תאכל לשון יחיד ולכך לא הזהיר.

ב' וכי הזהיר הקב"ה מפל עץ הדעת ולמה עשיתם גדרים לעצמיכם ואוסרים עצמיכם בדבר המותר לכם על מגן. והשיבה חנה אמת פי מפרו הגן נאכל, אף מפרי העץ אשר בתוף הגן אמר לא תאכלו ולא תגעו בו פי' שהוא דומה כאילו אמר לא תאכלו ולא תגעו בו פי' אמר פן תמנותן ולא אמות אתכם שלא יזיה הוא הממית רק שהעבירה בעצמה הוא הממית ולזה אמר תמנותן להורות שימות מעצמו מחמת עשיית העבירות הממיתות בעצמן ואין זה גזירת המלך רק הודעת המלך לזאת מחויב אנכי לעשות בעצמי לטובתי אף שלא הזהיר הקב"ה אותו וגם לעשות גדרים שלא יבא לדבר המזיק ואמר הנחש לא מנות תמנותן שהעבירה אינה ממיתה בעצמה רק שהן צורף גבוה שאין רצונו שישתנה פוננתו כמו שהיה בשעת הבריאה ואינו רק גזירת המלך ואינו מחויב רק מי שהזהיר ומי שלא הזהיר אינו מחויב וגם אין מחויב להגדיר עצמו בדבר שלא נגזר וזהו פוננת המדרש שדחפה עד שנגעה בו ופי' שאי אפשר להיצה"ר לפתוח בדבר איסור חמור רק מקודם מפתה אותו לעבור על הגדרים שגדרו חז"ל וממילא בא אח"כ לגוף הענין וקרא צונח הוי מושכי העון בחבלי שוא וגו' וזהו ג"כ פוננת עשיות הנחש עם חנה מקודם דחפה עד שנגעה בו ופי' שפיתה אותה שתעבור על הגדר ומן הקל תבוא אל החמור ועד שהיה לו פח עליה לפתות על לבה ולומר כשם שאין מיתה בנגיעה וכו' פנין שהוא רק גדר בעלמא כף אין מיתה באכילה פנין שלא הזהירה לנוכח ואח"כ הנה להנחש עזר להחטיא את האדם ע"י פיתוי חנה אף שלאדם הנוזהר לנוכח: ארורה האדמה בעבורך קוץ ודרדר תצמיח לה וגו'.

לכאורה אין לו הבנה פי אין זה קללה פי מה יזיק לו אם תצמיח קוץ ודרדר כשתצמיח גם תבואה ורש"י ז"ל דחק עצמו בפירושו והנראה פי בכדור הארץ יש בו צמיחת דבר טוב ויש בו ג"כ צמיחת דבר רע דהיינו סמים הממיתים וסמים המזיקים צומחים מהארץ וההפרש אשר ביניהם פי הטוב צריף יגיעה וכמאמרם ז"ל פמה יגיעות יגע אדה"ר וכו' משא"כ דברים הרעים צומחים מאליהם ואלו הם היו הדברים הרעים ללא תועלת ודאי לא הנה הקב"ה בוראם וכבר ביארו חז"ל שאין פעולות רק בפעולות הקב"ה ומבואר במדרש שע"י ג' דברים שאל דוד עליהם למה נבראו והוצרף לשלשתן ועינינו הרואות

כי אפילו הסמים הממיתים הן באים בתוך הרפואות אך ההפרש שביניהם הסם המנות
אף שירפא לא ילקח רק במשקל פי מעט יותר מזיק משא"כ הדבר הטוב לא במשקל
נאכל ואדרבה בקללה נאמר נאכלתם במשקל וכן היא בריאות האדם ששם הקב"ה
בשכלו הוזה להשיג כל השגות הטובות וכל המדות הטובות.

אמנם גם בו יש בכת השגתו להשיג גם הדברים הרעים פעין גאנה וקנא' ושנאה
ואפיקורסית וההפרש שביניהם פעין צמיחות האדמה שכל השגות הטובות צריכין לימוד
ויגיעה רבה משא"כ אם אדם רוצה לטמא את עצמו אינו צריך לשום טרחה ויגיעה וידוע
ג"כ שאם לא הנה הדברים הרעים שבשכלו לשום תועלת לא הי' הקב"ה שם בשכלו פח
להשיג את הדברים אלו פלל ומצאנו כל הדברים המכונים ברע הרבה קנו שלמות
ודביקות רק בזה בפנחס נאמר בקנאו את קנאתי.

באליהו נאמר קנאת ה' צבאות בהקב"ה נאמר כי גאה גאה קנא ונוקם לכן אמרו שצריך
להיות בת"ח שמינית שבשמינית גאנה, אמנם ההפרש בין המדות הטובות למדות הרעות
אף שהן לפעמים טובות היא ג"כ כהפרש שיש בין הסמים הרעים והטובים, כי לפעמים
משתמשין אף בסמים הרעים פגון לרפואות והינו שמדת הגאנה והקנאה כשמשתמשין
בהן לתועלת הטוב צריכין להיות במשקל פעין מאמרם בגאנה בת"ח שמינית שבשמינית
משא"כ בדברים שהן טובים בעצמותן פתורה ונחמיה אין צריך להשתמש בהן במשקל
והנה בתחלת בריאת האדם נאמר ואנכי עשיתי אדם ישר והנה בהשגת שכלו רק
טוב כמלאך אלהים ולא הנה צריך יגיעה לשום דבר טוב והטוב הנה מאליו ויצמח בשכלו
ואם הוצרך להשתמש באיזה דבר רע בעצמותה רק שהוא עשוי לתועלת טוב הנה צריך
ליגיעה כמו שמיגעין עצמן עכשיו להשיג הדברים שהן טובים בעצמותן כי שורש
בריאותו הנה רע וטוב וכו' הנה בריאת הארץ והעולם רע והטוב שהוא נצמח מאליו
בלי שום יגיעה ואמרו ובכתובות דף קי"א) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואם
זה אחר התקון מכ"ש שהנה זה בשעת בריאת אדם קודם הקלקול ואם היו צריכין לאיזה
דבר רע להשתמש בו תועלת טוב הנה צריך יגיעה כי מדרגת העולם מן האדם הוא
פמדרגת העבד מאדונו כמ"ש בעל תו"ה ולזאת אחר שחטא אדה"ר ונשתמש בהשגתו
לדברים הרעים ונאבד ממנו השגות אמיתיות שנברא לזה ונשתמש בהשגות טוב ורע
כמ"שהרמב"ם במורה בזה וצריך יגיעה להשגות הטוב והשגת הרע צמח מעצמו בלי
יגיעה ולזה אמר לו הקב"ה ארוכה האדמה בעבורך פי' כמו שקלקלת פח השגתך ע"ד
שהפכת פוננת הבריאה וצריך יגיעה לדברים טובים והדברים רעים עולים מאליו פן
ינה צמיחת הארץ קוץ ונדוד תצמיח מאליו ובזיעת אפך תאכל לתם דהינו לדברים
הטובים ההכרחיים לה תצמיח ליגיעות רבות: פי' ביום אכלך ממנו מות תמות,
בשבת נ"ה אמרינו אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון וכו', עיין מהרש"א שהקשה
דהאיך שייך שהמיתה שהוא חמורה תהנה על חטא שהיא שוגג, והיסורין שקלין ממיתה
ינה דוקא על עון שהוא מזיד ועוד הקשה דהש"ס הקשה מארבעה מתו בעטיו של נחש
ומפח זה מסיק דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון דהאיך מוכח מברייתא דיש
יסורין בלא עון.

ונלענ"ד לתרץ דײַש שני מיני מיתות מיתה טבעית אשר הוקצב לו מיום הנלדו ע״י ליקה טבעית וחום הטבעי שהחנם נזון מהליקה ומניבש הליקה הטבעי וממזג הליקה באוכלין ומשקין ונקרא ליקה המזגי.

וכאשר נתרבה הליקה המזגית על השרשית מיד מת ויש גם פן מיתה ענשית שמת מחמת עונש חטאו באמצע ימיו. והנה מה שאמר אין מיתה בלא חטא פוננתו שאפ׳ מיתה טבעית אינו בא רק על חטא דאי לא הנה חוטא הנה הקב״ה הפל יכול עושה לו גם שיהיה חי לעולם כמו לאלהיו ומפרש הקרא דנפש החטאת היא תמות דהיינו אפ׳ מיתה טבעית אינה באה רק על נפש החוטאת תדע שמקשה מארבעה שמתו בעטיו של נחש ואם הנה פוננתו כ״א על מדה ענשית לא הנה מקשה כלום.

ולזה א״ש ג״כ קושיות מהרש״א דונדאי לגס גדול פנה שלא ימות אפ׳ מיתה טבעית צריך שיהיה נקי אפ׳ מחטא שוגג, משא״כ יסורין שהן מן הסתם עונשין אינן באין רק על עון וכיון שמוכיח מהד׳ שמתו בעטיו של נחש דיש מיתה בלא חטא וא״כ קשה הקרא דכתיב נפש החוטאת היא תמות וע״כ צריך לפרש דקרא מיירי במיתה ענשית וקמ״ל קרא דאפילו נפש שהיא רק חוטאת דהיינו שוגג ג״כ מתה דלפעמים באה מיתה ג״כ על חטא שוגג, וממילא מוכח דיש ג״כ יסורין על חטא שוגג מק״ו דמה מיתה שהוא חמורה מיסורין באה לפעמים על שוגג מכ״ש יסורין שהן קליו ממיתה שבאין לפעמים אף בלא עון מזיד רק אפ׳ על חטא שוגג ומתנרץ ג״כ הקוש׳ השניה של מהרש״א: ארורה האדמה וגו׳ בזעת אפך תאכל לחם בסנהדרין פ׳ חלק ד׳ ק״ב ע״ב רב אשי אוקים אג׳ מלכים אמר למחר נפתח בחבראי.

אתי מנשה אתחזי לי בחלמי אמר לי חברך וסברני דאבוך קרית לי מהיכי בעית למשרי המוציא. אמר לי לא ידענא א״ל מהיכא בעית למשרי המוציא לא גמירת וסברך קרית לו.

א״ל אגמרה לן מיהא למחר דרשינא לי משמך בפירקא א״ל מהיכא דקדים בישולא. א״ל מאחר דחכימת פולי האי וכו׳ המאמר הנה תמוה חדא למה הקשה לו דוקא מברכת המוציא מהיכן ידע מנשה שרב אשי לא ידע דין זה ועוד אמאי לא סידר אותן רבי במשנה, פינון שמנשה הי׳ קודם והי׳ מקובל אצלו דין זה.

ועוד הלשון קשה דאמר מהיכא בעית למשרי המוציא לא הי׳ לו לומר אלא מהיכא קשרא המוציא או מהיכא קשרית המוציא. ועוד דקאמר מאחר דחכימת אינה חכמה הוא הא לא הי׳ אלא דבר המקובל מרבו, ועוד הלא בלא״ה ידוע שמנשה גדול בתורה הי׳ פדאמרינו שהי׳ דורש פ״ה פנים לתורה, וליישוב כל זה נראה דרומז לו בזה דרך חכמה דהנה בלשון שתיקנו חכמינו ז״ל בברכת המוציא תמוה מאוד דבכל הברכות תיקנו לשון בורא פגון בפה״ע בפה״א בפה״ג דלשון בריאה נאמר על בריאת יש מאין משא״כ לשון המוציא דמשמעותו יש מיש.

כמו המוציא מחבירו והא הלחם ג״כ נברא יש מאין כמו שאר נבראים והי׳ להם לתקן גם בזה לשון בורא וזהו שהקשה מנשה לרב אשי דרב אשי הנה מסדר הש״ס על המשניות וביאר על כל משנה ומשנה ביאור רחב לתרץ כל מה שקשה על כל דיבור

נדבבור של המשנה וזה שישאל לו מהיכא בעית למשרי המוציא כלומר מהיכן נתרצית על מה שמתחיל ברפת הלחם בהמוציא שמשמעו יש מי שיש ולא בבורא כמו שאר ברכות.

ולזה מתרץ לו, ונקדים לזה דהנה עוד קשה דאמאי בברפת הגפן מברכינן בורא פרי הגפן ולא מברכינן בורא יין, והטעם שהיין מעשה ידי אדם הוא א"כ הלחם נמי מעשה ידי אדם הוא ויברך בורא פרי הלחם אמנם באמת לק"מ דהא אנו פדמעיקרא מברכינן כמבואר בברכות ובסוף פתובות איתא עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת ואם שפן יהי אחר התיקון מכ"ש קודם הקלוקל שקלקל אדם.

ותדע לה שפן הוא דהא בקללה פתיב בזעת אפה תאכל לתם, וכמה יגיעות יגע אדם הראשון מקלל דקודם החטא לא הי' לו שום יגיעה והי' הפל מוכן לפני אדם הראשון, והנה גלוסקא הוא רק דרך משל והיינו שיהי' כל צרכו מוכן בלא יגיעה ולזה שפיר מברכינן המוציא לחם.

דבתחלת הבריאה הי' מוציא גלוסקאות דברים מוכנים כמו לחם והנה בחידושי בפי' בהעלותה בחטא המתאוננים על הכתוב זכרנו את הדגה וגו' עיי"ש הארכתי מאוד וכאן אין מקום לקבל אריכות לכן אקצר באמרים.

פי' כל מזון מחויב להיות מתייחס אל הניזון ולזה כל מין ואין יש לו מאכל אחר. ולזה ישראל שפסקה זונהמתן בשעת נתינת התורה היו קרובים לרוחני יותר מן הגשמי, ולזה הי' מאכלם מזן, ואמרינו בפ"ס שהוא מאכל שמלאכי השרת אוכלין אותו, ולזה הערב רב שלא היו מוכנים לאכול דבר פנה, וכן הרבה ישראל שבדור הזה לא הי' מוכנים התאוה תאוה לאכול מאכל עב דהיינו בשר גשמי, ולכך אף שהי' להם שליו מ"מ הי' מתאוים לבשר גשמי מפני שהשליו הזה קרוב אל הרוחני, כמו המן.

וכן אף שהי' להם מקנה רב מ"מ שפינו שנוזדככו במקצת באמצעות הישראל הצדיקים שבהם לא הי' יכולין לאכול הבשר גשמי ולכן התאוה תאוה שיהיו יכולין לאכול הבשר גשמי.

ייע"ש שהארכתי הרבה מאוד הינצא לנו מזה שמאכל ישראל הי' דבר קרוב אצל הרוחני. ולא היו יכולין לסבול מאכלים הגשמיים.

ולפ"ז אדם הראשון קודם הקלוקל נדאי שהי' ג"כ מאכלו מאכל רוחני. ולפ"ז שפיר מברכינן המוציא לחם.

דהנה מלבד שברא מאכל האדם יש מאין יותר הפליא לעשות שאף שיצא מארץ הגשמי הוציאו מן הארציות ועשאו רוחני.

ובדבר הזה יש בהפלאה יותר מכל הברואים שהוציא מן הארץ הגשמי רוחני. ובנדאי ראוי לברך על הגס היותר מןפלא.

ולכך מברכינן המוציא לתם מן הארץ, כלומר דמברכינן על ההפלאה הגדולה שהוציא מאכל אדם מן הארציות ועשאו רוחני להיות ראוי למאכלו. ואנו פדמעיקרא מברכינן וזה שהשיב מנשה לרב אשי מהיכא דקדים בישולא, כלומר אנו מברכינן על דמעיקרא

מהיכא דקדים בישולא שהמאכל הי' ראוי תיכף לאדם וממילא ידעינן שאז הי' קרוב לרוחני.

והי' צריף להוציא מן הארציות. ולזה מברכינן המוציא ולא בורא.

ובזה א"ש מה שהקשה הט"ז אהא דאמרינן התם. בשלמא אי אמרינן המוציא אשמעינן טעמא ואשמעינן הלכתא.

והקשה הט"ז דהא גבי ברכו את ה' המברך אמרינן שיוציא עצמו מפלוגתא. וגם קשה הלשון דאשמעינן טעמא ולפי הנ"ל אתי שפיר דלכאורה קשה דאף דעיקר ברכה על העבר מ"מ בעינן שנהנה עדיין הבריאה כמו ברכת האש משא"כ בברכת המוציא שאינו קלל עכשיו ולתרוץ זה נאמר שהמוציא נאמר על שמוכן להוציא כמו המוציא מחברו, וכיין שלעתיד יחזור לו להיות כף ואמרינן היום אם בקולו תשמעו והוכן כל יום להיות כף.

לכך מברכינן יותר המוציא. ולכך מברכינן על דקדים בישולא לעשות פועל דמיון שהישיראל תיכף משהתחילו לשוב נגמרינן ע"י הש"י והישיראל אין צריף לעשות כ"א התחלה כמאמר ז"ל אם אתם פותחים נקב פתחו של מחט, ודין זה חידוש מנשה, והוכשר בעיני רב אשי וקבעו לדינא.

ועפר תאכל כל ימי חייך. יומא ע"ה תניא ועפר אמר ר' יוסי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם מקניט את חברו יורד עמו עד לחייו אבל הקב"ה אינו כן קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו.

יורד למטה מזונותיו עמו. קלל כנען אוכל מה שרבו אוכל.

קלל האשה הפל רצין אחריה, קלל האדמה הפל גיזונין הימנה. והוא תמוה דאטו הקב"ה אינו יורד לחייו הא כמה פריטות ומיתות נכתבו בתורה ואף פרת וערירי שיורד לחייו ולחיי בניו.

ולפעמים נוגע העונש אף למשפחתו. לכן נלפענ"ד בכוננתם.

דהנה כל העונשין הנתרצין על החטאים קודם עשייתו דהיינו מי שיעשה כף וכף שיענש כף וכף ומלכותא דרקיע פעין מלכותא דארעא לשקול העונש נגד החטא רק ששכל אדם לואה מהשיג המושכל על מכונו.

משא"כ הקב"ה לו נתפנו עלילות לשקול המשקל במאזני צדק אבל העונש הבא להענשה פתאום, אז מדת הקב"ה רחוק הרבה ממדת בשר ודם. שמדת בשר ודם כשמקניטין אותו פתאום אינו שוקל העונש נגד החטא קלל רק תיכף מענישו בכעס אף שלפעמים יורד העונש עד לחייו על חטא קל.

אבל מדת הקב"ה אפ"י בשעת הקנטה שוקל העונש נגד החטא שלא יזיק יותר מהראוי כמו בשעה שקילל את הנחש שקילל אותה על גחונה תלך ומחמת זה הי' מזונותי קשים. והקדים רפואה במה שאמר ועפר תאכל למען יהי' מזונותי מזוננים קלל כנען במה שאמר עבד עבדים ומה שקנה עבד קנה רבו וממילא אין לו נכסים ליזון מהם.

דעבד שְׁקִנָּה נְכָסִים נְכָסִים לְרַבּוֹ, תִּיקֶן עֲנִשׁוֹ בְּמָה שְׁאָמְרוּ שְׁאָסוּר לֹמַר לוֹ עֲשֵׂה עִמִּי
וְאִינִי זָנָה וּמִמִּילָא אוֹכֵל מַה שְׁרַבּוֹ אוֹכֵל. קִלְל הָאִשָּׁה בְּמָה שְׁאָמַר וְאֵל אִישׁוֹ תִּשׁוּקֶתָּהּ
וּפְרַשׁ"י שְׁאִין לָהּ פֶּה לְתַבְעוֹ.

והי' בְּאִפְשָׁר שֶׁהַתְּשׁוּקָה תִּמְיֵת אוֹתָהּ. לָזֶה תִּיקֶן בְּמָה שֶׁהִפְלִ רָצִין אַחֲרָי.

קִלְל הָאִדְמָה בְּמָה שְׁאָמַר קוֹץ וְדַרְדַּר תִּצְמִיחַ וְהִי בְּאִפְשָׁר שֶׁתִּצְמִיחַ כֹּל כֹּף הַרְבֵּה קוֹצִים
וְדַרְדְּרִים, עַד שִׁיִּגְרַע מְזוֹנוֹת הַהִכְרָחִים. תִּיקֶנוּ בְּמָה שֶׁשִּׁיעַר בְּחֻכְמָתוֹ הַקְּדוּמָה וְהַנְּעֻלְמָה
מֵעֵין כֹּל שְׁלֵא יִמְעַט צְמִיחַת הַקוֹצִים מְזוֹנוֹת הָעוֹלָם עַד שֶׁהִפְלִ נִיזוֹנִים מֵהֶם וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ
בְּמָה שְׁאָמַר קִלְל כְּנָעַן דֶּהֱנָה בְּסִפְרֵי אֶהְבֵּת יוֹנָתָן כְּתוּב דְּבַמָּה שֶׁקִּילְלוּ עֶבֶד עֲבָדִים קִלְלוּ
שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ מִזֶּל וּכְשֶׁאִין לוֹ מִזֶּל וְדַאי לֹא נִיזוֹן רַק מִתִּצְמִיחַת שְׁפַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ שְׁאָמַר
אוֹכֵל מַה שְׁרַבּוֹ אוֹכֵל: לֹא יָדוֹן רוּחִי בְּאִדָּם בְּשִׁגְמָם וּגו', הַלְשׁוֹן תְּמוּהָ מְאוֹד.

וְנִרְאֶה הַכְּפֻנָּה דֶּהֱנָה הַשִּׁי"ת הַתִּיר מִיַּת בַּע"ח לְאָדָם בְּשִׁבִיל רִינַח מְעַט. וְרָצִיחוֹת אָדָם
הַזֶּהִיר בְּהַרְבֵּה אֲזוּהָרוֹת וְהוּא מְטַעַם דְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲצוּלָה מְלַמְעֵלָה וְכִינּוּן בְּחֻטְאוֹ נִסְתַּלַּק
מֵהֶם נִפְשׁ הַשְּׁכֵלִית וְלֹא יִקְרָא עֲלֵיהֶם אָדָם רַק שֵׁם בְּשָׂר כְּמוֹ שְׁאָר בְּעֵלֵי חַיִּים וְזֶה הוּא
שְׁאָמַר לֹא יָדוֹן רוּחִי בְּאִדָּם לְעוֹלָם פִּי כִי רוּחִי נִאָּמַר עַל רוּחֵי"ק שֶׁשׁוֹרָה עַל הָאָדָם כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבָּם (יחז' לו') אֲצִיִּק רוּחִי (יִשְׁעַי' יז) וְאָמְרוּ חַז"ל צְדִיקִים יִצ"ט
שׁוֹפְטִין וְהַכְּפֻנָּה שֶׁשׁוֹפֵט עַל הַדְּבָר קוֹדֵם עֲשִׂיתוֹ אִם יַעֲשֶׂה זֶה וְאִם הַדְּבָר הַזֶּה טוֹב לַעֲשׂוֹת
וְזֶה כְּפֻנַת הַכְּתוּב שֶׁרָאָה הַקַּב"ה צוֹפֶה וּמְבִיט שֶׁשׁוּב לֹא יָדוֹן רוּחֵי"ק בְּאִדָּם מִחֻמַּת קִלְקוּל
הַדּוֹרוֹת וְזֶהוּ שְׁאָמַר לֹא יָדוֹן רוּחִי לְעוֹלָם הִינְנוּ הַרוּחֵי"ק שֶׁהִי שׁוֹרָה בְּאִדָּם לֹא יִתְקַיֵּים
בְּדוֹר הַזֶּה וְלִזְרַעֲם אַחֲרֵיהֶם לְעוֹלָם בְּשִׁגְמָם הוּא בְּשָׂר כְּלוֹמַר הָאָדָם אִינוּ רַק בְּשָׂר כְּמוֹ
שְׁאָר בַּע"ח וְלֹא רוּחִי כְּמִקְדָּם וְהַמְעַט אֲשֶׁר עֲדִינּוּ מֵהֶם לְחִלּוּחִית מֵהַנֶּפֶשׁ קֶצֶת יַדַּע הַקַּב"ה
בִּידְעָה קְדוּמָה שְׁלוֹ שֶׁלְעוֹלָם לֹא יִתְקַיֵּים יוֹתֵר רַק ק"ד שְׁנָה וּבְסוּף הַזְּמַן לֹא יִשְׁאָר רַק
בְּהִמּוֹת וּלְכַף גְּזֵר שֶׁבְּסוּף הַזְּמַן יִאֲבֹדוּ הַכֹּל וַיִּכְלּוּ: וַיִּנְחַם ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הָאָדָם.

והוא תְּמוּהָ. מִשְׁמַע מְדַבְּרֵי הַכְּתוּב שֶׁהַתְּנַחֵם וְחִזַּר מִבְּרִיאַת הָאָדָם בְּכֻלָּל וְזֶה תְּמוּהָ דֶּהֱא
לֹא מְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְגַם יָדוּעַ שֶׁעֲתִידִין לְצַאת הָאֲבוֹת וּמִשִּׁיחַ וְכֹל הַקְּדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
הַמָּה.

וְעוֹד נִאָּמַר בְּתַחֲלַת הַסֵּדֶר וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאוֹד וְהַשִּׁי"ת צוֹפֶה
וּמְבִיט עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת וְעוֹד הָאִיף הַזֶּה שֵׁם הוּי' שֶׁהוּא מְדַה"ר עַל הַשְּׁחַתַּת הָעוֹלָם
לְכֹן נִרְאֶה דֶּהֱתְנַחֵמוֹת הַזֶּה הוּא לְרַחֲמִים כִּי יָדוּעַ כְּשֶׁנִּתְּנָה רִשׁוּת לַמִּשְׁחִית אִין מִבְּחִין בֵּין
טוֹב לְרַע וְנָח שְׁלֵא הִי' כְּדַאי לְעַמּוֹד בְּפָנֵי הַמִּשְׁחִית בְּצַדְקָתוֹ וְכִינּוּן שְׁאָמַר מִקְּוֹדֵם לֹא יָדוֹן
רוּחִי בְּאִדָּם וְעֵלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ לְמִסְוֵר לַמִּשְׁחִית וְכַעֲיִן שֶׁפִּירְשׁוּ בְּרִישׁ הַסֵּדֶר שֶׁעֵלָה בְּדַעְתּוֹ
לְבָרָא בְּמַדַּה"ד וְרָאָה שְׁאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים וְשִׁתְּפָה עִמּוֹ מְדַה"ר וְהִנֵּה הוּא דְכֻוֹתֵל' שֶׁרָאָה
שְׁלֵא יָדִין הָעוֹלָם בְּמַדַּה"ד הַגָּמוּר שְׁאִם כֵּן הִי' נַח ג"כ מֵת מִחֻמַּת שֶׁהִי' מִן־כְּרַח מִחֻמַּת
הָעוֹלָם כְּמ"ש הַרְמַב"ם שֶׁמִּקְוֹדֵם דְּנִין הָעוֹלָם אַחֵר רֹבְאָ וּמִחֻמַּת שֶׁהַקַּב"ה בְּרָא אֶת הָאָדָם
בְּמַדַּה"ר הַנִּקְרָא בְּשֵׁם הוּי' לְכַף וַיִּנְחַם ה' הִינְנוּ כִי דָרָה הַכְּתוּב תְּמִיד לְדַבֵּר בַּהִשִּׁי"ת כְּדָרָה
מִחְשַׁבּוֹת הָאָדָם כְּדִי לְשַׁבֵּר הָאֲזוֹן כְּמוֹ כֵּן כָּאִן נִאָּמַר וַיִּנְחַם כִּיבְּיָכוֹל שֶׁנִּתְּנָה בְּדַעְתּוֹ
כִּיבְּיָכוֹל ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הָאָדָם כְּלוֹמַר בְּשֵׁם הוּי' שֶׁהוּא מְדַת הַרְחֵמִים אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמַדַּה
זוֹ אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר ע"ז נִקְרָא שֵׁם הוּי' שֶׁבְּמַדַּה זוֹ עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל לְבוֹ

פלומר שלא יראנה פעסו לחוץ שלא יהי פת לעשות למשחיתים רק לכבוש פעסו ויאמר אל לבו אמתה את האדם.

פלומר אמתה אני בעצמי את האדם אף שאין זה מדתי: פי נחמתי פי נחמתי ממחשבותי הראשונה שאהיה דן את האדם במדה"ד פי המשפט פנה נמסר ג"כ למשחיתים פי עשיתי לאשר עשיתי וא"א לבטל מעשי ויאמר והסיבה לזה הוא פי ונח מצא תן בעיני בע"כ צריף אני להציל את נח: במדרש פשרצה הקב"ה לברא את האדם אמרו מלאכי השרת מה אנוש פי תזכרנו אמר להם הקב"ה חכמה יתירה יש בו וגם פשראו אמרו לו מה שמו אמר להם אדם.

אמרו לו ראו פי חכמה יתירה יש בו. להבין מה חכמה יתירה יש באדם הקרוץ מחונמר ועלול לטעות יותר ממלאכי השרת שהם שפלים נבדלים ונקיים מפל טעות.

וגם מה חכמה ותורה יש בו שקרא את עצמו אדם שהוא נגזר מן האדמה. ונראה שהפוננה שניפר חכמת הבורא ית' בבריאת האדם פענן ברפת אשר יצר ומפליא לעשות ופי' בש"ע א"ח סי' ו' דהינו שקושר דבר רוחני בדבר גשמי וזה ענן פלא לזה פשראו ויקרא שמו אדם שהוא מאדמה והמלאכים אינם משיגים בגשמיים כלל שזה אין מעניניהם בו, ולכך הפירו שחכמה יתירה ניפר בבריאת האדם וזה דבר ברור: פרשת נח.

בפסוק ותשחת הארץ דפני אלהים. הפתוב הזה תמוה מאוד שהתחיל בהשחתה וחמס פלומר ותשחת הארץ ותמלא הארץ חמס ואח"כ פתיב וירא אלקים והנה נשחתה לא נאמר שראה רק השחתה ואח"כ אמר קץ כל בשר בא לפני וכו' פי מלאה הארץ חמס ולא הנפיר רק חמס.

ונראה דידיע דאף דאנמה או יחיד נתחייב מיתה מ"מ אם עתיד לצאת ממנו דבר טוב אפי' אחר אלף דור הטוב שהוא מגין עליו לבל יגיע עליו העונש שהוא דאפי' במואב אמרינו בש"ס בשביל שתי פרידות טובות כו' וכן בקרח אמרינו שראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו וכן במלשה בהריגת מצרי ניפן פה וכה ופירש רש"י שראה שאין איש עתיד לצאת ממנו וא"כ מכ"ש בדור המבול שהוא עולם מלא אם ראה שהי עתיד לצאת מהם דבר טוב לא הי שטיפת המבול והנה שם נשחת נאמר על דבר שנתקלקל ואינו נצלה לכלום כמ"ש והנה נשחת האזור ולא יצלה לכל.

והנה עיקר גזר דין הנה על הגזל רק קודם העונש הי הדבר צריף לבחון אם אפשר לצאת מהם דבר טוב ולזה סיפר הפתוב ואמר ותשחת הארץ פי שנסחתה כ"כ עד שא"א הי לצאת מהם דבר טוב וזה הי מחמת טומאת ניאוף ומי תן טהור מטמא והשחתת דרפם בזכר ובהמה גרמה להם השחתה זו ועיקר גזר דין הי על הגזל פדכתיב ותמלא הארץ חמס ואח"כ אמר הפתוב וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כו' שעסק השחתה לראות שאין דבר טוב יוצא מהם ודבר זה א"א להביט רק אלהים בעצמו הצופה ומביט עד סוף כל הדורות וכיון שראה הקב"ה שנסחת הארץ דהינו שאין שום דבר טוב עתיד לצאת מהם לכך נגזר העונש שלהם במבול וסיבת העונש הי רק מחמת החמס שזהו הי סיבת העונש וזהו שאמר קץ כל בשר בא לפני פי מלאה חמס.

וְהָא דְבַאֲמַת לֹא נִחְתָּם גְּזֵר דִּינָם רַק עַל הַגְּזֵל וְלֹא עַל הַנִּיאוּף נִרְאָה דְמַחְמַת דְּהַעֲנוּשׁ כְּלִיּוֹן זֶה הַיּוֹכֵרֵחַ לְהִיּוֹת עֵי"י הַשִּׁי"ת לְבַד מְטַעַם שְׂוִיתְבְּאָר בְּסִמוּף וּמֵאֲתוֹ יִתְבְּרָךְ לֹא תִצָּא הָרַעָה רַק כְּשֶׁהוּא לְתַכְלִית טוֹב כַּמ"ש בְּתַהֲלִים צ"א תִּשָּׁב אֲנוּשׁ עַד דְּכָא וְתֵאמֶר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם וּבְמַבּוּל הִי הַשְׁחַתַּת עוֹלָם וּלְפִי הַנִּרְאָה לֹא לְתוֹעֵלַת טוֹב וְעַל כָּל הַעֲבִירוֹת אֵין הַעֲנוּשׁ בָּא מֵאֲתוֹ יִתְבְּרָךְ שְׁמוֹ רַק כְּשֶׁהוּא לְתוֹעֵלַת טוֹב.

אָמְנָם בְּסִיבַת הַחֲמַס אֲפִשֶׁר שְׂיִבֵּא מֵאֲתוֹ יִתְבְּרָךְ הַעֲנוּשׁ כִּי אוֹהֵב מִשְׁפָּט ה' וְעֵי"י הַעֲבֵרַת אֲנָשֵׁי הַמַּס מְהֵעוֹלָם נַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט בְּרִשְׁעִים וְהָרִי זֶה לְתוֹעֵלַת טוֹב: מְפָנִי מִי הַמַּבּוּל. עֵי"י שׁ בְּרִשׁ"י שְׁפַתְבּ אֶף נַח מִקִּטְנֵי אֲמִנָּה הִי וְכו' עַד שְׂדַחְקוּהוּ הַמַּיִם, לְכֹאזְרָה הַדְּבָר תְּמוּהָ מְאוּד לֹאמֵר כֹּף שְׂהָרִי הַטְּרִיחַ בְּתִיבָה ק"ך שְׁנַיִם מַחְמַת אֲמוּנַת בִּיאַת הַמַּבּוּל לְכֹן נִרְאָה דְּכָל הַרְעוֹת שְׁגוּזֵר הַקַּב"ה עַל הָאָדָם כְּשֶׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה נִתְבַּשֵּׁל הַגְּזִירָה כְּמוֹ בְּנִינְוָה וְכַבְּדוֹר הַמַּבּוּל עֲצָמוֹ פִּרְשׁ"י בְּקִרְא וְיֵהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ בְּתַחֲלָה הִי בְּרַחֲמִים שְׂאָם יִשׁוּבוּ, וְלִזְנָה גַם נַח הִי מֵאֲמִין וְאִינוּ מֵאֲמִין כְּשֶׁנִּרְאָה בִּיאַת הַגֶּשֶׁם וְהִי חוֹשֵׁב אוֹלֵי יִשׁוּבוּ וְיִהְיוּ עַל מִי בְּרַכָּה וְלֹא יִהְיֶה הַמַּבּוּל עַד שְׂרָאָה שְׁהוּא מִי הַמַּבּוּל וְעַיְקָר גְּרִיעוּתוֹ שֶׁל נַח שֶׁהִי לֹא לְבֵא אֶל הַתִּיבָה מְפָנִי צוּוִי הַבּוֹרָא ית"ש שְׂאָמֵר לוֹ בָּא אֲתָה וּבֵיתְךָ אֶל הַתִּיבָה וְהוּא לֹא נִכְנַס רַק מְפָנִי יִרְאֵת הַמַּבּוּל וְלֹא מְפָנִי צוּוִי הַבּוֹרָא וְלֹא כֹן נֵאמֵר בְּמִשְׁהָ וְאִהְרֹן דְּכַתִּיב וַיַּעַשׂ מִשְׁהָ וְאִהְרֹן כְּאִשֶׁר צִוָּה ה' וְכֹן בְּאֲבָרְהֵם כ' הַמְּפָרְשִׁים בְּקִרְא דְּוִלָא חֲשַׁכְתָּ אֵת בְּנֵיךָ אֵת יַחֲדָךְ כְּלוֹמֵר מְפָנִי שְׂמִנִיעַת שְׁחִיטַת יִצְחָק לֹא הִי רַק מְפָנִי צוּוִי הַבּוֹרָא ית"ש.

וְלֹא כֹן נַח שְׂלֵא נִכְנַס לְתִיבָה רַק מְפָנִי דְּחִיקַת הַמַּיִם וּבְכָל זְמַן שֶׁהִי חוֹשֵׁב שְׂאֲפִשֶׁר שְׂלֵא יִבֵּא הַמַּבּוּל לֹא הָיָה נִכְנַס: וְהִנֵּה עֲלָה זִית טָרַף בְּפִיָּה בִּשׁ"ס (עִירוּבִין דָּף י"ח) אֲמַרִּינוּ אֲמָרָה יוֹנָה לְפָנֵי הַקַּב"ה יְהִי מְזוֹנוֹתִי מְרוֹרִין כְּזִית וְיִהְיוּ מְסוּרִין בְּיַדְךָ וְכו' אֶף דְּוַדַּאי יוֹנָה אֵינָה בַּת דְּעָה אֶף כָּל מָה שְׂאָנוּ לֹאמְדִין דְּבָר אֶחָד מֵאֵיזָה דְּבָר חֲשׁוּב כְּאִילוֹ שְׂמַעְנוּ מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ דְּבָר שְׂלוֹמְדִין.

וְלָכֵן כִּינּוּ שְׂרַאֲנוּ שְׁהִיוֹנָה שְׂטָרְפָה עֲלָה זִית בְּפִיָּה אֶף שְׁהוּא דְּבָר מֵר אֶף שְׂנַח וַדַּאי הִי גוֹתֵן לָהּ דְּבָרִים טוֹבִים לֹאמְדִין אָנוּ מְזָה שְׂוִיתֵר טוֹב דְּבָר מֵר וְלִקְבֵּל מֵהַקַּב"ה מְדַבֵּר מְתוּק וְלִקְבֵּל מִכְּשֶׁר וְדָם: וּמִוִּרְאָכֶם וְחַתְכֶּם וְגו'.

אֲמַרִּינוּ (שְׁפַת קַנ"א) אֲמַר ר"פ נְקֻטִינּוּ אַרִי אֲבִי תְּרִי לֹא נָפֵל, וְהָא קַחְזִינוּ דְּנָפֵל הָאִי כְּדָרְמִי ב"א דְּאֲמַר רְמִי ב"א אֵין חִי שׁוֹלְטַת בְּאָדָם עַד שְׂנַדְמָה לָהּ כְּבַהֲמָה. לְכֹאזְרָה קִשְׁהָ דְּהָא אֲפִי בְּחַד לֹא נָפֵל עַד שְׂנַדְמָה לָהּ כְּבַהֲמָה, עֵינֵין מְהִרְשׁ"א שְׁם בְּמָה שְׂנַדְחַק עֲצָמוֹ בְּזָה וְנִרְאָה דְּהִנֵּה כָּל מִין שְׂיִישׁ לוֹ נְשָׂמָה יִישׁ לוֹ צֶלֶם אֱלֹקִים לֹא כֹן הִרְשָׁע.

כִּי הַנְּשָׂמָה שְׁהוּא חֵלֶק אֱלֹקִים מִמַּעַל נְסַתְלַק מִמֶּנּוּ. וְזֶה שְׂאָמֵר אַרִי אֲבִי תְּרִי לֹא נָפֵל כְּלוֹמֵר דְּמִי שְׂיִישׁ לוֹ גּוּף וְנְשָׂמָה הוּא כְּתָרִי וְלֹא יְדָמָה לוֹ כְּבַהֲמָה כִּינּוּ שְׂיִישׁ עֲלִיו צֶלֶם אֱלֹהִים מִשָּׂא"כ רְשָׁע שְׂנַסְתְּלַק מִמֶּנּוּ צֶלֶם אֱלֹהִים לֹא חֲשׁוּב אֶלָּא כְּחַד וְנַדְמָה לוֹ כְּבַהֲמָה: אֵת קִשְׁתִּי נִתְמִי בְּעֵנֵין וְגו' כְּאֵן תְּמָהוּ הַמְּפָרְשִׁים וּבְכָלֶם הַרְמַב"ן שְׁפַתְבּ וְז"ל בַּע"כ אֲנַחְנוּ מְחַוְּיָבִים לְהוֹדוֹת לְחַכְמֵי יוֹנִים כִּי מֵהַכּוֹת מְאוּר הַשְּׂמֵשׁ בְּעֵנֵין נִתְהַנֶּה הַקִּשְׁתִּי.

וְנִרְאָה כִּי עֲנִינּוּ הַשְּׂבוּעָה קִשְׁהָ מְאוּד דְּבִשְׂלָמָא בְּאָדָם שְׂיִיךְ שְׂבוּעָה שְׂיִאֲמֵנוּ דְּבָרֵינוּ כִּי נֵאמֵן עַל הַשְּׂבוּעָה יוֹתֵר מִעַפ"י הַדִּיבּוּר לְבַד אוֹ שְׂנַשְׂבַּע לְחַזֵּק דְּעַתוֹ שְׂלֵא יַחְזוֹר בּוֹ וְשְׂנִיָּהֶם אֵין

שׂיִכִּים בְּהַבֹּרָא ית"ש פי ההוא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה אִף הָעֲנָן הוּא כמ"ש בַּעַל הָעֵקֶדָה פִּי עֲנָן שְׂבוּעָה וּכְרִיתוֹת בְּרִית הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה הוּא כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ בְּש"ס בְּרִית פְּרוּתָה לְמַלַּח שְׂלֵא יִסְרִיחַ בְּרִית פְּרוּתָה לְשִׁפְתֵימֶי בְּרִית פְּרוּתָה לְפִשְׁפֹּשׁ שְׁכָל הַמּוֹלֵלוֹ מְרִיחַ בּוֹ עֵי"ש.

וּבְנֻדָּאֵי שְׂלֵא פֶּרַת הַשִּׁי"ת בְּרִית לְמַלַּח וּפִשְׁפֹּשׁ. רַק הָעֲנָן הוּא כֵּן שֶׁהוּא דָּבָר טָבֵעַ וּמְנַכְרַח לְבַל יִשְׁתַּנֵּה וּכְיֻנּוּהוּ בְּשֵׁם שְׂבוּעָה וְזֶהוּ ג"כ עֲנָן שְׂבוּעָה הָאֲמוּר בַּפ' נֶצְבִים שֶׁהַשְּׂבִיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל דִּהְיִינוּ מִחֲמַת הַתְּגִלוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל וְיִרְאוּ אֶת גְּבוּרוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו נִחְקַק בְּלִבָּם עַד שֶׁאֵין אֲפֻשְׁרוֹת לְהַשְׁתַּנּוֹת לֹא מֵהֶם וְלֹא מִזֶּרַע אַחֲרֵיהֶם פִּי הָאֲמוּנָה הַמְּוַשְׁרֶשֶׁת בְּלִב גְּוִשְׁרֵשׁ לְזֶרַע אַחֲרֵיהֶם פִּי הָאָב מוֹרִישׁ לְבָנוֹ בְּחֻכְמָה בְּנוֹי וּבְכַח כְּמִבְּנוֹר בְּש"ס.

וְזֶה ג"כ עֲנָן שְׂבוּעָה הָאֲמוּרָה כֵּאֵן בְּמַבּוּל שֶׁמִּחֲמַת רְאוּת נַח וּבְנוֹי הַהֶפְסֵד וְהַשְׁחָתָה שֶׁל עוֹלָם נִחְקַק בְּלִבָּם הִירָאָה זֶה וְהַפְחַד עַד שֶׁא"א כָּלֵל שְׂיֵהָא חֲטָא הָעוֹלָם גְּדוֹל כ"כ שְׂיִגְרוֹם הַשְׁחָתַת הָעוֹלָם.

וְלִזֶּה אָמַר הַנְּבִיא כְּאֲשֶׁר נִשְׂבַּעְתִּי מֵעַבּוֹר מִי נַח עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׂבַּעְתִּי מִקְצוֹף עֲלֵיךְ וּמִגְּעֵר בָּךְ, שְׂלִימוֹת הַמְּשִׁיחַ יִתְרַבֶּה הַדַּעַת עַד שְׂיֵהֵן' כְּמִים לַיָּם מְכַסִּים עַל שְׂלֵא יְהִי אֲפֻשְׁרוֹת אִפִּי' לְחֲטָא קַל שְׂיֵהֵן' גּוֹרֵם קְצִיפָה וּגְעֵרָה וּמִזֶּה נִבְּא אֵל עֲנָן הַקֶּשֶׁת פִּי הַרְמַב"ם בְּמוֹרָה כְּתַב שֶׁהָעֲנָן הוּא שֵׁם הַמְּוַשְׁאֵל כִּי כְּמוֹ שֶׁעֲנָן הוּא מְסֹף וּמְבַדִּיל לְפָנַי הָאוֹר כֵּן אִם ח"ו כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִים עוֹשִׂים מְסֹף הַמְּבַדִּיל בֵּין הַקַּב"ה וְאוֹרוֹ לְבֵין הָעוֹלָם כְּמֵאֲמַר הַפְּתוּב סְפוּתָה בְּעֲנָן לָךְ מֵעַבּוֹר תְּפִלָּה וְהִנֵּה בְּמִרְכָּבָה שְׂבִיחַזְקָאֵל נֶאֱמַר כְּמֵרָאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר בְּעֲנָן כֵּן מְרָאָה כְּבוֹד ה'.

וְהוּא תְּמוּנָה מְאוּד וְאֵין הַגְּשָׁמָה גְּדוֹלָה מִזֶּה, אֲמַנָּם יִבְנוֹר הַיּוֹת פִּי דוֹד בְּתַהֲלִים אָמַר שְׂמֹשׁ וּמַגֵּן ה' צְבָאוֹת וְכו' נִהְרֵי שְׂדוּד מִמְּשִׁיל הַשְּׂפַעַת הַקַּב"ה לְשִׂמְשׁ לְזֹאת אִם יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין ח"ו מְשִׁימִין מְסֹף וּמְבַדִּיל בֵּינָם לְבֵין קוֹנָם הַמְּכֻנָּה בְּשֵׁם עֲנָן וְהַשְּׂפַעַת אוֹר הַקַּב"ה מְפֹלֵשׁ דְּרָף הָעֲנָן שֶׁהוּא הַמְּסֹף הַמְּבַדִּיל כִּי לוֹלֵי הַשְּׂפַעַת אוֹר הַקַּב"ה מְפֹלֵשׁ דְּרָף הָעֲנָן הִי הַשְּׁחָתַת עוֹלָם בְּכֻלְלֵי וְנִהְפֵף לְתַהוּ וְכֵהוּ כְּבִימֵי הַמַּבּוּל.

וְלִהְיוֹת פִּי מְלֵהֵט הַשְּׂמֹשׁ הַמְּכָה בְּעֲנָן נִקְרָא קֶשֶׁת לְזֹאת ג"כ אוֹר הַשְּׂפַעַת הַקַּב"ה כְּשֶׁהוּא מְאִיר רַק דְּרָף הָעֲנָן שֶׁהוּא מְסֹף וּמְבַדִּיל שְׂעוֹשִׂין הַיִּשְׂרָאֵל בְּחֲטָאִים נִמְשָׁל לְמֵרָאָה הַקֶּשֶׁת וּמִחֲמַת פִּי מְרָאָה יְחֻזְקָאֵל הִי בְּתוֹקֵף חֲטָאִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל יָפָה אָמַר יְחֻזְקָאֵל כְּמֵרָאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר בְּעֲנָן כֵּן מְרָאָה כְּבוֹד ה' הִינּוּ שְׂאִין לְכַנּוֹת שׁוּם הַשְּׂפַעַת הַקַּב"ה כְּמֵרָאָה הַשְּׂמֹשׁ כְּמ"ש דוֹד שְׂמֹשׁ וּמַגֵּן ה' רַק כְּמֵרָאָה הַקֶּשֶׁת וְזֶהוּ מֵאֲמַר הַפְּתוּב וְהִי בְּעֲנָנֵי עֲנָן עַל הָאָרֶץ פְּרוּשׁ אִף שְׂאֵם יִגְרוֹם הַחֲטָא שְׂיֵהֵן' הָעֲנָן עַל הָאָרֶץ דִּהְיִינוּ מְסֹף הַמְּבַדִּיל שֶׁהָעוֹלָם עוֹשִׂין לֹא יְהִי שְׂמֵי הַמַּבּוּל שְׂיִמְנַע אוֹר לְהַשְׂפַעַת הַקַּב"ה מִכָּל וְכָל שְׂיִתְהַפֵּף כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ רַק וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּעֲנָן דִּהְיִינוּ עַכ"פ שְׂיֵהֵן' מְפֹלֵשׁ הָאוֹר וְהַשְּׂפַעַת הַקַּב"ה דְּרָף הָעֲנָן שְׂיֵהֵן' הָאוֹר מְכֻנָּה בְּשֵׁם קֶשֶׁת עַכ"פ וְלִזֶּה אָמַר שְׂפִיר בְּכַתּוּבוֹת (דָּף ע"ז) גְּבִי רִשְׁב"י לְרִיב"ל נִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּיָמֶיךָ פִּי אִם הִי זְכוּתוֹ גּוֹרֵם שֶׁהַשְּׂפַעַת הַקַּב"ה יְהִי מְכֻנָּה בְּשֵׁם שְׂמֹשׁ כְּמוֹ שְׂפִינָה דוֹד אוֹ שְׂלֵא הִי רַק כְּמֵרָאָה הַקֶּשֶׁת וְהַשִּׁיב אֵין דִּהְיִינוּ שְׂלֵא הִי מְכֻנָּה רַק בְּשֵׁם קֶשֶׁת וּמְסִיק הַש"ס דְּלֵא הוּא רַק שְׂלֵא רְצָה לִיתֵן כְּבוֹד לְעַצְמוֹ דִּהְיִינוּ שְׂבִיחַזְקָאֵת הִי זְכוּתוֹ גּוֹרֵם שְׂיֵהָא רְאוּי לְכַנּוֹתוֹ בְּשֵׁם מְרָאָה הַשְּׂמֹשׁ וְלִזֶּה אָמַר שְׁכָל הַרְוָאָה קֶשֶׁת

ראוי שיפול על פניו פי' שקל הרוצה שבדורו אין השפעת הקב"ה דומה רק למראה קשת
ראוי שיפול על פניו ולהתאונן על חטאיו.

וכן אמרו שקל הרוצה קשת ראוי לו שלא נברא ואמר ג"כ הפתוב והיתה הקשת בענן
וראיתה לזפור ברית עולם כו' פי אף שענן השגחת השי"ת שיהי' עכ"פ כמראה הקשת
הוא הכרחית עד שיכונה בשם שבועה וכריתות ברית ולפ"ז אינו ראוי שהקב"ה יזפור
זה לזפות עולם פי מה שהוא מוכרח אינו נחשב לזפות להעושה ולזה מספר הפתוב חסד
להבורא שאף שהוא מוכרח זוכר אותו לזכות וזהו אמרו וראיתה לזפור ברית עולם פי'
אף שהוא ברית עולם עכ"ז ראיתה לזפור זכות עולם וזהו הטעם מה שתיקנו חז"ל
בברכת הקשת זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו ולכאורה הוא כפל לשון
ולפמ"ש אתי שפיר דיש לנו להודות להשי"ת בכפל אמת פי לולי הקב"ה עוזר הי' פת
בהיצה"ר לפתות אחת לאחת עד שהיינו ח"ו נופלים ביזו שאפשר שהיינו ח"ו נתחייבים
מבול אף מעט התעוררת אשר בנו שוב עוזר לנו לבל נפול ביזו כ"כ שנתחייב מבול
ח"ו וזהו מחמת שהוא נאמן בבריתו וקיים במאמרו ואף שהטבת מעשינו הוא רק ברחמי
וחסדיו מ"מ זוכר זה להעולם לזכות ולכף אנו מברכין זוכר הברית וכו' ותפרש היטב
מאמר הפסוק (עמוס ט) הלא כבני פושעים וקלא את ישראל העליתי מארץ מצרים
מפלשתים מכפתור וגו' שהוא תמוה מאוד גם מה כבני פושעים ולא אמר ככושיים אתם
לי.

ב' שאיך שיקף כלל על ישראל דברים כאלו. ג' מה שפרש"י בקרא דאת ישראל וגו'
שהוא תמוה דהא משום שהעלה את ישראל ממצרים לא יתחייבו עונשים.

ד' דמה ענין הפסוק שאמר מפלשתים ומכפתור דמדמה הוצאת פלשתים להוצאת ישראל
ובכל התורה משבת השי"ת עצמו ונתן לנו תורה ומצוות לזכרון ליציאת מצרים ובקרא
משנה אותן לאין ומדמה אותן להוצאת הפלשתים, ה' מה ענין הסיום מה שפסיים הנה
עיני ה' בממלכה וגו' הא כיון שמשנה את ישראל לאומות העולם מפל וכל מהיכי תיתי
יחלק לאו"ה ההשמדה ולישראל גלות והקרא צונם אל אמונה ואין עול.

וגם אין ענין לרישא דקרא. ולזה נראה דהקרא בא לתת טעם הא דעונש האנמות
בהשמדה וישראל בגלות וכן הוא בש"ס לא הפה את האמה וחזרה לישנה משא"כ
בישראל חצי פלים והם אינם פלים וכביכול ח"ו עול בתיקו ית"ש, והוא אל אמונה ואין
עול, לזה אמר כבני פושעים כלומר שאמונת אלהות נשרש בידם שא"א להשתנות כמ"ש
רש"י ז"ל בתהלים שנקרא שאול כוש ולזה אמר כבני פושעים פי אפשר שיהי' כוש
שיכול להם להשתנות כגון שזיפת השמש ולזה אמר כבני פושעים דהיינו פלידי כוש
שא"א להשתנות כלל ואף שייסבלו יסורין פיסורי איוב לא ישתנה אמונתם משא"כ
האנמות הם כמוץ אשר תזפנו רוח וכלל האמונה הם מתהפכים בצער כל שהוא ומביא
המקרא ראי' לזה מהא את עמי ישראל העליתי מארץ מצרים כוונת הקרא דכאן שמביא
ראי' על ההפך שבין ישראל לאומות העולם שישראל לא העלה רק מארץ מצרים
שלא נתערבו בין האנמות כלל ולא למדו מעשיהם משא"כ בפלשתים פשגלו לא העלה
אותם מארץ כפתור רק מכפתור שנעשו כפתורים ולזה שפיר מסיים עיני ה' אל הממלכה
החטאה להשמידם פי גלות אין מועיל להם שיתפכו לאמונת העמים שיגלו אצלם

משא"כ ישראל שאף אם יגיעם פנוע בפברה לא יפול צרור ארץ שלא ידח ממנו נדח ועל זאת יש תקנה לישראל שבגלות יזדככו פזנפה פסר מן הסיגים: לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם וגו' והוא תמוה שאם זה התנצלות שלא יבא מבול אף שיתחייבו להביא עליהם מבול א"כ לא היה לו להביא מבול כלל אף בראשונה וגם הקרא מפרשת בראשית שפתב לא ידיו רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר אין לו פירוש כלל ורש"י דחק עצמו.

וגם המדרש שקלקלו ברבה ונידונו ברבה דכתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם וכתוב מעינות תהום רבה אין לו פי'. לכן נראה דיש ב' מיני עונות א' שחוטא מחמת ניצוח תאות החומר והשני מה שהוא חוטא להכעיס להבורא בדברים שאין להם הנאה כלל ואוהב את הרע בעבור שהוא רע כמ"ש בעל העקינה על פסוק השמחים עלי רע יגילו בתהפוכות וגו' שפוננה כי השמחים ונהנים מן הרע בעבור שהוא רע לפעמים שמחים על הקימוץ פשהקימוץ הוא רע ולפעמים על הויתור פשהויתור הוא רע וזהו שאמר יגילו בתהפוכות רע ששמחין בדברים שהם הפכין זה לזה כי אתמול שמח על הקימוץ והיום שמח על הויתור שהוא ששמחים על רע בעבור שהוא רע וזה שאמר הכתוב וירא ה' כי רבה רעת האדם וכל יצר מחשבות [לבן] רק רע כל היום פלומר שקל מחשבות לבן רק רע בשביל שהוא רע ולא בשביל שהוא בניצוח התאנה שפאו על הזכר ועל הבהמה אף שראו בנות האדם כי טובת הנה וכעין שאמרו בסנהדרין (פ' חלק) באמון שאמרה לו אמו כלום יש לה הנאה ממקום שיצאת והשיב כלום אני עושה רק להכעיס את הבורא ולכך נתחייבו המבול, אמנם אחר המבול נשתרש ההכנעה בלב נח בראותם המבול עד שהושרש הכנעה בלבם ועד שהושרש בלב זרעם אחריהם עד שא"א להיות דור רע כל כך שיאהב הרע בעבור שהוא רע ואם לפעמים יהיה דור שיריעו מעשיהם ח"ו לא יהיה עשית הרע בעבור שהוא רע רק בעבור ניצוח תאוות החומר וזהו שאמר הקב"ה אחר המבול לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם פי יצר לב האדם רע מנעוריו פלומר שראה דאף פשיהיה דור רע בתכלית לא יהיה בשביל עצמיות הרע רק בעבור היצה"ר שהוא מנעוריו היינו מפת התאנה המושרש בהחומר מהולדו ומ"ש הכתוב לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם שמשמע שגם האדמה נתקללה וצריך פי' על קללת האדמה.

וגם מה שאמרו חז"ל כי אף ג' טפחים בעומק המתרישה נימוחה ונראה לפרש שידוע כי בחטא הדור נתגבר פח הטומאה שבהתגברות פח הטומאה נשתרש אף בבע"ח שנתאונה אף לשאינו מינו וידוע לידועי חן שלפעמים נתגלגל בזרעם פחות הטומאה עד שהאנכלין מהרהרין לחטא וגם גורם להתאוות אף לשאינם מינם ולזה פאשר רצה הקב"ה למחות פח הטומאה המובלעים בארץ שלא יזיקו הזרעים היוצאים מן הארץ להאנכל אותן שפביאות לחטאים הוכרח למחות אף ג' טפחים בעומק המתרישה למען ימחו כל פחות הטומאה המובלעים בארץ.

וברבה נידונו כי ידוע כי פחות הטומאה והקליפות הן בעומק ותהום רבה וכאשר נענשו אז כל פחות הטומאה שהן בעומק תהום רבה שלטו בנפשותם בבואם לעמקי תהום רבה: נבנה לנו עיר וגו' עיי' באלשיך ודבריו ובקיצור ובשינוי לשון כי דבריו הן אמת לאמתו

והוא פי הקדושה הוא משרש האחדות והטומאה היא משרש הפירוד וידוע כי זה לעומת זה עשה אלהים והנה כמו שיש בארץ מקום להשראת קדושה ומאמר דוד עד אמצא מקום לה' כה יש מקומות המוכנים להשראת הטומאה וכמו שהיו צריכין להכין להשראת הקדושה ירושלים ובהמ"ק שהם מוכנים נגד שער השמים להשראת קדושה כמו כן ת"ו צריף להשראת טומאה לכה צריכין לבנות עיר ומגדל להמשיך שפע משער הטומאה.

וידוע כי במקום השראת הטומאה בורחת הקדושה פי ע"י שחטאו נסתלקה השכינה עד לרקיע השביעי ולזה רצו להשרות הטומאה בארץ יעשו פוננים למלאכת השמים וארץ להמשיך טומאה בארץ ולהתייחד עצמם בכחות הטומאה בבנין עיר ומגדל עיר נגד ירושלים ומגדל נגד בהמ"ק וזהו שאמרו נעשה לנו שם הרמב"ם מפרש דכתיב מה שמו דהיינו מהותו ומציאותו וזהו שאמרו ניתן מציאות חשוב לנו ע"י עשיית עיר ומגדל פן נפויץ פי הטומאה הוא משרש הפירוד ולמה שאמרו פן נפויץ הפיצה ה': פרשת לה.

למען ייטב לי בעבורך וגו' ופרש"י שיתנו לו מתנות והוא תמוה מאוד לומר כזה על אברהם לכן נראה דהנה אמרו חז"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן ע"י סורין ואלו הן התורה וארץ ישראל.

ועולם הבא. ואמרו ג"כ שבזכות נשים צדקניות נגאלו מארץ מצרים ואמרו במדרש פי בזכות שפאה שרה למצרים וגדרה עצמה מן הערנה זכו הנשים לגדור עצמן.

אל תאמר אשתי הוא וממילא לא ימצא בה גדירת ערנה פי לא יבואו לפתותה כלל אם לא שיהרגו אותי ואז לא תהיה ערנה ולא תמצא בה גדירת ערנה ולזה אמרי נא אחותי את ואז ודאי פתוחה בכל מיני פתויים ומפזרין כל הדמים שבעולם אזי בזכות שתגדור עצמה מן הערנה יזכו האנשים לגדור עצמן ג"כ מן הערנה ובזכות שישמרו עצמן מן העין הזמה יזכו לגאולה ועי"ז יזכו לאותן ג' מתנות טובות שהבטיחן הקב"ה וזהו שאמר אברהם למען ייטב לי בעבורך ופרש"י שיתנו לי מתנות טובות פלומר שיתקיים מה שהבטיח לי הקב"ה ליתן הג' מתנות טובות: ואעשה לגוי גדול פרש"י זה שאומרים אלהי אברהם.

ואברכה זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמה זה שאומרי אלהי יעקב. יכול יהא חותמין בכולן ת"ל ונהיה ברכה בה חותמין ולא בהם עכ"ל רש"י והוא תמוה פי אברהם לא היה מקנא עצמו כשהיו חותמין בכולן גם לא משמע מהפתיב דברים הללו.

לכן נראה דהנה מה שאומרים אלהי אברהם ואלהי יצחק ואלהי יעקב ומזכירין שם אלהים בכל השלשה אבות נראה הטעם דהנה רש"י בפ' חיי שרה כ"ד פתב וז"ל מקודם הייתי רק אלהי שמים, ועכשיו הוא גם כן אלהי ארץ כו' הרי שאברהם הוריד השכינה לארץ וגם הבטיח לאברהם והייתי לה לאלהים ולזרעה אחריה ולכה אנו מזכירין בתפלה.

אלהי אברהם שמפת הבטחתו נעשה אלהים לנו שנכנסנו תחת השגחתי ית"ש ומה שמזכירין אלהי יצחק אף שפבר נעשה אלהים ע"י הבטחתו שהבטיח לאו אלהים לזרעה אחריה הטעם כיון שאברהם הי' לו ג"כ זרע ישמעאל ומצינו בבקשת משה ונפלינו אני בפ' פי תשא ודרשו בו חז"ל שביקש משה שלא תשרה שכינה רק בישראל ולא על אוה"ע פדאיתא פ"ק דב"ב וכיון שהיה לאברהם.

זרע ישמעאל וגרם יצחק בצדקותיו שאותו הבטחה שיהיה לאלהים לזרעו שיהיה רק לו ולזרעו ולא לישמעאל ולזרעו. והנה ליצחק הנה ג"כ זרע עשו גרם יעקב בצדקותיו אותו הפלאה שיהיה רק לו ולזרעו ולא לעשו ולכך אנו מוכרחין, להזכיר בתפלתנו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שביקשו שימשוה לדורות שיהיה האלהים רק לנו ולא לזרע ישמעאל ועשו וזהו מה שאמר ואעשה לגוי גדול כי שם גדול נאמר על גודל האיכות כמו והאיש משה גדול מאוד והיננו שהבטיחו שיהיה זרעו לעם גדול וחשוב שישרה שכינתו עליהם ולכך אומרים אלהי אברהם שע"י אברהם נעשה אלהים וזהו שאמר ואברכה ואגדלה שמך שלא תטעה לומר שכל זרעו והי' לגוי גדול רק אותו זרע שיתברך מפי הקב"ה והוא יצחק שנתברך מפי הקב"ה פדכתיב, ויברך אלהים את יצחק ואח"כ אל עוד ואגדלה שמך היינו שגם יצחק לא יהי' כל זרעו לגוי גדול רק אותן שישגדלו שמו שזכה לקרות בחיים בשם אלהים מה שלא זכו אברהם ויצחק פדכתיב ויקרא לי אל אלהי ישראל וזהו שדרשו ואברכה שאומרים אלהי יצחק פינו שמתקבת ואברכה מורה שלא ישרה הקב"ה שכינתו רק על זרע יצחק.

וכן דרשי ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב מטעם הנ"ל והנה הא דצריכין לענון הפלאה הוא כ"ז שיש עפ"ם בעולם אבל לעתיד נאמר כי אעשה כלה בכל הגוים ואנתה לא אעשה כלה ולא ישאר בעולם רק ישראל שוב לא יהי' צריף לענון הפלאה פינו שלא יהי' בעולם עפ"ם רק ישראל שאמר, יכול יהי' חותמין בכלם כלומר שלעולם יהי' צריף לענון הפלאה ולחתום בכלן ולכך אמר לי שבה חותמין היינו שבסוף לא יהי' צריף לחתום אלא בה פינו שלא יהיו צריף לענון הפלאה ולכך בתפלה ומביא גואל לבני בניהם אין חותמין רק באברהם: הן לי לא נמת זרע והנה בן ביתי יורש אותי וגו' והיא תמוה מאוד דהא כבר הבטיח לו הב"ה שנאמר בפר' ראשונה והי' זרעה כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות וגם הקרא והאמין בה) ויחשבה לו לצדקה תמוה דאין זה חשוב זכות מה שהאמין הבטחת השי"ת כי הפל יודעין שלא יפול דבר ארצה מדבר ה'.

גם מה שאמרו במדרש עד דסנדלך ברגליך דרוף פוכא הוא תמוה ולזה נראה דהנה רש"י בפ' שמות כתב וז"ל מנאן בחייהו מנאן במיתתו להודיעה חבתו שמוציאן במספר פמנן פוכבים ע"ש הרי שעיינו רואות שהדבר החביב נמשל לפוכבים ולזה בתפלה פשאמר הב"ה ואעשה לגוי גדול עדיין לא הנה יודע שיהיה לו זרע פשר זרע ישראל שיהי' קדושים פמלאכי אלהים ויהיו חביבים פפכבים להוציאן ולספרן במספר ובמנן והיינו שיהיו מושגחין בפרטיות שכ"א יהי' פכפב פי לשון זה נאמר ג"כ בסוף הסדרה י"ב נשיאים יולד בישמעאל ונתתיו לגוי גדול וכן במה שאמר לו וכל זרעה כעפר הארץ לא נתקררה דעתו על הבטחתו שיהיה לו זרע אף שאין פשרים וידוע הוא שהזרע שאינו פשר אינו נחשב לזרע פלל אצל אברהם ואברהם לא נקרא להם לאב פדכתיב ביצחק יקרא לה זרע וגם אין אבות לגוי ולכך לישמעאל ולעשו לא נקרא להם אברהם לאב וממילא לא יקראו לו זרע ולזה פשלא הובטח עדיין על זרע פשר רק שיהיה זרעו כעפר הארץ פריבוי פדרה להבטיח פרופי זרע ישמעאל יפה אמר הן לי לא נמת זרע הפונה שעדיין לא הבטחת לי שיהיה זרע קדוש רק שהבטיח לי פריבוי זרע ולא הבטיח לו שיהיה לו זרע מיוחד שיהיו נקראים זרע אברהם ואני אקרא להם לאב והם יורשי מדתו דהיינו מדת החסד שלמעלה ע"ז אמר בן ביתי יורש אותי דהיינו אליעזר שלמדו תורה ויראת ה'

והוא יורש אותי דהיינו מדתי והוא יהי המפרנס את ביתי אחר מותי והיינו שיהי' הוא עומד במקומי להדריף ולהרגיל את ביתי בתורת ה' ויראתו ולזה א"ל הקב"ה לא יירשף זה שזה לא יירש מדתך שלמעלה כמ"ש במדרש שרק אליעזר שהי' טוב ולא זרעו ולזה הוציאו הקב"ה מפללו של עולם ואמר הבט נא השמימה והבטה הוא מלמעלה למטה והיינו שהגדיל עמו חסדו יותר מבקשתו שהוא לא התאנה רק פפכבים ולכך אמר לו ספור את הפכבים פירוש שמקונם הנה הקב"ה מספר את הפכבים כמ"ש הכתוב המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא והפונה שמוסר לכאו"א התמנותו וחקוהו שלא ישנו את תפקידם ובמראה זה אמר לו הקב"ה שאברהם יהי מהיום והלאה סופר את הפכבים דהיינו שהמזלות לא ילכו רק פפי שינהיגו אותם ישראל כמבואר בחובת הלכות שהתנהגות הטבע מהתורה כהתנהגות העבד מאדונו והיינו עפ"י ישראל מחזיקי התורה שהם הממנין להם התמנותן וילכו עפ"י התנהגותן וזהו שאמר אם תוכל לספור הפכבים ויש אם בתורה שהוא כמו חיוב כמו שפרש"י בקרא דאם כסף תלנה את עמי וכן הוא בזה דהיינו שאמר לו שיעשה מעשה לספור הפכבים וגם יוכל לספור אותם ולמנות איש על עבודתו והתמנותו ואח"כ אמר פה יהיה זרעו והיינו שגם זרעו יהיו קדושי עליון ולמעלה מן הפכבים וכלם יתנהגו עפ"י ישראל ועפ"י ציווי ישראל יתנהגו ולא ישבו את תפקידם של ישראל כמ"ש בח"ה כי מדרגת עולם כמדרגת העבד מאדונו וזהו ג"כ אומרם והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה ופרש"י דלא שאל לו אות על זה והוא תמוה דמה ענין אות לה' וכי הקב"ה אינו נאמן בדבריו והיה אמר ולא יעשה וגם אין שייכות לשאל אות מהקב"ה אם יהיה יכול לעשות מה שהבטיח רק הפונה הוא על דרך שכתב הרמב"ן בפ' זו כי כל מה שאמר לנביא אפשר שישתנה ע"י מעשה בני אדם כענין שאמר (ירמ' י"ח) רגע אדבר על גוי וממלכה לבנות ולנטוע וגו' אבל כשיעשה הנביא פועל דמיון יתקיים בהכרח ולזה אמר לירמיה השלח אכן פרתה ואמר ככה תשקע מלך בבל.

וכן חץ תשועה לאדם וזהו ג"כ הפונה בשאלת אות מהקב"ה, דהיינו שיעשה דבר שיתקיים שלא ישתנה אפי' אם ח"ו ירעו מעשיהם וזהו ענין שאלת אות ששאל אברהם בירושת ארץ היינו שרצה שיעשה ע"י פועל דמיון בכדי שיתקיים ירושת ארץ בבל ששתנה וגם אחר כליון העולם יהיו ישראל קיימין לעולם ולעולמי עולמים ולזה עשה אות בלקיחת עגל משולשת ויבחר אותו ואת הצפור לא בחר וכמ"ש רש"י שהאנמות יהיו לעתיד פלים והולכים וישראל קיימין לעולם ולזה לא נעשה לאות בשמים ע"י הפכות הטבע בעמידת השמש והירח כי אין צריך אות כנה מהקב"ה בענין אמונת השוכר כי הוא ידוע כי הוא כל יכול רק שהיה צריך לעשות פועל דמיון שיתקיים בהכרח בכל ישונה, משא"כ מה שמבטיח על זרע כשר וקדוש לא שאל לו אות כי לא רצה אברהם שיהי' בזרעו הבטחה שיהיו פמוכרחין בכשרות ויתחלשו קצת חפשיות הברירה מזרעו והאמין וסמך על דבריו לבד ולא שאל לו אות ע"ז.

ולזה חשבה לו השי"ת לצדקה ותרגם המתרגם וחשבה לו לזכות פ"י כי נחשב זכות גדול לאברהם שהתאנה שיהיו זרעו קדושים עפ"י חפשיות בחירתם ולא בהכרח כי אברהם התאנה שיהי' קדושה לזרעו בירת שאת ויתר עז: במה אדע וגו' התמ' גדולה שאברהם הוא ראש לכל המאמינים וישאל פזאת.

ויכָּבַר פְּרָשֵׁי דָרָה אַחַר בְּפִירוּשֵׁי לְסֹדֵר הַגְּדָה. וְעוֹד נִרְאָה לִי לְפָרֵשׁ כִּי רַש"י פִּי כִּי לְשׁוֹן
יְדִיעָה נֹאמֵר עַל עֲנָנוּ רִיבּוּי וְחִשְׁבּוֹת כְּזֶה לִידֵי יְרוּשָׁת אֶרֶץ לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.

וְלִזְהָה הַשִּׁיב לֹו הַקַּב"ה בְּזִכּוֹת הַקְּרָבָנוֹת כַּמ"ש רַש"י בְּקִרְאָה בְּקָר וְעַגְל מְשׁוֹלֵשׁ ע"ש. וְעוֹד
נִרְאָה לִי לְפָרֵשׁ הָא דָּא בְּמָה אֲדַע שְׁיִתְקַיֵּים הַדְּבָר בְּכָל יְשׁוּנָה כִּי כָּל זְמַן שְׁלֹא נַעֲשֶׂה פּוֹעֵל
דְּמִיּוֹן אֲפָשָׁר שְׁיִתְבַטֵּל הַדְּבָר עַפ"י מַעֲשֶׂה בְּנֵי אָדָם כַּמ"ש הַרְמַב"ן בַּפ' לָה ע"ש וְלִזְהָה
עֲשֶׂה לֹו פּוֹעֵל דְּמִיּוֹן וַא"ל קַחָה לִי עֲגָלָה וְגו': בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשָׁנָה בַש"ם וּבְכָרוֹת ז'
ע"ב) אֲמַרִּינוּ מִיּוֹם שֶׁפָּרָא הַב"ה אֶת הָעוֹלָם.

לֹא הִיָּה אָדָם שֶׁקִּרְאוּ לְהַקַּב"ה אֲדוֹן עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וּקְרָאוּ אֲדוֹן שְׁנֹאמֵר ה' אֱלֹהִים בְּמָה
אֲדַע. אָמַר רַב אַף דְּנִיָּאֵל לֹא נַעֲנָה אֱלָא בְּשִׁבִיל אַבְרָהָם שְׁנֹאמֵר וְכו' וְהָאָר פְּנִיָּה עַל
מְקַדְשֵׁי הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֲדַנִּי לְמַעַן אַבְרָהָם שֶׁקִּרְאוּ אֲדוֹן.

וְהַקְּשׁוּ בְּתוֹס' שֵׁם אֲמַאי לֹא מִיָּתִי הַש"ס קְרָא דַּפ' ט"ו ה' אֱלֹהִים מַה תַּתֵּן לִי. שֶׁהוּא פְּתוּב
קוֹדֵם.

וְעִינ' בְּרַשְׁב"א בְּעֵינֵי יַעֲקֹב מַה שֶׁהַקְּשָׁה עוֹד בְּזֶה. וְנִרְאָה לְעַנ"ד דְּהִנְהָה מְלַכְד מַה שֶׁמּוֹרָה
שֵׁם אֲדַנִּי עַל הָאֲדָנוֹת.

מּוֹרָה ג"כ עַל הַדִּין שְׁנִיָּתָן לְרַשָּׁע בְּרַשָּׁעָתוֹ. וְאוֹתוֹ הַדִּין שְׁנוֹתָן הַב"ה בְּעַצְמוֹ לְרַפּוּאָה
יְחַשֵּׁב וְחַיִּיב לְכַרְהָ כְּמוֹ עַל הַטּוֹבָה וְלִפְעָמִים עוֹשֶׂה דִּין יְסוּרִין בְּשִׁבִיל מִתְּנוּת טוֹבוֹת
שְׁרוּצָה לִיתֵן וְהַמָּה רַחֲמִים גְּדוֹלִים וְלִזְהָה הַהִיכָל שֶׁל שֵׁם הַנִּיָּה הוּא אֲדַנִּי וְאֲנִי שְׁאִין לְנוּ
רְשׁוֹת לְקַרְוֵי הַשָּׁמַיִם כְּכַתְּבוּ.

קוֹרִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אֲדַנִּי. וְדָבָר זֶה שְׁיִהְיֶה קוֹרִין לְשֵׁם הַנִּיָּה שֶׁהוּא רַחֲמִים בְּשֵׁם אֲדַנִּי
שֶׁהַשְּׂרִישׁ שֶׁהַיְסוּרִין לְפַעֲמִים הֵן טוֹבָה לֹא לְמַדְנוּ אֱלָא מֵאַבְרָהָם שֶׁבִּשְׁעַת הַבְּטָחַת יְרוּשָׁת
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא רַחֲמִים גְּמוּרִים אָמַר בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשָׁנָה וְעִינ' בְּפִירוּשֵׁי לְהַגְּדָה
דְּאֲדַע מְלִשׁוֹן יְסוּרִין כְּדַכְתִּיב וְיִוֹדַע בְּהֵם אֲנָשִׁי סוֹכּוֹת וְהִיָּנוּ שֶׁהִיָּה יוֹדַע שֶׁמִּתְּנָה טוֹבָה
כְּזוֹ דְּהִיָּנוּ יְרוּשָׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִי אֲפָשָׁר בְּלֹא יְסוּרִין כְּמֵאַמְרָם שֶׁלְּשֶׁה מִתְּנוּת טוֹבוֹת נָתַן
הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל וְכוּלָן עַל יְדֵי יְסוּרִין.

וְחִשְׁבּוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִזְהָה כִּינּוֹן בְּשַׁעַת יְרוּשָׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה נִרְאָה וְדַאי כְּזִקְוֹן מְלֹא
רַחֲמִים בִּיקָשׁ בְּמָה אֲנִיָּסֵר. וְהַשִּׁיב לֹו הַקַּב"ה שֶׁיַּעֲבֹד מְלַכְיֹוֹת.

הַרִי שְׁנָתָן הִיכָל לְמַדַּת הַרַחֲמִים שֵׁם אֲדַנִּי וּבִיקָשׁ בְּשֵׁם זֶה יְסוּרִין. וְזֶה שְׁאָמַר אַף דְּנִיָּאֵל
לֹא נַעֲנָה אֱלָא בְּשִׁבִיל אַבְרָהָם, כְּלוֹמֵר שְׁפִיר' הַפְּתוּב הוּא וְהָאָר פְּנִיָּה עַל מְקַדְשֵׁי הַשָּׁמַיִם
כְּלוֹמֵר שֶׁהַמְּקַדָּשׁ נַעֲשֶׂה שָׁמַם לְמַעַן שֶׁהוּא אֲדַנִּי שֶׁבְּרַחֲמֵי עֲשֶׂה דִּין בְּמְקַדָּשׁ וְשָׁמַמוּ
שֶׁבְּרַחֲמֵי שֶׁפָּרָה חֲמָתוֹ עַל הַעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים.

וְלְמַעַן אֲדַנִּי מוֹסֵב עַל מְקַדְשֵׁי הַשָּׁמַיִם, וּמִחֲמַת שְׁנָתָן שְׂכַח וְהוֹדִיָּה עַל הַיְסוּרִין לְשֵׁם אֲדַנִּי.
וְהָא דְּקָאָמַר לְמַעַן אַבְרָהָם הִיא מְלִיצָה מִחֲמַת שֶׁאַבְרָהָם הִיָּה רֹאשׁוֹן יְרֹ: כִּי גַר יְהִיָּה
זְרַעָה וְגו'.

וְקָשָׁה בְּכָאֵן מַה עֲנִין גַּר דְּבָרִים שְׁאָמַר כִּי גַר יְהִיָּה זְרַעָה וְעַבְדִּים וְעַנּוּ אוֹתָם שְׁיִוְרָה שֶׁהֵן
שְׁלֹשָׁה גְּזִירוֹת גְּזִירוֹת וְעַבְדִּים וְעִינּוּי וְנִרְאָה שֶׁבְּגִלוֹת מְצָרִים נִמְצָאוּ אֲנָשִׁים שֶׁלֹא הִיָּה לָהֶם

גלות ועבדותם כי מצינו שבט לוי דהיו יוצאין ונכנסין שלא בראשית כמ"ש רש"י שאלו לא היה להם רק גירות וגם נמצאו אנשים שלא היה להם רק עבודת המלך לתת מס ולהיות ממונים על עבודת המלך על איש ואיש פענן השוערים שהיו בבני ישראל בעת ההוא, וגם היה שם שהיו בכלל עינוי בחומר ולבנים ולזה אמר הג' דברים גירות ועבודות ועינוי: חמסי עליה אנכי נתתי את שפחתי וגו'.

ותרא פי הרטה וגו', והוא תמוה דמה חטא אברהם שאמרה חמסי עליה. ונראה דהנה מבואר בר"ן בנדרים דף צ"א בשם ירושלמי ששרה הייתה טוענת על אברהם שמים בני לבנה והיינו פינון שראה אברהם דהגר הרטה ושרה לפי דעתו לא היה לה בנים ממנו היה דומה לחטא שישמש עם שרה שאינה בת בנים ובאמת עיקר נתינת שפחתי לא היה רק משום ואבנה גם אנכי ממנה והיינו שחשבה שאברהם צריך עוד לאשה.

שהנהמא תצא ממנו ותוכל לילד מאברהם זרע קודש וכו' הוא האמת ולזה אמרה חמסי עליה אנכי נתתי שפחתי בחיקה כלומר הלא אנכי בעצמי נתתי ובנדאי לא נתתי רק משום הנהמא ותרא פי הרטה ותרא הוא מלשון רואה אני את דברי אדמון והכא נמי פיונה לומר ותרא פי הרטה לומר שהוכשר בעיניו הריון שלה אשר הוא ילד הנהמא ולכך נאקל בעיניו: ניצחק ויאמר בלבן מזה שנה ינלד וגו' ויאמר אברהם לו ישמעאל חנה לפניה וגו'.

המקראות הללו תמוהין מאוד. דהיה לו לבקש בתי ישמעאל משעת הבטחה שהבטיח לו בלידת יצחק וגם ל"ל להזכיר זאת אצל השמחה דהלבן מזה שנה וגם מה שאמר הקב"ה ולישמעאל שמעתי וגו' י"ב נשיאים וגו' ופרש"י נשיאים שיכלו פעננים דמה הבטחת הוא זה שינלד הרבה ויכלו.

ולכן נראה דהנה לבסוף בשעת הגאולה נאמר ואשפוך רוחי על כל בשר ויתרבו גרים בישראל וידוע שגרים א"א להיות אם לא שיש להם ניצוץ קדושה. ולבסוף יכלה כל רע ולא יהיה שום רע בעולם.

והנה דוד המלך ע"ה אמר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי ולזה הזכיר אברהם אצל השמחה ואמר הלבן מזה שנה ינלד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד וכוננת אברהם היה כעין שאמרו במדרש שאמר הקב"ה על יצחק קינמון אני מעמיד בעולם אחר שנצטרך דמו ונקשור דמו ובטלו תאנותו וכו' ולזה כשחשב אברהם שהוא ואשתו ישארו בזננים וממילא יכלו הנהמא מכל וכל והגיע הזמן שיכלו הרע מן העולם ולזה הזכיר בשמחתו הלבן מזה שנה ינלד ושרה הבת תשעים שנה כלומר שפלה התאווה משנינו אא היה חזק מאוד והגיע זמן עוה"ב ולזה ביקש מהקב"ה ואמר לו ישמעאל חנה לפניה היינו שלא ימות מכל וכל בכלותהרע מהעולם ולזה השיבו הקב"ה ולישמעאל שמעתי וגו' י"ב נשיאים יוליד ויכלו פעננים מ"מ יהיה לגוי גדול כלומר שאותו הבטחה הנאמר בנביא אשפוך רוחי על כל בשר בנדאי לא יחול על מי שאין לו שום ניצוץ קדושה ובנדאי ישמעאל שהוא זרע אברהם עליו ראוי לחול הבטחה זו וזו שאמר והיה לגוי גדול פי לבסוף גרים יעמדו ממנו: פרשת וירא והנה שלשה אנשים נצבים וגו' ברש"י אחד לבשר את שרה וא' להפוך את סדום שאין מלאך אחד עושה ב' שליחות וכו' ולבסוף פי רש"י ורפאל שרפיא את אברהם הלא להציל את לוט וכו' ותמהו המפרשים דהא אין מלאך

אָחד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחוֹת וְנִרְאָה דִּישׁ לְהִבִּין מַה עֲנִין הוּא דְאִין מִלְאָף אָחַד עוֹשֶׂה ב' שְׁלִיחוֹת וְכִי לְעוֹלָם אֵינּוּ עוֹשֶׂה רַק שְׁלִיחוֹת אָחַד.

לְכוּ נִרְאָה דְהִנֵּה נֹאמֵר (יִשְׁעִי כַד) תְּמוּגְגֵנוּ בְּיַד עוֹנֵינוּ וְפִי הַמְּפֹרָשִׁים שְׁמֹפֶח הָעוֹן נִבְרָא מִלְאָף מִשְׁחִית וְהוּא עֲצָמוּ מִכָּה וּמִשְׁחִית וּמְעַנֵּישׁ לְהַחוּטָא וְכֵן הוּא כְּשֶׁעוֹשֶׂה מִצְוֵה אָחַד קוֹנֵה לוֹ פְּרָקְלִיט אָחַד וְעוֹמֵד בְּעִזְרוֹ תְּמִיד לְזֵה אֱלוֹ הַמְּלֹאכִים שְׁנֹשְׁלָחוּ פֶּאן נִבְרָאוּ מִמְעֻשִׁים הַטּוֹבִים וּמִמְצוֹתָיו שְׁעֵשֶׂה נִבְרָאוּ וְהֵינּוּ שְׂאִין מִלְאָף אָחַד עוֹשֶׂה ב' שְׁלִיחוֹת שְׁמִלְאָף שְׁנִבְרָא מִמְצוֹנָה שְׁעֵשֶׂה שְׁמִחְמַת מִצְוֵה זֶה לְטוֹבָה זֶה דְהוּא מְעִין מִצְוֵה שְׁעֵשֶׂה וְאֵינּוּ מְשַׁמֵּשׁ לְאַחַר וְלְזֵה כְּתִב רַש"י שְׁפִיר בְּלוּט שְׁלֵא הָיָה לוֹ זְכוּת שְׁיִבְרָא ע"י מִלְאָף רַק זְכוּת אֲבָרְהָם שְׁעֵמְדָה לוֹ לְזֵה כְּתִב שְׁמִלְאָף שְׁרִיפָא אֶת אֲבָרְהָם הִלָּף לְהַצִּיל אֶת לוֹט.

וְכַוְנָתוֹ שְׁמִלְאָף שְׁנִבְרָא בְּזְכוּת אֲבָרְהָם וְהִלָּף לְרִפָּא אוֹתוֹ, אוֹתוֹ זְכוּת עֵמְדָה לוֹ גַּם לְלוּט לְהַצִּילָתוֹ: וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וּפְרַשׁ"י כְּסָבוֹר שְׁהֵם עַרְבֵיִים שְׁמִשְׁתַּחְוִים לְאַבְרָם רַגְלֵיהֶם יִיע"ש. וְלִכְאוּרָה אֵין עֲנִין לוֹמֵר שְׁיֵשׁ אֲנִי מִשְׁמַאֲמִינִים שְׁעֵפֵר הַנְּדָבָק בְּכַף רַגְלֵיהֶם וְעֵשֶׂה אֱלֹהִים.

וְעוֹד קָשָׁה אִטוּ בְּבֵית אֲבָרְהָם לֹא הָיָה אָבָק עַל הַקְּרָקַע. וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְהַרְמְב"ם כְּתִב דְרַגְלָהּ הוּא שֵׁם הַמְּוִשְׁאֵל עַל הַסִּיפָה שְׁהַסִּיפָה נִקְרָא רַגְלָהּ כְּמוֹ וַיִּבְרָךְ אוֹתָהּ לְרַגְלֵי שְׁהוּא כְּמוֹ בְּסִיבְתֵי.

וְזֵהוּ כְּוָנָתוֹ פֶּאן עַל דְרַכֵּי הַמְּשָׁל שְׁיֵשׁ אֲנִי מִשְׁמַאֲמִינִים שְׁהַסִּיפָה שְׁמִסְבִּיבִין בְּחִקְמָתוֹ הוּא הַנּוֹתֵן לָהֶם מַחֲזֵה וּבְאֵמַת זֶה שְׁבָא ע"י סִיבְתָן נִמְשָׁל לְאַבְרָם פּוֹרַח וְזֵהוּ אָמְרוּ שְׁמִשְׁתַּחְוִים לְאַבְרָם שְׁפִיר רַגְלֵיהֶם דְהֵינּוּ לְזֵה שְׁבָא מִסִּיבּוֹתֵיהֶן וְלְזֵה אָמַר לָהֶם אֲבָרְהָם וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם פִּי הַטְּהָרוּ עֲצָמֵיכֶם מִסִּיבּוֹתֵיכֶם.

וְהַאֲמִינוּ שְׂאִין מִמֵּשׁ בְּסִיבּוֹתֵיכֶם בְּלִי עֵזֵר הַקַּב"ה וְהַשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ פִּי הַצַּדִּיק מְכוֹנֵה בְּשֵׁם עֵץ כְּמוֹ שְׁפִיר"י בְּקִרְא דְהֵישׁ בְּכֶם עֵץ וְאָמַר לָהֶם שְׁיִשְׁעֵנוּ בְּצַל הַצַּדִּיקִים שְׁיִגִּינוּ עֲלֵיהֶם: הַאֲף אֲמַנְם אֵלֵד וְאֵנִי זְקַנְתִּי.

פְּרַשׁ"י שְׁיֵנָה הַכְּתוּב מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם וְהוּא תְּמוּהָ מְאוּד. וְנִרְאָה דְהִנֵּה יֵשׁ לְהַפְּלִיא בְּדַבְרֵי שְׁרָה שְׁאֲמָרָה אַחֲרֵי בְּלוֹתֵי הָיְתָה לִי עֵדָנָה וְאֵדוֹנִי זְקַן וְכִי לֹא יָדָעָה שְׁלֵא יִפְּלֵא מַה דְבָר.

לְזֹאת נִרְאָה בְּכַוְנָתָה דְהִנֵּה בְּאֲבָרְהָם וְשְׁרָה בְּמָה שְׁהַקַּב"ה עֵשֶׂה לָהֶם גַּם שְׁיִוִּלִידוֹ בְּדַרְכֵים שְׁוֹנִים שְׁשְׁרָה חֲזָרָה לְנַעֲרוּתָהּ כַּמ"ש רַש"י עֵדָנָה צְחָצוֹת בְּשָׂר וְאֲבָרְהָם גִּשְׂאָר זְקַן וְהוֹלִיד וְהִי לוֹ לְהַב"ה לְעֵשׂוֹת גַּם בְּשִׁנְיָהֶם בְּשׁוּנָה אוֹ שְׁנִיָּהֶם זְקַנִים יוֹלִידוֹ אוֹ שְׁיִחְזִירוּ שְׁנִיָּהֶם לְנַעֲרוּתָם.

וְזֵהוּ תְּמִיחַת שְׁרָה שְׁמָה שְׁאֲמָרָה אַחֲרֵי בְּלוֹתֵי וְהֵינּוּ שְׁהַחֲזָרְתִּי לְנַעֲרוּתִי וְאֵדוֹנִי זְקַן וְהַטְעַם שְׁעֵשֶׂה הַקַּב"ה פֶּן מִשׁוּם דְאֲבָרְהָם הוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְיִצְחָק מִדָּה"ד וְשְׁרָה סִטְרָא דְנֻקְבָא וְהוּא ג"כ מִדָּה"ד וְלִהְיוֹת שְׁרָצָה הַקַּב"ה שְׁיִצְחָק יֵהִי קְרוּב יוֹתֵר לְסִיטְרָא דְדִינָא וְלִכְפֹּד חֲזָרָה שְׁרָה לְנַעֲרוּתָהּ כְּדִי שְׁסִיטְרָא דִּילָהּ יִהְיֶה לָהּ הַתְּגַבְרוּת כְּדִי שְׁיִהְיֶה נוֹטָה יִצְחָק לְסִיטְרָא דְדִינָא.

ובזוהר ג"כ מבואר בדברי שונמית שאמרה אל תכזב בשפחתך אל תשליני דהוא מטעם שהבינה שהילד יהי מסטרא דגוקבא ואין לו קיום וכן הנה עד שהחנייהו הגביא וניתן לו נשמה מסטרא דדכורא כמבואר בזהר וזהו הנה התאוננת של שרה במה שאמרה אחרי בלנתי היתה לי עדנה ואדוני זמן והבינה שהילד יהי מסטרא דידה ולכך הנה הבטחה כמצחק בעיניה שהבינה שלא יהי קיום כמו בשונמית ושפיר אמר הקב"ה בשבילה למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי ותרגומו פרם בקושטא תלד ואנא סבת פ"י שבאמת הנה נחשב זה ללידה אם אני הנה גם פן נשארה בזקנות שאז הנה הילד מסטרא דדכורא והנה לו קיום משא"כ שחזרתי לנערותי ומזה נראה שהילד יהיה מסטרא דגוקבא ולא יהי לו קיום ואין זה חשוב לידה והבטחה זו לריק בעלמא פעין שקרא שונמית הגביאה להגביא לכזב בשפחתך כמ"ש אל תכזב ולפ"ז אמר הקב"ה לאברהם ממש כמאמר שרה וע"ז אמר הקב"ה היפלא מה דבר וגו' ולשרה בן והיגו שפחת יכולת הקב"ה שאף שהוא מסטרא דשרה יהי לו קיום וכן מבואר בזהר שבשעת עקידה ניתן לו נשמה מסטרא דדכורא ושפיר הנה לו קיום ובזה אתי שפיר מה דכתיב ותכחש שרה כי יראה אף שידעה שהקב"ה סיפר לו דבריה דהא לא גלתה הדברים לשום אדם ותצחק שרה בקרבה מ"מ היתה רוצה לסבב דבריה מה שאמרה אח"כ אחרי בלנתי היתה לי עדנה ואדוני זמן לענין אחר שאמרו במדרש שהקב"ה אמר קנמון אני מעמיד בעולם אחר שפלה ליחותו ונצטרך ונקשר דמו ובטלה תאונתו והיתה רוצה שגם תאונתה שהי נפסקת בזקנותה שיתחזק הקנמון בביטול התאונה משניהן ולזה יאמר לא פי חקת דהיגו שהקב"ה אמר לו שאמר זה מחמת שלא הנה נחשב בעיניך ההבטחה מחמת שהי במחשבתך שלא יהנה לו קיום להילד וכמ"ל: ארדה נא ואראה הפצעקתה וגו' תמוה איך שיניך הסתפקות בהשם יתברך שאמר ארדה נא ואראה.

ולזה נראה מחמת שראה אברהם שנעשה העונש בסדום על ידי משחית וכיון שניתן רשות למשחית אין מבחין בין טוב לרע ולכך אמר הקדוש ברוך הוא אל תירא אברהם כי גם אני ארדה ואראה הפצעקתה הבאה אלי עשו פלה אותן שעשו הפצעקתה אותן אני מכלה ואם לא אדעה פ"י למי שלא עשה כזה אדעה פ"י אחוס עליהם פי אדע הוא מלשון רחמנות כמ"ש האלשיף או כמו שפרש"י שאדע הוא מלשון סורין והיגו שלא אכלה אותם רק איסור אותם בחטאים ובזה מילא לב אברהם לבקשו והקב"ה מתאונה לתפלתן של צדיקים ולכך ניתן לו פ"פ לבקש אף על הרשעים בזכות הצדיקים האף תספה צדיק לכאורה הוא תמיה שתחלת טענותו הנה רק בעד הצדיקים שאמר האף תספה ובסוף אמר אולי יש שם חמשים צדיקים ולא תשא למקום בעבורם ובקש גם על הרשעים שבתוכם ולבסוף חזר ואמר והנה כצדיק כרשע ולא התפלל רק בעד הצדיקים.

ונראה דהנה בפענית ודף כ"א) איתא בסורא הוי דבריתא ובשבבותא דרב לא הנה דבריתא סבור משום זכותא דרב הוי דנפישא זכותי'. ותמה שם מהרש"א דפשיטא שיש להם להנצל בזכותא דרב דנפישא טובא דבכלל מאתיים מנה.

ונראה לפענ"ד לתרץ פי לכאורה ענין הערבית דכל ישראל ערביין זה לזה הוא תמוה דמה יש להקב"ה להעניש את ישראל בשביל אחד שחטא בסוף העולם. ונראה לענ"ד דהנה איתא בש"ס לעתיד על היצר הרע צדיקים נדמה להם פהר רשעים נדמה להם

כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין עיי"ש ונהיה תמוה כי בהכרח מראין לאחד שקר ממ"נ אם האמת הוא שהוא פהר מה שמראין כחוט השערה הוא שקר.

ואי כחוט השערה הוא אמת פהר הוא שקר. ולפרש זה נראה כי בגיטין דף נ"ב איתא הני בי תרי דאיגרי בהו שטון כל בי שמשי וכו' שמעי דקאמר וני דאפקין ר"מ האי גברא מביתן אלמא דע"י פח הצדיק נחלש פח הטומאה עד שאין לו פח אף לשאר אנשים וכן מצינו להיפוך שע"י שהרשעים מוסיפין פח הטומאה ונותנין פח ביצה"ר וחיילותיו עד שמזיק אף לצדיקים כמ"ש המפרשים בקרא דעתה ידעתי כי אשה יפת מראה את דהינינו שמתחלה לא היה אברהם במדרגה זו כלל להשיג דברים הגשמיים ואפילו גבי שאר תנאים ואמוראים מצינו שהיו אומרים דמו עלי פקאקי חינורא וככשורא וכשפא למצרים מחמת גודל טומאת מצרים שהי להם לחזק פח הטומאה כ"כ עד שהי מזיק לאברהם ג"כ עד שהרגיש בנפשו ואמר הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את מה דלא היה זה מקודם ובזה אני מרגיש גודל טומאת מצרים עד שאני ירא שחשודין על הריגת נפשות בשביל טומאת זנות וזהו שאמרו במדרש בשכר שגידרה שרה עצמה מן הערוה וכו הנשים שיהיו גדורים מן הערוה והכנונה שבשביל שאברהם ושרה גדרו עצמן מן הערוה נחלש פח הטומאה ובהי אתי שפיר מה שאמרו הצדיקים נדמה להן פהר ורשעים כחוט השערה כי בנודאי מתחלה אין היצה"ר דומה להם רק כחוט השערה כמאמר הפתוב הוי מושכי העון בכתלי השוא וכן אמרו שהקב"ה אומר אתה עשות רע, משא"כ אחר שכבר הרשיעו הרשעים שבדור ונתנו פח הטומאה והוסיפו פח בייצר הרע וחיילותיו ונעשה היצה"ר פהר והצדיקים שבתוכן צריכין שוב פח חזק ואמץ לעקור החרש שכבר נעשה הר ע"י הרשעים וזהו שאמרו הללו בוכין והללו בוכין כי הרשעים בוכין על שלא יוכלו לכפוש חוט השערה שקודים שחטאו לא היה רק כחוט השערה והצדיקים בוכין שאלו היה צדקתם גדולה עד מאוד הי ע"י צדיקים נחלש פח הטומאה.

עד שהרשעים לא היו רשעים כ"כ מחמת שהי נחלש פח היצה"ר עד שהיה קל להרשעים לכפותו כמו בהה דגיטין שאמר השטן וני דאפקין ר"מ מביתן וזהו ענין הערבות אף שהחוטא הוא בסוף העולם אפטר שאם היו מטיבין מעשים הרבה והי נחלש פת היצה"ר הי מועיל זה שלא הי זה האיש חוטא ואל דעות ה' ולו נתפנו עלילות והוא יודע לשל כאו"א מישראל מה שהי גורם להחוטא חטאים לפ"ז נראה דאין שוקלין במשקל אחד שיש הצדיקים והרשעים שיהי נידונים פולם אחר הרוב רק אותן הצדיקים להם סיבה קצת בחטא החוטאים והחטא נחשב ע"י ולזה מושקלים ביחד ולזה לפעמים עונשין הצדיקים תחלה כענין שאמר וממקדשי תחלו שעוונותיהן של צדיקים גרם לחטא של הרשעים לאפוקי אם צדקת הצדיקים גדולה מאוד עד שאין להם סיבה כלל בחטא החוטאים אינם נשקלים כלל עם החוטאים שאין להם שייכות כלל ביחד ולזה אף שאמר הקב"ה למשה הניחה לי ואכלה אותם פרגע ואעשה לגוי גדול ולא הכרע הדור למשה וכן משה להדור היות שלא נשקלו כלל ביחד כי היה מכריע את פולם ובהי אתי שפיר הא דרב דאתחזי להו דלא משום זכותא דרב הוא דנפיש טובא פי' שאלו הי רב נישקול עמהם ביחד הי מכריע את פולם רק שרוב להיות זכותי טובא לא נשקל עמהם ביחד כלל רק האי פובס נשקל עמהם להיות זכותי דידי לא נפישא לא הי יכול להכריע לזכות כל העיר רק לשכונה שלו וזהו ג"כ מאמר אברהם האף תספה צדיק עם רשע והינינו אם

תשקלם ביחד בנודאי חטא החוטאים מכריע כי הצדיקים שבדורם לא היו גמורים כמבואר במדרש שהיו צדיקים דרופטקי ולזה ביקש שאם יהיה רק חמשים צדיקים שבחסד השי"ת יהי מטה חסד כלפי קסד דאף שיכריעו הרשעים אותן החמשים צדיקים חלילה לה להמית צדיק עם רשע כלומר פינון שהצדיקים אינם גמורים הן ממילא הרשעים יכריעו הצדיקים ויהיו כלים ע"י הרשעים פינון שהם נשקלים ביחד ולכה ביקש שיהיה מטה חסד וצדקת החמשים צדיקים יכריעו וא"ש אפי' לפי הגזר הקודש שפי' שהצדיקים גמורים מחמת שיכולין לעמוד נגד המשחית לכה יכיל להעניש הרשעים ע"י משחית פינון שהמשחית לא יכול לבא על פתחי צדיקים משא"כ צדיקים שאינם גמורים אי אפשר להעניש הרשעים ע"י משחית דכיון שגיתן רשות למשחית אין מבחין בין טוב בין צדיק שאינו גמור לרשע וכאשר שהדין חל על הרשעים וממילא יתפסו הצדיקים ולכה מוכרח להציל את הרשעים ג"כ וג"כ אתי שפיר בקשת אברהם שחממת שלא יספה צדיק עם רשע מוכרת הקדוש ברוך הוא להציל הרשעים ולקשא לכל העיר בעבורם: חלילה לה מעשנת כדבר הזה וגו' בש"ס (ע"ז ד) חלילה לה תולין הוא לה.

ולא והכתיב והכרתי ממה צדיק ורשע הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור והקשה אא"ז מהרש"א דמה ענין קושיא זו להא דאמר חולין הוא לה. ונראה לפי ענ"ד לתרץ דהנה רש"י בפרשה משפטים כתב בקרא דנקי וצדיק אל תהרוג שיכול [שמגין] יצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו ת"ל וצדיק אל תהרג וזה כבר יצא צדיק מפי ב"ד כי לא אצדיק רשע הרבה שלוחים למקום עכ"ל בשנינו לשון והיוצא מזה שמצינו צדיק לפעמים שהוא צדיק בעיני הבריות ולפי"ז אתי שפיר דבלא הא דחולין הוא לה לא הוי קשה קראי אהדדי די"ל דקרא דוהכרתי מיירי בצדיק בעיני הבריות ורשע בדין השי"ת וקרא דחלילה לה להמית צדיק היינו צדיק בעיני השי"ת דלשון חלילה משמע דעון נגדו וע"כ הא דקאמר להמית דיק היינו אשר הוא צדיק בעיני ודין השי"ת אבל בצדיק בעיני הבריות ותייב בדין השי"ת אין עול בחיק השי"ת פינון שהוא חיוב בדינו ולא שייך לומר חלילה לה מלעשות זה דמה"ת לא יעשה כה אה מ"מ פינון שהוא צדיק בעיני הבריות יש חילול כבוד פי יאמרו בצדיק פרשע ואף תם ורשע הוא מכלה וכמו שאמר איוב וזהו שמפרש חלילה לה חולין הוא לה דהיינו שיש חולין כבוד אפי' אינו צדיק בעיני השי"ת רק בעיני העולם מ"מ אין לעשות כה אף שאין עול בתיקו מ"מ אין לעשות זה בשביל חילול כבוד וע"ז מקשה שפיר קראי אהדדי דא"כ האיה משפחת לה הא דכתיב והכרתי ממה צדיק וכו' וע"ז משני הא בצדיק גמור כלומר הוא צדיק גמור בעיני העולם משא"כ כשאינו צדיק גמור אף בעיני העולם דליכא למחשדי קצית.

י"ת שוב ליכא חילול כבוד ובזה נראה לפרש הכתוב שהוא תמוה שמתחלה אמר האף תספה צדיק עם רשע ואח"כ אמר אולי יש חמשים ונשאת לכל המקום פינון שמקודם לא ביקש רק להציל הצדיקים ואח"כ טען על כל המקום ואח"כ חזר ואמר חלילה לה להמית צדיק עם רשע והי' כצדיק פרשע וזהו ג"כ אינה טענה רק נגד הצדיק ואח"כ אמר השופט כל הארץ לא יעשה משפט שהוא מיותר לכן נראה דהנה הא דצדיק מגין על הדור הוא רק כשהעונש הוא כללי שמזיק גם לצדיק כגון ועצר את השמים שאז הצדיק גמור מציל הפל אבל בעונש שיכול להיות רק על הרשעים כגון מיתה וכיוצא בו אז נראה דאם הוא

צדיק גמור בעיני השי"ת ובעיני העולם אז מוכדל הצדיק מן הרשע והצדיקים נכתבים לחיים והרשעים למיתה אבל אם הוא חייב בדין השי"ת ובעיני העולם הוא צדיק אזי אי אפשר להקב"ה להעניש פולם אף שפולם חייבים בעיניו מ"ח אי אפשר לו להעניש פולם מטעם חילול כבודו ותברה בעיני העולם שיאמרו שהקב"ה משונה צדיק עם רשע גם אי אפשר לנפות הצדיק בעיני העולם אף שהם חייבים בדין' ולהעניש הרשע בעיני העולם דזה עול בחיק הצדיק השופט כ"ש השי"ת וזה שאמר האף תספה צדיק עם רשע.

ובמדרש אמרו שצדיקי סדום היו צדיקי דרופטקי ובנודאי היו חייבים בדין השי"ת כי על צדיקים גמורים לא היה צריף לבקש פי אל אמונה ואין עול ולא היה צריף לבקש רק על אותן שהיו צדיקים בעיני העולם וע"ז בקוש חלילה לה להמית צדיק עם רשע וכמו שפי' הש"ס חולין הוא לה פלומר פשתמית הצדיקים שבעיני העולם יתחלל כבודו ולזה פשיש חמשים צדיקים ונשאת לכל המקום פלומר צריף אתה לישא לכל המקום דאם תמית פולם חלילה לה יהיה חילול כבוד יהיה פצדיק פרשע פלומר שבעיני העולם יהי הצדיק והרשע שונים אם תמית הצדיק כמו הרשע ויאמרו מה בצע פי נעבדנו ואם תידון הצדיק של סדום פצדיק גמור ורשע פרשע דהינו להחיות הצדיק בעיני העולם פאלו היה צדיק גמור ולהמית הרשע יש חילול כבוד בפני המקטריגים פי השופט כל הארץ לא יעשה משפט: פי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו.

בש"ס (יומא ל"ח) אמרינו מברכתן של צדיקים אתה למד קללתן של רשעים מקללתן של רשעים אתה למד ברכתן של צדיקים מברכתן של צדיקים כו' דכתיב פי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכתב בתרני' ויאמר ה' זעקת סדום נעמרה פי רבה ומקללתן של רשעים וכו' דכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים.

וה' אמר אל אברהם אחרי הפך לוט מעמו עיי' מהרש"א בת"א שם. ולפענ"ד נראה דהנה ידוע דכשנתרבה השפע באמצעות המוכן חל על שאינו מוכן והרשעים אינם יכולים לסבול שפע טוב הגדול כמו שהחולה א"י לסבול אכילת בשר שמן והשפע הטוב ימית הרשע כמ"ש העיקרים ואמרו חז"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים נהנין ורשעים נידונין בה והכוננה שבהתגברות השפע נידונין הרשעים כמו שהחולה א"י לקבל בשר שמן ולזה אמרו מברכתן של צדיקים אתה למד וכו' פלומר אם אתה רואה שהשפע והברכה מתגבר אצל הצדיקים אתה יכול ללמוד שיהי' קלה לרשעים וכן היה באברהם.

פשאמר הקב"ה פי ידעתיו שהוריד השפע טוב לכן נעשה פליה לאנשי סדום. ומה שאמר מקללתן של רשעים פי ידוע שריבוי הרשעים ממעטין השפע מן העולם ולזה אמר אם אתה רואה מיעוט השפע מהרשעים יכול אתה ללמוד שיהי' ברכה לצדיקים פי פשנתמעטו הרשעים ויכול לחול שפע הטוב ורוח הקדש על הצדיקים וכן היה באברהם פשהי' סמוך לסדום ולוט היה עמו לא דיבר הקב"ה עמו וכשנפרד לוט ואברהם נתרחק מסדום ומלוט נתניח הדבור עם אברהם: התשחית בחמשה ויאמר לא אשחית קשה בכאן שאצל ארבעים וחמשה אמר לא אשחית ואצל ארבעים אמר לא אעשה וכן אצל שלשים ועשרים ועשרה אמר לא אשחית עיי' בפ"י האלשיף ומעט אני צריף להוסיף על דבריו והוא פי הרמב"ם כתב שמתחלה נידונית המדינה עפ"י הרוב ואח"כ העיר ואח"כ

הפרטים וזה אצל ארבעים וחמשה על כל החמש מקומות כמו שפרש"י שיהי' צדיקו של עולם מצטרף בכל עיר ואם לא הי' מצטרף הי' כלם נשחתים ואם יצטרף יצילו כלם והשיב לו שיצטרף ולא ישחית אבל גבי ארבעים ושלשים לא ביקש רק על ד' מקומות או על ג' כמו שפרש"י והשיב לו הקב"ה לא אעשה כלומר שאפה מבקש רק שלא אשחית הפל שינצל עכ"פ ג' או ד' מקומות ממה שאפה מבקש יותר טוב אעשה שלא אעשה כלל שהמקומות ינצלו מפלל רוב המדינה ולכך אצל העשרים ועשרה שרוב המדינה הוא רע והי' אפשר שישחית המיעוט בעון הרוב ולכך השיב לו הקב"ה לא אשחית המיעוט בעבור הרוב רק הרוב ינצלו: אל תבט אחריה ותבט אשתו מאחריו.

ופרש"י מאחריו של לט. והוא תמוה על מה הזהיר שלא יביט אחריו ומה שפרש"י שאינה כדאי לראות בפנרעניות ג"כ הוא תמוה שהרי כל העולם ראו במפלתו ולמה יגרע הוא ולזה נראה כי מקודם נאמר ויתמהמה ויוציאו שאין זה מדרך האדם החרד להציל נפשו להתמהמה במקום סכנה אף הסבה בזה נראה דרש"י פי' בפ' קרת קרח שפקח הנה מה ראה לשטות זה ומירץ שראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו וכו'.

אלמא דכל שעתידי לצאת ממנו דבר גדול הוא מוכתח וכן מצינו במשה שהרג את המצרי ויפן פה וכה נרא כי אין איש פרש"י שראה שאין עתיד לצאת ממנו איזה דבר חשוב וזה הנה ג"כ בלוט מחמת שראה שעתידי לצאת ממנו שלשלת גדולה שני פרידות טובות רות המואביה ונעמה העמונית ומלכות בית דוד והנה מוכתח לזאת לא קשה עליו ההתמהמות במקום סכנה ולזה אמר לו המלאך אל תבט אחריה פי' לא תסמוך על מה שעתידי לצאת ממך אל תבט לזה ופן תספה בעון העיר לזה אתי שפיר הלשון שפרש"י ותבט אשתו מאחריו של לוט.

היינו שראתה מה שיצא אחריו של לוט וסברה שממנה יהי' ובה סמכה עצמה באיזו התמהמות ולכך ותהי נציב מלת דהיינו שנענשה בעונש שנאמר בפ' נצבים גפרית ומלח שריפה כל ארצה וכו' אח"כ אמרו לי שנדפס בספר.

ונהו פוננת רש"י בזה שפירש שאין אתה כדאי לראות בפנרעניות פי' כי בונדאי צדיק גדול אינו ירא אף ממיתה כי תקרב אליו ויכול לעמוד בתוך הפנרעניות ויהא ניצל אבל אתה אינך כדאי לראות בפנרעניותו תנצל פי' שתהא בתוך הפנרעניות ותראה ותנצל לזאת התרחק הרבה בשעה שתבא הפנרעניות ותוכל להנצל: ה' יראה אשר יאמר היום בזה ה' יראה.

הפנונה כי אברהם קראו הר ויצחק שדה ויעקב קראו בית כי מקודם הי' עדיין שכינת עונו בשמים למעלה והנה הקב"ה בבחינת רואה ובזכות יצחק ירדה השכינה למטה אבל שלא בקביעות כמו השדה.

שאין נכנסין לתוכה בקביעות ויעקב קראו לו בית שבזכותו נקבע כמו שאדם יושב בבית בקבע ולכך כשפא יעקב ירדה השכינה למטה והוא בבחינת פאשר בא לראות בא לראות כמבואר בש"ס כי הוא שוכן בבית הקודש בבחינת בית דירה כי שם דירתו בקבע וזה שאמר הכתוב כי אברהם קראו בזה ה' יראה שאינו רק בבחינת רואה ואמר (בעל הספר) שהוא הכתוב אשר יאמר היום פי' כי בימי משה כבר ירדה השכינה לארץ

והיום יאמר על הר ה' יראה בצירי דהיינו כשם שבא לראות כה בא לראות: פרשת חיי שרה ויהיו חיי שרה וגו'.

במדרש יודע ה' ימי תמימים כשם שהם תמימים כה שנותיהם תמימים משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום פי' שמשלים לו כל השנים שהכין לו הטבע מיום הנולדו ואין הקב"ה מקצצר ימי הצדיקים אם לא שהוא לזכות כגון אברהם שנתקצר ה' שנים שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה כמו שפרש"י בפ' תולדות וזה שאמר שביום שנולד מת אפשר שנתפוננו ג"כ לזה דהיינו מה שעפ"י לידתו שהכינו הטבע באותו יום מת ולא נחסר אף יום אחד והסבה הפתאומית אין מזיק לצדיק כלל כי ה' שמרו ממנה שלא תקרב אלא עד בא זמנו מעצמו להפטר אז מזמן הקב"ה בעצמו הסיבה כמו שרה ששמעה את העקידה אשר ה' סיבת מיתתה בא דוקא באותו יום שהכינה הטבע מיום הולדה למיתתה וזהו פנונת הפתוב במה שמסיים בשני חיי שרה דהיינו שפך הנה סוף שני חיי' אשר הכין לה בעת לידתה ולא נחסר אף יום אחד.

או הפנונה שהצדיקים נקראים חיים אף במיתתן ורשעים נקראים מתים אף בחייהם נמצא באם הצדיקים אשר לא עמדו בצדקתן אף רק יום אחד בשנה לא נקראים השנים שנה תמימה מחיים שנתחסר ממנו יום אחד לזה נכתב שנה בכל פרט ופרט לומר שפולן היו שני חיי בשלימות וכולן היו נקראים שני חיי שרה לאפוקי אותו האיש שאינו עוסק בתורה ומצות אף יום אחד בשנה לא נקראים השנים שני חיי כלל ולא יקרא חי לזה נאמר שני חיי שרה וכן באברהם נאמר שני חיי אברהם אשר חי להורות פי לא שני חיי טבעים חשיב רק השנים אשר היו בהן חיי נפש משא"כ בישמעאל לא נכתב אשר חי פילא הנה בהן רק חיי הטבע ולא חיי הנפש והא שכתב השנים בכל פרט ופרט ג"כ בישמעאל דאברהם ושרה שמדבר בחיי הנפש נכתב שנה בכל פרט להורות שבכולן היו חיי חיי הנפש ולא נחסר אף יום אחד ובישמעאל שחשב חיי הטבע נכתב שנה להורות שבכולן היו חיי הטבע בבריאות וטובה וניתן לו שכר צדיקים בעוה"ז לטורדו מעוה"ב: גר ותושב אנכי עמכם.

הלשון גר ותושב אנכי עמכם קשה וגם אמרו תנו לנו אחוזת קבר אין לו הבנה הו"ל תנו לי קבר ותו אברהם לא הי' חפץ ממנו רק המערה באמרו ויתן לי מערת וגו' ומה הי' לו לעפרון אשר ביקש ליתן גם השדה גם כפל לשון נתייה צריף ביאור.

גם קשה בתחלה אמר עפרון ליתן לו והאיה נשא פניו שוב וביקש ממנו מתיר השדה והמערה. ונראה בהקדים דבזמנים הקודמים הנה לכל משפחה בית הקברות מיוחד למשפחתו כמבואר בכתובות (פ"ה) ובעירובין גבי המוכר קברו כו' באין בני המשפחה וקוברין אותו בע"כ משום כבוד משפחה.

וגם ידוע כי אין קוברין רשע אצל צדיק ולזאת לא רצה אברהם לקבור את שרה אצלם בקבורה. ולזה אמר גר אנכי ואין לי משפחה כאן ותושב כלומר אני רוצה להתגייש בראש נאקנה שיהי' לי זרע וזרע זרעי ולפרות ולרבות עד שיהי' לי משפחה לכן תנו לי כאן מקום לאחוזת קבר ולזה אמרו במבחר קברינו קבור מתה ולזה ביקש אברהם שיקשו מעפרון ליתן לו שדה בפני עצמו לאחוזת קבר והשיב עפרון השדה נתיי לך

והמערה דם לצורה קבורת מתה שיש לה עכשיו והשדה לא נתן לו במתנה רק מסרו לו שיהי' לצורה קבורת זרע אברהם.

וגם לצורה קבורת אחרים שיהי' ראוי לקבור אצל שרה עפ"י הכרעת אברהם ומינה אברהם ע"ז לכה פלג הלשון נתינה אצל השדה ואצל המערה נכתב במפיק ה' שהיא לשון מתנה גמורה והבין אברהם שרוצה לעשות מו"מ מזה שאותן שירצו לקבור אצל שרה יתנו ממון רב וכן מצינו בגמרא שהרוצה לקבור אצל אדם חשוב יתן בעדה מעות קבורה כמבואר מנפה לו דמי קבר אשתו.

ואמר לו אברהם במליצה לפרש דעתו כמו שרצה ואמר לו פסח השדה פה' ששאל לו אם כבר נתתי מעות כל השדה וקניתי אותו והיית אתה רוצה ליקח השדה ממני לצורה קבורת אחרים קח ממני כלומר כמה היית נוטן בעד השדה שפבר קניתי אותו והשיב לו עפרון ארבע מאות שקל פסח פלומר אחר ששרה נקברה שם שנה השדה ארבע מאות שקל פסח וכינון שאמר לאברהם זה אמר אני נוטן לה סך זה ונתרצה עפרון.

ולפ"ז [מוכח] הלשון קח ממני הוא לשון קח ממני קאי על קיחה דכסף ולא על קנין השדה עיי"ש ולפמ"ש מיושב דקאי הקיחה על קנין השדה וכו': ואברהם זקן בא בימים בש"ס (ב"מ פ"ז) אמרינו עד אברהם לא הי' זקנה.

מאן דבעי משתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק בעי רחמי והוי זקנה שגאמר ואברהם זקן בא בימים. והמאמר הזה תמוה.

נדא דהאיך שיהי' לומר דעד אברהם לא היה זקנה דהא ודאי החומר פשוט זקן נחלש. וכי היה מעשה נסים קודם אברהם שלא.

יזדקן החומר. ועוד למה לא מביא הפסוקים דנכתבו מקודם.

ואני זקנתי. ואדני זקן.

וכן הקשה המהרש"א בח"א. ועוד קשה וכי הוא צריך להביא ראיה שעכשיו יש זקנה הלא זה אנו רואין.

ועיקר הראי' צריך להביא דמקודם לא הי' זקנה. וע"ז אין ראיה פלג מפסוק הזה ועוד קשה למה הי' לו למבעי רחמי ע"ז וכי ליכא טביעת עין ע"ז ולבאר זאת נקדים מה שפרשתי (בקהלת ב' ט"ו) אמרתי אני עם לבי כמקרה הפסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז יותר ודברתי בלבי שגם זה הכל.

פי אין זכרון החכם עם הפסיל לעולם. בשפבר הימים הבאים הפל נשפח ואיך ימות החכם עם הפסיל.

והוא תמוה ויתבארו מתוך הביאור דהנה הפילוסופים הכחישו השארת הנפש ומוכחין זה דע"כ אם הנפש נצחי ודאי הוא חלק אלוה ממעל ויש כפיכול ענין בחיבורו יתברר שיתן לזה נשמה יותר גדולה מלזה והי' ראוי להיות נשמה לכל אחד בשנה.

וע"כ הנשמה הוא רק פח הכנה המורכב בחומר כמו חוש הראות וראוי שיאבד באיבוד החומר כמו שאר החושים והראב"ע סתר דבריהם ואמר שפח השכל שבאדם אף

שבתחלת הלידה הוא רק פח הכנה לקבל זריחה מלמעלה כמו שאר חושים מ"מ הוא פח לקבל התעצמות שע"י מעשים טובים ועיון מן הפלות יכול להעשות ממנו עצם נבדל ולפי דעת המקובלים אחר לימוד תורה ומע"ט ניתן לו נפש מלמעלה חלק אלוה ממעל וזהו מאמר שלמה שמביא בתחלה הוכחת הפילוסופים ואמר אמרתי כמקרה הפסיל גם אני יקרני פי לחומר קרא פסיל והנשמה הוא עיקר האדם דהיינו שחשב בדעתו שהנפש יקרהו העצור כמו החומר וראני לזה כי למה חכמתי אני אז יותר דאלת"ה רק שהנפש הוא חלק אלוה ממעל א"כ תקשי למה חכמתי אני אז יותר כנ"ל ואחר כך סתר זה.

דהנה יש להביא ראיה להשאת הנפש דכל החושים נחלשים הנה לעת זקנה כמבואר בש"ס דעיניהם של זקנים פהות ואזניהם פבדות. אבל השכל מתגבר לימי הזקנה כמאמרם ז"ל זקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתנישבות עליהם.

ואם השכל יהי פח המורכב בחומר כשאר חושים הנה ראוי להיות נחלש לעת זקנה א"ו דהשכל הוא חלק אלוה ממעל רק להחומר מגרע פחו לכן כל שהחומר יותר נחלש השכל יותר מתגבר וזהו שאמר שלמה על דברי הפילוסופים הנ"ל שגם זה הבל ומביא ראיה הנ"ל ע"ז ואמר.

פי אין זכרון לחכם וכו' פלומר שעינינו הרואות שהשכל והחומר אין להם זכרון בשוא לה בשפך הימים הבאים הפל שעת הבור דכפתיירה מתחילין לשקוע לעת זקנה הפל נשפח שפך החושים נחלשין משא"כ השכל יותר אא ומפן ראוי איהימות החכם עם הפסיל פלומר האיה שייך לומר שהשכל יהי אבוד באיבוד החומר פינן שהם חלוקין זה מזה דזה נחלש וזה מתגבר.

ונה פונת המאמר עד אברהם לא הנה זקנה דהנה הא ביהא תליא דאם נאמר דיש השארה לנפש יש מעלה וחשיבות ג"כ לזקנה דכיון שהיא חלק אלוה ממעל נחזק יותר בהחלש החומר אבל אם נאמר ח"ו שאין השארה לנפש והוא רק פח המורכב בחומר ממילא אין מעלה וחשיבות לזקנה דלעת הזקנה נחלש כמי שאר חושים שיש בהחומר.

והנה עד אברהם לא היו מאמינים בהשאת הנפש כי כל האמונות האמיתיות הביא אברהם אבינו ע"ה לעולם וזהו שאמר ז"ל עד אברהם לא הנה זקנה פלומר שלח הנה חשיבות לזקנה מאן דבעי משתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק פי דהנה ידוע כי אברהם מנהיגו של כל העולם כולו כמאמרם ז"ל בב"ב שאמרו במיתת אברהם נוי לעולם שאבדה מנהיגה נוי לספינה שאבדה קברניטה וכודאי כל מי שהי רוצה ליטול עצה מאברהם דכבר נחלש אצלו השכל מהזקנה.

ואח"כ פשנולד יצחק והי חכם כאברהם וכיון שלא הי מאמינים בהשאת הנפש והיו חושבין להזקנה חסרון להשכל א"כ מי שהי משתעי בהדי אברהם פי שרצה ליטול עצה ממנו הי משתעי בהדי יצחק דהיו חושבין דיצחק כיון שאיננו זקן עדיין הוא חכם יותר מאברהם דכבר נחלש אצלו השכל מהזקנה.

בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם. פי אחר שנטל עצה מיצחק חזר אצל אברהם מחמת שהנה זקן וראה הרבה מעשים לפניו כי כן הוא הדרך לשאול בזקנים אולי נזדמן לפניו מעשה כזה וראה בחוש וכיון שדבר זה תלוי באמונת השאת הנפש ובחסרון תמונה זו

נופל שְׁכַר וְעוֹנֵשׁ עוֹה"ב וְלִקְהָ בָּעֵי רַחֲמֵי שְׂיִפְנוֹסוּ דְבָרָיו בְּאַזְנֵיהֶם שְׂיִאֲמִינוּ בְּהַשְׁאֲרַת הַנֶּפֶשׁ וְהוּי זְקֵנָה.

הֵינּוּ שְׁנַתְחַשֵּׁב הַזְקֵנָה. וְלִזְהָ א"ש קוֹשֵׁת מְהַרְשֵׁ"א בַח"א דְלָמָּה לֹא הִבִּיא רַאֲי מְאֻדָּי זָקֵן וְאֲנִי זְקֵנִי דָשָׁם מִיָּרִי בְּעֵנֵינִי לִיָּדָה, וּבִדְבָרִים הַטְּבָעִים הַתְּלוּיִם בְּחוֹמֵר הָוִי זְקֵנָה וְלִקְהָ מְבִיא רַאֲי מְאֻבְרָהֶם זָקֵן בָּא בְּיָמִים שְׁמֵשׁם רַאֲי שְׁהַשְׁכֵּל נִתְחַזַּק בְּזְקֵנָה מִחֲמַת שְׂיֵשׁ הַשְׁאֲרָה לְנֶפֶשׁ מְדַכְתִּיב וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמִים דְּלִכְאוּרָה הוּא שְׁפַת יִתְרַ דְּמָה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְכִינּוֹן שְׁהוּא זָקֵן וְדָאִי שְׁבָא בְּיָמִים אֲלָא לְהוֹרוֹת זֶה דְּהִנֵּה הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּתוֹרָה נִקְרָאִים הַחֲכָמִים בְּשֵׁם זְקֵנִים כְּמוֹ וְעַלְתָּה יְבַמְתוּ הַשְׁעָרָה אֶל הַזְקֵנִים שְׁפִרְשֵׁי אֶל הַחֲכָמִים וְכֵן אָמְרוּ בְּש"ס זָקֵן זֶה קֵנָה חֲכָמָה וְלִזְהָ פְתִיב זָקֵן בָּא בְּיָמִים לְהוֹרוֹת פִּי הַחֲכָמָה שְׁלוֹ שְׁכָל שְׁנַתְרַבָּה הַיָּמִים נִתְרַבָּה הַשְׁכָּל יוֹתֵר וְיָמָּה שְׁלֹא הִבִּיא רַאֲי מְאֻבְרָהֶם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמִים דָּשָׁם נִכְתָּב אֲצֵל דְּבָרִים הַטְּבָעִיִּים מְעַנֵּינִי הַטְּבָעִים וּבִדְבָרִי דְלִשׁוֹן זְקֵנָה שֵׁם מוֹרָה עַל זְקֵנֵי הַטְּבָעִית הֵינּוּ שְׁבָאוּ בְּיָמִים כְּאֵלּוּ עַד אֲשֶׁר חָדַל לְהִיּוֹת לְשָׂרָה אֲנִיחַ כְּנֹשִׁים מִשָּׂא"כ הֵכָא דְמִיָּרִי בְּעֵנֵינִי נִשׁוּאִי יִצְחָק שְׁצָרִיף לִזְהָ עֲצָה וְחֲכָמָה מְפָרֵשׁ זָקֵן לְשׁוֹן חֲכָמָה וּבִזְהָ יִתְוַרְצוּ כָּל הַקְּוִשְׁיֹת לְמַעֲיָיִן בַּעֲזָה"י הַקְּרָה נָא לְפָנֵי וְגו' בְּמִסְכַּת תְּעִנִית שְׁלִישָׁה שְׁאֵלוּ שְׁלֹא כְּהוֹגֵן אֲלֵיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וְשָׂאוּל בֶּן קִישׁ וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי לִב' הַשִּׁיבוּ כְּהוֹגֵן לֹא' הַשִּׁיבוּ שְׁלֹא כְּהוֹגֵן וְכָל הַמְּאָמֵר הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד דַּעַת לְאָדָם שְׁכָל אָדָם מְחַוֵּיב לְחַקֵּר כָּל דְּבָר עַפ"י הַשְׁתַּדְּלוּת אֲנוּשִׁי וְשִׁיחֵי' יִרְאֵת ה' נִגְדַּד פְּנֵיו לַעֲשׂוֹת הַשְׁתַּדְּלוּת עַפ"י יִרְאֵת ה' וְלֹא לְסִמּוּךְ נִפְשׁוֹ עַפ"י הַגּוֹרְלוֹת אוֹ עַפ"י הַנֶּס וְזֶהוּ כְּפִי הַפְּתוּב (תְּהִלִּים) מַה' מְצַעְדֵי גְבַר כּוֹנְנוֹ וְדַרְכּוֹ יִחַפֵּץ כְּפִי הַכּוֹנֵן אֶף שִׁמְה' מְצַעְדֵי גְבַר כּוֹנְנוֹ וְהַכּוֹל מֵאֵת ה' וְאִין חֲכָמָה וְאִין עֲצָה וְגו' מ"מ וְדַרְכּוֹ יִחַפֵּץ כִּי הַקַּב"ה רוֹצֵה שְׁהָאָדָם יַעֲשֶׂה הַכּוֹל כְּפִי דַרְכּוֹ עַפ"י הַשְׁתַּדְּלוּת הַאֲנוּשִׁי בְּפַעֲלוֹת הַטּוֹבִים וְאִזּוּ יַחֲוֹל עָלָיו שְׁפַע אֶלְקוֹת.

וּבְבִיבְרָאֵר אָמְרוּ אֵל יִסְמוּךְ אָדָם עַל הַנֶּס שְׁאֲפִילוּ אִם עוֹשִׁין לוֹ נֶס מְנַכְּיִן לוֹ מְזִכּוּתָיו וְלִזְהָ הִבִּיאוּ חו"ל אוֹתָן ג' לְהוֹרוֹת אֶף שְׁלִכְאוּרָה נִרְאָה שְׁאוֹתָן הַב' שְׁאֵלוּ כְּהוֹגֵן הֵינּוּ שְׁאֵלוּ וְאֲלֵיעֶזֶר שְׁשָׂאוּל סִמּוּךְ עֲצָמוֹ שְׁאוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁהַקַּב"ה יַעֲשֶׂה נֶס ע"י רַאֲוִי הוּא לִישָׂא בְּתוֹ וְכֵן אֲלֵיעֶזֶר סִמּוּךְ עֲצָמוֹ עַל צְדָקַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְגַם הַסְּפִימָה מְדַעַתוֹ שְׁלוֹ הוּא טוֹב שְׁהָאִשָּׁה שְׁתַּהֲלִי גּוֹמְלַת חֶסֶד הוֹכַחַת וְלִזְהָ הִבִּיאוּ חו"ל לִיְמוּד ג"ש בְּכּוֹלֵן נִאֲמַר וְהִי'.

בְּאֲלֵיעֶזֶר נִאֲמַר וְהִנֵּה הַנְּעָרָה. בְּשָׂאוּל וְהִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יֵצֵא וְכו' בְּיִפְתָּח נִאֲמַר וְהִי הִינִצָּא וְלַמֵּד זֶה מִזֶּה בַּג"ש כַּמ"ש הַאֲלֵשִׁיף שְׁבָכָל מְקוֹם שְׁהִבִּיא הַמְּדַרְשׁ תִּיבּוֹת הַשְּׁוֹת לְלַמֵּד בַּג"ש בָּא, וְאִמַר דְּכָשָׁם שְׁיִפְתָּח שְׁלֹא כְּהוֹגֵן שְׁאֵל שְׁהָרִי הַשִּׁיבוּ שְׁלֹא כְּהוֹגֵן כִּי אֲלֵיעֶזֶר וְשָׂאוּל שְׁלֹא כְּהוֹגֵן שְׁאֵלוּ כִּי אִין לְסִמּוּךְ עַל הַנֶּס וְלֹא עַל צְדָקַת אָדָם כִּי אִפִּי הָאֲבוֹת אֲתֵר שְׁהַבְּטִיחָם הַקַּב"ה נִתְיָרָאוּ שְׁלֹא יִגְרוּם הַחֲטָא וְיַעֲקֹב שֶׁהִי הַבְּחִיר בְּהָאֲבוֹת וְהַבְּטִיחוּ הַקַּב"ה עֵנִין בְּהַשְׁתַּדְּלוּת אֲנוּשִׁי וְשְׁלַח דוֹרוֹן וְחִזְקָה בְּנֵיו לְשָׁנֵי מַחְנוֹת: לֹא אֲנוּכַל עַד אִם דְּבַרְתִּי דְבָרִי.

נִרְאָה טַעַם לִזְהָ לְפִי אָמְרָם בְּש"ס לָמָּה ת"ח דּוּמָה לְפָנֵי עַם הָאָרֶץ לְקִיתוֹן שְׁל זֶהָ כּו' אֲכַל עֲמוֹ דּוּמָה לְקִיתוֹן שְׁל חֲרָס כּו' עֵי"ש וְכֵן בְּאֲלֵיעֶזֶר שֶׁהִי דוּלָה וּמִשְׁקָה כּו' לֹא רָצָה לְדַבֵּר עֲמוֹ לְמַעַן לֹא יִגְרַע מִחֲשִׁיבוֹתוֹ אֲצֵלָם וְיִהְיוּ דְבָרָיו נִשְׁמָעִים אֲצֵלָם: מַה' יֵצֵא הַדְּבָר בְּמְדַרְשׁ מֵהֵיכָן יֵצֵא מֵהַר הַמְּוֹרֵה יֵצֵא.

רַבָּנוּ אָמְרִין מֵהֵיכָן יֵצֵא וּתְהִי אִשָּׁה לְכוּ אֲדוֹנֵיךָ וְהוּא תְמוּהָ וְלִינִישָׁב קִצְתָּ נִרְאָה שְׁתַּנָּא קַמָּא סָבַר שְׂאֵרָא מַה שְׂאֵמַר הֵנָּה רַבָּקָה לְפָנֶיהָ קַח וְלֵךְ סוֹכֵב עַל קְרָא דְמַה' יֵצֵא הַדְּבָר וְלֵזָה הַקּוֹשָׁה לּוֹ מֵהֵיכָן יֵצֵא דְמַנְסִיּוֹן שֶׁל אֲלֵיעֶזֶר אֵינוֹ מוֹרָה רַק שְׂרַבְקָה הוּא בֵּת זִוּגוֹ מִפְּלִ מְקוֹם מֵאִין מוֹכַח שְׂרַבְקָה תַּלְפָּה לִיצְחָק שְׂמָא רֵאוּי שְׂיִצְחָק יֵלֵךְ לִזְוִגְתּוֹ כְּמוֹ שְׂאֵמַר בְּעַל הָאֲבִידָה מְבַקֵּשׁ אֲבִידָתוֹ וְלֵזָה אָמַר שְׂמַהֵר הַמּוֹרֵה יֵצֵא שְׂפִינּוֹן שְׁנַתְקַדֵּשׁ יִצְחָק בְּהַר הַמּוֹרֵי' שׁוּב אִי אֲפֹשֶׁר לְצִאת מֵאַרְץ הַקְּדוּשָׁה כַּמ"ש רש"י בְּפִרְשַׁת תּוֹלְדוֹת בְּפָסוּק דְגוֹר בְּאַרְץ הַזֹּאת.

וְהָרִי מַה' יֵצֵא הַדְּבָר שְׂרַבְקָה תַּלְפָּה אַחֲרָיו וְלֵזָה אָמְרוּ לּוֹ הֵנָּה רַבָּקָה לְפָנֶיהָ קַח וְלֵךְ וּרְבָנוּ פְּלִיגִי וְאָמְרִי מֵהֵיכָן יֵצֵא וְתִהְיֶיאִשָּׁה לְכוּ אֲדוֹנֵיהָ כְּלוּמַר מַה שְׂשִׂאֲלַת מֵהֵיכָן יֵצֵא הַדְּבָר קַח אֶת רַבָּקָה וְלֵךְ לֹא פּוֹנוּנוּ כָּלֵל בְּאַמְרָם מַה' יֵצֵא הַדְּבָר וְאֵינוֹ מוֹסֵב רַק עַל וְתִהְיֶיאִשָּׁה לְכוּ אֲדוֹנֵיהָ כִּי מֵהַנְּסִיּוֹן שֶׁל אֲלֵיעֶזֶר אִי אֲפֹשֶׁר לְהוֹכִיחַ רַק וְתִהְיֶיאִשָּׁה לְכוּ אֲדוֹנֵיהָ וְהוֹלֵכַת רַבָּקָה עָשׂוּ לְבַחֲרֵתָם וְלֵזָה חֲזָרוּ אַח"כ וְאָמְרוּ תִּשָּׁב הַנְּעִרָה אֲתָנוּ וְכוּן שְׂאֵלוֹ לְרַבָּקָה הַתְּלִפִי עִם הָאִישׁ וְגו': פִּרְשַׁת תּוֹלְדוֹת.

וְאַלְהָ תּוֹלְדוֹת וְגו'. הַמְּקַרְאוֹת הַלְלוּ תְמוּהֵימָּ שְׂיִיחֹס יִצְחָק לְשִׁבְחָ וּרַבָּקָה לְגִנְאִי מַה שְׂפָכַר יְדוּעַ וְגַם מַה שְׂאֵמְרָה א"כ לְמָה זֶה אֲנֹכִי אֵין לּוֹ פִּירוּשׁ וְנִרְאָה כַּפְרֵשׁ"י דְרֵשׁ"י פִּירֵשׁ וְיִתְרוּצְצוּ הַבְּנִים בְּקַרְבָּה פְּשִׁתָּהּ עוֹבְרַת עַל פֶּתַח בֵּית הַמְּדֻרָשׁ יַעֲקֹב מִפְּרָכֶס לְצִאת וְהַפּוֹנוּנָה שְׂבִמְקוֹם קְדוּשָׁה נִתְעוֹרַר בְּהוֹלֵד הַתְּעוֹרְרַת קְדוּשָׁה וּבְמְקוֹם טוֹמְאָה הַרְגִישָׁה שְׂיִתְעוֹרַר בְּוֹלֵד הַתְּעוֹרְרַת טוֹמְאָה וְאָמְרָה רַבָּקָה אַחַר שְׂהַרְגִישָׁה שׁוֹשׁ בְּהָ תְּאוּמִים קְדוּשָׁה וְטוֹמְאָה וְהִיתָה חוֹשֶׁבֶת בְּדַעְתָּהּ כִּי א"א שְׂשִׁרֵשׁ הַטוֹמְאָה אֲשֶׁר בְּקַרְבָּה יְהִי מִמֶּנּוּ כִּי בְּהַעֲקִידָה נִפְסְקָה זִנְהָמָא מִמֶּנּוּ ע"כ בְּוֹדָאֵי הַכַּח הַרַע אֲשֶׁר בְּקַרְבָּה הוּא מִמֶּנָּה וְלֵזָה אָמְרָה א"כ פִּי' א"כ הַדְּבָר הַזֶּה הֵינּוּ שְׂיֵשׁ בְּקַרְבָּה כַּח הַטוֹמְאָה לְמָה זֶה פִּי' מֵאִין זֶה הוּא בָּא בְּוֹדָאֵי לֹא מִיִּצְחָק הוּא זֶה וְזֶה אֲנֹכִי פִי' וְדָאֵי אֲנֹכִי הוּא הַסִּיבָה לְזָה.

וְלֵזָה הַקְּדִים הַפְּתוּב יִיחֹס שְׁלוֹ לְטוֹב וְיִחֹס שְׁלָה לְגִנְאִי לְהַקְּדִים לְסִיבַת טַעֲנָתָה וְסִבְרָה שְׂהַקְּדוּשָׁה שְׂבִקְרָבָה הוּא מִפְּאֵת יִצְחָק וְהַטוֹמְאָה הוּא מִצְדָּה מְזוּנְהַמַּת אֲבוֹת שְׁלָה וְע"כ הַלְכָה לְדְרוּשׁ אֶת ה' וְהַשִּׁיבוּ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָהּ וּמִמַּעֲיָה יִפְרְדּוּ פִי' שְׂגַם מִמֶּנָּה וּמִפְּחָה יֵצֵא הַקְּדוּשָׁה וְגַם לָהּ חֵלֶק מִהַקְּדוּשָׁה: מְכָרָה כִּיּוֹם אֶת בְּכֻרְתָּהּ לִי.

וְהוּא תְמוּהָ מְאוֹד דְּמָה עֲנִין מְכִירַת הַבְּכוֹרָה שְׂמִכְרָ עָשׂוּ לִיעֲקֹב וּבְרַכְתָּ יִצְחָק בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ דְּוִקָא וְעֲנִין אֶהְבַּת יִצְחָק לְעָשׂוּ שְׂנִירָה כְּלוּ תְמוּהָ לְכַאוּרָה וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ. דָּא"י גִּיתָן לְאַבְרָהָם שְׂנִירָה קוּם הַתְּהִלָּה בְּאַרְץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה אָמְרוּ חז"ל שֶׁהִי' פְּדִי לְקַנּוּתָהּ וּבַפ' לָהּ פִּרְשׁ"י אֶקְרָא דוֹהִי' בְּרַכָּה הַבְּרַכָּה מְסוּרָה לָהּ ע"ש וְהֵנָּה עֵיקַר הַבְּרַכּוֹת הוּא יְרוּשַׁת אֶרֶץ כְּדַכְתִּיב וְיִתָּן לָהּ אֶת בְּרַכְתָּ אֲבְרָהָם לְרַשְׁתָּהּ אֶת אֶרֶץ מְגוּרָה בְּרַכָּה זֶה מְסַר כְּפִד אֲבְרָהָם שֶׁהִי' לּוֹ ב' בְּנִים יִצְחָק וְיִשְׂמַעֵאל וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה רְשׁוּת לְאָב לְהַנְחִיל לְמִי שְׂיִרְצָה וְהַקְּב"ה גִּילָה לּוֹ בְּיִצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע לְמַעַן יוֹכַל לְיִתָּן אוֹתָהּ לִיצְחָק וְלֹא לִישְׂמַעֵאל וְעֵינִין סִפֵּר פִּרְשַׁת דְּרַכִּים שְׂכַתָּה שְׂצָרִיהָ דְּוִקָא לְשׁוֹן יְרוּשָׁה שְׂאִי לָהּ הַפְּסִק וְיִצְחָק שֶׁהִי' לּוֹ ב' בְּנִים יַעֲקֹב וְעָשׂוּ וָא"ל בְּיִצְחָק וְלֹא כָּל יִצְחָק וְלֹא גִילָה לְמִי יְבָרַךְ לְהִיּוֹת יוֹרֵשׁ א"י מִטַּעַם שְׂאֲבָאֵר אִי"ה בְּסוּמָה וְכִינּוֹן שְׂנִירָה הַתּוֹרָה רְשׁוּת לְאָבִיו לְהַנְחִיל לְמִי שְׂיִרְצָה וְכְמוֹ שְׂמַחֲלַק הִירְוּשָׁה כֵּן יְקוּם שַׁע"י הַדִּין.

והיא מביא ליצחק, לזכות הירושלמי לא וזהו עיקר הברכה כמ"ש ויתן לה אתי ברכת אברהם לרשתה את ארץ מגורי. מ"מ בחלק הברכה לא ניתן רשות וכמאמרו ית' לא יוכל לבפר את וכו' והיא הו' צריה להוריש רק לאחד ואמרו ותברך פי ביצחק ולא כל יצחק ולא הי' יכול להוריש את הארץ רק לעשו ולא ליעקב וא"ל הא אף חלק הברכה יכול לגמור בלשון מתנה כמבואר בח"מ סי' רפ"א זה אינו דכיון שאמר הוא ותברך שיהי' לאחונה הני פאומר ע"מ להוריש לבינה שאין להם רשות למכור וליתן רק להוריש דדיבור הב"ה עדיף מתנאי פפול שלנו ועוד כל דבר שהוא ממון גבוה ומגבוה קא זכי אין בו זכות של מכירה ונתינה רק ירושה כמו מעשר שני לר"מ דאמר ממון גבוה הוא ואין לה ממון גבוה יותר מא"י ובגלל זה עלה בדעת יצחק שפעשו יבנה אומה הישראלית אף שהוא רשע אפטר שיעשה תשובה או שיהי' לו בנים צדיקים שפיון שהוא יתעלה סובב שהוא יהי' בכור ובנדאי לו לבד יתקנים הארץ שהי' יודע מאמרו ית' כי ביצחק יקרא לה זרע ולא כל יצחק או שהי' יודע בנבואה שלאחד יתקנים והי' חושב שפנדאי הוא עשו וחשב שפיון שלעשו יהי' א"י גם הבה"מ והתורה ונתן לו ג"כ פי הא ביה תליא ויעקב לא הו' יכול לקנות מעשו חלקו בירושלמי הארץ רק חלק בכוה פי חלק פשיטות אינו יכול למכור דהאומר מה שאירש מאבא מכור לה אינו פלוס משא"כ חלק בכוה דמתנה קריא רחמנא ויכול אדם לסלק עצמו אף קודם שפגיע לידו כמבואר בב"ב דף קכ"ז גבי אין לו לבכור קודם חלקה וכ"כ בהג"א בב"ב בפשנה דאיש פ' בכור לא יטול פי שנים דהבכור יכול למחול חלק בכוה דמתנה קריא רחמנא דאין מזכין לאדם בע"כ וכיון שאמר לא נחא לי במתנה יכול לסלק את עצמו מחלק בכוה ולזה לא קנה מאתו רק חלק הברכה ולזה אתי שפיר מה שפרש"י ששאל עשו מה מעלת הברכה ואמר לו שהעבודה בבית המקדש בפפורים והנכנס לבית המקדש שחיי יין ובפרועי ראש חייב מיתה והנה בית המקדש לא הי' עדיין ולא הי' עתיד להיות בימיו ומה הנה ענין ליעקב לומר פדברים האלה אלא ודאי פה הנה הענין ששאל עשו מעלת הברכה ואמר לו האמת שפעלתו גדול מאוד שפניו יעבדו להשי"ת וניתן להם קדושת הארץ ובה"מ ק והתורה ועשו מאס מאוד בקדושת הארץ ובעבודת השי"ת ומאס במעלות הארץ שלא הי' רוצה שיהי' עליו השגחת השי"ת להענישו ולזה אמר אנכי הולך למות פשאכנסו פחת השגחת השי"ת ולמה זה לי בכורה, וסילק עצמו מחלק בכוה שנותן לו במתנה ומחל לאביו שיתנה ליעקב ועכשיו יבא ליצחק לסלק אותו ג"כ מחלק הפשיטות ויצחק לא הי' יודע מזה ורצה לברך לעשו לפני מותו כו ניתן לו רשות להנחיל ורצה ליתן לעשו כל הארץ בירושלמי ויעקב לקחה בחכמתו ולזה בברכת יעקב אמר ויתן לה אלקים מטל השמים.

שא"י הוא רק פחת השגחת הבורא ולא ארצות פחת המזל ולה נא אמר לעשו רק מטל השמים ומשמני הארץ יהי' מושבך. ולזה פשאמר עשו ליעקב בכרתי לקח אמר יצחק גם ברוך יהי' כמו שפרש"י.

ומה שסיבב הקב"ה להטעות את יצחק נראה לי טעם נכון וגם מה שאמר לעשו והי' פאשר תריד ופרקת עולו מעל צנאריה וקשה הלא א"א לבטל את הברכה אפילו במקצת פיון שפבר פרכו סתם וכיון שאינו יכול לבטל א נו יכול לעשות בו תנאי דקיי"ל הכי.

ונראה דהיינו עפ"י מ"ש הזה"ק הטעם לקיחת הבכורה מראובן ונתנה ליוסף משום דראובן הוא בכור במעשה ויוסף הוא בכור במחשבה וע"י חטא יוכל ליקח מבכור במעשה ונתנה לבכור במחשבה ולקח סיבב הב"ה שיטעה יצחק במה שפירף את יעקב ויהי' במחשבתו שהוא עשו ונתפרף עשו במחשבה ויעקב במעשה ולכן פשטאוי ישראל והי' באפשרות להעתיקו מיעקב ממה שבמעשה למה שבמחשבה משא"כ אם הי' יעקב נתפרף במעשה ובמחשבה אפי' פשה' חוטא לא היה נשתנה ברכתו ממנו אבל פיון שיעקב נתפרף במעשה ועשו במחשבה.

לזה פשטא יעקב יוכל הברכה שיעתיק ממנו לעשו לזה מאמר יצחק לעשו מה אעשה לה בני לבטל הברכה אי אפשר אבל זה יהי' מוכתח לה פאשר יחטא יעקב שפודאי יעתיק הברכה לה פי לזה פיון השי"ת שאתה תתפרף במחשבה: אנכי עשו בפרף עיי' רש"י.

ולענ"ד נראה ליישב גם כי אמרו במסכת שבת מנין לנוטריקון מן התורה דחז אמר אברהם אב המון גוים נתתיה וסד אמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אנכי אנא נפשי פתבית יהבית כו' והוא תמוה דבשלמא מאן דיליף מאברהם אב המון גוים יליף שפיר נוטריקון מן התורה שהרי התורה בעצמה דרשה נוטריקון משא"כ מאן דיליף מאנכי היא גופא קשיא מנין לה לדרוש נוטריקון באנכי דלמא פפשוטו דהא לא קשה כלל על הפסוק לזה נראה כי מלת אנכי ומלת אני הנאמרים בתורה הן שתי מלות נפרדות דהנה אנכי נלמד מקרא (עמוס ז) דהנה ה' נצב על חומת אנה ופרש"י דאנה הוא קו משקולת להשוות פני החומה והוא מדבר בעדו אם ירצה לומר שהוא האיש הראוי לדבר זה עפ"י קו המשקולת אומר בלשון אנכי וכאילו אומר אני הוא הקו המשקולת השייך לדבר זה.

משא"כ מלת אני נאמר אם ירצה לומר שהוא האיש ממש כי מלת אני נבנה ממדבר בעדו. א' מיחיד עתיד אפקוד.

נ' מרבים עתידים נפקוד. י' מיחיד עבר כמו פקדתי.

ולזה אמרה רות לבועז אנכי רות אמתך דכיון שרצתה לומר שהיא זיווגו לכן אמרה אנכי רות אמתך ופרשת כנפיה הפנונה שהיא ראתה ברוח הקודש שהיא זיווגו הראוי' לו ע"פ קו המשקולת לכן אמרה אנכי רות אמתך ולא אמרה אני.

ולזה יעקב שהי' לו דין עם עשו שהוא הבכור וממילא הוא ראוי ליקח בדין הברכות וידוע שהשמות של יעקב ועשו נאמר על שם התאר כי יעקב הוא מלשון יעקב שהצלתו הוא בעקב וסוף דהיינו העוה"ב משא"כ עשו כי השל"ה שהוא זוכה בעולם העשיי' ולזה שייך שפיר אנכי עשו בפרף והיינו שבקו המשקולת אני שייך להיות עשו בפרף כלומר שגם העוה"ז שהוא העולם העשיי' שייך לי.

לזה אמר לשון אנכי ולא אמר לשון אני לזה חזר ושאל לו אביו האתה זה בני עשו כמו שאמרת מקודם דהוא תמוה ולפמ"ש א"ש, ולפ"ז א"ש מה דיליף בש"ם מאנכי ה' אלהיך נוטריקון מן התורה מנין כי הי' קשה להש"ס דאמר הב"ה לשון אנכי דמשמע דעל קו המשקולת הי' מחויב הקב"ה בהצלת ישראל פאב לבן או כבעל לאשתו או פאדון לעבדו וידוע כי הוא אינו צריך לברואיו כי אם יצדק מה יתן לו ואין לו ייחוס ודמיון לברואיו

ולזה לא הי' צריף לו לומר לשין אנכי שיהי' שייך לשון שייכות והתחייבות לענין הוצאה ממצרים והי' לו לומר לשין אני ולזה מוכח מפאן נוטריקון שהפנונה בשם אנכי להורות סימן שהאשה קודם שנשארה הבעל אין לה שום התחייבות עליו אבל אחר שנשארה שהתחייב עצמו בכתיב לאשתו באה אליו בכח פתח התחייבות שיש לה עליו לכן אמר הקב"ה אנכי נוטריקון אנא נפשי כתבית והי' הוא שאמר הב"ה שמעצמי כתבתי והתחייבתי עצמי בכתיב לכם כבעל לאשה ואחר התחייבות מחויב אני על קו המשקולת לכל מה שעשיתי לכם וזה אנא נפשי כתבית והי' כל מה שאני עושה פם: במדרש פרשה זו אר"י חלום קשה ונבואה קשה אבל שוטה אריכת ימים מבטלת נבואה קשה מנין שפך היו אומרים ישראל לנביא ארכו הימים אבד כל חזון אבל שוטה אריכת ימים מבטלתו.

מיצחק דכתיב פי ארכו לו שם הימים מיד והנה יצחק מצחק ע"ש ועיני' פרש"י והוא דחוק מאוד ולפענ"ד בכוננתם פי אבל שוטה דקאמר היינו שייצחק אחר שאמר אחותי הוא נדאי הי' מרחק עצמו מרבה שלא יהי' נראה כלל כאיש ואשתו והוא נוהג עצמו כאבל שאסור בקירוב אישות ולזה נקרא אבל שוטה היינו בשביל שטות של אבימלך שהי' כל עסקיו רק להרהר בנשים יפות ולזה נקרא יצחק אבל שוטה ואמר שאריכות ימים מבטלתו שאחר שארכו הימים ולא השגיח ע"ז ביטל אותו האבילות כמו שאריכת ימים מבטלת את הנבואה קשה ומ"ש ריב"א הוא מאמר בפני עצמו: ויחפור באר אחרת וגו' נראה שבא לרמז על הבית המקדש כי הוא מקור השפע רבה והוא מעיון השפע היורד לעולם על ידו ושני פעמים עתיד ליחבר והג' יהי' קיום (לנח) [לנצח] ולזה אמר שעל הג' לא רבו עליה ולכך נקרא שם הבאר הראשון עשק והב' שטנה.

פי הבית הראשון נחרב בעון ע"ז ורבו על תפענן שנאמר למה תריבו אלי כלכם וכן פי ריב לה'. וזהו עשק פי התעשקו עמו היינו עם הקב"ה ובית השני נקרא שטנה ע"ש שנחרב בעון שנאת חנם והג' רחובות פי יתקיים לעולם ולכך נכתב הבאר הראשון אשר חפר בימי אברהם אביו פי נבנה בזכות אברהם: הפטרה אהבתי אתכם ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי וגו'.

והוא תמוה דשאל במה אהבתנו והשיב ואוהב את יעקב והי' לו לחשוב הטובות שעשה קב"ה עם ישראל וגם השאלה ששאל במה אהבתנו קשה דידוע לכל הוא הטובות שעשה הקב"ה עם ישראל ונראה לפרש דאח הוא לשון צרה כמבואר בסנהדרין (דף קב) אח לשמים כמו ואח לצרה יולד ופרש"י שם דאח לשון צער הוא ולזה ג"כ אמר הנביא ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב הלא עכשיו עשו הוא צרה גדולה ליעקב היינו לישראל שמצערין אותנו עד למאוד שהם ברום וישראל בשפל ומצרים לישראל בעשים ראשים.

וע"ז אמר הנביא לתרץ זה שצרה זו שמצירין אותנו לאו משום שנאה הוא ח"ו רק אדרבה ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי בזה שאנו מייסר אותו פי את אשר יאהב ה' יוכיח פענן שאמר הנביא אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי שפירשו המפרשים כי הנפילה בעצמה הוא עצם הקימה ואת עשו שנאתי פי במה שעשיתנו רצועה מרדות הוא מתמת שנאה וסופו ענש יענש כמו שפסוקים ואשים עריו מדבר: פרשת ויצא ויצא יעקב.

במדרש וְהָלֵא הַרְבֵּה חֲמוּרִים יָצְאוּ וְהַרְבֵּה גְּמֵלִים יָצְאוּ עִמּוֹ אֲלֵא כְּשִׁינָא צְדִיק מִן הָעִיר עוֹשֶׂה רוּשָׁם פְּנֵה זִינָה פְּנֵה הוֹדָה פְּנֵה הַדְּרָה. וְהוּא תְּמוּהָ.

וּלְיִישׁב נִרְאָה דְּלִשׁוֹן יָצָא קָשָׁה לוֹ דְּלִשׁוֹן יָצָא לֹא שִׁינָה רַק עַל מִי שְׁעוּקָר דִּירָה מִכָּאן לְגַמְרֵי אֲבָל עַל מִי שֶׁהוֹלֵךְ לְסַחֲוֹרָה אוֹ לִישָׂא אִשָּׁה וְנִדְעָתוֹ לְחִזּוֹר וְלִמְהִדָּר לֹא שִׁינָה לִשׁוֹן יָצִינָה כָּלֵל רַק לוֹמַר שְׁפִלוּנֵי הַלֶּךְ לְמָקוֹם פְּלוּנֵי וְגַם דְּרַךְ הַמְּדַרְשׁ בְּקוֹשְׁתוֹ בְּכֹאן דְּרַךְ מְלִינָה פִּינּוֹן שִׁיעָקֵב וְנִדְאֵי לֹא יָצָא מֵאַרְצָה הַקְּדוּשָׁה לְקַבּוּעַ דִּירָה בְּמָקוֹם אַחֵר רַק שֶׁהִלֵּךְ לִישָׂא אִשָּׁה וְלְחִזּוֹר פְּעִין הַחֲמָרִים וְהַגְּמֵלִים הַיּוֹצֵאִים לְסַחֲוֹרָה כִּי כֵּן דְּרַךְ הַש"ס לְקַרָא לְהוֹלְכֵי מִסְחָר חֲמָרִים גְּמֵלִים כְּמוֹ בְּכַתְּוֹבוֹת דְּרַף ס"א הַחֲמָרִים אַחַת בְּשַׁבַּת הַגְּמֵלִים כּו' וּבְנִדְאֵי לֹא שִׁינָה לוֹמַר עֲלֵיהֶם שִׁינָא.

וּא"כ קָשָׁה זֶה הַלִּשׁוֹן וְיָצָא שְׁכַתֵּב קָרָא וּלְזֶה הַשִּׁיב הַמְּדַרְשׁ שֶׁלִּשׁוֹן וְיָצָא נְאֻמָּר עַל זִינָה וְהוֹדָה שִׁינָא מִמְּנָה תִּיכְרַף שֶׁהִלֵּךְ מִשָּׁם לְמָקוֹם אַחֵר: וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם. בְּמִדְרַשׁ רַבְּנָן אֲמַרִין מִיַּעֲוֹט אֲבָנִים שְׁנַיִם אֲבָרְהֶם יָצָא מִמְּנֵו פְּסוּלָת יָצָא מִמְּנֵו פְּסוּלָת אֲנִי אִם מִתְּאֲחָדוֹת ב' אֲבָנִים זֶה לְזֶה יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁאִין יָצָא מִמְּנֵי פְּסוּלָת וְכו' וְהוּא תְּמוּהָ.

וְגַם מֵה שְׁאֲמָרוּ שֶׁהִיוּ אֲבָנִים מְרִיבוֹת זֶה עִם זֶה אֲמַר עָלֵי גֵיחַ צְדִיק אֵת רֵאשׁוֹ וְכו' וְהוּא תְּמוּהָ. וְנִרְאָה שֶׁהַדְּבָרִים אֵלּוּ נִרְאָה לוֹ בְּמִרְאָה דְּאֲבָן נְאֻמָּר עַל יִשְׂרָאֵל כְּדָכְתוּב פ' וַיַּחֲזִי מִשָּׁם רֵעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל כִּי אֲבָן הוּא לִשׁוֹן יְסוּד וְהִרְאָה לוֹ שְׁעֵתִידִין יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּק לְב' מַלְכוּת יְהוּדָה וְאַפְרַיִם כְּדָכְתִּיב (יַחֲזו' לַד) לְקַח עֵץ אֶחָד וְכָתוּב עָלָיו הוֹדָה וְגו' וְעֵץ אֶחָד וְכָתוּב עָלָיו לְיוֹסֵף וְקָרַב אֶתְּמָם אֶחָד אֶל אֶחָד וְהִיוּ לְאַחֲדִים.

וַיְדוּעַ שְׁכַשְׁיֵשׁ מִחֲלֻקַּת בְּיִשְׂרָאֵל עֲלוּלִים לְאַבְד כְּדָכְתִּיב (הַשְׁעֵ יוֹ) חֲלַק לְבָם עֵתָה יֵאָשְׁמוּ וְאַלוּלֵי זְכוּתָא דִּיעָקֵב לֹא הֵינּוּ מִתְּקַיְיָמִים ח"ו בְּשַׁעַת הַמַּחֲלֻקָּה וְזֶהוּ שֶׁהִרְאָה לוֹ שְׁנֵי אֲבָנִים כְּלוֹמַר שְׁאֲבָן יִשְׂרָאֵל יִתְחַלֵּק לְשְׁנַיִם וְלִכְרָה אֲמָרוּ בְּלִשׁוֹן מְלִינָה שְׁכַל אֲבָן אֲמַר עָלֵי גֵיחַ צְדִיק אֵת רֵאשׁוֹ כְּלוֹמַר שְׁעִיקָר מִחֲלֻקַּתְּם לֹא יְהִי ח"ו עַל עֶסְקֵי עוֹה"ז רַק עַל מְלִי דְשְׁמִיָּא וְכָל אֶחָד אֲנֻמָּר עָלֵי גֵיחַ צְדִיק רֵאשׁוֹ וְהֵינּוּ צְדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם זֶה הַקַּב"ה שְׁכ"א אֲמַר שֶׁהוּא חָשׁוּב יוֹתֵר אֲצֵל הַקַּב"ה וְהִרְאָה לוֹ בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה שֶׁלְּבִסוּף נִתְאַחְדוּ כְּדָכְתִּיב (יַחֲזו' לָה) וְהִי לְעֵץ אֶחָד וְזֶה הִי מֵאֲמַר יַעֲקֹב שְׁאֵם יִתְאַחְדוּ לֹא יְהִי בָּהֶם פְּסוּלָת מִשְׁא"כ אִם הִיוּ נִשְׁאָרִים בְּמִחֲלֻקַּתְּם בְּנִדְאֵי שְׁהִי עכ"פ לְפְּסוּלָת: וַיִּדָּר יַעֲקֹב נָדָר.

כְּתוּב זֶה תְּמוּהָ מְאֹד דְּאִין זֶה דְּרַךְ לְצְדִיק לוֹמַר כְּרָה דְכְּשִׁיעֵשָׁה לוֹ הַקַּב"ה כָּל הַטּוֹבוֹת אֲזַ יַעֲבֹד לְהַקַּב"ה מְשָׁלוֹ. וְגַם קָשָׁה דְקָאֲמַר וְנָתַן לִי לֶחֶם לְאֶכֹּל וְגו' וְלֹא קָבַע לוֹ זְמַן דְּמִשְׁמַע לְעוֹלָם וּא"כ אֵימַת יְקַיִים נָדָרוּ.

וְגַם שְׁמִקְוֹדֵם אֲמַר רַק שֵׁם אֱלֹהִים לְבַד וְאִת"כ וְהִי ה' לִי לְאֱלֹהִים וְעוֹד קָשָׁה דְחַז"ל לְמָדוּ מִכָּאן שְׁנוֹדְרִין בְּעַת צָרָה וְהוּא תְּמוּהָ עֲכָשְׁוֹ שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ הַקַּב"ה שְׁזַרְעוּ יְהִי כְּעַפְרָה הָאֲרָץ וְלֹא עַת צָרָה הִיא לִיעָקֵב.

וְלְזֶה נִרְאָה דְלֹא אֲמַר זֶה רַק בְּשֵׁם כְּנָסַת יִשְׂרָאֵל זָרְעוּ וְקָרָאוּ בְּשֵׁם עֲצָמוֹ אַחֵר שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ הַקַּב"ה שְׁזַרְעוּ יְהִי כְּעַפְרָה הָאֲרָץ שְׁפִירְשׁוּ בּוֹ שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ שְׁאֵף הַיִּשְׂרָאֵל יְהִי נְחֻשְׁבִים כְּעַפְרָה הָאֲרָץ וְכָתְבוּ הַמְּפָרְשִׁים דְּהַפְּנוּנָה שְׁאֵף אִם יְדוּשׁוּ אֵת יִשְׂרָאֵל כְּעַפְרָה לְדוּשׁ יִתְקַיְיָמוּ לְנֻצַח וְאֲזַ יְהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת וְהוּ' עַת צָרָה וְהִי יִרָא כִּי אֲפָשָׁר מִחֲמַת שֶׁהַדְּבָר תְּלוּי

בבחינתם ומחמת צרת גלותם אולי יגרונם החטא ח"ו שיתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ולזה אמר אם יהי' אלהים עמדי ושמרני בדרך הנה אשר אני הולך פ"ה כי הגלות נקרא דרך אשר הישראל הולכין שם להזדכך ולכן הבטיח לו הקב"ה ושמרתיה בכל אשר תלך ונהשיבותיה רימז לו ע"ז שישמור הישראל ויחזיק בימין שלא יצאו מפלל ישראל בכל מקום אשר ילכו מגולה לגולה ומה שאמר ונהשיבותיה רימז לו שישובו לאדמתם וכל הבטחות לא הנצרכו רק לזרעם ולהם בעצמם לא היו צריכין להבטחה כי מעשיהם יקרבו כמאמר התנא לבנו מעשיה יקרבו ומעשיה ירחקו (עדיות פ"ה) וכיון שבעלי בחירה הן מה זה ענין הבטחה ממ"נ אם יטיבו מעשיהם א"צ להבטחה ואם ח"ו יריעו מעשיהם אין תועלת בהבטחה כמו שמצינו בכמה מקומות שיראו שפא יגרונם החטא וגם ה' אוהב משפט ומה"ת יטיב ה' להם כשירעו מעשיהם ח"ו ועיקר לא הי' רק על זרעו דאף אם לא יהי' ח"ו פדאי להיות שוכן בתוך טומאתם יטיב להם בזכות אבות וזה שאמר יעקב שאם יהי' אלהים עמדי והיינו עם זרעו שהם נפשו ממש ונקראים בשם יעקב ושמרני כמ"ש ונתן, לי לחם לאכול פ"ה שלא ימותו ברעב ובחסר כל כי מחמת שאין מזל לישראל ואם ח"ו סילק שכנתו מהם הרי הם מוטלים ברעב ובחוסר כל וממילא לא יוכלו להטיב מעשיהם.

כי אם אין קמח אין תורה ושבתי בשלום היינו שישובו בשלום אל בית אבותם והי' ה' לי לאלהים פ"ה אחר שישובו לאבותם ואז יהי' השם שלם והי' לו לאלהים היינו שיהי' הפל במדת הרחמים ולא במדת הדין ואז האבן הזאת אשר שמי מצבה יהי' בית אלהים היינו שיבנה בהמ"ק על תילה ואז כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך כענין שאמר הנביא הביאו כל המעשר אל בית האוצר שלא יהי' עוד עני בקרב הארץ וכל המעשר יהי' קודש לקרבנות ונהו עשר אעשרנו לך ומה שכתב וידר יעקב נדר אם יהי' אלהים וגו' אם זה אינו תנאי רק חיוב כמו השלשה אם שחשב בב"מ דף קי"ד פלומר שגדר נדר ולומר מחמת שאלהים יהי' עמדי וגו' לך הנני נודר נדרי והיינו שיקרב קרבנות כמו שפרש"י בפתוב אשר נדרת לי עיי"ש: וירא ה' כי שנואה לאה והוא תמוה כמה שתמה הנהר דכל בגין מעלי הנה מלאה והן בני שנואה.

ונראה דהפוננה כי יעקב בראותו ברוה"ק כי זיווגו היא רחל וחשב כי כמו שאברהם הוצרך לב' נשים מחמת כי עדיין לא נסתלק הזנהמא ולא היתה מטתו שלימה והוצרך אחת ממנה ישמעאל אף שהגר היתה ג"כ צדקת דלכך נקראת קטורה שמעשי' פקטרת מ"מ מחמת ששרה היתה קדושתה גדולה לא הי' פדאי שיצא ממנה ישמעאל והוצרך לישא את הגר רק יצחק משום שהי' לו קדושת עולה והוצרך לצאת עשו מרבקה וחשב יעקב בראותו שבעל הסיבה סיבב שנשא עוד אמת על רחל חשב שפא עדיין לא נטהר עוד הזנהמא מכל וכל ולא יהי' ח"ו מטתו שלימה ולכך הוצרך לישא את לאה בכדי שלא יצא ח"ו זרע רע מרחל הגם שלא היתה צדקת כמו כן הגר היתה ג"כ צדקת לזה וירא ה' כי שנואה לאה היינו כי היא שנואה בנשואין כמו שדרישו חז"ל באחת אהובה ואחת שנואה והנה הנשואין שלה הי' שנואה בענין שחשב שלא יהי' ח"ו מטתו שלימה ממנה ויפקון מיני' ח"ו זרע דלא פשר ועם כל זה אהבה אהבה גמורה כמו שנאמר ויאהב גם את רחל מלאה משמע שאהב גם את לאה אהבה רבה וגמורה לצדקתה כי בהדי כבשי דרחמנא למה לך ואם לא נטהר מזנהמתו עדיין ומוכרת הוא שלא תצא הטומאה

והקדושה מרחם אחד מה היא חייבת בדבר רק שחשב שרחל מעולה ממנה והקדושה ממנה תצא וכראות השי"ת את זה נתן לה ה' הריון שיראה תיכף בלידת ראובן מה זרעא מעליא דיפניא ממנה כי בנודאי ניפר תיכף בהריונה ובלידתו כי הוא זרע ברך כמו שהכירה רבקה בהריונה בהליכת בהמ"ד שיעקב מפרכס לצאת ועוד נראה הטעם שסיבב הקב"ה זה פדי שיהי' ראובן הבכור במעשה ויוסף בכור במחשבה.

כמבואר בזהר כי אם יחטא ראובן ילקח הבכורה ממנו וינתן ליוסף: ותקרא שמו ראובן כי אמרה ראה ה' בעניי וגו' בגמרא (ברכות דף ח) אמרינן מפני מה נקרא שמו ראובן וכו' במדרש אמר הטעם על כל השבטים מפני מה נקראים שמם כן.

ולכאורה קשה דהא הטעם מפונרש בתורה, ונראה דהנה אמרו במדרש צדיקים שמם קודם דכתיב ושמו מרדכי ורשעים הם קודמים לשמם. וקשה הא מצינו ה' שמו ונקתב הוא קודם.

וכן מצינו ברשעים שמם קודם דכתיב ולרבקה אח ושמו לבן. ולכן נראה דיש להבין דבצדיקים שמם קודם וברשעים הן קודמים לשמם.

ומה הפרש בין זה לזה ולהבין נראה דהנה בש"ס אמרו ר"מ דייק בשמא באחד שהי' שמו פיזור ואמר כי הוא רשע ולשון כי דור תהפוכות המה וכן אמרו למה נקרא שמם רות שיצא ממנה דוד שריוה להב"ה בשירות ותושבחות וכדומה הרבה וכן השמות הנזכרים בתנ"ך הן עפ"י רוח"ק מאיזה טעם ולכך הצדיקים שמם קודם דהא מצינו בירמיה' הנביא שאמר לו הקב"ה בטרם תצא מרחם הקדשתיך ואף שבנודאי לא ניטל הבחירה רק הקב"ה עשה האדם ישר כמו שאמר הקב"ה בעצמו אתה עשית והרשעים מקלקלין ועושיין עצמן רע ולכן בצדיקים שמם מורה על צדקתם קודם שנברא כמו שמצינו במדרש ובש"ס שהקב"ה הראה למשה נשמת רבי עקיבא ואמר הקב"ה אליעזר בני אומר פרה בת נשמים וצדיקים אין מקלקלים את שמם הראוי לצדיקים ונשאר להם משא"כ ברשעים הם קודמים לשמם כי בהוולדם לא היו ראויים לשם זה רק שהוקנו להם שם זה המורה על רשעותם מעצמם ולכן הם קודמים לשמם וכן א"ש מה שנאמר ה' שמו שהוא קודם לשמו כי ידוע שהשי"ת לא אית לי' שם ידוע רק כל השמות של הקב"ה הן תוארים הפעולות ואפי' שם הוניה ב"ה אינו רק שם שמנה הנויות ולזה הוא קודם לשמו ועל מה דכתיב ושמו לבן אמרו במדרש כי לבן הי' משרש הטומאה טרם יצא מרחם כי משרש נחש יצא צפע ושם המורה על רשעתו הי' קודם לידתו ולזה שמו קודם וא"ש נמי מה שאמרו חז"ל טעם אחר על שמות השבטים מה שם יקרא היות כי שמם של צדיקים מחויב שיהי' מורה על צדקתם כנ"ל לטעם שמותם הנאמר בקרא אינו מורה על צדקתם כמו ראובן כי ראה ה' בעניי וכן שמעון כי שמע ה' כי שנואה אנכי וכן כולם אמרו האמהות מה שהוא צרכם ולכך אמרו חז"ל טעם מה שמם מורה על צדקתם כמו שאמרו חכמינו ז"ל ראובן ראוי מה בין בני לבן חמי וכו': ראו מה בין בני (ברכות דף ח) אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי דאילו בן חמי אע"ג דמדעתה' ובניה בכירותי' מה פתיב בי' וישטום עשו את יעקב ואלו בני אע"ג דע"כ שקל בכורתו מינ' פתיב וישמע ראובן ויציליהו מידם המאמר הזה תמוה מאוד דהא נטילת הבכירה שנטל יעקב מראובן היה קודם מיתת יעקב ואחר זמן רב של מכירת יוסף וא"כ למה הי' לו לראובן לקנא.

לכן נראה דרש"י בפ' ויחי בפסוק ראובן בכורי אתה פחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז במלכות וכו' נמצא שמצד בכורה ראוי הוא שהמלכות יצא ממנו ובזהר מבואר שמחמת שראובן היה בכור במעשה ויוסף בכור במחשבה להכי פאשר ראובן חטא יכול להעתיק הבכורה מראובן ליוסף וכיון שיוסף הוציא דבה על אחיו שחוטאים.

ועפ"י דברי יוסף שראובן הוא חוטא ע"כ גם הבכורה ינתן לו, וינטל ממנו מחמת החטא ובפרט החטא של בלבול יצועי אביו אשר פבר היה וראוי הי' שיקנא ראובן יתר מכל אחיו ואפ"ה לא מיקנא' בי': ותקרא שמו ראובן בברכות שם אמרינו אמר ר' אליעזר אמרה לאה ראו מה בין בני לכו חמי.

דבן חמי אע"ג דמדעתה' ונבנ' לבכורותי פדכתיב וימפור את בכורתו ליעקב חזו מה פתיב בי' וישטם עשו את יעקב וכתוב ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים. דבע"כ שקל' יוסף לבכורתו מינ' פדכתיב בתללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף אפ"ה לא אקני בי' דכתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם.

והמאמר הזה תמוה מאוד דמה שינ' לבקש בין זהב ובין צואה וטנופת שמבקש הבדל בין ראובן לעשו וכי לא מצא הבדל ביניהם אלא דבר זה. דראובן לא קניא ליוסף הלא ראובן צדיק גמור הי' ועשו רשע גמור הי' שעבר על ג"ע וש"ד וע"ז.

וכל תועבת ה' עשה ולמה עשתה הבדל זה דוקא בינו לבין עשו ולא בין כל גויי הארץ דכולם רשעים גמורים הי' וזה צדיק ועוד שאמרה בני אע"ג דבע"כ שקל' יוסף לבכורתו מינ' אפ"ה לא אקני בי' הא פשראובן הצילו עדין לא ניטל הבכורה ממנו.

ועוד הא בשם ראובן לא נזכר כ"א אלו השני תיבות ראו בין ויתר הדרוש לא נזכר כלל. לכן נראה דעיקר קריאת השם לא היה רק זה ראו בן לומר פי לאה היתה יראה שלא יהי' כמו באברהם ויצחק אשר נולדו להם ישמעאל ועשו מזוהמא שלהם ולכך הי' ישמעאל ראשון והיתה לאה ג"כ יראה מזה.

אולי רחל היא עקרת הבית והיא תלד צדיקים וממנה תצא הזוהמא והנה הרע תיכף ניכר בהנולדו כמו עשו שניכר תיכף בלידתו ברשעו. פדכתיב ויקראו את שמו עשו שכל העולם קראוהו שמו כף תיכף.

ואפ' בעודה מעוברת הפירה רבקה שיש רשע במעי' והצדיק ניכר בהנולדו כמו שנאמר במשה שנתמלא הבית פולו אורה ולזה פשנולד ממנה ראובן שמחה ואמרה ראו בן פלומר אין זה כבן חמי דהיינו שניצלת מהפחד שהיה לה שלא יהי' ח"ו כבן חמי שעדין יש זוהמא ח"ו ביעקב.

וממילא לא יחשב פזרע ליעקב ח"ו כמו שעשו לא נחשב זרע יצחק ועכשיו שהי' ניכר שנולד צדיק שמחה ואמרה ראו בן שהי' צדיק והוא בן ליעקב והוא שאמרו רז"ל שיראה שלא תפול בגורלו של עשו היינו שממנה לא תצא ח"ו זרע רע כמו שיצא מיצחק והא דמה בין בני לכו חמי סתמא דש"ס אמרה כן ודרה מליצה אמרה.

ובא ליישב שלא תקשה על צדקת ה' מהא דעשו דמשמע דאי לא מכר עשו בכורתו. לא היה יצחק יכיל ליטול בכורתו ממנו מפני חטאו.

וא"כ פֿשֶׁהוּא מְכַר בְּכוֹרְתוֹ נִטְל מִמֶּנּוּ אפִי חֶלֶק פְּשִׁיטוּתִי וְלֹא נִשְׂאָר עָלָיו שֵׁם בֶּן וְנָרַע לִיִצְחָק כָּלֵל. וְרֵאוּבֵן נִטְלָה מִמֶּנּוּ בַע"כ וַע"כ שֶׁהִי חֲטָאוֹ גְדוֹל כ"כ עַד שֶׁהִי רְאוּי לִיטּוֹל הַבְּכוֹרָה מִמֶּנּוּ וְאִפ"ה נִתְקַיְּמִים אֲצֵלוֹ חֶלֶק פְּשׁוּטוֹתוֹ וְנִשְׂאָר בֶּן לִיִצְקָב.

וְלִזָּה אָמַר כִּי צְדִיק ה' וְגוֹמַל לְצְדִיק כְּצַדִּיקוֹ וְלִרְשָׁע כְּרְשָׁעוֹ. כִּי עָשׂוּ מַחֲמַת שְׁנָתָן עֵינָיו בְּשִׂאֵינוֹ רְאוּי לוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁלוֹ נִטְלָה מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּסוּטָה דָף ט' ע"ב וְהֵינּוּ שֶׁהַבְּכוֹרָה לֹא הִיא רְאוּי לוֹ וְכִבֵּר בִּיזָה אוֹתָהּ בְּעֲצָמוֹ וּמְכָרָה לִיִצְקָב וּמ"מ קִינָא ע"ז לִיִצְקָב וְאָמַר אֵת בְּכוֹרְתִי לְקַח וְיִשְׁטֹם עָלָיו לְהַרְגוֹ וְנָתַן עֵינָיו בְּדָבָר שִׂאֵינוֹ שְׁלוֹ.

וְלִכְּפֹי אֶת אוֹתוֹ בְּרַכָּה שְׂרָצָה יִצְחָק לְבָרְכוֹ בְּרַכָּה שֶׁהִיא שִׁינָה לוֹ מַחֲמַת שְׁקִינָא עַל הַבְּכוֹרָה דְּבָר שִׂאֵינוֹ רְאוּי לוֹ אֶת שְׁלוֹ דִּהֵינּוּ בְּרַכָּה הִרְאוּיָא לוֹ נִטְלָה הֵימֶנּוּ עַד שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו בָּא אַחִיָּה בְּמַרְמָה וְלִקַּח בְּרַכְתָּהּ וְלִרְאוּבֵן גָּמַל כְּצַדִּיקוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִפָּר אַחֲוָה בְּשַׁעַת קִנְיָתָא אַחֲיוּ אֲלֵא שְׁעֵיקָר קִנְיָתָא הַשְּׂבָטִים פָּתַח בְּעַל עֲקִידָה שְׁהִיוּ יְרֵאִים שֶׁלֹּא יִמְסוֹר הַבְּרָכוֹת רַק לְיוֹסֵף וַא"כ הִיא לְרֵאוּבֵן לְקִנְיָתוֹ יוֹתֵר מֵאֲחֵיו מִחֲשָׁשׁ נְטִילַת הַבְּכוֹרָה בְּהִיּוֹת שְׁמִבְנוֹאָר בְּזִהָר שֶׁחֲטָא גוֹרָם שֶׁנִּטְלָה הַבְּכוֹרָה מִבְּכוֹר בְּמַעֲשֵׂה לְבָכוֹר בְּמַחֲשָׁבָה וְאִפ"ה לֹא אֶקְנִי בִּיא וְאִדְרַבָּא הִצִּילוֹ וְלִכְּפֹי אֶת פְּשִׁטָּא נִשְׂאָר בֶּן לִיִצְקָב וְלֹא יִצָּא מִגְדָּר הָאֲחִיָּה: וְיִצְגַּא אֵת הַמְקַלּוֹת בְּרַהֲטִים אֲשֶׁר פִּיִצְלָל.

בְּזִהָר ד"ה וְיִסֵּר בַּיּוֹם הַזֶּה אֵת הַתִּיּוֹשִׁים פָּתַח וַע"ל וְדוּבָר אָמַת זֶה יִעֲקֹב וְדָאִי יִעֲקֹב בְּאָמַת אֲתַדְבִּיק מֵאִי טַעַם עֲבִיד עִם לְבָן. וְנִרְאָה דִּהְיָה הִרְמַב"ן בַּפ' לָךְ פָּתַח דְּכִשְׁהַנְּבִיאִים הָיוּ רוֹצִין שִׁיתְקַיְּמוּ דְבָרֵיהֶם הָיוּ עוֹשִׂין פּוֹעֵל דְּמִיּוֹן כְּמוֹ קַח אָבִין וְהַשְּׁלָח פָּרְתָהּ לְיֵאוֹר פָּכָה וְכו' וְעַל פּוֹעֵל דְּמִיּוֹן יִתְקַיְּמוּ דְבָרֵיהֶם וְכֵן בְּחִץ תְּשׁוּעָה לְאַרְם שֶׁאָמַר לְהַכּוֹת חֲמַשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים הַפִּיתָה אֵת אַרְם עַד כִּלְהָ וְעַתָּה שְׁלֹשְׁפָעָמִים תִּפְּהֵי הֵינְיָא לְנוּ מִזָּה שֶׁאֶרְפָּה שִׁישׁ נְבוּאָה מֵהַשִּׁי"ת יְכוּלִין הַנְּבִיאִים לְשַׁנּוֹת כְּמוֹ בְּחִץ תְּשׁוּעָה לְאַרְם שֶׁמַּחֲמַת שֶׁלֹּא יָרָה רַק שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים נִשְׁתַּנְּהָה הַדְּבָר וְלִזָּה נִרְאָה דְּוִדָּאִי עַפ"י הַטְּבַע אֵין הַצָּגַת מַקְלוֹת פּוֹעֵל כְּלוּם כִּי אִם הָיָה פּוֹעֵל כְּלוּם הָיוּ עוֹשִׂין כֵּן גַּם הַיּוֹם לְהַצִּיג צִיּוּרִים נִגְדַּת הַצָּאן לְהַרְוִיחַ עֲמוּן רַב וְעוֹד יִעֲקֹב לֹא הִיא צְרִיף לָזֶה כִּלְהָ דְהָא קִיבֵל זֶה בְּנְבוּאָה כְּדַכְתִּיב שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרֵאָה כֹּל הַעֲתוּדִים הָעוֹלָמִים עַל הַצָּאן עֲקוּדִים נְקוּדִים וּבְרַנְדִים וְגַם הִיא מוֹעִיל כְּלוּם בְּרַמְאוֹת כְּזֶה דְהָא לְבָן הָיָה מְשֻׁנָּה מִשַּׁעַת הַרְוִיּוֹן לִיזָּה מַעֲקוּדִים לְנְקוּדִים וּמַחֲמַת שְׁלִמּוֹתוֹ שִׁינָה הַנְּבִיאָה עַל יְדֵי פּוֹעֵל דְּמִיּוֹן עִם הַמְקַלּוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁבַהֲמַקְוִשְׁרוֹת הַנְּצַג הַמְקַלּוֹת.

וּבְהַעֲטִיף לֹא יִשִּׁים וְעִי"ז הָיוּ הַעֲטוּפִים לְלָבָן וְנִשְׁתַּנְּהָה הַנְּבוּאָה ע"י פּוֹעֵל דְּמִיּוֹן כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנְּהָה הַנְּבוּאָה בְּאַרְם ע"י חִץ תְּשׁוּעָה לְאַרְם מִשֵּׁא"כ אִם לֹא הָיָה עוֹשֵׂה פּוֹעֵל דְּמִיּוֹן הָיָה כֹּל הַצָּאן לִיִצְקָב נִמְצָא אִדְרַבָּא טוֹבָה גְדוֹלָה עָשָׂה יִעֲקֹב עִם לְבָן ע"י הַצָּגַת הַמְקַלּוֹת: וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים בְּמַדְרָשׁ נִטְל הַקַּב"ה שִׁיחַתָּן שֶׁל אָבוֹת וְעֲשָׂאן מִפְּתַח לְגִאֲוִלְתָּן שֶׁל בָּנִים א"ל הַקַּב"ה אֲתָה אֲמַרְתָּ וְהִיא ה' לִי לֵאלֹהִים חֲסִיף כֹּל הַטּוֹבוֹת וּבְרָכוֹת וְנִחְמוֹת שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְבְנֵיךָ אֵינִי נוֹתֵן אֲלֵא בְּלִשׁוֹן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר וְהִיא בַּיּוֹם הַזֶּה יִצְאוּ מִיָּם חֲסִיִּים מִירוּשָׁלַיִם וְהִיא בַּיּוֹם הַזֶּה יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יְדוֹ לְקִנּוֹת אֵת שֶׁאָר עֲמוֹ וְהִיא בַּיּוֹם הַזֶּה יִטְפוּ הָרִים עָסִיס וְהָיָה בַּיּוֹם הַזֶּה יִתְקַע גְּדוֹל וְהוּא תִּימָה, וְנִרְאָה דְּאָמְרוּ בְּמַדְרָשׁ הַקּוֹרָא אֵת שְׁמַע צְרִיף לְהַזְכִּיר קְרִיעַת יַם סוּף וּמְכוֹת בְּכוֹרוֹת בְּאָמַת וַי יב וְאִם לֹא הַזְכִּיר אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ אָבֵל

אם לא הנזכיר יציאת מצרים מתזירין אותו ומה בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף אלא שיציאת מצרים קשה שנאמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי.

תדע לה שזו קשה מזו שביציאת מצרים כתיב אנכי ה' אלהיך אבל בקריעת ים סוף אינו מזכיר את השם ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ונציב לפי שפיון שקרע להם את הים האמינו בו שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו ובזכות האמונה זכו לומר שירה.

ובבינה לעתים הקשה דהא כל עניני קישוי תלוי בקריעת ים סוף שאמרו קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף קשה לזונגן בקריעת ים סוף. והנראה בזה כי מלת קשה נאמר על שני אופנים א'.

כי עינינו הרואות שכל תפלתינו הוא ישמח ה' במעשיו כי בדרך משל מי שיש לו בן טוב כל מה שנזמן לו נזמן בשמחה ובטוב לבב אבל מי שיש לו בן רע אף שנזמן לו אינו נזמן לו רק מכת רחמי אב על הבן ובקושי גדול הוא נזמן לו רק שהרחמים כופהו ליתן.

ולזה אנו מתפללין שישמח ה' במעשיו כלומר שיטה לבבינו אליו לעבוד בלב שלם למען ישמח בנו ולתת לנו הכל בשמחה. ובזה יש לפרש מה שאנו אומרים אתה בחרתנו מכל העמים שיש בו כפל לשון ונראה כי בתחלת יציאת מצרים ה' גוי מקרב גוי נאמר רק לשון בחירה, שלפעמים בוחר הרע במיעוט כמו שבחרין שוטטי ים להשליך סחורתם במים להקל מעל הספינה להציל נפשם כמו כן בשעת יציאת מצרים ה' רק בחירה מן שאר העמים ואח"כ כשהאמינו ויצאו אחריו במדבר בארץ לא זרועה נאמר אהבת אותנו פענן שנאמר אהבת כלולותיה לכתף אחרי במדבר וגו' ורצית בנו כלומר אח"כ כשקבלנו התורה אז ורצית בנו כי לשון רצין פרש"י בסדר וזאת הברכה שנאמר על פיוס המחשבה כי פיוס המחשבה נאמר שאין צריך טוב יותר מזה וכן ה' בנו פדכתבי מי יתן והי' לבכם זה להם כל הימים וכן היא אומר אני אמרתי אלהים אתם וכני עליון כולכם ואין לה פיוס מחשבה גדול מזה ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיה וכו' מוסב על אתה בחרתנו ואמר הפעולות שנעשה פשחור בנו הוא פענן שאמר כל לשון תקום אתה למשפט תרשיעי והיינו שסתם פה כל המקטריגים ומצאנו שבכל מקום כשהקב"ה רוצה להגביה אותנו במעלה ורוממות קטרגו המלאכים כשרצה להוציא אותנו ממצרים קטרגו המלאכים לומר מה נשתנה אלו מאלו ונגד זה אמר וקדשתנו במצותיה כי קדושה הוא לשון הבדלה והפרשה כמו שפרש"י אל תיגע בי כי קדשתיה כי בעת יציאת מצרים שלא ה' מצות לישראל נתן לנו מצות מילה ופסח כמו שנאמר וארצה מתבוססת בדמיה בזכות דם פסח ודם מילה, ונגד אהבת אותנו אמר כי אחר שיצאנו ממצרים והלכנו אחריו במדבר בארץ לא זרועה קרבנו לעבודתו שנכנסנו לתורה בהוצאת דמים פענן שנא' ויזבח וזבחים שלמים לה' פרים ואחר שקבלנו התורה ונתפייס מחשבתו בנו וקראת שמה עלינו שקרא עצמו אלהי ישראל ואמר אני ה' אלהיך אף שאין הקב"ה מייחד שמו על החיים מ"מ על ישראל מייחד שמו כי פלית ישראל לא יתבטלו ונראה לענ"ד שזהו פוננת המדרש מה שאמר משה כשהתפלל להקב"ה על עון העגל שאמר הלא אמרת אנכי ה' אלהיך כלום אמרת אני ה' אלהיכם רק אלהיך ואני הרי אלקותי קבלתי שהוא תמוה האיה יעלה על הדעת שהשי"ת לא אמר רק למשה הלא אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ומשה לא ה' עבד במצרים אף

הפנונה שבמדרש אמרו כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה הי' אומר לכל אחד לקבל את אלקותי עליה ואמר לו הן מיד הדיבור גושקו על פיו והיינו אף שאנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו ודאי שרשעים גדולים נמצאו שהרי דתן ואבירם ופסל מיכה ירדו בים ובנודאי להם לא נתיחד החיבור ולא הי' גושקו על פיהם פי נשיקה הוא ענין התחברות נפש בנפש ויחוד החלק בכל והאיך נתיחד הקב"ה עם אותן שרעה בלבכם והשפע האלהי לא יחול במקום טומאה ולזה לא אמר רק אני ה' אלהיך פיון שנתניח הדיבור עם כל אחד ומשה אמר הפל בלשון רבים שדיבר אל הפלל משא"כ הקב"ה ייחד הדיבור אל כל אחד ביחוד כמבואר במדרש ולזה אמר משה פיון שאמרף אני ה' אלהיך שלא השפעת רק אל הראויים וכיון שלא חטאו רק אותן שלא קיבלו ההשפעה ממך מה לך אצל הראויים וזהו שאמר משה אני קבלתי אלקותיך והשגחתך (פי אלהים הוא הפנונה שהוא המשגיח כמ"ש הרשב"א חידושי אגדות בברכות) פלומר למי שישדך הדיבור אליו הוא קבל ובשלמא אם אמרתף אני ה' אלהיכם שהיית פול, פולם ואין אתה רוצה לייחד אלקותיך והשגחתך רק שיהיו פולם בייחד שלימים וקניימים באמונתך ממילא כשנתקלקל קצת מהן נתבטל אלקותיך והשגחתך מהם ובהבטל ההשגחה ממילא נתבטל וכלה ח"ו פללות ישראל אכן כשישדך הדיבור לכל אחד שיקבל אלקותיך עליו שתהיה אלהי א"כ אני וכיוצא בי שקיבלו אלקותיך עלינו מה אית לך גבינו הינצא מזה שבשעת יציאת מצרים הי' קשה והיינו שלא הי' שמחה להקב"ה מחמת הקיטרוג הגלו עובדי ע"ז והגלו עובדי ע"ז עד אחר קבלת התורה שהי' אז בפיוס המחשבה ולכך בשעת יציאת מצרים נאמר רק אתה בחרתנו שלא הי' רק בחירה.

עוד נאמר ענין קשה מה שהוא קשה בערכנו עד שאי אפשר לנו להכחיש רק שהדבר מאת הבורא הפל יתברך פי בכל המופתים שהי' במצרים יש מקום לחשוב שבטל וכישוף היא כמ"ש הרמב"ם פי בערוב יש חובר חבר וכן בדבר אמנם בקיעת המים שנתבקעו פל המימות שבעולם שהוא היפך בריאת פל המאמר פי המים הי' בריאה הקודמת ולהפך פל המאמר אי אפשר בלתי הבורא לבדו פי ידיעת ההפכיים אחת כמבואר בבעל עקידה ומי שיכול להפכם ע"כ הוא הבורא ולזה עיקר האמונה הי' אחר בקיעת המים ובענין זה חשבו המופתים קשים.

היותן קשים בערכנו ואין הקב"ה רוצה לשנות שים טבע וזהו שאמרו בש"ס קשין מזונותיו של אדם וכן קשה לזונגן פקריעת ים סוף פלומר פל הטו לישראל הפל הוא חוץ לטבע פי לישראל יש מזל רע ולפי מזלם אינו ראוי להם שום טוב והפל הוא חוץ לטבע כמו קריעת ים סוף ולזה אמר דקריעת ים סוף קשה מ"מ יציאת מצרים קשה ממנו פלומר שקריעת ים סוף אינו קשה רק בערכנו ויציאת מצרים קשה כפיכחול אף בערכו שבחר הרע במיעוטו ולזה הנפיר ביציאת מצרים שם ה' שהי' בתוקף מדת הרחמים משא"כ קריעת ים סוף שבכר הי' אחר שאהב אותנו כמו שנגמר אהבת פלולותיך ולא הי' הדבר בקישוי אצלו רק שהי' קשה בערכנו ואף שאמרו בקי"ס ג"כ מה נשתנו אלו מאלו לא אמרו זה רק על הרשעים שהי' שם ג"כ ופסל מיכה ירדו.

אבל בכללן הי' אהבה פדכתיב אהבת פלולותיך וזה מאמר המדרש שהתחלנו בו פי אמרו בש"ס פל מקום שנגמר ניהי אינו אלא צער והי' הוא שמחה וזהו עיקר בקשת יעקב והי'

ה' לי לאלהים פלומר שיהיה בשמחה וזהו שאמרו במדרש שהקב"ה אמר כל הנחמות בלשון והי' שהפנונה שהבטיחו שיהיו כל הישועות בשמחה לפני הקב"ה וחשב ארבע הבטחות פנגד ארבעה גאולות שהזכיר ביציאת מצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וכבר פרשתי בספר מעשה נסים שלי שהצלה הוא מעבדות לחירות והיציאה הוא היציאה ממצרים אל ארץ הקדושה וגאולה הוא לשון קנין כמו שנאמר על הגאולה ועל התמורה והוא מה שקנינו לו יתברך לעבדים ולקחתי הוא מלשון קידושין כענין שאמרו בריש קידושין דיליף קיחה קיחה וכענין שנאמר וארשתיך לי לעולם ובגאולה העתידה יהיו כל אלו הדברים בתוספות טובה פנגד הצלה מעבדות ביציאת מצרים ששה חדשים קודם הפסקת השיעבוד ולא יצאנו רק מהמרירות משא"כ בגאולה העתידה אמרו בעירובין שמיך שאתי משיח הכל עבדים לישראל ונאמר והיו מלכים אומניך וזהו שאמרו והי' ביום ההוא יטפו הקרים עריס והרים נאמר ג"כ על מצרים ושרים כדכתיב שמעו הקרים את דבר ה' פלומר שהמלכים ושרים יובילו שי כדכתיב והיו מלכים אומניך וכנגד הוצאה מצרים לארץ הקדושה לבסוף יהי' בתוספת טובה שבכל מקום אשר ידרוך פה רגליכם יקדש, והי'נו שיאציל מקדושת ירושלים על כל העולים ולזה אמר והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים פלומר קדושה על כל מקום אשר ידרוך פה רגליהם, ונגד גאולה שהוא קנין פתיב ביום ההוא יוסיף ה' לקנות שאר עמו ונגד לקיחה שהוא קדישין שהיה בשעת נתינת התורה שפתוב בי' קול שופר יכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול והכל פתיב בלשון והי' שיהי' הכל בשמחה אף היסורים מוכרחים הם לקבלת הטובות שאי אפשר להתקיים הטובות שהבטיח הקב"ה רק על ידי יסורים וכמו שאמר השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו וכו' מי זאת עולה מן המדבר.

פלומר ראה חשיבות עולה מן המדבר אשר היה אז מתרפקת על דודה ועם כל זה תחת התפוח עוררתיה שהוצרך הקב"ה לכפות הקר פגיגית ושמה חבלתה פלומר עשו לה חבלי לידה ומה שאמר פעם אמה ופעם יולדתה פי בשעת לידה נקראת יולדת ואחר כך נקראת אמו ולזה אמר שבשעה שהולידה את ישראל שנקראת יולדתה לה חבלי לידה ואחר שכבר גידל אותה שנקראת עשתה להם חבלי לידה וכיון שאז הי' מוכרח לחבלים מכ"ש עכשיו פי האומר הקב"ה ונתן כו'.

ונה פנונת הפתוב בתהלים אל תבטחו בענושק ובגזל אל תהבלו וגו' אחת דיבר וגו' ילך ה' חסד וכבר ידוע מה שדחקו בו המפרשים ולכל הפירושים אין לזה חיבור עם מה שלמעלה וגם אחת דבר אלהים אין לו פי' וגם הש"ס בר"ה שאמר בתחלה פי אתה תשלם ולבסוף וילך ה' חסד שדחקו שם התוס' מאד בפירושים ולפרש נראה כעין מ"ש דהא דאמר בתחלה אמת ולבסוף רב חסד פי המשל שאמרו במדרש משללמלה שנשבע לזרוק אכן על בנו שיעצוהו היועצים לפוצץ האבן ולהשליך במעט מעט על ראש בנו וה"נ הנדר מתקיים במה שמשלם מעט מעט וכן אמרו בש"ס כפידו שמשלם להם כפיד של תרנגולים.

ונה הפנונה שנכתב מעיקרא אמת ולבסוף ורב חסד פלומר שהמשפט הינצא מפי הב"ד של מעלה הוא בדין אמת רק שבשעת תשלומין משלם משפט אמת ברב חסד דהיינו במעט מעט ולזה אמר מקודם אמת ואח"כ ורב חסד שהאמת הוא בשעת הדין והרב חסד

הוא בשעת תשלומין וכמו כן הפוננה שבתחלה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו פלומר
שבתחלת הגזר דין הוא לשלם לאיש כמעשהו ואח"כ בשעת תשלומין משלם אותו בחסד
והנה דבר זה שמענו מהמדה של רב חסד ואמת.

שג"כ אמרו בזה בתחלה אמת ולבסוף ורב חסד וזהו אמרו אחת דבר אלהים פלומר
מדה אחת שהוא רב חסד ואמר שמים זו שמענו וממנו שמענו שמים והיא כי עזו לאלהים
פלומר כי המדת הדין יש לו פח עצום שאין מותר ממנו אפילו כל שהוא פדכתיב ונקה
לא ינקה רק ויהי ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו פלומר שהתשלומין הוא בחסד
שאינו משלם רק מעט מעט כפיד של התרנגולים וא"ש נמי מה שאמר מקודם אל תבטחו
בגזל וגו' חיל כי ינוב אל תשיתו לב פלומר שלא תאמרו הנה אלה רשעים השגו חיל
ולית דין ולית דיין לזה אמר כי עזו לאלהים ואין הקב"ה ונתרו ועתידיו לקבל שלקם
ואין שום מקום להפטר מן העונשים רק בצדקה כענין שאמר ונטאף בצדקה פרוק, ובה
אמרתי הטעם של משלוח מנות ומתנות כמבואר בפירושי על מגלת אסתר עיי"ש:
נכרתה ברית וגו' ויקח אבן וירימה מצבה נכרתה ויאמר לאחיו לקטו אבנים ויעשו גל
ויקרא לו לבן יגר שהדויתא ויעקב קרא לו גלעד וגו' הנה הגל הנה והנה מצבה הזאת עד
הגל הנה ועדה המצבה הזאת אם אני אעבור עליה את הגל הנה ואם אתה לא תעבור את
הגל הנה ואת המצבה הזאת לרעה והוא תמוה.

א'.

למה שני הסימנים הגל והמצבה. ב'.

שאמר שהן עדים וכי רק דרוך אחד לארץ כנען אולי יעברו דרוך אחר ולא יהי להם עדים
הקלו. ג'.

ביעקב נאמר הגל והמצבה ובלבן נאמר רק הגל. ונראה לפרש בהקדים הא דרש"י הביא
בתהלים כ"ט ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם ופירושו חז"ל בזבחים קט"ו שבשעת
מתן תורה נבדלו אומות העולם ובאו אל בלעם ואמרו לו מה קול המון הזה שמא מבול
בא לעולם אמר להם כי הקב"ה נתן תורה לעמו.

שהוא תמוה. א'.

וכי אפשר שיתקבצו האומות כולם ביום א'. ב'.

מנין ה' יודע בלעם מנתינת התורה ומהיכן שמעו האומות הקול של מתן תורה שהי' קול
רוחני. ולכן נראה שמחמת נתינת התורה בא השפעת השגה לכל העולם.

כענין שאמרו כשנפקדה שרה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו עמה והוא
ג"כ כיון לזה שנתעורר הרבה רחמנות בעולם בשעת פקידת שרה וכמו כן נתרבה בשעת
מתן תורה הרבה השגה בעולם עד שאפילו האומות השיגו השגה והכירו כי עד עכשיו
הי' השגתם ואמונתם רעה על אלהים עד שחשבו שראוין להביא עליהם מי המבול
וממליצם במליצה שבאו אל בלעם שהוא ראש החכמים ושאלו אותו מאחר שהשיגו
מנתינת התורה לישאל שיהי' חסרון העולם לכל האומות והשיב להם ה' עזו לעמו יתן
פלומר שאדרבא והי' קיום העולם בזכות ישראל – ובה תישיב מה שאמרו חז"ל בפ'

כי תבא על פסוק ושדת אותם בסיד שאמרו חז"ל (נסוטה ל"ה) שיכתבו בשבעים לשון ואמרו ג"כ שיהי' סיד על הכתיבה ובאו האומות וקלפו הסיד לגלות הכתיבה.

והוא תמוה למה עשו כן כיון שכתבו בשבעים לשון כדי שידעו האומות שלא יאמרו שלא ידענו מהתורה א"כ למה סדו אותם בסיד שיצרכו האומות לקלוף הסיד וגם מהיכן ידעו האומות שכתבו התורה אחורי הסיד וכי הכריזו בכל העולם שיעשו כן לכן נראה שצאמר בדרך מליצה שכתב בשבעים לשון דהיינו שהשיגו האומות התורה מחמת ריבוי השגה שהי' להם על ידי נתינת התורה והרמב"ן בפ' לך פתב פשהו הנביאים רוצין שהנבואה יתקיים עכ"פ היו צריכין לעשות פועל דמיון כמו בירמיה' קח אבן והשלך פרתה עיי"ש ברמב"ן ומצינו שביקש משה ואמר ונפלינו אני ועמך שאמרו חז"ל שביקש שלא ישרה שכיתה על אומות העולם ול"ה עשה פועל דמיון וכתב התורה בשבעים לשין ושדו אותם בסיד כדי להורות שהשגה גדולה של אומות ישתפח מהם ומי שיהי' לו ניצוץ קדושה בין האומות יצטרף לקלוף את הסיד כלומר צריך יגיעה גדולה שיתרבה השגה וזהו פוננת הכתוב לאשר שיעקב הוא יסוד ושרש הקדושה ולכן הוא שרש הטומאה וארץ ישראל הוא ג"כ מקום הקדושה וחזן לארץ הוא מקום השראת טומאה.

ולזה פשטאו להספר שבין א"י לחזן לארץ עשו פועל דמיון שהקדושה הוא שרש האחזות והטומאה היא שרש הפירוד ולכך לקח יעקב אבן אחד וירימה מצבה פתרגומו אהא פלח לי קדם ה' ואחר לאחיו של לכן לקטו אבנים הרבה ויעשו גל רומז שסופו להיות כל פתות הטומאה לחורבן ולגלים ולכך קרא לו גלעד שיהי' גל ולכן קרא לו יגר שהדומה ויגר הוא לשון אסיפה שרצה להיות להם חיבור ואסיפה ורצה לכן ליקח לעצמו חזן לארץ ויעקב ארץ ישראל שלא לערבב הקדושה בטומאה כי במקום הקדושה לא תבוא הטומאה כי הקדושה מנגד להטומאה וזהו שאמר יעקב אם אני שא אעבור עליך את הגל הזה כלומר שהקדושה לא תעבור אל מקום הטומאה לכלותה וכן האומות לא יעברו להרע לישראל ולזה אמר ואם אתה לא תעבור את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה כי הטומאה לפעמים הקדושה מכלה אותה וגם לפעמים מעורר הקדושה את הטומאה לגרות זה בזה לכלות את עצמו כידוע שהרע מכלה א"ע ולזה אמר שאמה לא תעבור את הגל עצמו לרעה דהיינו שאמה לא תגרום שהגל עצמו יכלה לעצמו ואת המצבה הזאת דהיינו שהקדושה יכלה הטומאה אחר שעברה הטומאה הגבול ידחקו עצמם ואת האומות לגבול ישראל שהוא הקדושה להרע להם וכן סופו שיהיה הטומאה לדראון עולם כמאמר ישעיה: יש לאל ידי לעשות עמכם רע וגו'.

והוא תמוה דלמה אמר לכן זה דשוב לא יירא יעקב ממנו. ועוד היאך יש לאל ידו מאחר שאלהים אמר לו שלא ידבר עם יעקב מטוב עד רע וגם למה אמר ואלהי אביכם ולא אמר אלהים ולזה נראה שפך אמר לו לכן שעמכם הי' לאל ידי לעשות רע כי שלא כדין עשייתם שגנבתם את אלהי וגם גנבתם את לבבי רק אלהי אביכם וגו' בזכות אביכם שהי' באמת צדיקים ובזכותם הגדול נצלתם ובשביל זכותם אמר לי כך: פרשת וישלח ויירא יעקב ויצר וגו' פרשה זה תמוה כמו שתמהו המפרשים איך היה יעקב ירא אחר כל הבטחות הללו.

ובמדרש אמרו אין הבטחה לצדיק בעולם הזה, וזה יותר תמוה וכי ההוא אמר ולא יעשה וגם תמוה מה שאמר קטנתי מפל הסודים ופרש"י נתמעטו זכיותי ע"י הסודים ומפל האמת פרש"י אמתת דבריה ששמרת לי כל הבטחות שהבטחתני פי במקלי וכו' והוא תמוה שהרי בבית לכן לנדם שיצא מביתו הבטיחו.

וכבר הי' לו כל מה שהי' לו בשעת בקשה וגם ענין שליחת המלאכים קשה מאוד למה שדרשו חז"ל מלאכים ממש והיא שנייה לשלוח אל עשו מלאכים ממש וגם אם היו מלאכים ממש לשונמרו למה הי' לו לנרא.

גם קשה כי אמר לנדם האומר אלי ואטיבה עמה ואמר ע"ז קטנתי א"כ מה זה שאמר ואתה אמרת היטיב איטיב עמה, ולכאורה יש לפרש דהנה אמרו בפ"ס מאן דדחיל חטאה הוא ורש"י פי' שיעקב הנה מתנרא שמה נתלכלך בחטא.

ולפ"ז א"ש שיעקב הי' לו הנפקתה מזה שהו' יראה תקוע בלבו שפונדאי נתלכלך קצת בחטא ולזה אמר הנני רואה שקטנתי מפל הסודים ומפל האמת כלומר תמעטו ונתבטלו כל הסודי וכל ההבטחו' שהבטחתני ורא' לזה כי במקלי עברתי את הירדן ואמרו חז"ל שנתן מקלו בירדן ונבקע הירדן ועבר את הירדן בלי שום פחד ומורא ואפילו מימי בראשית חרדו מפניו כי אפילו הירדן ראה וינס כמו שדרשו חז"ל כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשני מחנות פי' שעכשיו היראה כ"כ תקוע בלבי עד שחציתי לשני מחנות מחמת יראה ע"כ שנתלכלך בחטא ולזה אמר ואתה אמרת היטיב איטיב עמה ופרש"י איטיב בזכותה איטיב בזכו' אבותיה וא"כ אף אחר שנתלכלכתי בחטא בקשתי שתטיב בזכות אבותי ולזה מיושב קצת הקושיות ואמנם עדיין קשה שאר הקושיות.

ולכן נראה דנדאי מצד עצמו לא היה ירא כלל מחמת ההבטחה וגם גמירי דלא פלה שבטא רק עיקר מה שירא ויצר לו הוא על זרעו ישאל פי המעשה אבות הוא סימן להבנים ובראותו כי עשו בא עליו בחרב ובחנית הי' לו סימן שיעמוד זרעי של עשו על זרעו של יעקב והאבות לבנים היה כעין שעושין המלכים שמצייירין כל העולם על חתיכת נייר (בלשון אשפנז לאנדקארט) שנקודה אחת מורה על מדינה ומחוז גדול וכן הי' סימן קטן אצל אבות מורה על דבר גדול על זרעו וזה ביאת עשו על יעקב הי' מורה סימן גדול על ביאת זרע של עשו ולזה היה ירא מאוד ויצר לו כי יראה על ענין הבא מיד ויצר לו הלשון מורה על ענין הבא אחר זמן רחוק פי' ירא שלא יראה לו הב"ה במעשה זה של עשו כשבא עליו עשו איזה סימן שמירה לישאל שיהא איזה צער ונזק גדול ויצר לו על המעשה שמורה שיקבא זרע עשו על זרעו שמה יגרום החטא שיהי' תמה זכות אבות ח"ו ואף שהבטחה שהבטיח לו הקב"ה היה העיקר על זרעו כי אין הבטחה לצדיקים בעוה"ז כמש"ל בפ' ויצא פי' כל זמן שהצדיקי קיימין והבחייה היא חפשיית בלתי אפשרות בהבטחה פי' אם ח"ו יהי' תנהא על הראשונים תתבטל ההבטחה ואם יהיו ראונן עפ"י מעשיהם אין צריכין להבטחה ומעשיהם יקרבו ומלאכים שגזדמנו אתו בדרך שפרו אותו ואף אם ילך כמו אש לא יפנה ואם תשכב לא תפחד רק ההבטחה הוא על זרעו אמנם ההבטחה אינו חל רק על זרע פשר האוחזין מעשה אבותיהם בידיהם ובשם ישראל מכוננים פי' אותם שפרקו עולם מעל צווארם אינם מכוננים בשם זרע יעקב כלל כמו שעשו אינו מכונה בשם זרע יצחק ולזה הי' ירא מאוד שמה יגרום החטא וידוע הוא

שאין מפיל לאומה עד שמפיל שרה בתחלה וצריכין מקודם להפיל שרה תחלה, ולזה נראה אלו נאלו דברי אלהים חיים דכמו שאמרו בש"ס שאשרו של מצרים מצרים שמו והיננו ששר מכוונה בשם האומה החוסים תחתיו א"כ ה"נ שרו של עשו עשו שמו ובשעת ביאת עשו היו הישראל נתונים בדין כי המקטרגים קוטרגו על ישראל על הקטאים שעתידין לעשות והי צריף לסימן המורה לרעה גדולה ח"ו והמלאכים נבראו ע"י המצות שעשה אבינו יעקב היו מליצים טובים ומכנה אותם הפתוב בשם שלוחים מלאכים ממש להמליץ נגד הצרה של עשו ולזה אמר עם לכו גרתי ותרי"ג מצות שמרתי להזכיר זכות להכניע שרו של עשו בכדי להקטין הסימן שיהי' נעשה על ידי עשו בפעם ההוא ושלח גם פן מלאכים שלוחים עם דורון לעשו כי ידוע שהרמב"ן פתב בפ' לך להשהביאים שמתנבאים על דבר עתיד צריכים לעשות פועל דמיון שייתקיים נבואתו.

וגם ידוע שאף הצדקה צריף שיקדים רחמים ואח"כ מחייב להשתדלות אנושי ולא לסמוך על הנס ולזה עשה יעקב ג"כ פועל דמיון מה שראוי לבנים ונרעו אחריו והכין עצמו לדורון ולתפלה ולמלחמה שכן יעשו ישראל בבוא עליהם זרע של עשו להלחם ולזה חילק אותם לשני מחנות שזה היה פועל דמיון לעתיד שאם יבא עשו אל המחנה האחת והפיהו והי המחנה הנשאר לפליטה כלומר שישאר ישראל יהיו מפנורין תחת יד מלכים הרבה שח"ו אם יפה מלך אחד יהי הנשאר לפליטה וכן הוא כמ"ש בש"ס דקה עשה הקב"ה לישראל שפזרן בין האומות ולזה אמר בשם הכנסת ישראל הבא אחריו קטנתי מפל הסודים ומפל האמת פי' שפבר אכלו כל הסודים וכל האמת היינו הבטחות שהי' בימי אבות וכי קטנים אנחנו ואינם ראויים להסודים שיקונים בנו הבטחות שהבטחת לעבדך ליעקב ולזה אמר יעקב לשון ואמה אמרת היטיב איטיב עמך פי' כי לשון איטיב מורה על דבר עתיד ועל הרבה פעמים כמו שדרשו חז"ל שלח תשלח אפילו מאה פעמים והיטיב מורה על לשון מיד והיננו שהבטיח לו שייטיב עם יעקב להקטין הסימן שעשה עמו שיורה על הגלות בכדי שייטב לזרעו וזהו ושמתי את זרעך כחול היס והיננו כמו שגלי היס אינם יכולין לעבור את הגל החול פן גלי הצרות שעברו על ישראל לא יכלו להעבירם מפל.

וכן מבואר במדרש על מחנה אחת והפיהו ישראל שבדרום והיה המחנה הנשאר לפליטה ישראל שבצפון ומזה מבואר שהכוננה היה על זרעו זרע ישראל ובעדו לא הי' ירא כלל פי מלאכיו יצוה אתו לשמרו וכן מבואר בזהר על נתקע פף ירף יעקב שזה הי' הסימן על קילקול סומכין דאורייתא מבואר שכל המעשה שהי' אז לא הי' רק על פועל דמיון מה יעשה הקב"ה לזרעו.

ולזה הטעם אמר על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה פיון שהגיד זה נעשה על פועל דמיונם וכן הי' ניצוח שרו של עשו ליעקב ולכו שורה רוח הטומאה על גיד הנשה וע"כ לא יאכלו בני ישראל אותו כי הוא חלק השטן שבו הי' לו פח לנצח וזהו שאמר עשו ליעקב אלקה נא לנגדך הי' ג"כ פועל דמיון שתמיד יהי' זרעו של עשו מפתים לישראל שילכו בדרכיהם ולזה אמר נמי פי במקלי עברתי את הירדן ופירושו שנבקע הירדן מפניו כי למה היה צריף לגס ומסתמא הי' דרף לארץ כנען שלא יהיו צריכין לגס

ולפמ"ש שאמר כן על בני ישראל אתי שפיר שנה בקיעת הירדן הנופר בנביאים ובקיעת הירדן בפני יעקב הי' לפועל דמיון לזה.

ולזה סיגם ועפה הייתי לשני מחנות פועל דמיון על התסד שעשה לישראל בין האומות שבלתי אפשרי יהיה להרע לכולם: עם לכן גרתי ואחר עד עפה. הכתוב הזה תמוה.

א' מה לו לספר מה שפבר גר עם לכן ואיזה ענגו יש להסיפור שהוא למצוא חן בעיניו ונראה דעשו לא מלאו לבו לכה לצאת להלחם עם יעקב מאחר שהיה יודע שה' עמו וחוץ כבוד ה' עליו תמיד כי אפילו המלכים אחרונים כמו נבוכדנצר ושאר המלכים מצינו שהיו יראים להלחם עם ישראל והיו אומרים תמיד שישראלים מהם ומכ"ש שהי' לו לעשו לירא מפני יעקב כי קדושת יעקב הי' מפורסם בפי הבריות אף מחמת צאת יעקב מארץ לחוץ לארץ וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וגם על מה שביטל מצות כיבוד אב כ"ב שנה שבאמת נענש יעקב על זה ותשב עשו שבאמת ירד מקדושתו כי עקר ממקום קדושה למקום הטומאה ומאחר ומעכב עצמו עד לזמן ארוכה חשב כי יעקב נסוג אחור מהקדושה ורוח אחרת עמו באשר קבע דירתו בבית לכן מקום הטומאה ולכה מלאו לבו להלחם עמו בחשבו כי ה' סר ממנו ולזה שלח יעקב מלאכים אליו לאמר לו דע שעם לכן גרתי הפונה כמו שדרש המגיד על קרא דויגר שם שלא ירד יעקב להשתקע אלא לגור שם וזהו פנונת יעקב לומר לו שלא הי' פנונתו עם לכן רק לגור שם ולא להשתקע שם ח"ו וכל עת מדורו שם הי' דעתו למיהדר וע"ז הי' מחשבתו תמיד ולא יצא אפילו רגע אחד ממחשבתו ועיכובא שהי' שם לא הי' כדי להעשיר ולא תחשוב כי הי' באפשרי לצאת משם כבר רק נתעכבתי שם להשיג עונש גדול ח"ו לא היה רק בכדי להיות לי שור ונחמור צאן ועבד ושפחה פ"י כי אף אם לא השגתי רק אחד מכל מין אשר אי אפשר להיות מבלעדו הייתי ג"כ חוזר לביתי ועשירות אשר השגתי שם בזמן מועט בעזר השם ובאמת אף אם לא השגתי רק מעט הייתי ג"כ חוזר וכן הי' באמת פי י"ד שנים הי' מוכרח לעבוד בעד נשיו וכל הצאן והעונש אשר השיג היה בזמן מועט וע"ז אמר שפיר ואשלחה לאדני להגד למצוא חן בעיניו להודיעה כי הקדושה לא סר מאתי ח"ו ולא יצאתי חס ושלום חוץ לשיטה עוד נראה כי בקדושה יש ענין המכונה בשם שור דאפילו במרפכה יש שור ויוסף מכונה בשם שור ויששכר בשם חמור פדכתיב יששכר חמור גרם וכן מכונים ישראל בשם צאן וכשישראל עושין רצונו של מקום אז מכונה הסטרא אחרא בשם עבד ושפחה אמנם ח"ו אין עושין רצונו של מקום נאמר ושפחה תירש גבירתה וח"ו היא הגבירת פשאין עושין רצונו של מקום ולזה אמר יעקב לשלוח לעשו כי אף שעם לכן גרתי ותר"ג מצות שמרתי ויהי לי שור ונחמור צאן ועבד ושפחה פ"י כי כל הקדושה המכונים בשם שור ונחמור וצאן פידוע הן לי ועל שמם נקראים השבטים והסטרא אחרא הן נכנעים לי עד שקראום בשם עבד ושפחה ושלח לו בזה להפחידו: ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האומר אלי שוב לארצה וגו' הצילני נא מיד אתי וגו' והכני אם על בני.

וקשה טובאא שאמר אלהי אבי אברהם ויצחק ונחמור ואמר ה' האומר אלי ונחמור ואמר ואטיבה עמה ומ"מ אמר שישראל אותו וא"כ מה אולמ' ההבטחה שני' מן הראשונה. וגם

כָּפֶל לְשׁוֹן מִיַּד אָחִי וּמִיַּד עֲשׂוּ וְגַם מֵה שפירש"י וְשָׁאֵמַר עַל הַהִבְטָחָה קִטְנִיתִי שְׁנֵתֵמַעְטוּ זְכוּיֹתַי בְּמָה שֶׁהִי לְב' מַחְנוֹת קִשָּׁה דְהָא הַהִבְטָחָה הִיא לֹא אַחַר שֶׁהִיא לֹא כָּל הַבְּנִים.

לְכֹן נִרְאָה שָׁאֵמַר עַל הַהִבְטָחָה א' שֶׁהִבְטִיחוּ וְאָמַר וְאֵטִיבָה עִמָּךְ שְׁזָה הִיא בְּנֻדָּאֵי בְּזִכּוֹת אֲבוֹתַי וְזֶה שָׁאֵמַר אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְכֶם כְּלוּמַר בְּזִכּוֹת אֲבוֹתַי הִיא זֶה מֵה שֶׁה' הָאֹמֵר אֵלַי שְׁזָה הִנֵּה בְּשִׁבִיל אָבִי אֲבָרְכֶם וְנִמְשָׁל לְזֶה מִשָּׁל לְשָׁנֵי שׁוֹנָאִים שְׁבָא א' עַל חֲבִירוֹ עַל עֶסְקֵי נְפִשׁוֹת וְכֹאשֶׁר רָאוּ קְרוֹבֵיו וּמִיִּנְדְּעֵיו שִׁישׁ לָהֶם כַּח לְהַצִּיל יֵשׁ לֹא לְבִטּוֹחַ עֲלֵיהֶם שִׁיִּצִּילוּ אֲמָנָם אִם קְרוֹבוֹ זֶה הוּא ג"כ קְרוֹב לְשִׁפְנִיגְדוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא קְרוֹב לֹא אֵין לֹא בְּמָה לְבִטּוֹחַ עֲלֵיו וְזֶהוּ שָׁאֵמַר כִּיִּן שְׁפָל הַהִבְטָחָה לֹא הִיא רַק בְּזִכּוֹת אֲבוֹתַי יִרְא אֲנִכִי אוֹתוֹ לְהִיּוֹתוֹ אָחִי וְיֵשׁ לֹא ג"כ זְכוּת אֲבוֹת כְּמוֹנֵי וְאִף שֶׁהִבְטַחְתִּנִי בְּהִבְטָחָה א' וְאֵטִיבָה עִמָּךְ אֵין זֶה רֵאִי שֶׁיְהִיָּה זֶה מוֹעִיל לְזַרְעֵי כִי כְּמוֹ שֶׁיְהִיָּה חוֹשֵׁד עֲצָמוֹ בְּחֻטָּא פֶּן חֲשַׁד ג"כ אֵת בְּנָיו שֶׁהִרִי אָמַר שָׁמָּה יֵשׁ פְּסוּל בְּזַרְעוֹ וְלִזְה אָמַר פֶּן יִבֵּא וְהַכִּנִּי אִם עַל בְּנִים בְּלִשׁוֹן יַחִיד כִּי אִף שִׁיּוֹעִיל הַבְטָחָה עַכ"פ לְמַקְצֵת מִי יוֹדֵעַ אִם יוֹעִיל לְכָל, וְלִזְה חֲזוֹר וְאָמַר בְּהִבְטָחָה הַב' מֵה שָׁאֵמַר הֵיטֵב אֵטִיב עִמָּךְ עַפ"י פֶּרש"י אֵטִיב בְּזִכּוֹתָךְ הִרִי הַבְטַחְתִּנִי שִׁישׁ לִי גַם כֹּן אֵינָה זְכוּת שֶׁרְאוּי לְהֵטִיב עִמִּי גַם בְּזִכּוֹתַי וְלִזְה אָמַר כִּי עֵינְךָ בְּטַחֲוֹנֵי בְּהִבְטָחָה שָׁאֵמַרְתָּ וְשִׁמְתִּי אֵת זַרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם וְלֹא פָּרַטְתָּ לִי כְּמוֹ גַבִּי אֲבָרְכֶם שֶׁפָּרַטְתָּ לֹא כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לָךְ [זַרְע] וְנִגְדַּד יַעֲקֹב אָמַר בִּיִּצְחָק וְלֹא כָּל יִצְחָק מִשָּׂא"כ בְּהִבְטָחָה שְׁלִי אָמַר וְשִׁמְתִּי אֵת זַרְעֶךָ מִשְׁמַע כָּל זַרְעֵי וּמִכָּאֵן אֲנִי תוֹשֵׁב שֶׁפְּסוּל לֹא יְהִיָּה בְּזַרְעֵי עַד עוֹלָם: פֶּרֶשׁת וְיִשָּׁב.

י"ל עֲנִין מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁקְדוּשֵׁי הַשֵּׁם שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ כְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה וְנִרְאָה לֹאֵמַר כִּי מִיִּדוֹן דִּיִּינְוֵהוּ בְּקִטְלָא וְכָל מֵה שֶׁעֲשׂוּ עַפ"י דִּין עֲשׂוּ לְפִי דַעְתָּם. וְהוּא כִּי בְּנֻדָּאֵי הַחֲלוּם שֶׁסִּפְר יוֹסֵף לֹא הִנֵּה חֲלוּם חֲזוֹן אֲנָשִׁים הַמוֹנִים וּבְנֻדָּאֵי חֲלוּם נְבוֹאָה הִיא כְּדַרְךָ שֶׁחֲלַם אֵת יַעֲקֹב וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עֲלָיו וַיֹּאמֶר וְגו'.

וְסִפְרוֹ הַחֲלוּם הִנֵּה הַגִּדַת הַנְּבִיאוֹת וְכַמְתַּנְבֵּא שֶׁהַמְּלוּכָה יִצָּא מִמֶּנּוּ וְכֹן הִנֵּה בְּאַמְתָּ שֶׁלְּבִסוּף כְּשִׁנְתַחֲלַק מַלְכוּת בֵּית דָּוִד הִנֵּה הַמְּלוּכוֹת מִשְׁבֵּט יוֹסֵף וְהַשְּׁבֵטִים הָיוּ מְקוֹנְבָלִים שֶׁהַמְּלוּכָה לֹא יִצָּא מִיּוֹסֵף וְחֻשְׁבוּהוּ כְּנֻבִיא שֶׁקָּרַב בְּכַדֵּי לְהַטְעוֹת אֵת אֲבִיו לְיִמְסֹר לֹא הַבְּרָכוֹת וְכַמ"ש הֵרֵב בְּעַל עֲקִידָה כִּי עֵינְךָ הַבְּרָכוֹת שְׁבִינְךָ יִצְחָק אֵת יַעֲקֹב הִנֵּה יַעֲבֹדוּךָ עִמִּים הִנֵּה גְבִיר לְאַחִיָּה וְהַמְתַּנְבֵּא מֵה שֶׁלֹּא נִצְאֵר לֹא חֲזִיב מִיָּתָה וּבִדִּין הִיא רְצוֹנָם לְהַמִּיתוֹ אֲמָנָם יְהוּדָה וְרֵאוּבֵן חֻשְׁבוּהוּ לְאַחַד מִן הַשְּׁבֵטִים וְלִזְה אָמַרו אֲחִינוּ הוּא וְהִיִּינוּ שֶׁהוּא נִמְנָה בֵּין הַשְּׁבֵטִים מִשָּׂא"כ שָׂאֵר הַשְּׁבֵטִים שֶׁחֻשְׁבוּהוּ לְנֻבִיא שֶׁקָּרַב וְחֲזִיב מִיָּתָה לֹא נִמְנָה אֲצֵלָם כְּמִנֵּן הַשְּׁבֵטִים כָּלֵל וְלֹא קָרְאוּהוּ בְּשֵׁם אָחִיו כָּלֵל רַק בְּעַל הַחֲלוּמוֹת וְיְהוּדָה אִף שֶׁחֻשְׁבוּ שֶׁהוּא מְכַלֵּל הַשְּׁבֵטִים הִנֵּה דַעְתוֹ עַכ"פ לְמַכְרוֹ שֶׁלֹּא יִטְעָה אֵת אֲבִיו לְקַבֵּל הַבְּרָכוֹת בְּהִיּוֹת שֶׁרְאָה שֶׁקִּיבֵל אֲבִיו אֵת דְּבַתָּם רָעָה שֶׁהִבִּיא אֲצֵל אֲבִיהֶם וְאוֹתוֹ אֵהֵב לְזֹאת גַם דַּעְתוֹ הִיָּתָה מְסַפְּמַת לְמַכְרוֹ לְמַקּוֹם שֶׁלֹּא נוֹדַע מְקוּמוֹ.

וְיַדַע כִּי לֹא יִזְקַק לְיוֹסֵף מְאוּמָה כִּי גְמִירֵי דָלָא כְּלִי שְׁבֵטָא וְרֵאוּבֵן שֶׁלֹּא הִיא יִרְא מִזֶּה כָּלֵל שֶׁהוּא בְּכוֹר וְלֹא הִיא רְאוּי לְהוֹרִישׁוֹ לְאַחַר כִּי לֹא יוֹכֵל לְבַכֵּר כְּתִיב וּבְתוֹךְ הַבְּרָכוֹת הָעֵינְקֵרִית הִיא וְיִתֵּן לָךְ אֵת בְּרַפְת אֲבָרְכֶם לְרִשְׁתָּךְ אֵת אֲרִיז מְגוֹרָךְ וְלֹא הִיא יְכוֹל לְהוֹרִישׁ אֵת חֲלָק בְּכוֹרָה לְאַחַר.

וּכְמוֹ שֶׁפָּרְשֵׁי בַפ' תּוֹלְדוֹת גָּבִי יִצְחָק וְעָשׂוּ לְזֹאת יַעֲזֵן שְׁיִשְׁלִיכוּהוּ לְבוֹר שֶׁל נְחָשִׁים כִּי זֹאת יְדוּעַ שְׁלֵא יִזְקוּהוּ מִשׁוּם דְּגַמְרִי דְלֹא כְּלִי שְׁיִבְטֵא וּנְבוֹאָת יוֹסֵף בְּחִלּוּמוֹ הִיא אֲמַת שֶׁהַחֲלוּם שֶׁל הָאֱלֹהִים הִיא מוֹרָה עַל הַמְּלוּכָה שֶׁהִיא לֹא בְּמִצְרַיִם מִחֲמַת הַתְּבוּאָה וּלְזֶה הָיָה לֹא בְּמִחְזָה הַנְּבוּאָה הָאֱלֹהִים וְחֲלוּם הַשְּׁנִי הִיא מוֹרָה עַל מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שְׁיִהְיֶה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וּלְזֶה הִיא מְרַאֵן לֹא שֶׁהַשְּׁמֶשׁ וְהַכִּכְבִּים מְשִׁתְּחוּם לֹא דִּהְיִינוּ שְׁיִהְיֶה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל: וְעוֹד נִרְאֶה כִּינּוֹן שֶׁהַשְּׁבִטִים לֹא יֵצְאוּ מִפְּלֵל בֶּן נָח לְהַקֵּל וּבְנֵי נָח אֲזַנְהֵרְתָן זֶה הִיא מִיתָתָן וְנִהְרָג ע"פ קְרוֹבִים וְכִינּוֹן שֶׁהַעֵיד יוֹסֵף עֲלֵיהֶם לִפְנֵי אָבִיו שְׁאֵוֹכְלִין אֶבֶר מִן הַחֵי וְשָׂאָר דְּבָרִים שֶׁחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתָה חֲשִׁבּוּהוּ לְהִרְגוֹ וְכִמְאֲמָרָם ו"ל הֵבֵא לְהִרְגָה הַשָּׂפָם וְכו': הַמֶּלֶךְ תְּמַלְךָ עָלֵינוּ אִם מְשַׁל תְּמַשְׁוֹל בָּנוּ וְגו' לְהִבִּין הָעֲנִין כִּפְּל הַדְּבָרִים מְלוּכָה וּמְשַׁלָּה נֶאֱמַר כִּי מֶלֶךְ הוּא עַל עֲנִין חֲסִיוֹן שְׁחֹסִים תַּחֲתָיו כֹּל בְּנֵי מְלוּכָתוֹ לְהוֹשִׁיעֵם מֵאִיבֵיהֶם וּמִצְרוּתֵיהֶם וְהַמְשַׁפִּיעַ כֹּל צָרְכֵיהֶם וְלְזֶה ה' מִלְכָּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנו וּמְשׁוֹל נֶאֱמַר עַל מִי שְׁיִכּוֹל לְהַכְרִיחַ חֲבִירוֹ נִגְדַּר צוּנוֹ וְכֹן מִי שְׁבָכְחוּ לְכֹנֵף הָאֲחֵר לְעֲשִׂית כְּרָצוֹנוֹ נִקְרָא מוֹשֵׁל וְשִׁלִּיט כְּמִאֲמָרָם כֹּל הַקּוֹדֵם בְּבְרִיאָה שְׁלִיט בְּחִבְרָו וְלְזֶה נֶאֱמַר בַּהֲקַב"ה מְלוּכּוּתָהּ מְלוּכּוּת כֹּל עוֹלָמִים וּמְשַׁלָּתָהּ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר כִּי כֹל הָעוֹלָמוֹת אֵפִי מְלֹאכִים הַנְּאָצְלִים חוֹסִים בְּצֵל כְּנָפָיו וְהַקַּב"ה מְשַׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם מְטוֹבוֹ וְלֹא הַשְּׁפַעַת טוֹבוֹ עֲלֵיהֶם כְּלִים מְאֲלֵיהֶם וּלְזֶה נִקְרָא מֶלֶךְ כֹּל הָעוֹלָמִים אֲמָנָם לֹא יִקְרָא מוֹשֵׁל עַל כֹּל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים לְהִיוֹתָם מְנוֹכְרָחִים בְּעֲשִׂיָתָם וְאִינָם בְּעֲלֵי בְחִירָה וְנִקְרָאִים מְשַׁרְתָיו עוֹשֵׂי רָצוֹנוֹ וְלֹא נִמְצָא זְמַן לִוְמַר שֶׁמְנוֹכְרָחִים נִגְדַּר רָצוֹנָם כִּי הֵם לֹא יִשְׁנוּ אֶת תַּפְקוּדָם מִשָּׂא"כ עוֹלָם הַהֲנִיָּה וְהַהֲפֹסֵד וְהֵן בְּעֲלֵי בְחִירָה וְהֵן מְתָאוּיִם שְׁיִהְיֶה כִּפְּי רָצוֹנָם וְהַקַּב"ה לֹכֵד חֲכָמִים בְּעֶרְמָ' וְעֲצוּתֵיהֶם יִסְפֵּל וּמִלִּידָה יוֹעֲצִים שׁוֹלֵל וְלְזֶה מְכַנֵּין עָלָיו שֵׁם מוֹשֵׁל שֶׁפּוֹעֵל שְׁלִיטָתוֹ וְלְזֶה אָמַר וּמְשַׁלָּתָהּ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר וְהַפְּנוּנָה שֶׁבְּדוֹרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם עֲשִׂי' נִיכְרָמְשַׁלָּתָהּ וְלְזֶה אָמַר גַּם כֹּן כִּי לֵה' הַמְּלוּכָה וּמִשְׁלֵל בְּגוֹיִם וְהִיתָה לֵה' הַמְּלוּכָה פִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה נִיכְרָ בְּגוֹיִם מְלוּכָה וּמְשַׁלָּה מִשָּׂא"כ בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן שְׁיִהְיֶה לְעוֹלָם הַבָּא וְכֹלָם יִהְיוּ כְּמִלְאכֵי מַעֲלָה עוֹשִׂים רָצוֹנוֹ וְהִיצֵר הַרַע מִן הָעוֹלָם וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם שְׁלִיטָה לְאַחַר רַק וְהִיתָה לֵה' הַמְּלוּכָה וְלְזֶה אָמְרוּ הַשְּׁבִטִים הַמְּלוּךְ תְּמַלְךָ עָלֵינוּ ג"כ בְּכִפְּל פִּי וְכִי אֲתָה תִהְיֶה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּצֵלָה נַחִי אוֹ הַמְשׁוֹל תְּמַשְׁוֹל פִּי אִם אֲתָה תִהְיֶה בִּיכְלָתָהּ לְמַשְׁוֹל עָלֵינוּ בְּעַל כְּרַחֲמֵינוּ לְשׁוֹנֵת אֶת רָצוֹנֵינוּ וּבְזֶה יִתְפָּרֵשׁ מֵאֲמַר חַז"ל (בְּרַכּוֹת ג' ב') בְּשַׁעַת שְׁעוֹנֵין יִהְיֶה שְׁמוֹ הַגְּדוֹל מְבוֹרָךְ הַקַּב"ה מְנַעֲנַע רֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר אֲשֶׁרִי הַמֶּלֶךְ שֶׁמְקַלְסִין אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כִּי מֵה לֹא לְאֵב שֶׁהִגְלָה אֶת בְּנָיו אוֹי לָהֶם שֶׁגָּלוּ מֵעַל שְׁלַחַן אֲבֵיהֶם.

וְהַקֶּשֶׁה מִהֲרִשׁ"א שֶׁתַּפְּס מִקּוֹדֵם לְשׁוֹן מֶלֶךְ וְעַל הַגְּלוּת תַּפְּס לְשׁוֹן אֵב וְיִתְפָּרֵשׁ עַד"ז דְּבִאֲמַת כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ נוֹתֵן פָּרֶס לְעַבְדָּיו הוּא שְׂכָר עֲבוֹדָתוֹ מִשָּׂא"כ הָאֵב הַנוֹתֵן לְבֵן אִינוֹ תְּשִׁלוּמֵי שְׂכָר רַק בְּרַחֲמֵיו נוֹתֵן וְלִהְיֶפָהּ כְּשֶׁמְעַנִּישִׁין כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ מְעַנִּישׁ נִקְרָא עוֹנֵשׁ שֶׁל נִקְמָה מִשָּׂא"כ אֵב הַמְעַנִּישׁ לְבֵן הוּא רַק עַל דְּרָךְ הַלִּימוּד שֶׁמְלַמְּדוֹ לְהַטִּיב.

וְכִדְרָךְ שֶׁמְכִין לְאִישׁ הַנוֹפֵל בְּחַלְשׁוֹת לְהַחִיּוֹתוֹ. וְלִכְךָ בְּעַת שֶׁמְשַׁפִּיעַ הַטוֹבָה בְּזְמַן שְׁבִית הַמְקַדֵּשׁ קָנִים קוֹרָא עֲצָמוֹ מֶלֶךְ שֶׁבְּרַחֲמֵיו עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הִיא צָרִיךְ לְעֲבוֹדָתֵינוּ וְלִקְנִיִים מְצוּתָיו אֵף שָׂאָם יִצְדַק מֵה תַתֵּן לֹא מ"מ בְּרַחֲמֵיו מְחַשֵּׁב הַטִּיבָה שֶׁמְשַׁפִּיעַ בְּתְשִׁלוּמֵי שְׂכָר עֲבוֹדָתָם כְּמוֹ שֶׁהִיא צָרִיךְ לֹא וּבְשַׁעַת הָעוֹנֵשׁ הוּא רַק כְּמוֹ אֵב וְכֹן: לָךְ נָא רֵאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֲרֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֵּאֵן וְגו'.

במדבר אָמְרוּ מִכָּאן שְׁחִיב אָדָם לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּם מִי שֵׁישׁ לוֹ הַנָּאָה מִמֶּנּוּ וְהוּא תְּמוּהָ. כִּי הֲלֹא שָׂאֵל בְּשִׁלּוּם צֹאן שְׁלוֹ וְלִהְנַאֲתוֹ שָׂאֵל.

לְכֹן נִרְאָה דְבָלֵאוּ הִכִּי קָשָׁה כִּינּוּן שְׁהַנִּיחַ צֹאנֵנוּ בְּיַד בְּנֵי הָרְאוּיִם לְשִׁמְרָם לְעֵנִין מֵהַ הַנְּצָרָה לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּמָם. הִי' לוֹ לְהַמְתִּין עַד בּוֹאָם מִן הַשָּׂדֶה וְלְשֹׂאֵל אוֹתָם וְכִי בְּכָל יוֹם וְיוֹם וּבְכָל רִגַע שְׁלַח לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּמָם.

וּלְזֹאת נִרְאָה דְעִיקָר שְׁלִים נֶאֱמַר עַל שְׁלִימוֹת תּוֹרָתָם וְאִמוּנָתָם אִם הֵמָּה מְחֻזְקִים בְּתוֹרַת ה' וּבִירְאָתוֹ וְהִנֵּה מְצִינֵנוּ בִּרְכַב"י, שְׁחֻמּוֹרוּ לֹא הִיְתָה אוֹכְלֵת דְבָר שְׂאִינֵנוּ מְעַוְשֵׁר וּע"כ הִטְעַם מִפְּנֵי גִוְדָל הַשְּׁפָעֶת קִדְוָשָׁה שֶׁהִי' בְּבֵיתָם עַד שֶׁהִי' הַשְּׁפָעֶת הַקִּדְוָשָׁה גַּם עַל בְּעָלֵי חַיִּים שְׁבָבִיתָם וְכֵן בְּפִיּוֹט קִינּוֹת בְּשִׁבְרֵי צִיּוֹן בָּהּ כָּל חֵי' וְעוֹף חֲכָמוֹ עַדִּי כְחֻמּוֹרוּ שֶׁל ר' פִּנְחָס בֶּן יֶאִיר הִי' חֻמּוֹרָהּ וְכֵן בְּשִׁבְטִים שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִי' מְעַלְתָּם גְּדוּלָה יוֹתֵר מִרְכַב"י וְדֹאֵי גַם הִצָּאן לֹא אָכְלוּ שׁוֹם אִיסוֹר כְּחֻמּוֹרוּ שֶׁל ר' פִּנְחָס בֶּן יֶאִיר וְנִמְצָא בְּהִצָּאן וּבְעָלֵי חַיִּים נִיכָר צְדָקוֹת הַבְּעָלִים וְלָזָה אָמַר יַעֲקֹב לְרֵאִית אֵת שְׁלּוּם הִצָּאן פִּי' אִם לֹא נִתְפָּרְצוּ בְּאִכִּילַת גִּזְל וְאִיסוֹר וְלָזָה אָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ שְׁחִיב אָדָם לְשֹׂאֵל בְּשִׁלּוּם מִי שֵׁישׁ לוֹ הַנָּאָה מִמֶּנּוּ כְּלוּמַר שִׁירְאָה שְׁמִי שִׁיב לוֹ הַנָּאָה מִמֶּנּוּ שִׁיְהִי' אֵלָיו שְׁפַע הַקְּדוּשׁ שֶׁע"י הִצָּאן הִי' יָכוֹל לְרֵאִית אֵת צְדָקַת הָאֲחִים כִּי בָּזָה שְׁלֹא יִרְצוּ לְאָכֹל אֵת הָאִיסוֹר יוֹכֵר מְעַלַת הַבְּעָלִים וְנִרְאָה לִי ג"כ פִּירוּשׁ מֵהַ שְׂאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל דְּגַמְלִיו שֶׁל אֲבָרָהָם הָיוּ הוֹלְכִין זְמוּמִין מִפְּנֵי הַגִּזְל שְׁלֹא יִרְעוּ בְּשָׂדוֹת אַחֲרֵים וְהוּא תְּמוּהָ וְכִי בְּכָל בְּהֵמָה וְחֵי' וְעוֹף הָיָה תוֹלָה זְמַם שְׁלוֹ וּלְפִי הַנַּ"ל אֲתִי שְׁפִיר שֶׁהִי' נִיכָרִין שְׁמַעְצָמָם לֹא הָיוּ אוֹכְלִין שֶׁל אַחֲרֵים מִפְּנֵי קִדְוָשָׁתוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם וְנִחְשָׁב כְּאֵלוֹ הָיוּ זְמוּמִין שְׂאִפְּלֵיו הִלְכוּ אֲצֵל שְׂדוֹת אַחֲרֵים לֹא הָיוּ נוֹגְעִין בָּהֶם: פְּרִשְׁתַּת מִקֵּץ נִיְהִי מִקֵּץ וְגו' בְּמִדְרָשׁ קֵץ שֶׁם לְחוֹשֵׁף וּלְכָל תְּכֵלִית הוּא חוֹקֵר זְמַן נִיְתָן לְכָל הָעוֹלָם כְּמָה שְׁנִים יַעֲשׂוּ בְּאִפְּיָהּ מֵהַ טַעַם קֵץ שֶׁם לְחוֹשֵׁף כ"ז שִׁיְצִיָּה"ר בְּעוֹלָם אֲנֹפֶל וְצִלְמוֹת בְּעוֹלָם נַעֲקֵר יִצָּר הִרְעָה מִן הָעוֹלָם אוֹרָה וְשִׁמְחָה בְּעוֹלָם, דְּבַר אֲתֵר קֵץ שֶׁם לְחוֹשֵׁף זְמַן נָתַן לְיוֹסֵף כְּמָה שְׁנִים יֵשֵׁב בְּבֵית הָאִיסוֹרִים וְכִינּוּן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ חֵלֶם פְּרַעַה חֵלֶם וְנִיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים וְגו' וְהוּא תְּמוּהָ מֵהַ הִי' קָשָׁה לוֹ בְּפִרְשָׁה שֶׁהִבִּיא הַכְּתוּב הִנֵּה וּמֵהַ תִּיְרָץ וְגַם מֵהַ שְׁדָרֵשׁ בְּיוֹסֵף תְּמוּהָ וּלְיִשְׁבַּב קוֹשֵׁיָא זֹה נִרְאָה כִּי יְדוּעַ אֲרַחּוֹת מְשֻׁפְטֵי ה' כִּי הִיסוֹרִים פְּעָמִים בָּאִים לְכַפֵּר עוֹן וּלְפַעֲמִים בָּאִים לְנַסּוֹן בְּכַדִּי לְהוֹסִיף טוֹבָה וּכְמוֹ שְׁפָרְשֵׁתִי בְּשִׁיר הַשִּׁירִים עַל פְּסוּק יוֹנָתִי בְּחֻגֵי הַסֵּלַע עֵי"ש) וְהִנֵּה טוֹבָה שֶׁם קֵץ נֶאֱמַר לְטוֹבָה וְנֶאֱמַר לְרַעָה קֵץ הִיְמִין וְעַל הִרְעָה נִקְרָא קֵץ הִיְמִים קֵץ כָּל בְּשֵׁר וְהִנֵּה מֵהַ שְׁנֵי תַּיִתּוֹסֵף לְיוֹסֵף שְׁנֵי שְׁנִים הִטְעַם כִּי הַשְּׁנִים הָרְאוּשׁוֹנִים שֶׁהִי' בְּמֵאֶסֶר הָיוּ לְכַפֵּר עוֹן כְּמוֹ שְׁפִי' הַאֲלֹשִׁיף שֶׁהִי' עֲשָׂרָה שְׁנִים בְּשִׁבִיל עֲשָׂרָה טִיפִין שֶׁהוּצִיא וְאֵלוֹ שְׁנִים הָיוּ לְסִיבַת תּוֹסְפוֹת הַטוֹבָה שֶׁנִּקְצַב לוֹ לְהִיּוֹת מְלָךְ וְכָל טוֹבָה צָרִיף לְהִיּוֹת ע"י יְסוּרֵין כְּמֵאֶמְרָם ג' מִתְּנֹת נָתַן הַקֹּב"ה לְיִשְׂרָאֵל וְכוּלָן ע"י יְסוּרֵין עַל כֵּן הַנְּצָרָה לְהַתְיַסֵּר עוֹד שְׁנֵי שְׁנִים בְּשִׁבִיל תּוֹסְפוֹת הַטוֹבָה הַעֲתִידָה לְבוֹא לוֹ וְכָל טוֹבָה הַעֲתִידָה לְבוֹא אַחֵר הִרְעָה נִקְרָא קֵץ הִיְמִין.

וְכֵן זְמַן הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה נִקְרָא קֵץ. וְכִינּוּן שֶׁהִיָּה יוֹסֵף מוֹכֵן לְקֵץ הִיְמִין שֶׁל טוֹבָה נִפְלְאָה כְּזוֹ הַנְּצָרָה לְהַתְיַסֵּר עוֹד שְׁנֵי שְׁנִים וְזֵהוּ שְׂאִמְרָם זְמַן נָתַן לְיוֹסֵף הִיְנִינוּ הַשְּׁנֵי שְׁנִים וּמִמִּילָא לֹא חֵלֶם פְּרַעַה עַד עַת הַקֵּץ וְכֵן לְפַעֲמִים קֵץ הַגְּאֻלָּה מִתְאַחֵר אַף אֲתֵר שְׁנֵי תַּיִתּוֹסֵף הַעוֹנוֹת שְׁעַדִּין לֹא זָכוּ לְהַטוֹבָה שִׁיְהִי' בְּגִאֻלָּה הַעֲתִידָה וְזֵהוּ שְׂאִמְרָם קֵץ שֶׁם לְחוֹשֵׁף וּלְכָל תְּכֵלִית

הוא חוקר שחוקר שִׁיְהִי תְּכָלִית טִיב וְלִזְה נִוְתַן קִי אַרְוֶה לְהַגְאֹנְלָה בְּכַדִי שִׁיְהִי תְּכָלִית טוֹב שִׁיְהִי אֹרְהָ וְשִׁמְחָה וְזֶהוּ שְׂאֲמָרוֹ רַז"ל זְכוּ אַחִישְׁנָה לֹא זְכוּ בַעֲתָהּ.

דָּאָף שְׂאֲמָרוֹ חַז"ל מְעַמִּיד עֲלֵיהֶם מְלָךְ פְּהֶמֶן עַד שִׁיְחַזְרִם לְמוּטָב מ"מ אֲפִשֶׁר שְׂלֹא יִזְכוּ לְגֵאֹנְלָה הַעֲתִידָה וְצָרִיךְ עוֹד זְמַן וְזֶה שְׂאֲמָר קִי שֶׁם לְחַוְשָׁה וְחַוְשָׁה נִקְרָא יְסוּרִין שְׂעַל הַעֲוֹנוֹת וְלַפְעָמִים שְׂמִלְכָד זְמַן שְׂנִקְבַע לְיְסוּרִין נִוְתַן לַפְעָמִים קִי נִוְסַף לְהַתִּיַסְרָבְשָׁבִיל תְּכָלִית טוֹבָה הוּא חוֹקֵר לְיִסְרָם שִׁיְהִי רְאוּי אַח"כ לְהִיטִיב עִמּוֹ הַטוֹבָה הַגְּדוֹלָה הַהוּא וּבִזְה בָּא לְתַרְץ הַכְּתוּב וְיֵהִי מְקִי שְׂנִתִּים יָמִים אֲמִאי לֹא חָשִׁיב כָּל הַשְּׂנִים בְּכָלֵל וְלֹא חָשִׁב רַק הַשְּׂנִתִּים וְלִזְה מְשִׁיב שְׂהַשְּׂנִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהִי בְּמֵאָסָר הָיּוּ עָלָיו שֶׁם חוֹשָׁה וְרַק אֵלּוּ הַשְּׂנִתִּים הָיּוּ הַקִּי אֲשֶׁר שֶׁם לְחַוְשָׁה בְּשָׁבִיל הַתּוֹסְפּוֹת טוֹבָה וְלִכְהָ אָמַר וְיֵהִי מְקִי שְׂנִתִּים כְּלוֹמַר אוֹתָן שְׂתִי שְׂנִים שְׂנִתִּסְפוּ לוֹ בְּשָׁבִיל תּוֹסְפּוֹת טוֹבָה הַמְּבֹאָרִים בְּפִרְשָׁה זֶה וְכֵן בְּגֵאֹנְלָה הַעֲתִידָה אַחַר שִׁיְעַמִּיד מְלָךְ פְּהֶמֶן וְיִחַזְרִם לְמוּטָב זֶה הַזְּמַן נִקְרָא חוֹשָׁה וְהָיּוּ עוֹד קִי שִׁיְתִיַסְרָבְשָׁבִיל תּוֹסְפּוֹת טוֹבָה שִׁיְהִי שִׁיְעַקְוֵר אֶת יֵצֵה"ר וְיִהְיֶה לָנוּ שׁוֹב אֹרְהָ וְשִׁמְחָה לְעוֹלָמִים: וּפְרָעָה חֵלֶם בְּמִדְרָשׁ וְכִי כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ אֵינָם חוֹלְמִים אֲלֵא חֵלֶם שְׂל מְלָךְ שְׂל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ וְהוּא תְּמוּהָ.

וְנִרְאָה שֶׁהִי קָשָׁה לוֹ שְׂכַתָּב וּפְרָעָה חֵלֶם שֶׁהוּא שֶׁם דְּבָר וְהִי לוֹ לְכַתּוּב וְיִחַלּוֹם פְּרָעָה וְזֶה מְתַרְץ שְׂכַל חֵלֶם שְׂמֵרֵאִין לוֹ לְאֲדָם בְּשָׁבִיל עֲצָמוּ כְּמוֹ בְּנִבְכּוֹדְנִצָּר כְּתִיב וְיִחַלּוֹם אֲבָל מֵה שְׂמֵרֵאִין לְהַנְאֹת אַחֲרִים וְנַעֲשֶׂה הוּא חוֹלָם וְנִבְיָא עַל אַחֲרִים נְאֻמָּר עָלָיו חוֹלָם דְּהִיָּינוּ שֶׁם דְּבָר כְּמוֹ עַל מְשַׁקֵּל נוֹקֵד נוֹגֵשׁ וְהִי נִבְיָא לִזְה אָמַר חֵלֶם שְׂל מְלָךְ חֵלֶם שְׂל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ וְהִיָּינוּ שְׂחֵלּוֹמוֹ הוּא עַל כָּל הָעוֹלָם וְנַעֲשֶׂה פְּרָעָה בְּאוֹתוֹ זְמַן חוֹלָם וּמִתְנַבֵּא: וְיֵהִי כְּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הִי'.

בְּש"ס דְּבָרְכוֹת לְמָדוּ מְפָאן שְׂכַל הַחֵלּוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפָּה וּמְבִיאִין מַעֲשֶׂה מַחֲלוֹמוֹת דְּאִבְי וְרַבָּא וְהַרְשָׁב"א בְּתַשׁוּבָה ס' ת"ח הַקָּשָׁה הִיאָף נִשְׁתַּנָּה גְּזִירַת הַכָּל מִשׁוּם פְּתוּרֵן דְּבַר הַדִּיא.

וְנִרְאָה לְפַעַנ"ד דְּעַנְיֵן הַחֵלּוֹמוֹת הוּא בְּצַדִּיקִים כְּעִין נְבוֹאָה. וְהִנֵּה הַרְמַב"ם בְּמוֹרָה חָשִׁיב הַרְבֵּה הַדְּרָגוֹת בְּנְבוֹאָה וְלִזְה נִרְאָה דְּהַפּוֹתֵר חֵלֶם שִׁיְהִי יְכוֹל לִידַע מֵה שֶׁהִרְאָה לִזְה בְּנְבוֹאָה ע"י חֵלֶם שֶׁהוּא ג"כ דְּרָגָא דְּנְבוֹאָה וְכְמוֹ שִׁישׁ בְּהַשְּׁכַל הַמְּשִׁיג שְׂלַפְעָמִים יֵשׁ מִי שְׂשַׁכְלוֹ גְּדוֹל כ"כ עַד שִׁישִׁיג בְּעֲצָמוֹ וְלַפְעָמִים שֶׁהַשְּׁכַל אֵינּוּ גְּדוֹל כ"כ רַק כְּשִׁמְרָמְזִין לוֹ בְּמִקְצַת יוֹדַע הַכָּל כֵּן הַעַנְיֵן בְּנְבוֹאָה שֶׁהַעַנְיֵן נְבוֹאָה כְּתַב הַרְמַב"ם שְׂנִתְחַדַּשׁ לוֹ פְּתִאוּמִית וְלַפְעָמִים נִבְיָאוֹת הוּא בְּלִתִּי שְׂלִיחוֹת לִידַע הַעֲתִידוֹת בְּעֲצָמוֹ אֲמָנָם כְּאֲשֶׁר מוֹדִיעִים לוֹ הָרֵאשִׁי דְּבָרִים שֶׁהִרְאוּ לוֹ בְּחֵלֶם שׁוֹב מִגִּיעַ לוֹ הַשְּׁגָה שֶׁהוּא יְכוֹל לְהַגִּיד הַעֲתִידוֹת וְלִזְה מוֹעֲטִים הֵם כְּמ"ש כ"ד פּוֹתְרֵי חֵלּוֹמוֹת הָיּוּ וְכו' וְאֵל תְּתַמָּה שְׂנִמְצָא לַפְעָמִים בְּאוֹמוֹת גַּם כֵּן פּוֹתְרֵי חֵלּוֹמוֹת כְּדְמוּכַח בְּש"ס שֶׁהוּא ע"פ מֵה שְׂמְבֹאָר בְּרַמְב"ן פ' רֵאָה שְׂנִמְצָא אָף בְּרִשְׁעִים מִי שִׁיְדַע לְהַגִּיד עֲתִידוֹת וְקוֹרִין אוֹתוֹ כְּהֵן עֵי"ש.

וּמְבֹאָר בְּרַמְב"ם שְׂכַל דְּבָר שְׂבְּמַחְשַׁבְתּוֹ שְׂל הַקַּב"ה יְכוֹל לְהַשְׁתַּנּוֹת מְרַע לְטוֹב וְכֵן לְהִיָּפֵךְ כְּעַנְיֵן שְׂאֲמָרוֹ רַגַע אֲדַבֵּר וְרַגַע אֲדַבֵּר אֲבָל מֵה שִׁיְצָא עַפ"י נִבְיָא א"א שׁוֹב לְהַשְׁתַּנּוֹת וְזֶה שְׂאֲמָר כָּל הַחֵלּוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפָּה דְּהִיָּינוּ שְׂכַבְרָ יֵצָא מִפִּי הַפּוֹתֵר יֵשׁ

לו קיום בכירור לזה בר הדיא שהי פותר חלומות אם ראה ב' דברים בחלומו שיש בו דבר טוב ונדבר רע.

למי שהי אהב הי פותר החלום הטוב שבו ולמי שהי שונא הי פותר הרע שיהי בחלומו ואת הטוב לא הודיע ולזה פעם רבא שהוציא מפיו מיתת אשתו שמחמת זה א"א להשתנות והי לו לומר לרבא שתפלה וצדקה ירבה: ועתה ירא פרעה איש נבון וחקם.

באלשיף הקשה וכי יועץ למלך נתנוהו. ועוד קשה שנות החלום פעמיים הגם שאמר יוסף וממהר האלהים לעשותו למה היו החלומות בשני ענינים בשבלים ובבהמות הי לו להיות פעמיים בשבלים או פעמיים בבהמות.

וגם מה שכתב בתחלה הראה ה' ואח"כ הגיד ועוד הרבה קושיות. לכן נראה דהנה בשבלים נאמר ותבלענה השבלים ובבהמות אמר ותאכלנה הפרות וע"כ נראה שהגז"ד של הרעב כאשר אמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר ובסוף כאשר בא יעקב למצרים נתברר והיה חריש וקציר כמו שפרש"י ולזה הראה הקב"ה הגז"ד שהי ראוי להיות אם לא הי בא יעקב ואשר עתיד להיות אחר שיקרע הגז"ד וזה הראה לו בשבלים ענין בליעה ובליעה הי נעשה בפעם אחת וברגע אחת ולא נשאר דבר כלל וזה מורה על התחלת גז"ד שלא הי דבר כלל מהשונבע כשיבואו שני הרעב אמנם בהחלום השני הראה לו מה שיהי בלעתיד אחר שיקרע הגז"ד בזכות יעקב ובניו ולזה אמר בשבלים הראה ובפרות הגיד כי האלשיף ז"ל כתב כי כל מה שבא בהגדה אי אפשר להשתנות ומה שעלה במחשבה אפשר להשתנות.

ולזה בהחלום הפרות שהי מורה על הדבר שהתקיים באמת על פן נאמר הגיד ובהחלום השבלים שמורה על התחלות המחשבה של הגז"ד נאמר הראה שראה מה שעלה במחשבה לפני השי"ת ולזה אמר יוסף ועתה ירא פרעה איש נבון וחקם היינו פיון שהגז"ד גדול רק שאפשר להתבטל הגז"ר דין ולזה אפשר שיתבטל הגז"ד בתשובה כמו שעשו אנשי ניגנה ולזה צריך איש נבון וחקם היינו שידע בשל מי הרעה הזאת ובמה יכול להתבטל הגז"ר דין ולזה א"ש במה שאמר יעשה ויפקד פקידים וקשה פיון שצוה להשיב איש נבון וחקם א"כ מה זה שאמר ויפקד פקידים ולפמ"ש א"ש פי אין עצה וחקמה נגד הגז"ר של ה' ולזה אמר לו כאשר ישית המלך איש נבון וחקם אז יהיה מועיל מה שיפקד המלך פקידים כי מקודם צריך רחמנות מלמעלה ואח"כ יכול לעשות השתדלות גדול ועוד נראה מה שהראה לו פעם פרות ופעם שבלים להורות לו כי לא לבד שיהיה רעב בתבואת הצריך לאדם רק גם במאכלי בהמה שיחסר גם מאכל בהמות עד שיכחישו גם הבהמות ממיעוט מאכל שיהיה להם ולזה הראה לו בשבלים שהוא מאכל אדם ובפרות כי גם מאכל בהמות יחסרו: וירא יוסף את אחיו ויתנבר אליהם.

פרשה זו תמוה. א'.

ויתנבר אליהם הוא דבר תמוה. ב'.

פתיב וידבר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם כי מה ששאל אותם אינו דבר קשות כלל. ג'.

שחזר וכתב ניכר יוסף את אחיו הם דברים מיותרים לגמרי שהרי כבר פתיב וניכרם. ולתרוץ זה נראה דהנה ידוע שאפילו התנאים הפירו הצדיקים והרשעים מרחוק כמבואר בזהר בכמה דוכתי ומקרא מלא דבר הפתוב וראו כי שם ה' נקרא עליה וא"כ אף שלא הפירו את יוסף שהוא אחיהם מ"מ הי' להם להפיר צדקתו שהשכינה שורה עליו.

ובנודאי הנה זה בדרך גם שלא הפירוהו וזה שכתב ויתנפר אליהם כי ידוע מה שדרשו רז"ל על בן נכר שנתנפרו מעשיו לאביו שבשמים וזה פוננת הפתוב כמה שאמר ויתנפר אליהם היינו שעשה מעשיו שידמה להם פאלו נתנפרו מעשיו לאביו שבשמים כמו שאמר בפניהם פי נחש ינחש איש אשר פמוני וכו' שעשה עצמו לנחש כמו כן אמר לפניהם שעושה מעשים אחרים הדומים לזה למען לא יפירו צדקתו ומה ששאל להם מאין באתם הן הן הדברים קשים כי אין מקום לשאול מאין באתם רק מאין אתם והשאלה מאין באתם שיהיה רק למי שהיה ממקומו וחזר אז יש לשאול מאין באתם אבל מי שראה אחד שלא הפירו מעולם אין שייכות לשאול מאין באתם רק מאין אתם כמו בפ' ויצא ויעקב שאל להרועים מאין אתם.

וגם המלאך ששאל להגר אי מזה באת יפה שאל כיון שהיתה תועה בדרך שיהיה לשאול מאיזה דרך באת לנסותה הדרך שבאת משם אבל יוסף שראה אנשים שלא הפירם שעשה עצמו פאלו לא הפירם מעולם הי' לו לשאול מאין אתם אף הישוב לזה כיון שתפס אותם לגנבים – והגנבים אין להם מקום קבוע לדירה רק חודש פאן וחודש במקום אחר ואין שייכות לשאול מאין אתם כיון שאין להם מקום קבוע רק מאין באתם ולזה אתי שפיר דמחשיב לשאלה זו דברי קשות ומה שחזר וישנה ניכר יוסף את אחיו להקדים כי מה שאמר אח"כ לא מפני שחשד אותם לרשעים כמו שאמר לפני אביהם שאוכלין אבר מן החי ושתולין עיניהם בבנות הארץ ולזה אמר ניכר יוסף את אחיו כי ידוע שהרשעים לא נחשבו לבני אבות וכן פתב רש"י בפ' ברכה דוניה מתיו מספר שגמנים בשאר השבטים ולזה פתב ניכר יוסף את אחיו פלומר שהפירם שהם צדיקים והן אחיו ובני אביו והן לא הפירוהו היינו שלא הפירו אותו לצדיק פלל ונחשבו אותו לבן נכר וינפר יוסף את החלומות פלומר שכל דברי קשות שדבר אליהם לא היו רק מפני זכרון החלומות והנה ידוע מה שפתבו המפרשים כי מה שלא שלח לאביו ולאחיו כי המתין עד שיתקיים כל החלומות עד שיבואו אביו ואחיו להשתחוות לו ולכאורה תמוה כי בנודאי צדיק פיוסף לא יתוש לכבוד המנומה שישתחוו לו אביו ואחיו.

לכן נראה כי שני החלומות שחלם יוסף הנה חלומות של גבואה פענן שאמר בחלום אדבר בו והגבואה הנאמר בחלום אין הכרח שיתקיים פולה והנה המלוכה שהראה לו בחלום הנה מראה על ענין המלוכה הנטל מבית דוד וניתן ליבועם שהוא מזרע יוסף ובחלום ב' הנה מראה לו על ענין משיח בן יוסף שקודם משיח בן דוד ולכך הראה לו ג"כ שאביו ואחיו ישתחוו לו כי יש בישראל מי שיקרא בבחינת יוסף פענן שנאמר עדות ביהוסף שמו ויש שנקראים בבחינת יעקב וקבלו אותו למלך ומבואר בש"ס פשהיו נראים מאיזה דבר עשו דבר קטן שיחול הדבר הזה על הדבר הקטן.

פענן שאמרו בגיטין ודף מ"ה) אפכיתו לכורסיי' והנה יוסף הי' לו צער במאוד על קיום החלומות שהמלוכה נטלת מבית דוד על ידי זרעו הי' עון גדול ולכך ביקש שיתקיים

הקלומות בכאן כי אולי יתבטל הדבר שלא יתחלף המלוכה ולא ינטל מבית דוד וכל מה שיעשה להן לא עשה אלא לטובתן: מרגלים אתם לראות את ערנות הארץ וגו'.

הפתוב הזה הוא תמוה דמקודם אמר שניהם ואח"כ אמר רק ערנות הארץ באתם לראות ולא אמר שוב מרגלים ואח"כ אמר הוא הדבר אשר דברתי לאמר מרגלים אתם ולא ערנות הארץ. וגם מקודם אמרו בני איש אחד נחנו ולא אמרו שנים עשר אחים אנחנו ואחר כך אמרו שנים עשר וגם אין בדבריהם שאמרו שנים עשר אחים כדי לסלק טענת יוסף במה שאמר מרגלים אתם.

וגם אמר מרגלים אתם לראות ערנות הארץ בפכל מרגלים אתם לראות את ערנות הארץ והי' לו לומר רק לראות את ערנות הארץ לבד לזה נראה דהנה אצל מלכים יש שבותרין אנשים חכמים גבורים מיוחדים להיות מרגלים בעת הצורך.

וגם לפעמים הוצרך המלך לדבר נחוצו לרגל מקום ואינו מוצא אצלו אנשים מיוחדים לזכות אנשים אחרים איזה שמוצא ושולח אותם לרגל ולראות ערנות הארץ. ולכך אמר יוסף אחר שראה אותם גבורים ובעצה אחת דן עליהם משפט מרגלים כי היאך יזדמנו שישתתפו עשרה בענין אחד ובפעם אחת שיהיו כולם שוין בחכמה ובנוי ובכח וגם דן על מעשה זה שפאו ביחד שפאו לראות את ערנות הארץ מחמת שראה שהלכו בעשרה שערי העיר ועל זה השיבו השבטים אל תתמה על החפץ שאנחנו שוים כולם בחכמה ובנוי בכח זה הוא מחמת שפאלנו בני איש אחד אנחנו ולזה אמר להן יוסף שמ"מ נראה מביאתכם שלראות את ערנות הארץ באתם והיינו שאפשר שהמלך בחר בכולכם שתלכו עכשיו לראות בערנות הארץ וע"ז תרצו שאין לאבינו בנים יותר מפאלנו רק בן קטן אחד שנשארו ואין זה מנימוס המלכות שיקח מאיש אחד כל הבנים שלו לספן בספנת מות ולזה אמר יוסף הוא הדבר אשר דברתי לאמר מרגלים אתם וכו' וזה מוסב על הפתוב שאחר כך ובא לומר שהדבר אשר דברתי מרגלים אתם בזאת תבחננו חי פרעה, פי' באמת תבחננו בזאת תבחן הדבר שאם אראה אחיכם הקטן ג"כ שנה לכם בנוי בכח האמת אתכם.

ובאם לאו נראין הדברים ששקרבימינכם שאתם כולכם נבחרים ביחד למרגלים, אף מ"מ קשה שיצא שקר מפי אותו צדיק. אף ידוע מה שכתב האר"י ז"ל כי ידוע שנפיש הבן בכח נפש האב.

והנה מן השבטים יצאו מרגלים ומרגלים היו רשעים מלבד משבט יוסף ויהודה שיצאו יהושע וכלב שהיו צדיקים וזה שאמר מרגלים אתם לראות את ערנות הארץ באתם כלומר שבכח נפשכם יש שיצאו מכם מרגלים שיבואו לראות את ערנות הארץ וכן כתב הבעל הטורים ואף שמשבט יהודה לא יצאו מ"מ דבר לרוב ויאמרו שנים עשר אחים אנחנו בני איש אחד בארץ פנעו נבאו ואינם יודעים מה נבאו ורמזו שמחמת שהן שנים עשר שבטים נעשה מטתו שלימה וראי' פשה' חושב יעקב שמת יוסף אמר כי ארד אל בני אבל שאולה וכיון שהיו שנים עשר בני איש אחד והיינו בני אברהם ויעקב כמ"ש רש"י בתהלים עיי"ש ובנודאי אין לנו הכנה כלל ואף שיצאו לעתיד רשעים זה הוא לסיבה שמבואר בס' הגלגלים בפ"ב וג' שלפעמים יצאו מצדיקים גמורים רשעים גמורים: את שני בני תמית.

העיקר כפי הט"ז רק שצריך קצת להוסיף על דבריו והוא שנאמר ויהושע וכלב חיו מן האנשים וגו' ודרשו בש"ס שנטלו חלק בארץ ומזה נלמד שמי שאין לו חלק בארץ נקרא מת ואם לא הי' יוסף חי ע"כ הוצרך שכת ראובן ליחלק וזה שאמר את שני בני תמית פלומר שפחטא זה יולקח הבכורה מבניו שלא יהי' להם חלק בארץ כאשר נלקח באמת הבכורה ממנו פחטא בלבול יצועי אביו ולזה השיב יעקב בכור שוטה הוא וכי בניו הם ולא בניי פלומר דלפי מחשבת יעקב שיוסף מת.

וממילא אי אפשר שילקח הבכורה מראובן דהא כתיב בזהר שמשום שהו' יוסף בכור במחשבה הי' אפשר לו ליקח הבכורה מראובן שהי' בכור במעשה מחמת החטא ליוסף שהי' במחשבה משא"כ לפי מה שחשב יעקב שיוסף מת אי אפשר שינטל הבכורה מראובן ליתן לאחר כי לא יוכל לבפר פתיב וא"כ ע"כ בניו של יעקב הם: אם לא הביאותיו אליה והצגתי לפניו וגו': ולכאורה תמוה מאוד פיון שיעקב על כל מילי אזהרה אפילו על אסון שבידי שמים והאף אפשר ליהודה לישב על אסון שבידי שמים ונראה שיהודה הי' בטוח שפונדאי ישוב בנימין כי גמירי דלא פלה שבטא וגם שפבר הי' שבועה שלא ימות בן בתיי אביו רק מחמת שיעקב חי שבטא מת הי' מתירא שמה גורם החטא שיתבטל השבועה אבל יהודה שהי' יודע שלא מת יוסף רק נמכר הי' סומך עצמו על השבועה שפונדאי בנימין ישוב: כי נבהלו מפניו.

אמרו במדרש אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה שבלעם לא הי' יכול לעמוד בתוכחתו של אתונו שבטים לא היו יכולין לעמוד בתוכחתו של יוסף שנאמר פי נבהלו מפניו.

הבנת דבריהם י"ל ע"פ מאמר הפתוב (ירמ' ד) כבסי מרעה לבך למען תנשעי עד מתי תלין בקרבה מחשבות אונף. פרש"י אונף חמסך.

ולדעתי הפי' אונף פחה כמו מצאתי און לי. ואמר עד מתי יהי' מחשבתך על פחה דע שאין פחה יכול להושיעך רק הפיבוס מהרעה תושיעך, והנה דין נקרא מי שתבע את חברו שתייב לו אכל מי שיאמר לחברו שלא יעשה זאת לאיש זולתו נקרא תוכחה דבזה ל"ש דין.

ולזה אמרו אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה מיום הדין נגד העבירות שבין אדם למקום שיש להמקטריגין עלינו. ונגד עבירות שבין אדם לחברו נקרא תוכחה.

ולזה נגד עבירות שבין אדם למקום לימד מבלעם שחטא נגד המקום שאמר לו אל תלך ולא הי' יכול לעמוד נגד ברי' קלה של מקום ששלחה להיות לה דין עם בלעם מכ"ש פשיה' להקב"ה עצמו דין ונאמר (איוב ט) חכם לבב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם וכו' ונגד עבירות שבין אדם לחברו לימד משבטים ויוסף דאף שאלהים חשבה לטובה רק שמחשבתם הי' לרעה מכ"ש אנחנו כשהקב"ה בא לעשות תוכחה על עבירות שישבי לרע: מעשה רע מכ"ש שאוי לנו מיום התוכחה: מה זאת עשה ה' לנו.

במס' (תענית ט) אמרינו אנשכח' ר' יוחנן ליגוקא וכו' דיתייב ואמר אונת אדם תסלף דרפו ועל ה' יזעף לבו. יתיב ר' יוחנן ומתמה.

אמר מי איכא מידי דכתיב בכתיבי ולא רמיזי מדאורייתא א"ל אטו קא מי לא רמיזי וקא
כתיב ויבא לבם וכו' מה זאת עשה אלהים לנו. עיי' מהרש"א ורי"ף מה שהעירו בזה
ונראה לפענ"ד דהנה הפתוב הזה יש לפרש.

בתרי אנפי אנלת אדם תסלף דרכו ואח"כ פשענש על חטאיו על ה' יזעף לבו. מחמת
שפדעתו שלא חטא כלל ונהו מלא בתורה.

כמ"ש מהרש"א. דכתיב איש כי תשטה אשתו אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו
רוח שטות.

וכן על פרקו כל מאמרי איוב שחשב בדעתו שלא חטא ע"כ רמיזין בתורה אמנם יש
לפרש פי' אחר בפתוב דהנה ידוע כי מאתו לא תצא הרעה רק ע"י מעשה רע נברא מלאך
משחית והוא המינסרו פדכתיב ותמוגגנו ביד עונינו וזה שאמר הפתוב אנלת אדם תסלף
דרכו ועל ה' וכו' כלומר שכ"כ תסלף האנלת דרך האדם עד שתולה הרע שבא עליו בה'.

ואמר שה' עשה זאת ולכך פשרוזה פשהוזה בלי חמלה יזעף לבו. ואינו יודע כי המלאך
המשחית שבא במעשיו הוא המכה אותו בלי חמלה והשתא א"ש במה שהביא רא'י
מהפתוב מה זאת עשה ה' לנו שתלו הדבר בה' אף שהפירו בחטאם פדכתיב קודם אבל
אשמים אנחנו מ"מ שלא פהוגן עשו במה שאמרו מה זאת עשה לנו אלהים: פרשת ויגש
ויגש אליו יהודה וגו' פרש"י שדבר אתו קשות לכאורה נראה שהוא תמוה שמתחלה
פסקו את הדין בעצמם שיהי' פולם עבדים וכמו שאמרו והיינו עבדים לפרעה גם אנחנו
גם אשר נמצא הגביע בידו וכו' וכי משום שהטיב עמם ושחרר פולם ולא לקחם לעבדים
רק אותו שנמצא הגביע בידו דיבר אתו קשות.

ועוד שמתחלה פסקו את הדין שאותו שנמצא הגביע בידו יומת ואחר כך פוחת והולך
ואמר שפולן יהי' עבדים ואח"כ שיקרר אותם רק אותו שנמצא הגביע בידו ודיבר ואתו
קשות.

ולתרי זה נראה דהנה אף שהי' בידם להרוג את פרעה ועמו עם כל זה היו נכנעים לו
ומדברים בהכנעה וחשבו כי אלהים מצא עונם ובעוונם הם נתפסים. וכמו שאמרו מה
נצטדק אלהים מצא עון עבדי וראו השבטים עון של עצמם והוא מכירת יוסף ולכך
פסקו עליהם דין מיתה כי הגונב נפש ומכרו מות יומת ואם מכירת יוסף עון הוא.

ממילא אותו שהתחיל בעון וחטא הלא המה שמעון ולוי חייבים מיתה שזממו להמיתו
כמ"ש לכו ונהרגו וחשבו שמסתמא יסבב בעל הספכות שימצא הגביע ביד מי שנתחייב
מיתה ולכך פסקו עליו מיתה ועל פולם פסקו עבדות כי בהספכות פולם נמכר לעבד
ואח"כ פשראו שנמצא הגביע באמתחת בנימין שהוא אינו חייב במכירת יוסף מאומה
חזרו ודנו דין אתר וחשבו שהתחיל השעבוד מצרים ולכך פסקו על פולם שיהיו עבדים
ואח"כ פשראו שאמר להם ואתם עלו לשלום על אביכם, וראו שעדיין לא הגיע להם
השעבוד מצרים וגם במכירת יוסף לא חטא בנימין מאומה וכיון שלא הי' להם לתלות
בשום דבר לקיחת בנימין לעבד דיבר אתו קשות ואמר שיקרוג אותו ואת עמו ויקח יו
את בנימין: אדני שאל את עבדיו לכאורה תמוה.

מה צורך הנה ליהודה לספר הדברים שהי' ביניהם הלא יוסף הי' יודע זה ולא הי' ליהודה לומר רק ונפשו קשורה בנפשו ונראה פי יהודה הי' חושב שמה באמת הוא יוסף וחושב שיעקב לרוב זקנתו פבר מת והשב ישיב להם כל גמולו פדכתיב פ' נ'חי ויראו אחי יוסף פי מת אביהם וגו' וזה הוכיח יהודה שאביו עדיין חי וז"ש אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או את שמלת לאמר הוא מיותר וכוונתו בזה שאדוני שאל את עבדיו לדברים אחרים בכדי שנאמר במסית לפי תומו שאבינו עדיין תי ואמרנו לו על פי הדברים במסית לפי תומו שאבינו עדיין חי ועוד הביא ראי' מהעיקוב שנתעפבו פי לולי התמהמהנו פי עתה שבנו וגו' ע"כ הי' אביו קיים והוא הי' המעפב ובה הי' בטוח שפשינודע לו שאביו קיים ודאי לא ינקום מהם כמו שכתב בפ' ניהי ויראו פי מת אביהם ויראו משמע שקודם לכן לא נתייראו אנכי ארד עמה מצרימה ואנכי אכלה גם עלה.

הלשון גם עלה תמוה ולכן נראה פי בכל צרתם לו צר וכאשר אנחנו בגלות גם בגלות וזה המשפון שלנו וזה אמרו ואנכי ארד עמה מצרימה אף שפבר הבטיחו ושמתיה בכל אשר תלה אף עתה הבטיחו בהבטחה מחודשת שגם השכינה תהי' בגלות וזהו אנכי ארד הפנונה גם לו פככול תהי' רידה ח"ו והיינו שהשכינה תהי' בגלות וכאשר אעלה גם עלה פי כאשר אעלה אותה פככול גם לו יהי' עלי' ואין לה משפון גדול מזה פי בנודאי יבקש להעלה את שכינתו והבטיחו שלא יעלה את השכינה עד שיעלה את ישראל ועוד אפשר לפרש הא דלא אמר ואנכי אעלה עמה כמ"ש ואנכי ארד עמה לכן נראה שהקב"ה הבטיחו שאף אם ח"ו לא ירצו לדבק בהקב"ה יוציאם הקב"ה בעל פרחם כמ"ש הנביא (ביחזקאל כ') אתם אמרו הנה נהי' פגויים וגו' ולזה אמר ואנכי אעלה אפי' לא תרצו לעלות אנכי אעלה: פרשת נ'חי.

ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל וגו', ופרש"י ז"ל ואע"פ שאני מטריח אותה להוליך אותי וכו' ולכאורה אין לו שייכות להמקרא שלפניו דאפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי והי' לו לכתוב מקרא זה ואני בבואי מפדן לעיל אצל וקברתני בקבורתם וגם עיקר התירוץ חסר.

לזה נראה דהנה באלשיך פרשת ויצא בפסוק הפעם ילנה אישי אלי פי ילדתי לו שלשה בנים פי פי אמרה זה לענין קבורה שתקבר עם יעקב לאשר שנטלה חלקה בבנים שהיא ילדה לו ג' בנים ולפ"ז אמר פאן פינן שאפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי ונהי רחל ג"כ יש לה ג' שבטים אפרים ומנשה ובנימין ומהראוי הי' שתתייחד עמו בקבורה ולזה אמר יעקב ליוסף שאף שאפרים ומנשה פראובן ושמעון יהי' לי ונטלה רחל ג"כ חלקה בבנים מ"מ ואקברה בדרך אפרת ולא במערת המכפלה להתייחד עמה בקבורה והטעם לזה פי בבואי מפדן מתה עלי רחל והיינו שמתה עלי רחל בעוד פברת ארץ לביא אפרתה והרמב"ן ז"ל כתב הטעם מה שמתה רחל קודם ביאת הארץ והוא משום דאבות קיימו פל התורה פולה והא שנשא יעקב שתי אחיות שעתידה תורה לאסור שתי אחיות הוא מטעם שלא, הי' עליהם החוב לקיים התורה רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ ולכך קודם ביאה לארץ הוכרחה רחל למות וע"כ הא דמתה רחל ולא לאה הוא פינן שלא היתה אשתו הראשונה פי קידושי לאה היו קודם ולא היו קידושי טעות רק קידושין עפ"י הדבור ונגד ארץ ישראל הני פאלו רחל נשאת לו באיסור ולכך מתה רחל ולזה

אמר יעקב פיון שבבאי מפדן בעוד כבדת ארץ לבוא אפרתה שהיא סמוך מאוד לארץ ישראל מתה בזה הראה לי הקב"ה שנגד ארץ ישראל לאה היא שניסת לי בהיתר ורחל היא הניסת לי באיסור נגד שתהי' עמי בארץ ישראל וממילא מוכרח אני להתנדב בארץ ישראל עמה בקבורתה ולא עם רחל ולכה ואקברה שם בדרך אפרת כו'. ויאמר ליוסף הנה אביה חלה.

בב"מ (פז) אמרינו עד יעקב לא הי' חולשא בעי רחמי והי' חולשא. דכתיב הנה אביה חולה.

ויש לדקדק דמה"ת לא הי' חולשא לחומר וכי מעשה נסים הי' ועוד הלא ישמעאל הי' חולה מקודם וגם התוס' הקשו בב"ב על הא דאמר מרגליות טובה הי' תלוי בצנארו של אברהם אבינו שכל תולה הרואה אותו מיד נתרפא עיי"ש, ועוד הא אין צריף אלא להביא ראי' שמקודם לא הי' חולשא כי מה שעכשו יש חולשא לא הי' צריף להביא ראי' כי זה אנו רואין והוא מביא ראי' להיפך לכן נראה דהנה ידוע שיש יסורין של אהבה פדכתיב את אשר יאהב ה' יוכיח.

וכתיב וה' חפץ דפאו החלי כמבואר בפרכות. ועוד אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של תולה אבל האפיקורסין מכחישין כל זה.

כמאמר טורנוסרופס הרשע בב"ב פ' ראשון שאמר שם אם אלהיכם אוהב עניים למה אינו מפרנסן. וזה אמרם עד יעקב לא הי' חולשה פ"א לא היו מאמינים שיש מעלה בחולשה לומר שמי שמתניסר הוא מאהובים של הקב"ה וכשבא יעקב הי' רואין שיש מעלה לחולשה מדכתיב ויאמר ליוסף הנה אביה חולה ויקח שני בניו עמו לברכם אף שבנודאי כבר ברכם יעקב כמה פעמים בתוך אותן י"ז שנים שהי' במצרים א"ו משום שהי' חולה והשכינה מראשותיו ויש אז מעלה להברכה יותר ועינינו רואות דיש מעלה לחולשה.

ובזה יתפרש מאמרם שם עד חזקי' לא הי' חולה דאימפח והוא תמוה דהא ישמעאל נחלה ונתפח וגם הוא נגד הטבע ונראה דזה ג"כ מענינים הנ"ל דידוע דלפעמים הקב"ה מניסר האדם כדי לעוררו בתשובה כי לא יחפון במות המת כ"א בשובו מדרכו וחי כי זהו חסד הבורא ולא הי' מאמינים בזה עד שראו בחזקיה שהי' חלה חליו אשר ימות בו ועשה תשובה וניתוספו לו ימים על ימיו אז האמינו גם בזה ועיי' מ"ש כעין זה לפרש המאמר עד אברהם לא הי' זקנה בפ' חיי שרה: האספו ואגידה לכם.

בש"ס (פסחי' פ' מקום שנהגו דף נ"ו) אמרינו ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה הימנו שכינה אמר ח"ו יש פסול במטתי פאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכו' אמרו לו בניו שמע ישראל וכו' אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כף אין בלבנו אלא אחד פתח יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אמרו רבנן היכי נעביד נמרי' לא אמר משה לא נמרי' אמר יעקב התקינו שיהיו אומרים בחשאי.

והוא תמוה הרבה דמ"ט אמרו יעקב ולא אמרו משה. ועוד מה תקנה יש לאומרו בחשאי. אם יש גנאי באמירתו הלא לפניו הפל גלוי. ועוד איזה גנאי יש בבשכמל"ו ועוד למה אומרים אותו ביוה"כ בקול רם.

לכן נראה דהנה ידוע פשישראל עושין רש"מ נותנין עוז לאלהים פדכתיב תנו עז לאלהים, כי בזה נתגדל ונתקדש ונתונדע כבוד ה'. בנסים ונפלאות שעושה.

וכשח"ו אין עושין רצונו של מקום מתישין פח של מעלה פדכתיב צור ילדך תשי, ולפ"ז פשישראל עושין רצש"מ נתברך כבוד מלכותו של הקב"ה פי ברכה הוא תוספות. ולהיפך ח"ו נתמעט כבוד מלכותו, והנה בימי האבות עדיין לא ניתנה התורה וכל חשיבות של אברהם לא הי' אצל הקב"ה רק בשביל שהי' מפיר אהדותו ואלקותו של הקב"ה בפי כל העולם ומחמת זה לבד נתגדל ונתקדש כבוד השי"ת בנסים ונפלאות שעשה לאברהם ולכהן פשאמרו בניו ליעקב שמע ישראל וכו' פשם שאין בלבה וכו' והיינו שאנו מפירין אהדותו ואלקותו פמוה ממש.

ולזה פתח ואמר בשכמל"ו והיינו שאמר שבזה בלבד די שיתברך ויתקדש ויתונדע שם כבוד מלכותו בעולם. אמנם אחר שנתן התורה לישראל ונצטוו בפרקי"ג מצות אין די בהפרת אהדותו לבד שעשה עמנו נסים ונפלאות שיתברך ויתקדש ויתונדע שם כבוד מלכותו בעולם.

אם לא במקום תורה ומצות. ואדרבא להיפוך אמרו הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו אלמא דבהפרת אלהותו אין די בלי קיום תורה ומצות ולזה משה שהו' אחר נתינת התורה לא אמר בשכמל"ו אחר שמע ישראל כי זהו מורה שבהפרת אהדותו לבד יתברך שם כבוד מלכותו ואין זהו די אחר נתינת התורה כמ"ש לעיל ולזה שפיר אמרו היכי נעביד נמרי' היינו שיאמרו בשכמל"ו אחר שמע ישראל לא אמר משה.

ומטעם זה שהי' אחר נתינת התורה נהרי גם אנחנו אחר נתינת התורה לא נמרי' הרי אמר יעקב נהרי עיינו הרואות שדבר גדול הוא שהרי בימי יעקב ע"י כהן נתברך ונתקדש שם כבוד מלכותו וראוי לבקש שעי"ז יתברך ויתונדע כבוד מלכותו כמו שאנו מבקשין בכל תפלתינו ואומרים יחון עם המייחדים שמו ואומרים שמע ישראל וכו' והיינו שאנו חושדין אותנו בחיסרון תורה ומצות ומבקשין שעשה הקב"ה ברחמי לנו בשביל זה ולכהן תיקנו לאומרו בחשאי.

דהיינו שיהי' ניפר לו שיש לו ליבוש על בקשה פזו. פי האדם מחויב שיקיים תורה ומצות.

ואז יבא פפרץ לפניו ויאמר בשכמל"ו ולכה ביוה"כ שאנו בטוחים שימחול לנו עונותינו לכה אנו אומרים אותו בקול רם: ראובן בכרי אתה פחי וראשית אני. וקשה בכאן הפתוב סיים ויברך אותם ובראובן לא נמצא שום ברכה ועוד דרש"י ז"ל בפ' וזאת הברכה פתב וז"ל אתה מוצא בכל מקום השבטים וברכותיהם של משה מעין ברכותיו של יעקב עיי"ש ובראובן מצינו במשה ברכה וביעקב פמעט לקלה יחשב לכן נראה לפירש פי ברכה הוא פעין ברכות משה שברכו וזהו מתיו מספר שיהיו נמנו במספר שאר אחיו שלא יצאו מן המנין עיי"ש ורש"י פי לא ניטל הבכורה מראובן וניתן ליוסף רק ליתול ב' חלקים נחלה אבל למנין ולשאר דברים לא ניטל הבכורה ממנו וזהו שאמר יעקב לראובן בכורי חתה והיינו שעדיין בכור אתה שלא תצא מן המנין של שאר אחיו רק שאפילו בכורי אתה יתר שאת שלך יתרון הבכורה למנין שבתורה ושאת לשון מנין כמו פי תשא ויתר עז

יש לה שם בתשיבות הבכורה על זה דהיינו למנון יוצא צבא פחו כמים אל תותר פ' כי הנה אמרו חז"ל כמה פעמים על דבר קטן שעשו האבות שעי"ז נתחייבו ורעם בעונשין כמו שאמרו בשביל שאמר אברהם כמה אדע נענשו ורעו בגלות מצרים ת' שנה ולכאורה הוא תמוה בשביל חטא קל כזה נענשו ורעם בעונשים חמורים פאלו נאבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה.

ועוד הא חטאו בעצמם בחטאים גדולים שנתחייבו גלות בעונות עצמם, אף נראה כי אם לא חטאי האבות אפילו חטא קל לא הי' בזרעם שום ונהמא כי מגודל הקדושה אף ורעם היו נקיים מחטא אף מחמת החטא שלהם והוא קצת ונהמא ממילא נתרבה הנהמא בזרעם ונרע ורעם כמו שאמר דוד הו בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי ונתרבה הנהמא והלך ממדרגה למדרגה עד שחטאו חטאים גדולים כ"כ עד שנתחייבו גלות ובראובן שחשבו הפתוב לחטא גדול חשב משה שיתרבה בזרעו הנהמא עד שיצאו ח"ו מכלל ישראל ולזה אמר משה יחי ראובן ואל ימות וזהו שאמר יעקב ג"כ העבירה של פחו כמים אל תותר פ' שלא יוסיף הנהמא בזרעו כי עלית משפכי אביה אז חללת יצועי עלה הוא בלשון סילוק כלומר כבר נסתלק מלפני הקב"ה עבירה זו מה שעלית משפכי אביה: שמעון ולוי אחים פלי חמס מכרותיהם וגו' והוא תמוה דכתיב איש אשר פברכתו פרה אותם ובקרא זה לא מנזפר שום פרכה אדרבא לשון ארו.

גם נראין דבריו אשר לא פראוי לדבר נגד שבטי ישורון לומר עליהם פלי חמס מכרותיהם. וגם שקרא אותם אחים בעצה אחת ולזה נראה בכוננתו שאמר שמעון ולוי אחים כמו שדברשו על וישפכ ראובן וכו' ויהיו בני יעקב שנים עשר שלא חטא ויצא ממנו שבטים וזה אמר יעקב ג"כ שמעון ולוי אחים היינו שעדיין הם במנון אחים ולא נעקרו על ידי זה ממנו אחנה ואמר טעם לזה פלי חמס מכרותיהם פ' הפלי חמס מה שנראה מהם שמכרו את אחיהם את יוסף אין זה חטא כי פל דבר שהיא מאת הקב"ה בהכרח והי' בו ביטול הבחירה לא נחשב חטא כמו שלא נחשב חטא ליהודה כמ"ש הפתוב צדקה ממני ופרש"י ממני יצאו הדברים וכן כתב הרמב"ן ז"ל בהקדמה לאיוב כי מה שנראה לפעמים מהצדיקים שראין רעים פגון יהודה עם תמר ובשבטים במקירת יוסף לא הי' בבחירה רק מה יצאו הדברים וכמו שאמר יוסף אלהים חשבה לטובה וזה אמר יעקב שלא נחשב לחטא פ' ה' הסגירם.

וכבר מצאנו כמה פעמים בקרא על לשון הסגירם מכרם ולזה אמר יעקב הפלי חמס שראין מהן אשר הוא מכרותיהם היינו שנמסרו והוסגרו מאת השי"ת וראי' לזה בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד פבודי כלומר כי ביוסף אף שפא לעשות מלאכתו ממש פא צורת יעקב לנגדו ואם הי' דבר זה חטא מהם היו ראויים שיעמוד צורת יעקב נגדם כמו ליוסף וזה אמרו ראי' לזה שלא הי' בבחירתם היעלה על הדעת שפסודם שבשעה שנוסדו יחד על שכם אל תבא נפשי בתמי' וכי לא הי' פא נפש שלי נגדם וכיון שלא פא נפשי נגדם היינו צורת נפשי מוכח שלא נחשב זה לחטא וכן בקהלם היינו בשעה ששנקלו פל השבטים בעצת שמעון ולוי על מקירת יוסף.

הי' ראוי שיתראה אפילו השכינה למנוע החטא. פי בקהלם ודאי שרתה שכינה וע"כ שאלהים חשבה ואין זה חטא ואין ליחס בהם חטא זה והיינו שבאפם הרגו איש דהיינו

שְׁכֶם וּבְרָצוֹנָם עָקְרוּ שׁוֹר כִּי אֶחָד מִלְּשׁוֹנוֹת שָׁל כִּי הוּא אֵלָא כְּלוּמַר שֶׁהַחֲטָא הוּא רַק מַה שֶׁבִּאֲפֵם הֶרְגוּ אִישׁ דְּהֵיִינוּ שְׁכֶם כְּמוֹ שִׁפְרֵשׁ"י וְהֵיִינוּ שְׂאֲנָשֵׁי שְׁכֶם נִתְחַיְבוּ הֲרִיגָה כְּמוֹ שֶׁפֶתַח הַרְמַב"ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים.

וְהַחֲטָא הוּא רַק עַל מַה שֶׁבִּאֲפֵם הֶרְגוּ אוֹתָם וְלֹא בִּישׁוּב הַדְּעַת וְלָדוֹן דִּינֵיהֶם וּלְהַרְגָם בְּדִין וְלֹא ע"י אֶף וְכֵן בְּרָצוֹנָם עָקְרוּ שׁוֹר דְּהֵיִינוּ יוֹסֵף אֶף שֶׁאֲלֵהִים חֲשָׁבָה לְטוֹבָה וְאִם הִי בְּדָבָר בִּפְתָאוֹם כְּמוֹ בִּיהוּדָה בְּתַמָּר שְׁנִיתְנַסֵּף לוֹ תַּאֲנָה לֹא הִי נִחְשָׁב לְחֲטָא כְּלָל רַק כְּאִן הִי בְּצִירוּף רְצוֹנָם וְהֵיִינוּ בְּמַחְשָׁבָה שְׁלִימָה וְצִירוּף מַחְשָׁבָתָם נְכָלָל וְנִחְשָׁב לְחֲטָא קֶצֶת.

וְאָמַר עוֹד אֲרוּר אֲפֵם כִּי עָז וְעִבְרָתָם וְגו' פִּי כִּי אֲרוּר הוּא לְשׁוֹן גִּירְעוֹן וּבְרָכָה הוּא לְשׁוֹן תּוֹסְפוֹת וְכִיּוֹן שֶׁהַטְּבַע הָאֲבוֹת לְהַמְצִיא בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם וּלְכַף אָמַר שֶׁיִּגְרְעוּ אֲפֵם וְעִבְרָתָם מִזַּרְעָם וְאֲפֵם אָמַר עַל הָאֶף שֶׁנֶּעֱשָׂה בְּפִתְאוֹם לְשְׁכֶם וְעִבְרָתָם שֶׁהוּא קָשָׁה מְאֹד אָמַר נִגְדַּת הָעוֹן שֶׁהִי לָהֶם בְּמַכִּירַת יוֹסֵף שֶׁבָּנָה הִי הָעוֹן קָשָׁה שְׁלֹא רָחֲמוּ עַל אַחֲיָהֶם לָזֶה אָמַר לְמַעַן יִגְרַע אֲפֵם וְעִבְרָתָם: וְאֶחָלְקֶם בְּיַעֲקֹב כְּמוֹ שִׁפְרֵשׁ"י שֶׁעֲשָׂאוֹם לְסוֹפְרִים וְלְמַלְמָדִים מִשְׁמַעוֹן וְלוֹי אָמַר וְאֲפִיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ מְחַזְרִים עַל הַגְּרָנוֹת וְע"י זֶה יִהְיוּ נִכְנָעִים בְּטַבָּעַם וּמְחַמַּת שֶׁהֵם נוֹתְנֵי תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת קֶרֶאֶם בְּלִשׁוֹן יִשְׂרָאֵל: וְיִגְנוּעַ וְיִמָּת וְיִאֲסֹף אֶל עַמּוּי.

בַּש"ס (תַּעֲנִי ה') אָמְרִינוּ יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מַת. א"ל וְכִיבְכַדִּי סָפְדוּ וְכו' א"ל מִקְרָא אָנִי דוֹרֵשׁ וְכו' מַה זָרְעוּ בְּחַיִּים וְכו'.

קוֹשְׁיוֹת הַמְּפָרְשִׁים יְדוּעַ. דְּמַה תִּירוּץ הוּא זֶה דְּמִקְרָא אָנִי דוֹרֵשׁ.

וְעַל הַקְרָא גּוֹפִי' קָשָׁה וְכִי בְכַדִּי חֲנֻטִי חֲנֻטִיא וְעוֹד לָמָּה לִי לְמַדְרַשׁ הִיקָשָׁא דְּמַה זָרְעוּ בְּחַיִּים הֵא מְפָרֵשׁ בְּקֶרֶא וּגְאֻלְתֵּיהּ מְמַרְחֵק וְנִרְאָה לְפַעַם"ד לְתַרְץ. דְּהִנֵּה יְדוּעַ מַה שֶׁאָמְרוּ חַז"ל דְּלִשׁוֹן תּוֹרָה לְחוּד וּלְשׁוֹן חֲכָמִים לְחוּד וְהֵיִינוּ כִּי בַתּוֹרָה יֵשׁ שְׁמוֹת מְשׁוֹתָפִים וּמְשׁוֹתָפִים מִשָּׂא"כ אֲמוּרָא צָרִיף לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו וְיְדוּעַ כִּי שֵׁם מַת הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה הוּא שֵׁם מְשׁוֹתָפִי כַּמ"ש חַז"ל ד' נִקְרָאִים מֵתִים עָנִי וּמְצוֹרַע וּמִי שֶׁאִין לוֹ בְּנִים וְכו' וְהִבִּיאוּ ע"ז רַא"י מִקְרָאֵי וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מַת וְהִבִּין הַמְּקַשֶּׁה שֶׁבְּלִשׁוֹן עֲצָמוּ הוּא אוֹמַר וּבְלִשׁוֹן אֲמוּרָא כְּפִינַת מַת מִת מִמֶּשׁ.

וְלָכֵן הִקָּשָׁה וְכִי בְכַדִּי חֲנֻטִי חֲנֻטִיא וּמְתַרְץ ע"ז מִקְרָא אָנִי דוֹרֵשׁ כְּלוּמַר שֶׁבְּלִשׁוֹן מִקְרָא לֹא נִקְרָא מַת וְהִנֵּה הָאֲלֵשִׁיף כָּתַב בַּתַּה' (קו"ד) כִּי שְׁלוּמֵי אָמוּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא לְמַדּוּ מִמַּעֲשֵׂה הָאֲנוּמוֹת הֵם נִקְרָאוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָן אֲשֶׁר נִטְמְאוּ וְעָשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם נִקְרָאִים בֵּית יַעֲקֹב.

הַרִי מְבוֹאֵר שֶׁהַכְּשִׁירִים זֶהוּ הַת"ח מְכוּנָים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל. וְעַמֵּי הָאֶרֶץ וְהַרְשָׁעִים מְכוּנָים בְּשֵׁם יַעֲקֹב וְיְדוּעַ שְׁמֵי שֶׁאִין לוֹ בְּנִים נִקְרָא מַת בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה וְלֹא דוֹקָא מִי שֶׁלֹּא הִי לוֹ בְּנִים אֵלָא אֶף מִי שֶׁזָרְעוּ כְּלָה וְאִין לוֹ קִיּוֹם נִצְחִי נִקְרָא אִין לוֹ בְּנִים דְּמַה תּוֹעֵלַת יֵשׁ בְּחַיִּי הַזְּמַן כְּשֶׁאִין בוֹ קִיּוֹם נִצְחִי וְזֶהוּ כְּפִינַת מִאֲמָרָם ז"ל יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מַת כְּלוּמַר אֶף אוֹתָן הַמְּכוּנָים בְּשֵׁם יַעֲקֹב אִינָם בְּכָלֵל מִי שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם מֵתִים בַּל יִחִיו (יִשְׁעַי' כ"ו) שֶׁאִילוֹ הִי בְּכָלֵל מֵתִים הִי יַעֲקֹב אָבִינוּ נִקְרָא מַת כְּפִינַת שֶׁאִין לוֹ בְּנִים שֶׁהִי כָּל אוֹתָן הַבְּנִים שֶׁנִּקְרָאִים בְּחַיִּינַת יַעֲקֹב כְּלוֹ וְלֹא נִקְרָא חַי וְקַיִים רַק שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְלָזֶה אָמַר שֶׁגַּם יַעֲקֹב

אבינו לא מת פלומר שגם אותן המכונים בשם יעקב ותקיימו לנצח ולא יהי בכלל מתים
בל יחיו וממילא יעקב אבינו עליו השלום לא מת פינו שגם הבנים המכונים בשם יעקב
יהי להם תיקון ותקיימו לנצח ולזה לא הי יכול להביא ראי מקרא וגאלתיך ממרחק
שמשם אין ראי שיש להם קיום נצח רק שיהי בעת הגאולה שפולם יראו בנחמות ציון
ואפשר שח"ו יהי בל יחיו ויבושו.

ולזה הוצרך להביא ראיה מה זרעו בחיים פי זרע נקרא על מי שהוא פותגי לחזור ולצמח
עד בלתי תכלית וזה מאמרם מה זרעו בחיים זרעו נצחיים אף הוא בחיים פלומר אף
הבנים המכונים בשם יעקב לא יכלו ויחיו בחיים הנצחיים כמ"ש ואתם בני יעקב לא
כליתם וממילא יעקב אבינו לא מת פינו שאף בניו שלא יהי רק מכונה בשם יעקב ותקנו
ויחיו בחיי עולם נהרי יש לו בנים וכאלו לא מת: ספר שמות ובני ישראל פרו וישרצו
וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם ויאמר פרעה וגו' פן ירבה וגו' והוא תמוה
א' שפינו שאמר שפבר רב ועצום ממנו א"כ ל"ל פן ירבה הא פבר רב ועצום הוא אפילו
בלא רביית העתיד.

ב' ל"ל לומר והי פי תקראנה מלחמה פינו שהוא רב ועצום ממנו הן עצמם יכולין להלחם
פנגדם. ג' קשה הרבוי לשונות דאמר ויפרו וירבו ויעצמו וישרצו.

ד' איה אפשר לומר שהישראל לא הי רק זמן מועט במצרים שיתרבו שיעור רב משבעים
נפשות יותר מפל המצרים. ונראה לתרץ דויפרו לא משמע רק שעושה פרי וישרצו
מורה על רבוי מןפלג כמ"ש רש"י.

וירבו אינו מורה על רבוי הפמות רק על רבוי האיכות שהי חשובין גדולים פענן
שאמר שהיו ישראל מצוינים שם. ויעצמו ותיבת עצום נאמר פי לפעמים הרבוי בכלל
הוא חשוב וכינון שר"ל שפל אחד בפ"ע הוא חשוב בעצמותו לכה נאמר ויעצמו.

וזהו שאמר פרעה הן עם בני ישראל רב ועצום פלומר מחזיקים את עצמם בחשיבות פל
או"א עד שאין להם ראש וכ"א הוא ראש בעצמו ופן ירבה בכמות ג"כ יותר ממנו ומזה
יש ללמוד שכ"א ילך בדרך אבותיו ולשמוע לדברי מוכיחים פי מעת אשר מאסנו לילך
בדרך אבותינו נבזינו בעיני פל ותמיד אנחנו ביגונות אשר אין אנחנו יודעים עצה הגונה
למצא.

ואמרתי בשמות הנרדפין אבל עצם ויגון פי אבל הוא אשר א"א לשנותו כמו המתאבל
על מתו ולכה בשרשו הוא תיבת בל פלומר שהדבר פבר אינו ויגון נאמר כשהקב"ה
שולח גזר ויש דרכי הברירה לפניו לעשות פזה או פזה והולך פל יום בהגיונות היאך
לעשות זה נקרא יגון ששורשו יגזר מן הוגה לשון הגיון ועצב הוא פשהצורה נשתנה
מתמת עצבות ונגזר מלשון ידיה עצבונני וכן הוא היום שפל היום הולכין בהגיונות איה
לעשות פי פתוי היצר גובר כ"כ שכ"א סומה על דעתו וסובר שהחכמה רק אתו תלין
וכולן דומה לו פשוטים: ושמעו לקולך וגו' ופרש"י שמסורת הי בידם מאבותם שמי
שאמר בפקידה כפולה שיהי הגואל האמת והוא תמוה.

דממ"נ אם היו יודעין אם פן פל אדם רמאי יכול לומר פקודה כפולה. ונראה שפוננתם
הי פי באמת לא הגיעהזמן הת' שנה וסבר משה פי מחמת זה לא ירצו הישראל להאמין

וְלִזְהָ אָמַר לוֹ הַקַּב"ה כִּי מְסוּרֶת הִיא מְאֻבּוֹתֵם שְׂיֵשׁ לָהֶם פְּקִידָה כְּפוּלָה וְהֵינּוּ כְּמוֹ בְּגָאוֹלָה
הַעֲתִידָה שְׂיֵשׁ ב' גְּאוֹלוֹת כְּמוֹ שְׂאֵמֶר הַנְּבִיא בְּעֵתָהּ אַחֲשִׁינָהּ וְהִיא מְסוּרֶת הִיא בִּידֵי אֲבוֹתֵם
שְׂיֵשׁ פְּקִידָה כְּפוּלָה שְׂיִכּוֹל לִהְיוֹת לָהֶם פְּקִידָה גַם קוֹדֵם הַזְּמַן וּמִמִּילָא לֹא יָבוֹאוּ לְהַכְחִישׁוּךָ
מִחֲמַת שֶׁהוּא קוֹדֵם הַזְּמַן: וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׂלַחְתִּיךָ.

עֲרַשׂ"י שְׂדַחַק בְּזֶה. וְהֶרְמַב"ם ו"ל בְּסִפְרֵי הַמִּדְעָה הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרַק שְׂמִינֵי מְפָרֵשׁ
הַפְּתוּב הַזֶּה לְכּוֹן שֶׁהִישָׁרְאֵל הָיוּ מְסוּפְקִים בְּנִבּוּאֵת מִשֶּׁהָ עַד שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה וְעֵתָהּ
פֶּה עֲמוּד עֲמָדִי וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ: תִּבְרַךְ כָּאֵן וְזֶה לָךְ הָאוֹת פִּי שְׂאֵין לָךְ אוֹת אַחַר שְׂיֵאֲמִינוּ בְּךָ
יִשְׂרָאֵל עַד שְׂאוּצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְיַעֲבֹדוּ אֶת הָאֱלֹהִים וּפְרַשׂ"י שְׂיִקְבְּלוּ יִשְׂרָאֵל
אֶת הַתּוֹרָה אֲזִי יִהְיֶה לָהֶם אוֹת בְּרוּר וְיִדְעוּ כִּי אֲנִי שְׂלַחְתִּיךָ: וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׂמוֹ.

וְהוּא תְּמוּהָ כְּמוֹ שְׂתֵמָה הֶרְמַב"ם בְּמ"נ וְכִי הַחַיּוּב שְׂיִשְׁאַלוּ יִשְׂרָאֵל מַה שְּׂמוֹ וְעוֹד מַה
הַשִּׁיב לוֹ אֱהִי אֲשֶׁר אֱהִי, וְעוֹד מַה זֶה שְׂאֵמֶר עוֹד כֹּה תֹאמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַה זֶה
שֶׁהַזְּכָר אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם וּמַה זֶה שְׂאֵמֶר זֶה שְׂמִי לְעוֹלָם וְגַם יֵשׁ בְּמִדְרָשׁ וְהֵבִיאוּ רַשׁ"י ו"ל
שְׂפִסְרֵיב לְהַקַּב"ה זִי"ן יָמִים וְכְמוֹ זָר נִחְשָׁב שְׂיִסְרֵב עֲשֵׂה נֶגֶד צְוִי הַקַּב"ה וְלִזְהָ נִרְאָה כִּי
יְדוּעַ לִיּוֹדְעֵי חֵן שֶׁהַשֶּׁבַע מִדּוֹת מְחֻסָּד עַד מְלָכוֹת נִקְרָאִים בְּשֵׁם יָמִים וּבְכֹלֵן יֵשׁ קִצָּת דִּין
רַק בְּמִדַּת פְּתֵר כִּי מִן הַשְּׁלֵשָׁה הַכִּי נִכְבָּד וְהוּא כְּפוּלָה לְכּוֹן וְאִין בּוֹ דִּין כְּלָל וְיְדוּעַ שֶׁהַקַּב"ה
מִתְאַוָּה לְתַפְלָתָן שֶׁל צַדִּיקִים וְיְדוּעַ שְׂבִמְצָרִים הָיוּ הַלְלוּ עוֹבְדֵי ע"ז וְהַלְלוּ עוֹבְדֵי ע"ז
וּבְאוֹתָהּ מִדָּה שְׂיֵשׁ בָּהּ קִצָּת דִּין לֹא הִיא בְּאִפְשָׁרוֹת לְגַאֲלָם גְּאוֹלָה שְׂלִימָה וְלִזְהָ סִירֵב מִשֶּׁהָ
שְׂבַעַת יָמִים פִּי וּבִיקֵשׁ מִשֶּׁהָ שְׂלֹא יִגְאָלֵם בְּאוֹתָן מִדּוֹת וְיְדוּעַ שְׂלִכָּל מִדָּה יֵשׁ לָהּ שֵׁם אַחַר
וְלִזְהָ אָמַר מִשֶּׁהָ וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׂמוֹ כִּי בְּאִיזָה מִדָּה בָּא לְגַאֲלִינוּ כִּי יְדָעוּ הַיִּשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ
הַדּוֹר יְדִיעָה שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לִהְיוֹת לָהֶם גְּאוֹלָה שְׂלִימָה ע"י שְׂאֵר מִדּוֹת שְׂיֵשׁ בָּהֶם קִצָּת דִּין
לִהְיוֹת כִּי הַיִּשְׂרָאֵל שְׂבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר בְּזְמַן הַהוּא אֵינָם רְאוּיִם לְיִגְאָל בְּדִין.

וְלִזְהָ הַשִּׁיב הַקַּב"ה אֱהִי כִּי יְדוּעַ שְׂאֵהֲלִי הוּא מִדַּת פְּתֵר שֶׁהוּא כְּפוּלָה חֻסָּד וְלִית בִּי דִּין
תְּעַרְבוֹת כְּלָל וְלִזְהָ אָמַר הַקַּב"ה אֱהִי אֲשֶׁר אֱהִי וְכְמוֹ שְׂפְרַשׂ"י אֱהִי עִמָּם בְּגָלוֹת זֶה אֱהִי
עִמָּם בְּגָלוֹת אַחֲרֵת פִּי כִּי גַם גְּאוֹלָה שְׂלִישִׁית יִהְיֶה ג"כ בְּמִדָּה זוֹ כִּי גְּאוֹלָה שְׂנִיָּה לֹא הִיא
גְּאוֹלָה שְׂלִימָה וְהַשִּׁיב מִשֶּׁהָ כִּי אִין רְאוּי לְהַזְכִּיר גְּלוֹת שְׂנִי וְלִזְהָ אָמַר אֱהִי שְׂלַחְנִי וְאָמַר
עוֹד אֵל מִשֶּׁהָ ה' אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם וּגו' זֶה שְׂמִי לְעוֹלָם וּגו' פִּי שְׂלַעוֹלָם לֹא יִתְנַהֵג הָעוֹלָם
בְּמִדַּת פְּתֵר שֶׁהוּא כְּפוּלָה חֻסָּד רַק בְּמִדָּה הַמְּנוֹנָגֶת הַמְּכֻנָּה בְּשֵׁם אֱלֹקִים שְׂכּוֹ הִיא הַבְּטַחַת
הָאֲבוֹת וְגַם תְּמִיד הַתְּנַהֵג בְּמִדַּת הַרְחֵמִים וְהַדִּין כִּי ה' רַחֲמִים וְאֱלֹקִים הוּא דִּין וְגַם בְּמַה
שֶׁהוּא אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם יִזְכּוֹר לָכֶם תְּמִיד כִּי יִשְׂרָאֵל אֵינָם מְנוֹשְׁגָחִים מִהַשִּׁי"ת רַק בְּזִכּוֹת
אֲבוֹת: וַיִּתֵּן אֶת צִיפְנֹרָה בְּתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה.

בְּמִדְרָשׁ אֵימָא שֶׁהַתְּנָה יִתְרוֹ עִם מִשֶּׁהָ שְׂכּוֹן רֵאשׁוֹן שְׂיִלְד יִתֵּן לוֹ לַע"ז. וְהוּא תְּמוּהָ הָאִיךָ
קִבֵּל מִשֶּׁהָ לְתַנְאֵי זֶה.

וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּיְדוּעַ מַה שְׂלַקַּח אֲבָרְהָם אֶת הַגֵּר הוּא בְּכַדִּי שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הַזְּנוּהָמָא קוֹדֵם
שְׂיִוָּלָד יִצְחָק וְאִף יִצְחָק הִיא רְאוּי לִיקַח אַחֲרֵת שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ עֲשׂוֹ אֵלָא לְפִי שֶׁהוּא עוֹלָה
תְּמִימָה לְכּוֹ הַזְּכָר לְצִאת מִרְבֵּקָה וַיִּתְרוֹ הִיא ג"כ יֵרָא שְׂמָא יֵשׁ בְּמִשֶּׁהָ קִצָּת זְנוּהָמָא וַיִּיקַח
אַחֲרֵת עֲלִי כְּדִי שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הַזְּנוּהָמָא וּלְכּוֹ הַתְּנָה עִמּוֹ שְׂלֹא יִקַּח אַחֲרֵת שְׂאִף אִם רְאוּי
שְׂיֵצֵא מִמֶּנּוּ הַזְּנוּהָמָא וַיִּוָּלָד מִצְפּוֹרָה לְפִי שֶׁהִיא רַע בְּעֵינָיו שְׂיִקַּח אַחֲרֵת עֲלִי: וְהֵן לֹא יֵאֲמִינוּ

לי והוא תמוה לראיה דהא הקב"ה אמר לו בפירושו ושמעו לקולך אמנם לפי מה שכתבתי לעיל במה שאמר לו הקב"ה וזה לה האות היינו שלא יאמינו לו באמונה שלימה עד שעת מתן תורה.

ולזה נראה הא דאמר לו הקב"ה ושמעו לקולך אינו רק קביעת זמן והכוננה פאלו אמר כאשר שמעו לקולך אז ובאת אפה וזקני העם וגו' וכן מצינו שלא הלכו זקני ישראל עמו עד שעשה האותות לעיני העם ואז שמעו לקולו והלכו עמו: וישליכהו ארצה ויהי לנחש.

נראה ליתן טעם לאותן השלש אותות וכבר כתבתי הטעם בספרי מעשה נסים על ההגדה ועתה אמרתי דרך אחרת. וגם ליישב כל הקושיות שאמר לו בשלש אותות כי חשב שמה עדיין ישראל אינם ראויים ליגאל שראה דלטורין בישראל כמ"ש רש"י ע"ש ולזה רימז כי מטה אלקים שיש עליו השראת קדושה אשר ישליכהו ארצה ויהי לנחש כלומר שיוסר ממנו השפעת קדושה ויהי לנחש פן נמי ישראל אשר הם כמטה אלקים מחמת רוח הקודש שבקרבם ולכך מחמת שהושלכו ארצה מפח צרות גדולות תפשו אנמנות הנחש כי הדלטורין הם מעשה נחש ולזה הראה לו ג"כ ואמר לו אהוז בזנבו פי' הן להם אהוז בשפלות כי זנב הוא שפלות ואז יתהפך שיהי' להם קדושה כמו שהנחש מחמת שאחז בו נתהפך למטה אלקים.

ואח"כ הראה לו נגד מה שמשא אמר מי אנכי כי אוציא את בני ישראל לזה הראה לו במשל הבא נא ידך בחיקך כי זה ידוע כי מי שמתמין ומסתיר עצמו מלהושיע את ישראל שחייב עונש ומי שמתמין עצמו מלהושיע נמשל למטמין ידו בחיקו כמו שנאמר וימינך מקרב חיקך כלה וכן טמן ידו בחיקו וכיוצא הרבה ולזה אמר לו הקב"ה למשה ורומז לו כי מחמת שהטמין ידו בחיקו מלהושיע את ישראל והנה ידו מצורעת פשגל כלומר כל העונות מדובקין בו ולזה לא נאמר בראשונה ויוציאה מחיקו רק סתם ויוציאה והנה ידו מצורעת פשגל ובפעם שני' ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו פי' כאשר חזר ממחשבתו הראשונה ויוציאה ממקום הטמנתו שלא יהי' עוד טמן כבראשונה חזרה ידו כבתחלה שנסתלקו ממנו העונות שנצטרפו עליו ואחר כך הראה לו נגד מה שהי' מחשבת משה שעדיין לא הי' נראה שום מפלה להשר תחלה ולזה הראה לו במה שצננה ליקח מים מן היאור שהוא הי' אלקי מצרים פענן שאמר לי יאורי ואני עשיתיו וכמוהו הרבה ולזה אמר לו שיקח מים מן היאור ויהי' לדם פי' שבתוקף ממשלתו של השר מ"מ יתהפך לדם: במדרש אנכי אלקי אביך.

הוא דכתיב פתי יאמין לכל דבר והוא תמוה. ולפרש קצת, נראה דהנה שוטה פסיל פתי הן שמות נרדפים ולפרש הנחת כל אחד נראה דהנה בעל העקידה כתב דיש סכלות הקניני שכל משופש וסכלות העדרי ומי שיש לו סכלות קניני דהיינו שאומר לרע טוב שוטה נקרא פענן שאמר שטה מעליו ועבור כמו כן נקרא שוטה דצריכים לעבור מעליו ולשטות מלפניו.

ופתי יקרא מי שיש לו סכלות העדרי אמנם מי שיש לו סכלות העדרי הוא על שני אופנים האחד מי שנקרא פסיל והוא מי שאין לו הכנה במוחו לקבל שכל ונקרא פסיל על שם שהשומן הפסלים מחפה על הפליות לבל יוכלו לינעצו והשני מי שיש לו פח והכנה לקבל

שְׁכַל לְהִיּוֹת כְּאֶחָד מִן הַחֲכָמִים רַק שְׁעֵדִינִי לֹא לִמַּד וְהוּא מְנוּעָר מִכָּל חֲכָמָה הוּא נִקְרָא פְתִי וְלִזְה אָמַר שְׁלֹמֹה לְתַת לְפִתָּאִים עֲרָמָה (מִשְׁלֵי א') וְכֵן מִי פְתִי יִסְוֹר הִנֵּה וְלֹא אָמַר שׁוֹטֵה וְכֹסִיל אוֹ סֶכֶל כִּי הֵם אֵינָם רְאוּיִם לְקַבֵּל.

וְלִזְה אָמַר רַב פְּתִי הֲרֵאוּי לְקַבֵּל וּבִזְה אֲתִי שְׁפִיר הַמְדַרְשׁ שֶׁהִתְחַלְנוּ כִּי הִיא קִשָּׁה לְהַמְדַרְשׁ בְּמָה שְׁאָמַר הַקַּב"ה אֲנִכִי אֱלֹקֵי אָבִיךָ קוֹדֵם שְׁאָמַר אֱלֹקֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּבְשׁוּם מִקְרָא בְּתוֹרָה לֹא מְצִינוּ שְׁאֹמֵר אֱלֹקֵי אָבִיךָ.

וְהַתִּירוּץ עַל זֶה כִּי שָׁיֵשׁ בְּמִדְרַגַּת הַרְבֵּה בְּנִבּוּאָה זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה כְּעִנְיָן שְׁנֹאֲמַר גְּבוּהַ מַעַל גְּבוּהַ וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם וְכָל נְבִיא יֵשׁ לוֹ מִדְרָגָה אַחֶרֶת שְׁעַל יְדוֹ נִתְגַּלָּה אֵלָיו הַקַּב"ה לְפִי פֶחַ הַבְּנָתוֹ וּלְפִי מָה שְׁרֵאוּי וּבְנוֹדָאֵי מִדְרַגַּת עֲמָרָם קִטְנָה מִמִּדְרַגַּת הָאָבוֹת רַק שְׁמִשָּׁה בְּתַחֲלַת נְבוּאָתוֹ אָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ שְׁטִירִין (הֵינּוּ כְּמוֹ קֶטֶן) הִיא בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה כִּי בְּנוֹדָאֵי בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא הִיא כָּל כֹּף כְּאֶשֶׁר בְּאַחֲרוֹנָה שֶׁהִגְדִּילוּ הַקַּב"ה וּמְצִינוּ בְּמִדְרַשׁ שְׁקָרָא הַקַּב"ה לְהַשְׁבִּטִים פְּתָאִים וְזֶה אֲמַת וְנִכּוֹן שֶׁבְּתַחֲלָתוֹ הָיוּ נִקְרָאִים פְּתָאִים כְּמוֹ בְּעַרְבֵי קוֹרִין לְנַעַר פְּתִי כִּי אֶפְיָלוֹ מִרַע"ה בְּעוֹדוֹ שֶׁהִיא נַעַר קֶטֶן הִיא נִקְרָא פְתִי לְנִבּוּאָה וְכֵן כָּל נְבִיא וְנְבִיא בְּתַחֲלָתוֹ נִקְרָא פְתִי וְהַנְּצָרָה הַקַּב"ה לְהַתְגַּלּוֹת אֵלָיו בְּמִדְרַגּוֹת קִטְנוֹת לְפִי פֶחַ הַבְּנָתוֹ וּלְכֹף הַתְּנוּדָע אֵלָיו בְּתַחֲלָה בְּאוֹתוֹ מִדְרָגָה שֶׁנִּתְגַּלָּה לְעַמְרָם אָבִיו וְאַח"כּ נִתְגַּלָּה אֵלָיו תִּיכָף בְּהַמְדַרְגָּה שֶׁנִּתְגַּלָּה אֶל הָאָבוֹת וְזֶה הִיא בְּתַכִּיפּוֹת כַּמ"שׁ בְּמִדְרַשׁ שְׁנִים עֶשֶׂר פְּסִיעוֹת פֶּסַע מִשָּׁה בְּפִסְיָה אַחַת וְלִזְה אָמַר לוֹ בְּתַחֲלָה אֲנִכִי אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְאַח"כּ תִּיכָף אָמַר לוֹ אֱלֹקֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

וְלִזְה א"ש גַּם הַמְדַרְשׁ בַּמ"שׁ פְּתִי יֵאֱמִין לְכָל דָּבָר וּמַלְת יֵאֱמִין בְּמַלְת לְכָל דָּבָר קִשָּׁה שֶׁהִיא לוֹ לֹאמַר וּפְתִי מֵאֱמִין בְּכָל דָּבָר לְפִי הַבְּנָת פְּשׁוּטוֹ שֶׁל דָּבָר מִקְרָא. וְלִזְה נִרְאָה שֶׁהַכּוֹנֵן הַכְּתוּב שֶׁהַפְתִּי וְהוּא הַנַּעַר שֶׁמְנוּעָר מִכָּל מַדְעָ אֵי אֶפְשָׁר לְהַבִּינּוֹ בְּתַחֲלַת הַדַּעַת וְהַלְיָמוּד בְּדָבָרִים הַקְּשִׁים וּמְנַכְרָחִים לְהַתְחִיל עִמּוֹ הַקַּל הַקַּל תַּחֲלָה וְלְהַשִּׁיגוֹ מִרְאֵשִׁית דָּבָר וְעַד אַחֲרִיתוֹ וְאֵי אֶפְשָׁר לְדַלֵּג עִמּוֹ הָאֲמָצְעִי.

וְהִנֵּה הַרְבֵּב"ן פִּי הַכְּתוּב הֵן בְּמַלְאָכָיו לֹא יֵאֱמִין דֵּהֵינּוּ שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה אוֹתוֹן לְנֶאֱמָנֵי בֵּיתוֹ וּלְפ"ז הַנְּבִיא אֶשֶׁר רוּצָה לְהַשִּׁיגוֹ בְּכָל הַמַּעֲלוֹת וְהַמְדַרְגּוֹת הָרִי הוּא כְּעוֹשִׂיָהוּ נֶאֱמָן בֵּית כַּמ"שׁ בְּמִשָּׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא וְזֶהוּ פְּנוּנַת הַכְּתוּב הַפְתִּי הַמְנוּעָר מִכָּל מַדְעָ לְהַעֲשׂוֹת נֶאֱמָן בֵּית צָרִיכִין לְהַעֲלוֹתוֹ לְהִיּוֹת נֶאֱמָן בֵּית בְּכָל דָּבָר מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה לְכָל דָּבָר וְלֹא כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר שְׁבַמְלָאָכִיו לֹא יֵאֱמִין הֵינּוּ שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה אוֹתוֹן לְנֶאֱמָנֵי בֵּיתוֹ מָה שְׁאִין כֵּן בְּמִשָּׁה אַף שֶׁבְּתַחֲלַת נְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא כְּפְתִי הַמְנוּעָר מִכָּל מַדְעָ יֵאֱמִין לְכָל דָּבָר פִּי שְׁעֵשָׂה אוֹתוֹ לְנֶאֱמָן בֵּיתוֹ לְכָל דָּבָר הֵינּוּ לְכָל הַמְדַרְגּוֹת וְהַמְדּוֹת וְכָלֵי הַמְצִיאוֹת כָּל דָּבָר מִקֶּטֶן וְעַד גְּדוֹל.

וְעוֹד אֶפְשָׁר לֹאמַר הַכּוֹנֵן הַיֵּטֵב שֶׁהַפְתִּי הַמְנוּעָר מִכָּל יֵאֱמִין לְכָל דָּבָר וּפְתִירוֹשׁ יֵאֱמִין הוּא מִלְשׁוֹן אֲנוֹמֵן אֵת הַדְּסָה וְהֵינּוּ שְׁצָרִיף לְהַרְגִּילוֹ וּלְאֲמַנּוֹ לְכָל דָּבָר: 'יֹצֵא לְקִרְאָתוֹ וְרֵאָף וְשִׁמַּת בְּלִבּוֹ.

בְּשַׁבָּת, פ"ב אֲמַרִּינֵן זִנּוּת מִפְּרָפְסוֹת זא"ז ת"ח לֹא כָּל שְׁכָן. וְצָרִיף לְהַבִּין הַמְשָׁל ע"ז.

וּנְרָאָה דְהֵנָּה כָּל זוּנָה וְדַאי מִתְאַוְוָה שְׂיִלְכוּ כָּל הַזּוּנִים אַחֲרֵי וְיִתְמַלֵּא תַאֲוֹנָתָהּ הֵן מִהֲזוּנוֹת
הֵן בְּמִמּוֹן שְׂיִפְסְקוּ לָהּ כְּנֹלָם וּמ"מ מִפְּרָכְסוֹת זֹא"ז בְּחֻשְׁבָּם כִּי ע"י הַרְבּוֹת הַזּוּנוֹת בְּעוֹלָם
יִתְרַבֵּה תַאֲוֹת הַזּוּנוֹת בְּעוֹלָם וּא"כ מִכ"ש ת"ח שְׂרָאוּי שְׂיִפְרָכְסוּ זֹא"ז לְמַעַן הַרְבּוֹת חֻמְדַּת
הַתּוֹרָה וְהוֹרָאָה בְּעוֹלָם וּק"ו טוֹב הוּא דָּאֵם כּוֹחוֹת הַטְּוִמָאָה יִתְאוּי לְהַרְבּוֹת טְוִמָאָה בְּעוֹלָם.
כ"ש שְׂכּוֹחוֹת הַקְּדוּשָׁה יִרְאוּ לְהַרְבּוֹת קְדוּשָׁה בְּעוֹלָם: לְמָה הַרְעוּתָ לְעַם הַזֶּה לְמָה זֶה
שְׂלַחְתָּנִי. וּמֵאֵז בְּאֵתִי אֶל פְּרַעְיָה לְדַבֵּר וּגו' וְהִצֵּל לֹא הִצֵּלְתָ אֶת עַמְּךָ.

וְהוּא כָּפֵל הַדְּבָרִים שְׂאֵם הָרַע לָהֶם וְדַאי לֹא הִצִּיל. גַּם מֵה שְׂפִינִים כִּי בִּיד חֻזְקָה יִשְׁלַחֵם
וּבִיד חֻזְקָה יִגְרָשֵׁם הוּא ג"כ כָּפֵל הַדְּבָרִים לְכֵן נִרְאָה כִּי הִי' בְּיִשְׂרָאֵל טוֹבִים וְרָעִים וְהֵנָּה
מְצִינּוּ בְּאֵלֶיהוּ שְׂאֵמֵר וְאֵתָה הַסִּיבּוֹת אֶת לְבָם אַחֲזוּרְנִית וְזֵהוּ ג"כ שְׂאֵמֵר מְשִׁיחַ שְׂאֵמְרוּ לוֹ
הַרְשָׁעִים יִרְאֵה ה' עֲלֵיכֶם וְזֵה הָיָה דָתָן וְאַבְיָרִם שְׂהָיוּ רְשָׁעִים.

וְהֵנָּה בְּבוֹא נְסִיּוֹן עַל אָדָם רְשָׁע מְבַעֵט וְנַעֲשֶׂה רְשָׁע יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁהִי'. וְיִדּוּעַ כִּי עִם ה' הֵם
הַצְּדִיקִים וְהַשְּׁלִיחוֹת שֶׁל מְשִׁיחַ הִי' רַק לְהַצְּדִיקִים הַמְּאֲמִינִים כִּי יִפְקוֹד ה' אֶת עַמּוֹ וְזֵהוּ
אוֹמְרוֹ לְמָה הַרְעוּתָ לְעַם הַזֶּה הִינּוּ הַרְשָׁעִים שְׂבִדוֹר הַזֶּה וְנַעֲשׂוּ רְשָׁעִים וְחַטָּאִים יוֹתֵר
וּע"כ אָמַר לְמָה זֶה שְׂלַחְתָּנִי אַחֵר שְׂאִין דְּבָרֵי יוֹצְאִין לְכּוֹעֵל, וְלִזְנֵה אָמַר ג"כ וּמֵאֵז בְּאֵתִי
אֶל פְּרַעְיָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הָרַע לְעַם הַזֶּה כִּי שְׂעֲשֶׂה אוֹתָן רְשָׁעִים וְחַטָּאִים יוֹתֵר מִמֶּה שְׂקֻצְפוֹ
בְּמִלְכָם וּבְאֵלֵהֶם וְהִצֵּל לֹא הִצֵּלְתָ אֶת עַמְּךָ הִינּוּ שְׂעֲמָךְ הוּא עִם ה' הִינּוּ הַצְּדִיקִים לֹא
הִצֵּלְתָ וְלִזְנֵה הַשִּׁיב לוֹ הַקַּב"ה עֲתָה תִּרְאָה כִּי בִּיד חֻזְקָה יִשְׁלַחֵם וּבִיד חֻזְקָה יִגְרָשֵׁם מֵאַרְצוֹ
כִּי הַקַּב"ה אָמַר עַל יְדֵי גְבִיאוֹ וְאֵתָם אוֹמְרִים הָיוּ נִהְי' כְּגוֹיִם בֵּית יִשְׂרָאֵל הִי' לֹא תִהְי'
אָמַר ה' אִם לֹא בִּיד חֻזְקָה אֲמִלּוּךָ עֲלֵיכֶם וְזֵהוּ שְׂאֵמֵר ג"כ לְמְשִׁיחַ כִּי הַצְּדִיקִים בִּיד חֻזְקָה
יִשְׁלַחֵם לְחַפְשֵׁי וְהֵם מַעֲצָמָם יִלְכוּ וְיִרְצוּ לְדַבֵּק בְּהַקַּב"ה וְהַרְשָׁעִים אֲשֶׁר אָמְרוּ טוֹב לָנוּ
עֲבוֹד אֶת מִצְרַיִם בִּיד חֻזְקָה יִגְרָשֵׁם וְלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ גִדַּח וְעַל רְשָׁעוֹתָם יִקְבְּלוּ עֲנָשָׁם וּלְכַסּוּף
גַּם אוֹתָן אִקְבַּל וְאֵתָן לָהֶם לֵב בְּשָׁר: פְּרַשַׁת וְאַרְא.

וְאַרְא אֶל אַבְרָהָם וּגו' וְשָׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם וְגַם הִקִּימוּתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם וְגַם אָנִי
שְׂמַעְתִּי וּגו', וְהֵנָּה רְאוּי לְשִׁית לֵב. א' לְמָה לוֹ לֹאֵר הַרְבֵּה טְעָמִים.

ב' מֵה שְׂפִתָּב רַש"י שְׂלֹא נִפְרַתִּי בְּמִדַּת אֲמִיטִית שְׁלִי שְׂהָרִי הַבְּטָחָתִי וְלֹא קִינְיָתִי וְהוּא
תְּמוּהַ מִמ"נ אִם הִגִּיעַ הַזְּמַן כְּבָר וְכִי צָרִיךְ הַקַּב"ה לִיתֵן טַעַם לְקִיּוֹם הַבְּטָחָתוֹ הֲלֹא בְּלֹאוֹ
הַכִּי הֵהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְאִי עֲדִינָן לֹא הִגִּיעַ הַזְּמַן אִין צָרִיךְ לְקִינִים הַבְּטָחָתוֹ.

וְעוֹד כְּמָה פְּעָמִים הַבְּטִיחַ הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם וְשָׂרָה וְקִינִים הַבְּטָחָתוֹ וְכָבֵר הַנּוֹכַח בְּמִדַּת
אֲמִיטוֹת שְׁלוֹ, ג' הַמְדַרְשׁ תְּמוּהַ בְּמָה שְׂאֵמֵר חָבַל עַל דְּאֲבָדִין וְלֹא מְשִׁתְּכָחִין הֵא מְשִׁיחַ
הַנּוֹבָח מְכַל נוֹלָד.

וְעוֹד מָה חֻטָּא הוּא זֶה שְׂשָׂאֵל לְשִׁמוֹ וְלֹא נִחְשָׁב בְּשׂוּם מְקוֹם לְחֻטָּא וְלִתְרִץ נִרְאָה דְהֵנָּה
עֵיקָר יִצִּירַת יִשְׂרָאֵל הוּא לְטַעַם שְׂאֵמֵר עִם זוֹ יִצְרַתִּי לִי תִהְלֵתִי יִסְפְּרוּ וְהִינּוּ שַׁע"י זֶה
הִי' נִיכָר הַשְּׂגָחָתוֹ לְעוֹלָם וְיִדּוּעַ שְׂשָׁם הַנּוֹנִ"ה מוֹרָה עַל רַחֲמִים גְּמוּרִים וְהֵנָּה הָאֲבוֹת
בְּזָרוּעַ כּוֹחֵם וּבְכַח מַעֲשִׂיהֶם פְּעֻנָן שְׂאֵמֵר הֵם בְּזָרוּעַ בְּאִי עֲדִיךָ.

וְיִדּוּעַ שְׂשִׁישׁ ג' תְּקוּוֹת. תְּקוּוֹת הַכְּבוֹד תְּקוּוֹת הַבְּטָחָה וְתְקוּוֹת הַחֻסָּד וּמִמִּדַּת הַקַּב"ה לְהוֹדִיעַ
מִמִּדַּת טוֹבוֹ בְּעוֹלָם וְזֵהוּ כְּבוֹדוֹ וְתִבְרָךְ וְזֵהוּ אָמְרוּ וְאַרְא אֶל הָאֲבוֹת בְּאֵל שְׂדֵי וְשָׁמִי ה' לֹא

נודעתי וגו' פלומר שבשם מדת הרחמים לא נפרתי להם לצרכם פי תיבת להם נאמר ג"כ על לצרכם כמ"ש רש"י לי ולו ולקחם וכו' עיי"ש ואף שעשה להם חסדים טובים פעננו שעשה לאברהם ושרה שהיו עקרים והולידו וכן יעקב להצילו מעשו ולבן ושאר מלכים הפאים עליהם מ"מ לא היו צריכים רחמים רק בשם שדי המשדד מזלות ובשם אל תקיף ובעל היכולת ולכן עתה הגיע הזמן להודיע שם הנ"ה שהוא מדת הרחמים פעננו שאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה'.

וגם יש תקוות הבטחה ולזה אמר וגם הקימותי וגו' וגם יש תקוות החסד כמו שאמר וגם אני שמעתי וגו' וכל זה השיב למשה שאמר מה זכות יש לישראל ליגאל וכך השיב לו כל הטעמים הללו וזהו פונת המדרש שאמר הקב"ה תכל על דאבדין ולא משתכחין פלומר שהם לא היו צריכין לשום מדה של רחמים וישראל עתה צריכין לישראל באיזה מדה יוכל לגאול אותם הן בני ישראל לא שמעו אלי.

ואף שהקרא העיד שלא שמעו מקונצר רוח נראה דמשה חשד לישראל שאינם ראויים ליגאל ולזה אמר ואיך ישמעני פרעה: ועלו ובאו בביתך. בפסחים פ"ד אמרינו מפני מה מסרו עצמן חנניא מישאל ועזרי' לכבשן האש ופרש"י הא כתיב וחי בבהם, משום שאמרו ק"ו מצפרדעים מה צפרדעים שלא נצטוו על קדושת השם כתיב גבייהו ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך וכו' והקשה המהרש"א מאי ק"ו הוא הא גבי צפרדעים לא כתיב וחי בבהם.

ועוד קשה אטו הצפרדעים משום קידוש השם עשו זאת הא ע"פ גס הטביע הקב"ה בבהם פן ולכן נראה דנבוכדנצר הי' כופר בהשגחת השי"ת וכעננו שאמרו גבי פרעה שעשה עצמו אלוה שהוא חמוה היאך אפשר לשום אדם להאמין שטות פנה.

שאדם שגראים חסרונותיו יאמרו עליו שהוא אלוה. בנודאי שאין שים אדם כופר בסיבה ראשונה.

פעננו שנאמר מי לא יראה מלך הגזים. אף נראה שהכחשת פרעה לא הי' רק בהשגחה והי' מאמין בדעת הקדמות והעולם כמנהגו נוהג וכן הי' דעת נבוכדנצר ונמצא לפי דעתו החסרה פיון שהוא מלך וכבש כל העולם ומושל על כל העולם לעשות בהם כרצונו ושם אלקים נאמר על המושל ובעל היכולת ולזה חשב עצמו כי הוא אלקי עולם ובאמת אין המלך מושל על שום דבר כי לב מלכים ביד הי' לכל אשר יחפון יטנו וילכו עשה אנדרטא למלך והסיר לב העולם מאחרי הי' לומר שאין שום משגיח אחר בארץ רק המלך המושל בכל העולם ורוב המשתחווים לאנדרטא הי' דעתם פן שאין לירא משום אלוה רק ממלך שהשיא לב רוב העולם לזה.

אמנם מי שהאמין בה' ולא השתחווה רק לכבוד צורת המלך לא פעל עון ולזה חנניא וחביריו רצו להעביר דעת העם מהכפירה הזא והיו מוכתחין שיעשה להם גס בכדי שע"ז יתברר להם אמונה אמיתית שהשי"ת משדד הטבע.

זו יתברר אמונת אלקות ולזה למדו מק"ו מצפרדעים דהנה מה שנעשה גס זה בצפרדעים כי לא עבד רחמנא ניסא למגנא ובפרט שידוד הטבע בזה שיכנסו לאש חיים ויצאו חיים אף פיון שבכל המכות הראה לפרעה שהקב"ה משדד המזל והטבע ובצפרדעים לא ניפר

שום גס פי כל חוברי חֵבֵר יכולין לעשות פן משא"כ פִּשְׁנִכְנִסוּ לְאֵשׁ חַיִּים וְיִצְאוּ חַיִּים
נִיכָר לְכָל שְׂדֵדוּד הַטֹּבֵעַ וְנִתְפָּרֵסֵם אֶלְקוּתוֹ וְזֵהוּ מֵה שְׁלֵמְדוֹ מִק"ו אִם הַשִּׁי"ת עֲשֶׂה גַם כְּזֶה
בְּכַדִּי שְׁיִנְפֹר הָאֲמוּנָה הָאֲמִיתִית, וְכִינֵן שַׁע"י אוֹתָן שְׂאִינִים מְאֻמִּינִים בְּהוֹאִינִים מְצוּנִים
שֶׁא"א לֹוֹמֵר בָּהֶם שְׁמִקְיָיִמִין מְצוּת הַשִּׁי"ת נַעֲשֶׂה לָהֶם גַּם מִכ"ש שְׁיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם הַשִּׁי"ת
כְּשִׁיעֲשֶׂה לָהֶם גַּם וּמִבְטָחִין הָיוּ שְׁיַעֲשֶׂה לָהֶם גַּם כִּי הַמְעַרְכָּה מְשׁוּעָבֵד לְצַדִּיק כְּמוֹ ר'
חֲנִינָא בְּן דֹּסָא שְׁאָמַר פְּלִיג נְהָרָא וְכוּן כָּל הַנְּבִיאִים עֲשׂוּ כַּמָּה מוֹפְתִים בְּדִבּוּרֵם בְּיֻדְעֵם
שְׁהַמְעַרְכָּה מְשׁוּעָבֵד לָהֶם.

אִךְ מ"מ לֹא הָיוּ נְבִיאִים עַל הָאֲוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים שְׁעֲשׂוּ וְהִי לָהֶם סִפְק סִכְנָה. וְהַכְּנִיסוּ
עֲצָמָן בְּסִפְק סִכְנָה בְּכַדִּי שְׁיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם עַל יָדָן וְק"ו שְׁלֵהֶן לֹא הִי רַק שְׁכִינָה יֵשׁ
קִידוּשׁ הַשֵּׁם גָּדוֹל דְּהָא עֲבִיד רַחֲמָנָא נִיֶּסָא בְּשִׁבְלִי זֶה וְלֹא עֲבִיד רַחֲמָנָא נִיֶּסָא לְמַזְגָּא
[לְמַגְנָא]: וּמְלָאוּ בְּתֵי מְצָרִים אֶת הָעָרוֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ, וְהִלְשׁוֹן הוּא תְּמוּהָ
וְנִרְאָה דְּהִנֵּה אָמְרוּ חַז"ל כִּלְכָּא בְּלֹא מַחִי שָׁב שְׁנֵי לֹא נִבְח וְכִשְׂאִינוּ מְרִיחַ עֶפְרָא אֶרְצוּ
אֲשֶׁר נִתְגַּדַּל עָלָיו לֹא חֲצִיף לְשַׁלּוּט בְּאֲנָשִׁים וְזֵהוּ מְאָמַר הַקַּב"ה שְׁהַעֲרוּב עִם הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ יְבוֹאוּ מְצָרִים וּמְלָאוּ בְּתֵי מְצָרִים וּמְמִילָא פְּאֲשֶׁר יִהְיוּ עִם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם
עָלֶיהָ עִי"ז לְבָם יִקְרַבֵּם לְהַמִּית הָאֲנָשִׁים בְּמַכָּה רַבָּה: כִּי אֲפִילוֹת הִנֵּה.

בְּרַש"י הִנֵּה פְּלָאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשֶׂה לָהֶם שְׁלֵא לְקִי עַכ"ל רַש"י ז"ל וְהוּא תְּמוּהָ דְּמַהִּיכִי תִּיתִי
יְהִי נַעֲשֶׂה עִמָּהֶם פְּלָאוֹת וְנִרְאָה דְּוִנְדָּאֵי כִּי אֲפִילוֹת הִנֵּה וִיכּוּלִים לַעֲמּוֹד בְּפָנֵי הַבְּרַד כְּמוֹ
שְׁכַתְבַּת רַש"י בְּעֲצָמוֹ מ"מ הִי לָהֶם לִישְׁרָף בְּאֵשׁ רַק הַקַּב"ה הִרְאָה לָהֶם מִיֶּפֶת, כִּי שְׁשֶׂה
חֲדָשִׁים קוֹדֵם נִפְסַק הַשְּׁעֵבּוּד מְמִילָא אוֹתָן הַמְּאֻחָרִים לֹא זָרְעוּ אוֹתָן הַמְּצָרִים עַל יְדֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְסַק הַשְּׁעֵבּוּד וְהִרְאָה לָהֶן הַקַּב"ה מוֹפֵת שְׁאוֹתָן שְׁנִזְרְעוּ ע"י יִשְׂרָאֵל מִחַמַּת
שְׁיַעֲבּוּד הַפָּה הַבְּרַד וְאוֹתָן שְׁלֵא נִזְרְעוּ ע"י יִשְׂרָאֵל לֹא הִפָּה אוֹתָם הַבְּרַד: פְּרָשַׁת בָּא.

כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי וְגו' הַנְּתִינּוֹת טַעַם שְׁאֲנִי הַכְּבֹדְתִי קִשָּׂה לְהַבִּינּוּ וְלִכּוֹן נִרְאָה דְּהִנֵּה הַתְּרָאָה
שְׁיִיף וְלֹאֲדָם שְׁהוּא בַּעַל בְּתִירָה וְלִמִּי שְׁאִינוּ בַּעַל בְּתִירָה לֹא שְׁיִיף הַתְּרָאָה וְלִפ"ז קִשָּׂה
בְּשִׁלְמָא בְּכָל הַמְּפּוֹת שְׁחִזַּק לְבוּ מַעֲצָמוֹ הִי צְרִיף הַתְּרָאָה וְכוּן בְּמַכּוֹת בְּרַד אִף שְׁכַבְרַת חִזּוּק
לְבוּ מֵהַשִּׁי"ת מ"מ הַנּוֹצְרָף הַתְּרָאָה בְּשִׁבְלִי שֶׁהִי צְרִיף לֹוֹמֵר לוֹ שְׁלַח הָעֵז מִקִּנְיָה כְּדִי
שְׁיִשְׁאָר לָהֶם מִקְנֵה לְהִנְיָף שְׁהָיוּ יִרְאִים מֵה' כְּמוֹ שְׁפַרש"י בְּפְרָשַׁת בְּשַׁלַּח מֵהִירָא אֶת דְּבַר
ה' הִי אֲבָל בְּאַרְבָּה שְׁלֵא הִזְהִירוּ בְּשׁוּם דְּבַר וְגַם לֹא הָיוּ בַּעֲלֵי בְּחִירָה מְשׁוּם שֶׁה' הַקִּשָּׂה
לְכֶם קִשָּׂה לְמָה הִי צְרִיף הַתְּרָאָה.

וְלִתְרִיז זֶה נִרְאָה הַטַּעַם שֶׁל הַתְּרָאָה הוּא מְשׁוּם דְּכִשְׁבָּא אַרְבָּה וְשְׁאָר צְרוֹת בְּעוֹלָם עַל
הָעוֹלָם יְכוּלִין לְתַלּוֹת בְּמַקְרָה אֲבָל כְּשִׁבָּא נְבִיא וְקוֹבֵעַ זְמַן עַל בִּיאַת צְרָה זוּ מְמִילָא כְּשִׁבָּא
אִח"כ בְּשִׁיעוּר וּבְזִמְן שְׁקִבֵעַ הַנְּבִיא נִתְאַמַּת הַדְּבָר כִּי ה' דְּבַר וְיִדּוּעַ כִּי הַקַּב"ה מִרְאָה פְּנִיִם
לְרַשְׁעִים כְּדִי לְטוֹרְדוֹן מִן הָעוֹלָם וְכָל עֵינְקֵר צְרָה הַנְּשַׁלְחָה אֶל הָאֲנוּמוֹת הוּא רַק כְּדִי
שְׁיִשְׁרָאֵל יִקְחוּ מוֹסֵר כְּמוֹ שְׁאָמַר הַכְּרַתִּי גוֹיִם נְשַׁמוּ פְּנוּתָם לְמַעַן תִּרְאוּ וְתִקְחוּ מוֹסֵר
וְהָאֲבוֹן עֲזָרָא כ' בְּשַׁלַּח כְּתַב דְּכִי קְרוּב הוּא בְּלִשׁוֹן אַע"פ וְזֵהוּ שְׁאָמַר הַכְּתוּב בֹּא אֶל פְּרַעֲזָה
וְהִינֵנוּ וְהִתְרָה בּוֹ כְּמוֹ שְׁפַרש"י כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ פְּלוֹמֵר אַע"פ שְׁהַכְּבֹדְתִי וְאִין
צְרִיף לְהַתְּרָאָה לְזֶה אָמַר הַטַּעַם לְמַעַן תִּסְפֹּר אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי (כְּלוֹמַר שְׁחַקְתִּי) הִרְאִיתִי
לָהֶם פְּנִיִם שׁוֹחֲקוֹת בֵּין מַכָּה לְמַכָּה לְמַעַן הַכְּבֹד אֶת לְבוֹ שְׁתִּירָאוּ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים וִידְעוּתָם

כי אני ה' פלומר שהישראל ידעו כי אני ה' המפה שתקצב ותקבע ותודיע המפה קודם בואה ועל ידי זה ידעו כי אני ה' המפה ויקחו מוסר: ויהי חושך אפילה.

ורש"י פ"א למה הביא עליהם חושך וכו' והוא תמוה הלא בכל המפות שינה להקשות פן. ונראה שהי' קשה לרש"י דכאן הי' שני מיני חושך שמקודם לא הי' רק חושך שלא ראו זה את זה ואם"כ חושך מוכפל מה שלא הי' פן בכל המפות לחלק המפה לשנים לזה הוקשה לרש"י למה הביא עליהם חושך ראשון ולזה מתרץ רש"י בשביל מיתת הרשעים ובשביל שיראו ישראל עליהם נמצא דהחושך ראשון לא הי' מפה למצרים רק לצורך ישראל הי' העדר האור למצרים משא"כ בשלשה ימים האחרונים הי' המפה למצרים והי' בבתי מצרים חושך מוכפל של גיהנום וגם הישראל לא היו יכולין ליפנס לבתי מצרים רק שהי' אור במושבותם ומשמע דבבתי מצרים אף הישראל לא היו יכולין ליפנס ולכך הי' החושך ראשון למען יראו הישראל גם בבתי מצרים: דבר נא באנני העם.

בש"ס (ברכות ט') אמרינו אין נא אלא לשון בקשה. אמר הקב"ה למשה משה בבקשה ממך לה נאמר להם לישראל בבקשה מכם שאלו מצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קנים ביהם וכו'.

והוא תמוה דאברהם לא ירהר אחר מדותיו יתברך ועוד למה לו להזכיר אברהם וכי שהוא אמר ולא יעשה. לכן נראה דבבית הים נתקיים ואם"כ יצאו ברכוש גדול דאז הי' נחשב היציאה אחר ששבו הרודפים ולא יראו שוב מהם רק שאמר הקב"ה שיצאו ג"כ תיקף ברכוש גדול שלא יאמר אברהם בלשון תמי' ואם"כ יוצאין ברכוש גדול לא קנים בתמי' וע"כ לא הגיע זמן היציאה עדיין וע"כ הם יוצאין כמו בני אפרים נושקי רומי קשת ויהי' צער לאותו צדיק לכך ביקש שבשעת היציאה יצאו ברכוש גדול: וישאלו איש מאת רעהו.

לכאורה קשה למה לי' להטעותם ולהכשילם בגזל גוים ח"ו ויותר הי' להם לומר בסתם שינתנו להם מדעתם פי על הכל היתה יד הקב"ה ויכול לכופם על כל מה שצנה להם. וכן מה שאמר דרף שלשת ימים גלף במדבר וגו' לכאורה הוא תמוה דלמה הי' לו להקב"ה להטעותם הי' לו לומר שישחררם מעבודתם שילכו לארצם ואם לא היו שומעין לו הי' לו להכותם עד שישמעו ולזה נראה דהנה עינינו הרואות שרצון הקב"ה תמיד שרוצה להיטב לישראל שגם מלאך רע וענה אמן ויספים מרצונו הטוב ואפילו ביצקב מצינו שאמר לשרו של עשו לא אשלחה פי אם ברכתני ולזה אמר לו מעיקרא דרף שלשת ימים גלף ונזבח אמנם לא יצא ח"ו שקר מפיו שלא אמר ונשובה רק שלשת ימים ילכו לעבוד את השי"ת ואם"כ לא הודיעו מה יעשו אם ישובו או ילכו עוד במצות הש"ית יותר ואם"כ בראותם המצרים המפה אשר ה' אותם על אודות ישראל יראו מהם שיהיו עוד בארצם וגירשו אותם בעל פרחם וגירושין הן שילוחין שאינם חוזרין פעין אמרם בקידושין אשה משלחת ואינה חוזרת.

ונראה שהוא זו הבטחה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה ביד חזקה ושלחם וביד חזקה יגרשם והוא פפל לשון במלת שונות ולזה נראה כי שילוח נאמר על שליחות החוזרת פעין אמרם דבעינן שליחות החוזרת שיהי' חזרה שליחות אצל הבעל וגירושין נאמר על

שליחות שאינה חוזרת והנה פרעה בתחלה לא אמר רק לכו עבדו את ה' דמשמע שלא הורשה אותם רק שילכו לעבד את ה' ולשוב.

ונה נקרא שילוח משא"כ במצרים הוא אומר כי גורשו ממצרים דמשמע שגורשו המצרים לישראל באופן שלא ישובו לשם פאלו אמרו שאין רצונם שיהיו שוב במצרים ונהרי המצריים הספימה ביציאה ממצרים יותר ממה שהקב"ה ביקש מהם פי הקב"ה לא אמר רק שלשה ימים והוא הדרך שיש ממצרים עד סופות והיינו שאחר זמן יקנו שם שלימות קדושה ושם יקיר אותם הקב"ה בענני פבוד ושם יתדבקו בשכינה בקדושה גמורה.

והמצריים גרשו את ישראל לגמרי מהיות שם בארצם וא"כ לא הי' גזל פינן שהמצריים שנתנו להם מקודם בשאלה ואחר כך נתנו להם במתנה ונהרי המצריים ברצונם הוציאו ממצרים ונתנו להם רכוש גדול שילכו לארצם ולא ישובו עוד ונראה דהאי טעמא הוא ג"כ דאף שאמרו בגמרא הקב"ה אין מפיל לאומה עד שיפיל שרה תחלה מ"מ במצריים הי' להיפך שקודם נפלו המצרים והשר הי' עדיין קיים בינם כמו שדרשו רז"ל על הקרא וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם עיי"ש.

אכן הטעם הוא דבשלקמא כשהקב"ה מפיל לאומה ע"י שליח אין השלוח יכול לנצח נגד השר שלקהם ולכך צריך מקודם להפיל השר פי כל זמן שהשר קיים אינו מניח להרע להם משא"כ במצרים שהי' ע"ו הקב"ה בעצמו לא הי' צריך להפיל להשר תחלה והא דהניחו הוא מהאי טעמא פי הי' צריך שהמלאך רע יענה אמן.

ואמן של השר צריך התעוררת מלמטה מהעם אשר משפיע עליהם פי את זה לעומת זה עשה האלהים וכשם שהשפעת קדושה צריך התעוררת מלמטה כך להבדיל בהשפעת הטומאה ואחר שנעשה ההסכם מהאומה אחר שהפה אותם גם מלאך רע יענה אמן ואח"כ הפילו.

ועוד יש לומר דהנה לכאורה קשה הא דאמר דבר נא באזני העם לשון העם משמע על הערב רב ועוד דקאמר מאת רעהו ועכו"ם לא יקרא רעהו לישראל ועוד דלשון באזני העם קשה וכן לשון וישאילום דהוא לשון פועל יוצא ועוד דכאן נאמר אשה מאת רעותה ובפ' שמות כתב וישאלה אשה משפנתה.

ועוד דמשמע בכתוב דהישראל לא הי' דרין רק בגושן כמ"ש ובארץ גושן לא הי' ברד וגו'. לא שייך הא דאמר אשה משפנתה לכן נראה לפרש שצוה לדבר לישראל באזני העם דהיינו הערב רב פלומר שהערב רב ישמעו מה שיידבר לישראל שישאלו אשה מאת רעותה פלומר עניי ישראל אצל עשירי ישראל ועי"ז ישאלו ג"כ הערב רב אשה משפנתה והשאלו הערב רב סך רב כל כך עד שהשאלו מהשאלה ששאלו ג"כ לישראל סך רב ולזה פתיב וישאילום פועל יוצא שהשאלום כל כך עד שהיו יכולין להשאל לישראל ולבסוף כשרדפו אחר ממונם ונטבעו שנעשה ממונם הפקר וכל מי שהי' בידו משל מצרים פמבואר בח"מ סי' ע"ב עיי"ש: פחצות הלילה אני יוצא וגו' והוא תמוה דהי' לו לכתוב אבוא.

וגם לשון פחצות קשה. ונראה הפנונה פי עיקר הרכוש גדול שהבטיח להם הי' הפנונה על הניצוצות הקדושות המובלעים בין הטומאה.

והנה בדרך הטבע ראינו פאָשר יתקורר איש בשלג יהיה רפואתו להעמידו במים קרים והוא מהטעם שהטבע החלק להתדבק בהכל והחלקים הקרים ידבקו בהמים שהם הפל לזאת פאָשר יתקרב לרוב המים הקרים ירוצו החלקים הקטנים הקרים להכל דהיינו לרוב המים הקרים, וכמו כן במיתת הצדוקים נשיקה הוא פָּעין זה שמתגלה השכינה ממילא הנפש שהוא החלק ירוץ להתדבק בהכל.

ולזה בתוך מצרים שהי' ניצוצות קדושות מובלעים הנה צריך גילוי שכינה להיות ברובי קדושה למען ירוצו כל חלקי ניצוצות הקדושה ויתדבקו בהכל דהיינו הקדושה בהקב"ה ולזה אמר שפיר אני יוצא בתוך מצרים והיינו שמיניח חלקי הקדושה המובלעים בהטומאה לעצמו פאָילו כפיכחול הוא יוצא מהמאסר ממקום שנבלע והיציאה תהי' מתוך מצרים ממש.

ולזה אמר פתצות כיון שהתגלות הקדושה יהי' פתצות ממש וממילא פשיצאו חלקי הקדושה המובלעים בטומאה להתדבק בהקב"ה יהי' פתצות דהיינו זמן מועט אח"כ ולזה אמר אני יוצא ומת כל בכור דמשמע בהיציאה לבד ימות כל בכור והוא מהאי טעמא שכל טומאה שאין לה יניקה ממקום קדושה נתבטל לשעתו ומצרים הי' להם יניקה ממזל טלה שהוא בכור למזלות ולזה פאָשר נסתלקו כל הניצוצות הקדושות מהשפעת השור ועיקר השפעה הי' בפכורות להיותו גם כן בכור המזלות ולזה עם היציאה של גילוי שכינה תיכף מת כל בכור.

עד בכור השפחה וגו' וקשה בכאן שבהתראהאמר בכור שפחה ובמעשה פתיב והי' הפה כל בכור וגו' עד בכור השבי ונראה דהנה רש"י פי' דלמה לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעו עלבונם וגבי בכור השפחה פרש"י הטעם שאף הן היו משתעבדין בהן ושומחים בצרתן ולזה אמר בהתראה היות שהתרה בהן שיביאו עליהן עונש עבור השתעבדות בישראל ולזה אתי שפיר שאפילו מי שאינו משתעבד בהם רק ששומח על השתעבדותן ילקה בעון השתעבדותן ובשעה שנקלו אמר הכתוב שאף בכור השבי ילקה למען יהיה הנפחה שאליה ישראל יהיה המכה: ולא יתן המשחית וגו', המפרשים הקשו כיון שהפאת בכורים הי' על פי הקב"ה בעצמו ולא על ידי שליח וא"כ מה זה שאמר ולא יתן המשחית.

עוד הקשה למה צנה במצנה מיוחדת בקידוש בכורות ועשיית בכורות. מתמת ההפלאה שהיה בין בכורי ישראל ובין בכורי מצרים הא בכל המפות הי' הפלאה.

ונראה שבבכורות נס אחר הי' שפסד רב מישראל שהי' שם כמה פעמים ששים רבוא ועל פי דרך הטבע היו מוכרחים כמה אנשים למות באותו לילה, והי' נס מהשי"ת שבאותו לילה לא מת ולא חלה שום אדם מישראל למען לא יהיה צווחה בשום בית ישראל וזהו שאמר ולא יתן המשחית פלומו אפילו באותן שהגיע זמנם למות.

וכבר הי' להמשחית רשות לא נתן רשות השי"ת להמשחית לבוא אל פתיהם לנגוף וזהו נס היציא מדרך הטבע פי בכל המפות שהי' הפלאה הוא מן הדין שישראל לא נתחייבו בהפאה משא"כ בזה שהציל כולם ממיתה טבעיית ודבר זה הוא נס גדול למען יצאו כולם בשמחה לכה נצטוו בפסח ובקידוש בכורות: פֶּרַשְׁת בְּשֵׁלַח.

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרוך ארץ פלשתים כי קרוב היא פי אמר אלהים וגו'. והנה הראב"ע דחק עצמו בפי' לשון כי שהוא לשון אף על פי ומ"מ קשה מהיכי תיתי הנה לו לחוש שינחם העם בראותם מלחמה הא בנודאי כל האחים עליהם למלחמה יפלו בחרב בגזירת השם.

לכן נראה בכוננתם דהנה (דברים ט"ז) פתיב אל ואמר בלבבך בצדקתי הביאני ה' לרשת וגו' וברשעת הגוים ה' מורישם וגו' הרי דבעינן ב' דברים לכניסת ישראל לארץ העמים היינו בצדקת ישראל וברשעת הגוים, וידוע שאין הקב"ה נפרע מן האומה עד שנתמלא סאתה עיי"ש והנה (בראשית י"ט) פתיב הנה העיר הזאת קרובה לנוס שמה ופרש"י הנה נא קרובה ישיבתה שעדיין לא נתמלא סאתה עיי"ש וזה שאמר פאן כי קרוב הוא פלומר שקרובה ישיבתה של ארץ פלשתים שלא נתמלא סאתה ולא הי' הקב"ה יכול להפרע מהם ולזה אם יקומו על ישראל למלחמה נהי שלא יוכלו להרע לישראל מ"מ לא יוכלו הישראל להרע להם ולזה קאמר פן ינחם העם בראותם מלחמה ולא יוכלו להרע להם ויאמרו שנגד מצרים הי' יכול לעמוד אבל לא נגד שלשים ואחד מלכים והוצרכו להקיפם במדבר עד שיתמלא סאתה, וידוע שהעם נקראים ערב רב ואף על פי כן חשב שמה ישובו למצרים מחמת גיצויות הקדושה: ויקח משה את עצמות יוסף, האלשיף הקשה דמה ענין מקרא זה לכאן שהי' לו לכתוב בפ' בא בשעה שהלכו ממצרים ע"ש.

ונראה דמקרא זה מוסב על הקרא דניסב אלהים פן ינחם העם והוא מטעם שהיו ישראל מסופקים בנבואת משה ולזה הנה ירא הקב"ה שמה מקושר אמונה יחשבו בראותם מלחמה כי לאו מאת הקב"ה יצאו הדברים ולכך ישובו למצרים דאלו האמינו שמאת הקב"ה הנה הפל לא היו שבים למצרים ולזה מביא הקרא ראי' על גודל הספק שהיו להם אם פבר בא זמן יציאת מצרים ורא' לזה שהרי ויקח משה את עצמות יוסף כי השבע וכי פירושו פמו אע"פ ואע"פ שהשביע את בני ישראל ובנודאי מה שלא לקחו ישראל בעצמם אף שהשביעם יוסף ובנודאי הי' זה מחמת שהיו מסופקים אם פבר הגיע ימי הפקידה ולזה הוכרח הקב"ה לסבב אותם: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר וגו' תיבת לאמר קשה שאינו לאמר לזולתו.

וגם תיבת לקחתנו תמוה שתלו הלקיחה במשה וכי לא היו יודעין אחר כל האנות והמופתים שנעשו שם שהי' הפל מהקב"ה. וגם קושיות רש"י קשה.

ויותר קשה שהישראל יאמרו כדברים האלה פי מהיכי תיתי הי' להם לומר שיהי' נחא להם בעבדות מצרים בחומר ובלבנים. ועוד דלאחר ההבטחה מפי משה ליתן להם ארץ זבת חלב ודבש הפתוב מעיד (שמות ד') ויאמן העם וישמעו פי פקד ה' את בני ומעתה פסקו אמונתם, ונראה לי כי הגלות הקב"ה בכדי להתיף הנוהמא פידוע פהתוף פסוף בתוף פור וגם שלא רצו קצת ישראל לצאת ממצרים פמו שאמר בסוף שמות פי ביד חזקה דהיינו הצדיקים שהיו רוצים לצאת ופרעה לא הנה מניחם והבטיח הקב"ה פי ביד חזקה ישלחם מארצו וביד חזקה יגרשם היינו אותם שאינם רוצים לצאת יגרשם מעבודת פרוך לארץ זבת חלב ודבש אף שהאמינו נראה הטעם פי ראינו שמה הוסיף על צווי של הקב"ה שלקח הערב רב לגיירם כמ"ש את עמה אשר הוצאת מארץ מצרים ופרש"י

שהוא הערב רב וישראל חשבו אף שהאמינו כי פקד ה' את עמו מ"מ לפי דעתם לא צוה להוציא רק אותן שפבר נזדככו והגיע להם הזמן לצאת אבל אותן שלא נזדככו ולא הגיע עדיין זמנם לצאת עד זמן תוס' ת' שנה ולכך אותן שידעו בעצמם שלא נזדככו בזיכרון גמור חשבו כי משה מדעתו לקחם פי חישב שהוא יחזירם למוטב פמושלקח הערב רב.

ונהו ג"כ אמרו פאן כי טוב לנו עבוד מצרים עד שיגיע זמן שיגמר הזיכרון ממותינו במדבר כי בראותם ששר של מצרים הוא עוד בתקפו חשבו בדעתם שעדיין, לא נגמר הזיכרון וחשבו כי בחטאם הוא ולא יכלו לסבול את הקדושה כמו שאין החולה יכול לקבל מזונו לחם החטא וימותו ולזה אמרו המבלי אין קברים במצרים פלומר אם הם רשעים גמורים וראוין הן למות הי' להם למות בשלש'ת ימי אפילה ואם יש ראוים בהם ויש באפשרי להם שיחזרו למוטב הנה טיב לנו עבוד את מצרים עד שיגמר הזיכרון ממותינו במדבר.

כי במדבר מגודל הקדושה יהיו מוכרחים למות ואמר להם משה אל תיראו שהישועה שיעשה השם הוא רק בשבילכם ותראו כי הגיע זמן לצאת: ולא קרב זה אל זה. בש"ס (סנהדרין ל"ט ע"ב) אמרינו ויעבר הרנה במתנה אמר ראב"ח באבוד רשעים רנה וכו' ומי חדי קוב"ה במפלתן של רשעים הכתיב בצאת לפני וכו' שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים דאמר רשב"ג אר"י מאי דכתיב ולא קרב זא"ז כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר להן הקב"ה מעשה ידי טבועים ביים ואתם אומרים שירה.

והוא פלאי דהא ישראל אמרו באמת שירה אחר שנטבעו המצרים וגם באחאב אחר מיתתו ועוד מה צרה יש באבידת עפ"ם ואפיקורסין הגרועין מבהמות. לכן נראה דידוע דכשהקב"ה עושה משפט ברשעים שמי מתגדל ומתקדש פדכתיב נודע ה' משפט עשה וכן פרש"י בכמה מקומות ובנדאי הקב"ה, חדי בזה אמנם זה דוקא פשהוא משפט צדק ולזה כל הלילה פשקטרגו המקטריגים הללו עובדים ע"ז והללו עובדי ע"ז ולשבועת האבות הנכרח להציל את ישראל ולהטביע את מצרים למען יצאו ברכוש גדול, וכיון שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז היו נרא' לפני המקטריגים פכביכול פעול בתיקו ותברך.

ולכך לא שמח במפלתן משא"כ אחר שירדו ביים והיתה יהודה לקדשו והאמינו ישראל בה' נעשה המשפט של מצרים משפט צדק ראוי לומר שירה על שנתגדל שמו של הקב"ה וכן ביהושפט דכתיב ועוד העם לא הכינו לבם וכו' לכך לא שמח.

וכן באחאב אשר בשבילו נגף ישראל פדכתיב ראיתי את העם והנם נפוצים וכו' כי בהדי הוצא לקי פרכא ונענשו שלא במשפט לכך ליכא שמחה בפניו. וישב העם לפנות פקר לאיתנו.

איתא במדרש לאיתנו לתנאו הראשון תנאי התנה קב"ה במעשה בראשית עם היים שיקרע לישראל הקושא מפורסמת שהי' לו לכתוב גבי הבקיעה ולא גבי שיבה לכן נראה דהנה קשה למה הוזכר התנאי גבי קריעת ים סוף ולא גבי שאר נסים כמו הפיכת היאור לדם, לכן נראה דגבי קריעת ים סוף דהללו היו עובדי ע"ז והללו היו עובדי ע"ז ולא היו ראויין לקרוע מחמת נס אף פיון שפל בריאות העולם הי' בשביל ש ישראל כמו

שְׁאֲמָרוּ חַז"ל הוֹבָא בְּרִישׁ"י פ' בְּרֵאשִׁית בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ רֵאשִׁית וּבְשִׁבִיל הַתּוֹרָה וְאִם לֹא הָיָה הֵימָּה נִקְרָע לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם וְלֹא הִיא הַתּוֹרָה בְּעוֹלָם.

לְכוּ הַנְּכַרְח הֵימָּה שְׁנִקְרָע פְּדֵי שְׂיִתְקַיְימוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּתְקַיְימוּ הָעוֹלָם. וְכָתַב בְּעַל חוֹבַת הַלְּבָבוֹת מִדְּרָגוֹת הַטְּבַע מִהַתּוֹרָה כַּמְדְּרָגוֹת הָעֶבֶד מֵאֲדוֹנָיו וְזֶה מְכַנֵּן חַז"ל בְּשֵׁם תְּנַאי פְּלוֹמֵר שְׂיִתְנַהֵג טְבַע הָעוֹלָם לְפִי צוֹנֵר שְׂיִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם מִשָּׂא"כ שְׂאָר נִיָּסִים שְׁנַעֲשׂוּ לֹא הִיא בְּשִׁבִיל תְּנַאי הָרֵאשׁוֹן פִּינּוֹן שְׂאָף בְּלֹא נֶס הִיא יִשְׂרָאֵל מְקַיְימִין וַיְהִי הָעוֹלָם מִתְקַיְימִים רַק בְּשִׁבִיל נֶס לְהִרְאוֹת נִפְלְאוֹת נִמְצָא כָּל שֶׁהִיא צוֹנֵר יִשְׂרָאֵל הַטְּבִיעַ הַקַּב"ה בְּטְבַע דְּבִרְיָאָה שְׂיִהְיֶה פֶּה וְטְבַע קַיְיִם הוּא בְּכָל הַבְּרוּאִים שְׂמָה שֶׁהוּא צוֹנֵר כ"י הַטְּבִיעַ הַקַּב"ה בְּטְבַע הַבְּרוּאִים כֵּן יִתְנַהֵג הַטְּבַע נִמְצָא דֵּהִי שְׁנֵי תְּנַאִים בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית: א' טְבַע הַתְּדִיר.

ב' טְבַע הַשְּׂיָנוּי שֶׁהוּא לְצוֹנֵר כָּלֵל יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהִצְלִית יִשְׂרָאֵל מִחֻנּוּב הִיא בְּטְבַע אָף שֶׁהוּא מְשׁוֹנָה מְטְבַע הַתְּדִירוֹת כְּמוֹ כֵּן טְבִיעַת הַמְּצָרִים הִיא שְׂלֵא בְּדֶרֶךְ הַתְּדִירוֹת כִּי אַחֲזוּ"ל בְּמִדְרָשׁ כָּל מְקוֹם שֶׁהַמְּצָרִי רָץ הִיא הֵימָּה רָץ אַחֲרָיו וַיִּצָּא חוּץ לְגָבוֹל אֲשֶׁר שָׁם הַב"ה חָק לַיָּם וְלָזֶה נִכְתָּב אֲצֵל שְׂיִבַת הֵימָּה לְאִיתָנוּ לומר שְׂגַם זֶה הָיָה מִחֻמַּת הַתְּנַאי שְׂלֵא יִהְיֶה כְּטְבַע הַתְּדִירוֹת וְנִרְאֶה שֶׁזֶה כְּפוֹנֵת הַפְּסוּק הֵימָּה רָאָה וַיִּנָּס הִירְדָן יְסוּב לְאַחֲרֵי דִּהְנָה מֵהַ שְׂמִכּוֹנָה יְבוֹשֶׁת הֵימָּה לְקַרִיעָה נִרְאֶה שֶׁחִלַּק אֶחָד מֵהֵימָּה נֶס אָף שֶׁהֵימָּה הוּא מְקוֹם גְּבוּהַ וּמְכּוֹנָס וְעַפ"י נֶס מִמְקוֹמוֹ וְדֶרֶךְ הַמַּיִם הַיּוֹצֵאִין בְּמוֹרֵד לְשִׁטּוֹף בְּחֻזְקָה הָיָה נֶס שֶׁשָּׁב לְאַחֲרֵי וּמִמְשִׁיל חֲרִיפוֹת הַשְּׂטִיפָה לִירְדָן כְּמוֹ שֶׁהַמְּשִׁיל הַנְּבִיא וְאִיךָ תַעֲשׂוּ בְּגֵאוֹן הִירְדָן (יְרֵמְיָה' י"ב) וְכֵן אוֹלֵי הָיָה מְקוֹמוֹ נִשְׂאָר עֲמוֹק הִיא קִשָּׁה.

אָף הָעֵנָן הָיָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וְהִשְׁוֶה הָרִים וּבִקְעוֹת שְׂיִישׁ בֵּינֵם כְּמוֹ שְׂיִישׁ בִּיפְשָׁה וְהִנֵּה הַהָרִים כְּשֶׁנִּסְתַּלְקוּ מִמְקוֹמָן וְנִפְלוּ לְבִקְעָה נִרְאִין כְּרִיקוּדִין רִיקוּד גְּדוֹל מִמְקוֹם לְמְקוֹם מִשָּׂא"כ בִּקְעָה כְּשֶׁהוֹגְבָהּ מִמְשִׁיל לְבִנֵי צֶאֱן פְּלוֹמֵר דְּבֵימָם אֲשֶׁר אִין לָהֶם פֶּחַ לְרִקּוּד בְּרִיחוּק מְקוֹם רַק דְּמַגְבִּיָּה עֲצָמוֹ מִמְקוֹמוֹ כְּמוֹ כֵּן הַבִּקְעָה הַגְּבִיָּה עֲצָמָה מִמְקוֹמָהּ מֵהַ לָּהֶּ הֵימָּה פְּלוֹמֵר שְׂיִישׁ לְשִׂאוֹל לַיָּם לָמָּה הוּא נֶס וְכֵן לְכוֹלָם.

הִלֵּא יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ רְאוּיִם לְכָף כִּי הִלְלוּ עוֹבְדֵי ע"ז וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי ע"ז וְע"ז מְשִׁיב מְפָנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ פְּלוֹמֵר בְּשַׁעַת בְּקִיעַת הָאֶרֶץ הִיא הַתְּנַאי מְפָנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב פְּלוֹמֵר שְׂיִהְיֶה זָרַע יַעֲקֹב קַיְימִים – הַהוֹפְכֵי הַצּוֹר אֲגַם מַיִם פִּי כִּי הַאֲלֹשִׁיךְ בַּפ' חֻקַּת כְּתַב כִּי הַצּוֹר מְשִׁל לְקַלִּיפָה הַסּוֹתָם פִּי הַבָּאָר הַנִּמְשָׁף מִפְּנֵי שְׂפַע רוּחַנִי הַנִּמְשָׁל לַמַּיִם וְזֶה שְׂאֲמַר שְׂאָף שְׂיִשְׂרָאֵל עֲכָשְׁיוֹ אֵינָם רְאוּיִם מְכָל מְקוֹם לְבַסּוֹף יִהְיֶה לְבָנוּ לֵב הָאֶבֶן וַיִּלְבִּישְׁנוּ בְּשַׁפַּע רוּחַנִיּוֹת וּמִלְאָה הָאֶרֶץ דְּעָה, וְזֶה שְׂאֲמַר הַהוֹפְכֵי בִּי"ד שְׁעֵתִיד הַקַּב"ה לְהַפְּנוֹת הָרוּחַ הַטּוֹמְאָה הַשּׁוֹרָה עֲכָשְׁיוֹ עֲלִינוּ הִיָּנוּ הַצּוֹר שֶׁהוּא רוּחַ הַטּוֹמְאָה לְאֲגַם מַיִם עַד שְׂאֲפִי שְׂשֻׁכְלִינוּ שְׁעֲכָשְׁיוֹ דוֹמָה לְחִלְמִישׁ שְׂאִין בּוֹ לְחִלוּחִיתִמִּים עֵתִיד לְהַפְּנוֹת אוֹתוֹ לְמַעֲיָנוּ מַיִם כִּי טְבִיעַת מְצָרִים הִיא מוֹכְרָח שְׂיִהְיֶה עַפ"י נֶס ג"כ.

לְמַעַן יִתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל בְּאֲמוּנַת אֱלֹהִים שֶׁהוּא הַפּוֹעֵל בְּרִצּוֹן וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ וְהוּא הוּא הַמְּשַׁגֵּיחַ וְאִין בְּלִתּוֹ וּמִחֻמַּת זֶה יֵאֱמִינוּ יִשְׂרָאֵל: וְעַתָּה נְבוֹא לְפָרֵשׁ הַשִּׁירָה. אֲשִׁירָה לָהּ כִּי גָאָה גָאָה וְגו'.

פי' פי עיקר תפלת האבות וחשקם הנה שיתקדש שמו ותברך על ידם וע"י זרעם וכשהקב"ה מחלקם בראשעים שמו מתגדל ומתקדש כדכתיב ונשפטתי אתו והתגדלתי והתקדשתי וגו' וכמ"ש רש"י בקרא ואפבדה בפרעה וגו' עיי"ש וזהו שאמר פאן אשירה לה' פי גאה גאה פלומר במה שנתגאה שמו בכל העולם: סוס ורוכבו רמה ביים ובתרגום מתרגם פמו כן רמא ביים וגבי שירת מרים מתרגם שדא בימא וגם קרא דעזי וזמרת יה דחק עצמו מאוד בפירושו עיי"ש, ולכן נראה דהנה בזהר פ' ניגש כתב דהשר [שמצ"ר] מכוונה בשם סוס וידוע שאף במרפכה טומאה יש גבוה וגבוהים עליהם וביים הי' עדיין השר של מצרים קיים והמקטרג עומד ומקטרג וזהו שאמרו שאף שסוס ורוכבו הנה רמה ביים היינו שעדיין לא הפיל להשר והי' חילו וכחו של השר רמה מאוד מ"מ עזי וזמרת יה הנה לי לישועה פלומר עזי דהיינו הפח והחונק שהחזיקתי עצמי בכל פחי שלא לבעט ביסורין ולקבלם באהבה וזמרת יה פי שם זה נאמר על מדת הדין והיינו שמלבד שלא הייתי מבעט ביסורין נתתי שבח והודאה לה' בזמרה ונה הנה לי לישועה: זה אלי דאנוהו אלהי אבי וארוממנהו פלומר שמעיקרא לא היו ישראל ראויין שהקב"ה ייחד שמו ותברך עליהם אלא הי' נקרא בשם אלהי אבי ומעתה יכול אני לומר זה אלי שמייחד שמו עלי זה אלי ואנוהו פתרגומו אבנה לו מקדש וזה הפירוש של ואנוהו פלומר אעשה לו נה פלומר מדור שיהי' מדורו עמי בקביעות אף שמקודם לא הי' מכוונה רק בשם אלהי אבי וארוממנהו פלומר שהיה השגחת ומרומם ממנו ועכשיו מייחד שמו עלי ודר עמי ביחד בבהמ"ק: ה' איש מלחמה ה' שמו.

פלומר במלחמתו אשר הוא עושה שהן הכל על פי שידוד הטבע ניכר שה' שמו פי שם הני"ה נאמר על שם שהוא מהנה הניויות ופועל ברצון וזהו ניכר בהאותות והמופתים שעושה במלחמתו: מרפכות פרעה וחילו ירה ביים וגו', הנה האלשיף פי' דים סוף.

נקרא קצה הים שגדל בו קנה וסוף וים נאמר על אמצע הים ובמדרש אמר כל מקום שהי' המצרים רודף הי' הים רודף אחריו וזהו שמספר גודל הגס שהי' בטביעת מצרים שדרך הפלך עם חיל השומרין אותו עומדין ברחוק וחיל העושיין מלחמה מקרבין עצמן לצד השונא לרדוף ולהכות והי' הגס שמרפכות פרעה שהי' עומדין ברחוק מן הים ירה ביים וירה הוא מלשון יורה פחץ והיינו שאותן המרוחקין מן הים נטבעו באמצע הים ובאו לתוך הים פמו ביריית החץ.

ומבחר שלישי, הרודפים לתוך הים. נטבעו ביים סוף בקצה הים ואין טביעה אלא בטיט ועוד גס אחר שטביעת הטיט ירדו במצולות עד שבאו לתהום והנה זה לטובת ישראל פי התהום השליכו אחר כך ליבשה למען יקחו הבינה שלהם: מינה ה'.

פלומר אף מה שנאדרי בכח היינו שהתחזקתי עצמי לבל אבעט ביסורין הי' ע"י מינה ה' פועל מה שאמרו בש"ס אלמלא הנה הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו אעפ"כ נתת לו שחר על זה מינה ה' תרעץ אויב: וברוב גאונה.

מבקשין אנחנו שיתרבה גאונה על ידי שתהרנס קמיה: וברוח אפיה וגו' נצבו כמו גד נזלים. וגו' פלומר שכל המימות שבעולם שהולכין אל הים לא היו יכולין לילך מחמת שהוגבהו, מי הים ונערמו ונעשו פמו ערימה וממילא לא היו יכולין מימי הגהרות ליפול

אל הים ולכה נצבו כמו נד כל הנהרות שבכל העולם ועי"ז נתקדש שמו בכל העולם: קפאו תהומות כלומר שנספרו ונקפאו המעינות שיש בהם: צללו כעופרת במים אדירים.

עוד נס גדול הי' שאף שהמים הנגרים במורד הן שוטפין בחזק רב ומולכין למרחוק והם צללו כעופרת במקומם למען ישליכם הים נגד ישראל כדי שלא יאמרו כשם שאנו עולים מצד זה הם עולים מצד אחר: מי כמוה באלים ה' וגו'.

ועתה מתחיל בבקשת ישראל להקב"ה לעתיד שפמו שנטית ימינה ונחית בסדף ושמועו עמים רגזון וגו' אז נבהלו וגו' כמו כן תפול עליהם וגו' והיינו בגאולות העתידות תפיל על העפוש"ם אימתה נפחד עד יעבור עמה ה' והיינו גאולת עזרא שרק הצדיקים הנקראים עמה עלו עד יעבור עם זו קנית מדבר על גאולה העתידה שאז יהי אפילו פולו חייב והגאולה יהי בשביל שעם זו קנית והוא קנין שלה ואז תביאמו ותטעמו ואז יהי בשביל שעם זו קנית והוא קנין שלה ואז תביאמו ותטעמו ואז יהי מכוון לשבתה פעלת ה' מקדש ה' פוננו ידיה דהיינו בגאולה העתידה ויבנה המקדש על ידי הקב"ה.

ואז ה' ימלך שוב לעולם ועד: כל המחלה אשר שמת במצרים וגו'. עיי' פרש"י שכתב ואם אשים אני רופא.

והוא תמוה שמקודם אמר שלא אשים כלל ואח"כ אמר שאם אשים אני רופא ונראה לפרש דהנה הבעל עקידה כתב שכל הדברים נידון ע"ש התכלית ולזה אמרו שבנין נערים סתירה וסתירת זכנים בנין ולזה אתי שפיר דהנה רופא אשר ירפא האדם ממכות ופצעים ולפעמים יצטרך לצורה רפואה לחתוך הכשר הרע שלא ילקל שאר הבשר לא יקרא בחיתוף הבשר מניסר אף שעושה בשעת החיתוף יסורים גדולים מ"מ יקרא בעשיות החיתוף שהוא רופא ולא מניסר להיות שתכלית זה הוא הרפואה וכל הדברים נקראים ע"ש תכלית משא"כ מי שעושה כן לניסר לחברו נקרא מניסר ולזה במצרים כשעשה הקב"ה יסורין למצרים הי' באמת לתכלית יסורין.

ונקרא הדבר שהוא מחלה משא"כ ביישראל אף אם עושה לפעמים יסורין לכפרת פשע אין נקראים בשם יסורין כלל רק בשם רפואה להיות לתכלית רפואה ואין נקראים בשם מחלה כלל וזהו אומרו כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליה פי' אפילו אם אשים לא יקרא מחלה כלל כי אם רפואה פי' אני ה' רופא פי' שאני ה' אף אם אניסר בשום פעם הוא כן כדי שע"י זה אני מרפא וכל היסורין הן לתכלית הרפואה: עוד יש לפרש ויתיישב נמי מה שקשה דחשיב אם הישראל יהיו פולם צדיקים גמורין כמו שאמר ושמרת כל חוקיו וגו' והי' ראוי לומר שכר גדול כמ"ש בפרשת בחקתי מן ונתתי גשמיכם בעתם עד ואולף אתכם קוממיות וכאן אמר בהשכר רק שלא אשים עליה מחלה והוא תמוה ולזה נראה דהנה ראינו שהקב"ה הגלה יעקב ובניו למצרים מבלי חטא שקדם ולא היה רק להסכת הנוהמא מחמת רעות וזהומת אבותיהם.

ומחמת שהי' צריך ליתן להם קדושת ארץ ישראל והתורה כמ"ש בש"ס שלשה מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן ע"י יסורין. וכן חייבה חכמת אלקות שאי אפשר לבוא לידי מעלה כזו בלתי הסכת הנוהמא ע"י יסורין.

אמנם בשעת מתן תורה פסקה זנהמתן פדאמרין בש"ס וזה אמר השי"ת והי' אם שמוע תשמע פי' כשתקבלו מצותיו ותורתו אז תפסק הגזקה וממילא כל המחלה אשר שמתו במצרים וגו' פי' אותן היסורין שהבאתי על ישראל במצרים כדי להתכת הגזקה שוב לא אשים כי לא תצטרכו לזה כי אני ה' רופאך פירוש תיבת כי משמש בלשון רק פי' דלא אשים עליך יסורין חק כשתצטרך לרפואה מחטאך אביא היסורים רק לצורך רפואה: זה אלי ואנוהו במדרש ועולי הים כל אחד מראה באצבעו ואומר זה אלי.

א"ל הקב"ה בעוה"ז אמרתם פעם אחד זה אלי לעתיד לבא אתם אומרים שני פעמים. שנאמר באמרתם ביום ההוא הנה אלהינו זה וכו' פירוש כי עד עכשיו, לא הכירו חסד הקב"ה.

רק בהחסד שעשה. ולע"ל יפירוהו גם על היסורין שעשה עמם שהכל הן טובות כדכתיב הנה אלהינו הנמשל למדת הדין אשר קוינו לו שיושיענו מצרותינו עכשיו נתנודע לנו שזה ה' כלומר מדת הרחמים, לזה נילה ונשמחה בישועתו וזה פוננת המדרש בעוה"ז אמרתם פעם א' זה אלי והיינו שלא הפרתם טובו וחסדי השי"ת רק בעשיית הטובות לומר זה אלי כי אל הוא מדת חסד ולע"ל תאמרו שני פעמים היינו אף על היסורין תודו שמדת חסד הנה ותאמרו עליהם ג"כ זה אלי שהוא מדת חסד: וילונו כל עדת בני".

והוא תמוה. שבכל התלוונות לא הנה רק על משה וכאן הי' על משה ואהרן וגם התלוונה קשה מאוד שיאמרו ישראל כדברים האלה.

ועוד קשה שמקודם אמרו שניהם ואח"כ אמר משה לבד ואח"כ אמר משה אל אהרן וגם נראה כי משה לא הוסיף על מאמר שאמרו משה ואהרן מקודם לכן נראה שהישראל כיון שראו לפי דעתם שימותו ברעב חשבו שאף שהאמינו כי ה' שלחו להוציאם ממצרים היינו דוקא הצדיקים שבדור ולא אותן שעדיין צריכין זיכוף וכמ"ש לעיל ולכך משה ואהרן אמרו בראשונה וידעתם כי ה' הוציא ממצרים מחמת שגם אהרן הי' מסייע ביציאה ונראה כיון שבאמת הוסיף משה מדעתו והוציא הערב רב כמו שנאמר כי שחת עמך לזה הסיב משה פניו נגד הערב רב שבהם לא ותקיים דברי משה ואהרן שאמרו לישראל בןקר וראיתם כבוד ה' שזה לא נאמר רק לישראל ולא להערב רב ולכן אמר חשה כמו שאמרו שניהם לישראל ונדילג הכתוב וראיתם כבוד ה'.

ואמר אח"כ ויאמר משה אל אהרן שיכין את ישראל שיהיו יכולין לראות כבוד ה' ומשה בעצמו לא הי' יכול להכין אותם כי לא יוכלו למיקם קמי' כמ"ש בש"ס דעירובין (דף י"ז) בר' מאיר דלא הוי מצי למיקם כו' והם היו צריכין ללמד דעה ובינה וכמו שאין אדם יכול להסתפל באור השמש וצריך מסוה כמו כן הי' אהרן ממוצע בין משה לישראל ולכך אמר אמור לבני ישראל קרבו לפני ה' כלומר הכינו עצמיכם לפני ה': פרשת תרו. וישמע תרו. עיי' פרש"י מה שמועה שמע ובא.

קריעת ים סוף ומלקחית עמלק ע"כ והוא תמוה דבקרא פתיב כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. ונראה דהוקשה לרש"י הא דכתיב למשה ולישראל והא את משה לא הוצרך להוציא ממצרים כי לא הי' כלל במצרים ולזה מפרש רש"י שפוננת הכתוב לומר מחמת

שְׁמַצִּינוּ בְּדַבְרֵי רז"ל שְׁאָמְרוּ בְּקִרְאָה דְּגוֹי מְקָרֵב גּוֹי דְּהֵיִינוּ מִשּׁוּם דְּהֵיִשְׁרָאֵל עֲבָדוּ ע"ז כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ כְּמָה פְּעָמִים בְּדַבְרֵיהֶם הִלְלוּ עוֹבְדֵי ע"ז וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי ע"ז וְלֹא נִרְאָה לּוֹמֵר שַׁח"ו כֹּל יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ ע"ז בְּמִצְרַיִם וְעַל פְּנֵי הַיָּם נִצְרַח מִקְרֵב גּוֹי דְּהָא מְצִינוּ ג"כ נֹאמֵר שְׁלֹא שִׁינּוּ מִדְתָּם וְלֹא שִׁינּוּ לְשׁוֹנָם וְגַם אָמְרוּ עִמָּרְם הִי תוֹפְסֵי יְשִׁיבָה וְכֵן אָמְרוּ שְׁהֵיִשְׁרָאֵל הָיוּ גְדוּרִים בְּעָרִיּוֹת רַק אַחַת הָיְתָה וּפְרָסְמָה הִפְתּוּב וּמִצְרַיִם הָיוּ אֲדַרְבָּא שְׁטוּפֵי זְמָה וְהָאִיךְ שִׁינְךָ לּוֹמֵר עַל פְּנֵי הַיָּם גּוֹי מְקָרֵב גּוֹי אֲלֵא וְדָאִי שְׁהִי ג"כ אוֹתָן שְׁהִי רֵאוּן לְכַנּוֹת בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל שְׁהִי צְדִיקִים גְּמוּרִים רַק שְׁהִי בְּמִצְרַיִם ג"כ רְשָׁעִים שְׁהִי רֵאוּן לְכַנּוֹת בְּשֵׁם גּוֹי וְאוֹתָן לֹא הוֹצִיא הַקַּב"ה רַק בְּשִׁבִיל שְׁבוּעַת הָאֲבוֹת מִשָּׂא"כ הַצְּדִיקִים יֵצְאוּ בְּזָכוֹת עֲצָמָם וְלָזָה אָמַר הַפְּתוּב כִּי יִתְרוּ שְׁמַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ פִּי מַה שְׁעָשָׂה הַקַּב"ה רַק בְּשִׁבִיל מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ וְלֹא בְּשִׁבִיל שְׁבוּעַת הָאֲבוֹת וְהֵינּוּ קָרִיעַת יָם סוּף וּמִלְחַמַת עֲמֶלֶק שְׁהִי בְּפָרְסוּם רַב לְעֵינֵי כָּל הָעוֹלָם כִּי בְּקָרִיעַת יָם סוּף נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיָנוֹת לְמַעַן יִדְעוּ כָּל הָעוֹלָם וְכֵן בְּמִלְחַמַת עֲמֶלֶק לֹא הִי רַק כְּדֵי לְהַכְנִיעַ הַשָּׂר שְׁלֵהֶם וְלָזָה לֹא הִי נִכְלָל בְּשְׁבוּעַת הָאֲבוֹת וְלֹא עָשָׂה זֶה רַק בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל בְּכְדֵי לְנַשְׂאֵם וּלְגַדְלָם עַל כָּל הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים שֶׁל מַעְלָה וְזֶה הִי נּוֹדַע לִיתְרוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם פִּי נִתְבָּרַר לוֹ שְׁלֹא הוֹצִיא גּוֹי מְקָרֵב גּוֹי רַק הוֹצִיא גַם כֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל וְגו' שְׁהִי הַכֹּל בְּזָכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲף שְׁהִי ג"כ בֵּינֵיהֶם שְׁהִי מְכֻנָּיִם בְּשֵׁם גּוֹי וּלְאֵלוֹ בְּאֵמַת לֹא עָשָׂה בְּשִׁבִילָם אֲבָל בְּאֵמַת הָיוּ רוֹבִין יִשְׂרָאֵל: עִתָּה יִדְעָתִי כִּי גְדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם.

הַפְּתוּב הִזָּה תְּמוּנָה דְּנִרְאָה כְּאֵלוֹ אֱלֹהֵי הָעַמִּים ג"כ גְּדוֹלִים וְעוֹד אִיךְ נִתְנוּדַע הַדְּבָר הִזָּה שֶׁהוּא גְדוֹל כְּמָה שְׁאָמַר כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ. וְהִנֵּרְאָה בְּכַוְנָתוֹ דְּהִנֵּה יָדוּעַ כִּי אֵין דְּבָר רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה רַק הַחֲטָא הוּא הַמְּמִית כְּדַכְתִּיב וְתִמְוָגְנוּ בְּיַד עֲוֹנוֹיִנוּ.

וְיָדוּעַ שְׁשֵׁם הַנְּי"ה ב"ה הוּא רַחֲמִים וְאֱלֹהִים הוּא דִּין וְנִהוּ שְׁאָמַר אַחַר שְׁנוּדַע לִי הַחֲטָאִים שְׁעָשׂוּ וְהָעוֹנֵשִׁים שְׁהִגִּיעַ עֲלֵיהֶם אָמַר עִתָּה יִדְעָתִי כִּי גְדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים. כְּלוֹמֵר שְׁהִי הוּא מִדַת רַחֲמִים וְאֵין לִיִּחֻס לּוֹ מִדַת הָרַע שְׁהוּא מִדַת הַדִּין הַמְּכַוְנָה בְּשֵׁם אֱלֹהִים כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם כְּלוֹמֵר הָרַע שְׁהִי מִגִּיעַ עֲלֵיהֶם לֹא הִנֵּה רַק בְּדָבָר אֲשֶׁר בְּשָׁלוֹ בְּעֲצָמָם עֲלֵיהֶם שְׁכָּל הָעוֹנֵשׁ הוֹסֵר הַחֲטָא שְׁהִי מְכַוְנָה כְּנִגְדוֹ הָעוֹנֵשׁ: כְּרוּף ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם וְלִכְאוּרָה הַדְּבָרִים נֹאמְרִים בְּכָפֶל לְשׁוֹן לְכֵן נִרְאָה דְּאֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם אָמַר עַל יִשְׂרָאֵל וְאֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם אָמַר עַל הָעָרֵב רַב וְהִצִּיל הוּא מְלִשׁוֹן הַפְּרָשָׁה וְכַמ"ש רש"י (הוֹשַׁע י"א) וְהֵינּוּ מַה שְׁהַפְּרִישָׁם מֵאֲמוֹנַת מִצְרַיִם וְקָרְבֵן לְשִׁכְנָתוֹ יִתְבָּרַךְ: כִּי יִהְיֶה לָהֶם דְּבָר בָּא אֵלַי.

וְהוּא תְּמוּנָה א' שְׁפַתַח בְּלִשׁוֹן רַבִּים כִּי יִהְי' לָהֶם וְסִיָּים בְּלִשׁוֹן יַחִיד בָּא אֵלַי, ב' שְׁאָמַר כִּי יִהְיֶה לָהֶם דְּבָר לְשׁוֹן עֲתִיד וְהִי לוֹ לּוֹמֵר כִּי יֵשׁ לָהֶם בְּלִשׁוֹן הַנּוֹה, לְכֵן נִרְאָה כִּי הִנֵּה בְּמִדְבָר לֹא הִי לָהֶם שׁוּם דו"ד בֵּין אֶחָד לְחֵבְרוֹ כֵּינּוּן שְׁאֲכָלוּ הֶמֶן וּמִלְבוּשֵׁיהֶם גְּדָלוּ עִמָּהֶם וְלֹא הִי לָהֶם שׁוּם עֶסֶק מו"מ בֵּינֵיהֶם רַק שְׁלֵמְדוֹ הַתּוֹרָה וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר יִהְי' לָהֶם אַח"כ בְּבוֹאֵם לְאֶרֶץ וְיָדוּעַ שְׁמִשְׁפָּטֵי אֱלֹקִים הֵם קָשִׁים לְהַשִּׁיג מִפְּנֵי עֲוֹנוֹתֵי הַמְּוַשְׁג וְאֲפִילוֹ יְהוֹשַׁע הִי מְסַתְּפֵק בַּג' מֵאוֹת הַלְכוֹת רַק מִשָּׁה כְּשֶׁהָי' לוֹ אֵיזָה סִפְק הַדְּבָר בָּא לוֹ בְּנִבּוּאָה כְּמוֹ שְׁאָמַר עִמְדוֹ וְאֲשַׁמְעָה.

וְנָהוּ שְׂאֵמֶר כִּי יְהי' לָהֶם דְּבַר בָּא בְּלִשׁוֹן עֲתִיד דְּהֵינּוּ אִם יִסְתַּפְּקוּ בְּאִיזָה דְּבַר שְׂיֵהֵי לָהֶם
שְׂאֵפְשֵׁר שְׂיִזְדַּמֵּן לָהֶם בְּבוֹאֵם לְאַרְצָן דְּבַר בָּא אֵלַי בְּנִבּוּאָה וְאֲנִי מוֹדִיעֶם כָּל סְפִיקוֹת
וְסְפִיקוֹת שְׂיִסְתַּפְּקוּ לָהֶם וְנָהוּ א"ש ג"כ שְׂיִתְרוּ אָמֵר לְמִשָּׁה שְׂיִבְחָר שׁוֹנְאֵי בְּצַע שְׁפִרְש"י
בַּפ' דְּבָרִים וְשֵׁלָא מְצָא הוּא מְדוּת דְּק ג' מְדוּת שְׂמִשְׁמַע שְׂשׁוֹנְאֵי בְּצַע לֹא מְצָא.

וּלְפִי הַנְּ"ל אֲתִי שְׂפִיר דְּבַמְדָּבָר לֹא עֵינּוּ רַק בְּחֻכְמַת הַתּוֹרָה וְלֹא לְמַעֲשֵׂה וְלֹא הָיוּ צְרִיכִין
לְשׁוֹנְאֵי בְּצַע פִּינּוֹן שְׂלֵא הִי בְּהֶם שׁוּם עֶסֶק מו"מ וְדו"ד בִּינֵיהֶם: וְהֵייתֶם לִי סְגוּלָה מְכָל
הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ.

פִּי' שְׂאֵפְּלוּ בְּשַׁעָה שְׂאֵשְׁפוּף רׁוּחֵי עַל כָּל בְּשָׁר כַּמ"ש (יׁוֹאֵל ג') שְׂכָל הָאָרֶץ אֲזִי יְהי' לִי
אֲתֶם תְּהִיּוּ לִי סְגוּלָה וּמְמַלְכַת פְּהֵנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ יוֹתֵר מְכָל בְּשָׁר אַף אֲתֵר שְׂאֵשְׁפוּף רׁוּחֵי
עֲלֵיהֶם: וַיִּשָּׁב מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל ה'.

וְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּהָ דְּהָא כְּתִיב אַח"כ וַיִּגַּד מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל ה' לְכֹן נִרְאָה שְׂמִשְׁהָ
אָמֵר לָהֶם בְּלִשׁוֹן מְדָבָר בְּעֵדוֹ אִם שְׂמוּעַ תְּשִׁמְעוּ בְּקוֹלִי רַק שְׂשִׁכְיָנָה הֵייתָה מְדַבְּרַת מִתּוֹךְ
גְּרוֹנוֹ שְׂל מִשָּׁה וְכִשְׁהִשְׁבִּיבוּ יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר דְּבַר ה' נִעֲשֶׂה הַשִּׁיב מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵיהֶם
וְכַוְנָתָם אֵל ה' אֲשֶׁר רְצוֹנָם לְרֹאוֹת אֶת מַלְכָּם כַּמ"ש ר"ש"י בְּקִרְא דְּוַיִּגַּד מִשָּׁה ע"ש וּפִי'
מִשָּׁה דְּבָרֵיהֶם שְׂאֵמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דְּבַר ה' נִעֲשֶׂה הֵינּוּ שְׂרָצוֹנֵינוּ שְׂנִשְׁמַע מִפִּי הַקַּב"ה
בְּעֵצְמוֹ: מִשָּׁה יְדַבֵּר וְהֶאֱלֵהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל הַפְּנוּנָה נִרְאָה שְׂמִזָּה שְׂשִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מְאֻלְקִים
לֹא הָיוּ מְשִׁיגִים הַדְּבָרִים כָּל כַּף רַק כְּאֲשֶׁר יִשְׁמַע אַחַד אֶת חֲבִירוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוּ מְשִׁיג חִיתוּף
הַדְּבָרִים אֵינוּ חָשׁוּב רַק כְּשׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ וּמִשָּׁה פִּירֵשׁ לָהֶם הַדְּבָרִים לְהַשִּׁיגֵם וְנָהוּ שְׂאֵמֵר
מִשָּׁה יְדַבֵּר כְּלוֹמֵר שְׂמִשְׁהָ מְפָרֵשׁ חִיתוּף הַדְּבָרִים מֵהַ שְׂהֶאֱלֵהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל כְּלוֹמֵר
שְׂהִישְׂרָאֵל לֹא שְׂמְעוּ רַק קוֹל: וּמִשָּׁה עָלָה אֵל הֶאֱלֵהִים.

בַּש"ס (שְׁבַת פ"ח) אָמְרִינוּ אָמֵר ר' יְהוֹשֻׁעַ לׁוֹי בְּשַׁעָה שְׂעֵלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם אָמְרוּ מְלֻאכֵי
הַשְּׁרַת לְפָנָי הַקַּב"ה רַב־ש"ע מֵהַ לִּילוּד אִשָּׁה בִּינֵינוּ וְכו' תְּנָה הוֹדָה עַל הַשְּׂמִים וְכו' אָמֵר
לְפָנָיו רַב־ש"ע תּוֹרָה שְׂאֲתָה נוֹתֵן לִי מֵהַ כְּתִיב בְּהַ אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם אָמֵר לָהֶן לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם וְכו' שׁוּב מֵהַ כְּתִיב בְּהַ נָא יְהי' לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם בֵּין
עַמִּים אֲתֶם שְׂרׁוּיִין שְׂעוֹבְדִין ע"ז וְכו' שׁוּב מֵהַ כְּתִיב בְּהַ זְכוֹר אֶת יוֹם הַשְּׁבַת לְקַדְּשׁוֹ כְּלוֹם
אֲתֶם עוֹשִׂים מְלֻאכָה.

שׁוּב מֵהַ כְּתִיב בְּהַ כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְכו' כְּלוֹם יֵשׁ לָכֶם אָב וְאִם. שׁוּב מֵהַ כְּתִיב בְּהַ לֹא תִרְצָח
לֹא תִגְנֹף פְּלִים יִצְה"ר יֵשׁ בִּינֵיכֶם, וְהוּא תְּמוּהָ דְּלָמָּה נִקְיֵט אֱלוֹ דְּהָא שׁוּם מְצוּהָ מְהַמְצוֹת
לֹא שְׂיִיף אֲצֻלָּם.

וְנִרְאָה דְּהַנְּהָ עֵיקַר הַמַּעֲלָה שְׂיֵשׁ בִּישְׂרָאֵל יוֹתֵר מְהַמְלֻאכִים עַד שְׂאֵמְרוּ שְׂעֵתִידִין
הַמְלֻאכִים לְשִׂאוֹל לְיִשְׂרָאֵל אֵינָה מְקִים כְּבוֹדוֹ הוּא מְשׁוּם דְּהַמְלֻאכִים הַפָּה מְוַכְרַחִים
בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְהַתְּכַרֵּחַ לֹא יִגְוָה וְלֹא יִשְׁוַבַּח מִשָּׂא"כ צְדִיקֵי יִשְׂרָאֵל שְׁהֵן בְּעַלֵי בַחֲרִיהָ וְעוֹשִׂין
טוֹב בְּרָצוֹנָם יֵשׁ לָהֶם שְׁבַת וּמַעֲלָה.

לְזָה בָּאוּ הַמְלֻאכִים וְקִטְרְגוּ וְאָמְרוּ תְּנָה הוֹדָה עַל הַשְּׂמִים שְׂיִתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה פִּי' שְׂיִתֵּן
בְּכַחֵם שְׂהֶם יְהִיּוּ יְכוֹלִין לְהַכְרִית הָאֲנָשִׁים שְׂיַעֲשׂוּ כְּרָצוֹנָם וְהֵן טוֹב הֵן רַע וְלְהַמְלֻאכִים
יִתֵּן הַבַּחֲרִיהָ שְׂאֵם יְבַחְרוּ לְהַכְרִיחַ הָאֲנָשִׁים שְׂבַעוֹלָם לְטוֹב שְׂיִקְיִימוּ כָּל הַמְצוֹת שְׂבַתוֹרָה

ינתן להם שִׁכָּרָם וּבָאָם שִׁיבְחָרוּ הָאֲנָשִׁים לְהַכְרִיחַ לַעֲשׂוֹת רַע לְהִיּוֹת לָהֶם קִנְיָה וְתֹאנָה וְהַמְדָּה כְּמוֹ שֶׁהִי בִּימֵי מְנוּשָׁה וְלִגְנוּב וְלִרְצוֹן וְלִנְאוּף יַעֲנֶשׂוּ וְכִלְל הַדְּבָר שֶׁבִּיקְשׁוּ שִׁיְהִי הַמְּלָאכִים בְּחִירִים וְהָאֲנָשִׁים יִהְיוּ מְוַכְרָחִים עַל יָדָם וְהַשִּׁיב לָהֶם מִשָּׁה תְּשׁוּבָה נְצָחִית.

דְּהֵנָּה כָּלֵל הַמְּצוֹת הֵן א' בְּאֲמוּנַת אֱלֻקוֹת ב' שִׁיעֲשׂוּ זְכִירָה לְדַבְרֵי אֲמוּנָה כְּגוֹן שֶׁבַת לְאֲמוּנַת חִידוּשׁ וְכִינְצָא, ג' מְצוֹת אֲשֶׁר לֹא הִי צְרִיף לְצוּוֹת עֲלֵיהֶן כְּגוֹן אֲכִילַת שְׂרָצִים וְכִינְצָא שֶׁאֲפִילוֹ אוֹתָן שְׁלֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה עוֹשִׂין כִּן אוֹלָם הַקַּב"ה צִיָּנָה עֲלֵיהֶן לְהַרְבּוֹת שְׁכָרוֹ וְזֶה כְּפִנּוֹת ר' רַנְנִי, בֵּן עַקְשָׁיָא רָצָה הַקַּב"ה לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָף הַרְבֵּה לָהֶן תּוֹרָה וּמְצוֹת כְּלוֹמֵר שֶׁהַרְבֵּה לָהֶן תּוֹרָה וּמְצוֹת דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא הִי צְרִיף לְצוּוֹתָם עֲלֵיהֶם כְּמוֹ אֲכִילַת שְׂרָצִים וּרְמֻשִׁים כְּדִי לְהַרְבּוֹת שְׁכָרוֹ וְגַם אָמְרוּ חַז"ל ג' מִתְּנֻנּוֹת טוֹבוֹת נָתַן הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל וְכֹלָן ע"י יְסוּרִין וְלִזְזָה הַשִּׁיב לָהֶם מִשָּׁה לְמַצְרִים יִרְדְּתֶם לְפָרְעָה וְשֶׁתַּעֲבֹדְתֶם כְּלוֹמֵר אֲנַחְנוּ סְבַלְנוּ יְסוּרִין אֲבָל אַתֶּם לָמָּה יִנָּתֵן לָכֶם כִּינּוֹן שְׁלֹא סְבַלְתֶּם שׁוֹם יְסוּרִין וְעוֹד שֶׁמִּלְבַּד הַיְסוּרִין שֶׁסְבַלְנוּ הִי לָנוּ נְסִיוֹנוֹת כִּי יִרְדְּנוּ לְמַצְרִים וְהַ זְמָה וְהִינּוּ גְדוּרִין בְּעָרִיוֹת.

ב' לֹא יֵהִי לָךְ ג"כ יֵשׁ לָנוּ שְׁכָר כְּשֶׁאֲנַחְנוּ בּוֹחֲרִים בְּזֶה מִחֲמַת שִׁישׁ אֲנוֹמוֹת הַמִּפְתּוֹת אוֹתָנוּ לְעַבְדוֹת ע"ז מִשָּׂא"כ בְּמִלְאָכִים. וּמַה"ת יִבְחָרוּ לְהַכְרִית הָאֲנָשִׁים לְהֵאֱמִין אֲמוּנוֹת רְעוֹת וְכִן הִיא הַטְּעָנָה בְּרַצִּיחָה וְנִיאוּף כִּינּוֹן שֶׁאִין יֵצֵה"ר בִּינֵיהֶם מַה"ת יִכְרִיחוּ הָאֲנָשִׁים לְרַע וְנִגְדַּת הַמְּצוֹת שֶׁנִּצְטוּנוּ בְּכַדִּי לְהַרְבּוֹת לָנוּ שְׁכָר לֹא שִׁיְיָ בְּהֵן כָּלֵל כִּינּוֹן שֶׁבְּנוֹדָאֵי לֹא יִכְרִיחוּ הָאֲנָשִׁים לָזֶה כִּי הוּא נִגְדַּת הַטְּבַע בְּשֶׁלְמָא לְהָאֲנָשִׁים נוֹתֵן לָהֶם שְׁכָר עַל הַמַּעֲשֵׂה אֲף שֶׁהוּא גַם מִחֲמַת הַטְּבַע מִשָּׂא"כ בְּמִלְאָכִים שֶׁאִין לָהֶם מַעֲשֵׂה וְלִזְזָה הַשִּׁיב לָהֶם מְכִיבוֹד אָב וְאִם שֶׁאֲף אוֹתָן שְׁלֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה עוֹשִׂין כִּן מִחֲמַת טְבַע וּמַעֲשֵׂה אִין לָהֶם וְעַל מַה יִּקְבְּלוּ שְׁכָר: רַד הָעֵד בְּעַם לֹא יוּכַל הָעַם לְעַלּוֹת וְגו' כִּי אַתָּה הַעֲדוֹתָ בְּנוֹ לֵאמֹר לָךְ רַד כִּרְש"י שֶׁמְזַרְזִין אֶת, הָאֵדָם בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה וְכו' הַמְּקַרָּא הַזֶּה אוֹמֵר לְכָל כִּי תִמוּהַ הוּא.

וְכִנּוּנָתוֹ נִרְאָה שֶׁמִּקְוֵים הַזְּהִיר הַשִּׁי"ת וְהַגְּבַלְתָּ אֶת הָעַם וְגו' הַשְּׁמָרוּ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר. שֶׁמִּשְׁמַעוֹ הִי שֶׁאֲפִילוֹ מִשָּׁה נֶאֱהָרָן לֹא יַעֲלוּ שֶׁמִּצְנַת הַגְּבַלָּה לְכוֹלָם נֶאֱמַר וְלִזְזָה, כְּשֶׁחֲזַר וְאָמַר רַד הָעֵד בְּעַם אָמַר לוֹ מִשָּׁה לֹא יוּכַל הָעַם לְעַלּוֹת כִּי אַתָּה הַעֲדוֹתָ בְּנוֹ שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁגַם אֲנַחְנוּ מְחַוְיִיבִים בְּהַגְּבַלָּה וּמִמִּילָא גַם הָעַם לֹא יַעֲלוּ וְלִזְזָה הַשִּׁיב לוֹ הַקַּב"ה לָךְ רַד וְעֲלִיתָ אַתָּה נֶאֱהָרָן וְלִזְזָה אֲנִי חַשׁ כִּן הָעַם יַעֲלוּ אַתָּה וְלִזְזָה אַתָּה צְרִיף לְהַזְהִירָן שֶׁהֵם אֵל יִהְרָסוּ לְעַלּוֹת: כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמָע.

(בְּשַׁבַּת פ"ח) אָמְרִינוּ בְּשַׁעַת שֶׁהַקְּדִימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֵׂה לְנַשְׁמָע בָּאוּ שְׁשִׁים רַבּוֹא מִלְאָכִים וְקִשְׁרוּ לְכָל אֶחָד שְׁנֵי כְתָרִים א' כְּנִגְדַּת נַעֲשֵׂה א' כְּנִגְדַּת נִשְׁמָע. הַמְּאָמַר הַלֵּז תִּמוּהַ.

כְּאֲשֶׁר הִקְשָׁה הַמְּהַרְש"א דָּאֵי בְּשִׁבִיל הַקְּדָמָה אִין מְחַוְיָב לְקַשְׁוֹר אֲלֵא כְתָר אֶחָד. וְנִרְאָה לִיִּישׁב דְּהֵנָּה אָנוּ רוֹאִין שֶׁאֲבָרְהֶם קִיִּים כֹּל הַתּוֹרָה כְּוֹלָה קוֹדֵם שְׁנִיתָנָה וּמֵאִין הִי יוֹדֵעַ אֲבָרְהֶם הַתּוֹרָה א"ו דְּכָל מְצוֹת הַתּוֹרָה הֵן תִּיקוּנֵי הַנִּפְשׁ וְלֹאֲשֶׁר שֶׁאֲבָרְהֶם הִי הַשְּׁגָתוֹ שֶׁלִּימָה בְּתַכְלִית הַשִּׁיג הַמְּצוּנָה וְקִיִּימָם אֲף שְׁלֹא נִיתָנָה וּא"כ הַיִּשְׂרָאֵל בְּמַעֲמַד הַנִּבְחָר שֶׁהִי הַשְּׁגָתָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת הָאֲפִשְׁרִית הַשִּׁיגוֹ ג"כ כֹּל הַתּוֹרָה כְּאֲבָרְהֶם וְשִׁפִּיר אָמְרוּ נַעֲשֵׂה קוֹדֵם שֶׁשְׁמַעוֹ וְלֹא נִגְזַר עֲדִינּוּ כִּי הִיוּ מִשִּׁיגִים גּוֹדֵל הַכְּרַחֲיוּתָם רַק שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים ג"כ וְנִשְׁמָע שֶׁהִיוּ רוֹצִים ג"כ לְשִׁמּוֹעַ שִׁיגְזוֹר עֲלֵיהֶם הַמְּצוֹת וְהִיוּ רוֹצִים בְּשִׁמְעָה ג"כ כְּדִי

שִׁיחֵיו מְצוּנִים וְעוֹשִׂין וְא"כ הַכֹּל הִי בְרָצוֹנָם הַטּוֹב הַעֲשִׂינִי שְׁהִרִי לֹא נִגְזַר עָלֶיךָ וְהַשְׂמוּעָה ג"כ רָצוּ מְרָצוֹנָם הַטּוֹב מִשָּׂא"כ אִם הָיוּ אוֹמְרִים נִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה דִּהְיִינוּ שְׂיִגְזוּר עָלֵינוּ הַעֲשִׂינִי בְּגִזְרַת מַלְכוּת וְאִזּוּ נַעֲשֶׂה מִצַּד גְּזִירַת מַלְכוּת לֹא הִי חָשׁוּב כָּל כָּף: עוֹד שָׁם (שַׁבָּת) כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה בְּשַׁעֲהָ שֶׁהַקְּדִימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע אָמַר הַקַּב"ה מִי גִילָה רָז זֶה לְבָנֵי שְׂמֵלָאכִי הַשְּׂרַת נִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ דְכָתִיב עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמּוֹעַ.

הַפְּנוּנָה כְּמוֹ שְׂפָל עֲשִׂייתָ שֶׁל מֵלָאכִי הַשְּׂרַת אֵינוֹ לְשׁוּם פְּנוּנָה אַחֲרַת רַק שְׁתַּהֲלִי בַעֲשִׂייתָן רָצוֹן קוֹנָם וְא"כ כֹּל עֲשִׂייתָן הוּא רַק בְּשִׁבִיל לְשִׁמּוֹעַ לְפַקְדוֹת הַמֶּלֶךְ הַקַּב"ה כִּן הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵי נְתִינַת הַתּוֹרָה מְשׁוּלְלֵי תַּאֲוָה וְכַבּוּד וְכָל עֲשִׂייתָן לֹא הִי רַק בְּשִׁבִיל כְּבוֹד שְׁמִיעַת דְּבַר ה' וְזֶה שְׂאֲמָרוֹ נַעֲשֶׂה שְׁעֲשִׂייתָנוּ יִהְיֶה רַק שְׁנִשְׁמַע לְדַבָּר ה': עוֹד שָׁם (שַׁבָּת) אָמְרִינוּ אָמַר ר' חֲמָא בַּר חֲנִינָא מֵאֵי דְכָתִיב כְּתוּבָה בְּעֵצֵי הַיַּעַר וְכוּ' לְמַהֲנַמְשְׁלוֹ יִשְׂרָאֵל לְתַפּוּחַ לּוֹמַר לָךְ מַה תַּפּוּחַ זֶה פְּרִי קוֹדֶם לְעָלְיוֹ אַף יִשְׂרָאֵל הַקְּדִימוֹ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע.

הַקִּשּׁוֹ הַתּוֹסֵף שָׁם דִּקְרָא זֶה נֶאֱמַר עַל הַקַּב"ה כִּדְאָמַר כִּן דוֹדֵי בֵּין הַבְּנוֹת ע"ש וי"ל דְּהָכִי קָאֵמַר קְרָא דְכָמוֹ מִי שְׂמוֹצָא תַּפּוּחַ דִּהְיִינוּ אֲתֵרוּג בְּעֵצֵי הַיַּעַר הוּא חֲבִיב עָלָיו מְאוֹד הוּא אֵיל וְהוּא פְּרִי חָשׁוּב מְאוֹד וְגַם אֵין שְׂכִיחַ כְּמוֹ כִּן מְצָאנוּ בֵּין הַבְּנִים כְּלוֹמַר שְׁהַבְּנִים אוֹמְרִים כִּן לְהַקַּב"ה שֶׁהַקַּב"ה מְצָא בְּנִים שֶׁהִי אִזּוֹ פְּפִירוֹת חָשׁוּבִין כְּדְכָתִיב וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתִּבְרָאִי בְּעַדֵי עַדְיִים וְאָמְרוֹ עַל דוֹר הַמֶּדְבָּר לֹא הִי מִשָּׁה רָאוּי אֱלָא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר וְגַם לֹא הִי אִזּוֹ כֹּל הָעוֹלָם חָשׁוּבִין רַק בְּעֵצֵי הַיַּעַר שְׂלֵא הִי אִזּוֹ אָדָם חָשׁוּב לְכֹלָם.

וְלִזְנֵה שְׂאֵלוֹ לְמַה נִּמְשְׁלוֹ יִשְׂרָאֵל לְתַפּוּחַ וְלֹא לְפִירוֹת חָשׁוּבִין שְׁנִשְׁתַּבְּחוּ בְּהֵן אַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר מַה תַּפּוּחַ פְּרִי קוֹדֶם לְעָלְיוֹ מִדְּמַה הַמַּעֲשֶׂה לְפָרִי וְהַשְׂמִיעָה לְעָלִין כִּי הַשְׂמִיעָה כִּינּוּי לְעַסְקַת הַתּוֹרָה וְלְשִׁמּוֹעַ מִפִּי הָרַב מְעַסְקַת הַתּוֹרָה וְהַשְׂמִיעָה מִהָרַב הַתּוֹרָה הוּא שׁוֹמֵר לְאָדָם כְּדְכָתִיב מְזִמָּה תִּנְצַרְנָהּ וְכָמוֹ שֶׁהַעֲלָה שׁוֹמֵר לְפָרִי לְכָף מִמְשִׁיל הַנַּעֲשֶׂה לְפָרִי וְשְׁמִיעַת הַתּוֹרָה לְעָלָה הַשׁוֹמֵר לְפָרִי וְהֵן הַקְּדִימוֹ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע שֶׁהַתַּאֲוִי לְמַעֲשֶׂה קוֹדֶם שְׁמִיעַת הַתּוֹרָה: עוֹד שָׁם (שַׁבָּת) אָמְרִינוּ הֵאֵי צְדוּקֵי דְסוּזְנִי לְרַבָּא וְכוּ' א"ל עֲמָא פְּזִיזָא דְקַדְמִיתוּ פְּוּמֵיכּוֹ לְאוֹדְנֵיכּוֹ וְכוּ' בְּרִישָׁא אֵיבְעִיָא לְכוּ לְמִשְׁמַע אֵי מְצִיתוּ קַבְלִיתוּ וְאֵי לֹא לֹא קַבְלִיתוּ א"ל אֲנִי דְסִגְיִנִין בְּשְׁלִימוֹתָא כְּתִיב בֵּין תַּנְמַת יִשְׂרָאֵל תַּנְחֵם.

אֲתוּן דְסִגְנִין בְּעַלְלִיתוֹתָא כְּתִיב בְּהוּ וְסִלְףּ בּוּגְדִים יִשְׁדָּם. לְכַאוּרָה קִשָּׁה וְכִי יַעֲלָה עַל הַדַּעַת שֶׁהַקַּב"ה יִרְצֶה מֵהֶם דְּבַר שְׂלֵא יִהְיֶה יְכוֹלִין לְקַיֵּים.

גַּם תִּירוּצָם אֵינוֹ מוּבָן וְנִרְאֶה דְכּוֹנֵנַת הַצְּדוּקֵי הִי דְהִנֵּה אִם מְלָךְ יִשְׁפּוֹר לְאַחַד לַעֲשׂוֹת אֵיזָה פְּעוּלָה וּמִבְטִיחַ לוֹ שְׂכָר הַרְבֵּה וּמִתְנָה עִמּוֹ שְׂאָם יְקַלְקַל יִתֵּן לוֹ עוֹנֵשׁ גְּדוֹל צָרִיף לְשִׁקוּל הַסֶּפֶק אִם יִכְנַס לְזֶה מִפְּנֵי יִרְאַת הָעוֹנֵשׁ הַגְּדוֹל כִּי הַשְּׂכָר וְהָעוֹנֵשׁ הִי תְלוּי בְּקַבְלָתוֹן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ בְּמִדְרַשׁ אֵיכָה יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין וְלוֹקִין וְאוּה"ע חוֹטְאִין וְאֵינוֹן לוֹקִין וְהַטַּעַם כִּינּוּן שְׂקִיבֵנוּ עָלֵהֶם, לְהִיּוֹת עֲבָדֵי ה' וְלַעֲמֹד בְּהִכְלוֹ וְהָעוֹמֵד בְּהִכְלוֹ מְלָךְ צָרִיף לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָתוֹ בְּשְׁלִימוֹת דְּכְשָׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה הָרִי הוּא כְּמוֹרֵד בְּמֶלֶךְ בְּפָנָיו מִשָּׂא"כ בְּאוֹתוֹן שְׂלֵא קִיבְלוּ עָלֵהֶם עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְזֶה שְׂאֲמַר הַמִּין הִי לְכֶם לְשִׁמּוֹעַ מַעֲיָקְרָא הָעוֹנֵשׁ הַגְּדוֹלִים הַנִּזְתָּנִין לְמִי שְׁעוֹבֵר אוֹלֵי לֹא מְצִיתוּ לְקַבֵּל מִחֲמַת נֶשׁ הַגְּדוֹל וְלִזְנֵה הַשִּׁיב אֲנִי דְסִגְיִנִין בְּתַמִּימוֹת כְּלוֹמַר שְׂאֲנַחְנוּ בּוֹטְחִים בְּה' בְּלִי לְחַקוֹר אַחַר עֲתִידוֹת וְטַעֲמִים וְזֶהוּ הַנְּקָרָא תָם כְּלוֹמַר שְׂאֵינוֹ חוֹקֵר אֲתֵר מְצוֹת ה' וְסִמָּךְ עַל רַחֲמֵי וְחִסְדֵי הַשֵּׁי"ת אֲשֶׁר דְּרָכּוֹ

רק להטיב ואף שאינו משיג הטוב שמחמת זה נקרא תם כי תם נאמר על אינו משיג
פדכתיב תם אני לא אדע ולזה אמר קרא תנמת ישרים חנכם משא"כ הם אין סומכין
בתמימות על השי"ת ומסלפין אורחותיו להרהר אחר השי"ת הסלף הזה ישדם.

ויהי ביום השלישי (שבת פ"ז) בריה רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי וכו' נראה לפרש
דיש לנו שלשה תורות היינו תורה שבכתב ותורה שבע"פ ונסתרים והן מזפכין נפש רוח
ונשמה ולא היו יכולין להנתן רק ע"י מרע"ה שהי' נר"נ שלו מזנפכים ולעם הראויין
להיות תליתאי המזנפכים בנר"נ בירח תליתאי ונזדככו בשלשה ירחים ושלשה ימים
שהיו צריכין להתקדש בפרישה וקדושה: ויתיצבו בתחתית החר (שבת שם) מלמד
שפפה עליהם החר פגיגית וכו' מפאן מודעה רבא לאורייתא וכו' הדר קבלוהו.

עיי' מפרשים במה שתמהו מזה. ועוד קשה וכי צריף הקב"ה לכפות החר פגיגית לומר
תהא קבורתכם.

הא אם הי' אומר רק אמית אתכם היו מאמינים לכן נראה דכפיית החר היינו דבנתינת
התורה מחמת קוטר גם נתהפכו המזלות לרע על ישראל וזהו כפיית החר שאמרו וכיון
דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא שהרי רבה ורב
חסדא וכו' ויסורין מעבירין האדם ע"ד קונו ולזה דרף מליצה שהוא מודעה רבה ומודעה
הוא לשון אונס כמו ויודע בם את אנשי סוכות וכ"כ הרמב"ן בב"ב פלומר שלפעמים
מחמת גנדל עניות ועשירות הוא פמנכח לעבון על ד"ת ואח"כ אומר ולבסוף קבלוהו
בימי אשורוש פלומר עינינו הרואות שבימי אשורוש שהי' להם יסורין גדולים ומתוף
יסורים עשו תשובה גדולה.

ומזה מוכח שהיסורין אינם מזיקים אדרבא מועלין להפוך לבכם לטוב וכן יהי' בעת
הגאולה שיעמיד להם מלך פהמן בכדי שיחזרו למוטב: וידבר אלהים את כל הדברים
האלה לאמר: בש"ס דחגיגה (דף יב) אמרינן הללו מטמאין והללו מטהרין.

הללו אוסרין וכו' שפא תאמר היאך אני לומד תורה מעתה. תלמוד לומר פולם נתנו
מרועה אחד וכו' דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה בפ"ק דעירובין אמרינן
בפולגתא דב"ש וב"ה אלו נאלו דברי אלהים חיים המפרשים נתקשו בהבנת ענין זה.

ונראה לפרש בזה, דהנה בכתובות (דף נז) פרש"י וז"ל אבל פי פליגי תרי אמוראי בדין
או באיסור והיתר פי' חז אמר הכי מסתבר טעמא (וח"א הכין אין פאן שקר דכל חז וחד
סברא דידן' קאמר מר יהיב טעמא: להיתרא ומר יהיב טעמא לאיסורא מר מדמי מלתא
למלתא הכי ומר מדמי לה בעניני אחרינא ואיכא למימר אלו נאלו דברי אלהים חיים הן
זימנין דשייף האי טעמא וזימנין דשייף האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים
בשינוי מועט עכ"ל והכי נמי י"ל בכאן דהיינו שכ"א השיג ברוה"ק דבריו דרף משל
סומכוס השיג ברוה"ק דמזון המנטל בספק חולקין.

ולאשר הי' באספקלריא שאינה מאירה קסבר דהוא בכ"ע ובאמת הוא רק באינו מוחזקין
וכן בכ"מ דפליגי תנאים הלכה פשיניהם רק שחסר לו לדברי אחד מהן איזה תנאי.
וכשיהי' התנאי ההוא אז יתקיים דברי שני.

וכן הוא בגיטין או"א דברי אלהים חיים. זבוב מצא ולא הקפיד נימא מצא והקפיד וכן הוא בכל מקום וכן הוא בדניאל שהשיג דברי אלהים חיים.

ולא השיג אותו בשלימות עד שהוצרך לפירוש וכן כל תנא השיג דבריו ברוה"ק רק שלא השיגו בשלימות וחסר מהן איזה תנאי או שאר איזה דבר ומחמת שכל מצנה יש לה שרש למעלה ואסור מצד דין והיתר מצד חסד ודבר שיש בו איסור מאיזה תנאי והיתר על איזה תנאי בית שמאי שבא להם רוה"ק מצד גבורה ראו האיסור שבתוכה ובאמת שחסר פאן עוד תנאי שתאסר רק שלא השיגו בשלימות רק הפלל בהסרון תנאים המצטרפין ובית הלל להיפוך עיי' בשל"ה דף ק"ו ותבין דרך משל שנים שמעו מרבן זה אסור וזה מותר ושיניהם אמת.

רק שלכל אחד צריף תנאי מתחלף כמו גבי חתול ותולדה בפרק אלו טרפות עיי"ש: כפד את אביה. בפ"ק דקידושין אמרינן יודוה' ה' כל מלכי ארץ בשעה ששמעו אוה"ע אנכי ולא יהי' לה אמרו לכבוד עצמו הוא דורש פיון ששמעו כפד את אביה ואת אמה חזרו והודו לדברות ראשונות נלענ"ד לפרש דהנה כל המצות הם לטוב לנו דאם יצדק מה יתן לו וכן מפורש בתורה דכתיב ניצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו לחיותינו וזה מאמרם ז"ל ובשעה שאמר אנכי אמרו לכבוד עצמו הוא דורש.

פי' שהמצות אינם אלא לכבוד עצמו שרוצה שיתפרסם אלקותו בעולם ולא הי' פלל בשביל טובותינו וכאשר שמעו מצות פיבוד ראו שרוצה שיהי' טוב הסידור בינינו ומשגיח על טובותינו וסיים גם כן למען יאריכון ימיה ראו.

בעצמם שרוצה במאד לטובותינו והודו שכולם היו לטובותינו ואפי' הפרסום אלקותו הי' ג"כ בשביל טובותינו וזה הי' הפנונה באמרם ז"ל שסוף דבריה הי' ראש דברה אמת ירצה אמת נאמר על דבר שאינו מצפה לתשלום גמול וזה אמרו אוה"ע מתחלה סברו כי הוא רוצה גם לטובתו לפרסם גודל מלכותו וזה אינו אמת לאמתו פיון שמכוין בזה טובתו אמנם כאשר שמעו סוף דבריו שפוננתו אינו רק לטובת זולתו לשמור מצותיו ולטוב לנו ומזה הבינו כי גם דברות הראשונות הי' רק לטובותינו וזה אמת כי אינו לגמולו רק לגמול את בריותיו: אנכי ה' אלהיה, במדרש אמרו שבעון העגל אמר משה פלום אמרת אנכי ה' אלקיכם לשון רבים אמרת אלקיה ונהי' אני שקבלתי והוא תמוה דהא אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים ומשה לא הי' עובד במצרים ועוד דהא עם פל ישראל דבר ולכן נראה בפוננתו דידוע שאין רע יורד מלמעלה רק מה שמסלק השגחתו והעון עצמו נעשה מלאך רע ומייסר כמאמר הכתוב ותמוגנו ביד עונינו (ישעי' ס"ד) ואי אפשר למשחית לחבל כי אם בחסר השפעת השגחת אלקים ואם יש לפעמים הרבה חטאים בעולם סר לפעמים השגחה מכולם ואין המשחית מבחין בין טוב לרע וידוע כי בעגל לא חטאו כולם דהא משה הי' דן כל החוטאים אותן שהם בעדים ובהתראה במיתה והשקאה פסוטות וכתוב ויפול מן העם ביום ההוא כשילשת אלפי איש וע"כ השאר לא חטאו רק בעון החוטאים נסתלק השפעת השי"ת מכולם והיו כולם בסכנה לכלותם ולזה טען משה בשלמא אלו אמרת אנכי ה' אלקיכם שהי' מורה שהשפעת אלקים לא יחול על ישראל רק בצירוף פל ישראל וכיון שלא אמרת רק ה' אלקיה וכמו שאמרו במדרש שהדיבור הי' מדבר לכל אחד ואחד ואמר לו מקבל את אלקות עליך ואמר לו הן ונשקו כו' והינינו

שְׁנֵת־דָּבָרוֹ עִם כָּל אֶחָד הַשְּׁפָעֶת אֱלֻקוֹת וְאִ"כ אֲמַאי יָסוּר הַשְּׁפָעֶת אֱלֻקוֹת מֵהַצְּדִיקִים וְזֶהוּ שְׁאָמַר מֹשֶׁה וְאֲנִי שְׁקִבְלֹתִי אֲנִי וְכִינְצָא בִי וּמֵה"ת יָסִיר מֵאֲתָנּוּ הַשְּׁגָחְתּוֹ עַד שֶׁנִּבְּאוּ ח"ו כְּלָנּוּ לִידֵי כְּלִיּוֹן כִּן נִרְאָה לִפְעַנ"ד: פְּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׂמִים לְפָנֶיהֶם.

כפ"ק דב"ב אָמְרִינוּ וְהַמִּשְׁפָּטִים יִזְהָרוּ כְּזֶה הַרְקִיעַ זֶה דִּינֵי שְׁדָן דִּין אֲמַת לְאֲמַתּוֹ וְגַבְאֵי צְדָקָה וּמִצְדִּיקֵי הַרְבִּים כְּכֹכְבִים לְעוֹלָם וָעֶד אֵלּוּ מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת וְכֹתְבוֹ הַתּוֹסֵ' שֶׁם וְנ"ל אִוֵּר"י דצ"ל דְּרָקִיעַ מְזַהֵר טְפֵי מְכֹכְבִים דְּהָא בְּסוּף פ' אֵלּוּ עוֹבְרִין מִשְׁמַע דְּגַבְאֵי צְדָקָה עַד־פִּי מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת.

וְהוּא דְּחֹק דְּהָא עֵינֵינוּ הָרֹאוֹת דְּכֹכְבִים מְזַהֲרִין וְהָרָקִיעַ אֵינוֹ מְזַהֵר וְעוֹד מֵאֵי שְׂיִיכוֹת לְגַבְאֵי צְדָקָה לְדִינֵי שְׁדָן דִּין אֲמַת לְאֲמַתּוֹ אֵיזָה יְחוּס יֵשׁ בִּינֵיהֶם וּמֵה עֵנָן לְדַמוּתָם לְזֶה־הָרָקִיעַ.

וְכִן מֵה עֵנָן מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת לְכֹכְבִים. לְכִן נִרְאָה דְּלִשׁוֹן זֶה־נֶאֱמַר עַל דְּבַר שְׂאִין לֹו שׁוּם גִּוּוֹן כְּמוֹ הַזְּכוּכִית שְׁקוֹרִין אוֹתוֹ הַמְּחַקְרִים הַיּוּלֵי לְקַבֵּל כָּל הַצְּוֹרוֹת שְׁעוֹמְדִים לְנִגְדּוֹ.

אִם שְׁחֹר מְרָאִים שְׁחֹר אִם יָרוֹק יָרוֹק מִשָּׂא"כ דְּבַר שְׂיֵשׁ לֹו אֵיזָה גִּוּוֹן שׁוֹב לֹא יָכִין לְקַבֵּל אֵיזָה גִּוּוֹן אַחֵר לְזֶה מְדַמָּה הַדִּינִים וְגַבְאֵי צְדָקָה לְזֶה־הָרָקִיעַ כִּי הַדִּינֵי מְלַבֵּד שְׁצָרִיף לְדַקְדָּק שְׂלֹא יְהִי נֶגֶד הַד"ת צָרִיף ג"כ לְדַקְדָּק שְׂלֹא יְהִי דִין מְרֻנָּה וּלְכַף צָרִיף לְחַקֵּר אַחֵר כָּל דִּיבּוֹר הַבַּע"ד לְהַפִּיר מְדַבְּרֵי אִם שְׁקָר אָמַר אֵי אֲמַת וְלִזֶּה צָרִיף שְׂלֹא יְהִי בְּדַמִּיּוֹנוֹ שׁוּם גִּוּוֹן לְנִטּוֹת עַל אֵיזָה צַד שְׂאֵז יְכוֹל לְהַפִּיר תּוֹכוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכִן הַגַּבְאֵי צָרִיף לְדַקְדָּק שֶׁל הַחֲלֻקָּה לְמִי צָרִיף לִיתֵן יוֹתֵר בְּלִי שׁוּם וְסִי' וְכִינֵן שְׂאִין שׁוּם גִּוּוֹן בְּשֶׁכְּלוֹ מְדַמָּה אוֹתוֹ לְזֶה־הָרָקִיעַ וְקוֹרָא אוֹתָן מִשְׁפָּטִים שְׁצָרִיכִין לְהַשְׁכִּיל מֵה שְׁפֶלֶב חֲבִירוֹ וּמִצְדִּיקֵי הַרְבִּים קוֹרִין לְמְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת וּמִמְשִׁיל אוֹתָן לְכֹכְבִים שֶׁהֵן מְאִירִים לְאַחֲרֵים וּבְזֶה מִיּוֹשֵׁב הַכֹּל וּמִיּוֹשֵׁב קְוִשׁוֹת הַתּוֹסֵ' ע"כ: הִנֵּה אֲנִכִי שְׁוֹלֵחַ מִלְּאָף לְפָנֶיךָ, וְהוּא תְּמוּנַת דְּמָה עֵנָן נְשִׂיאת פְּשָׁעִים לְמִלְּאָף וְעַל הַשִּׁי"ת נֶאֱמַר הַמְּדָה נוֹשֵׂא עוֹן וּפְשָׁע.

וְעוֹד תְּמָהוּ בְּזֶה הַמְּפָרְשִׁים דְּבַפ' כִּי תִשָּׂא כְּשֶׂאֱמַר לֹו הַקֹּב"ה הִנֵּה מִלְּאָכִי יִלְךְ לְפָנֶיךָ בִּיקָשׁ מֹשֶׁה וְאָמַר אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים אֵל תְּעַלִּינוּ מִזֶּה וְכֹאֵן לֹא בִיקָשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים לְכִן נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּכֹאֵן הַבְּטִיחוֹ בְּטוֹב שֶׁהִי יָרָא פֶן יִגְרוֹם הַחֲטָא שְׂלֹא יְהִיו יְכוֹלִין לְבֹא אֶל הָאָרֶץ ח"ו בְּרֹאוֹתוֹ הַתְּלוּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלִזֶּה אָמַר הִנֵּה אֲנִכִי שְׁוֹלֵחַ.

מִלְּאָף לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָךְ פִּי שְׂיִשְׁמֹר אוֹתָךְ מִחֲטוֹא לִי וְלִהְבִּיאָךְ אֶל הַמְּקוֹם פִּי לְמַעַן יוּכַל לְהַבִּיאָךְ אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִכְיִנּוֹתִי: אֲמַנָּם מִלְּאָף זֶה לֹא הִי מוֹנַע אוֹתָם שְׂלֹא לְחַטֹּא כָּל־דָּא"כ הִי בִיטֵל הַבְּחִירָה מֵהֶם וְלֹא הִיוּ מְקַבְּלִים שְׁכָר רַק שֶׁהִי כְּדָרְךָ אִישׁ הַשְּׁוֹלֵחַ עִם בְּנוֹ הַקָּטָן אִישׁ לְהַזְהִירוֹ בְּכָל פַּעַם לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וְלֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ לְהַזְכִּירוֹ וְלְהַתְּרוֹת בְּכָל פַּעַם וְלִזֶּה הַזְהִיר יִתְבָּרַךְ וְאָמַר לָהֶם הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ אֵל תִּמְר בּוֹ פִּירוּשׁ שֶׁהַזְהִיר הַשִּׁי"ת שְׂיִשְׁמְעוּ בְּכָל אֲשֶׁר יִזְהִירוֹם הַמִּלְּאָף וְלִזֶּה סִיִּים כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשָׁעֵכֶם כִּי שְׂמִי בְּקַרְבּוֹ כִּי לֹא יִסְבּוֹל שְׂיִהֵי עִמָּכֶם בְּפָשָׁעֵכֶם הַיּוֹת כִּי שְׂמִי בְּקַרְבּוֹ וְקָדוֹשׁ הוּא וְאֵינוֹ יְכוֹל לְסַבּוֹל לְהַיּוֹת עִמָּכֶם כְּאֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂין פְּשָׁעִים וּמְוַכְרַח הוּא ח"ו לִילְךְ מִכֶּם וְכֹאֲשֶׁר לֹא יְהִי עִמָּכֶם שׁוֹמֵר הַמְּזַהֵר אֶתְכֶם תְּמִיד מִגְּזוֹל עוֹנוֹתֵיכֶם יִגְרוֹם ח"ו שְׂלֹא תִזְכּוּ לְעֵלוֹת אֶל

המקום וכיון שזהו הבטחה טובה שבטובות לא ביקש רחמים משא"כ בפ' כי תשא שאמר לו ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הפנעני שהמשמעות שהמלאך ילחום מלחמתם ולא השי"ת ולזה ביקש משה רחמים כי אם אין השי"ת ילחום מלחמתם לשוא עמלם ולזה אמר משה אם אין לפניך הנלכים וגו': פרשת תרומה.

ככל אשר אני מראה אותך בחר וגו' וכן תעשו. עיי' רש"י שדחק עצמו בפירושו דוכן תעשו.

ולענ"ד נראה לפרש ואגב אפרש דברי המדרש שהובא בעין יעקב בהקדמת הפותב ונ"ל בן זומא אומר מצינו פסוק כולל והוא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בן ננס אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת לרעך כמוך ר' שמעון בן פזי אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא את הפכש האחד תעשה בבוקר עמד ר"פ על רגליו ואמר הלכה כבן פזי משום שצאמר ככל אשר אני מראה אותך בחר בן פנעני עכ"ל המדרש והוא תמוה למענין.

וכל הרואה משתומם ובעזה"י אפרשו באר היטב כי הנה ידוע מאמר רז"ל כי העולם הנועמד על שלשה דברים על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ועל ג' העמודים אלו יסוד המדרש דבריו ובזה יתפרש כמו שאבאר בעבור שהיות העיקר שבכל המצות הוא האמונה והשרש שבכל התרני"ג מצות הוא קבלת עול מלכות שמים כי בלתי זאת אין התחלת בעשיית המצות כי מהתחלה מחויב לידע את מי יעבוד וההבדל בין מצוה זו לשאר מצות מבואר ומוכן מעצמו כי אף אם יפלו איזה מצות מהתרני"ג עכ"ז ישארו האתרים ואם נניח מצוה זו של שמע ישראל יפלו ח"ו כל התרני"ג מצות כי האיה שייך לעשות אם לא נאמין בהמצוה שיש אדון המצוה והוא אחד שיש בידו להעניש ולהשפיר נמצא כי עיקר והיסוד המוסד לנו הוא קבלת עול מלכות שמים וע"ז שפיר אמר בן זומא מצינו פסוק כולל והוא שמע ישראל ואמרינו בגמרא גדול שלום בעולם שאפי' עובדים ע"ז מוחלים לו שצאמר חבור עצבים אפרים הנח לו ולכאורה פלא לומר כי השלום יהי מגין וכפר חטא עבודה זרה התמורה מכל העבירות כי כופר בהשי"ת ובמצותיו.

אמנם נראה לי כי הענין הוא כהן כי אין לה דמיונות פונבות ושפליה גדולה ומעשה שטות גדול מע"ז אמנם אם יש בין אנשים שלום ואחדות יצייתו זה לזה אין ספק כי אחד ידבר על לב חברו ויתבוננו פולם האמת והשקר ירחקו כי אז ידברו אחד לאחד ויבואו אל האמת האמיתי ויבינו פולם כי השי"ת הוא האחד האמיתי ואין בלתו אמנם אם אין השלום ביניהם ונהפוך הוא כי כל אחד סותר דברים של האחר והמה תמיד בנצחון ויכול להיות כי משנאתו של שכנגדו הפוך דברי אלקים חיים וישארו בהדמיונות הפונבות שלהם ולא יבואו על האמת לעולם ויעמדו בטעותם לזה אמרו גדול השלום שמכפר חטא ע"ז וכוונתם להדברים הנדברים אשר בארנו כי ע"י השלום יעמדו עצמם על קוטיב האמת ועולה יפה דברי חז"ל וזה שאמר בן ננס מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת לרעך כמוך כי בזה נכלל שורש האמונה וע"י זה יבא לקיים התרני"ג מצות ולזה כולל הפל: וכל זה ע"י השראת קדושה ובהשכונ שכינתו בתוכנו ומשפיע שפע נבואתו קדושתו עלינו ע"ז בא השלום והאחדות פידוע כי הקדושה שורש האחדות והשלום.

והטומאה שורש הפירוד והתחלקות הלבבות. והנה כל עיקר שורש השראת קדושה הוא בארץ ישראל ובמקדשו שם משרה שכינתו בתוכנו משא"כ בשאר מקומות כמאמרם

ז"ל בנדרים (כ"ב א') שם גבי קא תמה רבי יוחנן מפדי פתיב ונתן ה' לה שם לב רגז
בבבל פתיב ואמר לי' הווא שעמא לא עברינן ירדנא עיי"ש והפנונה מבואר כי במקום
השראת קדושהומוקום שכינה הוא שלום ואחדות משא"כ במקום שאין שם השראת
קדושה ע"ז נאמר ונתן ה' לה שם לב רגז: והנה היכן הוא השראת קדושה ומקום השכינה
אין זה כי אם בבית אלהים הוא המשכן והר' ה' הוא המקום הקרבת הקרבנות ולזה אמר
בן פזי מצינו פסוק פולל יותר והוא את הכבש האחד תעשה בבוקר פי בעבור היות ציונו
השי"ת על הקרבת הקרבנות ושם השרה שכינתו בתוכנו ועי"ז בא השלום והאחדות
פדברים הנזכרים ולכן פסוק זה פולל יותר ובדרך זה יתפרש היטב מאמר ר"פ שאמר
הלכה כבן פזי שנאמר ככל אשר אני מראה אותה בזה וכו' וכן תעשו פי הנה קשה להבין
הלשון דוכן תעשו והוא שפת יתר ואין לו הבנה והי' לו לכתוב רק בן תעשו מאי וכן.

לכן נ"ל דהנה איתא במדרש (במדבר פ' ר') בשעה שנגלה הקב"ה לישראל בסיני ונתן
להם תורה ומצוות ירדו עמו שנים ועשרים אלפים מרבות של מלאכי השרת וכו' והיו
כולם דגלים דגלים פינן שראו אותם ישראל מיד נתאוו לדגלים להיות כמוהו פדכתיב
הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה אמר הקב"ה חייכם אני אעשה דגלים כמו
שהתאויתם עיי"ש וכמו שאנו אומרים נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו
בשמי מרום לפי שקל עיקר עשיותינו הוא רק להיות מכונן נגדם וכמו שעושים המלאכים
בשמים ממעל וזה פי' הכתוב ככל אשר אני מראה אותה בזה וכו' תעשו כמו המלאכים
והייתם דומים למלאכי השרת כמו שהתאויתם והנה כל זה ע"י הבית המקדש שם
העבודה ועי"ז דומים למלאכים נמצא העיקר הוא העבודה ולז"א הלכה כבן פזי כי הוא
פסוק פולל יותר את הכבש האחד תעשה בבוקר והעד על זה הפסוק דוכן תעשו ולזה
עולה יפה המדרש באר היטב: פרשת תצונה.

ואתה תצונה ויקחו אליה שמן זית זך. הלשון ואתה תצונה קשה שהו"ל לומר צו את בני
ישראל וגם ויקחו אליה קשה דהו"ל ויקחו שמן זית זך.

לכן נראה דהנה כבר כתבתי כמה פעמים בשם הרמב"ן דכל המצוות שאנו עושים הם
פועל דמיון מכוחות עליונים והנה מצנת לקיחת השמן להעלות נר הוא מורה על השפעת
קדושה היורדת למעלה המכונה בשם שמן משחת קודש וכל גדולת משה לא הי' אלא
בשביל ישראל כמו"ש רש"י על פסוק פי שחת עמך וכתב וז"ל שא"ל הקב"ה פלום
נתתי לה גדולה אלא בשביל ישראל וכו' וכיון שקל לקיחת, השמן להעלות נר הי' להוריד
לישראל מלמעלה השפעת שמן משחת קודש דהיינו השפעת קדושה ולהאיר להם ללכת
בדרכי השם ולדבק באהבתו וביראתו וכאשר יהיו עושין פן יהי יורד השפעת שמן
משחת קודש על משה ביתר שאת ואם חס ושלום הישראל לא יעשו רצונו אזי יסתלקו
גם ממשה ולזה נאמר ואתה תצונה ויקחו אליה פלומר בשבילה ג"כ ולזה תצונה פלומר
תצונה אתה לעשות מלאכתך: פרשת פי תשא.

פי תשא את ראש. בש"ס (יומא פ"ב) רמי פתיב והי' מספר בני ישראל פחול הגים.

וכתיב אשר לא ימוד ולא יספר ומשני פאן בעושין רצונו של מקום פאן באין עושין
רצונו של מקום והקשה המהרש"א וכי אפשר שברגע אחד ישתנו ממספר לאין מספר.
גם בלא"ה האיה אפשר פלל שימצאו אנשים אין תכלית למספרם כמ"ש במ"נ חלק ב'.

וגם החוש מכחיש דהא יש מספר בישראל ואדרבא באומות שלא נתברכו הם יותר מישראל. ובשוב זה נאמר פינן שהקב"ה הבטיח לישראל שפאשר יעמוד השמים החדשים והארץ החדשה פן יעמוד ורעכם ושמכם.

וכינן שהי' הבטחתו שהישראל יהיו קיימים לעולם ולנצח נצחים ואפילו שבטא גמירי דלא פלה א"כ בנודאי אין מספר לישראל בכללות מחמת הרבוי שיהי' להם עד בלתי תכלית.

משא"כ באותן שיהי' פלים לבסוף נדאי שיש מספר לכללם. פינן שיש להם תחלה ותכלה.

ונהו שאמרו דלאותן שעושין רצונו של מקום אין מספר והוא מטעם שיזכו לראות ורעם קיים לעולם. משא"כ באותן שאין עושין רצונו של מקום ערירים ימותו ויכלה ורעם ויש להם מספר וא"כ אפי' לאיש צדיק שייה' לומר עליו שאין לו מספר כינן שהוא פחני על דבר שאין לו מספר ואין לו תכלית פינן שיזכה להיות ורעו קיים לעולם כמו זארהם: עם קשי עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכיליתיך ועתה הורד עדייך מעליך.

ויתנצלו בני ישראל את עדים וגו' והתרגום מפרש אעלה הוא מלשון סילוק ואין המקרא מתנישב היטב לפ"ז כי היאך שייה' הטעם שאמר ע"ז כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך.

ועוד קשה שהי' שהכתוב אומר ולא שתו איש את עדיו עליו ואח"כ אמר הורד עדייך ולזה נראה לפרש כי ידוע כי פאשר יזון החולה בלחם החטה או בבשר שמן יתקרב מיתתו כמו כן האדם אשר אין לו השגה והשפעת אלקות אשר יעלה במעלה העולה בית אל מסתכן שאפילו בן זומא הציץ ונפגע וכן עזאי הציץ ומת וכמו אם יזרח השמש עלי חלושי הראות יסתמו (עיני') כמו כן אם יזרח השפעת אלקות על שאינם ראויים ימותו וזהו שאמר כאן לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף פן אכלך כי לא יכלו לסבול השפעת.

הקדושה וההשפעת ההשגה הגדולה האלהי פשיעלה בקרבם וזהו שאמר ג"כ ולא שתו איש עדיו היינו העדי שהי' להם שהיו יכולין עי"ז לעלות בהשגה במעלת בית אל ולא שתו עדים מחמת האבילות פדכתיב ויתאבלו וגו' ואח"ז פשרצו לעלות בהשגתם כבראשונה אמר להם הקב"ה הורד עדייך.

כלומר שהקב"ה אמר שיסלקו עדיים מעליהם כי אינם שוב ראויים לכך פדכתיב ויתנצלו דמשמע שבעל פרחם התנצלו: ואם אין מחני נא מספרך אשר פתבת. בש"ס (ר"ה ט"ז) אמר ר' פרוספדאי אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחים בר"ה א' של רשעים גמורים.

א' של צדיקים גמורים וא' של בינונים צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה.

בינונים תלויים ועומדים עד יוה"כ וכו'. מאי קרא ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימחו מספר זה ספרן של רשעים ר"נ בר"י אמר מהכא ואם אין מחני נא מספרך אשר פתבת.

מחני נא זה ספרן של רשעים והמאמר הזה תמוה וישתומם כל מעיין חדא קושיות התוס' הלא אנו רואים צדיקים מתים ורשעים חיים. ועוד וכי משפט החיים והמנות לבדן הם בידו והלא הרבה שלוחים למקום להעניש בהם עוברי רצונו ועוד קושיות המהרש"א מה הי' לו לזוד לבקש שלא יכתבו בספר הרשעים ועוד מה זה ענין הבקשה שבבקש שלא יכתבו בספר הצדיקים ממ"נ אם הם רשעים בנודאי לא יכתבו בספרן של צדיקים ואם הם צדיקים היאך שנייה לאדונינו דוד לבקש עגל מאל אמונה.

וגם תפלת משה אין לו ענין כלל אשר ביקש שאם לא יסלח הקב"ה לישראל שימחננו מספרן של רשעים. מה שניכות יש למשה בספרן של רשעים.

וגם אין שום טעם לבקשה. ועוד קשה הא דאמר בר"ה שפתחילת דין בר"ה וגמר דין ביוה"כ וכן הוא בפייט ר"ה בראש השנה יכתבו ויביום צום כפור יתמון מי הוא זה ואיזה הוא הא בין צדיקים בין רשעים נכתבין ונחתמין בר"ה ובינונים אף בכתובה תלוין ועומדין עד יוה"כ.

ועוד קשה לצייר ענין הפתיכה והחתימה וכי צריף הקב"ה לעיין בדינו והלא הפל סוקר בסקירה אחת. ויותר קשה מ"ש בזהר דבהושענא רבא מוסרין פתקין מה ענין מסירת הפתקין הללו.

ועוד קשה מ"ש בר"ה מסתפרין ושמחין וילשמחה מה זו עושה בפעם שישראל נתונים בדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו. ולפענ"ד נראה לתרץ הפל בטוב טעם ודעת בעזה"י דהנה בקידושין איתא בדרף ל"ט כל מי שזכיותו מרובין מעונותיו מוחלין לו, וכל מי שעונותיו מרובין מזכיותו מטיבין לו וכו' ומסיק דעבדין לי' יום טוב ויום ביש והיינו פי עונש הצדיקים בעוה"ז ועונש הרשעים בעוה"ב וזה פנונת מאחר ר' פרוספדאי שלשה ספרים נפתחין בר"ה והיינו ספרי גזירות עונשין לכתוב לכ"א התריצות דין שלו על כל חטא וחטא הדין שלו כפי דינו יתעלה ובר"ה הוא תחלת דין פלומר אין האדם נידון בר"ה רק ששוקלין אותו אי עונותיו מרובין מזכיותיו או אם זכיותיו מרובין מעונותיו והוא צדיק ונחרץ לחיים דהיינו כל עונש הפשעים שעשה יהי בעודו בחיים חיותו אבל עדיין אין פורטין פרטי העונש על כל חטא וחטא עד יוה"כ שהוא גמר דין.

ושל רשעים נכתבין עונשי החטאים שלהם למיתה דהיינו דהעונשים שלהם יהי' אחר מיתה ופרטי עונשין אין להם מבוא לכתבם רק אחר מיתה ושל בינונים תלוי וכו' ומינשבו קושית התוס' וגם יתר הקושיות נתבאר בס"ד וא"ש בקשת דוד ג"כ – דהנה הרמב"ם כתב על הא דואם תלכו עמי בקרי אף אני אלה עמכם בקרי היינו כשאתאמרו שהוא במקרה אף אני אניח אתכם תחת המקרה ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם פי המקרה לא ישגיח וכו' מוכת מלאך דהסתרת פנים הוא עונש גדול שאין למעלה הימנו – ועוד נלפענ"ד פי כל הרעות הבאין על האדם אחר הסתרת פנים אין מגופין כל כף על החטא כמו העונשין המגיעין ממנו יתעלה על החטאים כדרך משל כשעבד מורד על אדוניו וחוטא פגגדו וכשהאדון קוצב עליו דין זה העונש שעשה לו עי"ז נתקרה פעם המקרה משא"כ יסורין אחרים הבאים עליו מאיזה מקרה שאירע לו לא נתקרה פעם המקרה בו.

ובזה א"ש בקשת דוד היות שמצינו שלפעמים התפלל דוד על שונאיו שיקבלו עונשים
בחיים למען יתפרסם כדכתיב אל תהרגם פן ישכח עמי הניעמו בחילה ותורידמו.
ולפעמים מצינו שהתפלל שימותו כמבואר הרבה פעמים בפתוב ולכה התפלל פאן על
האפיקורסים שהעונש שלהם לא יהי על פי השגחה כלל רק שיהי תחת המקרה ולזה
אמר שלא יהי להם דין שמתו בחיים והפנונה שלא נכנסו תחת השגחת השי"ת כשאר
אנשים שיש להם שלשה ספרים שפורטין בהם עונשין הראויין לכל פת וכת פי בנדאי
כל פת יש להם עונשין על עונותיהם לפי ערה כל פת וכת ועל אותן אפיקורסין ביקש
שלא יכנסו בכתב של שלשה ספרים רק יפלו תחת המקרה ונפלינו אנחנו עם בני ישראל
במה שאנחנו נהי תחת השגחה.

והעפ"ם אשר תחת המקרה המה. וזה ג"כ טענת משה שאם אין אתה רוצה לישא
חטאתם כי כבדה מחני נא מספרך.

היות שהרמב"ם כתב שהמזל שומר המין וכללות המין לא נפלה וזה שאמר משה הגם
שא"א להכחיש שהטוב הנצמח מהעונש שעפ"י ההשגחה יותר מהעונש שעפ"י המקרה
אין להעריף מ"מ פינון שהשגחתה מחייב לפעמים כלי"א א"כ אני מבקש ממה על הבטחתה
שהבטחת לי ואעשה אותה לגוי גדול מתני נא מספרך כלומר לא יהי העונש שלי ע"פ
ההשגחה פי אולי יתחייבו פליה ולא ישארוש וב ישראל בעולם משא"כ כל העונשין הם
תחת המזל והמזל שומר המין ואז אף דור הוא יהי רע מ"מ פינון שישאר המין אפשר
שהדור הבא יהי טוב וכשהתרצה לו הקב"ה הבטיחו שהשגחה שלי לא יתחייב פליה
עכ"פ כמו שפרש"י בפ' נצבים שאמר להם משה מה היום מאפיל ומאיר וכו' והפנונה
כמו שהמזל שאף שמאפיל לזה מאיר לזה וא"א שיהי מאפיל לכל כמו כן יהי השגחת
השי"ת שלא יהי מאפיל לכולם ח"ו וגמירי דאפי שבטא לא פלה ולפ"ז א"ש הפל וגם
קושיות הרמב"ן שתמה מה ענין שלשה דינים.

דהיינו דין של ר"ה ודין של יוה"כ ודין שלאחר מיתה ליום הדין דקאמר בש"ס ולפי
הנ"ל אי דין ר"ה אינו רק אימת יהי לנו העונשין אם בחיים אם במיתה ופרטי העונשין
של צדיקים על כל חטא וחטא הוא ביוה"כ ופרטי העונשין של רשעים שהם אחר מיתה
גידונון לאתר מיתה ובהושענא רבא מוסרין פתקין להמנונים על העונשין דעל הפל יש
מנונים כדאמרין בפסחים פ' ע"פ איסרי דעניותא נבל שמי וקא דמתינון על הושענא
רבא במסירה למנונים על העונשין הוא משום שיש מנונים הרבה על כל עונש וכ"א
הוא רע יותר מחבירו כענין שאמר משלחת מלאכי רעים וכיון שבחג גידונון על המים
שהוא חיות של אדם ודין זה על הפלל וכשהדין ח"ו לרע על הפלל מקבל החוטא היחיד
גם פן רע באמצעות הפלל וראוי למעט עונש הפרטי הנגזר עליו בר"ה ולמסור אותו ביד
מנונה שאינו רע כ"כ ולהיפך כשמקבל עוב באמצעות הפלל.

מתמירין עליו בעונש הפרטי הוא סוף ימי החג שדונון בה על המים לכה ממתינון במסירה
למנונים על העונשין עד הו"ר ונתנישב ג"כ קושיות התוספות דמצינו צדיקים מתים דלכי
מה שכתבתי דמה שאמרו להרשעים נכתבים למיתה והצדיקים לחיים הפנונה מתי יהי
העונשין של החטאים אם בחיים אם לאחר מיתה אף מפי שיהי ומפי שימות לא איירי

כָּאן כָּלֵל וְלִזְהָ א"ש מה ששומחין בר"ה פי לענין זה כמעט מוכרחין אנו שנומצא זכאין בדין.

פי רב חסד מטה כלפי חסד ולזה אין מזכירין העונות בר"ה למעט הקטרוג מדין גדול כזה אבל ביוה"כ שפורשין פרטי העונות בוכין ומתעניין ומתנודין ואתי שפיר נמי הפייט דכותבין בר"ה ותותמין ביוה"כ דהפוננה בהחתימה דהיינו פרטי העונות שהן באמת ביוה"כ.

והא דאמר בש"ס נכתבין ונתתמין לאלתר היינו בדין שאימת יהי משפט העונותין שלו אם בחיים אם לאחר מיתה נכתב ונתתם בר"ה דלזה נגמר הדין עכ"פ בר"ה: ויעבור ה' על פניו ויקרא בש"ס (ר"ה פ"א) אמרינו מלמד שנתעטף הקב"ה כש"ץ וכו' הדבר קשה לאמרו.

ונראה הפוננה שבשעה שביקש משה ה' מעורר כל י"ג מדות של רחמים לרחם על ישראל והיינו שנתעטף כש"ץ כלומר שסיבב עצמו בכל המדות בכדי לרחם והראה למשה כשישראל חוטאין שיעשה ג"כ כסדר הזה כלומר שסיבבו עצמן בכל המדות של רחמים לרחם על אחרים ובנדאי הקב"ה ג"כ יעשה נס וירחם עליהם: ורב חסד בגמ' ר"ה אמרינו ורב חסד מטה כלפי חסד.

חד אמר כובש וחד אמר נושא. ופרש"י כובש היינו שכיבש כף, של זכיות ומכריעין ונושא היינו שמגביה כף של העבירות והוא תמוה דנדאי אין חילוק כשמגביה כף או מכביד להשגי'.

ונלפענ"ד לתרץ דהנה בנדאי מתן שכר של המצות שהצדיקים עושין דהיינו צדיקים שזכיותם מרובין מעונותיהם יותר גדול ממתן שכר מצות של הרשעים שעונותם מרובין על זכיותם אפי' הם עושין מצות שוות.

וכן עונותין של עבירות של הרשעים יותר גדול מעונש העבירות של צדיקים א גמרא ואב"א סברא אב"א גמרא דבש"ס קודשין אמרו בהדיא דעבדין לי יום טוב ויום ביש והיינו דמי שזכיותיו מרובין מעונותיו נותן לו שכר מצותיו בעה"ב ועונש מעונותיו בעוה"ז ולרשעים בהיפוך יפיה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מפל חיי העוה"ז ובנדאי טובות ורעות עוה"ז אינם מתקיימים כלל ביחד אחד עם טובות ורעות עוה"ב.

וגם מסברא נראה שישגדל שכר הצדיקים משכר הרשעים דהצדיקים נקראים בנים למקום ונקראין עושין רצונו והרשעים נקראים עבדים ובנדאי שישגדל שכר הבן משכר העבד ועונש העבד מעונש הבן וזהו פלוגמת הש"ס גבי בינונים דכתיב ורב חסד מטה כלפי חסד וע"כ א"א שיהי' להבינונים כל מעלת הצדיקים ובנדאי מחויב שיהי' להבינונים קצת מעלת הצדיקים וקצת מחסרונות שיש להרשעים ובהא פליגי דחד אמר כובש דהטיות המאזנים כלפי חסד הוא, רק כשכא לשקול המצות של הבינונים ליתן עליהם שכר ואז המצות שלהן נראין אצל הקב"ה כאלו הם מכריעין ונותנין להם שכר מצוותן בעוה"ב כמו לצדיקים ממש אבל העבירות כשכא לשקול אותן ולהעניש עליהם אז אין מטה כלפי חסד הפך שיהי' נידון כצדיק ממש שיענישו בעוה"ז כמו צדיקים ואף שאינו מסתבר שיהי' לו דין רשע ממש.

מ"מ גם דין צדיק אין לו. ונגד זה יש להבינונים ספר אחר שאינם נכתבין לענין העונשין לא בספרן של צדיקים ולא בספרן של רשעים ויליף לה מקרא דכובש דמשמע לי שיכריע כף הזכות וע"כ אינו מטה מפח מדה דנרב חסד דהיינו שיהי' לו פל מעלת הצדיק רק בשעה שפא לשקול נגד תשלומי השוכר.

והר סבר נושא, פי' שאינו מטה כלפי חסד רק בשעה שפא לשאול בכדי לידע איזה עונש שיתן להם על העוונות אז נושא כף המאזנים כלומר שהעוונות נראין אצלוקלים פאלו הי' מוכרעים ונגד תשלומי העונשין דנים אותו בצדיק ממש להקל העונש ליתן אותם בעוה"ז פאלו הי' צדיק גמור ונגד הזכיות יש ספר אחר ויליף לה מקרא דנושא דמשמע לי' שאינו מטה כלפי חסד רק בשעה שפא לשקול בכדי להעניש על העוונות ולפ"ז א"ש מה שאמרו בש"ס גבי בינונים תלוין ועומדין וכו' נכתבין וכו' ולא אמר נחתמין כמו בצדיקים ורשעים ולהנ"ל א"ש דפרטי עונשין של הבינונים לחד מ"ד שנידונים כרשעים משפט פרטי ענשיהם הם לאחר מיתה: וינחם ה' על הרעה.

בש"ס (ברכות ל"ב) איתא ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. היינו עזובה היינו שכוחה. אמר ריש לקיש אמרה פנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה אמה עזבתני ושכחתי. אמר לה הקב"ה בתי וכו'.

התשפח אשה עולה אמר הקב"ה פלום אשפח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר. אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני פסא פבודך שפא לא תשפח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשפחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני פסא פבודך שפא תשפח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשפחך והיינו דא"ר אליעזר מהו דכתיב גם אלה תשפחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשפחך זה מעשה וכו'.

עיינן ברי"ף ומהרש"א בעין יעקב במה שתמהו בזה. ולענ"ד נראה לפרש דהנה הישראל מכונין בשם עבדים ובשם אשה פדכתיב וארשתיך לי לעולם וההפרש שבין אשה לעבד הוא.

שאשה כל זמן שהיא אשתו שלא גירשה אע"פ שעזבה אין לו רשות לשכחה שהיא יש לה חיובים על בעלה. ותוכל לתבעו או זן אותי או גרשני משא"כ עבד אין לו שום חיוב על הרב ואין העבד יכול לומר לרבו או שחררני או פרנסני כמבואר בגיטין דף נ"ג – וזה שאמר פאן היינו עזובה היינו שכוחה כלומר שעזובה נכלל בלשון שכוחה ולא הי' לו לומר כ"א ה' שכחני.

וע"ז תירץ זהו פועל טענה לכנסת ישראל נגד השי"ת פינון שאם אדם נושא אשה על אשתו ועדיין לא גירש הראשונה זוכר מעשה הראשונה מה שנשא והתחייב נגדה וכיון שהקב"ה רק עזב אותנו ולא גירש אותנו עדיין פדכתיב אי' ספר פריאות אמכם אשר שלחתיו א"כ קשה על מה שה' שכחני שזה מורה ח"ו שנתבטל האישות שבינינו להקב"ה ואין אנחנו מכונין רק בשם עבד שבוה יש רשות לאדון לשכחו מלבד.

וע"ז משיב הקב"ה התשפח אשה עולה י"ב מזלות וכו'. עיי' מהרש"א שזה מרומז בפתוב שאח"ז הן על פנים חקונתיך דהיינו פינון שאמה סיבות פריאת עולם היאך אפשר שאשפח אותך התשפח אשה עולה אמר הקב"ה פלום אשפח עולות אילים ופטרי רחמים הפוננה

להוכיח כי אנחנו לאו בבחינת טרד נחשבנו כי בחינת עבודת עבד הוא מרחוק אא עבודת אשה לבעלה הוא הפל בהתקרבות הקרבות שצינה הב"ה להקריב היא עבודת התקרבות ועל שם זה יקראו קרפן וזהו עבודת אשה לבעלה וכיון שהי' לה בחינת אשה לבעל א"א לשכחה וע"ז אמר פינן שיש לנו בחינת אשה לבעלה אולי לא, תשפח מעשה עגל פי' כי לפעמים יש מעלה לבחינת עבד דבעבד אף אם מרד הרבה פעמים יכול לשוב אליו משא"כ באשה אם תזנה נאסרה עליו כמאמר הכתוב (ירמ' ג') והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד ולזה אמר פינן שאין אתה שכחני מורה שהוא בחינת אשה א"כ ע"י מעשה העגל א"א לשוב עוד דחשיב פזנות ולזה השיב הקב"ה גם אלה תשפחנה וחסור ואמר אולי תשפח מעשה סיני פלומר אם תשוב אותנו אחר הזנות ע"כ צריך לעקור מעשה הקידושין מסיני וע"ז אמר ואנכי לא אשכחה פירוש הי"ג מדות של רחמים.

הרבה נשתפשו בחשבונן וגם איך אפשר לדבק בג' מדות הראשונות ה' ה' אל וגם נקראים מדת הרחמים ויש בתוכן מדת הדין כגון לא ינקה ופוקד עון אבות. ונראה דהנה הרמב"ם ז"ל כתב שהמחברים יברחו מאוד מלקרות השי"ת עילה וסיבה שהן על משקל השמש עילת האור או סיבת האור ואין השמש מוקדם מהאור ולזאת בקריאת השי"ת עילה וסיבה מורה על קדמות העולם וקורין אותו פועל והרמב"ם כתב אדרבא יש לקרותו בשם עילה כי פועל יורה על שהפעולה שוב אינו צריך להפועל אחר שנעשה מה שאין פן המציאות אם יעדר השגחתו הפל פלה והוא סבת הנמצאים כולם כמו שהשמש עילת וסיבת האור שבהעדר השמש נעדר האור, וראוי לקרותו בשם עילה וסיבה ולזה אמר בפסל ה' ה' להורות כי שם הני"ה מורה על מהות הנייות והוא המציא הנמצאים כולם.

ואחר כך שם אל כי מדת הקב"ה לא כמדת בשר ודם כי מדת בשר ודם אם מהנה איזה דבר כגון זורע שדה או נוטע פרי אין בידו להספיק כל צרכו כגון להמציא גשם או שמש הצריך לצמיחת השדה והפרי אבל השי"ת חי הוא אל פי' בעל היכולת וכוחות כלם ויש בידו להספיק כל צרכי המציאות ושלשה אלו הן ג' מדת הרחמים כמ"ש בעל חובת הלבבות שבעד טובת הבריאה וקיומי והספקת אין די בכל עבודת כולם.

ואחר כך מדת רחום אף שהאדם אינו פדאי להטובות שעושה עמו הקב"ה כמאמר ז"ל אע"פ שאינו הגון מרחם. ומדת חנון שמלבד שהוא מספיק הצרכים ההכרחיים הוא חונן ונותן במותר ובהרחבה.

ומדת ארץ אפים הוא שאם נתחייב איזה עונש מאריך אפו: ומדת רב חסד ואמת הן שני מדות ואמרו בש"ם פי מעיקרא ואמת ואח"כ רב חסד והקשה המהרש"א דא"כ הנה לו לכתוב בהיפוך ואמת ורב חסד והפירוש הוא כך דמשל משלו חז"ל במדרש למלך שפעס על בנו ונשבע לזרוק אבן בראשו ויש בו כדי להמית מה עשה צוה לפצוע האבן על חתיכות קטנות מאוד ולזרקו בראשו לאחדים ונתקיים שבועתו והבן לא מת וכך שמו יתברך מתנהג עם ישראל שהגזירה היוצאת מלפניו פורע לאחדים ונתקיים גזירתו וישאל לא פלו.

ולפ"ז אתי שפיר שאף שבמחשבה גזר השי"ת הגזירה באמת כפי דין הקצוב מ"מ לבסוף רב חסד היינו שפועל הגזירה הנקצבת ברב חסד כמאמר המדרש שמפוצץ האבן נמצא

במחשבה האמת קודם ולבסוף בשעת פירעון העונש כשפורע לאחדים פורע ברב חסד וכשפלה פירעון העונש נגמר הגזירה באמת כפי שהוקצב עליו בדין וא"כ האמת הוא לבסוף: ומדת נוצר חסד לאלפים קשה מהא דאמרינו בש"ס שתמה זכות אבות שאינו אפילו מאה דורות ונראה כי המדה זו היא בדרך משל כמלה שמניח אוצר אחד ואמר שאם יצטרף לזה דור העשירי ינתן לו ואם לא יהיו מצטרפים לו רק דור העשירי הי' מספיק לו אף מן זמן שהיו פולם עניים גדולים ונצרכים ונשתמשו הרבה וכן הוא בעו"ה גמרנו ואכלנו צדקת אבותינו גם קרן גם פרי לא מלאו ספק.

עוד יש לפרש כי בש"ס אמרו גדולה מדה טובה ממדה פורעניות, אחד מת"ק שפוקד עון אבות על שילשים וזה לאלפים ובפוקד עון אבות אמרו בש"ס כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם דוקא ולפ"ז המדה דנוצר חסד הוא ג"כ כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם מיידי רק שמוסיפין להם שכר דאי לא תימא הכי הרי מדה טובה מרובה לאין תכלית דזה רק באוחזין וזה אפילו באין אוחזין וכינון דהוא רק באוחזין שפיר אמרו בש"ס תמה זכות אבות דבעו"ה אין אנו אוחזין מעשה אבותינו בידינו ומרחקין עצמינו בכל יקלתנו מאבותינו.

והנביא צונח ואמר הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור גקרתם להזהירנו בכל האזהרות בחוקותיהם לא תלכו ובעו"ה לא די שאין אנחנו אוחזין מעשה אבותינו בידינו רק שנעשה בינינו אהובה חוקות העכו"ם המכוערין אפילו בעיניהם ואין עושין רק המקולקלין שבהם וקרא צונח ואנכי נטעתיך שורק ואיך נהפכת וגו' ופי' האלשיך דשורק יש לו ג' פרשים כך אתה נטעת בג' פרשים שהן האבות ונהפכת ונעשית כהזמורות שחוקתין מהגפן הרע עיי"ש וכן אנחנו הולכים בדרךים הרעים של עכו"ם המקולקלים וכמו שפרש"י פטובים שבהם לא עשיתם כמקולקלין שבהם עשיתם וכך נטמינו נפשנו עד שדבקה נפשנו בטומאת העכו"ם המטמאים ואהוב לנו דרכים המכוערים מהעכו"ם המקולקלים ושפיר אמרו תמה זכות אבות פיון שאין אנחנו אוחזין מעשה אבותינו בידינו: ומדת נושא עון ופשע וחסא אפרו בש"ס כשישראל עושין תשובה עושה להן הקב"ה העוונות והזדונות כשגגות.

וכל מקום שהטיל הכתוב הא בסופה הוא במקום למד בתחלתה וכיון שכתוב וחסא אפרו בש"ס לבסוף כאילו כתוב נושא עון ופשע לחטא פי' מהפכו לחטא שהזדונות נעשו כשגגות. מדת ונקח הוא לשבין מאהבה שמנקה מכל ומפכו לזכות.

ומדת לא ינקה הוא ג"כ מדת רחמים כי בש"ס אמרו והתוית תי"ו תמה זכות אבות תחון זכות אבות והקשה מהרש"א מה ש"י לרשעים אמנם האמת הוא כי הרמב"ם כתב שהסתרת ההשגחה הוא העונש החמור שפחמורים וזהו ג"כ ממדת הרחמנות מזכות אבות שהקב"ה משגיח והעונש בא מאתו יתברך וזהו אמרו מוריד שאול ויעל כי הסם המר מהרופא מןמחה לרפואה יחשב מדת פוקד עון אבות הוא גם כן ממדת הרחמים ענין שעשה דוד התנצלות על החטא הן בעון חוללתי וזהו אמרו פוקד עון אבות על בנים להתנפלות על החטא: וחסבון של הי"ג מדות הוא כך ק' ה' אל הן שלשה.

רחום וחנון ארץ אפים הן שלשה. רב חסד ואמת נוצר נושא נקה לא ינקה שלשה.

פוקד הוא מדה הי"ג והדבק במדותו שינה בכל המדות כי הצדיק נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית וקרי הוא כאלו הוא גם פן מהנה הניות ומספיקים אותם: הודיעני נא את דרכיה.

בש"ס וברכות פ"ק) אמרינו אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק נטוב לו ויש צדיק נרע לו. א"ל צדיק נטוב לו צדיק בן צדיק וכו' וקרי קאמר לי צדיק נטוב לו צדיק גמור.

תמוה על תירוץ הראשון דמצינו שני אחים שניהם צדיקים או רשעים ולאחד טוב ולהשני רע. ועל תירוץ הב' קשה דהא בש"ס אמרו דרבה נרב חסדא תרונניהו צדיקי גמירו הוי בי רב חסדא שיתין הילולא בי רבה שיתין תכלי וכו' ונראה דהנה בהא דאמרי בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא על זה עמדו המפרשים דהא סותר אמונת ההשגחה דכתיב והי' אם שמע תשמע וכו' ונראה לענ"ד בישוב זה דודאי יש מזל לכל אדם אמנם באם נולד במז"ט ונתחייב עונש נשתדד המזל הרע אף אם נולד במזל רע לא נשתדד המזל ליחיד לשנותו בטוב לפי מעשיו.

וראני מר' אלעזר בן פדת שאמר לו הקב"ה ניחא לך דלתעבד דאחריב עלמא אולי תברא במזלא דמזוני וזהו פוננתם לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא שהזכות אינו גורם לשידד המזל בשביל יחיד כ"א בשביל רבים.

וכן בשביל שהוא שרש כל ישראל וכרבים דמי כמו שכתב הרשב"א והטעם דהא דמשדדי בשביל עונש ולא בשביל זכותהו רק שרוב חסדיו יתברך ליתן העונש לרשעים בעוה"ז לנקותן מעונש העוה"ב משא"כ לטוב לא נשתדד המזל שלא ינקה להן שכתן לעוה"ב פי יפה שעה אחת וקורת רוח בעוה"ב מפל חיי העוה"ז.

ולזה ע"כ הי' שאלת משה בשני צדיקים או בשני רשעים שנולדו במזל אחד ונשתדד המזל לאחד ולזה השיב לו הקב"ה שלפעמים מועיל לאחד זכות אבות בעוה"ז פי בעוה"ב אברהם לא יציל ישמעאל ויצחק לא יציל לעשו ואינו מועיל זכות אבות רק בעוה"ז ובכ' צדיקים שנולדו במזל טוב ולא נשתדד המזל לרע השיב לו שזה צדיק בן רשע ועון אבותיו גרם לו והוקשה לו מקרא דבנים לא יומתו על אבותם ולזה השיב לו צדיק שאינו גמור פלומר שפונדאי עשה איזה חטא קל והוצרך שהענישו בעוה"ז כדי לנקותו בעוה"ב ור"מ ס"ל דאין להקשות פלל דיש עתים רצוים לפניו לשידד המזל אף שלא ע"י זכות ליחיד כדכתיב וחסנתי את אשר אהון אע"פ שאינו הגון: לא תוכל לראות את פני בש"ס דברכות אמרינו אמר הקב"ה למשה פשרציתי לא רצית עכשיו שרצית לא רציתי לכאורה קשה דכי משום דירא מהביט אל ה' נענש.

לכן נראה בכוננתו דמשה הי' שכלו נה והי' מוכן מיום הנולדו להשיג בשכלו וכל מי שפענין יותר בהשגה הולך ממדרגה למדרגה ובכל יום מתחדד שכלו כי ההשגות הן בבלתי תכלית והנה משה נדאי לא ביקש השגת עצמות הבורא פי זה מהנמנעות כמאמר החכם אולי ידעתיו היותיו רק שהרמב"ם במורה נבוכים ח"א פ' ל"ח במה שתרגם אונקלוס ופני לא יראו ודקדמו לא ותחזין שרומז שיש נמצאות עצמות א"א לאדם להשיגם עש"ה ואם הי' מתחיל להשיג הי' משיג בסופו אף להנמצאות עצמות.

ומחמת שהי' ירא מקודם להעמיק בהשגת העיונית עד לבסוף ממילא נתמעט השנה וזהו שאמר פשרציתי לא רצית וממילא לא תוכל לראות את פני ומעתה פי לא יראני האדם וחי דכיון שמשנה לא בא להשגה זו א"א לשום אדם להשיגה: פרשת וניקהל.

וניקהל משה עיי' אלשיך שהקשה למה מלאכת המשכן לא תדחה שבת כמו בקרבנות ב' מלת תעשה קשה. שהול"ל תעשה מלאכה, ולפענ"ד כי תדא מתורצת בתורתה.

דהקרבנות הם מעשי בני אדם והם חשובים אצל הקב"ה כ"כ עד שהוא דוחה שבת משא"כ מלאכת המשכן שהוא מעשה ה' שהכל נעשה במעשה ה'. כמו המנורה שהשליך אותה באש פדכתיב תעשה המנורה, וכל המשכן והקמתו נעשה הכל מאליו במעשה ה'.

פי כל הדברים לא הי' בכח בני אדם לעשותם רק מעשה ה' המה והקב"ה קבע מנוחה לעצמו ביום שבת ולזה מלאכת המשכן אינו דוחה שבת ולזה אמר הכתוב ששת ימים תעשה בצירי כלומר שתעשה מאליה לכה ביום השביעי שבת שבתון לה' ולכה כל העושה מלאכה יומת שכל דבר במשכן שנעשה שלא ע"ו השם חייב במיתה וכל מלאכת המשכן נתקדש רק מחמת עשיית השי"ת והעושה בו מלאכה בשבת לא מעשה ה' המה ומחלל את המקדש ה' ומה שנאמר פרשה זו בניקהל משה יראה לפי הידוע שהקדושה הוא שרש האחדות והטומאה היא שרש הפירוד ובפרשה שלפניה נאמר שעשו את העגל והגבירו פח הטומאה שהוא הפירוד וכשבאו לעשות המשכן שהוא שרש הקדושה וצריף שהישיראל ג"כ יתקדשו שיהי' להם שרש האחדות ובמוסריו ובדיבוריו ובתפלותיו הסיר מהם ריח הטומאה והכניסם בקדושה למען יוכלו לעשות המשכן שהוא משרש הקדושה לכה פתיב וניקהל פרשת פקודי.

ובצלאל בן אורי בן חור עשה וגו' ופרש"י אשר צוה אין כתוב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא אמר לו רבו הספימה דעתו למה שנאמר לו מסיני פי משה צוה בצלאל לעשות תחלה פלים ואח"כ משכן א"ל בצלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים פלים א"ל כה שמעתי מפי הגבורה א"ל בצל אל היית כי בונדאי כה צוה לי הקב"ה וכו' והוא תמוה א' דהא כבר תמהו המפרשים דהיאך שינה משה צווי הקב"ה ב' וכי לא עשו את הפלים עד שגמרו את המשכן והא היו שם חורשי עץ וצורפי זהב ונחונשת.

ובקיאים אנשים ונשים במלאכת הטוויה ובונדאי פולם עשו כאחד ובצלאל ואהליאב השגיחו על כל אחד שיעשו בהנגן בכל יום ויום ולפעמים כשאחד נגמר קודם חבירו והי' עומד באהל עד שגמרו חבירו להכניסו לשם.

לכן נראה דהנה כל המצות צריכין שיעשו לשם ד' וכשעושה לשם ד' מקנה לעצמו דביקות וקדושה בהשם יתברך והיינו דוקא כל שהוא מעיקר המצוה כגון העיבוד לרצועות צריף שיעשו לשמן אבל הפיס שעושין להניח בו התפילין יכול לעשות למיצר בו זווי ואח"כ להניח בו תפילין פיון שהפיס אינו מגוף המצוה ובונדאי אם אחד רוצה לומר לפועל לעשות לו שני דברים אחד עיקר ואחד טפל אומר קודם העיקר ואח"כ הטפל כגון שצריף לכתוב ס"ת ולעשות ארון הקודש להושיב הס"ת בתוכו ולומר לסופר שהוא בעל מלאכה ג"כ לעשות לו שניהם ודאי שמתפיר מקודם הס"ת ואח"כ הארון

אמנם במשפן וקדשי קדשים והארון אף שהארונהי בקדושה יותר גבוה במעלה מן המשפן פדכתיב ודברתי אתה מעל הכפורת מבין שני הפרוכים מ"מ זה לא הי אלא מחמת המשפן כי אם לא הי הארון במשפן לא הי בו קדושה כל כף רק המקום הי גורם לכף מחמת שהי עומד במשפן קנה לעצמו קדושה יתירה בכף וגם ידוע שכל מעשה המשפן הם כנגד עולמות עליונים ושם יש גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם וכשרוצין להשיג בהשגה יתירה צריכין לילך בהדרגה ממטה למעלה ולפ"ז נראה דבעשיית המשפן כיון שא"א להקנות קדושה לארון כ"א בעמדו במשפן יש להזכיר המשפן קודם וגם מחמת שצריך לילך בהדרגה בהשגה מלמטה למעלה צריכין להזכיר המשפן תחלה ואח"כ הארון וקדשי קדשים ולכף משה שפבר הגיע להשגה גדולה והי אצלו עיקר קדשי קדשים הזכיר הארון והפלים תחלה שהוא העיקר אצלו כעין שאמרו גבי נראה אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא וכן ה"נ פאן כיון שמשא לא הי צריך רק להשגת בית קדשי קדשים ולא הי יכול לבוא לידי כף עד ויקרא אל משה שהי משפיע קדושה שיכול לבוא לידי זה לכף הנוזר הארון קודם אבל ישראל שהתחילו בהשגה והי צריכין לילך בהדרגה לאותו השגה שהמשפן מורה עליהם ואח"כ לאותו השגה שבית קדשי קדשים מורה עליהם וגם לא הי הארון קונה קדושת קדשי קדשים עד שהעמידהו במשפן מחמת שצריכין לילך בהדרגה ולזה אמר בצלאל שצריך להזכיר הפלים תחלה מטעם שאמרו (ברכו' נ"ה) פלים שאני עושה להיכן אכניס פי' כי הפלים א"א לקנות קדושה רק במשפן וזהו הפנונה פלים שאני עושה להיכן אכניסם פלומר להיכן אכניסם שיקנו קדושה אם לא במשפן שא"א להם לילך בהשגת בית קדשי קדשים כי אם דרך מבוא השגת המשפן וא"כ ראוי להם להזכיר המשפן תחלה ואח"כ קדשי קדשים וזהו שאמר לו בצל אל היות פי הרב אלשיך פי' בתהלים (צא) על פסוק בצל שדי יתלונו דהעולם השפל מכונה בשם צל שדי עיי"ש וזהו שאמר פאן ג"כ לבצלאל אתה דבצל אל היית דהיינו בעולם השפל אתה צריך לילך בהדרגה ממטה למעלה צריך אתה להזכיר המשפן תחלה ואח"כ הארון משא"כ אנכי שאני קרוב אל הרוחני ביותר.

ולא חסר ממני רק השגת קדשי קדשים. ולזה אמרתי הארון תחלה והקב"ה שאמר למשה משפן תחלה בשביל ישראל אמרו שהם צריכין למשפן תחלה וכן"ל: ספר ויקרא ויקרא אל משה וידבר ה' אליו.

ברש"י יכול אף להפסקה היתה קריאה ת"ל וידבר לדיבור היתה קריאה ולא להפסקה עיין שם והוא תמוה ונראה דהנה לשון קריאה הנאמר בכאן אינו אלא פדי שלא נאמר כן במקום אחר כיון שקדושת משה תלוי בקדושת ישראל כמאמרם ז"ל פלום נתי לך גדולה רק בשביל ישראל ולכף אחר שהתנדבו ישראל בלב שלם ועשו משפן לה' נתעלו קדושתם עד למאוד עד כי מלא כבוד ה' את המשפן ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד וברא דאני ה' קראתיך בצדק תרגם המתרגם ריבזתיך בקשוט וכן בהרבה מקומות וכאשר נתעלה הקדושה במשפן עד פי לא יכול משה לבוא לתוך קדושה פזו והוצרך הקב"ה להשפיע מזיו קדושתו עליו וזהו שפכת ויקרא אל משה פלומר שריבה אותו לקדושה בהשפעת רוח הקודש כמו שתרגם המתרגם על וקראתיך וריביתך עד שהי יכול לדבר עם הקב"ה ולזה הי מוכרח לדיבור הזה קריאה דהיינו ריבוי לגדולה והנה

הַרְמַב"ם בְּמוֹרָה גְבוּכִים (ח"א פכ"א) פָּתַח וְנ"ל שֶׁפֶל אָדָם שָׁלֵם הַדְּבָק עִם שְׁכֵלוֹ בְּמַה שֶׁטַּבְעוֹ שִׁישִׁיג וַיִּבְקַשׁ הַשְּׂגָה אַחֲרַת תְּשַׁתְּבֵשׁ הַשְּׂגָתוֹ אוֹ יְמוּת.

אָבֵל אִם יִלְוֶה אֵלָיו עֶזֶר אֱלֹקֵי וְכו' א"כ הִי אֶפְשָׁר לֹאמֹר שֶׁמִּחְמַת שֶׁבְּשִׁעָה שֶׁדִּיבֵר אֵלָיו הַשִּׁי"ת הִי כְּאֶחָד מִמְּלֵאכֵי מְרוֹם וְכַשְׁנִפְסְקָה הִי בְּהֶפְסֵק רוּה"ק וְהִי נִתְשַׁב כְּנִפְיָלָה מְאִיגְרָא רְמָא לְבִירָא עֲמִיקְתָּא עַד שֶׁיִּסְתַּכֵּן ח"ו וְהִי צָרִיף לְהַגְנָה מֵהַשִּׁי"ת כַּמ"ש וְשִׁכְוִתִי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד עֲבָרֵי לְזָה קַמ"ל דְּהֶפְסְקָה לֹא הִי הֶפְסֵקַת רוּה"ק כִּלְלֵל רַק כְּדֵי לִיתֵּן רִינוּחַ בֵּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה וְכִיּוֹן שֶׁנִּדְבַק בְּרוּה"ק לֹא נֶפְסַק מִמֶּנּוּ כִּלְלֵל: בְּמִדְרָשׁ ד"א וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' מִכָּאֵן אָמְרוּ כָּל ת"ח שְׂאֵין בּוֹ דַּעַת גְּבִילָה טוֹבָה הֵימְנוּ תַּדַּע לָךְ מִמֹּשֶׁה שֶׁהִי אַב הַחֲכָמִים וְגו' וְלֹא נִכְנַס לְפָנָיו וְלִפְנֵים עַד שֶׁקָּרָא לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וְהוּא תְּמוּהָ.

וְנִרְאָה בְּכּוֹנְנָתָם כִּי הַרְמַב"ם בַּמ"נ (ח"א פ"ה) הֶאֱרִיף מְאוֹד וְכָתַב וְנ"ל כָּל מִי שֶׁרוּצָה לִיכְנָס לְמַחְנֶה שְׂכִינָה כְּלוֹמֵר שֶׁהַשִּׁיג הַשְּׂגָה אֶלְקוּת שְׁלֵא יִהְרַס לְזָה הָעֵנָן הָעֲצוּם כְּדַכְתִּיב פֶּן יִהְרָסוּ לְעֵלְוֹת אֶל ה' וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב וְכֵן הִזְהִיר שְׁלֵמָה וְשִׁמְר רַגְלֶיךָ בְּאֶשֶׁר תִּלְךָ אֶל בֵּית אֱלֹהִים כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוּ בְּתַנְאִים בֶּן זֹמָא הַצִּיץ וְנִפְגַּע וְאַחַר יֵצֵא מִחְמַת זֶה לְתַרְבוּת רַעָה כְּמוֹ דְאִיתָא בְּחִגְיָה וְזֶהוּ שְׂאֵמֵר כָּאֵן וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה מִכָּאֵן כָּל ת"ח שְׂאֵין בּוֹ דִּיעָה כְּלוֹמֵר שֶׁרוּצָה לִיכְנָס לְמַחְנֶה שְׂכִינָה וּמִהָרַס עֲצָמוֹ לְעֵלְוֹת בְּקוֹדֶשׁ הֵינּוּ שְׁחוּשָׁב בְּעֲצָמוֹ שֶׁהַשְּׁפִיעַ הַקַּב"ה מִטּוֹבוֹ שִׁיְהִי יְכוֹל לְהַשִּׁיג וְזֶה בְּנוֹדָאֵי עוֹן גְּדוֹל שֶׁהָרִי אִפִּי מֹשֶׁה ע"ה כְּתִיב וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה פָּנָיו מִהַבֵּיט אֶל הָאֱלֹהִים עַד שֶׁהַשְּׁפִיעַ עָלָיו הַשִּׁי"ת מִטּוֹבוֹ כַּמ"ש בַּמ"נ שֵׁם וְזֶה שֶׁרוּצָה לְהִרְסוֹ וְלְעֵלְוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַחַר עַד שֶׁמִּחְמַת זֶה יֵצֵא לְתַרְבוּת רַעָה וְזֶה בְּנוֹדָאֵי גְבִילָה טוֹבָה הֵימְנוּ וְלוֹמֵד זֶה מִמֹּשֶׁה שֶׁהָרִי מֹשֶׁה הִי אַב בְּחֲכָמָה אַבִּי הַגְּבִיאִים וְלֹא נִכְנַס לְפָנָיו וְלִפְנֵים עַד שֶׁקָּרָא לוֹ וַיִּקְרָא הוּא לְשׁוֹן הַשְּׁפָעָה כְּדַכְתִּיב וַיִּקְרָא זֶה אֶל זֶה וַיִּקְרָא שְׁמִי וְשֵׁם אָבוֹתַי וְהֵינּוּ לְשׁוֹן הַשְּׁפָעָה כְּלוֹמֵר שְׁלֵא הִי יְכוֹל לִיכְנָס עַד שֶׁהַשְּׁפִיעַ עָלָיו הַקַּב"ה שֶׁהִי יְכוֹל לִיכְנָס וְלְזָה כָּל ת"ח שְׂאֵין בּוֹ דַּעַת וּמִהָרַס לְעֵלְוֹת קוֹדֶם שֶׁיִּבְקַשׁ מִהַקַּב"ה שִׁיְהִי יְכוֹל לִיכְנָס בְּנוֹדָאֵי גְבִילָה טוֹבָה כִּי עֲלוּל הוּא לְהִיּוֹת כְּאַחַר: נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא וְגו' אֶשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ.

וְהוּא תְּמוּהָ דְלֵאִיזָה צוֹרֵף סִיּוּם הַפְּתוּב אֶשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ כִּיּוֹן דְּכַבֵּר הַקָּדִים נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא. וְלִהְבִּין זֶה נִרְאָה עַפ"י מְאֵמֵר חֲזו"ל פ"ק דְּחִגְיָה דְּבִי רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא שְׁמַע לִיבְנוֹקָא דְקָרִי כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבְנוֹרָא רִוּת מַגִּיד לְאָדָם מַה שִׁיחֹו אָמַר עָבַד שְׁרַבּוּ מִרְאָה לּוֹ מַה שִׁיחֹו כְּלוּם תַּקְנָה יֵשׁ לוֹ מֵאֵי מַה שִׁיחֹו אִפִּי שִׁיחֹה קִטְנָה שְׁבִין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ מַגִּידִין לּוֹ בְּשַׁעַת הַדִּין דְּלִכְאוּרָה קָשָׁה בְּמָה שְׂאֵמֵר עַל מִקְרָא זֶה דְּנוֹקָא כְּלוּם תַּקְנָה יֵשׁ לוֹ.

וְכִי בְּלֹא קָרָא זֶה דְּשַׁמַּע מִהִינּוֹקָא לֹא הִי יוֹדֵעַ דֶּהַקַּב"ה עֵין רוּאָה וְאֵנָן שׁוֹמְעַת וּמַה עֵנָן תַּקְנָה יֵשׁ לְאָדָם וְנִרְאָה כִּי לְשׁוֹן הַמִּקְרָא ג"כ קָשָׁה. לְמָה תַּפְּסַע עַל הַקַּב"ה שֶׁהוּא יוֹצֵר הָרִים וְלֹא אָמַר בּוֹרָא שְׁמַיִם וְאָרֶץ רַק הַכְּנוּנָה כִּי לְפַעְמִים, יֵשׁ לְאָדָם הַתְּנַצְלוּת כְּמֵאֵמֵר דּוֹד הֵן בְּעוֹן חוֹלְלֵתִי וּבְחֲטָא יַחֲמַתְנִי אִמִּי כַּמ"ש הַרְמַב"ם כִּי לְפַעְמִים מִחְמַת הַתְּגַבְרוּת הַיְסוּדוֹת הָאָדָם עֲלוּל לְחֲטוֹא וּלְפּוּם צַעֲרָא אֲגָרָא.

כי אל דעות ה' וכמו שפירש בעל עקידה בטעם הגורל ביוה"כ כי הוא בענין התנצלות על החטא ומראין שפף עלה בגורלו והנה הב"ע כתב בפירשת ברכה כי הרים הם פינוי ליסוד עפר ורוח ליסוד אור.

אשר האדם הנרכב מהם. וזה אמר כי הנה יוצר הרים ובנרא רוח פי' שיהוא ברא היסודות ויודע עד היכן פח הכריחותו מהיסודות מגיע ועד היכן פח יכולת הפריאה מגעת והוא מגיד לאדם אפי' שיחה הקלה.

פי' שזה וזה הוא בפשיעתה ויכולת הי' בידה לעצור תאונתה ולזה אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו פלום תקנה יש לו פי' מה התנצלות יש לו ליתן שמחולל בעון ומנכרח הוא הלא הוא היודע ועד שפחירתו עשתה זאת.

ועפ"ז יתפרש מאמר חז"ל במס' ע"ז פ"ק אמרו על ר"א בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם שלא בא עלי' שמע שיש זונה בכרפי הים וכו' אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליה רחמים נבקש על עצמינו שנא' כי הנה הרים וכו' אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים וכו' אמרו לו וכו' חמה ולבנה וכו' אמר כוכבים וכו' ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי עוה"ב והענין היא תמוה מאוד.

ולחז"ל א"ש ונראה שהוא דרך פלפול כי הנה ידוע שהאבות מכוונים בשם הרים וכתוב שמעו הרים את ריב ה' וידוע שאם יש לאב ולאם מדות טובות מולידן לבנים. פי' האב מוריש לבנים בחכמה ובכח והן הן סיבות להוליד טבע טוב ורע בבן והוא הי' סיבת התנצלות נגד העונש מה הוא חייב פיון שהאב מכריחו לחטוא ואמר בקשו עלי רחמים שהן יתנו התנצלות עלי שלא להעניש אותי.

שהן הי' הסיבה לחטאים נהרי הן כמבקשי רחמים פיון שהן נותנים התנצלות על חטאינו. והשיבו עד נבקש רחמים עליה וכו' כלומר שבעצמו השיב בעבורם שע"כ נשאר הפחירה ואין האבות סיבה לכטל הפחירה דאם הי' האב סיבה לחטא החוטאים.

הי' ג"כ סיבה לצדקת הצדיקים וא"כ קשה מה שאמר הנביא כי הרים ימושו והגבעות וג' וחסדי מאתה לא ימושו והיינו שלעתיד לא יהי' בזכות אבות ואמהות רק מאתה כלומר מתמתה וידוע שהכל נקרא בשם הסיבה ולא ע"ש המסנב ואם הם הגורמים צדקת הצדיקים נדאי לא ימושו זכותן והן הן המביאין הגאולה וע"כ שאין האבות סיבת צדקת הצדיקים ואח"כ אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים כלו' אולי השמים וארץ הן הסיבה פי' המחקרים כתבו כי תום השמים והאידיים העולין מן הארץ הן פועלין ביסודות והן המולידין חום טבעי והליחות שבאדם.

וכשהחום גובר מוליד תכונה אחרת. וכדומה מהליחות.

וכן בחמה ולבנה ובכוכבים ומזלות כי יש ז' כוכבי לכת שצ"ם חנכ"ל. וסוף שבת אמרו האי מאן דבחמה וכו' האי מאן דבלבנה וכו' עיי"ש ואולי הן יתנו התנצלות והביא רא' ג"כ מקרא שלעתיד הפל יתרבו רק הישראל ישארו ואם הן הי' סיבות צדקת הצדיקים הי' ראוי שהדבר הזה יבקשו רחמים על שישארו פיון שהם סיבת צדקתם.

וע"כ נשאר הבחירה ואין אלו הגורמים ולזה אמר אין הדבר תלוי אלא בי מיד הנית ראשו בין ברכיו וכו' וזהו ענין מאמר הפתוב נפש כי תחטא אין לו שום התנצלות בסיבה חיצונית אשר תכריחהו לבחור ברע כי אלהים ברא את האדם ישר לבל ישלטו בו ידי זרים להניא את לבבו מדרכי ה' והוא בשאט נפשו עושה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ע"פ סיבות חיצונות.

ובזה יתפרש מאמר הפתוב (משלי יט) טוב רש הולך בתומו מעקש שפתיו והוא כסיל גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא שאין לו פירוש כלל ואין לו חיבור דברים. ונראה דהנה העניות היא הגדולה שביסורין כמו שאמר איוב כ"ז בחרתי מעוני.

וכן אמרו חז"ל ג' דברים מעבירין את האדם על דעת קונו וחשיב עניות ולא קחשיביסורין. וידוע שכללי דיסורין שתיקומתא ויקבלם כמאמרם ז"ל כי כשמתחיל לדבר דבר מתוך היסורין א"א שלא יבא לידי חטא.

וזהו שאמר שלמה טוב רש הולך בתומו כלומר שאינו מדבר שום דיבור לפני אלהים מעיקש שפתיו והוא כסיל כלומר מי שממהר לדבר שום דיבור לפני אלהים והוא כסיל ולזה אמר גם בלא דעת נפש לא טוב כלומר אף שאין אדם נתפס על צערו כיון שבלא דעת ידבר מחמת יסורין מ"מ נפש לא טוב שמעלה לעצמו תכונה רע בנפש וזה מאמרו אץ ברגלים חוטא פי רגל הוא שם המושאל ונאמר ג"כ על שם סיבה כמ"ש הרמב"ם במ"נ בשיתוף שם רגל ולזה אמר מי שתולה היסורין באיזה סבה הוא חטא גדול וזהו אץ ברגלים היינו שדוחק ותולה יסורין בסיבת חוטא ע"כ אל ימהר להוציא דבר לפני ה': וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבת מלח ברית אלהיך פ"ק דבכורות סבי דבי אתונא.

אמרו לי לר' יהושע מלחא פי סריא במאי מלחי לה אמר להו בסילתא דכודניתא ומי איפא סילתא לכודניתא ומילחא מי סריא בני לן ביתא באורא דעלמא. אמר שם תלא בין רקיע לארעא.

פי' פונותם שאלתם נראה עיקר ע"ד שפתב המהרש"א ששאלו אותו כיון שהקב"ה פרת עמהם ברית מלח. כמ"ש ברית מלח וכו' וכיון שהמלח פי סריא שוב אין לו תקנה רק להשליכו ע"פ חוץ פי אין בו צורך כמו כן אתם ישראל כיון שהכריח עמנו ברית ונתקלקל בגלות שוב אין לכם תקנה כ"א להשליכם ומה שפי' המהרש"א בתירוץ נראה קצת דחוק.

לכן נראה שאמר להם שמלחא אף פי סריא יש בו צורך. כדאמרין בשבת שהבהמה כשהיא מרחקת היגד נותנין לה מלה ברחמה בכדי שתקרב הולדות וא"כ יש בו צורך במלחא פי סריא ליתן לשוליינת הבהמה ומה שאמר להם בסילתא דכודניתא הוא כפי' המהרש"א שהאומות נדמו לפרידה כמו שאמרו בפסחים על הקרא דאשר מצא את הימים במדבר לפי שהי' פסול ונהביא פסולים לעולם.

ולפי שדימו הם שביטל הברית עם ישראל וקיים עם העכו"ם אמר להם כשם שא"א לומר שמלחא פי סריא תקנתו ליתן בשליית פרידה עקרה לפי שאין לה זרע כף אתם א"א לומר שהברית מלה שנתקלקל אתנו שיהי' בו צורך לכם שהלא אין לכם זרע.

ואמרו לו וכודנייתא מי אית לה שוליא הפנונה פיון דכודנייתא לית לה שוליא ושלקם נתקלקל. א"כ על מה אמר קרא ברית ע"כ לאו כודנייתא הוא אמר להם ודאי כודנייתא אתם רק מילתא מי סרין פלומר שלא יתקלקל הברית כלל שעומד לזרעינו אחרינו וכן מה שאמרו לו בני לן ביתא נראה בכוננתם שאמרו לו היאך אפשר מה שנגאמר בנביאים פי הקרים ימושו והגבעות תמוטנה וכו' דהיינו שנתחרב העולם והישראל נשארו קנימים ואיך אפשר שישארו באויר ויבנו להם בתים באויר.

אמר שם וקם בין שמאי לארעא. הראה להם שיש פח בישראל לעמוד באויר אבל אתם שאין לכם רק גשמיות א"א לכם באמת לעמוד באויר.

ולכך אמר להם אסיקו לי ליבנא וטינא פלומר אתם שצריכין דברים גשמיים פיון שאין בכם רק גשמיות א"א לכם למבני [באורא] בארעא והבטחה זו לא יתקיים רק בישראל: על פרשת צו לא נמצא בכתב.

פרשת שמיני. וכל בית ישראל יכפו את השריפה.

בשלהי מיעד קטן אמרינו כשמתו בניו של ר"י נכנסו ארבעה זקנים לנחמו, אמר ר"י רבי עזרונתי תקפוהו אבולותי. פתח ר' טרפון וכל אל יכפו את השריפה ומה נדב ואביהוא שלא נמצא בהן רק דבר אחד טוב פתיב וכל בני ישראל יכפו את השריפה בניו של רבי על אחת כמה וכמה.

והוא תמוה הלא צדיקים גמורים היו והיאך אמר שלא נמצא בהן רק דבר אחד טוב. ונ"ל לפרש שמחמת שר"י אמר שמחמת שרבו עזרונתיו מתו ואמרו הן שזה הספד לכל ישראל שיהי נדב ואביהו שלא היו צריכים להם ישראל אלא לדבר אחד טוב פי הי' להם משה ואהרן וזקנים בכו כל ישראל בניו של רבי שהוא הפסד לכל ישראל שישראל צריכין להם בהרבה דברים על אחת כמה וכמה.

והאי לאו משום עזרונתיו של רבי מתו אלא בשביל עונות בני ישראל: בקרובי אקדש ועל פני כל העם אפבד. ו בפ"ק דכתובות פתח ואמר לי אימא מלתא נגד אבילים פתח ואמר וכו' זאת עומדת לעד נתיב הוא מששת ימי בראשית רבים שתו רבים ישתו כמשתה ראשונה פן משתה אחרונה אחינו בעל הנחמות ינחם אתכם.

והוא תמוה. א' מה דקאמר זאת עומדת לעד הא כתיב בלע הפנות לנח.

ב' הא דאמר רבים שתו הא כל העולם שתו. גם מה דקאמר רבים ישתו קשה דל"ל הכי גם מה דקאמר כמשתה ראשונה קשה שהוא בפפ"ל.

שהלא כבר אמר רבים שתו וגם אין לו פירושו. מה זה שאמר שראשונים ואחרונים שונים בשתי' זאת.

ועוד מה נחמה הוא זה לכן נראה בכוננתם כמה שאמר זאת היא עומדת לעד הוא נגד המת שעל המת אין לצער לי צערי שהרי הוא עומדת לעד פלומר שדבר זה עומד לכתוב שמגיע בו לחיים הנצחיים ומכנה אותו בשם לעד ומ"ש רבים שתו הפנונה נגד אבילים שלא יחשבו שרק להם יגיעה הצרה הזו שמימת הצדיק הוא צרה לכל הצדיקים שבעולם וכל הצדיקים מרגישין בשברפטר הצדיק.

והנה רש"י פ"י בתהלים ג' רבים קמים עלי דהיינו גדולים בתורה ונה שאמר רבים שתו פלומר לא אתם בלבד שותים כוס הצער והיגון אלא רבים שהו גדולים שתו גם כן הכוס של היגון הזה שכולם מרגישים בצער פטירת הצדיק רבים שתו פלומר אף שלפעמים אין מרגישים תיקף הצער של פטירת הצדיק מ"מ ונאי שפטירת הצדיק עושה רוקשם בעולם ונתנונודע אח"כ ונה שאמר רבים שתו פלומר שאפי' אינם מרגישים תיקף בונדאי ירגישו אח"כ כמשתה ראשונים כה משתה אחרונים פלומר שלא יחשבו שדורו של משה ושמואל הרגישו העולם בצער פטירת משה ושמואל יותר ממה שמרגישים בדור של עכשיו בפטירת צדיקים שבדורן.

ובאמת הצדיק לפי דורו כמאמרם ז"ל יפתח בדורו כשמואל בדורו וכל הדורות מרגישים בשנה בצער פטירת הצדיק ונהו שאמר כמשתה ראשונים וכו' ולזה אמר אחינו בעל הנחמות פנגד כל הישראל השרויים בצער פטירת הצדיק שבעל הנחמות ינחם אתכם ונהו אומרם בקרובי אקדש דע"י מיתתם נתקדש בקרובי שגם הצדיק ים שבדור הרגישו בצער מיתתם ועל פני כל העם אכבד שהם אינו מרגישים תיקף ירגישו אח"כ.

— עוד יתכן לפרש בזה ע"פ מה דאמרנו בשלהי מועד קטן בהספד תלמידי חכמים אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר לניתן הנועלה בחכה מה יעשו דגי רקק בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גיבים.

ונראה ענין שלשה משלים הללו דהנה בקרא מפני הרעה נאסף הצדיק איכא למ"ד שלא יבא הרעה ואיכא מ"ד שלא יראה ברעה. הנה למ"ד שלא יראה ברעה דהיינו שמתחיל בצדיקים בכדי שלא יראו ברעה ואח"כ באה הגזירה על הכל.

וא"כ הגזירה באה על כולם ומש"ה מדמה אותם לשלהבת שמתחיל בגבוהים ומסיים בשפלים. ולמ"ד שלא יבא הרעה מדמי לתפה.

פי כמו שהחכה אם תופס דג גדול ממילא ניצולין הקטנים. ה"נ חוטף הצדיק וממילא ניצולין כולם מ"מ אמר מה יעשו דגי רקק שלבסוף כאשר לא ישיבו בתשובה יחזיר השטן ויקטרג ולא ינה מי שיתפוס בחטאם וישאר הגזירה עליהם ונה לפעמים יש צדיק גדול שדחה הגזירה לגמרי כענין שאמרו הקב"ה גוזר והצדיק מבטלה.

ומזה מדמי לנחל שוטף ששוטף ומדחה החכה מן הדגים וכיון שהחכה גדולה כ"כ עד שיכול לילך לנחל שוטף כגון הכא שתפס לרב אשי מה יעשו מי גבים שאינם יכולין לדחות הגזירה מעליהן.

והא דכעס רב אשי ואמר דמכה בצדיקים לכא הוא מטעם שפכתתי בהא דתענית בסורא הוי וכו' דצדיק גמור אינו נשקל עם הרשעים לתפוס בעוונם וכן מה שפיעס ר' אבין ואמר בכו לאבילים ולא לאבידה, היינו צדיק גדול אף מותו ממליץ ומגין על הדור.

לא שייך לומר לגבי' אבידה דאבידה היינו שנאבד מן העולם ואין בו שום תועלת להאובד אבל צדיק גמור אף לאחר שמת זכותו עומד להדור ונהו אומרם בקרובי אקדש שהם צדיקים גמורים ואף אחר מותם על פני כל העם אכבד שזכותם יעמוד להדור ונה הנה תנחומין להדור: פרשת תזריע.

אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וּגו' בְּנֵדָה ט"ז אֲמַרְיִנוּ דְרִישׁ רַחב"פ אֹתוֹ מִלֶּאֱדָה הַמְּמֹנָה עַל הַהֲרִיזוֹן לִילָה שָׁמוּ וְנוֹטֵל הַטִּיפָה וּמַעֲמִידָה לְפָנֵי הַקַּב"ה וְאוֹמֵר לְפָנָיו רַבש"ע טִיפָה זוֹ מֵהַ תְּהֵא עֲלֵי גִבּוֹר אוֹ חֲלָשׁ חֲכָם אִי טַפֵּשׁ עֲשִׂיר אוֹ עֲנִי וְאֵלּוּ צְדִיק וְרָשָׁע לֹא אָמַר (וְעוֹד) קָשָׁה מֵהַ לֹּא לְמִלֶּאֱדָה לְשֹׂאֵל עַל זֶה מֵהַ לֹּא בְּכַף מֵהַ שִׁיחָה'.

ג' קָשָׁה לָמָּה לֹּא לְהַעֲמִיד הַטִּיפָה לְפָנֵי הַקַּב"ה יִשְׁאֵל לֹא סֵתֵם בֶּן פְּלוֹנִי מֵהַ תְּהֵא עֲלֵיו. וְלִתְרַץ זֶה נִרְאֶה דְהֶרֶב בְּסִפְרֵי הַמּוֹרָה ח"ג פל"ג פְּתַב וְהִבִּיאוּ הֶרֶב בִּס' עֲקִידָה שְׁעַר ס"ג ע"ש כִּי לְפַעֲמִים יֵשׁ לִימּוֹד זְכוּת עַל פּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים כִּי רַבִּים מֵהֶם הָיוּתֶם עַל הַשְּׂעִיּוֹר מִהֲרִיזוֹן לֹא הִי' רוֹעַ בְּחִירָתָם אֲלֵא מִצַּד חוֹזֵק חוֹמְרָם וְרוֹעַ תְּכוּנָתָם בְּטַבְעֵית מַעַת הַנִּלְדָּם כִּי מִי שֶׁטַּבְעוֹ חָם בְּיוֹתֵר הוּא בְּעַל תְּאֵנָה גְדוֹל וְכֵן יֵשׁ מִי שֶׁבְּטַבְעוֹ הוּא כַּעֲסוֹן גְּדוֹל וְיֵשׁ אֲשֶׁר לְפִי טַבְעוֹ א"א לְהַכְעִיסוֹ בְּשׂוֹם אֲפֹן עֵי"ש וְהִנֵּה זֶה א"א לֹמֵר כָּלֵל שִׁיחָה אָדָם שִׁאִין לֹא בְּחִירָה וְע"כ צ"ל הַפְּנוּנָה שֶׁבְּחִירָתוֹ קָשָׁה וּלְפֹנִים צַעֲרָא אֲגָרָא וְגַם הוּא הַחֲכָם הַעֲמִיד הַעֲנִינָן הֲרֵאוּי לֹא שִׁיחָה' יְכוּלִים לְהִיּוֹת בְּעַל בְּחִירָה כְּגוֹן ד"מ אֹתוֹ שֶׁהוּא נִצְחָן בְּטַבְעוֹ.

וְאִם יֵהִי עוֹשֵׁר גַּם כֵּן יֵהִי בְּחִירָתוֹ קָשָׁה מְאֹד מֵאַחַר שִׁיחָה' בִּיכּוּלָתוֹ לַעֲשׂוֹת מֵהַ שְׁלִבּוֹ חֲפִץ לֹא יִבְצֹר מִמֶּנּוּ מֵהַ שִׁיחָה לַעֲשׂוֹת וְכֵן מִי שֶׁהוּא בְּעַל תְּאֵנָה בְּטַבְעוֹ גַּם כֵּן בְּחִירָתוֹ קָשָׁה מְאֹד כְּמוֹ שֶׁפִּרְש"י ב'פ' תְּשִׂא עַל הַפְּסוּק דְאֵנָא חֲטָא הָעָם הַזֶּה וְעָשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב פִּירֵשׁ רַש"י אֵתָּה גְרַמְתָּ לָהֶם שֶׁהַשְּׁפַעַת לָהֶם זָהָב וְכָל חֲפָצָם מֵהַ יַעֲשׂוּ שְׁלֵא יִחֲטָאוּ מְשָׁל לְמִלְכָּה שֶׁהִי מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה אֵת בְּנוֹ וּמִקְשָׁטוֹ וְתוֹלָה לֹא כִּיִּס בְּצַוֵּנְאוֹרוֹ וְהוֹשִׁיבוֹ בְּפֶתַח בֵּית הַזּוֹנוֹת מֵהַ יַעֲשֶׂה הַבֵּן שְׁלֵא יִחֲטָא וְכַוְנָתָם ג"כ ע"ז לֹמֵר שֶׁהִי בְּחִירָתָם קָשָׁה עַד מְאֹד וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה הַרְבֵּה וְע"ז נֶאֱמַר כִּי אֵל דְּעוֹת ה' וְלֹא נִתְּפָנוּ עַלִּילוֹת וְלִזְנָה א"ש שֶׁהַמִּלְכָּה הַמַּעֲמִיד הַטִּיפָה לְפָנֵי הַקַּב"ה שִׁיחָה' הַטִּיפָה הַהוּא מְוַשְׁגַּח מֵאֵת הַבּוֹרָא ית"ש מֵהוּתוֹ וְטַבְעוֹ שֶׁמְחַיֵּיב לֹא הַלִּינָה אִם הוּא אִישׁ תָּם בְּיוֹתֵר אִז טַבְעוֹ מְחַיֵּיב לְהִיּוֹת כַּעֲסוֹן וְכִיּוֹצֵא וְאִז הוּא יִתְבַּרֵךְ גּוֹזֵר עֲלֵי מֵהַ שִׁיחָה' עֲשִׂיר אוֹ עֲנִי בְּכַדִּי שִׁיחָה' יְכוּל לַעֲמֹד בְּבְחִירָתוֹ.

וְהַמִּלְכָּה הוּא מְוַכְרַח בְּדָבָר כִּי הוּא הָאֲמֻצְעֵי הַמְּמֹנָה מִהַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ שָׁמוּ לְמַעַן דַּעַת בְּאִיזָה שְׁעָה לְהַקְלִיט הַזֶּרַע וְלְהוֹלִידוֹ כִּי אֲמָרוּ בְּשִׁבְתָּ שְׁמִיזֵל שְׁעָה גּוֹרְמוֹלְפִי מֵהַ שְׁצָרִיךְ לְהִיּוֹת אִם עֲנִי אִם עֲשִׂיר אִזִּי מְקַלִּיטוֹ וּמוֹלִידוֹ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הֲרֵאוּיָהּ לָזֶה.

וּבְזֶה יִתְפָּרֵשׁ מֵאַמְרָם ז"ל בְּתַעֲנִיט גַּבִּי עוֹבְדָא דר' חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא דא"ל דְּבִיתָהּ עַד אֵימַת נִצְטַעַר וְנִיזוּל א"ל מֵהַ נֶעֱבַד א"ל מְטִיבוֹתָיָה דְגַגְיָא לְצַדִּיקִים לַעוֹה"ב בְּעֵי רַחֲמֵי דְלִתְבִי לָהּ מִיָּדֵי בְּעֵי רַחֲמֵי וְיִתְבִּי לִי כְּרַעַא דְּפִתּוֹרָא דְּדִתְבָא חוּזִי בְּחִלְמָא עֲתִידִי כּוֹלֵהִי צְדִיקֵי דְאַכְלֵי אֲפִתּוֹרָא דְתִלְת כְּרַעֵי וְאַנְן אֲכָלִין אֲפִתּוֹרָא דְשָׁקִיל חַד מִיָּנִיָּהּ.

א"ל בְּעֵי רַחֲמֵי דְלִשְׁקוּלֵי בְּעָא רַחֲמֵי וְשִׁקְלוּהוּ תְּנָא גְדוֹל הַנֵּס הָאֲחֲרוֹן מִן הֲרֵאוּשׁוֹן דְגַמְרִי מְשִׁמָּא מִיָּהָב יִתְבִּי מְשָׁקֵל לֹא שְׁקִלֵי וְעֵי"י מְהִרְש"א דְחַד כְּרַעַא דְהֵינּוּ שֶׁהַתְּפִלָּה הוּא אֲחַד מִג' עֲמוּדִים שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עֲלֵיהֶם וְרַחֲב"ד הִי רְגִיל לְהַתְּפַלֵּל וְכו' עֵי"ש וְהוּא תְּמוּנָה דְמָה רְאָה רַחֲב"ד לְבַקֵּשׁ לְחַסְרוֹן עֲצָמוֹ מַעוֹה"ב וְלְהַחֲלִיף עוֹלָם עוֹבֵר בְּעֵינָם עוֹמֵד.

וְעוֹד מֵהַ הוּא הַמְּשָׁל הַזֶּה שֶׁאֲמַר דִּיִּתְבִּי כְּרַעַא דְפִתּוֹרָא דְדִתְבָא וְלְדְבָרֵינוּ יִתְפָּרֵשׁ כִּי וְנִדְאֵי ר' חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא לֹא בִּיקָשׁ אֲלֵא שִׁינְתָן לֹא מְפִירוֹת מְצוֹתָיו כִּי יָדוּעַ שִׁישׁ הַרְבֵּה דְבָרִים

שְׁאֵדָם אוֹכַל הַפִּירוֹת בְּעוֹלָם הִזָּה וְהִקְרָן קִיָּמַת לְעוֹלָם הַבָּא וּבְנוֹדָאֵי הָיוּ כְּנֹלָם בְּר' חֲנִינָא בֶן דּוּסָא פִי אֲמָרוּ כָּל הָעוֹלָם כְּנֹלוּ נִיזוֹן בְּשִׁבְלֵי חֲנִינָא בְּנֵי וּבִיקֵשׁ שְׂיִנְתָן פִּירוֹתָיו בְּעוֹלָם הִזָּה אֲמַנְם הָא שְׂבִיבָתָא לֹא נִיתָן לֹו מִפִּירוֹת מְצוֹתָיו הַטַּעַם הוּא פִי לְעוֹלָם הִינּוּ נֹוֹתְנִין דְּבָר שְׂיִהֵי מְזִיק לֹו וְכִינּוּן שֶׁהִשִּׁי"ת הִי יוֹדֵעַ שְׂהֶעֱנִיּוֹת הוּא מְוַכְרַח לֹו לְקַיָּים בְּחִירָתוֹ כִּי ד"מ מִי שֶׁהוּא נָדִיב לֵב אוֹ רַף לֵב רַף לֵב בְּטָבְעוֹ אֵין הַנְּתִיבָה מְצַד בְּחִירָתוֹ הַטוֹב רַק טַבְּעוֹתוֹ מְכַרִּית אוֹתוֹ שְׂאֵפִילוּ בְּאוֹמוֹת נְמַצָּאִים מִתְנַדְבִּים בְּטָבְעָם מִשָּׂא"כ כְּשֶׁהוּא נֹוֹתֵן מְגוֹדֵל עֲנִיּוֹתוֹ וְנֹוֹתֵן מְלַחְמוֹ לְדַל לְשֵׁם שְׁמַיִם הוּא הַצְּדָקָה הַגְּמוּרָה וְכֹן לְפַעְמִים כְּשֶׁהוּא עֹשִׂיר וְהוּא קִמְצָן בְּטָבְעָא א"א לֹו לְקַיָּים כָּל צְרָכֹו וְכַדְבְּעֵי לְמַעְבַּד לֹא עֵבֵד וְכִינּוּן שֶׁהִי הַעֲנִיּוֹת מְוַתֵּר לֹו לְרַחֲב"ד לֹא הִי בְּאֶפְשָׁרֵי שְׂיִתָן לֹו מִפִּירוֹת מְצוֹתָיו לְהַעֲבִירוֹ וְלָזָה כְּשֶׁבִקֵּשׁ שְׂיִנְתָן לֹו עוֹשֵׂר הִי כְּוֹנָתוֹ לְעַמּוּד עַל הַעַמּוּד שֶׁל ג"ח בְּעוֹשָׁרוֹ.

וְלָזָה נִתְנוּ לִי כְּרַעַא מִפְתוּרָא דְדִהָבָא כְּלוֹמֵר שְׂנַתְנוּ לֹו לְהַעֲמִיד רַגְלֵי שֶׁל ג"ח בְּעוֹשָׁרוֹ וְלָזָה נִתְנוּ לֹו כְּרַעַא מִפְתוּרָא דְדִהָבָא כְּלוֹמֵר מְגוֹדֵל עֲשִׂירוֹת וְאִת"כ הִרְאָה לֹו בְּחִלּוּמוֹ שֶׁלֹא יִהְיֶה לֹו בְּאֶפְשָׁרֵי לְהַעֲמִיד הַרְגֵל הַג' שֶׁל ג"ח בְּעוֹשָׁרוֹ כִּי בְּעוֹשָׁרוֹ נִתְבַטַּל בְּחִירָתוֹ כִּנ"ל וּמְמִילָא לֹא יֵאכַל לְעוֹה"ב כ"א אֶפְתוּרָא שֶׁל שְׁנֵי רַגְלִים וּלְכֹף בִּיקֵשׁ רַחֲמִים לְמַהֲדַר וּלְמַשְׁקַל וְלָזָה אֲמָרוּ גְדוֹל הַגִּס הָאֶחָרוֹן מִן הָרֵאשׁוֹן כִּי הִי זֶה נִחְשָׁב לֹו לְחִטָּא כְּמָה שֶׁבִיקֵשׁ רַחֲמִים לְהַפְנוֹךְ רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם עָלְיוֹ וְהִי לֹו לְהַאֲמִין כִּי כָּל מָה דְעֵבִיד הַקַּב"ה לְטַב עֵבִיד וְכִי מְוַכְרַח הוּא לְהִיּוֹת כְּפִי מָה שֶׁהוּא וּבִזְוָה יִתְפַּרֵּשׁ מֵאֲמָר' ז"ל בְּתַעֲנִית שֶׁם ר"א בֶן פְּדַת הָוֵי דְחִיקָא לִי שְׂעֵתָא טוֹבָא וְכו' עֵיילוּ רַבְּנָן לְשִׁילֵי בִי חֲזִינָהוּ דְקָא בְּכִי וְחִינָהּ וְכו' א"ל מ"ט בְּכִית וְחִיכִית א"ל דְהָוֵי יִתִּיב עֲמֵי הַקַּב"ה וְא"ל עַד מְתֵי אֲצַטְעַר בְּהָאֵי עֲלָמָא וְא"ל אֲלַעְזָר בְּנֵי נִיחָא לָךְ דְאֶחָרִיב עֲלָמָא וְנִהַר אֶבְרָ' וְאֶפְשָׁר דְמְכַרִּית בְּשְׂעֵתָא דְמַזוּנֵי וְעֵינֵי מְהַרְשָׁ"א שְׂהַכְנוּנָה לְהַפְנוֹךְ עוֹלְמוֹ שֶׁל ר"א וּלְבוֹרָאוֹ שְׁנִית אֲמַר קַמִי רַבּוֹן וְכו' א"ל דְחִי טְפִי אוֹ דְאֶחָרֵי א"ל דְחִיית א"ל א"ה לֹא בְּעֵינָא וְא"ל בְּהָאֵי אֲגָרָא דְלֹא בְּעִית יְהִיבָנָא לָךְ לְעֲלָמָא דְאֶתִי תְלִיסַר נְהָרֵי אֶפְרָסְמוּנָא דְמַעֲנָגוּ בְּהוּ וְהוּא תְמוּסָה הַרְבֵּה דְאֶטוּ א"א לֹו לְהַקַּב"ה לְשַׁדַּד הַמְזַל כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּאֶבְרָהָם ב' מָה דְשָׂאֵל דְחִי נְפִישִׁין אוֹ דְחִינָא מָה עֲנִין לְשָׂאֵלָה זֹו דְאֶטוּ מִשׁוּם שְׂיִהֵי שְׁנֵי דְחִי שְׂעָה אַחַת יוֹתֵר שׁוּב אֵין נִחְשָׁבִין יִתֵר שְׁנוֹתָיו אֶף אִם רַבִּים הֵנָּה.

בְּשָׂלְמָא אִם הִי שׁוֹאֵל עַל שְׁנַיִם שְׂיִחֵי אִם רַב הוּא אִם מְעַט נִיחָא וְלְדְכַרִּינוּ א"ש שְׂאֲמַר לֹו הַקַּב"ה לְהַחֲרִיב לְעֲלָמָא וְהוּא כְּמוֹ שְׂפִירָשׁ א"א ז' הַמְהַרְשָׁ"א דְהֵינּוּ עוֹלָם שְׁלוֹ. כְּלוֹמֵר כִּינּוּן שְׁלִפֵי טַבְּעָה שְׁנוֹלְדָתָ בּוֹ א"א לָךְ שְׂתַתְקִינִים בְּתוֹרְתָךְ אִם לֹא שְׂאֲשֻנָּה אֵת הַטַּבְּעָה שְׁנוֹלְדָתָ בּוֹ וְאִתָּן לָךְ טַבְּעָה אַחַר שְׂיִהֵי רֵאוּי שְׂתַתְקִינִים הַבְּחִירָה אֶף בְּעוֹשָׁר וְאֶפְשָׁר שְׂתַבְרָא בְּשְׂעֵתָא דְמַזוּנָא כְּלוֹמֵר מִי יוֹדֵעַ אִם יִגְמַר בְּחִירְתָךְ לְטוֹבָה כְּאֶשֶׁר נִגְמַר עַכְשָׁיו וְלָזָה שְׂאֵל לֹו דְחִי טְפִי אוֹ דְאֶתִינֵי כְּוֹנָתוֹ לֹא הִי מְחַמַּת שְׂלֹא יְכוֹל לְסַבּוֹל יְסוּרֵי עֲנִיּוֹת ח"ו כִּי אִישׁ כְּמוֹ רַאב"פ מְחַוֵּיב לְקַבֵּל הַכָּל בְּאֶהָבָה רַק הִי יֵרָא מְחַמַּת שְׂאֲמָרוּ שְׂלֵשָׁה דְבָרִים מְעַבְרִין אֵת הָאָדָם ע"ד קוֹנוֹ וְא' מְהֵן עֲנִיּוֹת וּלְכֹף הִי מְבַקֵּשׁ וּמְתַאֲנָה שְׂיִוְתֵר טוֹב שְׂיִנְתָן לֹו כַּחַ בְּחִירָה בְּעוֹשָׁר.

וְלָזָה כְּשֶׁאֲמַר לֹו הַקַּב"ה דְחִיית וּגְמִירֵי דָאִם עֲבָרוּ עַל אָדָם רוּב שְׁנוֹתָיו וְלֹא חִטָּא בְּטוֹחַ הוּא שְׂלֹא יִחְטָא וּכְבָר נִגְמַר בְּחִירָתוֹ לְטוֹבָה בְּעֲנִין הַהוּא וּלְכֹף א"ל לֹא בְּעֵינָא שְׂיִשְׂתַּנְהָה

טבעו ותתן לו פח בחירה חדשה ולזה נתן לו הקב"ה שכר ע"ז לפי שפטר ברצון הקב"ה וזה מאמר התנא עשה רצונו כרצונה כרצונו פלומר שמתעשה מה שרצונו של הקב"ה עליה תקבלו בשמחה פאלו הוא דבר שהוא ג"כ רצונה עליו ואם רצונו של הקב"ה עליה שתהי' עני תקבלו בשמחה פאלו היית עשיר שהי' נתמלא רצונה ואז הי' לה שמחה בנודאי כמו כן תקבל בשמחה בהיותה עני פינן שרצון הקב"ה הוא פה פדי שיעשה רצונו כרצונו כוונתו כי הבא לטהר מסייעין לו, ואם תרצה לקבל בשמחה רצון הקב"ה אז יעשה רצונה כרצונו פלומר שייסיע אותה שלא יהי' רצונה רק על מה שהיא רצונו ולפשוט"ל אין לתמונה על מה שנמצא לפעמים נותני צדקה ולא נתעשרו והפיתוב אמר עשר בשביל שתתעשר כי לפעמים הוא לטובתו כמו רחב"ד שהוצרך לבקש שיקחו ממנו העונש שלא יזיק לו.

ונהו שאמר הפיתוב והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיכלו שפתותיכם לומר די פלומר שהצדקה הוא סיבת העונש אם לא שהדבר הוא מזיק לכם עד שאם הי' גלוי לכם הענין והי' שואל אתכם היו צווחים בעצמם בפה מלא אין רצוננו בזה והיו מבקשים רחמים שלא ינתן לכם העונש כמו שביקש רחב"ד עד שהוצרך להעשות לו נס ולשקול ממנו טובתו.

ומה שאמר הקב"ה בחנוני נא בזה אם לא אפתח לכם ארובות השמים. והריקותי לכם ברכה וכו' לא דבר רק הוא נגד המשגיגים שהם יראו שכל מה שיהי' באפשרות שלא יהי' מזיק להם בנודאי יתן לו ונראה בזה פנונת המחלוקת של ר' חנינא ור' יוחנן שר"ת אמר מזל מחכים מזל מעשיר ור"י אומר אין מזל לישראל מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

כי באמת נקבע לו במקרה משא"כ בישראל המזל נקבע לו עפ"י השגחה אלהות שהמלאך מעמידו במזל הראוי לו בכדי שיתקיים הבחירה וגם אפשר שישתנה המזל עפ"י מעשיו, פשגלוי לפני הקב"ה שאין שינוי המזל מזיק להבחירה שפבר נתבטל ממנו פח היצר הרע מפל וכל כמו שאמר דוד ולבי חלל בקרבי ואפשר שזה פנונת התוס' במה שכתבו שע"י זכות גדול משתנה המזל והיינו פשגלוי לפניו ששוב לא יזיק לו שינוי המזל: עוד בגמ' דנדה שם מלאך הממונה על ההריון לילה שמו.

הפנונה ע"ד שאמרו במדרש ניקרא ה' לאור יום ולחשף קרא לילה ניקרא ה' לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים ולחשף קרא לילה זהו מעשיהם של רשעים הפנונה הוא ע"ד שאיתא במדרש כי יודע ה' דרף צדיקים ודרף רשעים תאבד בשעת בריאות עולם נמלא הקב"ה במלאכים אם לברוא את האדם ושאלו מה הי' מן האדם צדיקים או רשעים.

ואמר הקב"ה שיהיו צדיקים והעלים מהם שיהיו גם רשעים כי אלולי שאמר שיהיו רשעים לא הסכימו על בריאת האדם ולכך העלים מאתם רשעים וזהו כי יודע ה' דרף צדיקים ודרף רשעים תאבד העלים מאתם עכ"ל המדרש.

פבר תמה בזה היערות דבש דרוש ג' שיהי' הקב"ה משקר במלאכי מעלה ואין מעכב על ידו אם רצונו לברא יברא ומה זה דגילה במקצת והעלים במקצת ואין זה בגדר עצה

והמלכה ובפרט פי כָּבָר אָמְרוּ הָא דְנַמְלָךְ הַקַּב"ה בְּמִלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לֹא לְעֵצָה הוּא צָרִיף
רק ללמד ולהורות.

פְּשִׁיטָא שְׁעֵצָה פְּזוּ לֹא יִצְלִיחַ עֵי"ש שְׁמַתְרִין בְּתִירוּץ דְּחֻוק. ולפענ"ד נְרָאָה דְּהַפְנוּנָה הוּא
כּף דְּהַנְּה אָמְרוּ בִש"ס מְשָׁה מִן.

הַתוּרָה מְנִין שְׁנַאָמְר בְּשַׁגְּמ הוּא בְּשִׁר וְהַפְנוּנָה לְזָה פִי יָדוּעַ שְׁהַתוּרָה הִיא שְׁלִמָה בְּתַכְלִית
הַשְּׁלִימוּת א"א שְׁתַּנְּתוּן רַק עַל יְדֵי מִי שְׁהוּא שְׁלֵם בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוּת ע"ד שְׁבַעַל עֶקֶידָה
הִבִּיא קָצֶת שְׁהַכְרִיחוּ בְּזָה שְׁמִשָּׁה לֹא חָטָא עֵי"ש בִּפ' חַקֵּת.

וְלָזָה הַתוּרָה לֹא הִיְתָה יְכוּלָה לְהַנְּתוּן ע"י הָאָבוֹת כְּמִבְּנֹאֵר בִּפְיִיט שְׁבוּעוֹת לַפ"ז הִי אָפְשָׁר
שִׁינְעָלָה עַל הַדְּעַת שְׁפִינוּן שֶׁהִי הַדְּבָר תְּלוּי בְּבַחֲרִית אָדָם אֶחָד וְאָם הִי הַבְּחִירָה ח"ו קָצֶת
מְשָׁתָנָה בְּמִשָּׁה הִי תַּחַת אָפְשָׁרוּתוֹ שְׁיִתְּבַטֵּל נְתִינַת הַתוּרָה מִכָּל וְכָל וְזָה א"א לֹמַר כָּלֵל
דָּהָא בְּרִיאַת הָעוֹלָם תְּלוּי בְּנְתִינַת הַתוּרָה וְתִי לְזָה הוּא מ"ש בַּעַל עֶקֶידָה שֶׁעַר כ"ח שְׁאָף
שְׁהַכָּלֵל מִן־כָּרַח עַפ"י גְּזִירָה מ"מ הַכָּלֵל אֵינוֹ מִכְרִיחַ דְּבָרִים הַחֲלָקִים שְׁהַדְּבָרִים הַכּוֹלְלִים
אֵינָם מְכַרְחִים דְּבָרִים הַחֲלָקִים וְלָזָה אָף שְׁנָגְזוּר גְּזִירָה עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיוֹתָם גְּרָמִים בְּאַרְץ
לֹא לָהֶם מ"מ לֹא הִי פְרַעַה מִן־כָּרַח לְזָה ע"ש שְׁכַתֵּב כֵּן בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת וְלָזָה ע"כ פִּינוּן
שְׁהַתוּרָה מְנִיחָת לְהַנְּתוּן בְּאַרְץ גַּם הָאִישׁ מְשָׁה הִי מְנִיחָת לְהִיוֹת בְּאַרְץ אָף בְּחֲלָקִים
דְּהִינְנוּ בְּמִשָּׁה גּוֹפְלִי לֹא הִי הַדְּבָר מְנִיחָת וְהִי עוֹשֶׂה רַק בְּבַחֲרִיתוֹ וְלָזָה הַכְרִיחוּ בִש"ס
שַׁע"כ צ"ל מְרוֹמְזוּ שְׁמִן־כָּרַח הוּא שְׁיִהְיֵי מְשָׁה בְּעוֹלָם קוֹדָם הַנוֹיָתוֹ שְׁהִידִיעָה הִיְתָה
מִתְיָיֶבֶת אוֹתוֹ וְלָזָה אָמַר הָרַמְזוּ בְּשַׁגְּמ הוּא בְּשִׁר וְעַד"ז נְאָמַר מְרַדְּכִי וְהִמְן מִן הַתוּרָה מְנִין
פִי מִאַחַר שַׁע"י הִיְתָה קְבַלְת הַתוּרָה בְּרָצוֹן וְהוּא ע"כ הִי מְנִיחָת וְלָכֵף בְּקִשּׁוֹ רָמְזוּ עַל זֶה
וְעַד"ז נְאָמַר פִּי לֹא לְבַד שֶׁהִי מְשָׁה מוֹכְרַת כְּמוֹ כֵּן כָּל הַצְּדִיקִים שְׁנִמְצָאוּ וְשִׁימְצָאוּ בְּעֵלָם
הוּן מְנִיחָתִים הַכָּלֵל שְׁלָהֶם שְׁיִהְיֵי בְּעוֹלָם וְרָאנִי לָזָה שְׁהִי אָמְרוּ בִש"ס שְׁהָרָאָה הַקַּב"ה
לְאָדָם הָרַאשׁוֹן דּוֹר וְדוֹרְשׁוֹ דּוֹר וְדוֹרְשׁוֹ דּוֹר וְדוֹר וְדוֹר שְׁנִיחָתוֹ נְמָצָא וְשִׁימְצָא בְּכָל הַצְּדִיקִים
וְהַחֲכָמִים פִּי כָּל מַה שְׁמָרָאָה לְנִבְיָאִים הוּא מְחֻנְיֵבֶת נְמָצָא יֵשׁ הַפְּרֵשׁ גְּדוֹל בֵּין הַצְּדוֹקִים
לְהַרְשָׁעִים פִּי הַצְּדִיקִים עַכ"פ מְחֻנְיֵבִים בְּכָלֵל רַק הַחֲלָקִים אֵין הַדְּבָר מְחֻנְיֵב וְשׁוֹב
הַבְּחִירָה לְהִיוֹת צְדִיק אֵינוֹ קִשָּׂה כָּל כָּף הוֹאִיל וַיֵּשׁ בּוֹ קָצֶת חַיִּיב מְשַׁא"כ רִשְׁעִים לֹא
פִּיְרֵשׁ אוֹתוֹן כָּלֵל וְכָלֵל וְאֵין בּוֹ שׁוֹם חַיִּיב וְזָה פְּנוּנַת הַמְּדַרְשׁ וַיִּקְרָא ה' לְאוֹר יוֹם זֶהוּ
מַעַשֵׁיהֶם שְׁלֵ צְדִיקִים לֹמַר שְׁגִילָה וְחַיִּיב אוֹתוֹן בְּדְבָרִים לְמַעַן יִהְיֵי הַכָּלֵל שְׁלֵ צְדִיקִים
עַכ"פ מְחֻנְיֵב וְלַחֲשׂוֹף קָרָא לִילָה זֶהוּ מַעַשֵׁיהֶן שְׁלֵ רִשְׁעִים לֹמַר שְׁדְּבָר רִשְׁעִים כְּיִסָּה פְּלִילָה
לְמַעַן לֹא יִהְיֵי שׁוֹם צָד חַיִּיב בְּבַחֲרִיתוֹן לְרַע וְזֶהוּ ג"כ פְּנוּנַת הַמְּדַרְשׁ בְּשַׁעַת הַמְּלִכָּה עַם
הַמְּלָאָכִים בְּבְרִיאַת הָאָדָם שְׁאָמַר בְּפִירוּשׁ שְׁיִהְיֵי צְדִיקִים לְמַעַן הִיוֹת צְדִיקִים בְּחֻב
מְשַׁא"כ דְּבָר הַרְשָׁעִים הַעֲלִים כְּלוֹמַר שְׁלֹא גִזַּר עֲלֵיהֶן שׁוֹם חַיִּיב לְמַעַן לֹא יִהְיֵי שׁוֹם צָד
חַיִּיב בְּבַחֲרִיתוֹן לְרַע כ"א הִי גּוֹזֵר עַל חַיִּיב הַרְשָׁעִים לֹא הִי הָסְפָם בְּבְרִיאָה וְלָכֵף דְּרָף
רִשְׁעִים תְּאָבֵד כְּלוֹמַר הָעֲלִים וְלֹא רָצָה לִישָׂא אוֹתוֹן עַל שְׁפָתָיו וְלָזָה אָמְרוּ ג"כ מְלָאָךְ
הַמְּמוּנָה עַל הָרִיזוֹן לִילָה שָׁמוּ כְּלוֹמַר שְׁמִכּוֹסָה מְמַנּוּ כָּל הַדְּבָרִים לְכֵף צָרִיף לִימְלָךְ
בַּהֲקַב"ה שְׁיוֹשְׁפַע עַל הַמְּלָאָךְ שְׁפַע בְּאִיזָה עָנְיָן אָדָם יוֹלֵד שְׁיִהְיֵי רְאוּי לְקִיוֹם הַבְּחִירָה
כַּנ"ל: פְּרַשְׁתַּת מְצוּרַע.

זאת תהיה תורת המצורע. במדרש הה"ד מי האיש החפץ חיים מעשה ברוכל שהי' מחזיר בעיירות והי' מכריז ואמר מאן רוצה לזבון סמי דחיי שמע ר' ינאי א"ל תא סק להקא זבין לו א"ל לית את צריף לך ולא דכנותך אטרח עלי' סליק לגבין' הוציא לו ספר תהלים והראה לו פסוק ומי האיש החפץ חיים וכתוב בתרין' נצור לשונך מרע אמר ר' ינאי פל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע פרושו עד שבא רוכל זה והודיע לפיך משה מזהיר את ישראל זאת תהי' תורת המצורע המוציא שם רע.

והוא תמוה דמה חידוש לו הרוכל הלא לא הראה לו רק ספר תהלים והנראה בכוננתו כי רישא דקרא הי' קשה לו לר' ינאי שאמר לכו בנים שמעו לי שהי' לו לומר בואו בנים כיון שהוא קורא להם לבוא אצלו ובמעשה דרוכל נתיישב לו זה שדוד המלך ע"ה צוה לכל אדם להיות פרוכל זה לילך ולהכריז ברחבים ולקח כתב לכו בנים ותיבת שמעו נכתב בדגש בהמ"ם שהוא מבגן פוקד כמו לימד שפירושו למוד לאחרים כמו כן שמעו פלומר שישמיע לאחרים ולומר לכל יראת ה' אלמדכם ולהכריז ולומר מי האיש החפץ חיים ואף שזה הוא רק יראת העונש מ"מ מתוך שלא לשמה בא לשמה ותחלת היראה מתחיל מיראת העונש כמו שאמר הכתוב האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו וזה"ל א"ל הוא ה"א התימה פלומר אם עדיין לא השגתם יראת הרומת מאותי פלומר מצד רוממותי לא תיראו מ"מ אם מפני לא תחילו פלומר וכי מפעסי לא תחילו וחיל הוא יראת המחוקק הגוף מחמת יראת העונש ולזה אמר אשר שמתי חול גבול לי' ולא אמר אשר בראתי שמים וארץ כי כוננתו לומר שהוא פניני לצרות כמו כי גדול פי' שברך וכל אדם הצרות עומדין סביביו כי כסלא לאגנא כמו שאמרו בש"ס שמלאכי חבלה הן אלף מימינו ורובה משמאלו וכל הצרות מכונים בשם מלאכי חבלה כמו מלאך הוא לשון שליח והצרות הן מחבלין את האדם וכמו שהחול הוא מחיצה קטנה נגד גלי הים כן בכל אדם מחיצה קטנה נגדו ובין הצרות הראויין לבוא עליו ובחשבכם זה תהי' עכ"פ יראת העונש על פניכם ולזה אמר לא אתה צריף לזה ולא דכנותך אף שלימוד היראה צריף הכרזה אף לגדולי גדולים דאיהן ומרים נכשלו בלשון הרע אף מחמת שזה הוא יראת העונש שפיר אמר שאין זה לדכנותך שאתה צריף יראת הרומת וזהו שמסיים המדרש משה מזהירן לישראל זאת תהי' תורת המצורע תדע המוציא שם רע פלומר תדע שגפלינו אנחנו בני ישראל מפל אומות העולם שאנחנו כל מה שבא עלינו הוא רק בהשגחה פרטיות כמאמרם ז"ל אין אדם נוקף אצבעי מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה משא"כ אומות העולם הפל במקרה ובמזל אבל לישראל הפל בהשגחה ולזה אמר זאת תהי' תורת המצורע לומר שחולי הצרעת איני כמו שבשאר אומות שהולך אל הרופא משא"כ בישראל חליו הוא מצד התורה והטומאה והטהרה אינו אלא ע"פ הפהן והוא מצות שמיעת החכמים וזה רומז במה שאמר שהטומאה והטהרה בי' פהן שאין לסמוך על עצמו בשום דבר כי הסומך על עצמו נותן תמיד התנצלות ומבקש היתר על חטאיו ודומה לו תמיד שאינו חוטא: פרשת אחרי בקרבנתם לפני ה'.

אמרו במדרש אמר ר' אבא בר אבהו מפני מה נסמכה פ' מיתת מרים לאפר הפרה ללמד בשם שאפר הפרה מכפרת כף מיתת צדיקים מכפרת אמר ר' יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת לוחות אלא מלמד שהי' קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת הלוחות אמר ר"ח בר אבא בח' בניסן מתו בני אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביום הכפורים

אלא מלמד פלגים שיום הפפורים מכפר כה מיתתן של צדיקים מכפר ומנין שיום הפפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומנין שמיתתן של צדיקים מכפר דכתיב ויקברו עצמות שאול וכתוב ויעתר אלקים לארץ אחרי כן והוא תמוה א' למה נכנס ר' יודן בין הדברים כי הם מדברים מכפרת מיתת צדיקים והוא מדבר מקשיות מיתתן לפני הקב"ה.

ב' כמה פליגי ר' אבא ור' חייא בר אבא שכל אחד מביא מקרא אחר. לכן נראה כי הבינה לעתים פתב פי מהיותר נעלמות שבפעולות הקב"ה הוא מיתת צדיקים.

אמנם הענין שמיתת צדיקים מכפרין הטעם הוא דרש"י פי' שמשה אמר לאהרן יודע הייתי שיתקדש הבית במינדעיו של מקום שנאמר ונקדש בכבודי אל תקרי בכבודי אלא בכבודי וסבר הייתי או בי או כה עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממה והוא תמוה וכי משום בנין בהמ"ק יתקדש הקב"ה ע"י שימות צדיק גדול שבגדולים עד שהי' סבר על משה ואהרן שלא חטאו לזה נראה דהנה טבע החלק להתדבק בהכל עד שמי שיקדש ידו או רגלו בצנינה עומדים אותו במים קרים וזהו רפואתו.

והסיבה לזה כי החלקים הקרים המובלעים ברגלו רצים להתדבק בהכל שהוא במים הקרים כמו כן כשמתרבה השראת קדושה ע"י הבית המקדש אותו שהיו צדיקים גדולים ממילא נשמרו שהמה חלקו אלקי ממעל מתאוין להתדבק בהכל ולזה נאמר בבני אהרן בקרבתם לפני ה' וימתו.

הינצא מזה כי מחמת גודל השראת קדושה מתדבקין לפעמים הנשמות הקדושות בקדושה יתירה ומחמת זה בקרבתם לפני ה' וימתו. ובזה אתי שפיר מה שאמרו קשה סילוקן של צדיקים.

וגם הקב"ה שמח בבוא אליו נפש צדיק ובזה אתי שפיר כי כשהקב"ה מסלק נפש הצדיק שלא בזמנו מחמת עון הדור או עון עצמו הוא קשה לפני הקב"ה משא"כ כשנפש הצדיק בא אליו מחמת גודל תאנות הנפש מעצמו שהוא החלק להתדבק בהקב"ה שהוא הכל שמח בו וזהו שאמר הכתוב ונקדש בכבודי שהוא השכינה שזו אי אפשר להתקיים אלא בכבודי ולכך אמר משה סבור הייתי או בי או כה שאנחנו מהיותר ראשונים להתדבק בתוקף קדושת השכינה עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממה ובזה אתי שפיר ג"כ המדרש הנ"ל שר' אבא מדבר במיתת צדיקים שע"י עון הדור וכפרה זו היא נעלמת השגה שהצדיק ימות ע"י עון הדור ומיתת הצדיק יהי' סיבה לכפרת הדור וכמו שכתב הבינה לעתים ולכך סמכו לאפר פרה שהוא ג"כ נעלמת טעם השגתה וע"ז אמר ר' יודן להגדיל התמי' שקשה סילוקן של צדיקים נעם כל זה מכפרת ואין לה פלאי גדול מזה אבל ר' חייא בר אבא מדבר במיתת צדיקים שאינם מתים בעון הדור ולא בעון עצמו רק מגודל תאנות הנפש להתדבק בהקב"ה ומיתה כזו מכפרת להיותו יום שמחה ורצון לפני הקב"ה כמו שאמרו חז"ל הקב"ה שמח בבוא אליו נפש צדיק וקראוהו היולא וביום שהוא עת רצון לפני הקב"ה הוא מוחל עונות כפיכחול כמו שדרך לחלק מתנות ביום שמחת נשואין וכמו שיוה"כ עצמו של יום שהוא עת רצון לפני הקב"ה הוא מוחל עונות כה מיתת צדיקים שהוא עת רצון מכפר ולכך אמר מנין שיום הפפורים מכפר כלומר מנין שעצמו של יום פפור מכפר להיותו עת רצון שהרי פלוגתא היא בשבועות.

ואמר כי ביום הזה יכפר דמשמע שעצומו של יום מכפר ואמר אחר כך ומנין שמייתת צדיקים מכפר כלומר ומנין שיש יום מיתת צדיקים שהוא עת רצון לפני הקב"ה שהרי קשה סילוקן של צדיקים ולזה אמר שפצינו בשואל שנאמר ויעתר לו ה' שנתרצה ולכך אמר ר' אבא מיתת צדיקים ור' חניא אמר מיתתן של צדיקים שהמיתה באה מפח הצדיקים עצמן אמנם אף שמייתת צדיקים בעון הדור הוא נעלמת השגה פטעם כפרתה מ"מ יש ליתן טעם שהקב"ה תולה הסיבה של עון הדור במה שלא הוכיחם הצדיק: פרשת קדשים קדשים תהיו.

יכול פמוני ת"ל פי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם. והוא תמוה ויתנישב עם מה שכתב רש"י בפי' בקדושתך על הפסוק והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים וז"ל אטייל עמכם בגן עדן פאחד מכם יכול לא תיראו ממני ת"ל והייתי לכם לאלקים וזהו פוננת המדרש בכאן יכול פמוני כלומר יכול פאשר אקדש אתכם שתלכו עמי בשנה אם אני מקדש אתכם בקדושה רבה ולא תהי' נראתי על פניכם ת"ל פי קדוש אני כלומר אדברא תפירו עילוי קדושתי ביתר שאת ותהי' נראתי על פניכם ועוד יש לפרש ואקדים לשון המדרש התמוה.

וזה המדרש אר"י מאני של בשר נדם אתה למד אני של הקב"ה ומה אני של בשר נדם ע"י שאמר פרעה ליוסף אני פרעה זכה לכל הפבוד הזה לכשיבא אני של הקב"ה וכו' אני ראשון ואני אחרון על אחת כמה וכמה ע"ש והוא תמוה מאוד.

ונלפענ"ד לנישב דהנה ידוע דאין להקב"ה שם העצם רק שם הנו"ה ושם אהי' אבל שאר שמות של הקב"ה לפעמים נקראו המלאכים ג"כ בשם זה וגם אנשים פדכתיב ומשפטים) אלהים לא תקלל וכן קרא ליעקב אל וכיוצא בזה וזהו שאמר יכול פמוני היינו לענין השם בלבד שתקראו קדושים כמו שאני נקרא קדוש וזהו עדיין אינו מעלה; תירה כל כך דהא המלאכים ג"כ יש להן מעלה כזו שנקראו קדושים ואפשר שיהי' למלאכים מעלה תירה מישראל וגילה לנו התורה שישראל עתידין להיות במעלה יותר ממלאכים וזהו שאמר קדוש אני ה' קדושתי למעלה מקדושתכם כלומר רק קדושתי לבד יהי' יותר מקדושתכם וקדושתכם תהי' יותר מהכל ואפי' ממלאכי השרת וזהו שאמר מאני של פרעה נלמד וכו' הפנונה כמו שאמר למעלה נלמד מפרעה הרשע שנאמר אתה תהי' על ביתי יכול פמוני ת"ל רק הפסא אגדל ממך.

הפנונה ג"כ ע"ז דאלו לא הי' אומר רק אתה תהי' על ביתי לא הי' במשמע. רק שהי' מושל ושלט כשאר מושלים ושלטים שהי' לו ולזה אמר רק הפסא אגדל ממך משמע שהי' יוסף למעלה מכל המושלים וזהו שלומד מאני שב פרעה ובלעדיה וכו' היינו שלא יהי' חשוב ממך רק אני פרעה וכל, השאר שרים ומושלים יהיו תחתיה ומזה אנו לומדים במה שאמר פי קדוש אני ה' שהפנונה ע"ש קדושת השם יהי' למעלה מקדושת ישראל וכל הקדושים יהיו תחתינו ומה שאמר המדרש אני פרעה יכול פמוני ת"ל אני פרעה וכו' פי' אלו לא נאמר אני פרעה רק אתה תהי' על ביתי לבד הוי אמינא פמוני כמש"ל שיהי' מושל פמוני שכל מושל אשר מושל על אחר יש לו שם מושל ושם מושל הוא משותף בין לגדול ולקטן.

ולזה מסיים הק"ו ומה אני של בשר ודם כמה שאמר ליוסף אני פרעה זכה לכל הכבוד הזה והי' למעלה מפל השמים והי' לו כבוד שאין פיוצא בו שפמעט שכל המלוכה שלו ק"ו בנו של ק"ו שפשהבטיח הקב"ה בלשון אני דהיינו שהוא בעצמו יהי' רק למעלה מישראל עד שמלאכי השרת שואלים אי מקום כבודו היאך אפשר לשער הכבוד הזה: ואהבת לרעה כמוה.

בפ"ב דשבת אמרינו מעשה באחד שבא לשמאי הזקן וא"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה בעוד שאני עומד על רגל אחד דחפו באמת הבננו שבנידו. בא לפני הלל.

א"ל דעלך סני לחברך לא תעביד. זהו כל התורה כולה ואידך פירושא זיל גמור והוא תמוה דהיאך יהי' כל התורה כולה פלו, בזה.

ולכן נראה שמה שדחפו במאי באחת הבנין רימוז לו פשם שא"א לבנו לחבר אחד לחבירו רק באופן שיהי' שונים בכל אופן בקו המשקולת וכיון שאין אתה רוצה להיות שנה ממש לי א"א לקבלך ולזה בגר הראשון שאינו מאמין בתורה שבע"פ.

גערו בניפה ולא דחפו באמת הבנין משא"כ בגר שרצה לקבל כל התורה ולא רצה להיות שנה מפל וכל ורימוז לו באמת הבנין שא"א להתחבר עד שיהי' שנה לגמרי, משא"כ הגר שלא רצה לקבל תורה שבע"פ מהפך כל התורה על פיה ולכן גערו בניפה וכוננת הגר כמה שאמר שתלמדני כל התורה כולה בעוד שאני עומד על רגל אחד כי הרמב"ם כתב כי רגל הוא שם המושאל לסיבה כמו ולרגל הילדים ולרגל המלאכה.

וזהו שאמר לו הגר על מנת שתלמדני כל התורה שאני עומד על רגל אחד היינו שיעמיד לי כל התורה על סיבה אחת וטעם אחת שיהי' לו על כל התורה סיבה אחת לאיזה טעם וסיבה משמש תורתנו ואמר לו הלל סבה של כל התורה היא המצות שבין אדם למקום הוא שיהי' טוב לה והמצות שבין אדם לחבירו זהא שלא להרע לחבירו וזה שאמר לו שסיבת כל התורה הוא דעלך סני וכו' כי מצינו הרבה פעמים שייחסר וא"ו החיבור כמו וכפר אדמתו עמו שמשפטו אדמתו ועמו והרבה פיוצא בזה וזה פנונתו ג"כ פאלו אמר סיבת כל התורה הוא דעלך סני ולחברך לא תעבד פלומר שסיבת התורה הוא לעשות שלא יהי' רע לו ולחבירו ואידך פירושא זיל גמור: פרשת אמור.

אלה מועדי ה'. ונראה ליתן טעם על מה דאמר רחמנא שפסח יהי' שבועה ימים וביום הראשון וביום השביעי והי' חג.

ועצרת יהי' רק יום אחד וחסג הסוכות רק יום אחד ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והימים שבאמצע פסח וסוכות הם חוה"מ ומותר במקצת מלאכה ואסור במקצת מלאכה. ונראה הטעם דהנה ידוע בפסח הוא יציאת מצרים שבו הי' חירות הגופות מעבדות ועצרת הוא גתיבת התורה וסוכות הוא זכר לענני הכבוד שהקיפן הקב"ה ולזה בפסח שהוא זכרון לפירות הגוף.

ובעונינו נתבטל החירות והגלה אותנו ועתיד לגאלנו להשיב לחירות. וידוע שכל שבפה הוא סימן להקיר שלם ולזה עושין יום ראשון ושביעי חג והאמצעים אינם חג להורות אף שיש שמחה להחירות יחזור ויתבטל ואמר ההיקף שלם יחזור ויהי' עוד חג.

ומבואר בספר יוסף לקח על מגילת אסתר שבשעת יציאת מצרים נתבטל מישראל שם עבדות לעולם שבמצרים הי' עלינו שם עבדות שהיינו עבדים בחומר ובלבנים ובשעת גאולת מצרים הי' מחסד הקב"ה שנתבטל מעלינו שם עבדים.

שלא יקרא עלינו שום שם עבדות לעולם רק שם משועבדים. ולזה הימים האמצעים המורה על ביטול החירות מ"מ צריכין לנהוג בהם קצת יו"ט מפני שעכ"פ נגאלנו משם עבדים וצריכין לעשות זכר קצת לעשות קצת יו"ט לזכר תסד שעשה הקב"ה עמנו שביטל מאתנו שם עבדים ועצרת שהוא על נתינת התורה אשר כרת ברית אתנו שלא ימושו מפנינו ומפי זרעינו עד עולם ולקח אינו אלא יום אחד.

וחג הסוכות אשר הוא זכר לענני הכבוד שג"כ נתבטל בעוננו ולקח יום ראשון חב ושבעה ימים אינם חג וכיון שמ"מ מקיף אותנו השגחת והשפעת השי"ת שמשיגת עלינו כמשגיח מן החלונות וכמציץ מן התרכים ולקח צריכין לנהוג באותן ימים קצת יו"ט ומה שעתידי לשוב עלינו הקוף ענני כבוד לא ידמה כלל לאותן הראשונים כדכתיב (ירמ' ל"א) ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבותם וגו'.

ולזה שמיני רגל בפני עצמו כיון שלא ידמה להראשונים ועפ"ז נראה לי לפרש במה שאמר במדרש וברש"י עצרת הוא עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לקח וכו' ימים כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם שהוא תמוה דלמה לא עשה כן בחג הפסח ולפי הנ"ל נראה ליישב שבעולם הבא יזכר החומר עד שיתהפך לרוחני.

וכיון שבימות המשיח יהיו כולם צדיקים הי' ראוי שיזכר תיקוף ויזכו תיקוף לעולם הבא רק מרוב חיבתו של ישראל מחמת שסבלו יסורי החומר רצה השי"ת שיתענגו גם כן בחומר וכיון שעצרת הוא ג"כ מרמז לגאולה עתידה אשר הוא קודם עוה"ב ולזה קורא אותו עצרת שעוצר אותם עוד בחומרם כדי שיתענגו בחומרם ולקח צנה להביא שבעה פרים שהוא מרמז על פליון האומות עובדי עכו"ם שיהי' אז שהפרים מתמעטין והולכין להורות על פליון האומות ועיי"ש ברש"י סוף פ' פנחס וז"ל במדרש למדה תורה דרף ארץ שמי שיש לו אכסנאי יום ראשון יאכילנו פטומות למחר דגים למחר בשר בהמה למחר קטניות למחר פוחת והולך כפרי החג והפנונה שבשעה שיתחיל לקרב את ישראל יתחיל בפעם אחת לכלות הרבה מהם להראות חיבתו כדרך שמראה חיבה בהכנסת אורח ואח"כ מתמעט והולך עד שיתמעט ויכלו כלם: בסופות תשובו שבעת ימים.

בש"ס ופ"ק דע"ז אמרינן אומות העולם אומרים לנו מראש ונעשינה וכו' אעפ"כ מצוה אחת יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה מיד כל אחד ואחד עושה סוכתו בראש הגג והקב"ה מקדיח עליהם חמה בתקופת תמוז ומיד כאו"א מבעטבסוכתו ויוצא ובביאור הדברים נראה כי הטעם של סוכה שהיא ב' דפנות וג' אפי' טפח פי ד' מספים יש רעש אש ערפל נוגה.

ומשה לא הי' נגש רק עד הערפל כדכתיב ומשה נגש אל הערפל כמבואר באלשיך (חבקוק ג') ולא הי' למשה רק הגשה בשלישית. וסוכה רמז לענני הכבוד פיזוע ולקח עושין ב' שלימות והג' רק משהו לרמז פי א"א להגיע רק משהו להשלישית אפי' למשה

ולזה פנון הש"ס פי ישראל בעת שהקב"ה משפיע עליהן ההשגה מסתירין פניהם פדכתיב וינסתר משה פניו וכמו שהאר"י הרמב"ם בזה (במ"נ ח"א) מה שאין פן האומות ולזה אמר שהקב"ה מוציא חמה מנרתיקה פי' שישפע ההשגה הגדולה וישראל פשפאין להשיג עושין מסכים גדולים פי' יראים לצאת חוץ מגדרם כמ"ש חז"ל משה מחיצה לעצמו אהרן מחיצה לעצמו ישראל מחיצה לעצמן משא"כ האומות עושה סנפתו בראש גגו פלומר שאין עושין מחיצה לעצמן ובוועטין ויוצאין חוצה: תרועה מקרא קודש.

בש"ם (ר"ה דף ל"ד) איתא אתמן רבה בר אבון תשר"ת תש"ת תר"ת משנה ספק. אי גנוחי גנח או ילולי או תרנונייהו.

ולכאורה קשה הדבר לומר פן שהיו מסנפקין בדבר שהו' נוהג בכל שנה שלא ידעו היאך נהגו בשנים שעברו. וגם דברי הירושלמי שהביאו התוס' בר"ה דף ט"ו בד"ה פדי לערבב השטן תמוה.

ליישוב נראה דהנה הטעם במצות שופר הוא מטעם שכתב הרמב"ן דכשהנביאים רוצים לעשות דבר שיהיה מתקיים היו עושים פועל דמיון כמו בירמ' שאמר לו הקב"ה שינרן אבן לפרת ויאמר פכה תישקע מלך בכל וכן חז' תרועה לארם עיי"ש בפ' לך בסופו וזה הטעם בכל המצות שלנו פשאנו צריכין לעורר אינה דבר מלמעלה אנו צריכין לעשות פועל דמיון למטה בדברים גשמיים ולכך עושין פשוטה לפני התרועה ופשוטה לאחרי פדי לעורר שיהי' ג"כ למעלה פה.

שיתרבה החסד על הדין פי התרועה שהוא הגנוחי או הילולי ולהתקיעה שהוא סימן לחסד ושמחה פענן שנאמר וכיום שמחתכם ובמועדיכם ותקעתם הזכיר הכתוב על השמחה התקיעה ועל הצר הצורך אתכם כתוב ונהרעותם בחצוצרות ובתקיעתינו אנו מעוררים שיתהפך התרועה שהוא מדת הדין לתקיעה שהוא מדת הרחמים והשמחה מחמת שיתרבה החסד על הדין.

והנה התרועה שהוא היללה הוא נגד מדת הדין הקשה שיללה הוא על המת והגנוחי שהוא מדת הדין הרפה הוא נגד הדין של הצדיקים והגנוחי והיללה ביחד הוא נגד הבינונים שהן עומדין בר"ה בספק ילולי.

וספק גנוחי שהן תלויין ועומדין ולזה שפיר אמר רבה בר אבון שמשום ספק עושין תשר"ת תר"ת תש"ת שאין אנו יודעין איזה דין יש עלינו אם דין של צדיקים ואז התרועה הוא גנוחי אם דין של בינונים והוא תשר"ת ואם דין של רשעים והוא תר"ת ולכן עושין תשר"ת תחלה שלעולם יחזיק אדם עצמו פבינוני וזהו ג"כ מ"ש התוס' ובר"ה (ט"ז) כד שמע שופרא זימנא חזא בהיל ולא בהיל וכד שמע תנין אמר זהו ונדאי שופרא דיתקע בשופר גדול ומטי זימנא למתבלע ומתערבב וכו' והוא תמוה דמהיכי תיתי יתבהל בפעם שני יותר מפעם הראשון ולפמ"ש א"ש דכשאנו תוקעין בשופר מעוררין המדה שנקרא שופר למעלה וכד שמע השמן קול תנין פלומר פשמעורר השופר של מעלה אז נדאי בהיל ולזה תקנו רבנן ג"כ תקיעות דמעומד שבשעת תפלה נעשה ג"כ פועל דמיון להתפלל ע"ז שיהפך הדין לרחמים ובתפלה פועלין הרבה ואולי מחמת תפילתנו תעורר השופר של מעלה ויתערבב השטן שלא יהי' יכול לקטרג בתפלה ולהכי אין חיוב

לתקוע בתפלה רק תשר"ת שלעולם יחזיק אדם את עצמו כבינוני כיון שפבר יצא ידי חובתו: פרשת בהר.

שש שנים תזרע וגו'. בש"ס (סנהדרין ל"ט) אמר לי' האי מינא לר' אבהו אלהכון גחכון הוא דא"ל ליחזקאל שכב על צדך השמאלי וכתוב ונשכבת על צדך הימני אדהכי והכי אתי האי תלמודא א"ל מאי טעמא דשביעתא א"ל השתא אמינא לכו מילתא דשנוני' לתרנוניכו אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע פדי שתדעו שהארץ שלי והם לא עשו פן אלא חטאו וגלו וכו' אם רחמן מלא רחמים הוא מניסר את הגדולים אף הקב"ה מניסר את יחזקאל והקשה המהרש"א דמאי קאמר להו דשנוני' לתרנוניכו דמה שהשיב למין במנהגו של עולם במה תלה הדבר בשמיטה שהשיב לתלמיד.

ועוד הא מפרש בקרא אשר תשכב עליו תשא את עונם ונשיאות עון בית ישראל. ומה הוסיף לו ר"א במשל במנהג של עולם.

ונראה לפרש דקונשית המין הנה כיון דכתיב (יחזקאל ד') תשא את עונם ואני נתתי לה את שני עונם למספר ימים שלש מאות ותשעים יום ונשאת עון ב"י וגו' ונשכבת על צדך הימני ונשאת עון בית יהודה ארבעים יום יום לשנה יום לשנה נתתו לה ועני' רש"י שחושב כל השנים שהיו בא"י מספר אותן השנים הי' יחזקאל שוכב.

ונה לכאורה תמוה מאוד כיון דהם לא גלו רק בעון שמטות ובשאר שני השמיטה אין כאן חטא ושנת השמיטה לא הנה רק שבעים. וכנגדן הו' גלות בכל וא"כ גם יחזקאל לא הנה צריך לסבול רק שבעים יום ועל אותן ימים היתירין על שבעים אמר אלהכון גחכון הוא כמו שפרש"י דמשחק בנביאיו שאמר לו יום לשנה וצנה לו לסבול נגד כל השנים שהיו בא"י ולפ"ז שפיר קאמר להו ר"א אימא לכו מילתא דשנוני' לתרנוניכו דהתלמיד שאלמ"ט דשביעתא וע"ז השיב אמר הב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע דלכאורה נראה דהאי זרעו שש הוא שפת יתר דזריעה אינו בכלל המצנה אף באמת הדבר פשוט דזרעו שש ג"כ בכלל המצנה הוא פדכתיב שש שנים תזרע שדך.

והוא כיון דטעמא דשביעתא פדי שתדעו שהארץ שלי ובמה שמוכרין שנה אתת ואין זורעין בו ליפא הפירא דהארץ הוא של הקב"ה דהא אדנבא דרף אנשים להוביר אפי' פחות מז' שנים ולזה אמר רחמנא שש שנים תזרע והשמיטו שבע.

כיון שדך בני אדם לזרוע שנה ולהוביר שנה כמ"ש בכבא בתרא דמוכרי באגי ואם אינו מוכרין מפסידין הארץ מפל וכל. אמנם זה הוא בח"ל פשעולם נוהג עפ"י דרף הטבע אבל בא"י שהכתוב נאמר עליו עיני ה' אלהיה מראשית ועד אחרית שנה ואין הארץ מתנהגת בדרף הטבע רק בהשגחת השי"ת ואם יזפו ישראל הארץ תתן יבולה ועץ השדה יתן פריו ואם ח"ו יחטאו פתיב והאדמה לא תתן את יבולה וזהו שצנה הקב"ה שש תזרע שדך.

ולא תבורו שנה אחר שנה כמנהג העולם רק השמיטו בשביעית מפני שהוא קודש משום דכל שביעי קודש הוא כמו שבת בראשית והקב"ה הוא המוציא פירות בא"י ולא הטבע והכתיב מנוחה לעצמו בשביעית כמו בשבת בראשית ובזריעת שש רצופים ובהשמיטת שביעית יבונר לישראל שהארץ של הקב"ה וע"ז מסיים והם לא עשו כף אלא חטאו

וגלי פ'י שלא האמינו בהשגחת השי"ת והובירו שנה א שנה וכשהג' ובנודאי מגיע זמן זריעה בשביעית זרעו פי לא האמינו בו לא הבירו כולם בשנה אחת רק בשנה שנה זרע זה הוביר והעולם נידון אחר רובו נמצא שחטאו ישראל כל השנים שהיו בא"י מה שהבירו שנה אחר שנה מחמת חוסר האמונה שהי' בהם ולכך הוצרך יחזקאל לסבול מספר ימים נגד כל השנים שהיו בא"י כיון שהי' בכל שנה חטא חוסר אמונה בא"י אמנם מה שחטאו בזרוע בשביעית זה חטא יותר גדול שחיללו את הקודש דחילול שביעית כמו חילול שבת לכך הי' גלות לכל ישראל שבעים שנה וחטא של חוסר אמונה שהי' בכל שנה סבל יחזקאל יום לשנה.

ובזה מיושב הפל: שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'. ופרש"י שבת לשם ה' כמ"ש בשבת בראשית ונראה בכוננתו דכמו בשבת בראשית כתיב בפסל ויכל אלהים ביום השביעי וגו' וישבת ביום השביעי ועי' במש"ל בפ' בראשית פי וישבת מורה על אלה השביעי שפולו שבת פי אז ישבות הפל כמ"ש ישע'י ונגולו כספר השמים ולזה כתב מפל מלאכתו היינו השמים והארץ והינו שיתפד כולם לרוחניים וע"ז נאמר גם כן פאן שבת לה' היינו שגם הארץ ינדפד עד שלא יצטרף לזרוע ולבצור פי עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות והינו שתוציא מאכל הרוחני הראוי לאדם: ונתנה הארץ יבולה וכו' וכי תאמר, מה נאכל וכו'.

פי' שמבטיח התורה שאפילו בשביעית שלא נזרע מ"מ הארץ יתן פרי וממילא לא הי' צריך השנה הששית ברכה רק בשביל ששמה יאמרו מקצתן שלא יהיה להם בטחון כ"כ על הברכה של השנה השביעית ועלה בלבם מורה בפחד ולכך אתן את ברכתי לשנה הג' לעשות בשנה הששית תבואה על שלש שנים ולשון פי משמש בלשון שמה לפעמים וזהו פוננת הפתוב וכי תאמרו פלומר שמה תאמרו וכו' ולכך וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וגו': פרשת בחקתי.

אם בחקתי תלכו. פמדרש הה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותי חשבתי ברכות מאלה עד תיו וקללות מי' ועד ה' ולא עוד אלא שהן הפוכות לומר שאם תשובו הופד להן הקללות לברכות ותמהו המפרשים ע"ז.

ונראה לפרש דהנה באמת קשה הא מדה טובה מרובה ממדת פנרעניות ולמה בברכות וקללות הברכות מועטים הנה והקללות ברובי המה. והטעם לזה פי כל זה הפל לחסד פי כשהישראל עושין רצונו של מקום ובאין לטהר אפי' אם הן פותחין רק כמלא מחט סדקית הקב"ה פותח להן כפתחו של אולם.

ומדלג אותן על החרים ומקפץ אותן על הגבעות וברגע אחד מגביה אותן משפל מצבם לרום רקיע פענין שנאמר במשה הר נבו שנים עשר מעלית הי' ופסען משה בפסיעה אחת והפנונה שהי' שנים עשר מדרגות ובללן אותן בעזר השי"ת בהשגה אחת וזהו רומז פאן בברכות מא' ועד תיו והינו שאף שראין אותן במעשה ראשונה ברגע אחד מגביה אותן הקב"ה למעלה שאין מעלה הימנה יותר והנה המעלה הגבוה שבגבוהים שאין למעלה הימנה מכנה אותן בשם תי"ו וכשם שהתיו היא אחרונה שבאותיות שאין אחריה אות כן הישראל כשיבואו לטהר מעליו אותן שאין למעלה הימנה.

משא"כ בקללות שהן לעונש הוא להיפך שמענישין אותן מעט מעט הקל הקל תחלה וכשאנו שומע מחזירין עליו בעונש אולי ישוב ויכפא. וזהו הטעם שבקללות שבפ' תבא נאמר הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה והכל בכפל.

ובברכה נאמר רק למעלה וגו' ולא נאמר רק פעם אחד והוא הדבר אשר דברנו כי ישראל. פשהו עולין עולין עד לרקיע למעלה שאין למעלה הימנו בפעם א' ולא מעט מעט, וכן העפוי"ם פשבא עליהם העונש בפעם א' ונשליכין בפעם א' מאיגרא רמא לבירא עמיקתא למטה שאין מטה הימנה משא"כ העונש לישראל בא לאט לאט הקל הקל תחלה לכה נאמר בעונש של ישראל מטה מטה היינו שמענישין אותו בהדרגה.

ולעולם לא באין ח"ו למדרגה התחתונה של שאול. משא"כ עונש העפוי"ם בא בב"א פשנתמלא סאתן למדרגה התחתונה של שאול שאין למטה הימנו וכן ישראל בברכתן מתרוממים בבת אחת למדרגה שאין מדרגה למעלה הימנה לכה נאמר בטובתן של ישראל רק פעם אחת למעלה ולא בכפל שמורה לאט לאט משא"כ בעונשין של ישראל אומר בכפל מטה מטה.

וכן בברכתן של האומות שפא לאט לאט נאמר מעלה מעלה וזה שאמר שהקללות הן מי ועד ה' לומר שאין פלין בסוף האותיות שח"ו אין באין העונשין שיהי' פלין עד סופן ויבוא העונשין עד תכליתן ורימזו בזה שאמרו מי' ועד ה' כי ידוע שהיו"ד מורה על רחמים והה"א על דין ורימז בזה שהיסורין מתחילין ברחמים וכשאין שפין גומרין בדין נאפי' אחר שהם באים בדין שהה"א רומזת עליהן מ"מ מועיל תשובה ורימז בהא פהדרש שדרשו בפ' כל כתבי שלכך הה"א פתוחה לומר שכל מי שרוצה לכנוס יכנס ובענין שאמר דוד.

תשב אנוש עד דפא ותאמר שובו בני אדם כי כל תכלית העונשין לישראל הוא רק בשביל תשובה ואמר ולא עוד וכו' הופך להם הקללות לברכות. הפנונה לומר שאין מדת הקב"ה פמדת בשור נדם כי מדת בשור נדם אם הפרה פי המלך והענישו ודאי אף פשנתרצה לו המלך ומתפייס מ"מ אינו מטיב לו אח"כ בעד העונש שעשה לו פיון שפדין הענישו רק פשנתברר למלך שהעונשים הן בחנם שבשקר העלילו עליו אז נותן לו שכר חליפי העונש שהענישו בחנם משא"כ הקב"ה אפי' אחר שהעונש הי' פדין פשעושה אחר כך תשובה מאהבה אז העונות נעשה פנכיות וכאלו לא חטא למפרע דמי ונחשב כאלו היה כל העונשין בחנם וממילא מגיע לו שכר חלה העונשין ובענין שפכת באיוב וה' בירך את אחרית איוב וזהו שאמרו פיון שהעונות נעשו פנכיות ממילא הופך להם הקללות לברכות פלומר שנותן על העונש שכר דחשוב לו כאלו הלקהו בחנם וזה הפנונה במה שאמרו זדונות נעשו פנכיות פיון שא"א להתפטר רק בתשובה דהיינו יסורין במשקל העונות ובעד כל היסורים נותנים לו שכר אח"כ נמצא פפי מספר העונות שעשה כ"כ שכר מקבל פיון שע"כ כל כך יסורין סבל.

וזהו ג"כ פנונת הש"ס גדולה תשובה שאפי' יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם פולו שהוא תמוה. ועיי' מהרש"א שדחק עצמו ולפי הנ"ל א"ש דהנה פשישראל א' חוטא נתפסין הכל מטעם ערבות שהוא מטעם מצנת הוכח תוכיח.

וא"ת מה בָּכָה שָׁזָה שְׁעֵבֶר עֲבִירָה עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה עַל חֲטָאוֹ בְּמֵה יִתְּכַפְּרוּ כָּל הָעוֹלָם שְׁעֵבֶרוּ עַל מִצְוֹת הַוְּכֹחַ תּוֹכִיחַ וְהֵן מְחַוְּיָבִין לְקַבֵּל עוֹנוֹשָׁם וְלָזָה אָמַר גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה שְׁאַפְּנִי יְחִיד שְׁעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה מוֹחֲלִין לוֹ וּלְכָל הָעוֹלָם כְּלוּל בְּכָלֵל.

פ"י עַל חֲטָא זֶה בְּעֲצָמוֹ וְהַטַּעַם דְּאַחַר הַתְּשׁוּבָה מְחַשְׁבּוֹ הַקַּב"ה כְּנֹעֵקֶר לְמַפְרַע וְכֵאלוֹ לֹא עֲשֵׂה זֶה שׁוּם חֲטָא כָּלֵל. וְחֲטָא זֶה שׁוּב לֹא יִזְכָּר עוֹד וְכֵאלוֹ לֹא נַעֲשֵׂה מֵעוֹלָם וְנִתְּכַפֵּר לְכָל הָעוֹלָם וְכַעֲנִין שְׁאַמְרוּ בְּנִדְרִים גַּבִּי מִי שְׁנֹדֵר וְשָׁמַע חֲבִירוֹ וְאָמַר אֲנִי אִם הַיְתָר הִרְאִישׁוֹן הַיְתָרוֹ כְּלוּל מֵטַעַם דְּכִיּוֹן שְׁנֹעֵקֶר הַדְּבָר לְמַפְרַע דְּהַנּוֹדֵר הַיְתָרוֹ כְּלוּל שְׁהִי תְּלוּיָן בּוֹ.

וְהֵכָא גַּמִּי דְּכֹוֹתִי שְׁכֹוֹלֵן תְּלוּיָן בְּעוֹן חֲטָא וְכַשְׁנִתְּכַפֵּר הוּא נִתְּכַפְּרוּ כְּלוּלֵן: וְזַכְרִיתִי אֵת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְגו' וְאֵף אֵת בְּרִיתִי יִצְחָק וְגו'. בְּרַש"י לְמָה נִמְנָו אַחֲוֹרָנִית כְּלוּמַר כְּדַאי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכָה וְאִם אִינוּ כְּדַאי וְכו' וְהוּא תְּמוּהָ דְּהָא יַעֲקֹב הוּא בְּחוּר שְׁבָאָבוֹת וְגַם אִין שְׁיִיכּוֹת לֹמַר וְאִם אִינוּ כְּדַאי.

וְנִרְאָה שְׁהַכְּנוּנָה הִיא עַל דְּרָף שְׁפִרְש"י ב'פ' כִּי תִשָּׂא אִם נִתְּחַיֵּיבּוּ שְׁרִיפָה הָרִי אַבְרָהָם שְׁהוֹשִׁילָהּ לְכַבְּשׁוֹן הָאֵשׁ וְאִם הָרַג הָרִי יִצְחָק שְׁפִשֵׁט צַנּוּאָרוֹ וְאִם גְּלוּת הָרִי יַעֲקֹב וְלָזָה מִתְּחִיל מְחִיב גְּלוּת הַקָּל וְעַל זֶה מְזַכֵּיר יַעֲקֹב וְנִגְדַּד הָרַג שְׁהוּא קַל מְשֻׁרִיפָה מְזַכֵּיר יִצְחָק.

וְנִגְדַּד שְׁרִיפָה שְׁהוּא הַמּוֹרָה מְזַכֵּיר אַבְרָהָם. וְלָזָה נִמְנָו אַחֲוֹרָנִית שְׁמִתְּחִיל בְּהַקָּל תְּחִלָּה וְשְׁרִיפָה לֹמַר אִינוּ כְּדַאי לְהַצִּיל מֵעוֹנֶשׁ הָרַג שְׁנִתְּחַיֵּיבּוּ וְכֵן אַבְרָהָם וְכו': וְאֵף אֵת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּיר וְגו'.

בְּשִׁבְתָּ (פ' ר"ע) אֲמַרִינָן אָמַר ר' שְׁמוּאֵל בְּרַ נְחֻמַּי אָמַר ר' יוֹנָתָן מַה דְּכָתִיב כִּי אִתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יִדְעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרִינּוּ אִתָּה ה' גּוֹאֲלֵינוּ וְגו'. (פ"י שְׁהִי קִשָּׂה לוֹ דְּמִקְוֶדָם אָמַר כִּי אִתָּה אָבִינוּ וְלֹא הַזְכִּיר ה' וְלִבְסוּף אָמַר ה' גּוֹאֲלֵינוּ.

וְעוֹד דְּאַבְרָהָם לֹא יִדְעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרִינּוּ אִין לוֹ פִּירוּשׁ). לְעֵתִיד לְבֹא אֹמַר לוֹ הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם בְּנִיָּה חֲטָאוּ אֲנִי לְפָנָיו רַב־ש"ע יִמְחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמֵךְ אָמַר אֵימָא לִיהַ לְיַעֲקֹב דְּהָוִי לִי צַעַר גִּידוּל בְּנִים אֲפִשֵׁר דְּבַעֲי רַחֲמֵי עֲלֵיהּוּ.

א"ל בְּנִיָּה חֲטָאוּ וְאָמַר לְפָנָיו רַב־ש"ע יִמְחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמֵךְ. אָמַר לֹא בְּסָבִי טַעֲמָא וְלֹא בְּדַרְדְּקֵי עֲצָה א"ל לְיִצְחָק בְּנִיָּה חֲטָאוּ אֲמַר לְפָנָיו רַב־ש"ע בְּנִי וְלֹא בְּנִיָּה בְּשַׁעֲהָ שְׁהַקְדִּימוּ לְפָנֵיהָ נַעֲשֵׂה לְנַשְׁמָע קְרִאתָ לְהֵם בְּנֵי בְּכוֹרֵי עַכְשָׁיו בְּנֵי וְלֹא בְּנִיָּה.

וְעוֹד כְּמָה חֲטָאוּ כְּמָה שְׁנוֹתָיו שָׁל אָדָם שְׁבַעִים שָׁנָה דַּל עֲשָׂרִים דְּלֹא עֲנִישִׁית עֲלֵיהּוּ פָּשׁוּ לְהֵם חֲמִשִּׁים דַּל כ"ה דְּלִילְתָא פָּשׁוּ לְהוּ כ"ה דַּל תְּרַתֵּי סְרִי וּפְלִגָּא דְּצִלוּיֵי וּמִיכָל וְדַבְּהָ"כ פָּשׁוּ לְהוּ תְּרַתֵּי סְרִי וּפְלִגָּא אִם סוּבַל אֵת כְּלוּל מוּטָב וְאִם לֹא פְלִגָּא עֲלֵי וּפְלִגָּא עֲלָהּ.

וא"ת כּוֹלְהוּ עֲלֵי הָא קְרִיבֵי נִפְשֵׁי קְדָמָה פְּתַחוּ וְאָמְרוּ כִּי אִתָּה אָבִינוּ אָמַר לְהֵם יִצְחָק עַד שְׁאַתָּם מְקַלְסִין לִי קַלְסוּ לְהַקַּב"ה מְחִוִי לְהוּ בְּעֵינֵיהּוּ מִיָּד נוֹשְׂאִין עֵינֵיהֶם לְמָרוֹם וְאֹמְרִים אִתָּה ה' אָבִינוּ גּוֹאֲלֵינוּ מֵעוֹלָם שְׁמֵךְ עַכ"ל הַגְּמָרָא.

וַיֵּשׁ בְּכַאֵן תְּמִיחוֹת רַבּוֹת. א' לְמָה אָמַר אֶצֶל אַבְרָהָם יְדַעְנוּ וְאֶצֶל יִשְׂרָאֵל יִפְרֹנוּ וְגַם בְּשׂ"ס אָמְרוּ אֶצֶל אַבְרָהָם לֹא בְּסֹבֵי טַעְמָא וְאֶצֶל יַעֲקֹב לֹא בְּדַרְדְּקֵי עֲצָה הוּל"ל בְּחֻדָּא לִישְׁנָא אוּ בְּשִׁנְיָהֶם טַעַם.

אוּ בְּשִׁנְיָהֶם עֲצָה. וְגַם לְמָה לְאַהֲלֵךְ אֶצֶל הָאֲבוֹת כְּסֻדָּר.

אֵלָּא מִתְחַלְלָה הֵלֶךְ אֶצֶל יַעֲקֹב וְאַח"כּ הֵלֶךְ אֶצֶל יִצְחָק: וְעוֹד אִם טַעַנְתָּ יִצְחָק טַעַנָּה הוּא לְמָה לֹא הוֹצִיאֵנוּ תְּיָכֶף מִן הַגְּלוּת בְּשִׁבִיל הַטַּעַנָּה הַזֹּאת. דְּהָא טַעַנְתָּ יִצְחָק גַּם עַכְשָׁיו טַעַנָּה הוּא וְעוֹד הָא דְאָמַר דַּל פְּלַגָּא דְלִילְתָא וְאֶכִּילָהּ וְשִׁתִּי' הָא כָּל חֲטָאֵתֵינוּ הוּא בְּאֶכִּילַת אֲסוּרוֹת וּבְבִיאוֹת אֲסוּרוֹת הָרִי דְאָנוּ חוֹטְאִין בְּאֶכִּילָהּ וְשִׁתִּי' גּוֹפְלִי' וְגַם בְּלִילוֹת.

וְעוֹד לְמָה לִי חֲשָׁבוֹן זֶה הוּל"ל תְּיָכֶף פְּלַגָּא עֲלֵי וּפְלַגָּא עֲלֵךְ. וְעוֹד דְאָמַר וּמְחֹנִי לְהוּ יִצְחָק בְּעֵינְיָהּ.

הִי לֹו לֹוֹמַר בְּפִירוּשׁ כִּי הִיאֵךְ שְׁיִיךְ רְמִיזָא קַמִּי' קַב"ה וְעוֹד הִיאֵךְ שְׁיִיךְ שְׁיִטְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּזָה לֹוֹמַר כ"כ שְׁיִצְחָק הוּא עֵינְךָ בְּגֵאוֹלָהּ. וְעוֹד הִיאֵךְ שְׁיִיךְ לֹוֹמַר שֶׁהַקַּב"ה יִלְךְ אֶצֶל הָאֲבוֹת וַיַּעַץ בָּם.

הָא כְּתוּב אֵת מִי נֹוֹעֵץ וְאֶבְיָנָהּ וּכְבָר אָמְרוּ רַז"ל הוּא הָעֵד הוּא הַדַּיָּק לְכֹן נִרְאָה לִי בִּיאוֹר הַדְּבָרִים בְּזָה דְהַש"ס בָּא לִיִּישָׁב לְמָה הִי גֵאוֹלַת מְצָרִים בְּזָכוֹת אֲבוֹת פְּדֻכְתִּיב וְגַם אֲנִי הַקִּימוֹתֵי אֵת בְּרִיתִי אֵת אַבְרָהָם וְגַם אֲשֶׁר הִרְבֵּה רְשָׁעִים יִצְאוּ מִשָּׁם דָּתָן וְאֶבְרָם וּפְסֵל מִיכָה וְאוֹתָן הִרְשָׁעִים שְׁמָתוֹ הִי בִימֵי אֶפְיֵלָה בְּכַדִּי שְׁלֵא יְחוּלֵל ח"ו.

כְּבוֹד הַמְּקוֹם וּכְבוֹד יִשְׂרָאֵל וּבַעַת הַגֵּאוֹלָה לֹא יִגָּאֵלוּ רַק צְדִיקִים גְּמוּרִים פְּדֻכְתִּיב וְהִי הָעִיר הַיּוֹצֵאת אֶלְךָ תִּשְׂאָר מֵאָה וַיְהִי' ג"כ חֲבִלֵי מְשִׁיחַ גְּדוֹל עַד שְׁיִפְלוּ רְשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֻרְבַּת הָעֵפֶסוֹם בְּפִרְסוּם רַב וּכְלָלָא הוּא דְכָל הַיְכִי דְהַש"ס רוֹצֵה לִיִּישָׁב מֵה שְׁקֻשָּׁה עַל הַקַּב"ה מִיִּישָׁב בְּדַרְךְ מְלִיצָה כְּאֵלוֹ טַעַן עֲמוֹ עַל מָה עָשָׂה ה' פְּכָה לְאַרְצֵךְ וְה' מְשִׁיב וְהַגָּה הַתְּשׁוּבָה עַל הַנְּ"ל כִּי לְהַקַּב"ה יֵשׁ לוֹ מִדַּת צְדִיק דְהֵינּוּ שְׁכָל עֲשִׂיתוֹ יְהִי' כְּצְדִיק בְּאִין שׁוּם קְטָרוֹג מְשָׁרֵי הָאֲנוּמוֹת וְהַגָּה בַּעַת הַגֵּאוֹלָה כְּשִׁיבָא הַקַּב"ה לְהָרִים קָרְן יִשְׂרָאֵל בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר אִין לְמַעְלָה הֵינּוּ בְּנוֹדָי שְׁיִהִי' קְטָרוֹג גְּדוֹל מְשָׁרֵי הָאֲנוּמוֹת כְּמִבְּנֵי בְּרִישׁ ע"ז שְׁיִאֲמְרוּ יִשְׂרָאֵל שְׁקִיבָלוּ הֵיכָן קִיִּימוּ עַד שְׁיִאֲמַר הַקַּב"ה שְׁיִבָּא מֵהָם וַיַּעֲדוּ יְבֵא נ"ב וַיַּעֲד עַל חֲנֻנְיָא מִישְׂאֵל וְעֲזָרָי' שְׁלֵא פְּלַחוּ לְצֻלָּם וְעֵינֵי' מ"ש שָׁם בְּזָה בְּאוֹרְךָ בַּס"ד וְהֵינּוּ שְׁיִפִּירוּ כָּל הָאֲנוּמוֹת שְׁמִשְׁפֵּט ה' בְּמָה שְׁהָרִים קָרְן יִשְׂרָאֵל הוּא מְשַׁפֵּט אֲמַת וְצִדְקָה וְזֶה שְׁאֲמַר שְׁהֵלֶךְ אֶצֶל אַבְרָהָם כְּלוֹמַר שְׁאֵם אֲרָצָה לְגַאֲלָם בְּזָכוֹת אַבְרָהָם כְּמוֹ בְּמְצָרִים ע"ז אָמַר לֹא בְּסֹבֵי טַעְמָא כְּלוֹמַר שְׁאִין בְּזָכוֹת אַבְרָהָם שׁוּם טַעַם שְׁהָרֵי יִשְׁמַעְאֵל ג"כ יִצְאָ מֵאַבְרָהָם וַיֵּשׁ לוֹ ג"כ זְכוֹת אַבְרָהָם וְע"ז לֹא הַזְּפִיר ג"כ יִצְחָק שְׁמִמְנוּ יִצְאָ עֲשׂוֹ שְׁלַעֲשׂוֹ יֵשׁ ג"כ זְכוֹתוֹ לְהִגֵּן עֲלָיו לְעַתִּיד.

וְהֵלֶךְ אֶצֶל יַעֲקֹב שֶׁהִי מִטָּתוֹ שְׁלִימָה וְרַק לִישְׂרָאֵל עוֹמֵד זְכוֹתוֹ וְלֹא תִגֵּן עַל שׁוּם אֲנוּמָה אַחֲרָת וְע"ז אָמַר לֹא בְּדַרְדְּקֵי עֲצָה שִׁמ"מ אִין זֶה עֲצָה גְּמוּרָה שִׁמ"מ יִשְׂאָר קְטָרוֹג הָאֲנוּמוֹת שְׁאִין זְכוֹת אֲבוֹת כְּדָאי לְהָרִים הַרְמָה כְּזוֹ וּלְכַךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁכָל הָאֲנוּמוֹת יַעֲדוּ שְׁיִשְׂרָאֵל רְאוּנוּ לְמָה שְׁרוֹצֵה הַקַּב"ה לַעֲשׂוֹת לְהָרִים לִישְׂרָאֵל לְמַעְלָה שְׁאִין לְמַעְלָה מְזוֹ וְכִמוֹ שְׁאֲמְרוּ בַּע"ז שְׁנְבוּכַדְנֶצַּר וְאִיּוֹב וְאֵלֵיהֶם בֶּן בְּרַכְאֵל יַעֲדוּ בִישְׂרָאֵל כִּינּוֹן שְׁלֵא יִשְׁתָּאָר מֵהָם

כ"א צדיקים גמורים אשר פשוט צונאָרם לחרב ונתנסו בנסיונות גדולות ונשארו באמונתם והגאולה מחויב להם במדת הדין וידוע שיש צחק הוא כינוי למדת הדין וע"ז אמר שהיה אצל יצחק כלומר שראוי לגאולם במדת.

הדין עד שהתחיל מדת הדין בעצמו לטען שראוי לגאולם וע"ז עושה בדרך מליצה פאלו יצחק טען וע"ז אמר דל פלגא דלילתא וידוע שהלילה היא כינוי לגלות וגלות מכפר מחצה ולזה אמר דל פלגא דלילתא היינו הפלגא שכיפר הגלות ודקאמר דל פלגא דמכילי ומישתי דהנה הבעל עקידה כ' דאין שום אדם ניצל מן החטא שהרבה אכילה ושתיה עשה כיון שהיא תאוות החומר ומ"ש ודצלוני היינו התפילות ובקשות שהתפללו על צרות חבלי משית ומ"ש ודבית הפסא היינו דהנה החטאים שבדעות ואמונות מחמת איזהו מחשבות רעות שהן מותרי השכל מכוונים בשם בית הפסא כמו מותרי מאכל ומשתה כמבואר בעין יעקב ולזה עושה החשבון בדרך מליצה שלא נשאר כ"א תרתי סרי ופלגא דהיינו אף שבנדאי א"א שינקה מפל החטאים דמ"מ ישאר להם איזה חטא או הרהור רע שחייבין עליהם עונש גדול ולזה תפס דרך מליצה תרתין סרי ופלגא דידוע דעד שלש עשרה שנים אינו בר עונשין רק קצת עונש דמנפלא הסמוך לאיש והא איפא למ"ד דמנפלא סמוך לאיש לוקה על נדרו.

וכן יהי ישראל באותו פעם שאינם חייבין עונשין רק כמו קטן בר תרתי סרי ופלגא שאינו חייב אלא עונש מעט ולזה שוב יועיל צירוף מדת הרחמים וזהו כוונת אמרם כיון שהישאל יהיו צדיקים יחשבו כי במדה"ד עצמו ראוי להם ליגאול לכה אמרו ליצחק כי אתה אבינו כלומר שאפ"י במדת הדין זכינו לזה ולבסוף בוינו כי זה במדת הרחמים הי' להם ומה שאמרו ומחוי להו יצחק בעינייהו כלומר שאין צריך למדת הרחמים כ"א מעט בעין רמז.

ומ"ש אצל אברהם לא ידענו וגבי ישראל לא יכירו כיון דבזכות אברהם אין לו שום טעם חשוב כאילו לא ידעו כלל לאפוקי גבי יעקב בזכותו מועיל רק שאין עצתו הגונה מתמת קטרוג האומות אמור לא יכירו: ספר במדבר שאו את ראש.

ברש"י מתוך חזקתו עיי"ש וכשנפלו בעגל וכו' ולכאורה אין הבנה לזה מה חזקה נודע לנו במספר הזה. ולפניו הפל גלוי.

ולכן נראה כי הרמב"ן כתב בפרשת לך שהנביאים הוכרחו לעשות פועל דמיון למטה בכדי שיתקיים למעלה נביאותיהם על כל פנים כמו (ירמ' ל) השלף אבן עיי"ש והנה קשישאל עושין רצונו של מקום מושגחין בפרטות.

וכשישראל אין עושין רצונו של מקום מסיר השגחתו ולזה קשישאל ישראל ממצרים בזכות האמונה רצה הקב"ה לזכותם להכניס כולם תחת כנפיו להיות מושגחין כולם בפרטות מאתו יתברך.

צוה לעשות פועל דמיון למטה לספור כולם בפרטות מאתו יתברך למען יתקיים הדבר, ולזה כתב על המנין לשון שאו את ראש כי אין לך נשיאות ראש גדול מזה וידוע שכאשר הקב"ה רוצה להגביה למעלה ראש אזי המלאכים ומדה"ד מקטרגים.

ולזה צוה ליתן פן־פך נפש ומטעם זה הוא מצות ספירת העומר כי בשעת יציאת מצרים אלו הימים היו ימי טהרה לישראל שיהיו ראויים לקבלת התורה וקנו אותן הימים אורה וחשיבות ולכך אנו סופרים פדי שיוחזר במהרה החשיבות והאורה לאותן הימים ולזה מצוה לממני שבועות פי כל שבוע המה ימים טהורים שיהיו ראויין למדה אחת ובכל שבוע עלה למעלה למעלה.

ולזה פשטאו ישראל ונפסקה השגחה פרטית פשעשו תשובה ורצה למחול ושיוחזרו להיות מושגחים בפרטית חוזר ועושה פועל דמיון על המנון וצוה למנותו ובכל מקום שפא להשרות שכינתו עליהם שיהיו מושגחים בפרטות צוה למנותו: ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו.

נאמר עשיה בכפל. ונראה שפא להשמיענו דאף שעיקר העשיה של הציווי בפועל הוא ללויים ונדמה שאין להישראל חלק בעשיית הלויים מצוה זו ובאמת פיון שהישראל יחזקו את הלויים בממונם בתרומות ובמעשרות נתייחס עשיית הלויים גם לעשיית ישראל.

ולזה פתוב ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' פלומר שנוחשב עשיה זו גם לישראל על כל אשר צוה ה' ולזה סיים בכפל שנוחשב מעשה האחד לשני עשיות ללויים ולישראל: במדרש תנחומא פתח יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת מנהג שבעולם אדם יש לו זהב וכסף ובאבנים טובות ומרגליות וכלי חמדה ודעת אין בו מה הנאה יש בו.

מתלא אמר דעת קניית מה חסרת דעת חסרת מה קניית יש זהב בנדבת המשפן פנינים זה נדבת הנשיאים. לפי שהיתה נפשו של משה עגומה שכל ישראל הביאו נדבתו למשפן ובני לא הבאתי פלום.

אמר לו הקב"ה דיבורך חביב עלי מפל אלו. תדע שפכולן לא קרא הדיבור אלא למשה שפאמר ויקרא אל משה.

והוא תמוה. ונראה דהפוננה דהנה באמת יש לתמוה מפני מה לא התנדב משה למשפן.

והנה על משה לא קשה דהקב"ה צוה לו פך שפאמר קחו מאתם משמע ולא ממנו אף על הקב"ה קשה אמאי לא צוה לו להתנדב ולזכותו במצוה זו ג"כ ואף שפא לכפרה ומשה לא הוצרך לזה מ"מ מפני מה גרע ממנו מצוה זו.

ולתרץ נראה פי העיקר מה שצוה ליתן לנדבת המשפן זהב וכסף ואף שפאמר לי הכסף ולי הזהב הוא מחמת הנדיבות הלב מפני שהוא נוטה אחר תאוות הגוף וממון וכשיתנדב לפם להקב"ה ליתן ממנו לבית המקדש מצוה זו מגין ומכפר עליהם משא"כ משה אשר נדמה למלאך ה' וזהב לא נחשב אצלו לכלום ואין שום נדיבות לב שיהי במשה כלל.

ונה מאמר המדרש שהי קשה לו אהא דכתיב ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד ואחר פך פתב ויקרא אל משה ובשום דבור לא מצינו קריאה לזה הביא המדרש קרא דמשלי יש זהב והי קשה לו דמה ענין זהב לדעה הא אין יחוס כלל זהב לדעה דהא בנוהג שבעולם כו' מתלא אומר וכו'.

ולזה תירץ דכוננתו הוא על זהב של מצוה דהיינו נדבת המשפן אף שיש מחלוקת בש"ס אי מעשה גדול או לימוד גדול מ"מ דעת של משה אין ייחוס כלל למעשה. והנה משה

אמר לו הקב"ה כלום נתתי לך גְדוּלָה אֶלָּא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא הִי בְּיִשְׂרָאֵל רָאוּי לְשִׁלִּיחַ כְּמִשָּׁה וְעַתָּה כְּשִׂרְאָה מִשָּׁה שֶׁהִי מַעֲשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל כָּל כֶּף גְּדוּל עַד שְׁכָבוֹד ה' מִיֵּלָא אַתְּ הַמְשַׁכֵּן הִי סְבוּר מִשָּׁה שְׁשׁוּב אֵינּוּ רָאוּי לְשִׁלִּיחוֹת לְעַם כְּזֶה עַד שְׁלִדְעָתוֹ לֹא יָכוֹל לְבוֹא עוֹד כְּמִקְדָּם שְׁאֲמְרוּ עָלָיו אֲשֶׁרֵי יָלוּד אִשָּׁה כְּשֶׁהָיָה רוּצָה נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדִּיבּוֹר מ"מ עֲכָשׁוּי שׁוּב אֵינּוּ רָאוּי לְזֶה וְלִכְּף הַנְּצִרָה לְקִרְיָאָה וְהַתְּדַע שֶׁהֵבִיא הַמְדַרְשׁ הוּא לְרֵאֵינִי עַל מַה שְׁדִּיבּוּרוֹ שֶׁל מִשָּׁה חָבִיב עָלָיו מִכָּל מַעֲשֶׂה הַמְקַדָּשׁ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְעַל זֶה אָמַר שְׁכָבוֹלָן לֹא קָרָא הַדִּיבּוֹר כְּמוֹ לְמִשָּׁה: וְעַבְר עָלָיו רוּחַ קִנְיָאָה וְהוּא תְּמוּהָ מַה שְׁאֲמַר בְּכַפֵּל רוּחַ קִנְיָאָה שֶׁהִי לוֹ לְדוֹמַר שְׁעַבְר עָלָיו רוּחַ קִנְיָאָה וְהִיא נְטֻמָּאָה אוֹ לֹא נְטֻמָּאָה.

וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּהַגְּהָ (בְּסוּטָה דָּף ג') יֵשׁ מַחְלֻקָּת אִם הוּא רוּחַ טְוֻמָּאָה אוֹ רוּחַ טְהוֹרָה וְלִזְזָה אָמַר בְּכַפֵּל דָּאָם בְּאַמְת נְטֻמָּאָה אֶז בְּנוֹדָאֵי רוּחַ טְהוֹרָה הִי מְעוֹרֵר אוֹתוֹ לְמַעַן לֹא יִכָּשֵׁל בְּעוֹן מַחְמַת שְׁנֻאָסְרָה עָלָיו.

וְאִם בְּאַמְת שְׁלֵא נְטֻמָּאָה אֶז בְּנוֹדָאֵי רוּחַ טְוֻמָּאָה מְעוֹרֵר אוֹתוֹ שְׁיִחְשׁוֹד בְּצַדִּיקָת וְלִגְרוּם מַחִיקָת הַשֵּׁם וְלִזְזָה נְאָמַר בְּכַפֵּל רוּחַ קִנְיָאָה: כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם. וְלִכְאוּרָה קִשָּׁה דְּהָא לְשׁוֹן צִוּוּי הוּא וְהִי לוֹ לִיְנַקֵּד בְּחֻטָּף שְׁוֹא וְלֹא בְּקַמְז.

לְכֹן נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּהַגְּהָ בְּפָרֵשׁת שְׁמִינֵי נְאָמַר וַיִּשָּׂא אֶהָרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם. וּפְרָשׁ"י בְּבִרְכַת פְּהָנִים יְבָרְכֶה יָאֵר יִשָּׂא הָרִי עֵינֵינוּ רֹאוֹת שְׁכִינּוֹן אֶהָרֹן הַבְּרָכוֹת בְּרוֹת הַקּוֹדֵשׁ קוֹדֵם שְׁיִצְטוּוּ וְלִזְזָה הוּא שְׁאֲמַר לְהַסְמָנוֹר לָהֶם בְּקַמְז שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְקוֹר הַיִּינוּ אוֹתוֹן הַבְּרָכוֹת שְׁכָבֵר נְאָמַר לָהֶם מִפִּי אֶהָרֹן: יְבָרְכֶה ה' וַיִּשְׁמְרֶה פִי כִּי הַבְּרָכָה הוּא תוֹסְפוֹת טוֹבָה וְלִפְעָמִים הַתוֹסְפוֹת טוֹבָה גוֹרֵם לְרַע ח"ו כְּדַכְתִּיב וַיִּשְׁמַן יִשְׁוֹרוֹן וַיִּבְעֵט וְלִזְזָה אָמַר וַיִּשְׁמְרֶה הַיִּינוּ שְׁיִשְׁמָנוֹר אוֹתוֹ שְׁלֵא יִחְטָא ע"י תוֹסְפוֹת הַטוֹבָה: יָאֵר וְגו' פִּי הַעֵינֵיךָ לְהוֹרוֹת לְעַם ה' דְּרָכֵי ה' הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוֹן וַיִּוְכִיחוּ זא"ז כִּי עֵינֵיךָ קוֹרְבֵן בֵּית הַמְקַדָּשׁ הוּא ע"י שְׁלֵא הוֹכִיחוּ זא"ז וְלִזְזָה צָרִיף שְׁיִהְיֶה נְשִׂאוֹת פָּנִים וְנְשִׂאוֹת חַן מִהַשִּׁי"ת שְׁיִתְקַבֵּל דְּבָרֵי הַמוֹכִיחַ בְּעֵינֵי הַשׁוֹמְעִין וְלִזְזָה יָאֵר ה' וְגו' וַיִּחְנֹנֶה הַיִּינוּ שְׁיִתְנּוּ עָלֶיךָ הָאֲרַת פָּנִים וְנְשִׂאוֹת חַן לְמַעַן נִרְאָה כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלָיו וַיִּרְאוּ מִמֶּנּוּ וַיִּקְוּבְלוּ דְּבָרָיו: יִשָּׂא ה' פָּנָיו וְגו', דְּהַגְּהָ יְדוּע דָּאִין אָדָם צַדִּיק בְּאַרְץ אֲשֶׁר לֹא יִחְטָא וְעַל כָּל חֻטָּא שְׁחוּטָא נִקְרָא רִשְׁעָה וְכַרְשָׁעִים יֵשׁ מְנִיעַת שְׁלוֹם כְּדַכְתִּיב אֵין שְׁלוֹם אָמַר ה' לְרִשְׁעִים וְלִכְּף אָמַר יִשָּׂא ה' פָּנָיו וְפָנִים נְאָמַר גַּם עַל פָּנִים שֶׁל זַעַם כְּלוֹמַר אִף תִּחְטָא לְפַעְמִים יִשָּׂא ה' פָּנָיו שֶׁל זַעַם וַיִּמְחֹל לָךְ וַיִּמְחָה חֻטְאוֹתֶיךָ וְאֶז מִמִּילָא יִשִּׁים לָךְ שְׁלוֹם: כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם.

וְכָבֵר תְּמַהוּ הַמְפָרְשִׁים עַל לְשׁוֹן אָמוֹר לָהֶם וְהַנְרָאָה דְּהַגְּהָ עַנְיֵן בְּרָכָה שְׁבִיבָה אֲבָרְהָם לִיִּצְחָק וַיִּצְחָק לִיִּצְחָק וְכֹן שְׁאָר מְבָרְכִים הַעַנְיֵן הוּא שֶׁהֵם הִי הַמְשַׁפִּיעִים שְׁפַע קוֹדֵשׁ מִהַמְבָרָה לְמַתְבָּרָה וְכַרְכָּה הוּא מְלִשׁוֹן בְּרִיכָה וְהַמְבָרָה הוּא הַמְעַיֵן וְצִינּוֹר לְהוֹרִיד הַשְׁפַּע וְלֹא יָאוֹת זֶה לְכַנּוֹת אֶת הַכְּהָנִים שֶׁהֵם יִהְיוּ הַצִּינּוֹרוֹת לְהַשְׁפִּיעַ עַל יָדוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל.

וְהַגְּהָ לְשׁוֹן יְבָרְכֶה הוּא לְשׁוֹן לְמִי שְׁרוּצָה לְבָרָה שְׁיִהְיֶה כֹן מַחְמַת בְּרָכָתוֹ וְכֹן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן זֶה כְּשֶׁאֲחַד מֵגִיד עֲתִידוֹת. וְאָמַר שְׁיִהְיֶה כֹף שְׁיִבְרָה אוֹתוֹ הַשִּׁי"ת וְהַתוֹרָה לְמִדָּה מִדָּה לְפָהָנִים הַמְקַבְּלִים טוֹבָה מִיִּשְׂרָאֵל כ"ד מִתְּנוֹת פְּהוֹנָה לְהִיּוֹת מַחְזִיקִים טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹמַר שְׁבִנוֹדָאֵי בְּשִׁכְרָה זֶה יְבָרָה אוֹתוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרָה וַיִּיטִיב לָכֶם.

וְזֶה פְּנוּנַת הַכְּתוּב כֹּה תִּבְרְכוּ אָמֹר לָהֶם כְּלוֹמַר שֶׁהַבְּרָכָה לֹא יְהִי כְּדֶרֶךְ צִיּוֹרוֹת
הַמְשַׁפִּיעִין רַק כְּדֶרֶךְ אֲמִירָה לְהַגִּיד עֲתִידוֹת שֶׁבְּנוֹדָאֵי בְּשִׁכְרָה זֶה שֶׁמְסַפֵּיקִין אוֹתָם בְּרָכָה
ה' וְזֶהוּ שֶׁמְסַפֵּיִם וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם כְּלוֹמַר שֶׁהֵם אֵין לָהֶם רַק
זְכוּת זֶה שֶׁיִּכְוִלִין לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ כְּשֶׁאֵילַת שְׁלוֹם כְּשֶׁאוֹמְרִים יְבָרְכֶה ה' מֵה שֶׁאֵין רְשׁוֹת
לְאַחַר בְּשֶׁאֵילַת שְׁלוֹם לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה שֶׁהָרִי בְּמֵה שֶׁאָמְרוּ לְבוֹעֵז יְבָרְכֶה ה' אָמְרוּ
סוּף בְּרָכוֹת עַל זֶה עַת לַעֲשׂוֹת לֵה' הִפְרוּ תוֹרַתֶיךָ וְהַפְּהַנִּים יֵשׁ לָהֶם רְשׁוֹת לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ
שֶׁל הַקַּב"ה בְּשֶׁאֵילַת שְׁלוֹם וְזֶהוּ וְאֲנִי אֲבָרְכֶם כְּלוֹמַר אֲנִי הוּא הַבְּרִיכָה שֶׁלָּהֶם הַמְשַׁפִּיעַ
לָהֶם: פְּרֻשַׁת בְּהַעֲלֵתָּךְ.

וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאוֹנְנִים וְגו' בְּפִרְשָׁה זֹו דִּקְדָּקוֹ הַמְּפָרְשִׁים הַרְבֵּה מֵה הִי חֲטָא שֶׁל
הַמִּתְאוֹנְנִים. ב' כִּפֹּל לְשׁוֹן הַתְּאוּוֹ תְּאוּוֹה, ג' שֶׁאָמְרוּ מִי יֵאָכִילֵנוּ בְּשִׁכְרָה וְאָמְרוּ זְכַרְנוּ אֶת
הַדָּגָה וְאֶת הַקְּשׁוּאִיִּם וְאֶת הַבְּצָלִים.

וַיֹּתֵר הִי לָהֶם לֹמַר זְכַרְנוּ בְּשֶׁבַתְנוּ עַל סִיר הַבְּשָׂר. ד' קוֹשִׁיּוֹת הַתּוֹסֵ' הֵיא הִיזָה לָהֶם שְׁלִיּוֹ.
ה' מֵה שֶׁאָמַר אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מֵה תוֹעֵלַת שְׁלֵשׁ שְׁבָעִים אִישׁ לְנִתְיַנַּת הַבְּשָׂר. ו' הִיאֶה
כֹּה קְדוֹשׁ יֹאמֵר דְּבָר זֶה לְיוֹצְרוֹ אֵין אֶתָּה מְסַפֵּיק לָנוּ.

ז מֵה שֶׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ אֲדוֹנֵי מֹשֶׁה כְּלָאֵם. מֵה חֲטָאוּ וּמֵה עָשׂוּ שֶׁנִּתְחַיִּיבוּ כְּלָיָה.

וּמֵה שֶׁנִּרְאָה לִי בְּזֶה בְּהַקְדִּים כִּי הִנֵּה רָאָה רְאִינוּ כִּי בִימֵי מֹשֶׁה לֹא מְצִינוּ אִישׁ מִתְּנַבְּא
מִלְּבַד אֶהְרֹן עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקַּב"ה אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ וְאֶפְּיִלוּ יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִי מִתְּנַבְּא
וְאַחַר מִיתַת מֹשֶׁה בִּימֵי הַנְּבִיאִים הָיוּ הַנְּבִיאִים לְרֹוב כְּמִבְּנֵי אֶרֶץ בְּקִרְא תַבַּל הַנְּבִיאִים עוֹלָיִם.
וְהִיאֶה דוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְכִי לֹא הִי דוֹרוֹת כְּמוֹתֵן עַד שֶׁהַקַּב"ה אָמַר מִי יִתֵּן וְהִי לְבָכֶם זֶה כֹּל
הַיָּמִים. לֹא יְהִיוּ מוֹכְנִים לְנַבְּוֵאָה.

כְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים. וְלִזְנֵה צָרִיךְ לֹמַר כִּי כְּמוֹ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ מְכַהֵה אוֹרוֹת הַכּוֹכָבִים עַד שֶׁאֵינָם
נִרְאִים כְּלָל מִשָּׂא"כ אוֹר הַלְּבָנָה שֶׁאֵין אוֹרָה גְּדוֹל כֹּל כֹּף נִרְאִין ג"כ אוֹרוֹת הַכּוֹכָבִים.

כֵּן הוּא בְּכָאֵן שֶׁמְעַלַּת מֹשֶׁה הִי גְּדוֹלָה כ"כ בְּלִתֵּי תַכְלִית וְהִי מְכַהֵה אוֹר כֹּל הַצְּדִיקִים נִגְד
הַשִּׁי"ת. וְלֹא הִי מְדַבֵּר רַק עִם מֹשֶׁה כִּי פָּנֵי מֹשֶׁה כְּפָנֵי חֲמָה מֵה שֶׁאֵין כֵּן יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר הִי
כְּפָנֵי הַלְּבָנָה אֲזִי הִי נִרְאִין ג"כ הַכּוֹכָבִים דִּהְיִינוּ שֶׁאֶר הַצְּדִיקִים וְזֶהוּ פְּנוּנַת חו"ל שֶׁאָמְרוּ
פָּנֵי מֹשֶׁה כְּפָנֵי חֲמָה וּפָנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפָנֵי הַלְּבָנָה אוֹי לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה כִּי אֵין בּוֹשָׁה גְּדוֹלָה מִזֹּו
שֶׁלֹּא נַחֲשָׁבְנוּ נִגְד מֹשֶׁה לְכֹלָם.

ג"כ נִקְדִּים כִּי יְדוּעַ שֶׁהַמְּזוֹנּוֹת צָרִיכִין שִׁתְּיַחֵס אֶל הַנִּיזוֹן כִּי בְּהִמָּה אֲשֶׁר חֲנוּמָה עַב הוּא
תְּבוֹן מֵאֲכָלָה וְהַנְּחָשׁ עֶפֶר לְחֲמָה וְכֵן כֹּל מִיִּן וּמִיִּן וְהָאֲדָם הַיּוֹתֵר מְזוֹנֵף לְכֵן גַּם מֵאֲכָלוֹ יוֹתֵר
מְזוֹנֵף.

וְהִנֵּה דוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּהִיּוֹת אוֹרוֹ שֶׁל הַקַּב"ה מְשַׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם שֶׁפַּע רַב בְּאֲמָצְעוֹת מֹשֶׁה
שֶׁהָאֲמָצַע הִי אוֹרוֹ רַב וְהִי שׁוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם אוֹר גְּדוֹל אֲשֶׁר אֵין לְשַׁעַר וְנִזְדַּכְכוּ בְּזוֹכָה רַב
וְהִיוּ קְרוֹבִים אֶל הָרוּחַנִּיּוֹת יוֹתֵר מֵהַגְּשָׁמִיּוֹת הִי מֵאֲכָלָם ג"כ צָרִיךְ שִׁיְהִי מְדַבֵּר שֶׁהוּא
קְרוֹב לְרוּחַנִּיּוֹת וְלֹא הִיוּ נִיזוֹנִים בְּמֵאֲכָלִים עֲבִים.

כְּמוֹ שְׂאֵדָם אֵינוֹ נִיזוֹן בְּמֵאֲכָלִים עֲבִים הֵינּוּ תָּבוֹן שֶׁהוּא מֵאֲכֵל בְּהֵמָה וְהָיוּ צָרִיכִין לִיזוֹן מִמֵּיִן שֶׁהוּא לָחֵם שֶׁל מִלֶּאכִי הַשָּׂרֵת דְּוִנְקָא וְלֹא הִי' לָהֶם תַּאֲנוּה לְבָשָׂר כְּמוֹ שֶׁהָאֵדָם אֵינוֹ מִתַּאֲנוּה לְמֵאֲכֵל בְּהֵמָה וּמִסְתַּמָּא הַשְּׁלִיּוֹ הֵרָאשׁוֹן שֶׁיִּרְד לָהֶם עִם הַמֶּן הִי' קָרוֹב אֶל הַרוּחָנִי יוֹתֵר מִהַגִּשְׁמִי כְּמוֹ הַמֶּן.

וּבְזֶה אֲתִי שְׁפִיר הַמְשָׁף הַכְּתוּבִים דְּהָעַם הָיוּ כְּמִתְאֻנְנִים פִּי' שֶׁהִתְאֻנְנוּ עַל רוּעַ חֲלָקִים שֶׁרָאוּ עֲצָמִים מוֹכְנִים לְנִבּוּאָה וְאֵינָם מִתְנַבְּאִים כְּעִנְיָן בְּרוּךְ בּוֹ גְרִיָּה עִם יִרְמְיָהּ. וְהָאִסְפָּסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאֻוּ תַּאֲנוּה פִּירוּשׁ שֶׁתַּאֲנוּתָם הִי' בְּהִיפּוּף שֶׁהִתְאֻוּ שֶׁהִי' לָהֶם תַּאֲנוּה לְהִדְבָּרִים הָעֲבִים כְּבִרְאשׁוֹנָה וּמֵאֲסוּ בְּשִׁפְעַת הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ הַמְזוֹנְפוֹ וְאָמְרוּ מִי יֵאָכִילֵנוּ בְּשָׂר וְאִפְּ שֶׁהִי' לָהֶם בְּשָׂר לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְאָנוּכְלָם כִּי בְּאִמְצָעוֹת הַמּוֹכֵן חַל ג"כ עַל שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵן וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין לְסַבּוֹל הַשִּׁפְעַת רַב כְּמוֹ הַחוֹלָה שֶׁאֵין יְכוּל לְקַבֵּל מֵאֲכֵל הַשֶּׁמֶן וְהַטּוֹב כְּמוֹ הַתָּבוֹן לְאֵדָם וְרָאוּ עֲצָמִים כְּיוֹצְאִים מִגְּדֵר הָאֲנוּשִׁיּוֹת וְרָצוּ לְחַזֵּר לְהִיּוֹת כְּבִרְאשׁוֹנָה וְיִדּוּעַ שֶׁכָּל עוֹד שֶׁהָאֹר הוֹלֵךְ ע"י הָאִמְצָע הַיּוֹתֵר בְּהִיר הָאֹר יוֹתֵר גְּדוֹל.

וְכָל שֶׁהָאִמְצָעִים מִתְרַבִּים הָאֹר יוֹתֵר קָטָן וְלִזָּה אָמַר הַקַּב"ה אֶסְפָּה שְׁבָעִים אִישׁ וּבְהַתְרַבּוֹת הָאִמְצָעִים קָטְנֵי הָאִיכוֹת נִגְדַּ מִשָּׂה וְאִזּוֹ יִתְקַטֵּן הָאֹר וְלֹא יִהְיוּ מְזוֹנְכִים כָּל כָּף וְאִתָּן לָהֶם בְּשָׂר וְאָכְלוּ חוֹדֵשׁ יָמִים.

וַיֹּאמֶר מִשָּׂה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָאֲנוּשִׁים פִּי' כִּי יִדּוּעַ כִּי בְּאִמְצָעוֹת הַמּוֹכְנִים שׁוֹפֵעַ הָאֹר ג"כ עַל שֶׁאֵינָם מוֹכְנִים. כַּמ"ש הַרְמַב"ם מְזַה עֵי"ש גַּם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְעַל יְדֵי זֶה שׁוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם אֹר גְּדִיל וְאִפְּ אִם יִתְרַבֶּה אִמְצָעִים מ"מ אֲנֹכִי בְּקִרְבָּם וּבְלִמִּי אֶפְשָׁרוֹת כָּלֵל שֶׁהַבְּשָׂר בְּהֵמָה הָעֵב מִסְפִּיק לְרוּחַת לְהֵאִישׁ אִפְּ אִם יִמְלֵא בְּטֵנוֹ הֵלֵא אֵין מִתְיַחֵס לוֹ וְזֶהוּ מֵאֲמָרוֹ הַצֵּאן וּבְקָר יִשְׁחַט לָהֶם וּמֵצֵא לָהֶם פִּי' וְכִי מִסְפִּיק לָהֶם לְרוּחַת צְמֵאוֹנָם הֵלֵא אֵינָם מִתְיַחֵס לָהֶם בְּהִיּוֹתִי בְּקִרְבָּם וְהֵם תַּאֲוֹת בְּשָׂר וּבְקִשׁוֹ וְלֹא בְּשָׂר כִּי בְּשָׂר הִי' לָהֶם כִּי מִקְנֵה רַב לָהֶם וּבְאֵמַת לֹא הִי' אֶפְשָׁרוֹת כָּלֵל שֶׁיִּהְיֶה נִיזוֹנִים בְּבָשָׂר בְּהֵמָה כָּל יְמֵי הַיּוֹת מִשָּׂה בְּקִרְבָּם אִפְּ מֵה עֲשָׂה הַקַּב"ה הַקָּטִין הָאֹר עַל יְדֵי אִמְצָעוֹת הַשְּׁבָעִים אִישׁ וְהוֹרִיד לָהֶם הַשְּׁלִיּוֹ הָאֲחֵרוֹן שֶׁאֵינוֹ בְּמִדְרַגַּת הַשְּׁלִיּוֹ הֵרָאשׁוֹן וְנִגְשָׁם יוֹתֵר אֲשֶׁר הִי' מִתְיַחֵס קֶצֶת לְבָשָׂר בְּהֵמָה.

וּמְזַה נִתְמַצֵּעַ וְנִתְמַלֵּא תַּאֲנוּתָם וּמ"מ לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְסַבּוֹל וּמִתּוֹ מְזַה. וּמִי שֶׁהִי' יִתֵּר זָךְ יוֹתֵר הִי' מִזִּיק לוֹ וְהִי' מְמַהֵר יוֹתֵר מִיִּתְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהַתָּבוֹן מִזִּיק לְאֵדָם.

וְהִנֵּה נְבִיאוֹת הַשְּׁבָעִים אִישׁ הִי' לְצוֹרֵךְ שֶׁעָה אֲבָל בְּאֵמַת לְפִי מְדַרִּיגַת מִשָּׂה לֹא הָיוּ רְאוּיִם לְהִתְנַבְּאוֹת וּכְשֶׁפָּסַק הַצּוֹרֵךְ אֵינוֹ רְאוּי שֶׁיִּתְנַבְּאוּ מֵה שֶׁהַשִּׁיגוֹ בְּעַת הַצּוֹרֵךְ כִּי בְּהִנְבְּאָם מִפְחִיתִים מְדַרְגַּת מִשָּׂה לְעֵינֵי הַרְוֵאִים כִּי יֹאמְרוּ בְּהִיּוֹת שַׁע"כ נִתְקַטֵּן מְדַרְגָּתוֹ שֶׁל מִשָּׂה אִם כִּי יִצָּא בְּאֵלוֹ ג"כ מִתְנַבְּאִים.

וְיִתְמַעַט כְּבוֹד הַרַב וּמִשָּׂה לְרוּב עֲנוּןִתְנוּתוֹ מְחַל עַל כְּבוֹדוֹ: אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ. בְּסוּף פ"ב דר"ה אֲמָרִינָן ת"ר מ"מ לֹא נִתְפָּרְסְמוּ שְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל שְׁבָעִים זְקֵנִים שֶׁלֹּא יֹאמֵר אָדָם לְחַבְרֵי פְלוֹנֵי כְּמִשָּׂה וְאִתְּרוֹן פ' כְּאֵלֶּדֶד וּמִיִּדֶד פְלוֹנֵי כְּנָדָב וְאִבִּיהוּא וְהוּא תְּמוּהָ.

דַּמְמ"נ אִם חָשׁ לְדוֹר שֶׁרָאוּ הַזְּקֵנִים הֵלֵא יִדְעוּ גְּנוּלְתָן וְאִפְּתִי יֹאמְרוּ פְלוֹנֵי כְּזֶה. פְלוֹנֵי כְּזֶה.

ואי חש לדור שלא ידעו הזקנים ולא ראו אותם אפי' אם יתפרסמו שמותם אפתי לא ידעו אם זה שנתפרש שמו הי' גדול בתקמה אם לא ועוד מה קושיא הוא דלאינה צורך הי' לי' להתורה לפרש שמותן לכן נראה לפענ"ד דהקושיא הוא פה פיון שאדם עיני בשר לו.

שאפי' שמואל הנביא טעה באשר צינה לו הקב"ה למשום מלה. ונה קשה פאן פיון שהקב"ה צינה למשה לבחור שבעים זקנים.

היה לו להקב"ה לפרש שמותן מי ומי שיבחור פי רק השי"ת יודע לבחור המוכתרים ולזה מתרץ שלא יאמרו פלוני כמשה ואהרן כלומר הנך רואה שאין הקב"ה רוצה לפרש שמותן שפמה עצמו שתי שיבחרו הוא יסכים על ידן פדכתיב לאל גומר עלי ואמרו חז"ל אתם אפי' מוטעין ולזה ג"כ בדורנו מי שישראל בוחרים בשכלם הקב"ה מסכים על ידן והוא הקדוש ושוב לא יאמרו פלוני שנתמנה מפי הצבור פלוני כזה או כזה ובענין זה אני רגיל לפרש מאמר חז"ל פ' ערכי פסחים (דף קי"ב ע"ב).

אמר רב ניזקה דתורא הן הן ניזקה דארץ' זה זה ניזקה דגמליא דא דא ניזקה דארבא הילני הילא והיליק הוליא: והוא תמוה ונראה לפרש דהנה ידוע דהש"ס קורא לרשעים שור המזיק ואמר דרף מליצה כשפוגע בה אדם רשע שהוא דומה לשור המזיק שאמר בו אל תתחר במרעים אין לו תקנתא רק שינענע בראשו תמיד ויאמר הן הן ואל יתחר בו ובל תגרה עמו.

וניזקה דארץ' זה וזה דידיע שהת"ח נקרא בשם ארי' כמו (אבות פ"ד) והוי זנב לאריות. ארי עלה מבבל והפנונה שהזהיר התנא שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן.

פלוני כשמואל הנביא רק יפתח בדורו כשמואל בדורו לכה אמר הלחש שצריך לומר לפני הת"ח זה זה. – וניזקה דגמליא דא דא והפנונה דידיע שמחויב אדם לגמול טוב במי שגמל עמו טוב והנה אם יקפיד הנגמל לומר שיהא הטוב מה שגמל לי חבירי שנה כמה שגמל עמו.

כא שנאה ומחלוקת ולכה הזהיר ואמר ניזקה דגמליא כלומר הלחש של התגמולים לומר תמיד דא דא. דהיינו שיהי' שנה בעיני התגמולים הגמול שגמל לו חבירו ויאמר תמיד דא הוא ממש כמו שגמלתי שלא יבואו ח"ו לידי שנאה ומחלוקת ניזקה דארבא וכו' פי ידוע שהעוה"ז מכוונה בשם ספינה כמו שאמרו במיתת אברהם וני לספינה וכו' ורצה ללמוד אותנו היאך לנהוג בעוה"ז והנה הערוף בערוף ה' על פסוק הלאות אנשים תרגום מהלן ותבניא ארי תהלין ית פתגמי היוצא דהלן פירושו לשון נגיעה ובערוף הייא פי' לשון מהירות ובערוף תל פי' לשון חלי הוא לשון חולי וחילוק פי' בערוף לשון דגים קטנים וחוליא פי' לשון מתוק וזה פנונתן הילני היינו היגיעה שאדם יגע בעוה"ז לצורך מחייתו הייא היינו שצריך להיות במהירות פענן שאמרו הוי ממעט בפסק ופסוק בתורה וגם צריך שיהי' מתוק בעיניו כל מה שיארע לו מהצרות ותלאות שישטיל עליו הקב"ה וזה שאמר חלי דהיינו החלאים והצרות וחילוק היינו המאכלים גרועים חוליא כלומר שיהיו מתוק בעיניו כדבש ועיין בערוף שחז"ל היו רגילין לומר ה' במקום ח' וח' במקום ה': פרשת שלח.

וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב. ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים ומה הארץ השמנה היא אם רזה וגו'.

וניש לתמונה פאן הרבה דמלישנא דקרא משמע דשילוח המרגלים הי' דאם יהי' הארץ שמינה אז יפסו לארץ ואם רזה היא אל יפסו לארץ וכן בחזק ורפה ובמחנים אם במבצרים וא"כ קשה מאוד בכאן דבשלב נגד השמנה הי' שינוי שליחות המרגלים לאמן דבריו אבל החזק הוא הרפה הבמחנים אם במבצרים מה הי' שינוי שליחות המרגלים על זה הא משה בעצמו מסתמא הי' אמר להם האמת שהעם היושב בהנה חזקים הם ושהערים גדולות ובצורות בשמים הם פאשר מצינו באמת שאמר להם פה להוריש גוים גדולים ועצומים והערים גדולות ובצורות בשמים וא"כ מה הי' שינוי שליחות המרגלים ע"ז וגם מה הי' חטא המרגלים בזה כיון שהאמת אמרו.

וגם אם הי' שליחות המרגלים חטא למה שלח יהושע מרגלים. וגם קשה דבור השמינה היא אם רזה וכי עיקר פנונת פניסת הארץ לאכול חלב הארץ הרי הלכו אחריו במדבר בארץ לא זרועה ולכנס לארץ שלחו מרגלים לראות השמינה היא והשכל ימאן זה.

ונלפענ"ד ליישב בס"ד דכל עיקר ספיקת בני ישראל אם הגיע זמן פניסת הארץ פאשר נסתפקו תמיד היש ה' בקרבנו אם אין. ומה שיראו חטא המתאוננים וכל אלו הדברים הי' לסימן אם הגיע עת פניסת הארץ דהנה בנודאי אם הגיע עת פניסת הארץ הי' מחויב.

לראות להיות שימוגו כל הארץ מפניהם ושיפול כחזד ישראל עליהם עד שלא יקום עוד רוח בהם כמאמר מרגלי יהושע ליהושע. וכן ראוי להיות מלביש גבורה למרגלים מאת ה' שיראו כל עם הארץ פחגבים למולם בעיניהם פאשר לבש לדוד בעת הלחמו עם גליות והמרגלים שהלכו לרגל את יעזר שלכדוה בעצמם כמו שפי' רש"י בפ' חקת וכן דוד המלך ע"ה מתחזק לבו באותו פעם עד שערב לבו לנגד הארי והדוב וכן הי' ליהונתן בשעה שנלחם עם העם רב וכן הי' באמת אלו היו המרגלים פשירים הי' נפל פחדם עליהם ולקחם הי' לובש רוח גבורה עד שהיו מתראים כל עם הארץ פחגבים והם בעצמם היו כובשים את הארץ כמו שנקבש הארץ לפני יהונתן והמרגלים את יעזר כמו שפי' רש"י בפ' חקת אף כיון שהרשיעו ותיבף שהלכו לרגל הלכו בדיעה זו להניא את לב בני ישראל ותיבף להיפך שאדרבא היו בעיניהם פחגבים כמו שאמרי ונהי בעינינו פחגבים וכן היינו בעיניהם.

אבל יהושע וכלב היו באמת צדיקים גמורים אמרו שסר צלם מעליהם כיון שבעיניהם היו פפגרים מתים. ודיבור החזק הוא הרפה היינו אף שיתראו בפניהם החזק הוא הרפה וכן הבמחנים אם במבצרים הוא פן בחזקת נערה נגד האדם הבא נגדו כנגד אדם חלוש אפילו חומה קלה דומה כמבצר משגב של מלך.

אבל לגבור כמו יהודה אשר בצעקתו נפלו כל חומות מצרים וכל המבצרים דומה לו כפנזים וק"ו למי שלבשתו רוח גבורה מאת ה' אשר כל המבצרים כאין נגדו וכן הי' פנונת מאמר משה הבמחנים פלומר היאך יתראו בעיניהם הבמחנים אם במבצרים וכן השמינה היא אם רזה והי' סימן להגעת עת פניסת הארץ דהרי הפירות של ארץ ישראל

יוכיחו שמשקל אחד יהי ק"כ סאה מה שאינו כף בשום פעם אפילו בארץ ישראל אלא ודאי לא הי' זה רק שנתברך ארץ ישראל בשנינוי מדרכה הטבע בשביל ישראל שהגיע עת פניסתם בה וכך הי' מתברך ארץ ישראל כל זמן היות ישראל שרונים בה כמבואר בסוף פתובות.

ובהגלותם ממנה נתבטל מהיפך להיפך וזה יהי סימן גדול להגעת עת הפניסה אבל באמת קטאו ישראל בשליחות המרגלים על נסותם היש ה' בקרבם להיותם רואים ה' הולך לפנים בעמוד ענן יומם הי' להם לילה איה שהעמוד ענן מנהיגם ולא לנסות את ה'.

ומה גם שמשנה הי' שם והי' להם להאמין במשה עבדו שכל דבריו דברי ה' המה ולא הי' צריך לנסיונות משא"כ יהושע ושאר הנביאים שהיו צריכין לנסיונות ולשאלת אורים ותמים בעת צאתם למלחמה כן נראה לפענ"ד: פרכת קרח.

ויקח קרח וגו' קחו לכם מחתות וגו' ושימו עליהן וגו'. הקושיות הנזכרות מפ' זו שפאן צינה ליתן אש הקטרת ולא צנה רק לקרח ולעדתו ולא לאהרן ואח"כ פתיב ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך וגו' אתה ונהם ואהרן מחר וקחו איש מחתתו ונתתם עליהם קטרת ואתה ואהרן איש מחתתו וגו' הרי צנה לאהרן שיקריב ג"כ ולא צנה לכל שיקחו אש ויתנו על הקטרת ולבסוף פתיב ויקחו איש מחתתו ויתנו בהן אש ושימו עליהן קטרת הרי פתיב שיתנו אש ואהרן לא הולך עמם להקטיר עוד קשה הכתוב ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם ומה הי' לו לספק שהקב"ה יפן אל מנחתם ואם בדעת השי"ת לפנות אל מנחתם והו ראונו לפני השי"ת שיקבל מנחתם ומאילו טעם הי' לו לבקש להשי"ת שלא לקבל מנחתם.

וגם אין ענין לטענתו שאמר לא הרעותי וכי משום שלא הרע לאחד מהם לא יקבל הקב"ה מנחתם אף אם ראוינו. לכן נראה דהנה בקרא זאת עשו קחו לכם מחתות פרש"י ונ"ל הא לכם תשמיש חביב מפל הוא הקטרת וסם הפנות נתון בתוכו וכל מי שיקטר בו יצא חי וכולן יאבדו עיי"ש ולכך צנה שיתנו בהן אש כדרך שאהרן מקטיר בכל שנה דמצנה להביא מן ההדיוט.

וכש'יאבדו כולם יהיו נסיון גדול שאהרן נתפהן מה' דהא מקטיר בכל יום ונהרי קנים. וכשקבלו על עצמן חרה למשה מאוד שימותו עם ה' על ידו ורצה לעשות נסיון אחר כעין נסיון שעשה אליהו עם נביאי הבעל ולזה צנה שיקחו כל אחד מחתה עם קטרת וגם אהרן יקח מחתה עם קטרת ולא יתנו עליהם אש ומי שתירד אש מן השמים על מחתתו הוא הקדיש ולזה נפל על פניו וביקש מהשי"ת ואמר אל תפן אל מנחתם פלומר שהנסיון יהי במה שאל תפן אל מנחתם כי לא הרעותי את אחד מהם פלומר אינני חפץ ברעת שום אחד מהם לעשות נסיון הראשון להמית עם ה' על ידי אמנם קרח לא נתרצה בנסיון השני שילכו כולם בלא אש כי ירא אולי לא תירד אש מן השמים רק על של אהרן ויהי' לשחוק בעיני כל.

ולזה בחר בנסיון הראשון ואף כי נסיון הראשון הי' חשש מיתה חשב קרח שלא יזיק לו פינן שראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו כמו שפרש"י ולזה בחר בנסיון הראשון ונתן אש על מחתה שלו וממילא לא הי' צריך אהרן להקטיר קטורת כי אהרן הקטיר בכל

יום קטונרת: המעט מכם פי הבדיל וגו' הנה ראוי לישית לב באומרו המעט מכם רצונו וכי קטן בעיניכם אשר נתן לכם ותרצו עוד גדולה מזו הלא כן דרר אנשים אדם יש לו מנה רוצה מאתים ועוד מדוע הפהונה לאהרן ולבניו ולא להם עפ"י דברי חז"ל כי בכל שבטי ישראל היו בני לוי המועטים.

פי הארון הי' מכלה בהם יען פי הבדיל ה' אותם אליו ולהיות נבחרים מכל בני ישראל לעבדו ולעמוד לפני העדה ולכן אם ע"י דבר קטן וחטא קל כל ראי עוד לעמוד עוד לפני העדה לשרתם ועל זה אמר מדוע אתם מועטים מכל בני".

הלא זה בעבור פי הבדיל ה' אתכם לעמוד לפניו וכו' והשי"ת מדקדק בכם פחות השערה פדכתיב וסביביו נשערה מאוד ובקשתם גם פהונה רצונו לו' תבקשו עוד מעלה גדולה איך תרצו לעלות למעלה פי גם לפחות מזו אין אתם סובלים: ברש"י ד"ה רב לכם ולא טפשים היו וכו' וכי קרח שפקח היה מה ראה לשרת זה.

הא צריך להבין דברי רש"י ז"ל מה שהקשה וכי קרח שפקח הי' כמו שפרש"י מקודם פן יאמר על קרח הא פולם לא היו טפשים וכאשר אמר מקודם שחטאו בנפשותם פן יאמר עליו. ונראה פי קרח רצה להתנשאות על עם ה' ולהיות ראש על בני ישראל כמ"ש ויקח קרח ואתפליג לעצמו עיי"ש ברש"י אמנם אנשים אשר עמו לא רצו להתנשא על עם ה' אדרבא אמרו ומדוע תתנשאו על עם ה' גם לנו גם לכם לא יהי' וקרח יעץ להם שיקחו פולם מחתות פדכתיב קחו איש מחתתו לומר פי תתנשאו גם אתם על עם ה' ולזה לא קשה עליהם מה ראו לשרת זה מה שרצו להתנשא על עם ה' פי מקודם לא רצו רק שגם המה לא יתנשאו.

וכיון שפבר נכנס בהם רוח שטות שוב שמעו לדבר קרח. ושפיר אמר רש"י הם חטאו על נפשותם לבעבור פי עבירה גוררת עבירה מן עבירה קטנה בא לידי עבירה גדולה.

אמנם קרח מה ראה לשרת זה מתחלתו ע"ז מתרץ רש"י ז"ל תירוץ אחר: ותפתח הארץ את פיה. בפ"ב דעירובין אמרינו שלשה פתחים לגיהנם א' במדבר א' בים א' בירושלים והוא תמוה דמה בא להודיענו בזה, ונראה הפונה בזה דשלשה דברים יש להן סיבות נהנה לגיהנם וחשיב א' במדבר דהיינו מה שנעשה במדבר במחלוקותו של קרח ובזה מרמז עון המחלוקת אשר הוא סבה לגיהנם וכן מוכח מהרא"י שהביא הפסוק דגבי קרח וירדו הם וכו' וא' בים דהיינו מי שיכול להוכיח ואינו מוכיח דהיינו החטא שעשה יונה ונענש בטביעת הים.

וא' בירושלים היינו העונות שעשו בירושלים כמ"ש ירהבו הנער בזקן וכו': ותבלע אותם ואת בתיהם וגו'. בש"ס (ב"ב ריש פ' המוכר את הספינה) אמרינו אמר רבה בר בר תנא א"ל ההוא טייעא תא ואחוי לה בלועי דקרח.

חזאי תרי בזעי והוי קמפקי קוטר א שקלי גבבא דעמרא ואמשנה במיא ונעצתה בראשה דרומחא ועיילי' להתם וכי אפיק הוי מחרה איתרוכי. אמר לי' אציית מאי שמעית ושמעית דהוינו אמרין משה אמת ותורתו אמת והן בדאין והוא תמוה.

ונראה דהפונה דע"כ קרח לא הי' חולק על משה ע"פ דעת ההמונים בדעת שוטים בלי דעה והשכל רק מעומק המתפלספות וטעה בהתפלספותו כמו שאר פילוסופין

ואפיקורסין שהולכים אחר שכלם הרע להכחיש את התורה פי השכל לואה להשיג על
אמיתית על נכון ולזה פרשתי בתהלים י"ז שמרני אל פי חסיתי בך פי' שביקש מהקב"ה
שלא יפול בפח האפיקורסין.

אמרת לה' וכו' מדבר להמתנגד פי אמרת הוא מלשון נוכח פי הנה האפיקורסין כופרים
בהש"ת משני טעמים. א' פי לגודל רוממותו אינו משגיח בשפלים.

ב' מחמת שרואין רוע הסדר רשע וטוב לו. לזה מדבר להמתנגד אמרת לה' אדוני אתה
כלומר לגודל רוממותך טובתי כל עליך כלומר הטיב שנעשה לי אינו מניחם אליך רק
לקדושים אשר בארץ המה היינו השכליים הנבדלים הנקראין קדושים והם עושין
משטרה בארץ ואדירי הם הגלגלים והמזלות כל חפצי כלומר כל חפצי מתנהג ע"י אשר
מחמת זה הם מנסכים נסכים לאלקי אחר.

ולזה התחיל לקללם ואמר ירבו עצבותם אחר מהרו כל אסיה נספיהם מדם אני אין עושה
כן רק ה' מנת חלקיחבלים נפלו לי בנעימים אמר נגד רוע הסידור היינו צדיק נרע לו
פינו שרואין הטובות שעושה הקב"ה עם העולם ראוי להודות לו אפי' על הרעה.

ולזה אמר חבלים נפלו לי בנעימים כלומר פינו שרואין חבילות קבילית טובות שנפלו
לי בנעימים אף נחלת שפרה עלי נחלה הוא לשון יסורין כמו נחלה עבר על נפשנו עיי'
רש"י כלומר אפילו היסורין הם טובים לי ומברך על הרעה כשם שעל הטובה אברך את
ה' אשר יעצני כלומר אברך ה' אשר יעצני היינו שניתן לי עצה בשפלי אף לילות יסרוני
כליומי כלומר אף מחשבות מה שקשה לי על רוע הסידור מניסרין אותי פי כליומי הוא
לשון מחשבה פי הפליות יועצות עכ"ז שויתי ה' לנגדי תמיד שלא אסיר מאמונתי פי
מימיני דהיינו התורה וכי משמש בלשון אשר כל אמוט.

כלומר שאין אני נוטה מדרך התורה משום איזה קושיא המיסר אותי ולכן שמח לבי
וכו' פי לא תעזוב פי מי שמחזיק בעיקר אמיתותו ותורתו מוכתח הוא שלא יעזוב אותו
לשאול ושחת.

ולזה מבקש מהקב"ה שיודיענו אורח חיים שישבעו לנצח בנעימים היינו שיתן לי השגה
לקיים דברי התורה שיהי' לי נעימות בתורה הנקראת ימין. ונחזור למאמר שהתחלנו בו
תא ואחוי לך בלועי דקרח כלומר שהראה כל פלפולי טעותו שעל ידם נבלע קרח בארץ
ואין הפנונה פי אם על קרח לחוד רק על כל הפילוסופים מכחישי התורה מכונים בשם
קרח כלומר שהראה לי כל הפילוסופים והסברות שאפשר לומר למכחישי התורה נחזאי
תרי ביזעי פי קרח כפר בגבואת משה רבינו עליו השלום ובתורה מן השמים.

פי התורה נחלקת לשנים פי עשרת הדברות שמענו מפי הגבורה ושאר התורה מפי משה.
וזהו שאמר דחזאי תרי ביזעי כלומר תרי בקעים שמבקע אמונת התורה והגבואה ונפיק
קיטרא מבינייהו כלומר כמו מסמא העינים כל הפלפול של הפילוסופים הכופרים מסמא
את העינים שקלי גבבתא דעמרי הן הקדמות המושפלות הנקיים מסוג ופסולת כמ"ש
הפייטן ריש' כעמר נקי ואמשינהו במיא כלומר.

וצרפתי לה הקדמות התורה הנקרא מים ודעצתא בריש' דרומחא פי' פי אותן העוסקין
בפלפול קרא אותן הזהר בעלי רומחין כמבואר בתקונים אמר שרצה להתיר סברתו

בניצוח ופולפול של מהירות וכל דבר של מהירות אין השכל שופט על כל דבר ודבר שיוצא מפיו א"א לכלכל דבריו בצדק.

וכי אפיק איקרה איקרוכי פלומר כי הראיות שהביא היו נחרכים כמו מן האש מעומק ראיות הפילוסופים שהביאו המכחישים פלומר שהי מזיק לו שראה בעצם שאין יכול לסתור בטוב סברתם מפני מהירות הניצוח ואמר אצית מה אמרי.

פלומר התנישב בנחת ושמע אמריהם בנחת ולא במהירות הניצוח ושמע דהני אמרי משה אמת ותורתו אמת פלומר פשמשמעי דבריהם בנחת ולא בניצוח ראיתי שהראיות עצמם שהביאו אמרים משה אמת ותורתו אמת והן בדאין.

וכמו שהמוכח צריך להוכיח בנחת כמו כן השומעים צריכין לשמוע בנחת. ומטעם זה פירשו המפרשים מה שאמרו חז"ל גדול השלום שאפילו ישראל עובדים ע"ז פדור אנוש מוחל להם.

והוא מטעם זה כשכל אחד שומע לחבירו בנחת יתברר האמת משא"כ כשהשומעין שומעין בניצוח ורוצים לנצח דברי המוכח ואמר כל ל' יום מהדרין לי גיהנם וכו' פי' כי מבואר במקובלים שהרשעים כאשר כלה מהם כל פחי הקדושות מחזירין אותו למוטב למען יהי לו השפעת קדושה ואס"פ חוזרין ומטמאין אותו לינק ממנו וזהו שאמר כל שלשים יום מהדרין לי גיהנם: את מחתות הטטאים.

בש"ס (ברכות י"א) איתא הנהו בריוני דהני בשוכבותי דר' מאיר דהני מצערי לי ובעי רחמי עליהו דלימתו א"ל ברורי דביתהו מאי דעתך דכתיב יתמו חטאים מן הארץ מי פתיב חוטאים חטאים כתוב.

ועוד שפיל לסיפא דקרא ורשעים עוד אינם אלא בעי רחמי עליהו דליהדרו בתשובה. ונה תמוה מאוד כמו שתמהו המהרש"א ונהרי"ף דמאי קאמר מי פתיב חוטאים חטאים פתיב הא כמעט בכל המקומות פתיב חטאים ופירושו חוטאים ומקרא מלא דיבר הפתוב את מחתות החטאים האלה חטאים תרדף רעה ועוד הלא בכמה מקומות שקילל דוד את שונאיו יהיו בניו תומים ואשתו אלמנה וכיוצא בזה הרבה.

ועוד קשה פרש"י שכתב חז"ל חטאים פתיב קרי בי חוטאים ולפ"ז קשה א"כ הוא מסייע לר"מ ועוד הקשה המהרש"א דבשלמא אדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ניקח. דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ונהרי אמרו הבא לטהר מסייעין לו וכיון שמבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה הרי הוא פבא לטהר אבל לבקש רחמים על חבירו להחזירו בתשובה קשה מה מועיל בקשתו הא הכל בידי שמים חוץ וכו' ולתרץ כ"ז נראה דהנה הרמב"ן בפ' תולדות בפסוק כי ציד בפיו כתב חז"ל כי היא מליצה פי עשו צד בפיו אביו יכנה האיש במעשהו ותדירתו וכמוהו.

והפוננה פי המקרה המתדבקת עם העצם עד שלא תפרד ממנו בשום פעם גם המקרה יקרא בשם עצם. ולכן דוד קרא את עצמו בשם תפלה כמו שאמר ואני תפלה.

וכן נאמר וכל עולה קפצה פיה ולא נאמר עושי עול ומכנה לאיש בשם עולה. ולפ"ז א"ש דבאמת הא דכתיב בקרא על חוטאים חטאים שהרי ע"פ דקדוה צריך לכתוב חוטאים

כגון חטאים תרדף רעה הוא על פנונה זו שהפכתוב אינו מקלל כ"א לחטאים פ"א אותן שא"א שוב להחטא להפרד ממני.

והיינו אותן שמונעין מהם דרכי התשובה ושוב א"א להפרד ממנו בשום אופן. והחטא נתעצם בו מאד עד שנקראין חטאים ולא חוטאין ולכך מקללן ואמר חטאים תרדף רעה תמו חטאים.

ולזה כשבקש ר"מ על הנהו בריוני דלגתו ובדיוני את עתובריוני נקראין אותן שלא הושרשו בחטא שהם לא נקראים אפילו רשעים ולא מינים רק בשם בריוני שפיר אמרה לו ברוריא מי כתיב חוטאים.

פ"א וכי קלל דוד אותן אשר לא נוכל לכנות בשם חטאים הלא דוד לא קלל רק אותן שמכונים בשם חטאים פ"א אותן שהחטא כבר עצמיות בהם וא"א להפרד מהן והן אותן שמונעין מהם דרכי התשובה הן ראונן לקללה משא"כ אותן שמכונים בשם חוטאים שהחטא אינו בהם עצמיות רק במקרה שאפשר להם עדיין בתשובה אלו אסור לקלל דאמר ישובו עדיין וזהו ג"כ פרש"י שפירש קרי בי' חוטאים פ"א דרש"י נשמר שלא נאמר דהפנונה כמו שמפרשין העולם דהיינו שגוף העוונות יתמו.

ובזה מיאן רש"י משום קושיות מהרש"א דזה א"א לבקש על חבירו כלל. לזה פרש"י קרי בי' חוטאים שהפנונה בכתוב על החוטאים המכונים חטאים.

ולכך הקרי חוטאים והכתיב חטאים שאם הי' הקרי ג"כ חטאים הי' אפשר לטעות דקאי על עצם החטא אבל עכשיו ניכר שקאי על החוטאים שראוי לכנותן בשם חטאים. והא דאמר ורשעים עוד אינם פ"א כי רשעים נקראים אפ"א אם לא עבר רק עבירה אחת יכולין לקרותו רשע שאפ"י המזלזל בגטילת ידים נקרא רשע.

ומבואר בכתבי האר"י ז"ל בקרא דהנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את פ"א כשיש רשעים גמורים שמתגברין פח הטומאה בארץ אז לפעמים גם הצדיק נכשל ומצינו דאפ"י באמוראים דר' יוחנן הוי יתיב אשערי טבילה ואמר דמיין עלי כי קאקי חינורא.

כי מחמת שנתבטל ממנו תאוות היצה"ר והי' במדרגת הרוחניות לא הי' לו השגה כלל בגשמיות ומסתמא הי' אברהם באלף דרגות יותר עד שנשלם ממנו השגת דברים גשמיים. אמנם בבואו למצרים ששם מקום מזוהם וטומאה אין חקר עד שאברהם ג"כ נפל מקצת מדרגותו ונשקע קצת בדברים גשמיים ולכן אמר הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את.

מה שלא הי' לו ידיעה מזה מקודם ומזה נתברר לו שהמקום הוא מקום טומאה וזוהמא עד שאני חושש מפני גודל הטומאה שאני מרגיש בכאן שיהרגו אותי על דבר אשתי. ולזה שפיר פינן דיתמו חטאים שהן בתוקף הזוהמא המונעין הרשעים מלעשות תשובה וממילא הרשעים עוד אינם כי בהתמעט הזוהמא יש מקום שיתנו הרשעים לב לשוב בתשובה.

אמנם הא דבאמת בעי ר"מ לבסוף רחמים פי היכי דלהדרו בתשובה קשה קושיות מהרש"א דהא אינו מועיל תפלת אחרים שישוב בתשובה. ונראה דהנה ביומא אמרינן

גדול תשובה שמביא רפואה לעולם שנגאמר ארפא משוכתם אנהבם נדבה שענין רפואה הוא קשה.

ולהבין הפנונה נראה דהנה בעל העקידה פתב בטעם הגורל דלהשם ולעזאזל דהרמב"ם פתב דטבע בני אדם משתנים יש שהוא קל לפעמים לכעוס או שהוא מרובה בתאנה. ויש שבתבעו אין לו תאנה ואינו נוח לכעוס וכינצא באלו הרבה ולפום צערא אגרא וכן הוא בקעונש.

ולזה הי' הגורל פעין התנצלות על החטא שפך עלה בגורלו ולזה עיקר מה שאינו שב בתשובה דנהי בשעת עבירה הנה מנוצח מהטבע מ"מ הי' לו לשוב ולזה אמר שפיר גדולה תשובה שמביא רפואה פי' שאם עשה תשובה על החטא שעשה מחמת ניצוח טבעו מרפאו הקב"ה שוב מטבעו ולזה אמר שפיר ארפא משוכתם אנהבם נדבה דכיון שנתרפא מטבעו הרע ממילא האהבה הוא רק בנדבה מאתו יתברך וזה ענין ההבדל בין חוטאים לחטאים כי חוטאים מורה על שהוא פועל החטא פי חוטא על משקל פועל וחטאים מורה על שרשו שהוא תכונה רעה בנפש פאלו הוא נעדר הפועל ולזה אמרו מי פתיב חוטאים חטאים פתוב וזה אין שייך לומר שיבקש רחמים על אותן שימותו וע"כ הבקשה כמו שפרש"י שיכלה היצה"ר מהם ושיתרפא התכונה רעה מהם וזה אמרה דביתהו פינן שלא קילל דוד רק אותן החוטאים ברוע בחירתם משא"כ אותן החוטאים מצד רוע חומרם אדרבא אבקש רחמים עליהם שיתרפאו מהם א"כ אין לבקש רחמים על אנשים פרטים שימותו דדלמא חוטאים מצד רוע חומרם ולו נתפנו עלילות: פרשת חקת.

נדברתם אל הסלע. להבין חטא משה כי לכאורה אין חילוק בין אם יוצא המים ע"י הכאת הסלע או הדיבור אל הסלע.

וגם המדרש הוא תמוה שאמרו במדרש בשעה שנגזר מיתה על משה אמר רבש"ע מה עשיתי והשיב הן האדם הי' פאחד ממנו וכו' פלומר פינן שנגזר מיתה על האדם בלתי אפשרית שיחיה האדם לעולם שלא יעשהו אלוה, והוא תמוה דמפרש בקרא החטא שעשה.

לכן נראה לפרש בדרך שדרך האלשיך ורק שהוספתי בו דברים פאשר נראה הקורא שם לכאן והבוחר יבחר. והוא להבין ענין הבאר פי מי שמע פזאת הולך הלוך הבאר פרגלי הממלא פי ל"ת מסעות נסעו והבאר עמהם וגם אחריו חז"ל שפל נשיא הי' רוקשם במשענתו על הארץ מפי הבאר עד מקום שבטו.

וגם אמרו שהיו דשאים ואילנות ופירות היו צומחים בו ואין זה דרך באר. והנראה פי פינן שהמן הי' מאכל שמלאכי השרת אוכלין והוא מאכל רוחני ולזה ע"כ מי הבאר היו ג"כ רוחנים ומסתמא הישראל היו ג"כ רוחנים פי המזון נתייחס אל הניזון.

והנה כל עון ופשע הוא מסך ומבדיל והוא הסותם פי הבאר מלהוריד ממנו שפע רוחניות ומאותו עון ני פצור החלמיש ואמרו במדרש פשהנער קטן רבו מפה אותו ומלמדו פינן שהגדיל בדיבורו מיסרו.

וידוע מ"ש רמב"ן בפ' לך פשה נביאים פשהו רוצים שיתקיימו דבריהם היוצריכין לעשות פועל דמיון שיהי' דומה להדיבור של נבואה ע"ש. ומקודם שהי' הקליפה קשה

הַנֹּצֵרֶה לְהַפְּאֵת מִטָּה אֱלֹהִים לְהַכְּנִיעַ כַּח הַקְּלִיפָה הַנִּקְרָאת צוֹר הַסּוֹתְמַת פִּי הַבָּאָר וְכֵאֵן לֹא הִיא צָרִיף רַק דִּיבּוֹר וּלְבִסּוּף פִּשְׁנִנְדְּכּוּ יִשְׂרָאֵל הִיא דִּי לָהֶם לְשָׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הַלְּכָה אַחַת כַּמ"ש חַז"ל וְהִיוּ שָׁבִים לְהַנְדְּכּוֹת הָרֵאשׁוֹן וְעַל יְדֵי הַפְּעַס שְׁפַעַס מִשָּׁה עֲלֵיהֶם וְלֹא הַשִּׁיבֵם בְּנַחַת נִסְתַּתֵּם פִּי הַבָּאָר הַמּוֹרִיד שְׁפַע חַיּוֹת עַד שֶׁהַנֹּצֵרֶה לְהַפְּאֵת בְּכַח הַקְּלִיפָה הַקְּשָׁה וּמֵן אִזְ וְהִלָּאָה נִתְמַעַט הַהַנְדְּכּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְגַם כַּח מִשָּׁה נִתְמַעַט וְחִזְרוּ לְזוֹהֶמֶת וְאִם הִיוּ הַהַנְדְּכּוֹת הַלִּיף וְגַדֵּל הִיא פֶּסְקָה מִיַּתָּה מִיִּשְׂרָאֵל אֲבָל כִּינּוֹן שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבֵם מִשָּׁה וְלֹא פֶּסְקָה מִיַּתָּה מִיִּשְׂרָאֵל מִמִּילָא הַנִּכְרַח גַּם מִשָּׁה לְמוֹת מִשׁוּם דִּהֵן הָאָדָם הִיא כְּאֶחָד מִמְּנוּ וְהַבּוֹ.

וּבְדִבְרֵה אַחַר יֵשׁ לְפָרֵשׁ לְהַבִּין חֲטָא מִשָּׁה פִּי אִין סְבָרָא שְׁמִשָּׁה יִשְׁנָה דְּבָרֵי הַשֵּׁם כִּי הוּא צִוָּה לּוֹ לְדַבֵּר וְהוּא שִׁנְיָה לְהַכִּיתָ אֵת הַסְּלַע. עוֹד קָשָׁה דְּלָמָּה צִוָּה לּוֹ הַשִּׁי"ת לְיַקַּח הַמִּטָּה כִּינּוֹן דְּבְדִיבּוֹר סְגִי.

וְגַם קָשָׁה הַפְּכָל שְׁאָמַר וְדַבְּרַתֶּם אֶל הַסְּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵיו וְלָמָּה הָאָר עוֹד וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים שֶׁהוּא מְיֻתָּר. וְגַם הַמְדַרְשׁ פ' וַיִּלְךָ הוּא תְּמוּזָה וַח"ל לָמָּה אֲמוֹת שְׁמָא עֲבַרְתִּי עַל ל"ו פְּרִיטוֹת וְכו' וְאָמַר לּוֹ הַקַּב"ה בְּעוֹן אֲדָה"ר דְּכַתִּיב הֵן הָאָדָם כּו' ע"ש שֶׁהוּא תְּמוּזָה דִּהָא חֲטָא מְפֻרָשׁ בְּקָרָא יַעַן לֹא הָאֲמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי וְכו'.

וּלְפַעַנ"ד דִּהְיָה מַה שֶׁהַנֹּצֵרֶה מִשָּׁה לְעֵשׂוֹת בְּמִטָּה הַנְּסִים שְׁעֵשָׂה הוּא רַק מִפְּנֵי פְּלֵא הִיא לְיִשְׂרָאֵל הַהַנְדְּכּוֹת וְהוּא עֲדִינּוּ בְּגִשְׁמוֹת לְכֵן הַנֹּצֵרֶה לְעֵשׂוֹת פּוֹעַל דְּמִינּוֹן בְּגִשְׁמוֹת ע"י הַמִּטָּה וְכַמ"ש הַרְמַב"ן הַנִּזְ"ל וּלְכַף בַּפ' בְּשִׁלַּח צִוָּה לּוֹ לְהַכּוֹת בְּצוֹר לְצֵאת מִים לְאֲשֶׁר הוּא בַּקְּצַת גִּשְׁמִיּוֹת אֲבָל אַח"כּ שֶׁכָּבַר נִנְדְּכּוּ וּפְסָקָה זִוְהֶמֶת וְהִיוּ צָרִיכִין לְמִים רַחֲנִים מִלְּמַעְלָה וְלָזָה אִין תּוֹעֵלַת בְּמִטָּה וּלְכַף צִוָּה לּוֹ הַקַּב"ה וְדַבְּרַתֶּם אֶל הַסְּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵיו וְהִינּוּ כַּמ"ש הַאֲלִשִׁיף דִּהַסְּלַע הוּא כַּח הַטְּוִמָּאָה מַחְמַת הַחֲטָא הַסּוֹגֵר אֵת פִּי הַבָּאָר וְהוּא מְכֻוֹנָה בְּשֵׁם סְלַע וְצוֹר וְלָזָה צִוָּה לּוֹ וְדַבְּרַתֶּם אֶל הַסְּלַע כַּמ"ש חַז"ל שְׁאָמַר לּוֹ שְׁנָה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הַלְּכָה אַחַת שֶׁיִּסְתַּלַּק כַּח הַטְּוִמָּאָה וְאִזְ מִמִּילָא הַבָּאָר שֶׁהוּא כִּינּוּי לְשִׁכְיָנָה יִתֵּן מִימֵיו הַרוֹחֲנִים וְאִם הִיא מִשָּׁה עוֹשָׂה כֵּן הִיָּתָה פֶּסְקָה זִוְהֶמֶת לְגַמְרֵי וְלֹא הִיא לָהֶם מִיַּתָּה כָּלֵל כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשֵׁעָה שְׁאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע שֶׁפְּסָקָה זִוְהֶמֶת וּפְסָקָה הַמִּיַּתָּה אִף כִּינּוֹן שֶׁהַבְּחִירָה הִיא חֲפְשִׁית וְאוּלַי יִגְרוֹם הַחֲטָא וּלְכַף אָמַר לּוֹ בְּכַפֵּל וְדַבְּרַתֶּם אֶל הַסְּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵיו שְׁאֵם לֹא יִגְרוֹם הַחֲטָא מוֹעִיל הַדִּיבּוֹר שֶׁיִּסְתַּלְקוּ הַכּוֹחוֹת הַטְּוִמָּאָה הַמְּכֻוֹנָה בְּשֵׁם סְלַע וְנָתַן מִימֵיו וְצִוָּה לּוֹ ג"כ שֶׁיִּקַּח הַמִּטָּה מִפְּנֵי שְׁאוּלֵי יִגְרוֹם הַחֲטָא מִפְּנֵי שֶׁהַבְּחִירָה חֲפְשִׁית וְיִצְטָרֵף לְהוֹצִיא מִים גִּשְׁמִיִּים מִן הַסְּלַע וְלָזָה צִוָּה לּוֹ שֶׁיִּקַּח הַמִּטָּה וְלָזָה א"ל וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים מִן הַסְּלַע וְהִינּוּ ע"י הַמִּטָּה וּלְכַף סִיִּים וְהַשְׁקִיתָ אֵת הָעֵדָה וְאֵת בְּעִירָם כִּינּוֹן שְׁאֵל יִהְיוּ הַמִּים גִּשְׁמִיִּים אֲשֶׁר הוּא רָאוּי ג"כ לְבַעֲרָם.

וְכִינּוֹן שְׁמִשָּׁה חָשַׁב לְיִשְׂרָאֵל לְחוֹטָאִים כַּמ"ש שֶׁשְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים חָשַׁב שֶׁכָּבַר גְּרַם הַחֲטָא וּלְכַף פְּעַל ע"י הַמִּטָּה וּבְאֲמַת לֹא הִיא חֲטָאָם גְּדוֹל כָּל כָּף וְאִם הִיא מְדַבֵּר הִיא ג"כ מוֹעִיל וְהִיא אִזְ ג"כ מִים רוֹחֲנִיִּים וְהִיוּ אִזְ כְּפֻלָּם חִיִּים וְקִיָּמִים אִף הוּא חוֹשְׁבֵם לְחוֹטָאִים שֶׁלֹּא יוֹעִיל לְהַנְדְּכּוֹת חֲנוּמָרָם וּפְעַל עַל יְדֵי הַמִּטָּה וְנִתְמַעַט הַשְּׁפַע גַּם מִמִּשָּׁה וְלֹא נִנְדְּכּוּ וְכִינּוֹן שֶׁלֹּא הַנְדְּכּוּ וּמִמִּילָא לֹא הִסְתַּלַּק הַפְּנוֹת מֵהֶם וּמִמִּילָא הַנִּכְרַח הַדְּבָר שֶׁלֹּא הִסְתַּלַּק הַפְּנוֹת

אפילו ממשלה כדכתיב, הו האדם הי פאחד ממנו שלא יטעו אחריו לומר כי זה משה איש
אלהים הוא שהרי חי וקיים: פרשת בלק.

וישלח מלאכים אל בלעם. בבבא בתרא (י"ד).

(אמרינו משה פתב ספרו ופרשת בלעם: והוא תמוה דהא פ' בלעם גוף התורה הוא וכל
התורה פולה משה כתבה. לכן נראה הפונה דהנה מה שאמר בלעם לבלק ונדאי לא
בלשון הפתוב בתורה אמרה דא"כ לא היה משיג בלק מה שאומר בלעם דמגן הי יודע
בלק לדבר בלשון הקודש ובלשון סתום, אף משה כתב פוננת ההשגה שהשיג בלעם
בלשון זה הפתוב בתורה על כל קוץ וקוץ תילי תילים של רמזי סודות: לא תלה עמהם
ולא תאור וגו' ויש לתמוה שמקודם אמר לא תלה ואח"כ אמר קום לה אתם ולא איש
הוא וינחם ואח"כ חרה אפו כי הולה הוא.

והנלפענ"ד כי לכאורה הדבר תמוה כי בלעם אשר טימא עצמו בכל מיני טומאות
שבעולם עד שאמרו שבא על אתונו שיראה שכינת כבודו יתברך לדבר עמו ודבר זה
לזר יחשב. לזאת נראה כי דרך לשון תורה ולשון בני אדם לקרות תמיד הסיבה בשם
המסבב כגון אם ראובן יסבב סיבות להרוג את שמעון נקרא ראובן ההורג אף שהוא ע"י
סיבות רבות ורחוקות לזאת דאף שהפתוב מכנה שהאלהים אמר לבלעם לדעתי ח"ו
שהש"ת ידבר אל בלעם בתוקף ובחוזק טומאתו וכן העיד הפתוב ויקר אלהים אל בלעם
וידרשו חז"ל הובא ברש"י שהוא לשון קרי וטומאה ובמקום טומאה אין מבוא לקדושה
לזאת נראה כי בלעם לא הי דבוק רק בכוחות הטומאה כי הם ג"כ שומעים מאחורי
הפרגוד ויונקים מכוחות הקדושה ומגלין לו מה ששמעו וכיון שהש"ת סבב כל הסיבות
מניחם האמירה אל הקב"ה שהוא קדוש וכן הי הדיבור אל לבן וכאשר נתנדע לכוחות
הטומאה שלא בא ארוכה לישראל והודיעו לו שלא ילה עמהם לאשר שלא יאור העם
כי ברוך הוא ומניחם אמירה זו לאלהים ושהוא שם בקודש לאשר שהש"ת היה
סיבה ראשונה לזה ואח"כ פשראה הש"ת שמתאמץ ללכת ברוב חשקו וחקמתו גזרה
שיאמרו הברכות מפי בלעם כענין מלאך רע יענה אמן לזאת נאמר לו אח"כ שילה אתם
עפ"י שנתנדע להם לכוחות הטומאה שרצון הש"ת שילה אתם הודיעו לו וכן יאמרו לו
שילה אתם ומ"מ חרה אפו בו כי הולה בבחירתו הרעה אף שנאמר לו מקודם שלא יאור
העם.

ובדרך אחר יש לפרש לא תלה עמהם לא תאור העם בכאן תמהו המפרשים דמתחלה
אמר לא תלה עמהם ואח"כ אמר קום לה אתם ולבסוף אמר הפתוב ויחר אף אלהים כי
הולה הוא. וכי היה קשה לקב"ה להמית את בלעם או לחרשו או לאלמו.

לכן נראה כי בלעם היה מוכרח להיות בעולם כי מבואר שג' מתנות טובות נתן הקב"ה
לישראל וכולם על ידי יסורין הרי שהיסורין הנה מוכרחים להיות לישראל למען יבואו
אל המתנות.

וידוע מה שכתבו הרמב"ם והאלישיף שכל מה שהוא במחשבתו של הקב"ה יוכל הדבר
להשתנות מרע לטוב ומטוב לרע אבל כשיוצא מפי הנביא אינו יכול להשתנות וכיון

שְׁהֲרַעוֹת אֲשֶׁר הֵן סִיבוֹת הַטּוֹבוֹת הַנִּכְרָחוֹ ג"כ לְהֵאמֹר מִפִּי הַנְּבִיא אֲמַנִּם מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּעֶצְמָם רַע צָרִיף לְהֵאמֹר מִפִּי מְלֹאף הָרַע.

וְלִזָּה אָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ דְּבָרִים רַאיוֹן הַבְּרָכוֹת לְהֵאמֹר מִפִּי מִשָּׁה וְהַקְלָלוֹת מִפִּי בַלְעָם וְכו' וּבִלְק שְׁקוּסָם הָיָה יוֹתֵר מִבַּלְעָם יָדַע שְׂרָאוּיִן הַקְלָלוֹת לְהֵאמֹר ע"י בַלְעָם וּלְכֹף קְרָאוּ וְזָרְזוּ וְהִנֵּה הָא דְבַאֲמַת שִׁינָה הַקַּב"ה שְׁמִשָּׁה יֹאמֵר הַקְלָלוֹת וּבַלְעָם הַבְּרָכוֹת הַטַּעַם כִּי מִבְּנוֹאֵר בַּזֶּהֶר שַׁע"י זְכוּת אוֹ חֲטָא יְכוּלִין לְהַשְׁתַּנּוֹת הַדְּבָרִים שְׁעָלוּ בְּמַחְשָׁבָה מְטוֹב לְרַע אוֹ מְרַע לְטוֹב וְלִזָּה אִם הָיָה מִשָּׁה אוֹמֵר הַבְּרָכוֹת וְהָיוּ מִתְּבַרְכִין בְּמַחְשָׁבָה וּבְמַעֲשֵׂהָ וְהָיָה קִשָּׁה מְאֹד לְהַשְׁתַּנּוֹת אֶף עַל יְדֵי חֲטָא וְכֵן אִם הָיָה בַלְעָם אוֹמֵר הַקְלָלוֹת וְהָיָה מְקַלְלֵם בְּמַחְשָׁבָה וּבְמַעֲשֵׂהָ וְהָיָה ג"כ א"י לְהַשְׁתַּנּוֹת וּלְכֹף נֵאמְרוּ הַקְלָלוֹת מִפִּי מִשָּׁה וְיָדוּעַ שְׁלִשׁוֹן הַקְּוֹדֶשׁ נִתְהַפֵּף מְטוֹב לְרַע וְכֵן לְהִיפֹף וּמַעֲוֹנָג לְנִגְעַע וְלִזָּה נֵאמְרוּ הַקְלָלוֹת מִפִּי מִשָּׁה שְׂאָם יִשׁוּבוּ נִתְהַפֵּף מְקַלְלוֹת לְבְרָכוֹת כְּאֲשֶׁר הָיָה בְּמַחְשָׁבָה וְהַבְּרָכוֹת נֵאמְרוּ מִפִּי בַלְעָם שְׂאָם ח"ו יִרְעוּ מַעֲשֵׂיהֶם יִתְהַפֵּף הַבְּרָכוֹת לְקְלָלוֹת כְּפִי מַחְשַׁבְתּוֹ וְכִמּוֹ שְׂאָמְרוּ חז"ל בְּרָכוֹתָיו נִתְהַפְּכוּ לְקְלָלוֹת וְהִנֵּה נִדְאִי א"א שֶׁהַקַּב"ה בְּעֶצְמוֹ דְּבַר אֵל בַּלְעָם שְׂאִין הַקְּדוּשָׁה שׁוֹרָה עַל הַטּוֹמְאָה אֶף הַעֲנִין הוּא שְׂיָדוּעַ שְׁכוּחוֹת הַטּוֹמְאָה שׁוֹמְעִין מֵאַחֲרֵי הַפְּרָגוֹד וּמְצִינּוּ ג"כ בְּאַחָב (מְלָכִים א' כ"ב) וַיֹּאמֶר ה' מִי יִפְתָּה אֶת אַחָב וְגו' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתְּנּוּ וְגו' וְנָתַן ה' רוּחַ שְׂקָר בְּפִי כָּל הַנְּבִיאִים וּבְנוֹדְאֵי אֵינּוּ לְיִיחָס לֹאמֵר שְׂקָר לְהַשִּׁי"ת וְכַתִּיב דְּוָבֵר שְׂקָרִים לֹא יִפּוֹן וְכִי רַק מַחְמַת שֶׁהַקַּב"ה סִיבוֹת כָּל הַסִּיבוֹת מִיִּיחָסִין תְּמִיד הַמְּסוֹבֵב לְהַמְּסַבֵּב וּמַחְמַת שֶׁהַקַּב"ה מְסִיר הַשְּׂגָחָתוֹ הַטּוֹבָה יֵשׁ כַּחַח לְהַשְׁרָאת כּוּחוֹת הַטּוֹמְאָה שְׂיַעֲשׂוּ שְׁלֵהֶן מִיִּיחָסִין הַעֲשִׂינִי לְהַקַּב"ה לְכֵן גַּבִּי בַלְעָם כְּשֶׁנֵּאמַר לוֹ תַחֲלָה לֹא תִלְךָ וְלֹא תֵאָנֹר אֶת הָעָם הוּא מַחְמַת שְׂשִׁמְעוּ מֵאַחֲרֵי הַפְּרָגוֹד שְׁלֹא יֵאָוֵר אֶת הָעָם וְאִז לֹא הָיָה לוֹ לְבַלְעָם לִילְךָ כָּלֵל פִּינּוֹן שְׁלֹא יֵאָוֵר אֵין טַעַם לְהַלִּיכָתוֹ וּקְרָא דְלֹא תֵאָנֹר הוּא טַעַם דְלֹא תִלְךָ כְּלוֹמֵר מִמָּקוֹם שְׁנֵאמַר לוֹ הַנְּבוּאָה אָמַר לוֹ שְׂאִין לוֹ לִילְךָ פִּינּוֹן שְׁלֹא תֵאָנֹר וּבַאֲמַת לֹא הַשִּׁיגוּ הַשְּׂגָה שְׁלִימָה כִּי הָיָה מְוַכְרַח לִילְךָ רַק שְׁלֹא יֵאָוֵר וְאִם כִּי כְּשֶׁשְׂמַעוּ מֵאַחֲרֵי הַפְּרָגוֹד כִּי מְוַכְרַח הוּא לִילְךָ נֵאמַר לוֹ קוּם לָךְ אִתָּם פִּינּוֹן שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ בְּמַחְשָׁבָה חֲזָקָה לְקַלֵּל וְרַצָּה הַקַּב"ה לְהַחֲלִישׁ מַחְשַׁבְתּוֹ וְלִזָּה אָמַר הַכְּתוּב וַיִּסַּח אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא כְּלוֹמֵר שְׁהַלִּיכָתוֹ בְּמַחְשָׁבָה חֲזָקָה כְּזוֹ הָיָה קִשָּׁה בְּעֵינֵי הַשִּׁי"ת פִּינּוֹן שְׂיָדַע שְׁלִבְסוּף יִתְהַפְּכוּ הַבְּרָכוֹת לְקְלָלוֹת כְּמִבְּנוֹאֵר בְּסִנְהֶדְרִין ק"ה ע"ב.

וְאִם הָיָה בְּמַחְשָׁבָה רַעָה רַבָּה הָיָה מְזִיקִין הַרְבֵּה וְהָיָה הַרְעָה קִשָּׁה מְאֹד וְלִזָּה הָיָה קִשָּׁה בְּעֵינֵי הַקַּב"ה הַלִּיכָתוֹ בְּמַחְשָׁבָה רַעָה כְּזוֹ וְלִזָּה הַחֲרִידוּ ה' בְּדְבָרִים הַמְּחַרְדִּים ע"י הָאֲתוֹן לְהַחֲלִישׁ אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ הַרְעָה אֲשֶׁר חָשַׁב: וַיִּדְעַע דַּעַת עֲלִיוֹן.

בַּשִּׁ"ס (בְּרָכוֹת פ"ק) אָמְרִינוּ הַשְׁתָּא דַּעַת בְּהִמְתּוֹ לֹא יָדַע דַּעַת עֲלִיוֹן יָדַע. אֲלֹא שֶׁהָיָה יוֹדַע לְכוּיִן הַשְּׂעָה שֶׁהַקַּב"ה כּוֹעֵס בָּהּ וְכו' תֵּנָא מִשְׁמִי דר"ה בְּשַׁעָה שְׁהַחְמָה זֹרַחַת וְכָל מְלָכֵי מְזַרְחָ וּמַעֲרָב מִיַּיחָים כְּתָרִימָה בְּרֵאשִׁם וּמִשְׁתַּחֲוִים לְחַמָּה.

מִיָּד כּוֹעֵס הַקַּב"ה עֵינֵי בְּמַפְרָשִׁים שְׁנִתְקַשּׁוּ בְּזָה. וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּהַרְמַב"ם בַּס' הַמּוֹרָה הַכְּתוּב דַּכְּשֶׁהַקַּב"ה עוֹשֶׂה פְּעוּלָה דוּמָה לְפַעוּלָה הַבָּאָה מֵאֲתָנוּ ע"י כַּעַס.

נאמר עליה דרף השאלה שהוא פועם. דרף משל פשמעניש עוברי רצונו וכשאדם מעניש לתבירו מענישו ע"י פעם הןשאל ג"כ שם הפעם לבורא יתעלה מכל חסרון עילוי רב ובהקדים ג"כ מה שאמר הנביא ברש"י במגלת איכה בסוּק מאתי לא תצא הרעות והטוב.

כי בעצמו מביא הרע לעושי הרע פי' כי כן הטביע הבורא יתעלה בהמזלות שיתנהגו בטוב וההיפוך בהיפוכו כמו שהטביע בארץ פח ההצמחה ע"י זריעה. פן הטביע בהם שיתנהגו אחר רוב העולם.

ובנ"ר שמלכי מזרח ומערב משתחווין לחמה באותו פעם מתנהגין המזלות לרע על העולם הןשאל עליו לומר שהוא פועם באותה שעה תמיד אף ל"ה אלא רגע אחד כי כן הטביע בהם ע"י ידיעתו הקדומה: לכה איעצה א' אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים.

והוא תמוה והיא דגוף העצה חסר מ"מ קשה שאין חיבור לדברים אלו, לכן נראה הפוננה דהנה אם לא חטאו הישראל בשיתים עפ"י עצת בלעם היו עולים במעלה למעלה והי' נתקנים הנבואה שניבא בלעם מיד ולזה אמר בלעם שיעץ אתו בעצה אשר מחמת עצה זו בנודאי אותן הנביאות שלישראל לא יעשו דברים אלו עד אחרית הימים מחמת שיתטאו בזנות ואלהיהם של אלו שונא זמה הוא ובנודאי כל הברכות לא יתקיימו עד אחרית הימים: פ'רשת פנחס.

שעיר עזים אחד לחטאת וגו'. בפ"ק דשבועות אמר ריש לקיש מה נשתנה שעיר ראש חודש שנגמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא פפרה עלי על שמיעטתי את הירח והוא תמוה.

ונראה הפוננה דהנה בברכות ל"ב אמר ר' יהושע בן חנניא ג' מקראות אלו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל, חד דכתיב אשר הרעותי ופרש"י אני גרמתי להם שפראתי יצה"ר ומבואר במקובלים שע"י מיעוט הירח נולד הרע בעולם ונהו פוננתן פאן שבר"ח יש בו מיעוט הירח ולזה אמר הקב"ה הביאו פפרה על עונותיכן ואני אטול כל העוונות עלי פלומר שאני גרמתי להם שעשו העוונות שפראתי יצה"ר על מיעוט הירח כמ"ש באשר הרעותי: פ'רשת מטות בענין בני גד ובני ראובן הקושיות יתבארו מתוך הפירוש.

ונראה דהנה פשיוצאין למלחמה אפ'ר שיהי' לכוננת פ'בוש ולצורך עצמו לשלול שלל או לעזור לאחרים משא"כ פשיוצאין למלחמת מצנה מחויב שלא לכונן רק לקנים מצנת השי"ת ולזה אמרו שני דברים שלא הוכשרו בעיני משה.

א'.

מה שאמרו ונאנחנו נחליץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאונם וכו' והנה משמעות דבריהם שיוצאו למלחמה לטובת בני ישראל לאשר שהם גבורים ויהי' להם לעזור לכבוש ולזה סיימו לא נשוב אל בתינו עד התנחל כי שמא יצטרכו עוד לעזור ובזה חטאו כי באמת ישראל אין צריכין לעזרת אדם פי' ה' לוחם מלחמתם ולא הנה צריף להם לאמר רק נלך לקנים מצנת הבורא כי מלחמת מצנה הוא.

וגם אנחנו מחויבים לקנים מצנת בוראינו יתברך וכשחטאו בלשונם שאמרו גדרות צאן נבנה למקנינו וערים לטפנו והנה ונדאי הנה טפם חביבין להם מבהמתן ועוד סיימו וישב

טפינו בְּעָרֵי הַמִּבְצָר וּבְנוֹדָאֵי שְׂלָא הָיָה פְּנוּנָתָם לְבָנוֹת עָרֵי מִבְצָר לְטַפָּם כִּי לָזָה צָרִיף
מִשָּׁף זְמַן רַב.

וְלָזָה נִרְאָה שְׂאֲמָרוֹ שְׂלָא יִבְנוּ רַק גְּדֵרוֹת צֶאֱן וְעָרִים לְטַפֵּינוּ שְׂאֲמָרוֹ הִי פְּנוּנָתָם עַל עָרֵי
מִבְצָר שֶׁהִי שָׁם מִכְּבָר וְכֹאשֶׁר סִימּוֹ דְּבִרְיָהֶם וַיֵּשֶׁב טַפֵּינוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר וּבְאַמַּת לֹא הָיוּ
צָרִיכִין לְכָף לְהַכְנִיסָם בְּעָרֵי הַמִּבְצָר וּבְזָה חֲטָאוּ ג"כ כִּי הִיוּצָאִין לְמַלְחָמַת מִצְוָה אִין
צָרִיכִין לְהַנִּיחַ טַפָּם בְּעָרֵי הַמִּבְצָר כִּי שְׁלֹתֵי מִצְוָה אֵינָם נִיזוּקִין וְכֹאשֶׁר הִבְטִיחַ לָהֶם
בְּעֲלִיָּתָן לְרַגֵּל לֹא יִחַמְדוּ אִישׁ אֶת אַרְצָה וְלָזָה הַשִּׁיב מִשָּׁה וְשִׁינָה בְּלִשׁוֹנֵי אִם תַּחֲלִצוּ לְפָנֵי
הַשֵּׁם בְּמַלְחָמָה כְּלוֹמֵר שְׁחַלִּיצְתֶם לְמַלְחָמָה לֹא יִהְיֶה רַק לְפָנֵי הַשֵּׁם דְּהֵינּוּ לְקַנִּיִּים מִצְוָה
הַבּוֹרָא בְּמַלְחָמַת מִצְוָה וְלֹא שְׁהִישְׂרָאֵל צָרִיכִין לְעֲזֹרַת אֲדָם וְלָזָה אִין אַתֶּם צָרִיכִין לְהַמְתִּין
רַק עַד אַחַר שְׁיִוְרֵיִשׁ ה' אֶת אוֹיְבֵינוּ שְׂאֲזוּ כְּלָה מִצְוָתָן וְלָזָה אָמַר בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם
וּגְדֵרוֹת לְצִאֲנְכֶם כְּלוֹמֵר אִין אַתֶּם צָרִיכִין לְעָרֵי הַמִּבְצָר רַק אֶף בְּעָרִים כָּל דְּהוּא וּמָה
שְׂאֲמַר בְּנוּ לָכֶם עָרִים לֹא לְבָנוֹתָן מִחֲדָשׁ רַק לְתַמְנָן תִּיקוּן בְּעֲלָמָא לְצוּרָה הַטָּף בְּאַהֲלִים
בְּעֲלָמָא יְכוּלִין לִישֹׁב כִּי אִין פְּקֵד וּמֵאֵן דְּמַפְחֵד חֲטָאָה הוּא.

וּמָה שְׂאֲמַר אִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן פְּנוּנָתוֹ שְׂאֵם לֹא תַעֲשׂוּ כֵּן בְּכַוְנָה זֹו רַק שְׁתַּחֲשְׁבוּ כְּחֶכֶם
וְעוֹצֵם יְדִיכֶם תּוֹעֵלַת שְׁתַּחֲשְׁבוּ טַפְכֶם בְּעָרֵי הַמִּבְצָר דְּוָקָא חֲטָאֲתֶם לְפָנֵי ה' הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת
וְלָזָה הַשִּׁיבוּ עֲבָדֵיךָ יַעֲשׂוּ כֹאשֶׁר אֲדוֹנֵי מִצְוָה טַפֵּינוּ יִהְיוּ בְּעָרֵי הַגְּלֵעָד וְלֹא אָמְרוּ בְּעָרֵי
הַמִּבְצָר וּבְזָה שְׁיִיף לְשׁוֹן מִצְוָה שְׁעַל הָעֲשׂוֹי בְּכּוֹעֵל שְׁיִיף לֹמֵר שְׁעֲשׂוּ כֹאשֶׁר יֵשׁ צְוָה
לְעֲשׂוֹת וְסִימּוֹ ג"כ שְׁיִלְכוּ לְפָנֵי ה' לְמַלְחָמָה הֵינּוּ בְּכַוְנָת קִיּוּם מִצְוָה וְלֹא לְכַוְנָה אַחֲרַת
כָּלֵל וְכִיּוֹן שְׂאִינוּ רַק עַל הַמַּחֲשָׁבָה שְׁיִיף לְשׁוֹן כֹּאשֶׁר אֲדִינֵי דוֹבֵר שְׁמַחֲשַׁבְתָּן יִהְיֶה כֹאשֶׁר
מִשָּׁה דוֹבֵר כָּל זֶה כּוֹלַעֲפַנ"ד נְכוּן: פְּרִשְׁתַּ מַּסְעֵי.

וַיִּכְתּוֹב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאַלְהָ מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם וְהוּא תְּמוּהָ.
וַנִּרְאָה לְפָרֵשׁ זֶה עַל פִּי מִשָּׁל.

בְּעֲשִׂיר מִןפְּלֶג בְּעֲשִׂירוֹת גְּדוֹל שְׂלָא הָיָה נִחְשָׁב אֲצִלוֹ מְמוֹן לְכֹלָם. וְהִי לוֹ בֶּן וְלֹא רָצָה
לְפָרְגֵס אוֹתוֹ מִשָּׁל אָבִיו כִּי מֵאֵן דְּאָכִיל דְּלָאוּ דִּידֵיךָ (בְּעֵי) בְּהִיַת לְאַסְתַּפְּלָא בְּאַפִּיו רַק
לְהַתְּפָרְגֵס מִדִּידֵיךָ וְעַבְרָ לְסַחֲוֵרָה דְּרָף יָמִים וּמְדַבְּרוֹת וּנְהָרוֹת לְהַרְוִים.

וְהַרְוִיַח הַרְבֵּה וּבְבוֹאוֹ סִפְרָ לְפָנֵי אוֹהֲבֵיו כָּל הַקּוֹרוֹת שֶׁהִי לוֹ בְּדֵרָף וּמִהַרְיִנַח הַמְּוִפְלָג
שֶׁהִי לוֹ וְרָאָה אוֹתוֹ הָאוֹהֵב שְׁשִׁמַּחַת הַרְיִנַח הוּא גְּדוֹלָה בְּעֵינָיו כ"כ עַד שְׂלָא נִחְשָׁבוּ יְסוּרֵי
הַדֵּרָף לְכֹלָם כִּי לוּלֵי הַמַּסָּע לֹא הִי מַגִּיעַ לְהַרְוִיַח הַזֶּה.

אָמְנָם בְּבוֹא הָאִישׁ וְסִפְרָ לְפָנֵי אָבִיו הַמְּאֹרְעוֹת וְהַרְיִנַח הִי גוֹנֵחַ מְאוֹד עַל כָּל אֶחָד
הַיְסוּרִין שְׁעַבְרוּ עָלָיו לְחַבִּיבוֹת הַבֶּן בְּעֵינָיו וְהַרְיִנַח לֹא הִי נִחְשָׁב בְּעֵינָיו לְכֹלָם נִגְד
הַיְסוּרִין שֶׁהִי לְבָנוּ.

וְזֶהוּ שְׂאֲמַר וַיִּכְתּוֹב מֹשֶׁה עַל פִּי ה' מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם כְּלוֹמֵר שְׂאֲצֵל הַקַּב"ה הִי קִשָּׁה
מְאוֹד מוֹצְאֵיהֶם הֵינּוּ הַיְסוּרִים שְׁעַבְרוּ עָלֵיהֶם בְּהַמַּסָּעוֹת אֶף שְׁהַרְוִיחוּ הַרְבֵּה בְּכָל מַסָּע
וְהַגִּיעוּ בְּזָה לְמַעֲלָה מ"מ הָיָה קִשָּׁה מְאוֹד בְּעֵינָיו הַיְסוּרִים שְׁלָהֶם וְסִפְרָ אוֹתָן לְהַגְדוֹלִים
שְׁבָהָן וְאָמַר הַפְּתוּב וְאַלְהָ מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם כְּלוֹמֵר שְׁהִיָּה הַכָּל כְּדִי לְהַבִּיאֵם בְּכָל מַסָּע
מִהַמַּסָּעוֹת שֶׁהִי לָהֶם מִמַּעֲלָה לְמַעֲלָה גְבוּהָ מְמַנּוּ לֹא הִי רַק בְּשִׁבִיל מוֹצְאֵיהֶם דְּהֵינּוּ

היסורין פי שלשה מתנות נתן הקב"ה לישראל וכולן ע"י יסורין לטוב להו: ספר דברים ויהי בארבעים שנה וגו' פרש"י מלמד שלא הוכיחן עד סמוך למיתה.

למד מייעלב וכו' והוא תמוה אטו עשה הוכח תוכיח לא נאמרה רק על סמוך למיתה. וגם מה שאמר שלא יהי מוכיחו וחוזר ומוכיחו תמוה דהא אמרינן בש"ס הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים.

ולתרוץ נראה דהנה הבעל עקידה פתב בשער י"ג לפ"ש הש"ס דלא הי' דוד ראוי לאותו מעשה דאין העונש על החטא דאי אפשר לילוד אשה שלא יחטא כי אדם אין צדיק בארץ שהרי אפילו ישראל ודוד חטאו ועיקר העונש על מניעת התשובה ולפ"ז דאין להמוכיח להזכיר להחוטא החטאים שעשה רק להוכיחו לעשות תשובה ומכ"ש כשפבר עשה תשובה ודאי דאין להזכירו העוונות שעשה וכדאמרינן שלא יאמרו לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים ולפ"ז נראה דאין להמוכיח להזכיר העוונות, שעשה פבר וא"כ יוקשה על משה רבינו עליו השלום למה הזכיר החטאים שעשו במדבר בערבה כו' וגם הלא פבר עשו ישראל תשובה ונתפפר להם והיאך הזכירם היךף הדין להזכירם בעוונות שעברו וכמו כן קשה על יעקב אבינו במה שהזכיר לראובן וגם ליהודה חטאם אחר שפבר שבו.

ולתרוץ זה נראה לי דידוע דכמו שבחולי הגוף שכאשר אם פבר נחלה וקם עדיין רושם החולי בו שהוא צריף שמירה רבה ולהזהירו בכל פעם אפילו מדבר קל כו אפילו בדבר קל מחזיר החולי לחלו וכן הוא בחולי הנפש שכאשר התשובה לא עקר החטא לגמרי להפכו לזכות ועדיין נכתב עונות לפניו יתברך וכינון שיש בו רושם החטא עדיין בדבר קל יכול לחזור ולחטוא וצריף מחמת זה שמירה ואזהרה מרובה.

וידוע שמי שלא חטא עדיין ועובד השי"ת בכל פוחו שאינו ראוי לבוא אליו ולהזהירו בכפליים שלא יחטא בחטאים גדולים שהאזהרה בו הוא פגם גדול בכבודו. להזהיר איש שלא נמצא עליו שום שמץ להזהירו שלא יחטא באשת איש וכיוצא בחטאים עצומים ולזה כשקרא משה להזהירם בתוכחה בצ"ח קללות שלא לחטוא בעת שהיו טהורים ונקיים מפל חטא ויש בזה פגם גדול בכבודם להזהירם בכפל ולזה אמר להם מקודם שעדיין רושם מחטאים הללו עליכם.

ובדבר קל תוכלו לחזור לחולייכם רק כל זמן שהייתי חי והייתי מזהיר אתכם ושמרתי אתכם להיותי פרנס שלכם וגם אולי זכות שלי שמר אתכם שלא תחזרו לחטוא אבל עכשיו שאני מת ואמם תלכו מפרנס לפרנס שאינני יודע אם יהי' זכות ושמירת הפרנס השני גדול כל כך לכוף אני מזהיר עוד הפעם ולכוף לא שנה במשנה תורה רק מצות מצות כע"א ועריות שאר בשר שבכו עליו פענן שנאמר בוכה למשפחותיו וכיוצא באלו מצות שהי' יודע שיש בהם רושם חטא מאלו.

והנה ענין תוכחה זו שצריף להזכיר רושם החטא ולהזהירם שיהיו נזהרים בהם שלא יחזרו לחטא ודאי אינו נכון להוכיח בהם דבשלמא כשמוכיח על חטא שעדיין לא שב שישוב יש קץ לתוכחתו משא"כ בדבר שפבר שב ממנו רק שבא להזהירו מחשש אולי יש רושם החטא בו שצריף אזהרה יתירה א"כ אין קץ לתוכחתו דכל יום ויום צריף

להשפיע ולהזהירו וכל הרוצה בתוכחתו יחשוב שאמתמול עבר עבירה זו ולכה מוכיחו ואין תוכחה זו ראויה רק בשעת מיתה.

כשיצאו משמירתו מפרנס לפרנס ואתי נמי שפיר הטעמים שלא יהי מוכיחו וחוזר ומוכיחו והוא ממש כמש"ל דאיך קץ לתוכחה כזו ובכל יום ויום יצטרף להוכיחו. וגם הטעם השני אתי שפיר שלא יהא חבירו רואה ומתבייש ממנו.

דכשחבירו רואהו פשמוכיחין אותו יחשוב שעכשיו עבר עבירה זו ומתבייש: פרשת ואתחנן. פי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ.

אמרין בש"ס (גיטין פ"ח) מה דכתיב וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו פי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' וישקוד על הרעה. אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו וצדיקו גלות יבנה קיימת וכו' עולא אמר שהקדים שני שנים לנושנתם והיינו פי לולא שהקדים הגלות ה' מתקיימים בהם ח"ו אבד תאבדון זה פוננת התלמוד בר"ה בהא דפריה הש"ס התם על קרא דצום השביעי וצום העשירי יתפנה ה' לששון ולשמחה קרי לי צום וקרא לי ששון וכבר תמה בזה הט"ז באו"ח סי' תקנ"א דמאי קושיא הוא נדאי הכי קאמר דקודם ה' צום יהי עתה ששון ועיי"ש מה שנדחק בזה.

ונלפענ"ד ליישב דהנה לכאורה תמוה הבטחה זו דמה ענין יש להפנה אלו מי הצומות לששון ולשמחה. וכי מי שאינרע לו צרה בתשרי ויצא ממנה בניסן יעשה בתשרי על יום הצרה משתה ושמחה ואין ראוי לקבוע יום משתה ושמחה אלא ביום שניצל מהצרה כמו ביציאת מצרים שנקבע יום השמחה ביום היציאה ממצרים ולא ביום שנקנסו למצרים.

ולנה נאמר אף דנדאי אין ראוי לקבוע יום שמחה ביום הצרה, מ"מ אם מכח מה שנעשה הצרה ביום הזה ה' סיבה שניצל אח"כ מהצרה כגון ביום שנתלה ה' רופא של המלך כאן וע"י כן נתרפא ואלו הנה נתלה ביום אחר לא ה' רופא כאן ולא הנה נתרפא בנדאי ראוי לקבוע ביום זה המשתה דהא ביום זה הנה סיבה לנס.

ומעתה הואיל ומה שהקדים הקב"ה את הגלות שני שנים לנושנתם הוא סיבה להגאולה וראוי לקבועו יום משתה ושמחה בזמן הגאולה פי ע"י ההתעוררת הרחמים שהי' בעת הזאת בא קץ הגאולה.

והנה ידוע כי ביום שיש צרה גדולה בעולם קונה אותו היום תוקף הדין ובו נפקד עונשים שעיינו רואות שהמן בנפול הגורל ביום מיתת משה שמת ואמרו ע"ז שלא הי' יודע שביום שמת משה נולד משה משמע שאם ח"ו לא הי' נולד משה באותו יום הי' כלי חלילה מחמת תוקף הדין שהיה שולט באותו יום רק שהמסבב סיבב שבאותו יום נולד משה וקנה אותו יום ג"כ הארה משפע רחמים פיון שהוקבע בעת הגאולה לששון וממילא בשעה שהדין בעולם כגון שיש שמד מצא מין את מינו ונתעורר הדין ביום ההוא ולכה מתענין.

וביום הגאולה שיש רחמים בעולם מצא מין את מינו ההתעוררת רחמים שקנה היום ההוא ובשעה שאין שמד ואין שלום פיון שהזמן ממוג מדין ורחמים ממילא רצו מתענין. ולפ"ז גיישב ג"כ הפסוקים (ביחזקאל כ"ד) בן אדם כתוב לה את שם היום את עצמה היום הזה סמה מלה בקל וגו'.

הסימן הזה הוא תמוה. א) בְּמָה שֶׁכָּפַל הַדְּבָרִים וְאָמַר אֵת שֵׁם הַיּוֹם אֵת עֲצָם הַיּוֹם.
ב) בְּמָה שֶׁמָּשַׁל אֵת הַקּוּדֵם וְאָמַר וְגַם יִצְוֶה בּוֹ מִיָּם וּלְכַסּוֹף אָמַר וְהַעֲמִידָה עַל גְּחָלִים
רִיקָם וְגַם עֲנִין הַמָּשַׁל שֶׁל שְׁפִיתָת הַסִּיר שְׁרֵשׁ"י פִּירֵשׁ שִׁירוּשָׁלַיִם הוּא הַסִּיר וַיִּתֵּן אוֹתָהּ
ג"כ עַל אֵשׁ וְגַם כָּל הַמָּשַׁל אֵין לוֹ עֲנִין.

וְגַם קָשָׁה אוֹמְרוּ שְׁנֵי פְעָמִים לְכֵן פֶּה אָמַר ה'. וְלִדְרָכֵינוּ א"ש כִּי יָדוּעַ שְׁאֶחָד עֲשָׂר שָׁנָה
קוֹדֵם הַחֲוֹרְבָן הִי גְלוּת הַחֲרָשׁ וְהַמְסָגֵר לְבָבָל לְמַעַן יִקְבַּע יְשִׁיבוֹת בְּבָבֶל כְּמִבְּנֹאֵר בִּש"ס.

וְהִנֵּה לְשׁוֹן פְּתִיבָה נְאֻמָּר עַל דְּבַר שְׁיֵשׁ בּוֹ זְכָרוֹן לְדוֹרוֹת וְכִינּוּן שְׁיֵוֹם זֶה קָנָה שְׁיֵהִי' יוֹמָא
דְּדִינָא וְהַצָּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ. וְגַם קָנָה רְחֻמִּים לְהַתְעַוְוֶרֶת רְחֻמִּים שֶׁהִי' בּוֹ וְלִזְהָ אָמַר פְּתוּב
לֵךְ שֵׁם הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא עוֹצֵם הַדִּין וְהַפְּרָעָנוּיּוֹת הַנַּעֲשָׂה בּוֹ.

אֵת עֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי עֲצָם נְאֻמָּר עַל דְּבַר הַמְּאִיר כְּמוֹ כְּעֲצָם הַשְּׁמַיִם לְטוֹהַר וְהִינּוּ הָאוֹר
שֶׁל רְחֻמִּים הַנַּעֲשָׂה בּוֹ בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי בְּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא גְבוּכְדִנְצָר כְּלוֹמֵר בְּתוֹקֶף
הַרְחֻמִּים צָר גְבוּכְדִנְצָר עַל יְרוּשָׁלַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה מְשׁוּל מְשַׁל שְׁפּוֹת הַסִּיר שְׁפּוֹת אָמַר בְּתוֹקֶף
הַרְחֻמִּים שְׁיִמְהַר בִּישׁוּל הַפְּרָעָנוּיּוֹת בְּכַדֵּי שְׁיִגְמַר מִהַר וְרִימְזוּ עַל אוֹתוֹן י"א שְׁנָה קוֹדֵם
הַחֲוֹרְבָן שֶׁהִי' בּוֹ גְלוּת הַחֲרָשׁ וְהַמְסָגֵר וְלִזְהָ אָמַר אֶסּוּף כָּל יִרְדָּה טוֹב מִכְּתֵף הִינּוּ שְׁיִגְלָה
כָּל הַצְּדִיקִים דְּהִינּוּ הַחֲרָשׁ וְהַמְסָגֵר וְלִזְהָ אָמַר ג"כ שְׁיִצִּיק בּוֹ מִיָּם הִינּוּ שֶׁהַגְּלוּת יִהְיֶה
בְּתוֹקֶף הַרְחֻמִּים וְאָמַר אַחֲרֵי כֵן לְכֵן פֶּה אָמַר ה' סוּר אֲשֶׁר חִלְּאַתָּה כְּלוֹמֵר כִּינּוּן שְׁעִדְיָין
לֹא שָׁבוּ וְאַחַר גְּלוּת הַצְּדִיקִים יִגְלוּ כָּל הַנְּשָׂאָרִים אֶחָד אֶחָד בְּלֹא גוֹרֵל וְאַח"כּ אָמַר עַל
הַרְשָׁעִים אֲשֶׁר יִשְׁאָרוּ בְּתוֹכּוֹ לֹא יִסּוּר רִשְׁעָתָם מֵהֶם שְׁבֹאֲחֻרּוֹנָה יִגְדַל הַמְּדוּרָה וַיַּעֲמִידָהּ
עַל הַגְּחָלִים רִיקָה עַד שְׁאֶפְי' נְחֻשָׁתָהּ שֶׁל הַסִּיר יוֹשְׁרָף וַיִּכְלָה הַכָּל בְּתוֹקֶף הַגְּזוּרָה: וְשָׁבַת
עַד ה' אֱלֹהֵיהָ.

בְּשִׁלְהִי יוֹמָא אָמְרִינוּ גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה שְׁמַגְעַת עַד כְּפֹא הַכְּבוֹד וְאָמַר ר"י פֶּד וְלֹא עַד בְּכָלֵל.
וּמִי אָמַר ר"י הֵכִי וְהָאֲחֵר ר"י גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה שְׁדוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבַתוֹרָה וְכו' לֹא קָשָׁיָא
הָא בְּיַחֲדָה הָא בְּצַבּוּר עֵי"י בְּרִי"ף שֶׁהַקְּשָׁה אֲמַאי לֹא מְשַׁנֵּי הָא מֵאֲהָבָה הָא מִרְאָה וְעֵי"י
בְּמַהֲרָשׁ"א בְּמָה שֶׁהַקְּשָׁה בְּזָה.

וּלְפַעַנ"ד נִרְאָה דְּהַפְּנוּנָה שְׁמַגְעַת עַד כְּפֹא כְּבוֹד וְלֹא עַד בְּכָלֵל דְּהִנֵּה מְקוּם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה
נִקְרָא כְּפֹא הַכְּבוֹד כִּי הַשְּׁכִינָה נִקְרָא כְּבוֹד פְּדֻכְתִּיב וְהִי בְּעַבּוּר כְּבוֹדֵי וְכו' וּלְכַף נִקְרָא
מְקוּם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה כְּפֹא כְּבוֹד וְכו' הוּא אָמַר כְּפֹא כְּבוֹד מְרוֹם מְרֵאשׁוֹן מְקוּם מְקַדְשֵׁינוּ.

כְּלוֹמֵר שְׁמִקְוֹדֵם הִי הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה בְּשְׁמַיִם מִמַּעַל וְהִי הַשְּׁמַיִם נִקְרָאִין כְּפֹא הַכְּבוֹד.
וְעַתָּה הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה הוּא בְּבֵית הַמְּקַדָּשׁ וְהַמְּקַדָּשׁ נִקְרָא כְּפֹא הַכְּבוֹד וּבְמִקְדָּשׁ הַזֶּה
הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה בְּיַתֵּר שְׂאֵת מִמָּה שֶׁהִי בְּרֵאשׁוֹן בְּשְׁמַיִם וְזֶה שְׂאֵת כְּפֹא כְּבוֹד מְרוֹם
מְרֵאשׁוֹן הָא עֲכָשְׁיוֹ מְקוּם מְקַדְשֵׁינוּ וְהִנֵּה כְּשִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוּם הַשְּׁכִינָה
שׁוֹרָה עֲלֵיהֶן פְּדֻכְתִּיב הִיכַל ה' הִמָּה וְכֵן אֶפְי' בְּיַחֲדָה כְּשֶׁהוּא צְדִיק גְּמוּר כְּמִשְׁהָ וְאַבְרָהָם
הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עֲלָיו וְנִקְרָא כְּפֹא הַכְּבוֹד וְהִנֵּה מִי שְׁחָטָא חָטָא גְּדוּל אַף שְׁעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה
מֵאֲהָבָה אַף שֶׁהִי' קוֹדֵם חָטָא ג"כ צְדִיק גְּמוּר א"א שְׁיִשְׂרָה עֲלָיו שְׁכִינָה שְׁיֵהִי' נִקְרָא כְּפֹא
כְּבוֹד דְּהָא אָמְרוּ בְּשַׁבַּת (נ"ו) כָּל הָאוֹמֵר דּוֹד חָטָא אֵינוּ אֱלֹא טוֹעָה שְׁנֻמָּר וַיְהִי דּוֹד לְכָל

דרכיו משפיל וה' עמו אפֿשֿר שֿהשְׁכִינָה עִמּוֹ וְהוּא חָטָא אִף שְׁדוּד עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה אֲלָא וְדַאי צ"ל דְּהַחֲטִיא חָטָא גְדוֹל נִקְרָא בְּעַל מוּם שְׁנִתְרַפָּא.

וְנָהוּ פְּנוּנְתוֹ פֶּאן עַד וְלֹא עַד בְּכָלֵל פְּלוּמֵר שְׁשׁוּב א"א שְׁיִהְיֵי הַבְּעַל תְּשׁוּבָה כְּפֹא כְּבוֹד דְּהִינְנוּ שְׁיִהְיֵה הוּא מְקוּם הַשְׁרָאָת הַשְׁכִינָה וּפְרִיָּה מְקַרָּא דְּוִיִּשְׁיבוּ אֵלַי. וּמְשַׁנֵּי דְּצַבּוּר שְׁאֲנֵי דְּהָא מְנִינּוּ שְׁפַמָּה פְּעָמִים עֲבָדוּ יִשְׂרָאֵל ע"ז וְכָתִיב עֲלֵיהֶם הֵיכַל ה'.

וְלֹא יָכוֹל לְתַרְץ פֶּאן מֵאַהֲבָה דְּהָא דְּוֹד עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה וְאַפִּילוּ הָכִי אָמְרוּ בְּש"ס אֲפִשֿר חָטָא פֶּא עַל יָדוֹ וְה' עִמּוֹ: בְּש"ס שְׁם גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שְׁדוּוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזִכְיוֹת. קָשָׁה לְהִבִּין שְׁהָעוֹן שְׁעֲשֵׂה יַחֲשֵׁב לוֹ כְּזִכְיוֹת.

וְנִרְאֵה דְּהִנֵּה הַתְּשׁוּבָה הוּא מ"ע וְהִדִּין נוֹתֵן שְׁהַתְּשׁוּבָה לֹא יוֹעִיל רַק שְׁיִכְנֹפֵר לוֹ הָעוֹן בְּלִבָּד כִּי זֶה לִבָּד הוּא ג"כ מְחַסְדֵי לְהַמְקוּם ב"ה וְע"ז אָמַר ר"ל דְּלֹאֵו דְּנִקְא שְׁיִכְנֹפֵר לוֹ הָעוֹן שְׁעֲשֵׂה וְיִתֵּר מִזֶּה עֲשֵׂה הַקַּב"ה בְּרַחֲמֵי שַׁע"י הַתְּשׁוּבָה נַעֲמַר הָעוֹן לְגַמְרֵי וְכִאֲלוּ לֹא עֲשִׂאוּ כָּלֵל דְּמֵי וְהַתְּשׁוּבָה שְׁעֲשֵׂה נִחְשָׁב, לוֹ כְּפִשְׁאָר מִצְוֹת שְׁעֲשֵׂה שְׁמַקְבֵּל עָלָיו שְׁכָר.

: תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיָּהּ וּפְרַשׁ"י שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת וְהוּא דְּחֻק. וּלְפַעַנ"ד נִרְאֵה דְּהַפְּלִי הוּא כַּמ"ש רש"י ב'פ' יתרו בקרא דלא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב וז"ל בא להזהיר על הפרובים שאמה עושה לעמוד אתי שלא יהי של כסף שאם שניתם הרי הן לפני כאלקות לא תעשו לכם לא תאמר הריני עושה כרובים בבהכ"נ ובבהמ"ד כו' וזהו ג"כ פְּנוּנְתוֹ פֶּאן שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת תְּמוּנַת כָּל אִפִּי' מֵאוֹתָן אֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהֵיָּהּ לַעֲשׂוֹת בְּבַהמ"ק שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בְּמְקוּם אַחַר פְּגוּן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁבַמְקוּם אַחַר הֵן אֲצִלֵי כְּאַלְקוֹת: לְמַעַן יִיטֵב לָךְ עַל הָאֲדָמָה.

בש"ם (ב"ק דף נ"ד) שאל ר' חנינא בן עגיל את ר' חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהן כי טוב ובדברות האחרונות נאמר בהן כי טוב ופרש"י גבי כפיוד אב דכתיב למען ייטב לך.

א"ל עד שאמה שאלני למה נאמר בהן טוב שאלני אם נאמר בהן טוב אם לאו שאני יודע אם נאמר בהן טוב כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי שהי רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהי בקי באגדה אזיל לגב' א"ל ממנו לא שמעתי אלא כף א"ל שמואל בר נחום הואיל וסופן להשתפר.

וכי סופן להשתפר מאי הוי אמר רב אשי חם ושלום פסקה טובה מישראל עכ"ל והוא תמוה הרבה, א) דגברא רבא כר' חייא בר אבא לא ידע מה מקרא פתב. ב) א"כ פסקה חס ושלום האריכות ימים מישראל.

ג) מפני מה לא אמר כלשון המקרא לא נאמר למען ייטב לך. גם תמוה כל השינויים שבדברות הראשונות לאחרונות ולהבין מה שאמר שמואל ששמור וזכור בדבור אחד נאמרו והאבן עזרא בפ' שמות עמד כבר בזה ויישב בדוחק עיי"ש.

וליישב זה נראה דמה ששאל לו מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר טוב שקשה מפני מה לא אמר כלשון הכתוב מפני מה לא נאמר למען ייטב לזה נראה דהנה ידוע המחלוקת דחכמים אומרים שכל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו שפפרישים למען ייטב

לה בעוה"ז ור' יעקב פליג וסובר דלמען יטב לה לעולם שפולו טוב ולעולם שפולו ארוך והיינו לעולם הבא שהעולם הבא נקרא טוב.

וזהו הקשה לו שהסוברים כר"י מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר טוב כלומר מפני מה בדברות השניות קורא עוה"ב עולם טוב. ובדברות הראשונות אינו קורא בלשון טוב וזה תמוה גדולה והשיב לו שאינו יודע אם נאמר טוב שא"י אם הפירוש דלמען ייטב נאמר על עולם הבא ואפשר דהלכה כרבנן דייטב לה כפשוטו ואז לא יקשה כמו שאבאר והלה אצל רתב"ח וא"ל שסופן להשתפר.

דהנה אם נפרש כפשוטו למען יטב לה בעוה"ז לא קשה מידי דבע"ז (דף ה') אמרו דכתיב בקרא (דברים ה') למען ייטב להם ולבניהם לעולם טובה הוא דהוא יהא מיתה איפא והיינו שבשכר קבלת התורה הנבטח להם טובה בעוה"ז וזה שאמר אני אמרתי אלהים אתם כו' אכן פאדם תמותו והיינו שבפעשית העגל פסק הטובה שהבטיח הם ולפ"ז בדברות הראשונות שנכתבו קודם שעשו את העגל שפבר הנבטח להם טובה בשכר קבלת התורה וא"כ למה יש להבטיח טובה על מצוה פרטיות ולא קשה רק על דברות האחרונות שהרי התורה פנלה היתה פתובה לפניו במרום ומפני מה פכת בדברות האחרונות למען ייטב פינו שפד היתה פתובה לפניו במרום קודם שעשו את העגל וע"ז השיב לו מפני שסופן להשתפר כלומר שהידיעה והבחירה אמת וכיון שידע שסופן להשתפר וח"ו פסקה טובה מישראל שפבר אבדה הבטחה שהנבטח למען ייטב להם ולכה הנצרה להבטיח בדברות האחרונות טובה על מצות פרטיות ואריכת ימים הנצרה להיות ג"כ בדברות הראשונות שהרי מיתה היא ובתירוץ זה אחי שפיר כל השינויים שפצינו בין דברות ראשונות לאחרונות שקודם שעשו את העגל בקבלות הראשונות ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זונהמתן עד שאמר אני אמרתי אלהים אתם ובטל יצה"ר מהם וכשעשו את העגל חזר זונהמתן ואלי הן השינויים שפין דברות הראשונות לאחרונות ממצות שבת מתחילין השינויים בדברות ראשונות פתיב זכור ובאחרונות פתיב שמור ובראשונות פתוב הטעם משים פי ששית ימים עשה ולא על כה צוה ובשניות פתיב הטעם פי עבד היית במצרים.

בראשונות פתיב פכד את אביה ולא פתיב פאשר צוה ובשניות פתיב פאשר צוה בראשונות לא פתיב למען ייטב ובשניות פתיב למטן ייטב בראשונות פתיב לא תענה עד שקר ובשניות פתיב עד שוא, בראשונות פתיב לא תחמוד בית ריעה ואח"פ אשת ריעה ובשניות פתיב מקודם לא תחמוד אשת ואח"פ בית.

בראשונות פתיב אצל בית ועבדו לא תחמוד ובשניות פתיב לא תתאנה: ולפי ה"ל מתורץ הפל שבראשונות נחבטל היצה"ר ולא הנצרה להנהירם באיומים ולכה באחרונים הנצרה ליראם פעבדים שהיו עבדים וכשלא ישמרו השבת יחזור ויגלם בין האנמות לעבדים.

וגם הנצרה להנהירם במצות ל"ת פי השמר פן ואל הוא ל"ת משא"כ בראשונות שפבר ניתן להם תירות ממלקיות ופסק היצה"ר מהם ואין מהצורה ליראם במלקיות רק להיות פמצווים ועושים כל מה שהי' אפשר להנהירם במ"ע הנהירם במ"ע וזהו שאמר זכור ושמור בדבור אחד נאמרו שלא תאמר מחמת השינויים להכחיש הידיעה מהם ח"ו ולומר

שִׁמְקוֹדֵם בְּחֻשְׁבֵּם שְׂיִקְבְּלוּ הַתּוֹרָה וְיִתְבַטְּלֵה יֵצֵה"ר הַזֶּהִירִם בְּזֶה הַלְשׁוֹן לְזֶה אָמַר אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתֵיכֶם כִּי שְׂבַעַת שְׂאֵמֶר זֶה אָמַר זֶה כִּי הִיְדִיעָה אָמַת וְעַם כָּל זֶה נֹאמֶר בְּכַפֵּל בְּשִׁינוּיִים כִּי הִבְחִירָה ג"כ אָמַת מֵה שְׂאֵין הָאֲזוֹן יְכוּל לְשִׁמוֹעַ הִיְיָנוּ שְׂאֵין לְהִשְׁיב דְּבָר זֶה כָּלֵל בְּשִׁכְלָה בְּוֹ אָדָם וְלִכְפָּה לֹא כְּתִיב בְּרֵאשׁוֹנוֹת כְּאֲשֶׁר צִוָּה כִּי לֹא נִצְטוּוּ רַק מִפְּנֵי שְׂיָהִיו כְּמִצְוֹיִן וְעוֹשִׁיִן וּבְנוֹדָאֵי לֹא יַעֲשׂוּ רַק מִפְּנֵי הַמְצָנָה שְׂהָרִי אֵין לָהֶם יֵצֵה"ר וְתִמְאֹנוֹת הַעוֹה"ז כָּלֵל וְכָלֵל.

אָבֵל הַשְּׂנִיּוֹת שְׂכַפְרָה יֵשׁ לָהֶם יֵצֵה"ר הַנּוֹצֵרָה לְכַתּוּב כְּאֲשֶׁר צִוָּה. שְׂלֹא לְחַשׁוֹב בְּשַׁעַת עֲשׂוּיָה בְּשִׁבִיל קַבְּלַת תּוֹעֵלַת לְהִבָּא אוֹ לְשַׁעֲבֵר לְזֶה הַזֶּהִיר שְׂלֹא יַעֲשׂוּ רַק בְּשִׁבִיל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה': בְּרֵאשׁוֹנוֹת כְּתִיב עַד שֶׁקָּרָה הַנּוֹצֵרָה לְהַזְהִיר כְּשֶׁפָּסַק הַיֵּצֵה"ר רַק עַל שֶׁקָּרָה הַמּוֹעֵט בְּרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁהוּא רַק כְּמִצְוֹנָה וְעוֹשֶׂה וְאָמְרוּ בְּש"ס שְׂמִקְוֹדֵם יִבְנֶה בֵּית וְאִם"כ יֵשׂא אִשָּׁה.

וְלִכְפָּה הַזֶּהִיר מִקְוֹדֵם שְׂבַשַׁעַת עֲשׂוּיָת בֵּית יִהְיֶה כְּמִצְוֹיִן בְּלֹא תַחֲמוֹד בֵּית וְאִם"כ בְּשַׁעַת לְקִיחַת אִשָּׁה הַזֶּהִיר בְּלֹא תַחֲמוֹד אִשָּׁה. וְהַרְמַב"ם כְּתִיב כִּי לֹא תִתְאָנֶה נֹאמֶר עַל חֻמְדַּת הַלֵּב.

וְלֹא תַחֲמוֹד נֹאמֶר עַל מִי שְׂעוֹשֶׂה תַחֲבוּלוֹת וְסִיבוֹת לְקִיחַת שֶׁל חֲבִירוֹ וְלְזֶה בְּרֵאשׁוֹנוֹת לֹא הַנּוֹצֵרָה לְהַזְהִיר עַל תַּאֲוֹת הַלֵּב רַק עַל מַעֲשֵׂה אוֹ בְּפוֹעַל לְהִיּוֹת כְּמִצְוֹיִן וְעוֹשִׁיִן. וְלֹא הַנּוֹצֵרָה לְהַזְהִיר רַק עַל הַחֻמְדָּה בְּפוֹעַל וְלִכּוֹן נֹאמֶר מִקְוֹדֵם לֹא תַחֲמוֹד וְאִם"כ וְלֹא תִתְאָנֶה.

וְנִמְשָׁל לְזֶה בְּמִי שְׂיֵשׁ לוֹ בֶּן רַע שְׂמִקְוֹדֵם מְזַהִירוֹ עַל הַגְּרוּעַ שְׂבַגְרוּעוֹת וְאִם"כ מְרַגְּלוֹ עַל הַקַּל הַקַּל כְּמוֹ כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל ע"י הַעֲגָל הַמְּשִׁיכּוֹ הַיֵּצֵה"ר עַל עֲצָמֵן הַזֶּהִירִם בְּחֻמּוֹר תַּחֲלָה דִּהְיִינוּ בְּלֹא תַח וְאִם"כ בְּלֹא תִתְאָנֶה וְלְזֶה נֹאמֶר (יְרַמְז' ל"א) כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְכִרְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִית חֲדָשָׁה לֹא כְּבְרִית אֲשֶׁר כְּרַתִּי אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר הִפְרוּ אֶת בְּרִיתְכֶם וְאֲנֹכִי בְּעַלְתִּי בָּם כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם אֵל ה' נִתְּתִי תּוֹרָתִי בְּקִרְבְּכֶם וְעַל לִבְכֶם אֶכְתָּבָנָה וְגו' הַפְּנוּנָה שְׂלֹא הִי הַתּוֹרָה אֲצִלֵּם בְּאֲזוּהָרָה כְּדָרָה שְׂהִיוּ בְּדַבְּרוֹת הַשְּׂנִיּוֹת רַק כְּעֵין דְּבָרוֹת הַרֵאשׁוֹנוֹת אֲשֶׁר מִצַּד עֲצָמֵם יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת הַמְּצוֹת וְהַתּוֹרָה יִקְבְּלוּ רַק לְעֵנֶן שְׂיָהִיו כְּמִצְוֹיִן וְעוֹשִׁיִן: שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וְגו' בַּפ"ק דְּבִרְכוֹת אֲמַרִּינֵן אָמַר ר"י מִנֵּן שֶׁהַקַּב"ה מְנִיחַ תְּפִילִין וְכו' אֲתֵם עֲשִׂיתוּנִי חֻטִּיבָה אַחַת בְּעוֹלָם שְׂנֹאמֶר שְׂמַע וְכו' וְאֲנִי אֲעֲשֶׂה אֶתְכֶם וְכו'.

נִרְאֶה לְהַבִּין כְּוֹנֵת חַז"ל ע"פ פְּשוּט כִּי אֲנַחְנוּ הַמְּנִיחִין תְּפִילִין בְּאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת נִגְדַת הַלֵּב וְנִגְדַת הַמּוֹחַ. הֵיּוֹת שְׂבָאֵלוֹ הַאֲרַבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הֵם עֵינֵי הַתּוֹרָה.

וּבְלַעֲדֵם יְפוּל הַתּוֹרָה בְּכָלֵל. כִּי בַּפ' שֶׁמֶן נִזְכָּר אֱמוּנַת אֱלֹהוֹת וְאֲחֻדוֹתוֹ הַפְּשוּט וּפְרָשָׁה וְהִי אִם שְׂמוֹעַ קַבְּלַת עוֹל שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה וְהַמְּצוֹת.

וּפְרָשַׁת קִדְּשׁ הוּא זְכוּרֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּל הַמְּצוֹת הֵם זְכוּרֹן לִיצִיאַת מִצְרַיִם כִּי אִזּוֹ קָנָה אוֹתָנוּ לְעַבְדִּים לוֹ יִתְבַּרָּךְ וְנִשְׁתַּעֲבָדוּ לְשִׁמּוֹר חֻקָּיו וְגַם גְּאוּלַת מִצְרַיִם הוּא סִיבָה לְכָל הַגְּאוּלוֹת.

כַּמ"ש בְּפִירוּשֵׁי לְהַגְדָּה בְּפִיִּסְקָא דְּעַבְדִּים הִיְיָנוּ וְהוּא אֱמוּנַת כִּי חֵלֵק ה' עִמּוֹ – וּבְפִירוּשָׁה וְהִי כִּי יִבְיָאָה הוּא מֵה שְׂמִשְׁהָ הַזְּכִיר לְיִשְׂרָאֵל הַרִיגַת בְּכוֹרִים כִּי מְזַהֵר הַפִּירוֹ יִשְׂרָאֵל כִּי הַקַּב"ה מְשַׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בְּלִי שׁוּם אֲמָצְעִי.

כי הפאת בכורים לא הי' ע"י שליח רק הקב"ה בכבודו ובעצמו כי הוא המבחין בין טפה של בכור וכשאינו מאמין בנה חשוב כעובד ע"ז ונזהו ע"ז של דור אנשי שנחנו כבוד לאמצעים כמ"ש המהר"ש"א.

ולכן אנחנו קושרים הד' פרושיות נגד הלב והמוח פלומר שאינם סרין ממוחנינו ולכנו העיקרים הנ"ל שהן עיקרים לתורה פולה כי בלעדם יפול התורה בכלל ולזה אמרו חז"ל מנין שהקב"ה מניח תפילין.

פלומר מנין שחביבותו של ישראל קשורה במחשבתו תמיד ומשים אותנו פחותם על לבו להשיגם עלינו להחזיק אותנו באמונתנו ושיהי' אמונת אלהית וכל האמונות הנ"ל קשורה בלבבנו ולא יסורו מאתנו בכדי לשמור מצותיו וחקיו ממילא דהתפילין שאנו מניחים פאליו הוא המניח כמו שאמרו יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו.

נמצא התפילין שאנו מניחין להורות שהאמונות הנ"ל קשורה בלבבנו והקב"ה הוא הקושר אותם על לבבנו כי הוא המחזיק אמונתנו בו יתברך בלבבנו כמ"ש לא ירפה היינו שלא יתן לה רפיון ולומד ממקרא דנשבע בימינו ובזרוע קדשו וענין שבועה כפר פרושיו שהיא דבר שא"א להשתנות והינו שימינו שהיא התורה וזרוע הפשוטה היינו שהשגחה להטיב עמנו בזרוע נגד המקטריגים על ישראל והי' קיים.

ולזה מביא הפתובין המעידין ע"ז וזה שאמר בתפילין דמרי עלמא מה פתיב פלומר איזה ראי' יש מהכתובים בתורה שהיא העוזר והמחזיק בלבבנו אמונות הללו. וזה שמביא הפתוב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים ומוכח מקרא זה שהקב"ה מבטיח לכלל ישראל שלא תשכח מפי זרעו ולעולם לא יוצא גוי גדול פנה אשר לו אלהים קרובים אליו ואשר לו חוקים וגם מה שאמר הפתוב בפירשה שני' אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' וזהו הבטחה שני' אשר אנחנו לא נושענו רק בשם ה' ולא ע"י אמצעי ואנחנו חקוקים על לבו לקיים אותנו באמונה זו שהישראל יהי' רק לעם נושע בה'.

וכשאנחנו חוטאים והננו בגלות חקוק על לבו זמן הגאולה וגאולת מצרים סיבה לזה כמ"ש בפירושי על הגדה בפסקא דעבדים היינו עיי' באלשיך בפ' הפתוב דאו הנסה אלהים דמגאולת מצרים איכא הוכחה על הגאולה העתידה דאטו הנסים והנפלאות לא הי' בחירת נסיון אצל השי"ת.

ומלבד הטובות האלה ביקש משה שלא ישרה השכינה על או"ה רק עלינו והנה נודאי אין הבקשה על בלתי ראויים וגם על הראויים לא שיהי' לבקש שלא יעשה השי"ת מה שראוי להם רק ענין הבקשה הוא דדרך משל הוא אם החמה בתוקפה אין הכוכבים נראין כלל ואינו ראוי כלל.

וכיון שהקב"ה מסייע לישראל שיהיו מוכנים הרבה מאד ממילא שאר אומות אינם נראין ואינם ראויין כלל. וזהו שאמר הפתוב ולתתה עליון והנה ידוע שיש מדות אשר לכל אמת יש פעולה מיוחדת ולכך חולקין בדרך מליצה לארבע פרושיות לד' בתים.

ומדה אחרונה הנקרא זרוע הוא פלולה מכולם ולכן סינים ואמר וכולן פתובין באדרעי: לא מרובכם מכל העמים חשק וגו' כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה וגו' והוא תמוה.

דמהיכי פיתי תיסק אדעתך דמתמת ריבוי חשקו ובחר ה' בהם. ונראה דהנה איתא בש"ס דהקב"ה חזר עם התורה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה פי לא יכלו לעמוד בלא תרצח וישמעאל בלא תנאף והנה לא מצינו מי שהי' שליח אל האומות רק הכנונה שסובב בשכלו על כל האומות ובכל אומה מצא דבר אחד שלא יהיו יכולין לעמוד בדבר אחד אף שאם הי' משגיח על פולם ביחד הי' אפשר למצוא קיום כל התורה ולכך חילק אותם במחשבתו אבל בישראל השגיח על פללותם.

ונהו שאמר לא מרובכם פלומר שבכם מצא הרוב הראויין לקבל ולקיים כל התורה כי אתם המעט מכל העמים. פלומר פנגד כל העמים בכללות אתם המעט רק מאהבת ה' אתכם עושה מכל פלל ובאומות חילק אותן: פרשת עקב.

ורם לכבד ושכחת וגו'. בש"ס (שלהי סוטה) אמרינן משמת רבי בטלה עננה ויראת חטא א"ל רב יוסף לא תתני עננה דאיפא אנא.

א"ל רב נחמן לא תתני יראת חטא דאיפא אנא והוא תמוה. היכן ענוונותו שמשבחין עצמן בזה.

והנראה בכוננתם דהא בלא"ה קשה אהא דקאמר משמת רבי בטלה עננה ונלא הי' הרבה תנאים וכי לא הי' בהם עניו כי אם רבי. ולזה נראה בכוננת הסנא.

ונמשיל לזה משל פעם אחד נסע אחד לקבץ מעות וקרא שמו מוכיח מעיר גדולה בראדי ועמד לדרוש ואמר שאינו יודע פלל ואינו בן תורה מ"מ לא שקר מיליו שהוא מוכיח מבראד בהיות שהי' עשיר גדול בעיר הזאת וירד מנכסיו עד שאין לו לחם ושמלה וכל הרואה רואה שאין העושר קנן לעצמו ואין מוכיח גדול מזה.

וברבי הי' ג"כ זה שמרבי יכולין ללמוד שאין במה להתגאות כי ברבי הי' תורה וגדולה במקום אחד. עד שאמרו בב"מ (פ"ה) אהנרירי דבי רבי הוו עתיר משבור מלפא והי' נשיא בישראל והי' בעל יסורין גדול מאוד ובשעה שהי' יוצא לנקביו אזל קלי' בתלתא מיל ואין אדם מתפעל אלא מראת עין וכל מי שראה גדולת רבי ויסורין שלו נשבר לבו בקרבו, והי' רואה שאין לו במה להתגאות לא בעושר ולא בגדולה כי מה בצע בעושר וגדולה מי שיש לו יסורין פאלה וכל אדם מעומד לזה ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם נמצא יסורין של רבי הי' מעורר עננה בלב כל אדם ולזה אמר ר"י לא תתני עננה דאיפא אנא פלומר כי ממני ג"כ יכולין ללמוד כל העולם שאין להם במה להתגאות שהי' לו ג"כ תורה וגדולה במקום אחד שהי' נשיא כמ"ש משמת רבה מלך רב יוסף ונעשה בעל יסורין גדול ונעשה סגי גהור וסומא חשוב כמת ועוד שחלה ושכח תלמודו ובכל פעם הזכיר לו אביו וא"ל רבי לא פה שנית לנו ואין לה צער ושפלות רוח גדול מזה.

ולזה אמר שממנו ג"כ יכול העולם לקחת ראי' להיות עניו שאין לאדם במה להתגאות. לא ששיבח עצמו ח"ו בעניויות, וכן הוא הפי' של יראת חטא דכל יסורין של רבי הי' על חטא קל שנעשה וממילא הי' לכל העולם יראת חטא ולזה אמר רב נחמן לא תתני יראת

חטא דאינפא אָנא שהי' יודע בעצמו שג"כ נענש על חטא קל, ובזמן הזה נדאי יכולין לומר שרואין כמה עשירים שנפלו לשאול תחתית ואין לה דבר שמחזיר למוטב רק פשהו מדוכין ומעונין ביסורין ורוב טובה הוא דבר המחטיא את ישראל שהרי מרוב זהב עשו את העגל וכל המדות רעות באות מזה מהשפעת רוב הטובה פגאנה ורכילות ולשון הרע באמרם מי אדון לנו פי העניינים מחמת שלקבם יריע יש יראת אלהים בליבם ועשיות הרע הוא המביא רע לעולם: ואעשה אותה לגוי גדול.

בפ"ק דברכות אמרין אמר ר' יוחנן בשם ר"י כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו. מנלן ממשנה רבינו שנאמר הרף וכו' ואעשה אותה לגוי וכו' אע"ג דבעי משה רחמים עלה דמלתא ובטל הדבר אפ"ה אוקמי' בזרעי' שנאמר בני משה גרשום ואליעזר וכו' ובני רחב' רבו למעלה ותני רב יוסף למעלה מששים ריבוא והקשו כל המפרשים דהא מקרא מפורש הוא (ירמ' י"ח) שנאמר רגע אדבר על, גוי וממלכה לנתן וכו' ורגע אדבר לבנות ולנטוע ונחמתי וכו' וגם מקשין קראי אהדדי מירמי' (כ"ח ט') ולפענ"ד שהוא על פי פשוטו שחילוק גדול יש בין משפטי השם ובין הבטחת השם שבנודאי משפט השם יוכל להשתנות מרגע לרגע דמשפט השם אינו אלא באשר הוא שם.

ומקרא מלא גבי ישמעאל כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם ד"מ פשאדם חוטא חורץ עליו משפט למיתה ולמחר כששבו דהבחירה הוא חפשיית גהפך המשפט לחיים וככה יוכל המשפט להתהפך אפילו אלה פועמים כי לפי מעשיו גהפך עליו המשפט מאת ה' ואינו משגיח כלל על המעשים שיעשה אח"כ משא"כ כשהקב"ה מבטיח על זמן שלאחריו שלא ע"פ משפט המעשים כמו שהבטיח לנו ע"י נביאים על ביאת הגואל ובעת ההבטחה לא היינו ראוין כי בתכלית הגרעון היינו כי אדרבא לחורבן הבית היינו ראוין וכאשר הבטיח שיבא לנו הגואל אחר זמן רב זה בנודאי לא ישמנה דממ"נ אם הבטחתו הוא לאשר שיודע שבאחרית הימים נחזור למוטב ידיעתו בנודאי לא ישמנה ואם הבטיח שאף אם ח"ו לא נחזור למוטב יגאלנו ג"כ הבטחתו לא ישמנה וכן פשהבטיח למרע"ה שיעשהו לגוי גדול לא בשביל משפט המעשים הבטיחו לכה לא יתקלקל משא"כ כשחורץ משפט עפ"י המעשים שאז יוכל להשתנות ומאמר ירמ' לחנניא הי' גם כן עז"ה כי מאתר שעפ"י המעשים ראויין הם למשפט החורבן פי עובדי ע"ז היו רק שעתה מבטיחם שלא עפ"י משפט המעשים פי הישראל לא הטיבו מעשיהם בעת ההוא שיושב להם הפלים שגלו אלא בנודאי שהבטחה בעלמא אתה מבטיחם ואז מחויב שיקוים דברו ובזה נ"ל לפרש מאמר שבסוף מכות שאמר ר"ע כל זמן שלא נתקיים נבואתו של אורי' הייתי מתניירא שלא יקוים נבואת זכרי' אשר הוא תמוה מאוד ובדרה תה א"ש מאוד בעזה"י שמקודם הייתי יכול לומר שנבואת אורי' הי' עפ"י משפט המעשים באשר אמר.

לכן בגללכם ובנבואת זכרי' הנה חזרה מנבואת אורי' שהטיבו מעשיהם באותו עת שאורי' לא אמר רק על משפט המעשים ובשעה שניבא זכרי' הטיבו מעשיהם ונחזור מנבואת אורי' וא"כ אפשר שהרשיעו שוב אחר נבואת זכרי' ונחזור בו וכמו שאמר (ירמ' י"ח) רגע אדבר ורגע אדבר אבל כשראה שנבואת אורי' עדיין קיימת אפי' אחר נבואת זכרי' והוא ממש כמו שניבא ולא נתבטלה בשום פעם ע"כ לא עשו תשובה ולא נתקנו

מעונות הראשונים דאין סכרא לומר שעשו תשובה ונתפפרו בשעה שניבא זכרני ואח"כ חזרו והרשיעו ונחייבו ממש באותן עונשים שנתחייבו בשעת נביאות אורני דהא משפטי השי"ת הנה מדה כנגד מדה ממש דנה אין סכרא פלל וע"כ צ"ל דנבואת זכרני לא הי' עפ"י משפט המעשים רק הבטחה שלאחר זמן יהי פה וההבטחה לא ישתנה כמ"ש לעיל ובנודאי יטיבו מעשיהם ויזכו לנבואת זכרני ואף שהבחירה חפשית מ"מ הבטחה גופני מוליד שפע טוב עד שמעורר לבכם להיטב מעשיהם ואם לא עכשיו יתקיים באיזה זמן אח"כ וזהו פנונת ישעני פי פאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישיב וכו' ותיבת ישיב הוא מלשון השקט והנחה כמו בשובה ונחת תושעו (ועני' בקוונקרה דאנציע בשלש שוב) פלומר כמו שהגשם נותן פח והכנה בארץ ליתן זרע להזרע כמו כן נותן דיבור של הקב"ה שפע בעולם לעורר לבכם ולהכינם לכל טוב.

ולפ"ז יתיישב נמי הסתירה מינמי כ"ח לירמני י"ח די"ל דהטוב שפא על ידי הבטחה שלא עפ"י משפט המעשים ודאי שאינו נשתנה משא"כ לרע ונדאי שאין שנייה ברע לשון הבטחה ובנודאי הי' הדיבור עפ"י משפט המעשים לכה יכול להשתנות לטוב.

משא"כ דיבור לטוב כשידוע שאינו עפ"י משפט המעשים פי בחנניא בן עזור ע"כ הבטחה הוא ובנודאי לא ישתנה: ואתפלל אל ה' וגו'. בש"ס (ברכות ל"ב) אמרינו כל המאריה בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנ"ל ממשה שנאמר ואתפלל ה' וכתוב בתרני וישמע ה' וכו' והא אחר ר"ח כל המאריה בתפלתו סוף בא לידי פאב לב לא קשיא הא דמאריה ומענין בה.

הא דמאריה ולא מענין בה עיי' פרש"י שם והקשו התוס' שם הא עיון תפלה חשיב לי' התנא מה דברים שאוכלין פירות בעוה"ז והקרן קנימת וכו' ולענ"ד נראה דמענין דהקא היינו שמענין איזה צרכיו צריה לבקש ואיזה דבר טוב לו ובאמת אין אדם יודע מה טוב לו ואין להתפלל רק תפלתו הסדורה מאנשי כה"ג או להתפלל סתם והטוב בעינייה עשה.

פי הקב"ה יודע מה טוב לאדם ואז אינו בא לידי מחלת לב פי כל מה שמגיע אליו הפל מקבל מאהבה ואומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד ונהרי יוכל לחשוב שנתמלא בקשתו פי אפשר דבר זה טוב לפניו משא"כ כשחושב מה טוב לפניו וכשאין מגיע לו מחשבתו יש לו מחלת לב.

וכן שמעתי לפרש בסדר תפלות שלנו מי בעליונים או בתחתונים שיאמר לה מה תעשה אבינו שבשמים עשה עמנו חסד, דלכאורה קשה דמי בעליונים וכו' אין בו שייכות הקדמה לבקשה אבינו שבשמים ולזאת נראה שמקדים לומר שאפני בעליונים אינו יודע מה טוב לפניו שיבקש מה שיעשה לו, ולכה אין לנו לבקש רק אבינו שבשמים עשה עמנו חסד והיינו דקאמר דמאריה ומענין פי שמבקש הרבה צרכו ומענין איזה צרכיו צריה לבקש ומרבה בקשת צרכיו מה שחושב איזה צרכיו שהן טובין לפניו לפי דעתו וזה בנודאי מביאו לידי מחלת לב, ועיון תפלה דמעליותא הוא כשמענין לפני מי הוא עומד וכי אין בינו לקרב הטוב ולהרחיק הרע והפל הוא רק בידי השי"ת וזהו מעליותא הוא: זכור לעבדיה לאברהם ליצחק וליעקב.

בש"ס (שבת ל') אמרינו ודקאמר שלמה משבח אני את המתים שפבר מתו שפשוטאו
ישראל במדבר עמד משר בכמה תפלות ותחנונים לפניו הקב"ה ולא נענה וכןשאמר זכור
לאברהם ליצחק וליעקב מיד נענה.

דבר אחר מנהגו של מלך בשר ודם פשוטור גזירה ספק מקיימין אותה. ספק אין מקיימין
וכו' דבר אחר פדרב יהודא וכו' המאמר הזה תמוה מאוד.

א' מה דאיתי ראי' ממשה נגד מלך בו"ד וכי מה ענין גזירת משה מפי הקב"ה נגד גזירת
מלך בו"ד. וגם מה ענין זה למקרא דנשבח אני את המתים מן החיים דמשתעי בצדיקים
וגם מה שהביא ראי' ממשה ושלמה נגד אברהם ודוד.

דנדאי דוד הנה גדול משלמה. לכן נראה שפא לתרין לשון המקרא שקשה מאד דאמר
המתים שפבר מתו.

בנדאי פשהן מתים פבר מתו והחיים מן חיים ולמה אמר שהן חיים עודנה לזה מביא
ראי' ממשה נגד אברהם וכמו שפרש"י שפא להורות שגדולים צדיקים במיתתן יותר
מבחייהם שהרי משה הי' הנבחר מכל הנולד עד שהי' ראוי ליתן תורה על ידו יותר
מעלידי האבות.

ומ"מ פשהנה משה חי לא הועילה תפלתו רק בזכות אברהם והוא מהטעם דהצדיק אחר
שפבר מת חשוב יותר מהצדיק החי אפי' פשהוא גדול ממנו דכ"ז שהוא חי הן בקדושו
לא יאמין לזה מביא ראי' ממשה ואבות.

ומה שהביא ראיי' מדוד ושלמה להורות דחטאים לבעלי התשוב' לא נגמרו תשובתן והן
תלוין ועומדין עד מירוק מיתה כי אם יהנה ח"ו תנהא על הראשונים ועל התשובה שעשה
חוזר החטא למקומו.

ולנה שפיר מביא ראיי' מדוד ושלמה דבחי דוד לא הי' יכול להראות לו אות שנמחל לו
חטאו. כי הבחירה חפשית ופן לא יתקיים בצדקתו כל ימי חייו משא"כ אחר מותו.

הודיע לו ששוב אינו ספק מביא ראי' עוד ממלך בו"ד שידוע שמקיימין גזירותיו בחיים
יותר מאחר מיתה. ובמשה הי' להקפד שבעודו בחיים הי' ישראל מהרהרין אחריו עד
שאמר כל אחד קינא לאשתו ממשה.

ואחר מותו לא בא ח"ו שום הרהור ונהרי מקיימים כל גזירותיו בלי שום הרהור והוא
מהטעם שפיון שנחשב יותר להקב"ה אחרי מותו שנגמר אמונתו בעיני הקב"ה נחשב
גם בעיני הפריות יותר ונתחזק עלי' גם לבני אדם.

ונהו ג"כ פנונת הפתוב שמשבח את המתים יותר מן החיים תמיד ונותן טעם ע"ז מפני
שפבר מתו ונשמר אמונתן בעיני הקב"ה מן החיים מהטעם שהמה חיים עודנה ולא נגמר
אמונתן כי הן בקדושו לא יאמין אף שאחרי מותו הן חשובין יותר רק מחמת שהם עדיין
בחיים ובקדושו לא יאמין והמתים שפבר מתו חשובין יותר: עוד שם בש"ס הנ"ל
ודקאמר שלמה כי לבלתי טוב וכו' שלח שלמה לבי מדרשא אפא מת מוטל בתמה.

פבלים של בית אפא רעבים מה אעשה שלחו לי חתונה נבילה והשלח לפני הפלבים
ואביה הנה עליו פבר או תנוק וטלטלו. ולא יפה אמר שלמה טוב פלב וכו' והוא תמוה

מאוד דמה ענין להסמיה אלו השני שאלות אהדדי ועוד וכי לא היה בבית המלך ליתן לפני הפלבים לחם או שאר מזונות ואדרבא נבילה בחדר המלך מאי עבדתי.

לכן נראה דנדאי האי שלחו לבי מדרשא הוא דרף מליצה כלומר מה שאמר פי לכלב חי יצא לו זה מהדין הנשנה בבית המדרש דבמת אפי' הוא דוד המלך לא הותר לטלטלו בשבת לכבודו אפי' הוא מוטל בבזיון גדול ולצורך פלבים הותר לטלטל מוקצה להשליך נבילה לפניהם כמו שפרש"י בד"ה ולא יפה אמר שלמה ולא עוד פשצריכין לטלטל מת בשבת עושין אותו תשמיש לכפר ותינוק ומעשה עץ שימש הרי גוף האדם המת יהי איזה שיהיה אינו חשוב כלל וכל מי שיש בו חיות אפי' הוא בעל חי הגרוע חשוב הוא לפני המקום עד שהותר לטלטל מוקצה עבורם והא דבאמת גוף האדם יקר הערך יהי גרוע מבעל חי הטעם דבכל בעל חי יש גלגולים וניצוצות קדושות.

ובנדאי יהי להם לבסוף העלאה דהא אפי' נפש אדונינו דוד הי' מובלע בתוף עם טמא עמון ומואב. וזהו פוננת הכתוב פי מי אשר יבחר מפל החיים יש בטחון פי לכלב חי וגו' כלומר פי מי אשר נבחר להתגלגל באיזה בע"ח שיהי' יש בטחון שיחונן.

ויצלה, מעלה מעלה והגוף של אדם הוא אדרבא להיפוך שמבואר בתיקוני זהר תיקון מ' דכל גופא דלא אשתלים יהי' למגנא ואל עפר ישוב ואין אדם יכול לידע אי אשתלים גופא אי לא.

ולכן לא הותר לחלל שבת עבורו משא"כ החי יהי' איזה בע"ח שיהי' יש בו גלגולים וניצוצות ולכל יש בטחון כנ"ל ומכ"ש בע"ח שהו אצל צדיקים שקונין קדושה פענין חמורו של ר' פנחס בן יאיר.

ולזה אמר פלבים של בית אבא רעיבים מותר אף לחתוף נבלה לפניהם אעפ"י שהוא מוקצה ודוד אבא מת ואסור לטלטלו אפילו מפני כבודו ועל זה סמך במה שאמר פי לכלב חי וזהו שאמרו בש"ס ע"ז ולא יפה אמר שלמה פי לכלב חי הוא טוב: ואתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך פי אם ליראה וגו' מקשינין בש"ס (ברכות ל"ג) אטו יראה מלתא זותרתי היא.

לגבי משה מלתא זותרתי הוא והוא תמוה. מה בכך שלגבי משה הוא מלתא זותרתי.

ועוד למה שאל דוקא על יראה הא במקרא חשיב הרבה דברים יראה ואהבה וללכת בכל דרכיו והי' לו לשאל על כולם אטו כל הגי מלתא זותרתי הוא. ולפרש זה נמשיל לזה משל שאם ראובן יאמר לשמעון שרוצה להוליך מתנה למלך ויאמר לו שמעון מה מתנה אפשר לה ליתן וכי אם תתן לו חמשים אגונים או מאה או אלהיך לרצות בזה למלך ובנדאי יאמר הקל הקל תחלה ולא שייך לומר בהיפוך אם תתן.

לו אלהי או מאה או חמשים ולזה משה שהתחיל ביראה ואחר כך חשב אהבה ואח"כ חשב קיום מצוה כמו שכתוב וללכת בכל דרכיו מקשה שפיר אטו יראה מלתא זותרתי הוא דמצינו בהיפוך דהא כתיב והי' אמונת עתה וכו' ודרשו בש"ס אמונת זה סדר זרעים עתה מועד וכו' ואפ"ה אי יראת ה' היא אוצרו וכו' אלמא דאפילו יש בידו כל התורה עיקר האוצר הוא יראה וכיון שיראה הוא עיקר האוצר הי' לו לחשובו בסוף וע"ז משני שפיר לגבי משה מלתא זותרתי הוא דאם בדרך משל.

במדינה אחת יהי זקב חשוב מפסוף ובמדינה אחת להיפוף שאם בן מדינה הקשוב שם פסוף מזהב ידבר לכן מדינה שם זקב מפסוף ודאי יחשוב הזקב קודם לפסוף שכ"א חושב מה שהוא חשוב לגבי עצמו למאונחך ונהנה משה שהי ודאי פעננו אברהם שכן שלש הפיר את בוראו ואח"כ היתה יראתו קודמת לתורתו דכיון שהפיר הבורא ומדותיו בנודאי היה' לו יראת ה' פאברהם שהי ירא את ה' אף שלא קבל את התורה משא"כ ישראל שהיו עובדי ע"ז עד שקיבלו התורה ופיר אמרו כיון דלגבי משה מלתא זוטרתה הוא היראה יותר מכל הנבי' שהגיע לה קודם ולקח חשבה קודם והא שחשיב יראה ולא אהבה.

וכן פאברהם לא פתיב רק עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא פתיב אוהב אלהים משמע דיראה חשובה טפי וגבי תשובה אמרו דמאהבה תשובה יותר מיראה ד מיראה נעשו לו כשגגות ומאהבה פזכיות וידוע שיש שני מיני יראות יראת הרוממות ויראת העונש ויראות הרוממות חשוב יותר מאהבה.

וכן פתבו המפרשים בהא דעתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. דהיינו שאפ"ל המניעה מלשחוט בנו לא היתה כי אם מאהבה ולכאורה קצת קשה להשיג זאת שמניעת הבן מלשחוט לא יעשה כ"א מחמת יראת הרוממות רק הפנונה שכל מצנה שהיה עושה לא היה עושה כ"א בהתפשטות הגשמיות ונתבטלו חושיו ולא היה שום הרגש גשמי כלל וכעין זה הוא במתן תורה פשאמרו חז"ל שהיו רואין את הנשמע ושומעין את הנראה שהוא מחמת התפשטות הגשמיות ובנפש עצמו אין ש חילוק וסיבת ביטול חושים הגשמיים הוא רק מחמת יראה כעין העומד לפני המלך שמחמת יראה נתבטלו חושיו ולקח כל הנביאים בשעה שהי שופע עליהם רוח"ק היה ביטול חושים גבם וכן אברהם פשה' עושה מצות השם היה שופע עליו רוח"ק כמו בנביאים ולזה מאהבה כי פשאדם עושה מאהבה יש לו ג"כ הנאת עצמו כמו שהאב עושה לכן דבר מה מחמת אהבה שיש בו ג"כ הנאת עצמו והא דתשובה מאהבה עדיף מתשובה מיראה היינו מיראת העונש וגם כי אין כל כך יראת הרוממות ברשע שנתרחק כבר מפני המלך כמ"ש השל"ה שאינו דומה היראה למי שעומד בבית המלך ממי שעומד בחצר המלך ולהעומד בחוץ וגם כי כבר נתעבה חנומו וא"א להיות לו התפשטות הגשמיות: האל הגדול הגבור והנורא.

בש"ס (יומא ס"ט) אמרינו למה נקרא שמן אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמ' ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו אמר איה נוראותיו לא אמר נורא אתא דניאל וכו' אל גבורותיו.

לא אמר גבור אתי אינהו ואמרו אדרבא זהו גבורותיו שכובש את יצרו שנותן ארץ אפים לרשעים לכאורה תמוה. וכי בשביל זה אין ראוי לכנותו בשם נורא וגבור.

ונראה דהרמב"ם פתב דכל התוארים שאנו אומרים על השי"ת אין הפנונה על תוארים עצמיים ח"ו רק על תוארי הפעולות. פלומר שהפעולות שאנו רואין אצלנו השי"ת הוא הפועל וזהו פנונת הפתוב לה' הגדולה והגבורה וכו' כי כל בשמים ובארץ פלומר כל השבחים שאנו משבחין אין פנונתנו על תוארו עצמיות ח"ו רק על שהוא בעל הכוחות פולם אשר בשמים ובארץ כי אין לתאר לו תואר עצמו כלל ולזה כיון ששם גבור לא נאמר רק לומר שפעולות הגבורות שאנו רואין השי"ת הוא העושה וכיון שאינו פועל עכשיו גבורות ונוראות אסור לומר שם גבור מחמת שא"י לומר שם גבור על הפעולות

רק מורה זה השם על תאר עצמי שאסור לומר על השי"ת ואנשי כנה"ג הקזירו הדבר ליושנה באמרם שגם עכשיו ניכרין פעולות גבורותיו ונוראותיו ושוב נופל שם גבור על תוארי הפעולות וכו' ותפרש מאמרם ו"ל בפ"ק דכתובות (ח' ע"ב) קום אימא מלתא פנגד שבוהו של הקב"ה פתח ואמר האל הגדול ברוב גדלו וכו' והדברים פפולין.

ועוד נפלא מה חידוש בשבת זה הלא כל אדם יכול להעריף שבת של הקב"ה ואדרבא במגילה אמרו באחד שרצה לומר האדיר וכו' ואמרי לי' סינימתינהו לכולא שפתי דמרף שפאמר ולו דומי' תהלה.

לכן ד דהפנונה עפ"י שהקדמנו דאין לתאר הקב"ה בשום תאר כ"א על תוארי הפעולות ובכבישת פעסו ניכרין פעולותיו וגבורותיו והנה פשהצדיק מת בחטאינו דומה פאלו אנחנו הרגנוהו ונדוע ששקולה מיתת צדיקים פשריפת בית אלהינו ולולא כבישת פעסו היו ח"ו חייבין כלי' והקב"ה כובש פעסו ומקרר פעסו בנטילת הצדיק והן הן גבורותיו וכן במיתת הצדיק מתעוררין כל הפיתות הדינים לולא גבורותיו נמצא במיתת הצדיק ניכרין גבורות ונוראות הבורא ית"ש אמנם לעתיד פשיחיו המתים ניכרין ניסיו ונפלאותיו במעשים פי עכשיו אינם ניכרין רק בהעדר המעשה ונהו שאמר האל וכו' פלומר עכשיו במיתת הצדיק ניכר רוב גדלה ורוב נוראותה בכבישת פעסו ולעתיד פשיחיו' תחנית המתים אז תהי' עשנית הגדולות כלו' ואז יהי' ניכר הגדולות והנוראות בנפלאות שפעשה ולזה מסיים מחי' מתים במאמרו ענושה גדולות עד אין חקר: עיני ה' אלהיה ביה (אמרינו בר"ה י"ז) עתים לטובה עתים לרעה עתים לטובה פיצד הרי שהי' ישראל רשעים גמורים בר"ה ופקסו להן גשמים מועטים וכו' הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הצריכה להן.

עתים לרעה פיצד הי' ישראל צדיקים גמורים בר"ה ופקסו להן מרובין וכו' הקב"ה מורידן עליהן על הארץ שאינה צריכה להן ופרש"י בפיערות ובמדברות. ונראה דזהו פירושא דקרא (איוב כ"ד) ציה גם חם יגזלו מימי שלג שאול חטאו היינו צי' פי' מדבר גם חם היינו ימות החמה יגזלו מימי שלג שהיו ראויין לירד בימות הגשמים הטעם לזה שאול חטאו ושאול הוא לשון בקשה פלומר שפעיקרא בקשו על הגשמים בר"ה ופקסו להם גשמים ואח"כ חטאו ולכה מורידם הקב"ה במדבר ובימות החמה.

ולעבדו בכל לבבכם בש"ס (תענית פ"ק) ולעבדו אמרינו מנ"ל דמדבר גשמים בתפלה ומשני דתניא ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה אינהו עבודה שבלב זהו תפלה. וכתוב בתרי' ונתתי מטר ארצכם ולכאורה קשה אמאי קי לתפלה עבודה שבלב הא עיקר תפלה הוא בפה.

ועוד פינו דכבר קבעה לתפלה על הגשמים בברכת השנים למה להו לתקן הזכרת גשמים ונראה דהטעם הוא דלא שייך לקרות עבודת המלה במי שבא להתחנן על עצמו לפני המלה ליתן לו מתנת חנם או לעשות לו אינה טובה ולומר על שעה זו שהוא מבקש זהו עבודת המלה רק שזהו נקרא עבודת עצמו אמנם אם מתאונה לעבוד עבודת המלה לאהבתו אותו ויש לו סיבות המגיעות אותו מלעבוד עבודתו.

ומבקש מהמלך להסיר ממנו סיבות המגיעות בכדי שיהי יכול לעבוד עבודת המלך כי חולת אהבת עבודת המלך בוערת בו לזה ראוי להקרא עבודת המלך ולפי זה פיון שפל תפלתו שגנו מתפללין על בני חיי ומזוני אינו ראוי להיות שיהי לשום הנאת הגוף והחומר כי לא לזה ברא אותנו רק החיוב הוא שיהי עיקר פונותינו בתפלה על בני חיי ומזוני בכדי שישור מאתנו הסיבות המונעות אותנו לעבוד עבודתנו ושיהיה אהבת עבודת השם בוער בלבנו וכמ"ש דוד המלך ע"ה לא אמות כי אחי ואספר מעשה יי לזה ראוי להקרא בתפלה עבודה שבלב פיון שפל עיקר התפלה הוא בשביל שמתאנה בלבו לעבוד עבודת השם וזה פונות חז"ל (ברכות ד') כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מוכתח לו שהוא בן עולם הבא מ"ט אילימא משום דאתי בא"ב נימא תמניא אפי או משום דאתי בי פותח את ידיך נימא הלל הגדול אלא משום דאתי בי תרתי.

וכבר תמהו בזה מדוע בהנהו תרתי יזכה לחיי עוה"ב. ונראה דהנה במזמור זה אין בו שום בקשת צרכיו רק שבחי הבורא ית"ש ואמר פותח את ידיך שעם גודל רוממותו משגיח בשפלי שפלים עד שמשיביע לכל חי מקרני ראמים עד ביצי כינים לגודל טובו.

וכמאמרם ז"ל סוף קדושין ראית מימיה חי ועוף שיש להם אומנות והם מתפרנסין שלא בצער ואני נבראתי לשמש את קוני וכו' ואילו לא הרעונו מעשינו וקפחנו פרנסתנו לא היינו צריכין לתפלה בבקשת צרכינו כי הוא טוב ומטיב לפרנס אפי' בע"ת השפלים דק מפני שהרעותי מעשי וקפחתי פרנסתי צריכין אנו לתפלה למחול חטאינו ולזה נתקן לומר תהלה לדוד קודם תפלת ש"ע לעורר לבבנו שהקב"ה ברוב רחמיו עם גודל רוממותו משגיח גם על השפלים בבע"ח ואנחנו הצריכין תפלה ועבודת למלאות חסרונינו ע"כ מחמת הרעת מעשים הן.

ועיקר התפלה הוא רק מחמת פפרת עוונות והחטאים וממילא כשיתכפרו החטאים יתמלא החסרון וגם מה שגנו מבקשין צרכינו אין העיקר מחמת שרצוננו שנהי' תמיד בשמחה וטוב לב כי לפעמים היסורין הם יותר טובים כמאמרם ז"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן ע"י יסורין רק עיקר בקשת צרכינו הוא רק מחמת שהיסורין מעבירין לפעמים על דעת קונו לכה מבקשין על צרכינו בכדי שיהי לבבנו פנוי מטרדת הזמן שלא בטל אותנו מעבודת השי"ת ומתורתו.

והנה מה שנסדר שפתי הבורא בתהלה לדוד בא"ב להורות שאין למלל ולספר שבחי הבורא ותברך אף אם כל הימים דיו. וידוע שא"א לדבר שום דיבור בלתי מהכ"ב אותיות ולכה נסדר באלפא ביתא לומר שאף אם נשבח השי"ת בכל השבחים שאפשר לשבח וע"כ הם תחת הכ"ב אותיות שבחו מי ימלל ומ"מ משגיח אף על השפלים שבעולם ואם אנכי מחוסר מהדברים הנצרכים לעבודת השי"ת ע"כ הרעותי מעשי ויתפלל על הרעת המעשים ואחר פונות הלב הן הן הדברים כ"א יאמר בכוננה זו תהלה לדוד קודם התפלה בנדאי יפול עליו היראה והכנעה וישוב בלב שלם וכל בקשותיו על צרכיו לא יהי כי אם על הכוננה הנ"ל למען יהי מוכן לעבודת הבורא ואז בנדאי יהי בן עוה"ב: ומה דאמר בש"ס שם מפני מה לא נאמר נון באשרי מפני שיש בו מפלתן של שונאי ישראל לכאורה תמוה.

דמה נשפנה מזמור זה מכל המזמורים הנאמרים בא"ב שפתוב בהן נוי"ן – ונראה דהנה
חמש גאולות יש לישראל ד' גאולות מד' מלכיות ומלחמת גוג ומגוג קודם ביאת משיח
וכנגדן אמר דוד חמשה ספרים בספר תהלים.

וכל פפר מתחיל בגלות ומסיים בגאולה הספר הראשון מתחיל למה רגשו גוים. ומסיים
ותציבני לפניך לעולם.

השני מתחיל היתה לי דמעת, ומסיים והי' שמו לעולם הספר השלישי מתחיל במאמר
אסף כמעט נטיו רגלי. ומסיים אדני נשבעתי לדוד באמונתה וספר הרביעי מתחיל מאמר
משה כי פלינו באפה ומסיים וקבצינו מן הגוים.

וספר החמישי מתחיל נגד מלחמות גוג ומגוג ומסיים בתהלה לדוד על הגאולה השלימה
ולזה אמר בכל המזמור לעולם ועד שלא יהי' אחריו קלקול וגם אמר יודוה ה' כל מעשיך
כי אז נאמר ואשפוך רוחי על כל בשר אמן ב"ב וכיון שנאמר על גאולה העתידה שלא
יהי' נפילה אחריה לכה לא נאמר נוי"ן לרמז שלא יהי' אחר גאולה זו שום נפילה הנאמר
בנו"ן והנה השפעת השי"ת מכונה בשם גשם כמאמר הפסוק בישע' והוא כגשם לנו
דכמו שהגשם צריך שיתעוררו העבים מלמטה ואח"כ מתמתקין בעבים דהינו שמקבל
שפע רוחני למעלה ואז יכולין להרבות הארץ ולהולידה ולהצמיחה.

תדע דממים של מטה אין הזרעים יכולין להתגדל כמבואר בראש השנה. כן א"א
שיתעורר השפע בלי אתערוותא דלתתא וכמו שהגשם הוא חיי הגופות כמו כן
שפעהקב"ה הוא חיי הנשמות ולכה ממשיך שפע הקב"ה לגשם ואמרו חז"ל במדרש
כשישראל עושין רצונו של מקום הגשם יורד מן השמים ואם לא יורד מן הים.

וידוע כשהשפע יורד, מן השמים משפיע לזרעים ע"י שפע קדוש עד שמוליד להאוכלין
שפע קדושה משא"כ כשיוורד מן הים בלבד שאין בהם שום שפע קדושה וידוע
כשהקב"ה רוצה להשפיע מדת טובו לעולם אף שישראל עושין רצונו מ"מ צריך לזה
מדת נצח וגבורה לנצח מדת הדין כי לעולם מדה"ד מקטרג כי אין צדיק וכו' ולזה קראו
אותו גבורות גשמים ולזה מזכיר אותו בברכת אתה גבור שיש בו מדת גבורה ואח"כ
שואלין על המטר ואומר שאם ח"ו חטאינו רבו כל כף עד שאין אנו ראויין ח"ו לגבורת
גשמים מבקשין שעכ"פ לא יגרם חטאינו ממניעת המטר מפל וכל שלא והיה ח"ו פליה
בעולם ולזה אמר שואלין מטר ולא אמר גבורות גשמים: והנה בש"ס שם אמרו דמ"ט
תני גבורות גשמים משום דכתיב מכין הרים בכוחו נאזר בגבורה והקשו בתוס' שם
דלתני כח גשמים או גדולות גשמים.

ולענ"ד נראה ליישב דהנה לכאורה קשה להבין דמה נ"מ דהגשמים נקראין גבורות וגם
מה ענין גבורה יש בהגשמים ונראה שרצה להורות לנו שלא נאמר שהגשמים באין
בשיעור ובזמן שהיוצר הטביע בשעת בריאת העולם ונוכל לחשוב זמן הגשמים כחשבון
הילוף הסמה ולבנה והמזלות.

ולזה אמר שאף שבאמת יכולין לחשוב זמן הגשמים כמ"ש רש"י בשבת גבי הידוע
לחשוב תקופות ומזלות מ"מ יש גשמים שאין באין לך חשבון. כי יש ב' מיני גשמים
גשמים שבאין מן הים וגשמים באין מן השמים כמ"ל וכמו שמחלק הש"ס גבי טל של

בְּרָכָה וְטַל וְשֵׁאִינוּ שֶׁל בְּרָכָה ה"ל יֵשׁ גְּשָׁמֵי בְּרָכָה וְשֵׁאִינָם שֶׁל בְּרָכָה וְאוֹתָן שֶׁל בְּרָכָה יוֹרְדִין מִהַשְּׁמַיִם וְשֵׁאִינָן שֶׁל בְּרָכָה בָּאִין מֵהֵימָּה.

וְהִנֵּה הַגְּשָׁמִים הַבָּאִין מֵהֵימָּה הֵם עַפ"י הַיְלִוּף הַמְזֻלֹּת הַחֲמָה אֲבָל גְּשָׁמֵי בְּרָכוֹת הַבָּאִין מִהַשְּׁמַיִם הֵן בָּאִין מֵרְצוֹן הַבּוֹרָא וְלֹא, עַפ"י חֲשֵׁבוֹן הַיְלִוּף הַמְזֻלֹּת וְלִזְהָ בָּא הַכְּתוּב לֹאמֹר אֵין חֶקֶר כְּלוֹמֵר שֵׁאִין יָכוֹל לַחְקוֹר זְמַנִּים עַפ"י הַחֲקִירָה הַטְּבַעִיית וְיִלְיָף חֶקֶר חֶקֶר מְפָרִיאֹת בְּרֵאשִׁית וְכִמוֹ שֶׁפָּרִיאַת עוֹלָם נַעֲשֶׂה בְּרְצוֹן הַשֵּׁי"ת וְלֹא בְּהִפְרַת כְּמוֹ כֵּן הַגְּשָׁמִים הַיּוֹרְדִין מִן הַשְּׁמַיִם אֵין יוֹרְדִין רַק בְּרְצוֹן וְלֹא בְּהִכְרַח וְכִבֵּר פְּתַבְנוּ כְּשֶׁהִקְב"ה רוֹצֵה לְהַשְׁפִּיעַ מִדַּת טוֹבוֹ בְּעוֹלָם בָּא מִמִּדַּת נִצְח וְגִבּוֹרָה כִּנ"ל וְכִנֵּה מִיִּנְשֵׁב קוֹשִׁיּוֹת הַתּוֹס' דַּמַּש"ה לֹא נֶאֱמַר לְשׁוֹן כֹּחַ וְגִדּוּלָה דְּזֵה מוֹרָה עַל כֹּחַ טְבַעִי וְלָכֵן אָמַר לְשׁוֹן גְּבוּרָה לְהוֹרוֹת שֶׁבָּא מֵרְצוֹנוֹ עַפ"י נִיצוּחַ מִדַּת הַדִּין: וְאַסְפֹּת דְּגִנְגָּה בַש"ס וּבְרָכוֹת ל"ה) אֶמְרִינָן אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה וְכו' בְּזִמְנָן שֵׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם מְלֹאכְתָּן נַעֲשׂוֹת עַפ"י עֲצָמָן שֶׁנֶּאֱמַר וְאַסְפֹּת דְּגִנְגָּה וְכִבֵּר תָּמָה מִהַרְשָׁ"א הָא כְּתִיב אֲצֵל וְהִי אִם שְׁמוּעָה קָרָא זֶה וְלִפִּי עַנ"ד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּזֵה דְּהַעוֹלָם נִיְדוֹן אַחַר רְבוֹ וְכִשְׁרוֹבָן צְדִיקִים יֵשׁ בְּרָכָה עַל כָּל הָעוֹלָם.

וְאַפִּילוּ אוֹתָן שֵׁאִין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם נִהְיִין מֵאוֹתוֹ בְּרָכָה וְזֵהוּ כְּפִינֵת הַש"ס דְּהָא דְּכְתִיב וְהִי אִם שְׁמוּעָה הֵינּוּ הָרוֹב וְהָא דְּכְתוּב וְאַסְפֹּת דְּגִנְגָּה הֵינּוּ אֶפְיִלוּ אוֹתָן שֵׁאִינָן עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם בַּש"ס (בְּרָכוֹת ה') אֶמְרִינָן אֶמְרוּ לִי לַר"י אֵיכָּא סְבִי בְּבָבֶל תָּמָה אָמַר לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה כְּתִיב אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְצָא לֹא כִּינֵן דְּאֶמְרִי לִי דְּמִקְדָּמִי וְמִחֲשָׁכִי לְבִי כְּנִישְׁתָּא אָמַר הֵינּוּ דְּאֶהְיִי לְהוּ הָא דְּלֹא אָמַר שְׁאָר מְצוֹת וְתוֹרָה נִרְאֶה דַּס"ל כַּמ"ד שְׁכַר מְצוֹנָה בְּהָא עֲלָמָא לִיכָּא, וְלְמַעַן יִצְרִיכוּן יְמֵיהּ לְיוֹם שְׁפִלוּ אֲרוּף אֵלָא דַּלְפ"ז תְּקַשּׁוּ קָרָא דְּלְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה וְזֵה רֵאשִׁי לְמָה שֶׁכְּתַבְנוּ בַּפ' תְּשֵׁא דְּהָא דְּאֶמְרוּ שְׁכַר מְצוֹנָה בְּהָא עֲלָמָא לִיכָּא הֵינּוּ לִיחִיד שֵׁאִין הַקְּב"ה מְשַׁדְּד הַמְזַל בְּשִׁבִיל זְכוּתִי דִּיחִיד אֲבָל לְרַבִּים הַקְּב"ה מְשַׁדְּד הַמְזַל בְּעַבּוּרָם וְאַמְנָם ר' יוֹחָנָן הוֹכִיחַ מְקָרָא דְּאֶפִּילוּ בְּצַבוּר לִיכָּא שְׁכַר מְצוֹנָה אֵלָא בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל דְּלְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה כְּתִיב דְּאֶרְף דְּכְתִיב בְּלִשׁוֹן רַבִּים יְמֵיכֶם, אֶפְיִלוּ הֵכִי כְּתִיב עַל הָאֲדָמָה דְּוִקָּא.

וְלָכֵן הוֹצֵרָף לֹו לֹוֹמֵר דְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת כְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל דְּמֵיָא וְעוֹד תְּפִלָּה חֲשׁוּבָה מְכַל הַמְצוֹת כְּמֵאמְרָם מִשָּׁה לֹא נַעֲנָה אֵלָא בְּתַפְלָה: פְּרָשַׁת רֵאשִׁי וְזֵה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה וְגו' כִּי קָרָא שְׁמִטָּה אֵל ה' וְגו' אֶפְסֵי כִּי לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיוֹן.

וְהַלְשׁוֹן כִּי קָרָא שְׁמִטָּה אֵל ה' הוּא תְּמוּהָ. וְגַם לְשׁוֹן אֶפְסֵי הוּא תְּמוּהָ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ כִּי עֲנִין הַשְּׁמִיטָה אֲשֶׁר צְנוּתָהּ הַתּוֹרָה הוּא כִּי כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עוֹשֶׂה הַקְּב"ה עִמָּנוּ צְרִיכִין אֲנַחְנוּ לְהַקְדִּים לַעֲשׂוֹת מִדָּה כְּזוֹ כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ חַז"ל כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת מְרַחֵם עָלֵינוּ מִן הַשְּׁמַיִם וְאַנְחָנוּ חֲזִיבִין הַרְבֵּה לְהַקְּב"ה וְאַנְחָנוּ מְכֻנְיִין בְּשֵׁם לִוְיָ וְהַקְּב"ה מְלִוְיָ כַּמ"ש חַז"ל בַּפ"ג דְּאֲבוֹת וְכָל הַרוֹצֵה לְלוֹת יְבֵא וְיִלְוֵה ע"ש וְלִזְהָ כְּשֵׁאִינוּ מְשַׁמֵּיטִין אֲנַחְנוּ חוֹבוֹת שְׁלָנוּ גַם הַקְּב"ה נוֹהֵג בְּמִדָּה זוֹ עִמָּנוּ וּמִשְׁמַע חוֹבוֹת שְׁיֵשׁ לֹו עָלֵינוּ וְזֵהוּ שֶׁאֶמַר הַכְּתוּב שְׁמוּט כָּל בְּעַל מִשָּׁה יְדוֹ כִּי קָרָא שְׁמִטָּה אֵל ה' כְּלוֹמֵר מְזֵה שְׁאֵתָה מְשַׁמֵּט חוֹבְתָךְ אֵתָה קוֹרָא שְׁמִטָּה ג"כ אֵל ה' שֶׁהַקְּב"ה יִשְׁמֵט ג"כ חוֹבוֹתֵינוּ: אֵת הַנְּזָכְרִי תַּגְּשׁוּ וְגו' אֶרְף שְׁכּוֹפֵל הַדְּבָרִים מִמָּה שֶׁכְּבָר אָמַר כָּל בְּעַל מִשָּׁה יְדוֹ וְנִרְאֶה שֶׁבָּא לְהַזְהִיר

על קוֹדֶם שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שְׁאֵם יִרְאֶה אֶחָד וַיִּגְנֹשׁוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַט בְּשִׁנַּת הַשְּׁמִיטָה ע"כ הַזְהִיר הַפְּתוּב שֶׁלֹּא יִגְנֹשׁוּ בְּחֻזֶק אֶף שִׁיגְרוֹם שִׁישְׁמַט כָּל הַחֹב: אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן כְּלוּמָר כִּי כָּל הָאֲזָהָרוֹת שֶׁל הַשְּׁמִטָה הוּא רַק אִם אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם כַּמ"ש רש"י כִּי פִּשְׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ נֹאמֵר לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן וְאֵתָּה לֹא תַעֲבֹט וְלֹא יִהְיֶה הַלְוָאָה כָּלֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא יִצְטָרְכוּ לָלוֹת זֶה מִזֶּה כָּלֵל וְזֶהוּ שֶׁאֵמֵר אֶף שֶׁאֵין מִזְהִירָה מִשְׁמִיטוֹת חוֹבוֹת הוּא רַק אִם ת"ו לֹא תִהְיֶה עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ אָפֶס כְּלוּמָר שֶׁתִּרְאוּ שֶׁתַּעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן וְאֵז לֹא, תַעֲבֹט: וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתַתָּה לּוֹ כִּי בִגְלַל וּגו'.

וְלִשׁוֹן לְבָבְךָ תְּמוּהָ כִּי לִשׁוֹן לְבָבְךָ מִשְׁמַע בְּשִׁנֵּי יִצְרָךְ וְעַל יִצְרָךְ טוֹב לֹא שִׁינֶה לּוּמָר לֹא יֵרַע. וְלִכֵּן נִרְאֶה דֵּהֲאֵי כִּי בִגְלַל הַדְּבָר הַזֶּה מוֹסֵב עַל בְּתַתָּה לּוֹ כִּי אֵמֵרוּ תו"ל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעַנִּי בְּשִׁבִיל שִׁיחֲנִי בְּנוֹ הַרִי זֶה צְדִיק גָּמוּר וְזֶה שֶׁאֵמֵר וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ דֵּהֲיִינוּ שִׁנֵּי יִצְרָךְ בְּתַתָּה לּוֹ כִּי בִגְלַל הַדְּבָר כְּלוּמָר אֶף שֶׁתַּתֵּן לּוֹ כְּדֵי שִׁיבְרַכְךָ ה' לֹא יֵרַע לְבָבְךָ כִּי בְּאֵמַת אֶף שְׁנוֹתֵן בְּאֶפְסוֹ הַזֶּה ג"כ הוּא צְדִיק גָּמוּר וּמְמִילָא לֹא יֵרַע לֵהִיצֵר וְגַם לֹא לֵהִיצֵר הֵרַע לֹא יֵרַע עַל שֶׁחִסֵּר מְמוֹנוֹ כִּיִּן שִׁיְדוּעַ שִׁיבְרַךְ הַקַּב"ה אוֹתָהּ אֲמַנָּם אֵינוֹ דוֹמָה עוֹשֶׂה מַצְנוֹת צְדָקָה לְשִׁמָּה לְאוֹמֵר הַנְּנִי נוֹתֵן סָלַע זֶה לְצְדָקָה ע"מ שִׁיחֲנִי בְּנִי.

וְלִזֶּה כְּוִנּוֹת תו"ל בַּפ"ק דב"ב וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כְּשִׁרְיוֹן מֵה שִׁרְיוֹן זֶה כָּל קְלִיפָה וּקְלִיפָה מְצַרְפֶּת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוּל אֶף צְדָקָה כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מְצַרְפֶּת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוּל. ר"ת אֵמֵר מִהְיָא כְּבָגֵד עֵידִים כָּל צְדָקוֹתֵינוּ מֵה בְּגָד זֶה כָּל נִימָא וְנִימָא מְצַרְפֶּת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוּל וְכו' נִרְאֶה דְכְוִנּוֹת הַש"ס בְּמִשְׁלִים אֵלוֹ דֵּהַנּוֹתֵן צְדָקָה לְשִׁמָּה מְדַמֵּין אוֹתוֹ לְשִׁרְיוֹן שֶׁכְּמוֹ שֶׁהִשְׁרִיִן הוּא דְבָר הַמְּגִיֵן כְּמוֹ כֵּן צְדָקָה כְּזוֹ מְגִיֵן מִן הַיְסוּרִין כְּדַכְתִּיב וְצְדָקָה תַצִּיל מִמָּוֶת אֲמַרִינוּ לְקַמֵּן שִׁצְרִיךְ דְּנֻקָא נוֹתְנָה וְאֵינוֹ יוֹדַע לְמִי נִתְּנָה נוֹטְלָה וְא"י מִמִּי נוֹטְלָה אֲבָל הַנּוֹתֵן צִ שֶׁלֹּא כְּדִינוֹ אֵינוֹ מַצְלֵת כְּדִמְשַׁמַּע הַתָּם מְדַמָּה אוֹתָם לְבָגֵד עֵידִים דְּכְמוֹ שֶׁבְּגָד עֵידִים מ"מ מְלַבִּישׁ הוּא ה"נ צְדָקָה כְּזוֹ תְּשׁוּב עַכ"פ כְּבָגֵד עֵידִים וּכְשֶׁאֵין עוֹשֶׂה כָּלֵל נִחְשָׁב כְּעֶרְטִילָאֵי מִמַּצּוֹת צְדָקָה וְנִרְאֶה דְלִזֶּה כְּוִנּוֹת תו"ל בְּסוּטָה דף ל"ח אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה לְבָרַךְ אֶלָּא לְטוֹב עֵין שֶׁנֹּאמֵר טוֹב עֵין הוּא יְבֹרַךְ אֶל תִּקְרִי יְבֹרַךְ אֶלָּא יְבֹרַךְ וְהוּא תְּמוּהָ דְמָה הִי קֹשָׁה לּוֹ עַל הַפְּשׁוּט כְּדַכְתִּיב יְבֹרַךְ וְעוֹד הָא קִי"ל אֲנִיחַ מְבָרַךְ, וְנ"ל עַפ"י מ"ש הַכְּוִנָּה עַד"ז דָּאָף מִי שֶׁאוֹמֵר סָלַע זֶה לְצְדָקָה ע"מ שִׁיחֲנִי בְּנִי הַרִי זֶה צְדִיק גָּמוּר.

מ"מ לֹא מְקַרִי טוֹב עֵין אֶלָּא מִי שֶׁהוּא נוֹתֵן בְּשִׁבִיל שֶׁהוּא מְרַחֵם עַל הָעַנִּי זֶה הַנִּקְרָא טוֹב עֵין וְהִי קֹשָׁה לָהֶם מֵה דְכַתִּיב טוֹב עֵין הוּא יְבֹרַךְ הָא אֶפ"י אִם אֵינוֹ נוֹתֵן צְדָקָה רַק בְּשִׁבִיל עֲצָמוֹ הוּא מְתַבְּרַךְ אֲמַנָּם כְּשֶׁהוּא וְא טוֹב עֵין וּמִשְׁפִּיעַ לְאַחֲרִים שֶׁלֹּא בְּשִׁבִיל עֲצָמָם מְעוֹרֵר גַּם כֵּן צְנוּר הַמְּשַׁפִּיעַ לְאַחֲרִים וְזֶה כְּוִנּוֹת הַש"ס א"ת יְבֹרַךְ אֶלָּא יְבֹרַךְ דֵּהֲיִינוּ שֶׁמִּשְׁפִּיעַ לְאַחֲרִים בְּזַכּוּתוֹ וְזֶה א"א כ"א ע"י מִי שֶׁהוּא טוֹב עֵין וְזֶהוּ כְּוִנּוֹת ג"כ אֵין נוֹתְנִין כּוֹס ש"ב אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא טו"ע דֵּהֲרַמְב"ם בַּמ"נ ח"א כְּתִב דֵּהֲא דָאָמֵר בַּש"ס שְׁנוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה לְדוֹד בְּעַת הַגְּאֻלָּה דֵּהֲיִינוּ שְׁכּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה נִקְרָא שֶׁפַע שֶׁמִּשְׁפִּיעַ עַל יְדוֹ וְזֶהוּ כְּוִנּוֹתוֹ כָּאֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרַכָּה לְבָרַךְ פִּי אֵין מְשִׁיכִין הַשֶּׁפַע אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא טוֹב עֵין: עֲשֵׂר תַעֲשֵׂר בַּפ"ק דְּתַעֲנִית אֲשַׁכְּחִי ר"י לִיְנוּקָא דר"ל אֵמֵר לִי מֵאֵי עֲשֵׂר תַעֲשֵׂר

א"ל עֲשֹׂר בְּשִׁבִיל שְׁתַּעֲשֹׂר א"ל מְנָא לָךְ הָא מְלִתָּא א"ל זִיל נְסִי, א"ל וּמִי שְׁרִי לְנַסּוֹת הַקַּב"ה וְהַכְּתִיב לֹא תִנְסוּ א"ל חוּץ מִזֶּה דְכְתִיב וּבְחֲנוּנֵי נָא בְּזֹאת וּגו' וְהִנֵּה יֵשׁ בְּכָאן תְּמִיחוֹת רַבּוֹת.

א' דְּבַקְרָא כְּתִיב תַּעֲשֹׂר וְהוּא דְרַשׁ תַּתְעֲשֹׂר. ב' דא"ל מְנָא לָךְ הָא הָא קְרָא יִתְיַרְה קְדַרְשׁ. ג' דא"ל זִיל נְסִי הִיאָךְ שִׁינְךָ לֹמֵר לְקַטֵּן שְׁיִנְסָה בְּמַעֲשֵׂר הָא קָטָן לָאו בְּר חַיּוּבָא הוּא בְּמַעֲשֵׂר. וְעוֹד דַּמְמ"נ אִי כָּל הַמַּעֲשָׂרִים מְתַעֲשָׂרִים, וְכָל מִי שְׁאִינוּ מַעֲשֵׂר מִתְרוּשְׁשׁ לָמָּה הִי לֹו לֹמֵר זִיל נְסִי הוּל"ל בֵּא וּרְאֵה כָּל הַמַּעֲשָׂרִים עֲשִׂירִים הֵמָּה וְדָאִין מְעֲשָׂרִים נִתְרוּשְׁשִׁים וְאִי הָוִי לְפַעְמִים אָף מִי שְׁאִין לֹו כָּלֵל מַה לַּעֲשֹׂר נִתְעֲשֹׂר וְכֵן לְפַעְמִים מִי שְׁמַעֲשֵׂר מִתְרוּשְׁשׁ א"כ לָמָּה אָמַר לֹו זִיל נְסִי וְעוֹד דַּמְה"ת יִשְׁתַּנָּה מְצוֹת צְדָקָה מִשְׁאָר מְצוֹת דְּאִסוּר לְנַסּוֹת בְּהוּ.

לְכֹן נִרְאֵה דְהִתְיַבּוּק הַבֵּין מַה שְׁאָמַר לֹו בְּשִׁבִיל שְׁתַּעֲשֹׂר כְּפִינְתוּ כְּמוֹ לְמַעַן יֵאָרִיכוּן יָמֵיךְ הַנְּאָמַר בְּשִׁבִיל מְצִית דְּהִינְנוּ שְׁשֹׁכֵר מְצוּנָה הוּא אֲנִיךָ יָמִים וּבְשֹׁכֵר מְצוֹת צְדָקָה הוּא עֲשִׂירִים וּלְכָךְ הַקְּשָׁה לֹו מְנָא לָךְ הָא דַּמְה"ת יִשְׁתַּנָּה מְצוּנָה זֹו מִשְׁאָר מְצוֹת דְּכְתִיב בְּהוּ אֲנִיךָ יָמִים בְּיַמֵּינָהּ וּבְשִׁמְאֵלָהּ עוֹשֵׁר וְכָבוֹד וְדַרְשׁוּ חו"ל לְמִינֵינִים בְּהוּ דְּהִינְנוּ הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמְהָ אֲנִיךָ יָמִים לְהֵם וּלְמִשְׁמָאִילִים שְׂבָה דְּהִינְנוּ הָעוֹסְקִין שְׂלֵא לְשִׁמְהָ עוֹשֵׁר וְכָבוֹד וּבְצְדָקָה תִּהְיוּ אִפִּי' בְּלִשְׁמָה עוֹשֵׁר וְכָבוֹד וּמַה שְׁאָמַר לֹו זִיל נְסִי נִרְאֵה דְּהִנֵּה לְכַאוּרָה קָשָׁה דְּאִמְאִי לֹא נִדְרַשׁ עֲשֹׂר תַּעֲשֹׂר כְּמוֹ בְּיַעֲקֹב עֲשֹׂר אַעֲשָׂרְנוּ לָךְ וְדַרְשׁוּ חו"ל שְׁנֵי מַעֲשָׂרוֹת דְּהִינְנוּ חוֹמָשׁ.

לְכֹן נִרְאֵה דְּבִאֲמַת נִדְרַשׁ כֵּן. דְּהִנֵּה מְבִנְיָא דְּיֵשׁ ג' גְּבוּלִים בְּמַעֲשֵׂר א' בְּמַעֲשֵׂר גְּמוּר הוּא חַיּוּב כְּשִׁבִיל מְצוֹת עֲשֵׂה וּבְנוּדָאִי בְּזָה אִסוּר לְנַסּוֹת רַק צְרִיךְ לִיתֵּן לְשִׁמְהָ.

ב' שְׁיִתֵּן שְׁתֵּי מַעֲשָׂרוֹת דְּהִינְנוּ חוֹמָשׁ וְדָבָר זֶה אִינוּ חוֹבָה וְיֻכַּל לְהַתְּנוֹת בּוּ תִּנְאִי דְּהָא יַעֲקֹב ג"כ הִתְּנָה בּוּ תִּנְאִי שְׁאָמַר אִם תִּתֵּן לִי לְהֵם וְכו' עֲשֹׂר וְכו' וְהִתְּנָאִי הוּא כְּעֵין נְסִיּוֹן שְׁאָמַר אִם יִהִי כָּךְ אַעֲשֶׂה כָּךְ.

ג' יוֹתֵר מִחוֹמָשׁ יֵשׁ בּוּ אִסוּר כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חו"ל הַמְּבַזְּבֹז אֵל יִבְזֹז יוֹתֵר מִחוֹמָשׁ וְזֶה שְׁאָמַר זִיל נְסִי כְּלֹמֵר מַה שְׁשֹׁאֲלֵת לִי עַל מַעֲשֵׂר הַשְּׁנִי וְאִמְרֵתִי לָךְ בְּשִׁבִיל שְׁתַּעֲשֹׂר כְּפִינְתִּידְּבַמַּעֲשֵׂר הַשְּׁנִי הִנֵּה יְכוֹל אַתָּה לְנַסּוֹת וְלֹמֵר אִם תִּתֵּן לִי גַם אֲנִי אֶתֵּן וּמַה שְׁאָמְרוּ חו"ל הָאוֹמֵר סְלַע זֶה לְצְדָקָה ע"מ שְׁיִהְיֵ' בְּנִי זֹו ע"מ שְׁאִתְעֲשֹׂר הָרִי זֶה צְדִיק גְּמוּר בְּמַעֲשֵׂר הַשְּׁנִי אֲמָרוּ דְּיַעֲקֹב נָמִי בְּמַעֲשֵׂר הַשְּׁנִי הִתְּנָה וְזֶה שְׁאָמַר לֹו חוּץ מִזֶּה, הִינְנוּ אָף דְּבַכָּל הַמְּנוֹת אִסוּר לְנַסּוֹת מ"מ בְּמַעֲשֵׂר הַשְּׁנִי שְׁהוּא רְשׁוּת מְנוֹת לְנַסּוֹת וְהִבִּיא לֹו רֵאִי מְדַכְּתִיב הִבִּיאוּ אֵת כָּל הַמַּעֲשֵׂר וּבְחֲנוּנֵי נָא בְּזֹאת וּמִלֵּת כָּל רִיבּוּיָא הוּא לְרַבּוֹת מַעֲשֵׂר הַשְּׁנִי אָבֵל וְדָאִי דָאִין לְהִבִּיא רֵאִי מִן הַמַּעֲשֵׂר דְּבִנְדָאִי עֵשֶׂר וּמִן הַמַּתְרוּשְׁשׁ שְׂלֵא עֵשֶׂר דְּלְפַעְמִים אָף הַמַּעֲשֵׂר מִתְרוּשְׁשׁ אָף דְּהִתְרוּהָ הַעֲיֵדָה דְּכָל הַמַּעֲשֵׂר יִתְעֲשֹׂר דְּנִרְאֵה בְּשֹׁכֵר הַמַּעֲשֵׂר הוּא הָעוֹשֵׁר מ"מ הָא כְּבָר הַעֲיֵדָה הַתּוֹרָה שְׁיֵשׁ עוֹנוֹת שְׁהַעוֹשָׂה אוֹתָם מִתְרוּשְׁשׁ כְּמִאֲמַר הַחֲכָם כְּעַד אֲשֶׁה זֹוּנָה עַד כְּפַר לְתָם וְכֵן הַמְּלִנָּה בְּרִיבִית נְכָסִיו מִתְמוּטְטִין, וְהַרְבֵּה כְּפִינְיָא בְּהוּ וְלֹו נִתְּכֵנוּ עַלִּילוֹת מִי נִדְתָּה מִפְּנֵי מִי – וְעוֹד נִרְאֵה דְּהָעוֹשֵׁר אִין שְׂכָר כָּלֵל בְּשִׁבִיל הַצְּדָקָה כִּי שְׂכָר מְצוּנָה בְּהִיא עֲלֵמָא לִיכָּא אָף הוּא עַל דְּרָךְ הָא דְּכְתִיב רוּדְרָ צְדָקָה יִמְצָא צְדָקָה וּפְרִיךְ

הש"ס וכי משום דרודף צדקה וכו' ומשני שהקב"ה ממציא לו מעות הרבה שיהי' לו מה לעשר.

וכן הוא פנונת ר' יוחנן כמה שאמר בשביל היינו שהקב"ה ימציא לו מעות כדי שיהי' לו כמה לעשר וזהו ג"כ פנונת הקרא עשר תעשר כלומר אם תעשר פעם א' יהי' לך הרבה לעשר והא דאמר בשביל שתתעשר היינו שיכול ג"כ לכוון בזה רק דעיקר פנונתו יהי' שתתעשר למען יוכל לעשות בחייו ולא יהי' פנונתי להתעשר בשביל הנאת עצמו רק יהי' פנונתו בשביל עשיית הטוב ואז ממילא תתעשר פדכתוב רודף צדקה ימציא צדקה ולפ"ז לא קשה מה שהקשה הרי"ף בע"י א"כ כל בני אדם יהי' עשירים ולפי מ"ש אמי שפיר מפני דרוך בני אדם אין פנונתם בשביל כף רק להנאת עצמם ובזה א"ש מה שאמר עד שיבלו שפתותיכם מלומר די דלכאורה קשה היאך אפשר שימציא מי שיאמר די והא אין אדם מת ונחצי תאונתו בידו ולפי הנ"ל א"ש שהפנונה שלא יאמר די לנתינת הצדקה אף שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש לפי שהקב"ה ממציא לו מעות שכל אימת שיצטרף ליתן צדקה יהי' לו מה שיתן משיעור מעשורו ולא יהי' אפשר כלל בשפתיו לומר די מחמת שיהי' לו כ"כ הרבה שיראה בעיניו שנתנת הצדקה יהי' פחות החומש: לא תאמץ את לבבך וגו' ולא ירע לבבך בתתך צו, יש להקשות בהא דאמרינן בש"ס דשומר אבידה הוי שומר שומר משום פרוטה דרב יוסף דהעוסק במצוה פטור מן המצוה והוי בצדקה יש ג"כ תרי לאוינין לא תאמץ ולא תקפץ והעוסק במצוה אינו דוחה ל"ת שבתורה.

ולנה נראה לחדש ולומר דהא דמצינו מצות צדקה מעשר וחומש היינו במצות צדקה דמי שאין לו מאתים וזו נוטל מן הצדקה אבל אם הי' רואה ערום ורעב אין שיעור לנה ורק פי תראה ערום וכסיתו ואם רעב האכילהו לחם וע"ז קאי לאו דלא תאמץ דהוי פנוטל גפשות ועוד ראוי מפלוגתא דר"ע ור"י במי שיש בידו קיתון של מים ור"ע דאמר חזיו קודמין היינו דנוקא כשחזיו תלויין בזה אף כשאין חזיו תלויים בזה נחזי חבירו תלויין בזה ודאי צריך ליתן מה שיש לו ומי שאינו עושה כן הרי זה מאמץ אח הלב ונחייב משום לא תאמץ [עיי' פה"מ להרמב"ם פ"א מפאה נראה הקפד זה ועיי' ברמב"ם פ"ז מהל' מתנות עניים והתימא שנגעלם זה מאת רבינו המחבר ז"ל ועי' תוס' ב"ב ת' ע"ב ד"ה אכפלי וכתובות מ"ט ע"ב והבין]: די מחסורו אשר יחסר לו, בפ"ק דב"ב אמרינן ר"י רמי פתיב לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממנות, וכתוב לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממנות, שתי צדקות הללו למה אחת שמצילתו ממיתה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם, ואינהו שמצילתו מגיהנם האי דכתוב בי' עברה דכתיב יום עברה היום ההוא ואינהו שמצילתו ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נותנה נטלה ואינו יודע למי נוטלה.

ויש במאמר הזה הרבה תמיהות הדא דאמר ר"י רמי דמשמע שהכתובים סותרים זא"ז ולבסוף לא מקשה רק שני צדקות הללו למה, ואין כאן סתירה רק מיותר פסוק אחד, ועוד כיון דמוכח אינהו מצילתו מדינה של גיהנם, ממילא מוכח דהכתוב השני הוא המצילתו ממיתה משונה.

ועוד דמעיקרא דמקשה אינהו שמציילתו מגיהנם מקשה אינה קרא מיירי מזה כדמוכח מהא דמשני האי דכתיב בי' עברה וכי מקשה אינהו מצילתו ממיתה משונה ומשני נותנה ואינו יודע למי נותנה, משמע דהקושיא היתה אינה צדקה מצילתו ממיתה משונה ועוד הא הצדקה שמציילתו מגיהנם נדאי צריכה להיות חשוכה ביותר מהצדקה שמציילתו ממיתה משונה, והצדקה שנותנה ואינו יודע למי נותנה הוא התשובה ביותר מכל הצדקות: ולתריץ כל זאת נראה דהנה שלשה מיני צדקות הן, (א) מה שהוא חייבת דהיינו לעשר מכל הריבוי שיהי' לו כדדריש בספרי הובא בתוספות.

(ב) צדקה שאינה חייבת רק שיש מצוה אם נותנה. (ג) צדקה אסורה, דהיינו יותר מחומש כמו שבארתי לעיל.

אמנם לפעמים יש חיוב יותר מחומש כמו שבארתי לעיל ולפ"ז אתי שפיר הכל דר"י הקשה שני קושיות (א) שהכתובים סותרים זא"ז דכתוב א' אומר לא יועילו אוצרות רשע דמשמע דאוצרות שאינם אוצרות רשע רק שאוצר בצדק מועיל.

והכתוב השני אומר לא יועיל הון דמשמע כל הון אפילו אסף בצדק ויושר. ב' הקשה שני צדקות הללו למה.

וע"ז משני אחת שמציילתו מדינה של גיהנם ואחת שמציילתו ממיתה משונה והיינו שיש שני מיני צדקות, א' שהיא חייבת דהיינו מעשר דכתיב עשר תעשר, והשני דהיינו עד חומש שאינה חייבת רק נדבה וביותר מחומש איכא איסורא והנה הצדקה שהיא חייבת אין בה פסח רק להצילו אם נתחייב באיזה ענין מיתה משונה הצדקה זו מצילו, דאין הפרש בין צדקה חייבת שהוא מ"ע לשאר מצות דאמרו חז"ל אין מצוה מכבה עבירה, ואם נותן יותר מחייב דהיינו עד חומש מצילתו אפי' מדינה של גיהנם.

וע"ז אומר אינהו שמציילתו מדינה של גיהנם ומשני זה שכתוב בה עברה והיינו הכתוב דלא יועיל הון ביום עברה והון נאמר ג"כ על תורה ומצות כמו שדרשו חז"ל, והובא ברש"י על הכתוב ורוע זונות יאבד הון זה הונה של תורה וזה שאמר לא יועיל הון, כלומר פי תורה ומצות אין מצילין מדינה של גיהנם אם עבר עבירה שחייב בה גיהנם פי אין מצוה מכבה עבירה רק צדקה יש לה פסח יותר להציל אותו מדינה של גיהנם, וע"כ צדקה שאינה חייבת דהיינו הצדקה שנותן עד חומש, דהצדקה שהיא חייבת לא עדיפא משאר מצות שאינם מצילין מיום עברה, אבל הכתוב השני דאמר לא יועילו אוצרות רשע וע"כ האי אוצרות רשע דקאמר לאו היינו מה שאצר בגניבה וגזילה דע"ז לא שייך לומר לא יועיל והן מזיקין ואת נפש בעליו יקח כמבואר במשלי א' אלא ע"כ האי אוצרות רשע דקאמר היינו שמבקש טעדיקי לפטור עצמו ממעשר כמו שאמרו רז"ל (ברכות ל"ה) עכשיו מכניסין דרוך גנות ונצירות לפטורו ממעשר, וזה ג"כ נקרא רשע וכן אמרו בפניאה (פ"ז משנה ג') המניח את הפלפלה תחת הגפן בשנה שהוא בוצר הרי הוא גוזל העניים ולכן אומר לא יועילו אוצרות רשע, דהיינו מה שמבקש טעדיקי לפטור ממעשר לא יועילו וע"ז אומר צדקה תציל ממנות היינו כשנותן צדקה החייבת מצילתו ממנות והיינו ממיתה משונה דממיתה טבעית כל אדם לא ינצל וע"ז אומר אינהו צדקה המצלת כלומר באינהו אופן צריכה להיות נתינת הצדקה, ע"ז אומר דכל צדקה אפילו

היא חיובית מחוייב להיות שלא יתבנייש העניי: פְּרִשְׁת שְׁפָטִים וְשׁוֹטְרִים תַּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, שְׁפָטִים בְּמִדְרָשׁ זֶהוּ שְׁאֵמַר הַפְּתוּב לָךְ אֲצֵל נִמְלָה עֲצָל רְאָה דְרָכֶיךָ וְחַכֵּם.

נִרְאָה כְּפִינֵת חַז"ל בְּזֶה כִּי הִחָכֵם בָּא לְהוֹרוֹת לְנוּ דְרָךְ יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְחָת עֲצָמוּ בְּמָה שֶׁהוּא אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְלֹא גְזֻלְתִּי מֵעוֹלָם מִשׁוּם אָדָם כָּל שְׁאֵינֶךָ עוֹשֶׂה מִשׁוּם מְצוֹת רַחֲמָנָא רַק בְּשִׁבִיל שְׁטַבַּע שְׁכָלְךָ מְחִיב כִּי בְּזֶה אֵין אַתָּה יוֹתֵר טִיב מִן הַנְּמָלִים, כִּי, הֲלֹא הַנְּמָלָה ג"כ נִזְהָרָת מִאֵד מִן הַגְּזֻל.

וּמֵעוֹלָם לֹא שְׁמַעְנוּ שְׁיִהְיֶה אֶחָד מִשְׁבַּח אֶת הַנְּמָלִים שֶׁהֵם טוֹבִים צְדִיקִים שְׁאֵין גּוֹזְלִין מֵאוּמָה מִשְׁלַח חֲבִירֵיהֶם, כִּי בְּאַמַּת שְׁטוֹת גְּדוֹל מִי שְׁמַשְׁבַּח אוֹתָם בְּזֶה, כִּי טַבַּע מְנוֹטְבַּע הוּא בָּהֶם וְכַמְנוֹכְרָחִים הֵן לָכֶךָ וְהַהֲכָרַח לֹא יִשְׁנַבַּח וּמִכ"ש הָאָדָם שֶׁלִּפְעָמִים הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵן מְנוֹטְבָּעִים בְּטַבַּע כִּי הֵם מִתְנַהֲגִים בִּין שְׁוֹשֵׁר מִשׁוּם שְׁיִהְיֶה מְפֹרְסָמִים בְּכָל הָעוֹלָם לְנֶאֱמָנִים וְיִהְיֶה אֶהוּבִים אֲצֵל הָעוֹלָם לְעִשׂוֹת מו"מ עֲמָהֶם וּא"כ הֵם גְּרוּעִים מְנָמְלִים שְׁאֵין לָהֶם רַק הַהֲכָרַח הַטַּבַּע וְאֵלוּ יִשׁ לָהֶן ג"כ הַפְּרָת אַחַר וְאֵילוּ הִי זֶה מָה שְׁאֵין גּוֹזֵל תְּכִלִּית הַבְּרִיאָה הִי יָכוֹל לְבָרֹא כָּל הָעוֹלָם כְּטַבַּע הַנְּמָלִים וְגַם בְּזֶה הֵן דּוֹמִין לְנִמְלָה כִּי הַנְּמָלָה אֵין גּוֹזֵל מִחֲבִירוֹ, וּבְאַמַּת כָּל מֵאֲכָלִים גְּזֻל שְׁכָל לְקִיטְתָהּ הוּא גְזֻל שְׁגוֹזְלָת מִן הַבְּעָלִים שְׁיִגַּע בְּזֶה מְאוֹד שְׁחָרַשׁ וְקָצַר וְאַחַר כָּל הַטְּרָדָא הִיא גּוֹזְלָת אוֹתוֹ וְכֵן מִי שְׁאֵינוּ עוֹשֶׂה עַפ"י הַתּוֹרָה, אֲפָשֶׁר שְׁכָל מְמוֹנוּ גְזֻל כְּפִי דִין תּוֹרָה כִּי הַפֵּל שֶׁל הַקּוֹב"ה וּמִי שְׁנוֹטֵל עַפ"י שְׁכָלוֹ וְלֹא עַפ"י הַתּוֹרָה הֵנִי גְזֻל כִּינֵן דְּרַחֲמָנָא אֶסְרָה לְקַבֵּל מְמוֹן כְּזֶה וּמְמוֹן זֶה דְּרַחֲמָנָא הוּא וְלִזְה אֵינִי הַמְּדַרְשׁ הָאֵי קָרָא עַל פְּרִשְׁת דְּשׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים לֹמַר לָךְ שְׁעָרֶיךָ לְעִשׂוֹת הַפֵּל עַפ"י הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ: וְעַד"ז יִתְבָּאֵר מֵאַמַר קִהְלַת אֵל תֹּאמַר שְׁהִימִים הֲרֵאשׁוֹנִים הֵיוּ טוֹבִים מֵאַלָּה כִּי לֹא מְחַכְמָה שְׁאַלְתָּ אֶת זֹאת וְהוּא תְּמוּהָ, (א) מָה שְׁאֵמַר אֵל תֹּאמַר וּמְסִיִּים שְׁאַלְתָּ, (ב) שְׁאֵמַר לוֹ אֵל תֹּאמַר שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲתִיד וּמְסִיִּים שְׁאַלְתָּ לְשׁוֹן עֶבֶר כְּאֵלוֹ כְּבָר שְׁאַל, וּבַהֲנַל"ל נִרְאָה לֹמַר בְּזֶה ע"ד הַצְּחֻחוֹת כִּי הִנֵּה יִשׁ לְאָדָם הַחֻטָּא הַתְּנַצְלוֹת מָה שְׁאֵין מִתְנַהֲגִים עִתָּה כְּדָרְךָ הֲרֵאשׁוֹנִים שְׁמַקְוֶדֶם הֵיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְהֵיוּ יוֹדְעִים בְּחֻכְמָתָם לְהוֹרוֹת הַדְּרָךְ הַיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵיוּ מְנוֹכְרָחִים לְהוֹדוֹת כִּי זֶהוּ דְרָךְ הַיִּשְׂרָאֵל מִשָּׂא"כ עֲכָשְׁיוּ שְׁאֵין לְנוּ חֲכָם שְׁיִוְרָה עַפ"י שְׁכָל אֲשֶׁר זֶהוּ הַדְּרָךְ הַנְּכֹון.

אֲבָל בְּאַמַּת אֵינוּ כֵּן, כִּי וְאַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמִיו וּבִינַת נְבוֹנִיו תְּסַתְּרָה, כִּי בְּעֵת שֶׁהֵיוּ הָאֲנָמוֹת שְׁעַבְדוּ, עַפ"י בְּחֻכְמָה, וְהֵיוּ יוֹדְעִים לְעִשׂוֹת טְלַמְסָאוֹת לְהוֹרִיד רִוְחַנְיּוֹת עַד שֶׁהֵיוּ מְנִיעִים אֶת הַהֲמוֹן הַנוֹכְרַח הַקּוֹב"ה לְהַעֲמִיד חֲכָמִים וּנְבִיאִים לְהַשִּׁיב טַעֲנוֹתָם מִשָּׂא"כ עֲכָשְׁיוּ שְׁאַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמִיו וּא"צ חֲכָמָה גְּדוֹלָה לְסַתּוֹר לָכֶךָ בִּינַת נְבוֹנִיו תְּסַתְּרָה, וּמִי שְׁחֻטָּא עֲכָשְׁיוּ אֵינוּ כָּלֵל מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁכָל מְטַעָה אוֹתוֹ רַק מִשׁוּם מְלָאכַת הַנְּיָצוּחַ וְזֶהוּ שְׁאֵמַר כִּי לֹא מְחַכְמָה שְׁאַלְתָּ עַל זֹאת וְשְׁאַלְתָּ הוּא מְלָשׁוֹן שׁוֹאֵל וּמְבַקֵּשׁ כְּלֹמַר כָּל מְשָׁאֲלוֹתֶיךָ וּבְקִשְׁתֶּיךָ לֹא מְחַכְמָה אֲלָא מִשׁוּם מְלָאכַת הַנְּיָצוּחַ וּבְזֶה אֵין מוֹעִיל שׁוּם חֲכָם וְחֻכְמָה וּבְאַמַּת אֵין רְאוּי לְאָדָם כָּלֵל לִילָךְ אַחַר שְׁכָלוֹ רַק לְשִׁמּוֹעַ דַּעַת חֲכָמִים, כִּי הַחֲכָמָה עַפ"י הַטַּבַּע לֹא חֲכָמָה הוּא כְּעַנְיָן (מִשְׁלִי ל') אֲרַבְעָה הֵפָה חֲכָמִים מְנוֹכְרָחִים שְׁמַמִּית בְּיָדָם תַּתְּפֹשׁ וְהִיא בְּהִיכָל מְלָךְ, וְהַכְּוֹנָה שְׁרוּצָה לְגַנוֹת אוֹתָן הַהוֹלְכִים עַפ"י חֲכָמַת הַטַּבַּע שְׁאֵין בָּהֶם מְמַשׁ כְּדַכְתִּיב מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים וְכו'.

וְנָהוּ שְׂאֵמֶר ע"ד מְלִיצָה פִּי הַרְבֵּה בַעֲלֵי חַיִּים אֲשֶׁר נֹתֵן לָהֶם הַקַּב"ה חֲכָמָה וְכִינוּן שְׂחַכְמָתָם הוּא בְּטֹבֵעַ אֵין יְכוּלִין לְהַתְנַהֵג א"ע בְּחַכְמָתָן וְעוֹשִׂים חֲכָמָתָן וּפּוֹעֲלִין בְּהִיכַל מְלָךְ אֲשֶׁר בְּכָל שְׁעָה עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם לְחַקוֹר פְּעוּלָתָן וּלְסוֹתְרוֹ וְאֵלּוּ הָיוּ עוֹשִׂין בְּבִתִּים אַחֲרֵים הִי פְּעוּלָתָן מְתַקְיָמָת כְּמוֹ כֵּן אוֹתָן ב"א שְׂאִין הוֹלְכִין בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה פּוֹעֲלִין חֲכָמָתָן בְּהִיכַל מְלָךְ עַד שְׁנַתְּפִשִׁין בְּחַכְמָתָן: שְׁנֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תָּמֹן לָךְ וְגו' תִּיבַת לָךְ הוּא מִיּוֹתֵר, וְנִרְאָה שְׁפִירוּשׁוֹ כְּעֵין שִׁפְרָש"י בְּפִרְשַׁת לָךְ לָךְ לְהַנְאִתָּה וּלְטוֹבָתָה וְכֵן פִּרְש"י כָּאֵן כִּי מִיּוֹנֵי הַשׁוֹפְטִים טוֹבָתָה הִיא כְּמוֹ שְׂאֵמֶרוֹ ו"ל כְּדָאֵי הוּא מִיּוֹנֵי הַשׁוֹפְטִים לְהוֹשִׁיבֹן עַל אֲדָמָתָן וּבִימֵי מִשָּׁה הִי לְטוֹבַת מִשָּׁה כְּמוֹ שְׁפִירָשׁוֹ בְּקִרְא דְאִיכָה אֲשָׁא לְבַדִּי עֵי"ש: כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֵל מְעוֹנְנִים וְגו' וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ.

לְכַאוֹרָה לֹא הִי לוֹ לֹמֵר רַק לֹא צָוָה ה' אֲמַנָּם הַכְּנוּנָה כִּי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֵמָּה תַּחַת הַמַּזָּל רְאוּי לָהֶם לְסִמּוּךְ עַל מְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף הַיּוֹדֵעַ מִשְׁפֵּט הַפּוֹכְבִּים וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' פִּי כִּי לֹא נָתַן אוֹתָהּ תַּחַת הַמַּזָּל וּמִשְׁפֵּטֵי הַפּוֹכְבִּים וְהַמַּזְלוֹת אֵינָם שְׂיִכִּין לָךְ: וְכִי תֹאמֶר בְּלִבְכֶּה אִיכָה גִדַע אֵת הַדְּבָר וְגו' אֲשֶׁר יִדְבַר הַנְּבִיא בְּשֵׁם ה' וְלֹא יֵהִי הַדְּבָר וְלֹא יָבֵא וְגו'.

בְּרַש"י הִבִּיא דְבָרֵי הַסְּפָרִי עֲתִידִין אֲתָם לֹמֵר אִיךָ גִדַע, יִרְמְל' אוֹמֵר וְכֵן חֲנַנְי' בֶּן עֲזוּרָה טוֹבוֹת ה', תְּמָהוּ בּוֹ רַבִּים מֵהַ עֲנִין הָאוֹת הַזֶּה כִּי בְּנוֹדָאֵי כְּשִׁירָאוּ שְׁלֵא יָבֵא הַדְּבָר יִדְעוּ שְׂהוּא שְׁקָר וְעִיקָר אֲמִירָתָן אִיךָ גִדַע הִינְנוּ קוֹנְדִים שְׂיִתְבַּרְר וְעוֹד אָמַר לֹא תִגּוּרוּ מִמֶּנּוּ, מִי הָאִישׁ הִיָּרָא כְּשִׁירָהוּ שְׁשִׁקָר דְבָר, וְהִרְמַב"ן פִּתַּב לְחַלֵּק בְּהָא דְכְּתִיב בְּיִרְמְל' רַגַע אֲדַבֵּר, דְּמִשְׁמַע שְׁחוֹזֵר אֲפִילוּ בֵּין טוֹב לְרַע וּמִשְׁעֵנַת יִרְמְל' עִם חֲנַנְיָא בֶּן עֲזוּרָה מִשְׁמַע שְׁמֵטוֹב לְרַע אֵינּוּ חוֹזֵר וּמִרַע לְטוֹב חוֹזֵר וְתִקְרַץ דְּמִדְּבָרוֹ בְּלִבְבוֹ חוֹזֵר בֵּין מְטוֹב וּבֵין מְרַע אֲבָל כְּשִׁמְבִּטִיחַ ע"י נְבִיא שְׁלִיחַ הַשֵּׁם אֵינּוּ חוֹזֵר מְטוֹב אֲבָל מְרַע חוֹזֵר, וְלִהְסַפִּיר דְּבָרֵינוּ נִרְאָה דְּבַדְּבָרוֹ אֵל לְבוֹ חוֹזֵר אִף מְטוֹבָה, וְהַטַּעַם דִּהַקַּב"ה דֵּן תְּמִיד הַמְּדִינָה וְהָאֲדָם כְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם וְאֵם כְּפִי מַעֲשֵׂיו שֶׁל עֲכָשְׁיוֹ הוּא טוֹב עוֹשֶׂה בְּלִבּוֹ לְהִיטֵב וְאֵם גִּשְׁתַּנָּה לֵב ב"א כְּכִיכּוֹל גִּשְׁתַּנָּה רְצוֹנוֹ, אֲבָל כְּשִׁשׁוֹלַח ע"י נְבִיא לְהוֹדִיעֵנו אֵם כְּשִׁשׁוֹלַח לְרַע אִף אֵם הִרַע עוֹמֵד לְחַזְרָה אֵם יָשׁוּבוּ מ"מ שִׁלָּה שְׁלִיחַ לְהַתְרוֹת אוֹתָם שְׂאֵם לֹא יָשׁוּבוּ יָבֵא עֲלֵיהֶם הַעֲוֹנוֹשׁ כְּזֶה וְכֶזֶה כִּי הֵם חֲסִיבִים עוֹנֵשׁ כְּזֶה לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מִשְׂא"כ כְּשִׁשׁוֹלַח לָהֶם נְבִיא לְבִשָּׁר לָהֶם טוֹבָה הִיא מְחֻנְיָב לְבֵא עכ"פ אֲפִילוּ לֹא יִהְיוּ רְאוּיִם הַטוֹבָה כִּי אֵין לֹמֵר שְׁעִדִּינּוּ תְלוּיִם לְמָה הִי לְהַקַּב"ה לְבִשָּׁר לָהֶם כִּינּוֹן שְׂגָם אַחַר הַיִּדְעֵהָ יֵהִי לָהֶם הַדְּבָר בְּסַפְקָ עֲדִינּוּ, וּמָה תּוֹעֲלַת בְּהִדְעֵהָ.

וְכֵן הַהֲבִטְחָה שְׁהֲבִטִיחַ לְאַבוֹת עַל זְרַעָם לֹא יִשְׁתַּנָּה אֲפִילוּ בְּכּוֹלֵן חֲסִיב כְּדְכְּתִיב וְאַתֶּם אוֹמְרִים הִי נֵהִי סְגוּרִים בֵּית יִשְׂרָאֵל וְגו' אֵם לֹא בְּחִימָה שְׁפוּכָה וְגו' לְכָף לֹא שְׂיִיךָ לְבִשָּׁר טוֹב ע"י שְׁלִיחַ דְּוֹדָאֵי לֹא שְׂיִיךָ לְבִשָּׁר טוֹב עֲלֵיהֶם עֲצָמָם רַק עַל הַדְּבָר שְׂיִיחָי בְּסִמּוּךְ כִּי כָּל דִּינוֹ שֶׁל הַקַּב"ה הִיא כְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, וְא"כ כְּשִׁאֲפָשָׁר לְהַשְׁתַּנּוֹת מִמ"נ אֵם הֵן רְאוּיִן עֲכָשְׁיוֹ לְטוֹבָה זוֹ מֵה"ת לֹא יָבֵא הַטוֹבָה תִּקְרַף וְאֵם אֵינָם רְאוּיִן עֲדִינּוּ לְמָה יְבִשָּׁרֵם עֲכָשְׁיוֹ דְּהָא הַבְּחִירָה הוּא בְּיָדָם עֲדִינּוּ וְעֲכָשְׁיוֹ אֵינָם עֲדִינּוּ רְאוּיִם בְּשִׁלְמָא כְּשִׁמְבִּטִיחַ עַל זְרַעָם שְׂיִיךָ לְהַבְּטִיחַ אֲפִילוּ אַחַר אֲלָף דוֹר וּלְפ"ז אָמַר הַפְּתוּב עַל תְּשׁוּבַת יִרְמְל' אִיךָ גִדַע שְׁמַרְמֵז עַל יִרְמְל' וְחֲנַנְי' בֶּן עֲזוּרָה, וְלֹא יֵהִי הַדְּבָר וְלֹא יָבֵא הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דְבָרוּ ה' כְּלֹמֵר כְּשִׁלָּא יֵהִי הַדְּבָר תִּקְרַף, וְדָאֵי נְבִיא שְׁקָר הוּא כִּי בְּשׁוֹרַת הַטוֹב עַל הָאֲדָם עֲצָמוֹ מְחֻנְיָב

להיות תיכף פי אז ראנין להיטב מאין מעפב שלא תבא תיכף ואף שימצא הרבה פעמים הבטחת טובה לזמן קביע מאוחר היינו פשפפרש הזמן קבוע ואז אפשר שהבטחה זו מה שמתקייב הטובה ההוא מכבר מהבטחת אבות משא"כ ההבטחה בסתם שהבטיח לפי מעשיהם שלעכשיו מתקייב לבא תיכף כנלפענ"ד: אשימה עלי מלה פכל הגוים אשר סביבותי, פבר עמדו בזה פל המפרשים, א) מה ענין לומר בזה פכל הגוים.

ב) למה האשים שמואל את ישראל על ששאלו מלה, הא שימת מלה הוא מ"ע בתורה ונראה לפענ"ד ליישב פל זה דהנה פשפא נתן הנביא אל דוד (שמואל ב' י"ב) וא"ל שני אנשים היו בעיר אחד עשיר ואחד עני ולעשיר צאן ובקר ולרש אין פל כי אם פכשה אחת קטנה וגו' ולקח את פכשת הרש וגו' ויחר אף דוד ויאמר אל נתן חי ה' פי בן מנת הוא ואת הפכשה ישלם ארבעתים ויאמר נתן אל דוד אתה הוא האיש הזה פה אמר ה' וגו', דיש לדקדק למה ה' לו להמשיל משל ה' לו לומר תיכף פה אמר ה' אנכי משחתיך למלה מדוע בזית את דבר ה' ולתרץ פל זה נאמר דהנה לכאורה קשה מה צריך לישראל להקמת מלה הלא ה' לוחם מלחמותיהם מאז ומקדם פאשר ה' בימי השופטים ויש להם סנהדרין ששופטין להשופטין, אף באמת צריכין למשפט סנהדרין ולמשפט מלה ועינינו הרואות איה שדוד פסק את הדין על העשיר פי בן מנת הוא ואת הפכשה ישלם ארבעתים וכי דין תורה הוא הא קיי"ל דאין מת ומשלם וגם אין דין תשלומי ארבעה וחמשה בגזלן, רק התורה ניתנה בכללות אי אפשר להשגיח על הפרט אף שהשכל מחייב שהגזל את העשיר פכשה קטנה שאין חשובה אצלו משא"כ לגזל את העני שאין לו פי אם פכשה קטנה אף זה א"א דא"כ ה' צריך התורה לשקול הפל אם הוא עני פזה או פזה ואין דין זה רק למראית עין לכה הנצרך לישראל ג"כ מלה למשפט לפי השעה והענין עד שבדורינו בעוה"ר אין לנו מלה הועמד לנו ראשים שיודנו לפי השעה והענין.

ולזה הוכרח לבוא אל דוד במשל פי ע"פ דין הקבוע לא ה' יכול לחייב את דוד פי פל האומר דוד חטא אינו אלא טועה פי פל היוצא למלחמת בית דוד גט פריחות פותב לאשתו, אף פל זה עול גדול הוא בעיני העריות שהוא מספן עצמו עבור דוד ויוצא ללחום מלחמותיו, ועתה לקח אשתו ממנו ומחמת זה פא למרוד במלכותו ועי"ז יהרג ועל פי משפט השעה והענין נתחייב בעונש.

ולכה הביא המשל הזה הנ"ל אי אתה מודה במשפט שהוא לפי השעה והענין, פן הוא הענין שלה שמשפט חרוץ עפ"י השעה והענין ולא עפ"י משפט הקבוע וזה הוא ג"כ משפט חטא ישראל היות שהישראל צריכין בכלל למשפט התורה רק לפעמים למשפט המלה בפרט והמה רצו לעקור משפטי התורה בכלל להעמיד הפל על משפט המלה, שהרי אמרו אליו אתה זקנת ובניך לא הלכו בדרכיך שימה עלינו מלה לשפטינו, ומאסו התורה בכלל לכה תרה אף ה' ויאמר לא אותה מאסו ולכה המשיל להם כמו מי שמבקש מטר לקציר פי בקשת המטר הוא רק לזריעה ולא לקצור כמו בן אתם בקשתם המלה זר המזיק ולא לדבר הצורך, והדברים ברורים: ובזה יתפרש פנונת הפתוב (משלי כ"ב) אל תגזול דל פי דל הוא ואל תדכא עני בשער פי ה' יריב ריבם וקבע את קובעייהם נפש פי לפעמים חשוב הדבר גזל אף שלפי חק הקבוע אין זה גזל ואם יבא למשפט חק הקבוע יזכה בדין.

ואמרו במדרש, שזהו ה' מדת סדום, שכל אחד הי' ניטל פחות משנה פרוטה ולא היו יכולין לחייב עפ"י הדין וזהו ה' גזל וכן מצינו באבות האומר שלי שלי ושלה שלה זהו מדת סדום, וקרא פתיב כי מלאה הארץ חמס והינינו שהערימו לעשות עפ"י הדין שלא יהיו יכולין לחייב וזהו שאמר אל תגזול דל כי דל הוא כי מצינו לפעמים שהעני מחמת שהוא עני נגזל עפ"י הדין וחק הקבוע כמו ששנינו שני אחין אחד אא ואחד עשיר והניח להם מרחץ ובית הבד הרי עשיר אומר לעני קח לה עבדים קח לה זיתים וגוד או אגוד אין העני יכול לטעון שאין לו מעות לטעון אגוד ונמצא שמשפט זכה עשיר כי הדיינים מחייבים לדון ע"פ דין הקבוע ואין מרחמין בדין, אבל הבע"ד מחויב לעשות תמיד ע"פ הישר, ועל פיוצא בזה אמרו לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה וזהו שאמר אל תגזול דל היינו שהדל נגזל במה שהוא דל ואל תדכא עני בשער כי שער הוא מקום המשפט שנאמר ועלתה יבמתו השערה וזהו שאמרו שלא יגזולו את הדל במה שהוא דל ומדכאין אותו במקום המשפט הקבוע וזהו שאמר וקבע את קובעיהם נפש, קבע הוא לשון עושק ואין לו שורש, ולא מצינו עושק בלשון קבועה רק כאן וגם במלאכי היקבע אדם אלהים במה קבענוה.

ונראה שזה נאמר על שגזלו בחק הקבוע עד שאין הב"ד יכול לחייבו כמו במעשר ותרומה וזהו שאמר במה קבענוה המעשר והתרומה וכן היקבע אדם אלהים כלומר מי הוא אשר יאמר שילך נגד אלהים דוקא בחק הקבוע, וזה ג"כ נקרא גזל כמ"ש בזרעים המניח את הפלפלה תחת התאנה לפטרו מפרט על זה נאמר אל תסיג גבול עולם הרי מצינו שההולך ע"פ חק הקבוע לפטור עצמו מחוב עניים נקרא גזל והנה אותן שגזלו תרומות ומעשרות נדאי לא הי' גוזלן בגזל גמור, דא"כ הי' הגבאים מהב"ד שביניהם מוציאים מהם, אף שהתחכמו והערימו לפטור עצמם מהדין כמ"ש חז"ל דורות הראשונים הי' מכניסין דרך שער לחייבן במעשר ודורות אחרונים מכניסין דרך גגות לפטור ממעשר והולכין ע"פ חק הקבוע וידוע אם הי' רוצה הקב"ה לדון ע"פ חוק הקבוע לא הי' שום אדם יכול לעמוד, כי מי יעמוד בדין אם תגמור.

וזהו וקבע את קובעיהם נפש, שאם הוא ילך ע"פ חק הקבוע גם הקב"ה ילך עמו ע"פ חק הקבוע וממילא יטיל נפשה: כי האדם עץ השדה לבוא מפניו במצור. הפתוב הזה הוא תמוה והאלשיך פי' ע"פ מה שפרש"י בפ' בחקתי על פסוק ועץ השדה ישן פריו דהיינו אילן סרק, וזהו פוננת הפתוב אל תתמה מה שהקב"ה מתיר לכבשם עד רדתם שהוא חי ומדבר וא"כ למה יחוס על הצומח יותר מעל המדבר ולזה אמר כי האדם עץ השדה כלומר שהאדם הזה לא תשוב חי ומדבר רק פעץ השדה וכו' יעו"ש ולענ"ד דבר זה הוא רחוק מאוד כי אין שייך להקשות בזה דמי לא יודע דעכו"ם הם מזיקים וגרועים יותר מעץ מאכל.

ולזה נראה לענ"ד דביומא (דף כ"ב) נירב בנחל על עסקי נחל וכו' אמר מה בשביל נפש אחת אמרה תורה הביאו עגלה ערופה בנחל כל הנשמות עאכ"ו. ולכאורה הוא תמוה הרבה דמה ענין לקל וחומר הלז דמדמה לעכו"ם הא שבעה אומות יוכיחו דכתיב בהו לא תחי' כל נשמה, לכן נראה דהטעות של שאול הי' דהנה מצינו בעמון ומואב שהזהיר עלי' הפתוב אל תתגר בם מלחמה דהיינו מטעם שני פרידות יש לי להוציא מהם וראה

שְׂאוּל בְּרוּה"ק שֶׁמִּבְּנֵי בְּנֵי שֶׁל הַמֶּן שֶׁהוּא מְזַרַע אֲגַג אֲמָרו תּוֹרָה בְּרַבִּים לְמַד שְׁפִיר קַל וְחוֹמֵר דֶּהֱנָה הָא ד הַ תּוֹרָה לְהַבִּיא עֲגִלָּה עֲרוּפָה אַף דְּוִדָּא יְהִירוּג נְתַחֲיִיב מוֹתָה כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ חַז"ל בְּקֵרָא דְכִי יְפוּל הַנוֹפֵל וּבְנוֹדָא דְלֹא נִקְרָא זֶה שְׁנִתְחַיֵּיב הַרִיגָה דָם נְקִי אֲלֵא ע"כ מִשׁוּם דָם זָרְעוֹתָיו אֵילִי עֲתִיד לְצִאת מִמֶּנּוּ דְבָר טוֹב, וּלְכַף פִּינּוֹן שְׂרָאָה בְּרוּה"ק שְׁעֲתִיד לְצִאת מֵאֲגַג זָרַע כְּשֶׁר לְכַף חֲמֵל עֲלֵי אַף שְׁשִׁמוּאֵל אָמַר דְּבָר בְּשֵׁם ה' מ"מ חֲשַׁב שְׁשִׁמוּאֵל הוֹסִיף זֹאת מְדַעַתוֹדָקָא אַף בְּמִשְׁה מְצִינוּ שֶׁהוֹסִיף כְּמָה פְּעָמִים מְדַעַתוֹ וְהִי לֹו הוֹכְחָה דֶּהוֹסִיף מְדַעַתוֹ דָּאָם אָדָם חֲטָא בְּהִמָּה מָה חֲטָאָה וְסִבֵּר שְׂאָם אָמַת הוּא וְיִתְבָּרַר הַדְּבָר שְׁרוּת ה' דִּיבֵּר בּוּ יִהְרָגְהוּ אַח"כ פִּי הוּא בִּידּוֹ וּמ"מ נֶעֱנַשׁ עַל שְׁעֵבֵר עַל מַצּוֹת הַנְּבִיא אֲפִילוּ רַגַע אֶחָד, וְלִזָּה אֲתִי שְׁפִיר גַּם כְּאִן דְּצִוָּה לְהַרְגֵי הָעִיר אֲשֶׁר בָּא בְּמַצּוֹר וְאִסוּר לְהַשְׁחִית עַץ מֵאֲכָל שְׁלֵא יִנְקָשָׁה לְהֵם אִיף תִּהְרָג אִוִּלִי עֲתִיד לְצִאת מֵהֶם דְּבָר טוֹב דְּהָא גַבִּי מִשָּׁה שְׁהַרְג אֶת הַמְּצָרִי כְּתִיב וַיִּפֶן פָּה נֹכַח וּפְרַשׁ"י שְׂרָאָה אִוִּלִי שְׂאִין עֲתִיד לְצִאת מִמֶּנּוּ אֶחָד שְׁיִתְגַּיֵּיר וְאִוִּלִי יַחוּסוּ גַם הֵמָּה וַיִּרְאוּ לְהַרְגֵם.

אַף בְּאָמַת אִין זֶה חֲשַׁשׁ כִּי אִין יוֹצֵאִין לְהַלְחֵם בְּמִלְחַמַת הַרְשׁוּת אֲלֵא ע"י אִוִּרִים וְתַנְמִים וְע"פ הַקַּב"ה הַצּוֹפֶה וּמִבֵּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת וְזֶהוּ שְׂאָמַר כְּאִן כִּי הָאָדָם עַץ הַשְּׂדֵה לְבוֹא מִפְּנֵי בְּמַצּוֹר כְּלוֹמַר אֵל תַּחֲסוּ לְהַרְגֵם כִּי אוֹתוֹ הָאָדָם אֲשֶׁר בָּא מִפְּנֵי בְּמַצּוֹר עַץ הַשְּׂדֵה הוּא הֵינְנוּ אֵלִין סָרְק שְׂאִין עוֹשֶׂה פִּירוֹת: פְּרִשְׁתָּ כִּי תֵצֵא כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.

בְּסִנְהֶדְרִין (פ' חֲלָק ק"ז) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב בִּיקֶשׁ דּוֹד לְעַבְדּוֹ ע"ז שְׁנֵאָמַר וַיְהִי דּוֹד בָּא עַד הָרֵאשׁ וְכו' וְהִנֵּה לְקִרְאָתוֹ חוֹשֵׁי הָאֲרָפֵי וְכו' אָמַר לוֹ לְדוֹד יִאֲמָרוּ מְלָךְ שְׁכַמוֹתָךְ יַעֲבֹד ע"ז אָמַר לוֹ מְלָךְ שְׁכַמוֹתֵי יִהְרָגְנוּ בְּנוֹ וְכו' אָמַר מ"ט קְנִסִּיבְתָּ יִפְתָּ תֵאָר א"ל יִפְתָּ רַחֲמֵנָא שְׁרִיָא א"ל לָא דְרִשְׁתָּ סְמוּכִין דְּסַמִּיף לִי כִי יִהִי לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וְגו' כָּל הַנוֹשֵׂא יִפְתָּ יֵשׁ לוֹ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה וְהַמְּאָמֵר הַזֶּה תְּמוּנָה מְאֹד, דְּכִי בְּשִׁבְלֵי אֲשֶׁר בְּנוֹ רָצָה לְהַרְגוֹ יַעֲבֹד ע"ז, וְגַם כָּל הַיְיָפוּת.

שְׁבִינֵיהֶם אִין לוֹ הַמְּשִׁיף כָּלֵל. וּלְפַעַנ"ד נִרְאָה לִיִּשְׁבַע עַל נְכוּן, דֶּהֱנָה שֵׁם ע"ז לֹא נֵאָמַר דּוֹקָא עַל עֲבוֹדַת עַפְו"ם כְּמִבְּוֹאָר בְּב"ב ק"י שְׂאָמַר יְהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשׁוֹם כְּף מְקוּבְלֵי מִבֵּית אָבִי אֲבָא לְעוֹלָם יִשְׁפִיר אָדָם עֲצָמוֹ לְע"ז וְלֹא יִצְטָרֵף לְבְרִיּוֹת וְהוּא א"י מָה עֲבוֹדָה זָרָה עֲבוֹדָה שֶׁהוּא זָרָה מִמֶּנּוּ עַש"ה אֲלֵא אֲפִילוּ אִם מֵאֲמִין עַל שְׂאָר אִיזָה סִיכָה לּוֹמַר שַׁע"י סִיכָה זֹו יִמְצָא פְּרַנְסָתוֹ וְלוֹמַר כַּחַי וְעוֹנָצָם יְדִי וְנִקְרָאת עֲבוֹדָה זֹו עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹ שְׂאָמַר (אִיּוֹב ל"א) אִם אֲשַׁמַּח כִּי רַב חִילִי וְכו' אִם אֲרָאָה אוֹר כִּי יִהִל [פִּי] שְׁיֵשׁ לִי טוֹבָה רַבָּה עַד שְׂאוֹרוֹ עֵינַי] וַיִּפְתָּ בְּסִתֵּר לְבִי וְתִשָּׁק יְדֵי לְפִי [כְּלוֹמַר שְׂיִאֲמַר כַּחַח וְעוֹנָצָם יְדִי עֲשֶׂה לִי כָּל הַטּוֹב] גַּם הוּא עוֹן פְּלִילִי כִי כַחֲשַׁתִּי לְאֵל מִמַּעַל.

וְע"מ"ש בְּפ' וַיִּרְא לְפָרֶשׁ מָה שְׂאָמָרו חַז"ל שְׁיֵשׁ אֲנָמָה שְׁמֵאֲמִינִים לְאַבְק שְׁכַרְגְּלִיָּהֶם וְאִף בְּשִׁירוֹת שְׁמֵשְׁרֵת אוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה שְׂאִינָה לְפִי כְּבוֹדוֹ יֵשׁ לְקִרוֹת לְעֲבוֹדָה זֹו עֲבוֹדָה זָרָה כְּלוֹמַר שְׂזָה מְעַשְׂוִי בְּעֲבוֹדָה זֹו וְלִפִּי זֶה לְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ עֲבוֹדָה זָרָה אַחֲרָת.

וְנִמְשׁוֹל לִזָּה מְשַׁל כִּי לְאִישׁ עֲנִי שְׁיִכּוֹל לְפָרְנָס עֲצָמוֹ בְּמִלְאֲכַת חֵיִיט שֶׁהוּא אֲוִנְמוֹת נְקִי"י וְעוֹשֶׂה מְלָאֲכַת בְּוִרְסָקִי וְלִזָּה יֵשׁ לִיִּחְס וְלוֹמַר עֲלִיו שְׁזָר מְעַשְׂוִיָּהוּ כִי מְלָאֲכָה כְּזוֹ אִף לְאִישׁ כְּזֶה אִינְנָה לְפִי כְּבוֹדוֹ, וְלְאִישׁ עֲשִׂיר אִף מְלָאֲכַת חֵיִיטִין אִינְנָה לְפִי כְּבוֹדוֹ כִּי יְכוֹל לְפָרְנָס

עצמו במלאכה של בוסם ולבן מלך אף מלאכת בושם אינה לפי כבודו כי איננו צריף שום עבודה, כי המלך יכול להספיק לי פרנסתו וכלום חסר וכו'.

והנה הבעל עקידה בפ' שופטים כתב בקרא דאל תיראו ואל תחפזו שאמרו חז"ל שנה הפה מדבר ומשמיע ומי האיש אשר נטע פרם פהן מדבר ושטר משמיע ומי האיש הנרא ורף הלבב ושטר מדבר ושטר משמיע שיש שלשה פיתות בני אדם יש אשר הקב"ה לבד משגיח עליהן ונותן להם כל צרכם ואינו צריכין לשום סיבה ולשום מלאכה פרשב"י ונחביריו והו מאוכלי שולחן המלך ממ"ה הקב"ה ויש בינונים שצריכין לסיבות.

אמנם אשרי למי שאמנותי בושם, ואוי לו למי שאמנותו בורסקי, ויש אשר המלך רודף אחריו וכל המלאכות לא יועילו לו עש"ה ולפ"ז נראה דאצל מי שהוא פרשב"י ונחביריו שרואה שפרנסתו מזומנת לו ע"פ גיסיים מהשי"ת ויעסוק אפילו במלאכת בוסם וימעט בעבודת השי"ת נקראת עבודה זו עבודה זרה שזר מעשהו, כיון שמשולחן גבוה קא זכו, משא"כ לשאר בני תורה שהן צריכין לסיבות אמצעות מ"מ אם יעסקו במלאכה הבזויה המבטלת מתורה ועבודה מלאכה זו נקראת עבודה זרה שזר מעשהו וע"ז נאמר ומשנאי אהבו מות.

ולפ"ז נראה דדוד המלך אשר עליו נאמר ודוד ברבבותיו וכל מלחמותיו הי' ע"פ השגחה וגיסיים שאינו בדרך הטבע כמו בגליות והפה על שמונה מאות חלל, ומעולם לא הי' צריף דוד לחרב ונחית וכאשר הי' רוצה במלחמות אבשלום סיבות אמצעות, ודבר זה מכנין אותו בשם עבודה זרה כי הוא עבודה שזרה לדוד.

וכן כתב המהרש"א בדור אנוש שעבודה זרה שלהם הי'תה עד"ז שאמרו מגדולת עבד ניכר גדולת רבו עש"ה. וכן הנביא מוכיח את ישראל במה שהשענו על מצרים ושאר מלכים ומכנה אותו בודה זרה, ונהו שאמר מלך שכמותה יעבוד עבודה זרה כלומר מלך שכמותה אשר כל מלחמותיו הי' שלא בדרך הטבע רק בדרך גס, והשיב לו מלך שכמותי יתרגנו בנו כלומר הרי אני רואה שה' סר השגחתו מעלי שהיית בי בני להרגני, ולכך אני צריף לאמצעות.

והשיב לו חושפי הארכי מ"ט קנסית יפ"ת והי' לה לדרוש סמוכין ותוכן פנונתו בזה, דהנה יש שני עניני עונשין, א' עונש הקב"ה בהשגחה. ב' עונש הבא בהסתר פנים והסימן בזה לידע איזה עונש בא בהשגחה כשרואין שהעונש בא מדה פנגד מדה על החטא, וכמאמר הכתוב בדרך אשפוט וידעת כי אני ה' המכה דהינונו אם העונש באמדה פנגד מדה כדרכיו אנו יודעין כי ה' המכה בהשגחה פרטיית ולזה אמר לו הנך רואה שהקב"ה משגיח עליך שהעונש מדה פנגד מדה שלא סר השגחתו ממך ואת אשר יאהב יוכיח וסר עונך וחסאתך תכופר, ועפ"ז נבין דברי חז"ל (גיטין פ"ק ה"ג) ר' יהושע הלך לכרך גדול שברומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורין ועמד ר"י ואמר על פתח בית האסורין מי נתן למשיפה יעקב וישראל לבנונים ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו וכו' אמר מובטחני בזה שיהא מורה הוראה בישראל.

כבר תמהו בזה הפל מה הפיר בזה התינוק הלא לא השיב לו רק קרא פדכתיב ואפילו אם נאמר שהילד פנונו לאיזה פנונה, מנין הי' יודע ר"י פנונתו, ולהפ"ל א"ש, דהנה

העונש הפא בהשגחה הוא מדת הרחמים פעננו שפאמר תשב אנוש עד דפא ותאמר שובו כני אדם, וכדרה רופא המחתה בחיתוה בפאר.

ונה פנונת הפתוב מי נתן למשיסה יעקב, פי באיזה עונש פא אם ע"י השגחה או ע"י הסתרת פנים, ומשיב הנביא הלא ה' זו חטאנו לו פי שע"י מדת הרחמים פא. והרא' ע"ז פי זו חטאנו לו פלומר במשקל העונש ממש בזה חטאנו לו, וכינון שמדה פנגד מדה הוא ע"כ מאת ה' בעל הרחמים היתה זאת ופי' זה ניפר מתוה הנגינה פי לפי פירושו תיבת הלא ה' צריה להיות באתנתתא שהיא הפסק מאמר אכל לפי פרש"י שזו חטאנו הוא במקום אשר חטאנו צ"ל תיבת ה' בטעם משרת ולכן פששמע ענין הנגינה מהתינוק שקרא באתנתתא תיבת ה' אמר מוכטחני בזה שיהי' מורה הוראה בישאל: פי תדור נדר וגו' והי' בה חטא וכי תחדל לנדור לא יהי' בה חטא מוצא שפתיה תשמור ועשית פאשר נדרת וגו'.

והוא תמוה דמה"ת יעלה על הדעת שיהי' חטא פשלא ידור, דאצטריה קרא לאשמוענו שלא יהי' וגם אמר בפפל מוצא שפתיה תשמור דכבר אמר פי תדור נדר לא תאחר וגו' לכן נראה דקודם אמר דלא יאחר לשלם דכשיאחר לשלם אף שיאחר לשלם מחמת אנוס לו יהי' שישלם אח"כ יהי' עליו חטא דאין עליו חטא על מה שלא קיים מחמת אנוס רק על תחלת הנדר שהתורה הזהירתי שלא לנדור פמבואר בש"ס (נדרים ט'): פנדר רשעים וכו' פנדר פשרים וכו' ומה שפאמר הפתוב וכי תחדל לנדור וגו' הפנונה דהנה ידוע שיש דברים שנתפסים במחשבה פדכתיב פל נדיב לב וע"ז אמר הפתוב וכי תחדל לנדור פלומר דכל שלא ידור בפה רק במחשבה אם יהי' אנוס אח"כ ולא ישלם לא יהי' עליו חטא פי אין הקב"ה מעניש על המחשבה פדכתיב למה יקצוף ה' על קולך משמע שאין קוצף רק על הקול ומה שפיים פאשר נדרת נדבה דהנה הר"ן ז"ל פנדרים ט' פתב נדר פשרים נדבה הוא, וא"כ גוף הנדר שהוא בעת צרה פרצון טוב הוא נדבה פיון דליפא חשש פשיעה ע"ש ופנודאי אם נאנס בקיום הנדר פטור על הנדר פיון שלא הי' בו חטא על, גוף הנדר, שהרי יעקב אבינו נדר ולימד אותנו להיות נדרים בעת צרה מ"מ אמר הפתוב שישמור לעשות דהיינו שיהי' נחפז למהר בקיום הנדר אף מה שפדרת הי' רק נדבה ולא הי' חטא בגוף הנדר מ"מ אולי ח"ו יהי' עונש על האחר פמו שפענש יעקב אבינו א"כ תהי' נחפז לקיים נדרה: ולנערה לא תעשה דבר, הא דלא פתב זה למעלה גבי פעולת פעל, הוא מטעם דבסנהדרין מבואר דרודף נסתן להצילו פנפשו וזה אינו אלא פנערה המאורסה עיי"ש: פי יפול הנפל ממנו.

פגמרא (שבת פרק במה מדליקין) אמר רב יצחק לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים הבה זכות והפטור, אמר מר עוקבא מה קרא פי יפול הנפל ממנו ממנו להביא ראי' והוא תמוה, א' דלמה לו הטעם דאם יחלה הא אפילו בלאו האי טעמא יש לבקש שלא יחלה פי הוא דבר רע ומר למאוד ואפילו אם פנודאי יתרפא ראוי לבקש רחמים שלא יחלה ולא יצטרך להרופא, ב' דאמר שאם יחלה אומרים לו הבה זכות, הא ונדאי דלא חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא ופנודאי אף אם עדיין לא הלה אומרים לו הבה זכות והפטור מדינה, ולמה לי להביא ראי' דלכאורה אין צריה קרא לזה.

ולזה נקדים הא דאמר בראש השנה הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלקם נחתם ביום
הפפורים דברי ר"מ ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים. רבי
נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר ולרגעים תבחגנו.

אמר ר"י כמאן מצלינן האידידנא אקצירי ואמריעי כמאן כר"י ורפנן הא כתיב ולרגעים
תבחגנו האי לעיוני בעלמא. בתוס' שם בד"ה כמאן מצלינן האידידנא וא"ת לרפנן מי לא
מצלינן רפאנו וברפת השנים ועוד דאמר אדם נידון בר"ה, הא אמר הנכנס לבקר את
החולה אומר המקום ירחם עליה ועל חולי ישראל.

ואמר ר"ת דשלא יחלה לא מצלינן אלא לר"י אבל שייתרפא מצלינן לכולי עלמא דמתי
יחלה נגזר ומתי יתרפא לא נגזר ואמר בנדריים דמריעי היינו רבנן והיינו שלא יחלה
נדבריהם נראין קצת דוחק, דנדאי כשנגזר החולי נגזר בכמות ואיכות.

ועוד קשה הא דאמר בש"ס האי לעיונא בעלמא דלמה לי להעיון המוקדם הא בר"ה
הכל נסקרין בסקירה אחת והוא צופה ומביט פד סוף כל הדורות בצפי' אחת. ועוד קשה
הא בד' חלוקי פפריה שעבר על לא תעשה תשובה תולה להגן מיסורין ויוה"כ מכפר
באיזה יסורין הוא תולה אי מיסורין שנגזר ביוה"כ אפילו תשובה אינו מועיל ואי
מיסורין שאחר יוה"כ הא אחר יוה"כ לא נגזר כלל.

ועוד קשה לר"י למה צריך לר"ה הא אדם נידון בכל יום לכן נראה דיש שני מיני יסורין
יסורי עונשין ויסורין של אהבה כמבואר בברכות פ"ק בהא דאמר ר"י נגעים ויבנים אינם
יסורין של אהבה, עיי"ש בהפוחב בשם הרמב"ן שדחק עצמו בטיב יסורין של אהבה.

וכתב דהיסורין על השוגג מחמת שלא נזהר הוי יסורין של אהבה והנלפענ"ד דיש שני
מיני יסורין א) כענין תשובה אנוש עד דפא ותאמר שובו בני אדם, והיינו שבאין לעוררו
בתשובה, וזה דומה לאיש שנתעלה ומפין אותו למען יתרפא, וזהו בנדאי יסורין של
אהבה כיון שבאין על להבא, ויש ג"כ יסורין של עונשין כמלה שמעניש על חטא שחטא
נגדו עד שלפעמים יש יסורין שאפילו תשובה אינו מועיל כמו שאמר עבר על פרייתות
ומיתת ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים
עונם (ועיי' בפירושי לאיכה אקרא דאני הגבר) וזהו פוננת הש"ס במה שאמרו שהוא
לעיונא בעלמא, כי בראש השנה וביום הפפורים נגזר הדין מהיסורין העונשניים, וזהו
בכלל משפט כמלה שפייסר ועושה משפט למי שחטא נגדו משא"כ בשאר ימות השנה
אין דנין דין משפט עונש כלל, כי השי"ת ברחמיו קבע ימים אלו לעשות משפט בהן
היותן ימי רצון כמו שהאב שממתין מלהעניש לבן עד שתהי' האם ג"כ שם למען לא
תניחו לכעוס הרבה כמו כן ממתין הקב"ה עם דין העונש עד שיהיו ימי רצון, משא"כ
יסורין הבאין לעוררו בתשובה ולא לעשות דין רק כמו שמפין לאיש שנתעלה נקרא
עיוני בעלמא כדרך שהרופא משגיח על איש שלא יחלה ואם רואה שעלה בו איזה
אבעבוע חותכו תיכף או אם רואה שאכל אכילה גסה נותן לו תיכף דבר המירק אותו
מאכל וזה אי אפשר להמתין עד יוה"כ כמו שאי אפשר להמתין לאיש שנתעלה רק תיכף
צריך הפאה לעוררו בתשובה כדי לרפאותו.

ולפי זה אתי שפיר גם קונשיות התוס' דנודאי אין שנייה תפלת אחרים רק ביסורי עונשים כדרך שהתפלל משה על העונש שרצה הקב"ה להעניש לישראל אבל מה שמייסרין לאיש בכדי להזכירו לשוב הדומה לאיש שנתעלה לא שנייה תפלת אחרים עליו פיון שאי אפשר להתפלל רפאינו בלי השיבנו שאי אפשר לרפואה בלי התשובה, וכמו שלא שנייה לבקש להמפה לאיש שנתעלה ששוב רוחו אליו שלא להפלותו, פיון שההפאות הוא לטובתו וגם לא שנייה לבקש שהשי"ת יתן לו לב לשוב פי כבר למדינו זה הרב מהרש"א בח"א דלא שנייה להתפלל של התשובה רק האדם על עצמו כמאמרם ז"ל הבא לטהר מסייעין לו ואם אתם פותחין פתח כמחט סדקית אני אפתח לכם כפתחו של אולם.

אבל האדם על חבירו אין שנייה והתפלל בענין תשובה ולפ"ז מקשה הש"ס שפיר כמאן מצלינן אקצירי ואמריעי דהיינו שיועיל תפלת אחרים באמצע השנה, בשלמא מה שמתפללין רפאינו בלשון מדברים בעדם אתי שפיר כמו שמתפללין השיבנו שרבים המתחילון התשובה מתפללין השיבנו כמו כן מתפללין רפאינו משא"כ להתפלל על אחרים ודאי לא מצלינן באמצע השנה רק אליבא דר"י וזהו ג"כ הפוננה מה שאמרו תשובה תולה ויהי יסורין ויוה"כ מכפר היינו שהתשובה מגין מהיסורין שאלולי התשובה הי' בא עליו יסורין כדי לעוררו בתשובה משא"כ יסורין עונשים הן נידונים בר"ה ויוה"כ לרבנן ולר"י אפילו יסורים עונשים בכל יום.

והקונשיא שקשה לר"י דא"כ מה תוספות יש לר"ה משאר ימים, וקרא פתיב פי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, נראה דהנה בר"ה אמרו וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון מאי כבני מרון כבני אימרנא (כבשים שמונין אותן לעשרון) ר"ל אמר כמעלת בית חורון (שהדרך קצר ואין שנים יכולין לצאת) ת ר"י אמר כחגילות של בית דוד (כף היו מונין אותן זה אחר זה בצאתם למלחמה) שאין לזה פירוש מה ענין שלשה המשלים האלו.

ולתרץ זה נראה דהצדיקים אין עומדין יחד במשפט עם הרשעים, כדכתיב על פן לא יקומו רשעים במשפט וחסאים בעדת צדיקים פי יודע ה' דרך צדיקים פי' ידיעה מלשון חיבה וקרובה כמו מודע לאישה, ובנודאי הצדיקים נידונין תחלה.

והנה הרמב"ם כתב דמתחלה נידונין כל אחד בפרטות ואח"כ נידונין כל העיר והמדינה וכל העולם. ולזה רימזו אלו המשלים דמתחלה כשפוררין הצדיקים מבין הרשעים ליתן להם שחר וידונם לקיים ששמעבירין בני העולם ומעבירין אחד אחד בלי שום דין על רשעתו עד שמגיעין לצדיק ליתן לו שחרו ולזה המשילו כמו שמעבירין את הצאן עד שיגיעו להעשירי שיהי' קודש, וה"נ מעבירין כל אנשי העולם עד שמגיעין לצדיק ופוסקין לו שחרו, ואח"כ חוזרין ומונין כל רשע ורשע לדונו בפרטות ואין דנין שנים כאחד רק דנין כל אחד ואחד בכדי שלא יזיק חרון אף של האחד להשני.

וממשיל לזה משל כמעביר שוורים אחד אחד בבית חורין שלא ידחוף אחד את חבירו ואח"כ פשדנין את הכלל בדברים שנוגע להכלל ולכלל המשותפין לחסאים במה שאחד יש לו עונש גם על עון חבירו כגון שהסיתו או מחמת שהגביר פח הטומאה ועי"ז גרם חטא לחברו נשקלין ביחד ומי שאין לו שום שותפות בחטא חבירו אינו נשקל ביחד ונשקלין חבורות חבורות ממשיל לחגילות בית דוד שכל חיל וחסיל מושגת בפני עצמו

מה שצריכין לעשות להם ולפי זה א"ש דאף ר' יוסי לא אמר נידון בכל יום רק האדם בפרטות, אבל הדין של ציבור מה שנשקליו העולם ביחד היאך להתנהג עם העולם בכלל הן לדבר רע ח"ו הן לטוב שצריף לכלל העולם זה לא נידון רק בראש השנה ולפי זה אתי שפיר הא דלעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה והיינו אפילו לרבנו דלא מצלינו רחמי אקצירי ואמריעי, אבל הוא עצמו יכול לבקש רחמים תמיד פשהוא מתעורר בעצמו לבקש עזר מהקב"ה אז הקב"ה עוזרו ואין הקב"ה צריף שוב לניסרו לעוררו לתשובה פיון שהוא מתעורר בעצמו וע"ז אמר שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר קמ"ל בזה לעוררו לבקשת רחמים לעולם, כי מלבד שהבקשת רחמים צריף שלא יחלה היא ג"כ בסכנה עצומה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר דהיינו אף שעדיין לא הגיע הזמן דהנה בש"ס (תגיגה פ"ק) אמרו ר"י כי מטי להאי קרא קבכי יש נספה בלא משפט מי איכא דאזיל בלא זימגן' ומשני אין והביא מעשה דמרין מגדלא שער נשיא שאמר היכי יפליט לי' קא שגרא תנורא שקלא אותיבתא אפרעא קדח איתרע מזלא ואייתית דלכאורה תימה האיף אתרמי לי' הא מלתא הא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזו עליו למעלה.

ולפמ"ש אתי שפיר דיש להסביר גם פן דברי התוס' דמתי יחלה נגזר ומתי יתרפא לא נגזר והיינו דהא דאמרינו דאחר גזר דין אינו מועיל תשובה היינו שאינו מועיל תשובה לעקור הגזר מפל וכל אבל מפל מקום מועיל קצת ואפילו חרב חדה מונחת לו על צנארו של אדם לא ימנע עצמו מן הרחמים ומן התשובה ולכך אם הוא מאותן שמונעין ממנו דרכי תשובה אין גוזרין עליו רק שייחלה ואז מועיל תשובה וזכות ובקשה ובזכותו יכול להנצל ואם אין זכות אין ניצול מהחולי הזה.

ולזה אתי שפיר יש נספה בלא משפט פלומר כי לפעמים פשלא נתחייב עונש מיתה המיתה לא נגזר עליו בראש השנה וביום הכפורים רק החולי וכיון שלא שב מחמת החולי הוא מת מעצמו וזה הי' ענין מרים שנתחלית בגזירת השי"ת וכזה שלא שבה בתשובה ממילא הי' יכול להמיתה ולזה אמר אם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר כי הבריאות והמיתה לא נגזר עליו רק ממנו הוא ואפילו אם החולי בא עליו כדי לעוררו בתשובה פשאינו מתעורר יכול למות מאותו חולי ולזה אמר שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר.

והא שהקשו התוס' מהא דאמר ר"י הנכנס לבקר את החולה כו' יש לתרץ דהנה בר"ה (דף י"ז) אמר אילפא רמי פתיב ורב חסד וכתוב נאמת, בתחלה באמת ולבסוף ורב חסד, ועי' מהרש"א שהקשה דהי' לו לכתוב בהיפוף נאמת ורב חסד ולתרץ נראה דבמדרש אמרו משל למלך שנשבע בכעסו להשליף אבן על בנו ואח"כ ניחם ויעץ עם יועציו איף יעשה אם ישליף האבן בראשו ימיתוהו, ואם לא ישליף יעבור על שבועתו ויעצוהו יועציו שיפוצץ האבן לחתיכות קטנות וישליף אחד אחד בראש בני ויקיים שבועתו והבן ישאר בחיים וכן הוא בש"ס פ"ק דע"ז אם בפידו להם שוע בישראל אני נפרע מהם מעט מעט ולפ"ז א"ש מעיקרא נאמת דהיינו שחזתכין הדין הצרה המגיע לו באמת אף העונש המגיע לו כפי האמת נוהג אותו ברב חסד שנפרע במעט מעט כפי שתרנגולת ולזה בש"ס אמרו מעיקרא באמת ולבסוף ורב חסד ובקרא פתוב להיפוף דבדין שלמעלה ודאי

נתרץ מעיקרא פפי האמת ואח"כ עוונשין האמת עפ"י רב חסד, משא"כ לדין נזכר הרב חסד מעיקרא ולבסוף כשיעשה העונש במעט מעט נגמר האמת ובזה יש לפרש הפסוקים (ישע' כ"ח) את מי יורה דעה ואת מי יכין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדדים כי צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם כי בלעגי שפה ובלשון אחרת ידבר אל העם הזה אשר יאמר עליהם זאת המנוחה הניחו לעיניך וזאת המרגעה ולא אבוא שמוע והי' להם דבר ה' צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם למען ילכו ויפשלו אחור ונשברו ונוקשו ונלכדו, ומסיים ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת.

והפנונה כי הקב"ה עשה משמרת למשמרת ומצותיו למען לא יבוא ח"ו לעבור על גוף האיסור וזהו שאמר בפסל הוא על ריבוי סיגים אי נמי כי יש שני מיני עניני מצות מצות עשה ומצות לא תעשה קו לקו היינו פשעוברין אני נפרע מהם מדה כנגד מדה בכדי שידעו ויזכרו וישובו פדכתיב פדרכיך עליך אתן וידעו כי אני ה' מכה זעיר שם זעיר שם פלומר שהמדה כנגד מדה לא נפרע בשיקול גמור בפעם אחת כי ח"ו אם ימצה עונם הדין מי יקום ולא נפרע מהם רק מעט מעט כפי ש'ל תרגולת והינינו זעיר שם.

והנה לנער המבין ברמיזה או בדחיפה אחת הוא מבין מה שמרמזין לו, משא"כ הפסיל ובער יותר ממה שממעטין בעונש סובר כי הוא על דרך שחוק כמ"ש שלמה המלך ע"ה תחת גערה במבין מהפוח פסיל מאה וכן אם מוכיחין הפסיל בלשון אחרת ודאי שלא יתן אל לב פן העם הזה אשר אמר אליהם וגו' פלומר זאת האמירה אשר אני אומר זאת המנוחה הניחו לעיניך וזאת המרגעה מלשון רוגע הים, פלומר שהרעש שמרעיש עליכם הסיבה הוא מה שלא אבו שמוע והי' דבר ה' צו לצו למען ילכו ויפשלו אחור פלומר מה שמרבין באזהרות וממה שממעטין בעונש, ומה שמכווננין שיהי' קצת מדה כנגד מדה זהו אצלם לילה ולכשול אחור מחמת קנאה ושנאה חולקין על תוכחת המוכיח עד שתוהין על הראשונות עד שנשברו ונלכדו.

וכן שמעו דבר ה' כו' מושלי העם הזה כי ידוע שהנביאים מכנים מאותן המתלוצצים על המוכיחים ואומרים עליהם דברי ליצנות ומשלים פכתוב בספר יחזקאל לא ואמר עוד משל הזה וכמו כן אומרים למשל פרתנו ברית את מות כי שמנו פזב מבטחינו פלומר שהן חוסים עצמם במה שמכחישיין לכל דברי המוכיחין ועושיין כל דבריהם שקר וכזב לכן פה אמר ה' בעל הרחמים המקדים רפואה למפה הנני יסדימהר כי הנני מבטיחו שפונדאי יהי' וצדקה למשקולת אף שמידתי הוא לרחם, אבל עתה בעת תגבורת הדין לא אעשה צדקה רק לראויים לה בקו המשקל: פרשת תבא הגדתי היום לה' אליה וכו' כי באתי אל הארץ וגו' ולקח הפהו הטנא מידיה והניחו לפני מזבח ה' אליה והוא תמוה.

(א) מה לו זאת לספר אל הפהו מה שאמר לה' שבא אל הארץ. (ב) שאמר לה' אליה והוא תמוה שלא אמר אליהו.

(ג) למה צריך להגיד זה שבא אל הארץ הלא ידוע זה מכבר. (ד) מה שאמר שניחו הפהו לפני מזבח ה' אליה הלא גם אליהם של פהו הוא והי' לו לומר אליהו.

(ה) מה שפרש"י בד"ה אשר יהי' בימים ההם אין לה אלא פהו שבימיה בשלמא בזמן ממרא שיהי' זה שלא תאמר אני גדול משופט זה לזה אמר השופט שבימיה פתח בדורו

כְּשֶׁמוֹאֵל בְּדוּרוֹ אֶבֶל בְּהָא שְׁנוֹתַן בִּיפוּרִים לְכַהֵן בְּנוֹדָי שְׁצָרִיךְ לִיתְנוּ לְכַהֵן שְׁבִימִי וְשֵׁלָא יִטְמִינְנוּ לְכַהֵן לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וְאִמְאִי לֹא אָמַר פְּהֵן שְׁבִימִיָּה גְבִי שְׁאָר מִתְּנוֹת פְּהוּנָה כְּמוֹ בְּתְרוּמָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ: וְלִבְאָר כָּל זֶה נִקְדִּים מְשָׁל לְמַלְךְ שְׁרָצָה לְפָרְנָס אִישׁ אֶחָד וְהַעֲמִיד אִישׁ אֶחָד לְפָרְנָס אוֹתוֹ וּמִחֲמַת שְׁהוּא מְלֶךְ גְּדוֹל נוֹתֵן בְּשִׁפְעָה גְּדוֹל הוּא נוֹתֵן לְהַמְּפָרְנָס מֵאֵה פְּעָמִים יוֹתֵר מִכְּפִי הַצְּנוּרָה שֶׁל אוֹתוֹ אִישׁ אֲשֶׁר הַמְּלֶךְ חִפֵּץ בִּיקְרוֹ לְפָרְנָסוֹ כְּדִי לְהִיּוֹת הַמוֹתֵר מִצְנוּרָה הָאִישׁ לְהַמְּפָרְנָס בְּשִׁכְר טְרַחְתּוֹ וְהוּא מְקַבֵּל עוֹנֶשׁר גְּדוֹל בְּנוֹדָי נְכוּן שְׁהַמְּפָרְנָס יוֹלִיךְ לְבֵית הַנְּיָזוֹן הַצְּטָרְכוֹתוֹ שְׁהִרִי בְּשִׁבִּילוֹ נִיתֵן לוֹ עוֹנֶשׁר גְּדוֹל.

וְגַם מִהֶרְאוּי שְׁהוּא יִתֵּן לְהַנְּיָזוֹן אֶלְךָ תּוֹדוֹת וַיִּנְשֵׁק לְכַפּוֹת רַגְלָיו כִּי מִחֲמַתּוֹ מְקַבֵּל הוּן רַב מִשָּׂא"כ בְּמַלְךְ שְׁרוּצָה לִיתֵן בְּעַצְמוֹ לְאִישׁ אֶחָד הָאֱהוּב לוֹ עוֹנֶשׁר גְּדוֹל וּמִחֲמַת כִּי רוּצָה לְהַקְנוֹת לוֹ טָבַע נְדִיבוּת וְלִזְכוּתוֹ בְּמִצְוָה לְכֹן מִצְוָה לוֹ שְׁיִתֵּן גַּם לְאִיזָה עֲנִי מְזֵה דָאָז אֲדַרְבָּא הַעֲנִי נוֹתֵן תְּמִיד הוֹדִיָּה לְהָאִישׁ הַלְּזוֹ כְּשֶׁמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ שְׁהִרִי מִחֲמַתּוֹ הוּא מְקַבֵּל טוֹבָתוֹ, וְגַם מִהַחֲיוּב שְׁהַעֲנִי יִלְךָ בְּעַצְמוֹ אֶל הָאִישׁ הַזֶּה לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַקְּצוּב אֵלָיו וְהִנֵּה הַפְּהָגִים נִבְחָרוּ מְכַלל יִשְׂרָאֵל שְׁיִהְיִי פְּנוּיִם מִעֲבוֹדַת הָעוֹלָם רַק לְעֶסְקוֹן בְּעֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת בְּכַדִּי שְׁיִוְכְלוּ לְהוֹרוֹת מִשְׁפֵּט הַשֵּׁם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֵאֲמַר הַפְּתוּב יוּרוּ מִשְׁפָּטִיָּה לִיעֲקֹב וְנִאָמַר וְחִלֵּק לֹא יֵהִי לוֹ אֲנִי חִלְקָה וְנִחְלַתְהָ וְכָל יִשְׂרָאֵל מְחַנְיָבִים לְסַפֵּק לְפְהָגִים הַצְּטָרְכוֹתֵם לְמַעַן יִהְיוּ פְּנוּיִם לְעֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת וְלָזֶה צְוָה הַקַּב"ה לְהַכְּנִיס הַכְּנָעָה בְּלֵב הַמְּחַזִּיק בְּלוּמְדֵי תוֹרָה שְׁיִחְשׁוּב בְּדַעְתּוֹ שְׁכָל מַה שְׁהוּא נוֹתֵן לוֹ הוּא רַק מִחֲמַת שְׁמַטְרִיחַ עַצְמוֹ לְהַחֲזִיק לְעוֹבֵד הַשֵּׁם כְּעֲנִין הַמְּלֶךְ שְׁנוֹתַן לְהַמְּפָרְנָס כְּנ"ל וְהִנֵּה הַרְּשָׁפ"א בְּבִרְכוֹת פִּי כִי ה' הוּא אֱלֹהִים כִּי אֱלֹהִים מוֹרָה שְׁהוּא מְשָׁגִיחַ.

וְזֵהוּ פְּנוּנַת מֵאֲמָרָם הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לֵה' אֱלֹהֵיךָ כִּי בָאתִי וְכו' וְסָרַס הַמְּקַרָּא וְדַרְשָׁהוּ וְהַלְּמ"ד שֶׁל לֵה' הוּא כְּמוֹ בְּעֵבֹר וְהַפְּנוּנָה שְׁיִאֲמַר לְכַהֵן כִּי בָאתִי אֶל הָאֲרֶץ פִּי מַה שְׁבָאתִי אֶל הָאֲרֶץ הוּא רַק בְּשִׁבִּיל ה' הוּא אֱלֹהֵיךָ וּמְשָׁגִיחַ עֲלֶיךָ וּבְשִׁבִּיל זֶה נִתֵּן לִי הַפֵּל בְּכַדִּי לְהַסְפִּיק לָךְ וְלָזֶה אָמַר לְכַהֵן אֲשֶׁר בְּיָמֶיךָ אֵין לָךְ אֶלָּא לְכַהֵן שְׁבִימִיָּה פִּי אֵף שְׁאֵין הַפְּהֵן הַזֶּה הוּא כְּמוֹ הַפְּהָגִים שְׁבִימִים הַקּוֹדְמִים מ"מ תְּכַנְיַע עַצְמָה נְגִדוֹ וְלָזֶה אָמַר אוֹתוֹ דִּנְקָא בְּבִיכּוּרִים כִּינּוֹן שְׁמוּלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵיתוֹ מִשָּׂא"כ תְּרוּמָה שְׁהַפְּהֵן מְחַזִּיר אַחֲרָיו וְלָזֶה אָמַר לוֹ הַגְּדַתִּי הַיּוֹם פִּי מְזֵה שְׁאֲנִי נוֹתֵן וְנוֹשָׂא מִתְּנָה זֹו לְבֵיתְךָ הַרְּינִי כְּאֵלוֹ מַגִּיד אֲנִי שְׁכָל מַה שְׁנָתֵן לִי ה' הוּא רַק בְּשִׁבִּיל שֵׁה' מְשָׁגִיחַ עֲלֶיךָ וְלְכַהֵן לִימֵד רַחֲמֵנָא הַכְּנָעָה בְּהִקְפָּה שְׁהוּא יִחְשׁוּב שְׁמַה שְׁנוֹתַן לִישְׂרָאֵל הוּא הַפֵּל בְּשִׁבִּיל עַצְמָן וְהוּא מְשָׁגִיחַ עֲלֵיהֶם בְּעַצְמוֹתוֹ רַק שְׁצוּנְהוּ לִיתֵן לְכַהֵן לְהַקְנוֹת בְּלָבָם נְדִיבוּת וְגַם שֵׁע"י נְתִינְתֵן יְתַכְפְּרוּ מִחֲטָאָם כְּעֲנִין וְחֲטָאָה בְּצַדִּיקָה פְּרוּק וְלָזֶה אָמַר הַכְּתוּב וְלִקַּח הַפְּהֵן וְהַנְּיָחוֹ לְפָנָי מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵיךָ פִּי שְׁיִחְשִׁיב שְׁהַנְּתִינָה הוּא לְמִזְבַּח כְּפָרָה וְהַפֵּל הוּא בְּשִׁבִּיל שֵׁה' הוּא אֱלֹהֵיךָ פִּי שְׁהוּא מְשָׁגִיחַ עֲלֶיךָ לְאֶהֱבָתְךָ וְמַה שְׁמִצְוָה לָךְ לִיתֵן לוֹ הוּא לְכַפֵּר עֲלֶיךָ וְלְהַקְנוֹת בְּךָ מִדּוֹת טוֹבוֹת: וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל וְגו'.

הַלְּשׁוֹן דְּכִי תִשְׁמַע מִיּוֹתֵר כִּינּוֹן שְׁכָבֵר כְּתוּב וְהִי אִם שְׁמַע תִּשְׁמַעוּ וְגו' גַּם לְשׁוֹן וְהַשִּׁיגוּךָ קָשָׁה כִּינּוֹן שְׁכָבֵר כְּתוּב וּבָאוּ עֲלֶיךָ לְכֹן נִרְאָה הַפְּנוּנָה דְּהַפְּתוּב בָּא לְהוֹדִיעַ לָנוּ שְׁכָל הַטּוֹבוֹת שְׁבַעוּה"ז אֵינוֹ שְׁכָר מִצְוָה דְּשִׁכְר מִצְוָה בְּהָאִי עֲלֵמָא לִיכָּא רַק שְׁכָל הַטּוֹבוֹת שְׁבַעוּה"ז אֵינָן רַק שְׁיִהְיוּ מוֹכְנִין שְׁיִכּוֹלִין לְקַיֵּים הַתּוֹרָה וְהַמְּצוֹת בְּנַחַת וּבְרִיּוֹת שְׁיִהְיוּ

לומדין תורה בהרחבת הלב וזהו שאמר הכתוב ובאו עליך כל הברכות והשיגוה כי תשמור כלומר הברכות לא יהיו נחשב לקיבול שכר רק שישגיגו אותה.

לשמור כלומר כדי שתשמעו את מצותי היינו שלא יהי לה דבר המטריד למנוע ממך קיום התורה והמצוות והיית רק למעלה: והיה אם שמע תשמע וכו' לשמור ולעשות וגו'. בספ"ק דב"ק אמרינו וכבוד עשו לו במותו שהניחו ספר תורה על מטתו.

ואמרו קנים זה מה שפיתוב בזה וכו' אמרו לי אפי' קנים אמרינו למד לא אמרינו והאמר מר גדול ת"ת שהלמוד מביא לידי מעשה לא קשיא הא למגמר הא לאגמורי, והקשו בתוס' ואדרבא בספ"ק דקידושין דייק מהכא דתלמוד עדיף.

ונראה לפענ"ד לתרץ כי בנודאי כשמשבחין דבר אחד מחמת שמביא לידי דבר אחר בנודאי אותו דבר אחר חשוב יותר כמו שחשב זריזות מביא לידי זהירות וחשב עד רוה"ק ובנודאי רוה"ק חשוב מפניו.

וכן אם יאמר אדם מאה זהובים חשובים מאוד דיכול לקנות בעדם אבן טוב מורה הלשון דאבן טוב חשוב יותר. דהא מחמת האבן בא חשיבות המנה.

אמנם אם יאמר מאה מנה חשובים מאוד דיכול לקנות בעדם מאה אבנים טובות נהי דמורה הלשון דמאה אבנים טובות חשובים יותר ממאה מנה מ"מ מורה ג"כ דמאה מנה חשובים יותר מאבן טוב אחד.

ולפ"ז א"ש דבכאן לכאורה קשה דלפי הס"ד דקנים אמרינו לימד לא אמרינו, דהיינו לימוד של עצמו כדמוכח מדברי התוס' ולכאורה תמיה מאוד דהא ת"ת הוא אחת ממ"ע של תורה וכינון דאמרינו דקנים זה כל מה שפיתוב בזה דהיינו שלמד כל התורה כולה הוא שבח יותר גדול מקנים כל התורה לפי הס"ד ושפיר אמר דלמד כל מ"ש בזה לא אמרינו רק לחזקת וע"ז מקשה שפיר דהא קיום כל התורה עדיף מלימוד כל התורה דהא אמרינו גדול ת"ת שמביא לידי מעשה אלמא שמעשה הקנים כל התורה עדיף מלימוד כל התורה משא"כ בקידושין שנהלקו אם ת"ת או מעשה גדול ע"כ א"א לומר דפליגי לענין נתינת שכר של הקב"ה דזה דמי להא דמקשה בכ"מ הילקתא למשיחא וכן א"א לומר דפלוני אינה גדול במעשה יותר דמה נ"מ לדינא בזה, וע"כ דפליגי אם לבטל ת"ת מפני מעשה.

וע"ז מוכיח שפיר מהא דתלמוד גדול דמביא לידי מעשה וכינון דמעשה הוא רק מעשה פרטי וידוע שתלמוד דף אחד בלול מפמה הלכות מעשים ובנודאי דעדיף ממעשה פרטי שהרי לימוד זה מביא להרבה מעשים כן נלפענ"ד ליישב: יפתח ה' לה את אוצרו הטוב.

בריש פ"ק דתענית אמרינו ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שלית, מפתח של גשמים, מפתח של חי', מפתח של תחיית המתים. מפתח של גשמים דכתיב יפתח ה' לה את אוצרו הטוב.

בתוספות שם הקשו דהא מפתח של גשמים ותחיית המתים נמסרו לאלהיהו ולאלישע ועוד הקשו בתוספות דלא השיב מפתח כלי ועמו. והמהרש"א הקשה דאמאי לא מיייתי קרא וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ונראה ליישב דהא נודאי דאין פנונת הש"ס

לומר דאין מוסר אותו לשליח כלל לעולם ומדקאמר לא נמסרו שהוא לשון עבר מוכח שפנונתו לומר כשהקב"ה עושה נסים בשלשה דברים הללו אינו דומה לשאר נסים דאפי' בקריעת ים סוף אמרו חז"ל תנאי התנה שיקרע.

והיינו דבהיות שהכל גלוי וידוע לפניו וצופה ומביט עד סוף כל הדורות. והי' גלוי לפני כל הנסים והטביע כף בטבע בשעת יצירת בראשית ומסרו לשרי הטבע וזה פנונת אמרם תנאי התנה הקב"ה ואמר פאן שהנסים כג' דברים הללו לא נמסרו לשרי הטבע בשעת יצירת בראשית רק נשארו ביד הקב"ה לבד וזה פנונת רש"י כגון ירוקמי שר הברד וכו' שהו השרים הממונים משעת יצירת בראשית ולזה אמרו לא נמסרו בלשון עבר דהיינו בשעת יצירת בראשית אבל נדאי שהקב"ה מסר אותן לצדיקים שבכל דור ודור לעת הצורך כמ"ש בחוני המעגל שמתחטא כבן לפני אביו ועושה רצונו וכן אלישע ושונומית שאמר את חובקת בן.

וטעם חשיבות אלו שנשארו ביד הקב"ה לבד, נראה שהנסים שנעשו לכל ישראל הוא מוכרח ואינו תלוי בבחירה תדע דהא בשעת קריעת ים סוף אמרו דהללו עובדי ע"ז וכו' ואפ"ה נקרע הים וכינון דהדבר מוכרח ואינו בבחירה ולכך הותנה במעשה בראשית אבל הנסים שנעשו ביחיד שהדבר תלוי בבחירה ובהכשר מעשיו וכינון שהדבר תלוי בבחירה לא הי' אפשר להתנות במעשה בראשית ולכך לא הביא קרא דפקידת שרה פיון שאז הי' שורש לכל ישראל הי' ג"כ הדבר מוכרח ולכך לא הביאו ג"כ מפקידת לאה שהיא שורש לכל השבטים רק פקידת רחל שהי' יוסף עתיד לצאת מלאה ונתחלף דינה להיות לבת פדי שיצא יוסף מרחל וכינון דפתיחת רחמה של רחל ביוסף גיפסא דיחיד הוא לא הנה אפשר להתנות במעשה בראשית וחשיב נמי גשמים פי כפר פתבתי ההפך שבין מטר לגשמים שהמטר יורד בטבע שהותנה בשעת יצירת בראשית שלפעמים נמנע בחטאינו ובתפילתינו הוא שלא ימנע אבל הגשם הוא השפע טוב היורד מהקב"ה ולא נמסרו לשרי הטבע וכן תחזית המתים שעתידי להיות בסוף יהי' ביד הקב"ה פיון שהן לצדיקים שנפשותם הם למעלה משרי הטבע ולזה לא חשיב פתיחת פלי זעמו שנה יהי' ליום הדין הגדול כמ"ש התוס' אחר ביטול כל הטבע כדכתיב ההרים ימושו ולכך א"צ לתושבם ולכך מקשה הש"ס שפיר דאמאי לא חשיב פרונסה דפרנסת ישראל הן תחת יד הקב"ה בעצמו בלבד ולא נמסרו לידי שרי הטבע: ולא תסור וכו' ימין ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים.

רימז בנה כי אם תסור ימין ושמאל בדקדוק קטן ממה שצינונתה התורה, סופה שתלך לעבוד ע"ז כמאמרם ז"ל כף דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כף והיום אימר לו עשה כף ואמר כף אומר לו לך עבוד ע"ז משא"כ בשומרי דרוה' תכבד העבודה לעלות במעלות לזכות את נפשו וכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.

וזהו ענין אמרם ז"ל (שבת פ' כ"ב) הבא לטהר מסייעין לו והבא לטמא פותחין לו והנה מה שאמרו בטורה מסייעין ובטומאה פותחין הוא מטעם שאמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ולולי שהקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו.

וכינן שצריף עזר מהשי"ת לכה אמרו מסייעין מה שאין כן בבא לטמא דכינן שבקל בא לטומאה לכה אמר בזה פותחין דבפתיחה בעלמא סגי דלפול מן הגג בדחיפה בעלמא סגי, אף לעלות לגג צריף טרחא יתירה פי היצר עומד לנגדו.

ובזה יובן מאמר חגי הנביא פה אמר ה' צבאות שאל נא את הפהנים תורה לאמר. הן ישא איש בשר קודש וגו' והוא תמוה דבכל תנ"ך לא נמצא ששרץ נקרא בשר קודש.

וגם הלשון כן העם הזה אין לו פירוש. וגם מה שאמר בטרם שום אבן על אבן.

ולפרש זה נראה עפ"י דברינו הנ"ל דכינן שהיצר הרע קשה להפרידו צריף טורח רב להבא לטהר וזהו מאמר חגי במה ששאל הן ישא איש בשר קודש וגו' והפנונה שבא להמשיל להם דרך משל ושאל אותם אם ישא איש בשר קודש ממש ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד וגומר היקודש ויאמרו לא יקודש והשיבו כדיו דהא דכתיב וכל אשר יגע בבשרה יקדש.

אמרו בש"ס היינו דוקא עד שיבלע בבשרה וגם זה אינו רק בשביל איסור הבליעה וחסור ושאלם אם יגע טמא נפש בכל אלו היטמא. ואמרו יטמא פי בקודש עד רביעי מטמא וע"ז אמר תנו כיון שאתם רואין שהטומאה הוא קלה להדבק משא"כ בקדושה הוא קשה הדבוק ולכה אמר להם אח"כ כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאום ה'.

פי' אל תאמרו שחטא זה קל הוא פי כפאשר מתחילין לטמא אותן הן מתטמאין והולכין עד בלתי תכלית וכן כל מעשה ידיהם פי' שמתחילין לטמא עצמן ומתטמאין והולכין נאשר יקריבו שם טמא הוא פי' פי' ידוע מה שאמר הנביא ואל תזרעו אל קוצים ופי' האלשיף פי' כפאשר החוטא עושה טוב לא נתקבל הטוב לפני הקב"ה פי' כפאשר יתקרב עצמו איש מטונף לפני המלה טמא טמא יקרא לו וידחקו אותו חוץ ולזה אמר נאשר יקריבו טמא הוא כל אשר מקריבין עצמן במצות לפני הקב"ה לא יחשב פי' טמא הוא ולזה אמר שימו נא לבבכם מן היום הזה ולמעלה פי' שובו בתשובה מיום הזה ומעלה בטרם שים אבן על אבן בהיכל ה' פי' פי' הישראל נקראין היכל ה' המה ועיי' אלשיף שם וידוע שיצה"ר נקרא אבן וכשהונח אבן אחד ממילא הושם אבן על אבן עד שא"א לעשות תשובה.

ולכה מהרו להשיב מהיותם בא אל ערימת עשרים וגו' ולזאת חטאף בצדקה פרוק להחזיק לומדי תורה פי' רפאים בל יקומו כמבואר (פתובות קי"ב) ע"כ יבחנו המו"מ עושר בשביל שתעשר ואולי יהי' מו"מ זה טוב: והשיבה ה' באניות בדרך וגו' כל המפרשים תמהו שבתוכה זו אינו מסיים בדבר טוב.

עוד קשה מקודם אמר והפיצה בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ א"כ גם מצרים בכלל ודחק לומר שאחר שיפזרו ויקבצו אחר כף למצרים דלמה יעשה כזה שיקבץ אותם למצרים.

אמנם נראה בכוננתם לפי מה שכתוב בזהר חדש בפ' תבא ונ"ל והשיבה ה' מצרים באניות אבטוחתא למעבד ולא תבא ניסין ואתנון דעבד קב"ה במצרים ביומין קדמאין כמה דאת אמר פימי צאתה מארץ מצרים אראנו נפלאות ע"ש והיינו כמ"ש המדקדקים דאות הפ"ף המורה על הדמיון דרפה, לפעמים להיות חסירה כמו פי' ה' אש אוכלה

משפטו פֹּאשׁ אוֹכְלָה וְחָסֵר כִּפּוּי הַדְּמִיוֹן וְכֵן מ"ם הַשִּׁמּוּשׁ דְּרַכָּה לַפְעָמִים לְהִיּוֹת חֲסִירָה כְּמוֹ עַד יִקּוּם גּוֹי אֲנִיכִיו מִשִּׁפְטוֹ מֵאוֹיְבָיו וְכֵן ג"כ נִרְאָה פֹּאשׁוֹ כְּתִיב וְהַשִּׁיבָה ה' בְּמִצְרַיִם כְּלוֹמֵר שְׂאוֹתָהּ הַשִּׁבָּה מֵהַגְּלִיּוֹת הָאֲחֵרוֹנִים יְהִי כְּמוֹ הַשִּׁבָּה שֶׁהִי מִמִּצְרַיִם בְּאֲנִיּוֹת פִּי'.

כִּי בְּקוֹנְקְרֵדָאֲנָצִיא מְבוֹאֵר כִּי שׁוֹרֵשׁ אֲנָה יִפְרֵד לִג' רֵאשִׁים עֲנִין אֲבָל כְּמוֹ וְאֲנוּ וְאֲבָלוּ וְעֲנִין מְקַרָּה כְּמוֹ כִּי לֹא יֵאָנֶה לְצַדִּיק כָּל אֲנִין וְעֲנִין ג' שֶׁהוּא סְפִינָהוּ בְּאֲנִיּוֹת דְּהִכָּא יֵשׁ נִפְרָשׁ כִּפִּי' הֵב' בְּלִשׁוֹן מְקַרָּה כְּלוֹמֵר שִׁיבָה' בְּהִסְפַּח הַדַּעַת עַד שִׁיבָה לּוֹ כְּמִקְרָה פְּתֹאמִית כְּדֹאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין דָּף צ"ג דָּאִין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּהִסְפַּח הַדַּעַת בְּדִרְךָ אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לֹא תוֹסִיף עוֹד לְרֵאֲוֹתָהּ כְּלוֹמֵר שִׁיבָה' סִיבּוֹת וְגִרְמוֹת פֹּאשֶׁר הִי בְּמִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לָךְ לֹא תוֹסִיף עוֹד לְרֵאֲוִתָהּ כְּמוֹ כֵּן יֵאָבְדוּ כָּל אוֹבִיבָה ה' בְּגִאֲוִלָּה אֲחֵרוֹנָה וַיֹּאמֶר לָךְ שְׁלֹא תוֹסִיף עוֹד לְרֵאֲוִתָהּ פְּנֹאֵר כִּי אֲעֲשֶׂה כָּלָה בְּכָל הַגּוֹיִם: עוֹד יֵשׁ לְתַרְזֵן מַה שְׁלֹא סִיִּים בְּתוֹכָהּ זֶה בְּדִבְרֵי טוֹב וְגַם מ"ש בְּתוֹכָהּ זֶה עַד הַשְּׂמֵדָה וְעַד אֲבָדָה בְּגוֹיִם וְהַנְּבִיא צְנוּת (עָמוֹס ט') אֶפְסֵי כִּי לֹא הַשְּׂמֵד אֲשֶׁמִּיד אֶת בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם ה' וְגו' וְלִכֵּן נִרְאָה כִּי יָדִיעַ שְׂמִשְׁנָה תוֹרָה הֵם דְּבָרֵי מִשְׁהָ כְּמֵאֲמָרָם וְלִמְשָׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָרָם וְהִינֵנו כְּמוֹ שִׁפְרֵשׁ בִּס' יַעֲרוֹת דְּבִשׁ שֶׁהַ מְדַבֵּרֵת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מִשְׁהָ וְכִינֵן שֶׁהַדְּיָבוֹר הִי מְדַבֵּר לְנוֹכַח הִי הַדְּיָבוֹר מְדַבֵּר לְכָל יַחִיד וְיַחִיד וְלָזֶה נִכְתָּב הַתּוֹכָהּ זֶה הַכָּל בְּלִשׁוֹן נוֹכַח וְיַחִיד וְכִינֵן שֶׁהַדְּיָבוֹר הִי מְדַבֵּר לְכָל יַחִיד אִם יְהִי רִשָּׁע וְלֹא יִשְׁמַע לְקוֹל הַשִּׁי"ת שִׁיבָה שִׁפְרֵשׁ מֵאֲמָר עַד הַשְּׂמֵדָה כִּי הַרְשָׁעִים יְכָלוּ בְּנוֹדָאֵי וְלֹא יִשְׁאַר רַק טוֹב וּמִשָּׁה לֹא סִיִּים בְּדִבְרֵי טוֹב כִּי פִּינֵן שְׂאִינוּ מְדַבֵּר רַק לְרִשָּׁעִים וְהַרְשָׁעִים בְּאֶמֶת יְכָלוּ בְּזִמְן הַהוּא כְּדִכְתִּיב (יִרְמְיָ' מ"ד) וְלִקְחִתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וְשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה מִשָּׂא"כ בִּפ' בְּחֻקֹּתֵי שֶׁהִי מִשְׁהָ שְׁלִיחַ מֵהַקֵּב"ה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל.

וְכִינֵן שֶׁהִי מְדַבֵּר אֶל הַכָּלֵל מִשָּׁה לֹא הִי יְכוֹל לֹמֵר בְּלִשׁוֹן עַד הַשְּׂמֵדָה וְעַד אֲבָדָה כִּי הַכָּלֵל וְדָאֵי דָּלָא יִשְׁמְדוּ וְלֹא יְכָלוּ כִּי אֲפִילוּ שְׁבֻטָא גְּמִירֵי דָּלָא יְכָלָה מִכ"ש הַכָּלֵל וְלִכְךָ סִיִּים בְּדִבְרֵי טוֹב כִּי לְהַכָּלֵל בְּנוֹדָאֵי תְּהַפֵּךְ הַקְּלָלוֹת לְבִרְכוֹת וְיֵהֵי' כְּלוֹ טוֹב – עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדִרְךָ אֶחָד כִּי יֵשׁ לָנוּ שְׁנֵי הַבְּטָחוֹ' א' מַה שְׂאֵמֵר יִשְׁעִי' (ס"ה) שֶׁהַצְּדִי יִרְאוּ בְּמַפְלַת הַרְשָׁעִים כְּדִכְתִּיב הִנֵּה עֹבְדֵי יִשְׁתּוּ וְאֲתָם תִּצְמָאוּ הִנֵּה עֹבְדֵי יִשְׁמְחוּ וְאֲתָם תִּבְנוּשׁוּ הִנֵּה עֹבְדֵי יְרוֹנוּ מְטוֹב לֵב וְאֲתָם תִּצְעֲקוּ מִפְּאֵב לֵב וּבְשֻׁבֵר רוּחַ תִּגְלָלוּ וְכֵן אָמַר שָׁם (ס"ו) נִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְנוּשׁוּ.

הַבְּטָחָה ב' לְצַדִּיקִים דְּכְתִיב כִּימִי צִאֲתָהּ מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם אֲרָאֵנוּ נִפְלְאוֹת דְּהִינֵנו שְׁבִגְאֻלָּה הַעֲתִידָה יִרְאֵנוּ הַשִּׁי"ת נִפְלְאוֹת כִּימִי יִצִּיאֲתָ מִצְרַיִם וּמִצִּינֵנו לַפְעָמִים פְּסוּק אֶחָד שְׂמֵדָה לְצַדִּיקִים וְלְרִשָּׁעִים וְז"ש וְהַשִּׁיבָה ה' מִצְרַיִם בְּאֲנִיּוֹת בְּדִרְךָ פִּי' כִּי אוֹן הוּא לְשׁוֹן כַּח כְּמוֹ (הוֹשֵׁעַ) מְצִיאֲתִי אֲנִין לִי וְיָדוּעַ מַה שְׁכַתְּבוּ הַמְדַקְדָּקִים דָּאוֹת הַכ' הַמּוֹרָה עַל הַדְּמִיוֹן דְּרַכָּה לַפְעָמִים לְהִיּוֹת חֲסִירָה כְּמוֹ כִּי אֵשׁ ה' אוֹכְלָה שְׂמִשְׁפָּטוֹ כְּאֵשׁ אוֹכְלָה וְחָסֵר כִּפּוּי הַדְּמִיוֹן אוֹ מ"ם הַדְּמִיוֹן דְּרַכָּה לְהִיּוֹת לַפְעָמִים חֲסִירָה כְּמוֹ עַד יִקּוּם גּוֹי אֲנִיכִיו שְׂמִשְׁפָּטוֹ מֵאוֹיְבָיו וְכֵן גְּמִי חָסֵר כִּפּוּי וְהַמ"ם הַדְּמִיוֹן מִתְּכִיבֵת מִצְרַיִם וּמִשְׁפָּטוֹ כְּמִצְרַיִם כְּלוֹמֵר שְׂבִאוֹתָן הַכּוֹחוֹת שֶׁהִי כִימִי צִאֲתָהּ מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם כְּמוֹ כֵּן יְהִי בְּגִאֲוִלָּה הַעֲתִידָה בְּדִרְךָ אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לֹא תוֹסִיף עוֹד לְרֵאֲוִתָהּ וְהִינֵנו שְׂאָבְדוּ הַשֵּׁר וְעֲמוּ כְּמוֹ שְׂכַתְּבוּ הַאֲלִשִׁיף כְּמוֹ כֵּן בְּגִאֲוִלָּה הַעֲתִידָה יֵאָבְדוּ כָּל הָאֲנָמוֹת וְהַשָּׂרִים שְׁלֵהֶם וְלֹא נוֹסִיף לְרֵאֲוִתָם עוֹד וּמ"ש וְהַתְּמַכְרָתָם מְדַבֵּר עַל רִשָּׁעֵי יִשְׂרָאֵל כִּמ"ש יִשְׁעִי' הִנֵּה עֹבְדֵי יִשְׁמְחוּ וְאֲתָם תִּבְנוּשׁוּ כִּי מַפְלַת רִשָּׁעִים

שְׁמִיחָה לְצַדִּיקִים: בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבב מְרוֹב כָּל הַיְיָנוּ שִׁירִים מְבַרְכֵת ה' עָלָיו לְעַבֹּדֹת ה' כְּעֵנָה אוֹז"ל (עִירוּבֵין נ"ד) א"ל רב לרב הַמְנוּנָא בְּנֵי אָם יֵשׁ לָהּ הֵיטֵב לָהּ שְׂאִין בְּשִׂאוֹל תַּעֲנוּג כּו' וְאָם תֵּאמֶר אֲנִים לְבְנֵי חוֹק בְּשִׂאוֹל מִי יִגִּיד לָהּ בְּנֵי אָדָם דּוֹמִין לְעִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה הִלְלוּ נוֹצְצִין וְהִלְלוּ נוֹבְלִין.

וְלִכְאוּרָה אֵין לְזָה הַבְּנָה דְכִינּוּן שֶׁהוּא אוֹמֵר שְׂרוּצָה לְהַנִּים בְּנֵיו חוֹק מַה מְתַרְץ בְּמָה שְׂאוֹמֵר הִלְלוּ נוֹצְצִין הֲלֹא הוּא בְּעִצְמוֹ אוֹמֵר כֵּן כִּינּוּן שְׂרוּצָה שְׂיָמוֹת וּבְנֵיו יִשְׂאָרוּ רוּצָה לְהַנִּים לְבְנֵיו חֵק.

וְרוּצָה אֲנִי בְּכִנּוּנָה בְּזָה דְהַנְּהָ בְּצִמְחֵי הַשָּׂדֶה יֵשׁ שְׁנֵי מֵינִים א' שְׂזוֹרְעִין וְצוֹמְחִין. וּא' שְׂגֹדֵל מְעַצְמוֹ וְהַנְּה אוֹתָן שְׂזוֹרְעִין וְצוֹמְחִים כְּגוֹן כָּל מֵינֵי תְּבוּאָה צָרִיף לְשִׁיר מְאוֹתוֹ הַמִּין כְּדִי שְׂיִהְיֶה לוֹ מַה לְזָרְעֵ אַח"כּ כִּי אָם לֹא יִשְׂיֵיר עַל הַזְרִיעָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּשִׁנְיָ כְּלוּם.

נִמְצָא שֶׁהַתְּבוּאָה הַשְּׂנִי יֵשׁ לָהּ עֶזֶר מִהַתְּבוּאָה הָרֵאשׁוֹנָה מִשֶּׁא"כ הַעֲשָׂבִים הַצּוֹמְחִים בְּעִצְמָם, יְכוּל לְכַלּוֹת הָרֵאשׁוֹנָה מִכָּל כִּי לְהַשְּׁנִי אֵין לָהּ עֶזֶר מִהָרֵאשׁוֹנָה וְזָה שְׂאָמְרוּ ז"ל יֵשׁ לָהּ הֵיטֵב לָהּ כְּלוֹמֵר עֲשֵׂה צְדָקָה וּשְׂאָר מְצוֹת בְּמִמוֹנָה בְּמָה שְׂיִיטֵיב לָהּ וְלֹא תֵאמֶר אֲנִים לְבְנֵי חֵק כִּי אֵין לְבָנִים עֶזֶר מֵאֲבוֹת כִּי בְנֵי אָדָם דּוֹמִין לְעִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה כְּלוֹמֵר לְעִשְׂבִים שְׂאִינָם נִזְרָעִין וְאֵין לְאַחֲרוֹנִים עֶזֶר מֵרֵאשׁוֹנִים כְּמוֹ כֵּן אֵין לְבָנִים עֶזֶר מֵאֲבוֹת וְהַכָּל תְּלוּי בְּמִזְל אוֹ בְּהַשְּׁגָחָה: פְּרִשְׁת נְצָבִים אַתֶּם נְצָבִים הַיּוֹם כְּפִינֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רֵאשִׁיכֶם שְׂבִטֵיכֶם זַקְנֵיכֶם וְשׁוֹטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל טַפְכֶם וְגו' וְהוּא תְּמוּנָה דְהַל"ל רֵאשִׁי שְׂבִטֵיכֶם ב' כִּינּוּן דְכַתִּיב כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל רֵשָׁא דְקָרָא, אַף לְמוֹתֵר.

ג' תְּיַבֵּת שְׂבִטֵיכֶם הוּא מְנוֹתֵר. וְלְתַרְץ נִרְאָה דְכִינּוּן שֶׁהַכְּנִיס בְּבְרִית אַף כָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים וְהַרְאָה לְמַשָּׁה דוֹר דוֹר וְדוֹרְשִׁיו וְהַכְּנִיסָם כְּפִינֵי בְּבְרִית וְיָדוּעַ כִּי הָרֵאשִׁים צָרִיכִים שְׂבוּעָה אַחֲרֵת לְהַדְרִיף אֶת הָעָם וְלִהְיוֹת פְּנִיָהם כְּפִי הָעָם לְהַדְרִיכֶם וְהָעָם צָרִיכִין שְׂבוּעָה שְׂלֵא יִסּוּרוּ מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָהֶם הַשׁוֹפְטִים.

וְהַנְּה בְּקָרָא דְלֹא יִסּוּר שְׂבִט מִיְהוּדָה פִּירֵשׁ"י אֱלוֹ רֵאשִׁי גְלִיּוֹת שְׂרוּדִין אֶת הָעָם בְּשִׂבְט עֵי"ש וְהַיְיָנוּ מְקוֹדֵם הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל מְלָכִים וְהִי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ אַחֲרֵ עֲצַת הַמְּלָכִים כְּמוֹ הַגּוֹף שֶׁהוּלָף אַחֲרֵ הָרֵאשׁ וּבְכָבֵל הַנּוֹצְרָכוּ לְכַפִּי וְהָיוּ מְכֻוָּנִים הָרֵאשִׁים בְּשֵׁם שְׂבִט וְזָהוּ שְׂאָמֵר הַפְּתוּב כִּינּוּן שֶׁהָרֵאשׁ לֹא דוֹר דוֹר וְדוֹרְשִׁיו לְזֹאת בְּדוֹר הָרֵאשׁוֹן נִקְרָאִים הַמְּלָכִים בְּשֵׁם רֵאשִׁים וְרֵאשִׁי גְלִיּוֹת שְׂבִטֵיכֶם נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׂבִטִים כִּמ"ש רֵשׁ"י ז"ל וְזָהוּ שְׂאָמֵר רֵאשִׁיכֶם שְׂבִטֵיכֶם זַקְנֵיכֶם הַיְיָנוּ הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ הַחֲכָמִים וְהַשׁוֹפְטִים שְׂבִטֵיכֶם דוֹר הַנִּקְרָאִים זַקְנֵים בְּכָל הַמְּקָרָא כְּדַכְתִּיב וְעַלְתָּה יְבַמְתוּ הַשְּׂעָרָה לְעֵינֵי הַזְּקִינִים, וְהַנְּה הַשְּׂמֵשׁ שֶׁל הַב"ד נִקְרָא שׁוֹטֵר כְּדַכְתִּיב שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים הַיְיָנוּ שְׂאִין לָהֶם כַּח כ"כ לְרִדוֹת בְּמִקְל כְּמוֹ מִי שְׂשִׁבְט הַמּוֹשֵׁל בְּיָדוֹ וְאִתֵּר כֶּף אָמֵר כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְנוֹשְׁבָעִים לְשִׁמּוֹעַ הָרִי מִי שְׂנַתְמָנָה לְרֵאשׁ מְנוֹשְׁבָע מִהַר סִינֵי לְהַדְרִיף אֶת הָעָם: וַיִּשְׁלִיכֶם אֶל אֶרֶץ אַחֲרֵת כִּיּוֹם הַנְּה בְּשִׂבְת פ' הַמוֹצֵיא י"ן אֶמְרִינּוּ מ"ט גְּמְלָא זוֹטְרֵי גְנוּבְתֵי מְשוּם דְאַכְלָה כִּיִּסִי וּמ"ט תוֹרָא אֲרִיכָא גְנוּבְתֵי מְשוּם דְדִיִּירֵי בְּאַגְמָא וּבְעֵי לְקַרְקוּשִׁי בְּקִי וְהוּא תְּמוּנָה.

וְנִרְאָה דְהַנְּה חֲכָמֵינוּ ז"ל דְכָרוּ בְּזָה בְּחִידוֹת נְסִתְרוֹת עַל אֲנָרָף הַגְּלוּת הַנְּה הָאֲחֵרִין כִּי עֲדוֹן לֹא מְצָאוּ פְדִית וְרוּחָה וַיִּשְׁלִיכֶם אֶל אֶרֶץ אַחֲרֵת כִּיּוֹם הַנְּה דְהַנְּה בְּכָל מְכוּנָה בְּשֵׁם גְּמְלָא

כמ"ש מהר"ש"א בח"א ותורא נ"ל שהוא על שם שנאמר בפיוט יוצר של יום שני דר"ה כשחושב ארבעה מלכיות שהראה לאברהם וחשוב מלכות האחרון וזה לשון הפיוט ותור זה ישמעאל שנמשלו לשונורים והנה גלות בבל לא הי' רק שבעים שנה וגלות האחרון הוא כמה מאות שנה וכשהישראל בגלות נאמר עליהן בתוכחה הוא יהי' לראש ואתה תהי' לזנב.

ונהו קושית הגמרא מ"ט גמלא זוטרי גנובת' דהיינו שגלות בבל הי' הגלות והשפלות על זמן מועט ותורא שהוא מלכות ישמעאל אריכא גנובת' שהגלות והשפלות של המלכות הוא זמן רב והוא ארוך מאוד, ולזה תירץ של גמלא משום דאכלה כיסי פי' דבש"ס אמרו ראשונים שנתגלו עונם נתגלה קיצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם, ופירש"י כי בבית שני שהי' בו ע"ז וג"ע וש"ד וזה הי' עון מגולה שלא הי' יכולין לחפש עליו הוראת היתר ולזה כשנענשו ע"ז בגלות היו מרגישים תיכף בחטא ועשו תשובה.

משא"כ אחרונים שהי' כעין שנאת חנם ולא הי' העון מגולה אצלם לשוב על העון. לכן נתארך זמן הגלות ונהו גם כן כוונתו פאן דמ"ט גמלא זוטרי גנובת' פי' שהגלות בבל הי' רק על הזמן קצר הוא משום דאכלה כיסי פי' שעשו עונות גדולים שנמשלו לקוצים והיו מרגישים תיכף לשוב בתשובה משא"כ גלות האחרון שיש עליהם עבירות קטנות שאדם דש בעקביו וזהו שאמרו דבעי לקרקושי בקי דכמו שקשה מאוד לגרש הזבובים פי' בעוד שמגרישין זו באה אחרת במקומה.

כן אותן עבירות שאדם דש בעקביו מי שהורגל לזלזל בעבירות קלות אף אם ינקה עצמו מאותן שעשה יוכל בעבירות אחרות שאדם דש בעקביו מחמת שאינו משמר עצמו מעבירות קלות והעבירות קלות מקנין אותנו האומות ע"י העירוב לבין האומות וזהו שאמר דדירי באגמא ובעי לקרקושי בקי הפונה שמחמת שמתערבין האומות אנו קונין הזבובים מהם ואין אנחנו יכולין לצאת מהגלות עד שנהי' מנוקים מכל עון וזהו גורם אריכות הגלות: בכל הגוים אשר הדיחה ה' אלהיה.

בש"ס פ"א דיומא אמרינן שלשה קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו. קול המונה של רומי וקול גלגל של חמה וקול הנשמה בשעה שיוצאת מן הגוף ובעי רבנן רחמים על הנשמה ובטלה.

וי"א אף הלידה וי"א אף רדיא. ופרש"י היינו גשמים ע"כ והמאמר הזה תמוה מאוד.

ונראה לפענ"ד לפרש שלא יהי' כ"כ תמוה דמה שאמר שהקול הולך מסוף העולם ועד סופו היינו שכל העולם בכללו נידון על כך או שבשעה זו כל העולם שרוי בדין וחשיב קול המונה של רומי דהיינו על הצלחת האומות הדין הולך על כל העולם ונידון אחר רובו ואולי אם הי' רוב ישראל זכאין לא הי' האומות מצליחין וכל העולם מושגח על הצלחת האומות וכן קול גלגל חמה דהיינו השפעת המזלות שמתנהגין לפי מעשה בני אדם כידוע.

וחשיב עוד קול הנשמה בשעה שיוצאת מן הגוף דהיינו בשעה שמת אדם מישראל הדין שורה על כל העולם דאם זכו ישראל הי' מקוים בהם בלע המנות לנצח ומחמת זה הדין

שורה על כל העולם ואמר בעו רבנו רחמי ובטלי היינו שלא יהי הדין שורה על כל העולם.

ומה ישיש אומרים אף הגשמים פי' דאיכא דיעה בגמ' דמטר יורד בשביל יחיד והי"א ס"ל דע"פ כלל העולם נידון הגשמים. ואמר עוד שם אלמלא קול המונה של רומי הי' נשמע קול גלגל חמה ואלמלא קול גלגל חמה הי' נשמע קול המונה של רומי נלפענ"ד לפרש דבשעה שנופלה עטרת ישראל נתמעט גם כן השפעות המזלות כמאמרם ו"ל דבשעה שהי' ארץ ישראל בידינו הייתה מבורכת בשינוי מדרה הטבע כמבואר בשלהי פתובות ועכשיו נתמעט וזהו פנונתם אלמלא קול המונה של רומי פירוש אלמלא לא הי' הצלחת האומות הי' נשמע קול גלגל חמה פירוש שהי' נראין ביותר השפעת המזלות כאשר בראשונה רק שעכשיו נתמעט ההשפעה בשבילם ואלמלא קול גלגל חמה פי' אלמלא שלא הי' נתמעט השפעת המזלות הי' נשמע קול המונה של רומי.

פי' שהי' נראה הצל' האומות גדול עד אין חקר להיותם תחת המזלות ולזה אמרה תורה והשבנות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיתה ה' אלהיך שמה בראותך מיעוט השפע מהמזלות ממה שהיה בימי קדם ושבת עד ה' אלהיך: ומל ה' אלהיך את לבבך.

בסנהדרין פ' חלק דף ק"ב אחר הדבר הזה (מלכים א' י"ג) מאי אחר אמר רבא אחר שתפס הקב"ה לירבעם בן נבט בבגדו ואמר חזור בך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן. אמר לי מי בראש א"ל בן ישי בראש.

א"ל א"ה לא בעינא והוא תמוה מאוד כיון שאמר לו ואני ואתה וכן ישי נטייל. א"כ הרי הקדים ה' את ירבעם בראשונה.

וא"כ היאך חזר בו אח"כ ואמר בן ישי בראש. ועוד דע"כ הטייל בג"ע הוא אחרי מותו שמשחיים א"א לילה בג"ע וא"כ קשה טובא דמשום שכן ישי יהי' בראש לא רצה לחזור כי הא בנודאי אם לא יחזור יירש גיהנם וכי לא עדיף לילה בג"ע אחר בו ישי מלירש גיהנם.

ועוד קשה דלמה אמר הקב"ה בן ישי ולא אמר דוד הא בתה' ה' על הפתוב עד מה כבודי לכלימה פרש"י שקורין אותו בן ישי ולמה לו להקב"ה לעשות כבודו של דוד לכלימה. וליישוב כ"ז נראה דהנה כבר כתבתי כמה פעמים שדרה לקרות הסיבה בשם המסבב.

כגון אם ראובן יסבב סיבות שיהרג שמעון ע"י אחד דרה לומר שראובן הרגו לשמעון אף שראובן לא הרגו וכיון שהקב"ה הוא סיבת כל הסיבות פשוט התעוררת תשובה באדם ע"י היצר טוב או ע"י התורה.

יכולין אנו לקרוא להקב"ה שהוא הי' המעוררו לתשובה לזה אמר שפא פעם אחת לירבעם התעוררת תשובה גדולה ע"י היצ"ט או ע"י התורה. קורא ההתעוררת התזקה שהוא לחשוב כאלו תפסו בבגדו וא"ל חזר בך וארורים הרשעים שאפ"י בשעה שמתעוררין בתשובה אין תשובתן שלמה והי' חושב במחשבתו שהוא יותר גדול מדוד ולזה חשב בשכלו שאם יחזיר בתשובה יהי' יותר חשוב מדוד ולכך אמר בשם הקב"ה שהקב"ה נאחריו הוא נאחריו בן ישי יטיילו בגן עדן.

וילקף קרא אותו בן ישי ולא דוד שהוא מאמר ירבעם בשם הקב"ה ואמר את"כ מי בראש כלומר אתינישב בדעתי כשאחזור בתשובה אצטרף לעלות לרגל לירושלים והמלוכה תחזור לדוד ולזה אמר בן ישי בראש כלומר כשאחזור בתשובה ע"כ צריך לעשות לבן ישי בראש וילקף אמר אי הכי לא בעינא והורה לנו בזה המאמר איך שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם: פן יש בכם איש או אשה וגו' התמיהות שיש שיש בפרשה זו.

א' אמר בכפל פן יש בכם איש או אשה פן יש בכם שרש פורה וגו'. ב' שאמר והתברך בלבבו לאמר פניו שאמר שלום יהי לי ע"כ לא יאמין בתורת משה א"כ אף במה שאמר ורבעה בו כל האלה לא יאמין כי האיניו מאמין אף בשני פעמים אינו מאמין.

ג' למען ספות הרוה את הצמאה אין לו פי'. ומה שפירש התרגום שמוסיף שגגות על דונות קשה מהיכי תיתי יהי עליו עונש כזה.

ד' שאמר לא יאבה ה' סלוח לו ה' לו לומר לא יסלח לו ה'. ה' שאמר ואמר הדור האחרון ולא פי' מה שיאמר עד את"כ שאמר ואמרו כל הגוים אז פי' מה שיאמר.

ו' שיאמר שיעלה אף ה' וקנאתו באיש שהוא ומסיים לכל הדור. ז' שאמר פן יש בכם לשון ספק קשה דבשלמא כשמדבר על העתיד כמו פן יפתה לבבכם או פן תשחיתון שייך לשון ספק שהבחינה הפשית אבל הכא שאמר על העבר קשה מי איכא ספיקא קמי שמיא הלא קמי שמיא גליא.

ועתה אשוב ידי להשיב על הכל דהנה אמרו חז"ל הצדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע והרשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם והוא תמוה לכאורה שכפיכול עול הוא בחוקו ית' פי' מה לו להעניש את הרשע על העבירות שעושה הצדיק וגם ענין הערבות עצמו הוא תמוה להעניש אפי' אחד בשביל שעשה א' עבירה בסוף העולם וגם (בע"ז דף ד') אמרו שעתידי הקב"ה לשחוט להיצה"ר בפני הרשעים והצדיקים.

והרשעים נדמה להם כחוט השערה והצדיקים נדמה להם פהר הללו בוכין והללו בוכין ואף הקב"ה תמה עמה' שהוא תמוה דהיצה"ר יראה לאחד מהם כזה ולאחד מהם כזה גם תמוה שהצדיקים בוכין ומה שהקב"ה תמה.

לכן נראה דבגיטין ודף י"ב) אמרו דהני תרי דהנה איגרי בהו שטן כל בי שמשי והני קא מיוצאי בהדדי איקלע ר"מ לההוא גברא עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעביד להו שלמא שמע דקאמר נוי דאפקא ר"מ לההוא גברא מביתא וכן ידוע מה שכתבו המפרשים לפרש קרא דעתה ידעתי כי אשה יפת מראה את דהוא משום דמקודם לא הנה לאברהם שום השגה בגשמיות ובבואו למצרים מקום ונהמא וטומאה אף הוא הנרד ממדרגתו עד שנפל בהשגת טוב ורע ומזה הבין אברהם גודל הטומאה שבמצרים עד כי נקל בעיני' הריגת נפשות בשביל זנות.

וכן הנה חטא דור הפלגה שרצו להגביר הטומאה בארץ במעשיהם הטמאים עד שהקב"ה בעצמו אמר ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות הינצא מזה פשיש רשעים המוסיפים פח בטומאה מזיק לצדיקים וצריכין לעצה עצמם ללחום עם היצה"ר ולהיפך פשיש רוב צדיקים מחלישין פח הטומאה וקל להרשעים לכבוש היצה"ר וזה ענין הערבית כי אל דעות ה' ולו נתפנו עלילות ולפעמים כשהצדיק חוטא ונותן פח בהטומאה

עד שאין פח להרשע ללחום נגד פוחות הטומאה משא"כ אילו לא הי' הצדיק חוטא היו פוחות הטומאה נחלשין והי' פת להרשע לכפוש היצה"ר בנקל ולזה היו דורו של משה פולם צדיקים וכן פשישראל חטאו נזדמן חטא למשה כמו שאחר גם בי התאנף ה' בגללכם ולפ"ז אתי שפיר שלרשעים מראין להם היצה"ר פחוט השערה וקל לכבשו כמ"ש הוי מושכי העון פחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה.

וכאשר רבו עונות הרשעים מוסיפין פח בטומאה ועושין אותו פהר ולזה מראין לצדיקים את היצה"ר פהר מאחר שפכשו אותו אף אחר שנעשה פהר ע"י עונות הרשעים ומה שאמר הללו בוכין והללו בוכין שגם הצדיקים מאחר שגם הם קצת גורמים במה שהרשעים עושין אותו פהר שאילו היו הם צדיקים פמשה הי' נקל להשעיר יכבשו ומה שאמר שאף הקב"ה תמה עמהם מ ה פלומר שפרוב חסדו להגדיל שפרם עשה הדבר הזה הגדול וכאילו יש תמהון גדול במה שפכשו הר פנה – ולפ"ז אתי שפיר שאמרו שהרשע נוטל חלק הצדיק בגיהנם פי החטא קל שעשה הצדיק הנה בגרמת הרשע שהוסיף פח בטומאה עד שלא הי' פח להצדיק לכבשו וכן מגיע הזכיות של הרשעים לצדיקים מחמת שהם גרמו בעשיית הטוב שעשו הרשעים במה שהחלישו פת הטומאה וישרו דרך לפני הרשעים שיהיו יכולין לכבשו במקצת – וידוע ששכר הצדיקים הוא הפל לעוה"ב ועונשים בעוה"ז ואצל הרשעים הוא להיפך ולכך השכר שמגיע לצדיקים במה שהיו גורמין לרשעים העשיות הטוב מקבלו ג"כ לעוה"ב והעונש שמגיע לרשע במה שהי' גורם להחטא שעושה הצדיק מקבלו בעולם הבא וזהו פנונתם במה שאמרו שהצדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע דהיינו שמקבל שכר בעשיית הטוב משל הרשע מחמת שהוא הי' הגורם מקבלו בעולם הבא והרשע מקבל העונש שגורם החטא שעשה הצדיק בגיהנם פי עונש הרשע בגיהנם הוא.

עוד נקדים הקדמה אחת מ"ש הר"ן בדרשותיו דרוש ה' הטעם מה שלא פחר אברהם מלהתחמם בכנעני ובחר להתחמם בלכן ובתואל שלכן הי' רשע שאין פמוהו שפיקש לעקור את הפל עכ"ז פחר ביותר בלכן הטעם שאף שהאדם בחירי במעשיו עכ"ז הא לא יוכל אדם לכפון שלא והי' הכנה במזג האדם במדות טובות ורעות ואילו תכונת נפשית נמשכות ונמשלות מאבות ובנים לפי שכוחות טבעיות נמשכות אחר המזג של החומר לתת הכנה למדה טובה או רעה ולזה היו פאשר הי' בני פנען בטבעם בתכונות הרעות פמבואר בפסחים קי"ג פאשר צנה פנען את בניו אהבו את הגזל אהבו את הזימה אל תדברו אמת ולזה פרחו האבות מלהתחמם בהם ולהתדבק בלכן שלא הו' בתכונות אלו הגם שהי' עובד עבודה זרה לפי שאותן התכונות הרעות שהיו בכנען מתעברות ונמשכות לזרעם וז"ש (ירמ' י"ב) כה אומר ה' אנוש לשברך נחלה מפתך פמו חלאי הגוף הנקרא בספרי רפואות חלאים רנשת משא"כ חטא ע"ז שהוא רק בפפש לבד לא יתעבר לבניו פי אין להנפשות קורבה אבל אותן התכונות רעות פמו הקנאה והשנאה ואכזריות ורכילות ותאנה עושים רושם רע בגוף פי פמו שהליחות פועל במדות כך המדות פועל בליחות פי פמו שהדם בלבו יותר חם הוא יותר מוכן אל הפעם פן תתחייב שמי שינגיל עצמו בפעם תמיד מרתיח דם לבבו להטות טבעו שיהי' מוכן אל הפעם וברוב יהי' טבע הבנים שוקד אל טבע האבות ולכן תכונות אנשי פנען הי' מתחייב שימשו לבניהם אחריהם משא"כ לבן שהי' עובד ע"ז לא יתחייב שתהי' הטבע נמשך אחריו עכ"ל הינצא לנו מזה

שהתפונות הרעות שבאדם נמשך לצאצאיו וצאצאיו צאצאיו ואינו מזיק לאנשי הדורשעמו משא"כ פ"ז והשגות רעות לא נמשך לזרעם ואינו מקום לצאצאיו אבל מחטיא להדור שעמו שמסיתם לדעות שאינם אמיתיות ומשרש בהם דיעות נאמונות פוזבות פדאמריןן שאני מינות דמשכני' ולזה יובן היטב פרשה זו: פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבוד את אלהי הגוים ההם למ"ד ללכת הוא למ"ד הגרמה שפתבו המדקדקים כמו ויצר לאמנון להתחלת דהיינו לגרום לו להתחלת.

ונה שאמר דאם יש בכם פניה מועטת מאת ה' יכול לגרום לו ולדורו ללכת אחרי אלהים אחרים פי כן דרפו של יצה"ר היום אומר לו עשה כף ולמחר אומר לו עבוד ע"ז ואמר עוד פן יש בכם שרש פורה ראש ולענה כלומר שהתפונות הרעות שיש בקצת מהם עכשיו הוא כפורה ובצאצאיו ובצאצאיו צאצאיו יהי ראש ולענה.

ע"ז אומר פי בראש דבריו בללפת לעבוד את אלהים אחרים אין בו אם לפרות בני דורו אבל אין בו לפרות ולרבות לבניו אחרי משא"כ בתכונות רעות שנמשך לבניו אחריו פדברי הר"נ הנ"ל ולזה אומר פן כלומר הדבר שיש בכם עכשיו יגרום ללכת אחרי אלהים אחרים או לפרות ולרבות לבניו אחריו ראש ולענה והיה בשמעו את דברי האלה כלומר דזה קאי ארישא דקרא.

ומה שאמר פונה היום ללכת וגו' כלומר שהפני' יגרום לבסוף עד שאף ששמעו את דברי האלה יגרום לומר שלום יהי לי ולזה אמר הכתוב למען ספות הרנה את הצמאה וספות הוא לשון חיבור כמ"ש בחלק המשיא גדולה לקטן או להיפוך.

עליו הכתוב אומר למען ספות וגו' ופרש"י ספות מלשון חיבור כמ"ש (ישעי' כ"ו) ספו שנה על שנה. והרנה מכוונה לצדיקים כמ"ש (ישעי' נ"ח) והיית פגן רנה דהיינו שהיא שבע משפע של הקב"ה.

וצמאה היא פינאי לרשעים כמ"ש ושפן חרירים במדבר וידוע שע"י התשובה הקב"ה סולת ומוחל. אמנם המחטיא רבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה וזהו פונות הכתוב למען ספות הרנה את הצמאה.

כלומר בשביל החיבור שיש לצדיקים עם הרשעים עד שהוא מכוונים פולם בשם גוף אחד כמ"ש הבעל עקידה פי כמו בחולי הגוף כשנחלה אבר אחד הוא מחלה לכל הגוף כמו כן כשמשמא עצמו מזיק לכל ישראל שמגביר פוחות הטומאה כמ"ל.

לזה אמר שבשביל החיבור שיש לצדיקים עם הרשעים לכן לא יאבה ה' סלות לו דהיינו שלא יספיק בידו לעשות תשובה בשביל שהחטיא את הרבים פי אין לה גדול בתגבורת פוחות הטומאה כמו ע"ז.

ולכך אמר ורכצה בו כל האלה וגו' והבדילו ה' לרעה מפל שבטי ישראל פי כמו בחולי הגוף כשנחלה אבר אחד שיכול להזיק כל הגוף וצריכין לחתוך אותו אבר מהגוף כמו כן צריכין להבדיל אותו האיש העובד ע"ז מפלל ישראל ולהרביץ בו כל האלה עד שימחה מתחת השמים ואמר הדור האחרון וגו' וא"ו והנכרי משמש כמו כן כמ"ש המדקדקים שהיא"ו משמש לפעמים בלשון כמו וכמו (איוב) לגבר עם אלהים ובין אדם

לרעהו כמו כן פנונת הפתוב פאן ומוסב על שונרש פורה ראש ולענה פלומר שיגרום השונרש פורה של עכשיו שיאמר הדור האחרון בניכם הבאים אחרים כמו הנכרי מארץ רחוקה פלומר כמו הנכרי אשר לא שמע ולא ראה את כל הדברים האלה.

היינו הסודים והנפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל ויתערבו בגוים ולמדו ממעשיהם ולסיבה זו נראו את מפות הארץ והיא ואת תחלואיה וגו' ואמרו כל הגוים וכו' פלומר שכל פה יגדל העונש עד שכל הגוים יפירו פי עונש פנה א"א לבוא רק על אשר עזבו את ברית אלהיהם ועבדו ע"ז.

ומסיים הנספרות לה' אלהינו היינו אותן העונשים העתידות א"א להתנבאות עליהם. כי הבחירה הוא חפשיית רק לה' אלהינו הוא ידוע.

והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת פלומר שלא תחישו שלא יגדל העונש כל פה עד שישכח התורה בכללה לנה אמר פי ידוע לנו יתבטל התורה מאתנו עד עולם מפי זרעינו וזרע זרעינו וכמ"ש לא ימוש מפיה ומפי זרעה וכו': פרשת וילך האנשים והנשים והטף.

בש"ס פ"ק דתגיגה אמרינו. אנשים באו ללמוד.

נשים לשמוע. עף למה באין.

פדי ליתן שקר למביאיהו. קשה להבין שיהא מצוה שאין בה שום תועלת כ"א לקבל שקר.

לכן נראה דנדאי יש טעם למצוה זו אף שהטעם אינו ידוע דהרבה מצות יש שאין טעם ידוע רק שהקושיא היא שאין צריך לצוות על הטף. פינו דהאנשים ונשים עולין לארץ ונדאי לא ינוחו הטף בביתם דמי יטריח לזון הטף בביתם וממילא יקחו עמהם הטף פשילכו ולנה משני לכן אמרה התורה בלשון מצוה על הטף פדי שיקחו הטף מסוג המצוה ויקבלו שקר: הנה שוכב עם אבותיה וקם העם הזה ונה.

בסנהדרין פ' חלק שאלו הרומיים אח ר' יהושע בן חנניא. מנין שהקב"ה מחי מתים יודע מה שעתיד להיות.

א"ל תרנונייהו מקרא זה הנה שוכב וכו' וקם העם וכו' א"ל דלמא וקם העם הזה ונה. א"ל נקוט מיהא פלגא בקדה שידע מה שעתיד להיות והוא תמוה מאד.

דהאיך אמר תחלה תרנונייהו מן המקרא הזה. ואם"כ חזר ואמר רק פלגא.

ב' קשה מה שייכות לשאול אם הקב"ה יודע עתידות. פינו שעושה הפלברצונו.

ג' קשה מה שייכות אלו השני קושיות להדדי. וליישב כ"ז נראה דהנה נדאי שהיו הרומיים יודעין תחנית המתים מהרבה פסוקים שנזכר מזה כמו שנאמר ורבים מישני עפר יקיצו אלה לחיי עולם.

רק שחשבו פינו שהבטחה עשוי' להשפנות ע"י גרמת החטא דהא יעקב אף שהובטח הי' נרא מחמת גרמת החטא. ולנה נשאל לו שפיר אם יודע מה שעתיד להיות פ' אף בדבר שתלוי בבחירה.

כי כבר ידוע מ"ש הרמב"ם שהידיעה והבחירה א"א לאדם להשיג כלל ואם אמת היא שהידיעה אמת אף בדבר שתלוי בבחירה א"כ ע"כ יתקיימים דכיון שידוע ונדאי אינו מבטיח בשיקור וע"כ יתקיימים כמ"ש במק"א משא"כ אם נאמר שאין לו ידיעה בדבר התלוי בבחירה י"ל ששוא יגרום החטא ויתבטל ההבטחה ולזה אף אחר שאמר לו דלמא וקם קעם הנה ונה.

א"ל נקוט מיהא פלגא בינך פ"י כיון שעכ"פ יודע אתה שהקב"ה ידע מה שעתיד להיות אף בדבר שתלוי בבחירה ממילא כיון שמונחך בקרא תחנית המתים שגם הרומים יודעין מהרבה פסוקים המבטיחין לזה שוב אין לו לירא ששוא יגרום החטא דכיון שק יודע עתידות ואם הי' יודע שיגרום החטא לא הי' מבטיח וכיון שהבטיח יתקיימים.

וקא דייעקב הי' ירא מבואר אצלנו בסיעתא דשמאי שם במקומו עיי"ש: ונהיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות. בפ"ק דחגיגה אמרינו ר"י כי מטי להאי קרא בכי עבד שרבו ממציא לי רעות רבות וצרות כלום תקנה יש לו.

והוא תמוה דהא נדאי יש לו תקנה ע"י תשובה. והנראה בזה בהקדים לפרש מאמר הפתוב (ישע' א') על מה תוכו עוד תוסיפו סרה כל ראש לחלי וכפי פרש"י תיבת עוד.

אין לו פירוש ולכן נראה דעל מה אין פירושו על מה רק כמו שאלה מפני מה כמו על מה עשה ה' ככה על מה אנחנו יושבים וכיוצא בהן הרבה. הכוונה שישעיהו תמה בזה תמי' קיימת דנראה על דרך משל כשהאב מפה בנו על שהולך בדרך לא טובה להדריכו בדרך ישרה מיחסין אותו להאב ליושר גדול ואדברא למי שאינו מפה בנו שהולך בדרך רע.

להדריכו בנתיב הישר מיחסין אותו לענולה גדולה ולקלין יחשב כמ"ש חושף שבטו שונא בנו. אמנם האב שרואה שבנו אינו הולך בדרך הישר והאב מוליכו לשמך לכפוך הפל בה' ותורתו ומוסרו לעכו"ם.

נדאי הדבר הזה לענולה גדולה עד למאוד יחשב לאב דל משני שהולך בדרך לא טוב יביאו לכפוך הפל ולהיות גרוע יותר ממה שהי' קודם. וכן אם אפילו הבן רוצה לקרב עצמו להאב ולעשות טוב והאב מרחק אותו השכל ג"כ ממאן בזה ולענוול מיחס לו.

וכן כשלא משגיח עליו למנוע ממנו כשאחרים רוצים להחטיאו יותר השכל ג"כ מחייב שזה הוא עול גדול וקרא פתיב כי פאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיו מייסר. ולפי זה כל מה שמיוחס לעול באב נגד בנו ע"כ א"א ליחס להשי"ת לעשות פן נגד ישראל ולפ"ז הדבר קשה במדת הבורא ית"ש שראינו לפעמים גזירות שמד ועי"ז מוכרחין לעבור על כל עבירות שפתורה וכביכול נראה ח"ו פעול בחיקו יתברך בשלמא כשהקב"ה מענישו בגוף או בממון הוא לטובתו כמ"ש תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בנ"א אבל היסורין שמעבירין ע"ד קונו לבטל מצותיו ית"ש פעין גזירת שמד הוא קשה מאוד במדותיו ית"ש וזהו מאמר חז"ל במ"ק ירמ' פתב ס' קינות אמר מה פתיב בי' א"ל איכה ישבה בדד אמר אנה מלפא א"ל תבכה, א"ל אנה מלפא.

א"ל דרכי ציון אבילות. אמר אנה מלפא.

היו צריכה לראש וגו' כי ה' הוֹגָה. מִיַּד קָדַר כָּל הָאֲזָפוֹת וְשָׁרְפוֹ.
לְכַאוֹרָה קָשָׁה אֵיךְ שִׁינָה לֹא מֵלֶכָּא. הָא אֵין מְלָה בְּלֵא עִם.

וְנִרְאָה דְהֵנָּה בְּיַרְמִי' כְּתִיב רַגַע אֲדַבֵּר עַל גּוֹי וּמִמְלָכָה לְנִתְנוֹשׁ וּלְנִתְנוֹן וְכוּ' הָרִי דְלַפְעָמִים
מְצִינּוּ שְׁהִנְבִיא יְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת לְהַבִּיא הַרְעָה יִתְבַטֵּל כְּמוֹ שְׁאִירַע לְאֲנָשֵׁי נִינּוּה
וְחָשַׁב יְהוֹיָקִים שִׁינְרִמִי' מִתְנַבֵּא הַגְּזִירָה לְהַתְרוֹת כְּדִי יוֹ וְלָזָה אָמַר אֲנֵא מִלְכָּא.

דְהֵינּוּ שְׁתוּכַל לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁעָשָׂה הַמְּלָךְ בְּנִינּוּה שִׁיִּתְבַטֵּל הַגְּזִירָה וְכוּ בְּכוּלָן. וְאוּלָם
בְּאוּמָרוֹ כִּי ה' הוֹנָה עַל רֹב פְּשָׁעֵיהָ.

וְהוֹגָה הוּא מְלִשׁוֹן הַגּוֹ סִיגִים מְכַסֵּף וְהֵינּוּ שְׁכַבְרָה סָר ה' מֵהֶם וּמִנַּע מֵהֶם דְרַכֵּי הַחֲשִׁיבָה.
וְלָזָה לֹא הָאֲמִין לִי וַתִּשְׁבּוּ לְנִבִיא שְׁקַר שְׁמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ע"ז.

כִּי אֵיךְ יִתְכַן לֹאמַר כְּזֶה עַל ה' כְּמוֹ שְׁבִיאוֹרְנוֹ לְמַעַלָּה וּמִש"ה שְׁרָפוֹ כִּס"ת שְׁכַתְבוּ מִיֵּן
דְצָרִיף לְשָׁרְפוֹ. וְזֶה הִיא קְוִשׁוֹת יִשְׁעֵיהוּ בְּמָה שְׁאָמַר עַל מָה תִּכְפוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה פִּי
מִפְּנֵי מָה תּוֹכּוּ בְּיִסּוּרֵינִי שְׁעִי"ז עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה יוֹתֵר מִמָּה שְׁהִרְעוּתֶם קוֹדֵם הָעוֹנָשׁ כְּעוֹנָן
גְּזִירַת שְׁמַד.

וְהוּא תְמוּהָ. וְאַף שְׁאִין לְהַרְהֵר אַחַר מְדוּת יִתְבַרַךְ שְׁמוֹ מ"מ בְּזֶה בְּמָקוֹם שִׁיכּוּלִין וְלְהַצְדִּיק
דִּינּוֹ בְּעֵינֵי הַמּוֹן עִם וְדֵאֵי רְאוּי וְנִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כּוּ.

לְכֹן נִרְאָה שְׁגַם בְּגְזִירָה זֶה צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא דְהֵנָּה הָא דְמִיּוֹחַס הַדְּבָר שְׁהָאב הַעוֹשָׂה כּוּ
לְבַנוֹ כְּשִׁמּוּלִיכּוֹ לְשִׁמְד לְעוֹלָה יִחַשֵׁב הוּא מְטַעַם כִּינּוֹ דְהָאב אֵינּוּ יוֹדַע מָה שִׁיְהִי בְּסוֹפוֹ.
אֲמַנָּם אִם הֵינּוּ נְבִיאִין שְׁלֵא יֵצֵא שׁוֹב מְדַרְכוֹ הַרְעָה וְהִרַע לֹא יִסּוּר מִמֶּנּוּ בְּשׁוּם אֲנָפִין וְהִיא
הָאב מְסִיר הַשְּׁגָחָתוֹ מִמֶּנּוּ וּמִתּוֹךְ כִּף יָבֵא מִמִּילָא לְתַרְבוּת רַעָה וְלִידֵי רַעוּת גְּדוּלִים לֹא
הִיא מִיּוֹחַס לְאָב לְעוֹל כָּלֵל בְּמָה שְׁאֵינּוּ מְשַׁגִּיחַ עָלָיו.

וְהַטַּעַם לָזָה כִּי כָל זְמַן שְׁהָאב מְשַׁגִּיחַ עַל הַבֵּן נִרְאָה לְכָל הָעוֹלָם כִּי הוּא אָבִיו וְאֵת אָבִיו
הוּא מְחַלֵּל מִשָּׂא"כ כְּשִׁמְסִיר הַשְּׁגָחָתוֹ מִמֶּנּוּ וּמִרַחֵק עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ לֹא נִקְרָא שׁוֹב שֵׁם אָבִיו
עָלָיו וְלֹא מִתְחַלֵּל שֵׁם אָבִיו.

וְכוּ כְּשִׁמְרַחֵק בְּשַׁעָה שְׁבָא הַבֵּן לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ אֵין עוֹל בְּזֶה כִּינּוֹ שְׁאִין לוֹ בּוֹ תִקְנָה טוֹב
לְמֵאָס בְּכַפְּנוֹ עֲשִׂיתוֹ וְזֶהוּ ג"כ כְּנִוְנַתְהַכְּתוּב לְתַרְץ קְוִשׁוֹתוֹ בְּמָה שְׁהִקְשׁוּ עַל מָה תִּכְפוּ
עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה לָזָה אָמַר הַטַּעַם כִּינּוֹ שְׁכַבְרָה בְּחִנָּם בְּיִסּוּרֵינִי אוּלַי יִשְׁיָבוּ עַד שֶׁהִיא כָּל
רִאשׁ לְחֵלִי וְעִם כָּל הַיִּסּוּרֵינִי לֹא זָרוּ וְלֹא חִוּבָשׁוּ וְלִוְלֵי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לְנוּ שְׁרִיד כְּמַעַט
כְּסוּדוֹם הֵינּוּ בְּרַשְׁעַת סְדוּם כִּי הֵינּוּ כְּוָלְנוּ רְשָׁעִים וְאַפְּיָלוּ הַטוֹב שֶׁהִיא בּוֹ לֹא הִיא טוֹב יוֹתֵר
מְלוּט וּמִמִּילָא לְעַמּוּרָה דְמִינוּ.

שְׁהֵינּוּ כְּלִים ח"ו בְּכָלֵל שְׁלֵא הִיא נְשָׂאָר אֲפִילוּ אֶחָד כְּאֲשֶׁר נְשָׂאָר בְּסוּדוֹם לוֹט כִּי לוֹט לֹא
נְשָׂאָר רַק בְּשִׁבִיל רוּחַ שִׁיְצָאָה מִמֶּנּוּ וְלָזָה אָמַר אַח"כ שְׁמַעוּ דְבַר ה' קְצִינֵי סְדוּם וְכוּ' לְמָה
לִי רֹב זְבַחֵיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשֵׁי וְזֶהוּ נִרְאָה כְּמִתְרַץ עֲצָמוֹ עַל שְׁנִתְיִיסְרוֹ
בְּתוֹסְפוֹת סָרָה וּבְכִיטוּל הַמְּצוֹת.

דכינן שְהוּ בְגֵדֵי הַחֲטָאִים נִמְאָסִין לְפָנָיו וּמִסִּיר הַשְּׂגָחָתוֹ מֵהֶן עַד שְׁמִינִיחֵן תַּחַת הַמִּקְרָה וְשׁוֹזָאִין לְפָנָיו בְּכַדֵי שְׁלֵא יִתְחַלֵּל שְׁמוֹ עַל יָדוֹ וְזֶהוּ שְׁמִסִּיִּים הָיִי אֲנַחֵם מִצָּרֵי וְאַנְקָם מְאוּיָבִי.

פִּי כִּי יֵשׁ עֲוֹנָשׁ שְׁפִינֵנִתוֹ לְהַחְזִירוֹ לְמוֹטָב ע"י הָעֲוֹנָשׁ כָּאֵב לְבָנוּ וַיֵּשׁ עֲוֹנָשׁ שְׁבָא דְרָף נְקִימָה וְאִזְ אִינוּ שׁוֹמְרוֹ מִהֲזִיקָה, כִּי כָּל מָה שְׁעוֹשֶׂה בּוֹ נְקִימָה יוֹתֵר הוּא מְשׁוֹבַח בְּעֵינָיו מִשָּׂא"כ בְּעֲוֹנָשׁ מְאֹב לְבָנֵי שְׁשׁוֹמְרוֹ תְּמִיד מִהֲזִיקָה.

לְזֶה מְסִיִּים וְאַנְקָמָה מִצָּרֵי הַפֶּל לְתַרְזַן הַקְּנֻשָׁיָא שֶׁל עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרְהָ. וְאָמַר שְׁהָעֲוֹנָשׁ הוּא דְרָף נְקִימָה.

וְזֶה עֲנָנוּ הַמְּאָמֵר שְׁהַתְּחַלְנוּ בּוֹ דְרַעוֹת הַיִּינוּ רַעוֹת הַנְּפֶשׁ שְׁאָדָם חוֹטָא פְּדַכְתִּיב כִּי רַע וְנֵר עֲזָבָה ה' אֱלֹהֵיךָ וְצָרוֹת נֶאֱמַר עַל צָרוֹת הַגּוֹף וְאִם הָאָדָם הוּא חוֹטָא גְדוֹל כ"כ עַד שְׁמוֹנְעֵין מְמַנּוּ דְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה.

הַקַּב"ה מִסִּיר הַשְּׂגָחָתוֹ מִמֶּנּוּ וּמוֹסֵר אוֹתוֹ בְּיַד מְלָאכִים רָעִים וּמִחֲטִיאִין אוֹתוֹ. וְזֶהוּ שְׁאָמַר עֶבֶד שָׂרְבוּ מִמְּצִיא לֹו רַעוֹת וְצָרוֹת, הַיִּינוּ שְׁהִיסוּרִין הֵם סִיבּוֹת לְרַעוֹת הַיִּינוּ לְהַחֲטִיא אוֹתוֹ הַמְּכַוְנָה בְּשֵׁם רֹעַ כְּלוּם תִּקְנָה יֵשׁ לֹו כִּי אִם הִי' לֹו תִּקְנָה בְּשׁוּם אֲוֹן בְּעוֹלָם.

לֹא הִי' הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיאֵו לִיְדֵי חֲטָא: כִּי יִדְעָתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הַשְּׁחַת תִּשְׁחִיתוֹן וְגו' דְּבָרִים הַלְלוּ תְּמוּהֵין לְכַאוּרָה שְׁנִבּוּאָה נְאֻמָּה בְּסִילּוּק הַבְּחִירָה כִּי נְבוֹאָת מִשָּׁה אָמַת. וְהָרִי הֵן שׁוֹב כְּמִן־רַחֲמֵין לְהַשְּׁחִית וְלְסוּר מִן הַדְּרָף.

לְכֹן כְּוִנְנָתוֹ נִרְאָה כִּי בְּחַיֵי מִשָּׁה כְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין. קִבְּלוּ הָעֲוֹנָשׁ תִּיכְרָף כְּמוֹ בְּשִׁלַּח נְחֻשִׁים הַשְּׂרָפִים וְכִינְצָא.

וְהִי' זֶה לְטוֹבָה גְּדוּלָה שְׁשָׁבוּ תִיכְרָף בְּתִשׁוּבָה וְלֹא הִי' עֲבִירָה גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה וְלִזְהָ אָמַר יִדְעָתִי אַחֲרֵי מוֹתִי אִם תִּשְׁחִיתוֹן וְתִסּוּרוֹ מִן הַדְּרָף וְקִרְאָת אֲתָכֶם הֲרַעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כְּלוּמַר שְׁלֵא יָבוֹא הָעֲוֹנָשׁ מִיַּד רַק בְּאַחֲרִית הַיָּמִים שְׁיִהְיֶ' מְרוֹחֵק הַשְּׂגָחָתוֹ מִכֶּם וַיְהִי' עֲבִירָה גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה כִּי תּוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת הֲרַע לְהַכְעִיסוֹ וְאָמַר זֶה לְהַנְהִיר אֵת יִשְׂרָאֵל שְׁיִהְיוּ נִזְהָרִים מְאוּד אַחֲרַי מוֹתוֹ מִלְּחַטּוֹא אֲפִילוּ חֲטָא קַל: בְּיִלְקוּט פ' זו.

בְּמִיתַת מִשָּׁה אָמַר לְפָנָיו רַב־ש"ע הַנָּח עֵינַי אַחַת שְׁלִי תַּחַת הַדְּלָת וַיִּתְּנֵנִי עָלָיו אֵת הַדְּלָת שְׁלִשָׁה פְּעָמִים בְּשָׁנָה וְאַחֲרַי וְלֹא אָמוֹת א"ל רַב לָךְ. וְהוּא תְּמוּהָ.

וּלְפָרֵשׁ נִרְאָה דְּהַנְּהָ בִּש"ס אֵיתָא שְׁקוֹדָם מִיַּת אָדָם בָּא מִלְּאָף הַפְּנוֹת מְלֵא עֵינַיִם. וְהוּא ג"כ תְּמוּהָ.

שְׁהָרִי הוּא מִלְּאָף רוּחְנִי. וְאִין שְׁיִיךָ בּוֹ עֵינַיִם גְּשָׁמִיִּים.

וּלְפָרֵשׁ נִרְאָה דְּעֵין הוּא שֵׁם מְוִשָּׁאֵל וְהוֹשָׁאֵל שֵׁם זֶה לְמִי שְׁמִסְבִּיר בְּשִׁכָּל אֵיזָה דְּבָר אֲוִמְרִים עַד שְׁהוּא נוֹתֵן עֵין לְדְבָר כְּעֲנָנָן שְׁאָמַר אֵיב עֵינַיִם הֵייתִי לְעוֹר וְלִזְהָ אָמַר שְׁקוֹדָם מוֹתִי בָּא מִלְּאָף הַפְּנוֹת מְלֵא עֵינַיִם פִּי שְׁמִרְאִים לֹו פְּנִקְסוֹ הַטַּעַם וְסִיבַת מוֹתוֹ וּמִחֲמַת שְׁהָאָדָם הוּא מְלֵא חֲטָאִים וּפְשָׁעִים לְזֶה אָמַר שְׁהוּא מְלֵא עֵינַיִם וְהַיִּינוּ שְׁמִרְאָה לֹו בְּאֵלָף טַעָמִים לְסִיבַת מוֹתוֹ וְהַנְּהָ מִשָּׁה רַבִּינוּ שְׁלֵא הִי' לֹו רַק חֲטָא אַחַד הָיִי כְּאֵלוֹ סִיבַת מוֹתוֹ

אין לו רק עין אחד ומבואר במפרשים שאם לא הי' משה מת לא היו ישראל חוטאים ולא היו גולין מארץ ישראל.

וא"כ יש לייחס קצת חטאינו וגלותינו לחטא משה. פינן שאלו לא הי' משה חוטא אף אנחנו לא היינו חוטאים.

ובשיר השירים בקרא דאם חומה היא ואם דלת היא. פרש"י דאם ישראל יהיו כדלת שתפתח לכל האומות להיות באים בהם וכו'.

והנה משה הי' סניגור גדול לישראל ותמיד הי' שם נפשו תחת ישראל כמו שאמר מחני נא מספרך. וכך אמר כאן בבא עת מותו והי' יודע כי אחרי מותו השחת תשחיתון כמו שאמר כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון לזה אמר משה הנח לי עין אחת שלי פי' שיתלה הכל שהוא בסיבת חטא שלי ואנכי אקבל העונש.

ומה שאמר שלשה פעמים בשנה פי' כי מבואר בזוהר ששלשה פעמים בשנה נכנסין הישראל לדין עד שינגמר דינם. והוא ר"ה ויוה"כ והושענא רבא ולזה אמר שיתנו הדלת ג' פעמים בשנה פי' שאותן הג' פעמים בשנה שהם נזכרים לפניך בדין תשים חטאם תחת עין שלי היינו תחת העבירה שלי ואמר ואחיה ולא אמות פי' כי המעמיד תלמיד הגון נקרא חי ואם ישראל נשארו זכאין יהי' חשוב אצלי כאלו הוא חי משא"כ כשהיו ישראל נחשבים כחוטאים יהי' נחשב כמת והשיב לו הקב"ה רב לך פי' כי רב לך מצות לישראל צדיקים ולהיות חשוב כחי: פרשת האזינו האזינו השמים ואדברה ותשמע וגו' פירש"י שיתקו עריבים בדבר והוא תמוה שהקב"ה הוא העד הוא הבע"ד.

לכן נראה כוונתו כי בעל חובת הלקבות כתב שמדרגת הטבע מהתורה כמדרגת העבד מאדוניו וזהו שאמר כאן בשם ה' האזינו השמים ואדברה כלומר שהכריח השמים והכוכבים שיתנהגו עפ"י התורה והמצוה והטביע כף בטבעם שיתנהגו עפ"י מעשה בני אדם ומה שאמר האזינו השמים ותשמע הארץ וישע' אמר בהיפוך נראה פי' למי שאין רוצה לשמוע צריכין להזכירו להטות אונן שלא יחשוב מחשבה אחרת רק להטות האונן אמנם למי שמצד עצמו רוצה אין צריכין להזהירו הרבה פינן שמעצמו רוצה לשמוע.

וידוע שהשמים והמלאכים קטרגו על בריאת האדם לזה פשבא לדבר טוב על האדם אמר להשמיט לשון האזנה כלומר הטו אונן אף שאין אתם מתאוין לזה מוכרחים אתם להטות אונן לדברי כלומר לדברי תורה שאדבר והיינו לישראל שידברו בדברי תורה והמצוה מוכרחים אתם להטות אונן שתתנהגו לפי התורה והמצוה והארץ ממילא תשמע אבל ישע' שפא לומר פורעניות ועונשין על ישראל אמר בהיפוך שמעו שמים כלומר שפמילא ישמעו כי לעולם המה מקטרגים על ישראל ואמרו אשר תנה הודך על השמים ולארץ אמר בלשון האזנה כלומר הטו אונן על פרוך ולזה אמר יערוף כמטר לקחי פי' אמרו בש"ס (ב"מ פ"ח) שבימי רבי לא הי' מקטרא וכד עקר פוגלא ממישרא הוי קיימי בירא מלא מ'א וזהו שאמר יערוף כמטר לקחי: שחת לו לא בניו מומם הלה' תגמלו זאת וגו'.

פירש כי ידוע כשהבן רשע הוא מחלל כבוד אביו כמו שנאמר את אביה היא מחללת וזהו שאמר שחת לו לא בניו מומם כלומר בהשחתה מה תפעלו לו בניו מומם כלומר

במה שאתה בָּנִי אין זה חילול לכבודו יתברך ואין זה מומו ומה שאתם מְנוּחָסִים לְבָנִי ואתם רשעים מום שְׁלֹכֶם הוא שְׁבָנִי השי"ת יהיו רשעים ולא מומו ח"ו כי אין חילול כבוד לַאֲב רַק לְהָאֵב הַמּוֹלִיד אֲבָל מִי שֶׁקָּנָה נַעַר אֶחָד מִן הַשּׁוּק וּמִגְדֹל אוֹתוֹ כִּבְּן וַיְהִי לוֹ לְבֵן אִם הֵבֵן הַזֶּה מְרַחֵק עֲצָמוֹ וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה רָשָׁע אִין זֶה גָּנָאִי לְקוֹנֵיהֶם רַק לְהֵבֵן הַנִּקְנָה אֲשֶׁר גָּדְלוֹ וְרוֹמְמוֹ וְנִתְרַחֵק מֵאִתּוֹ וְנַעֲשֶׂה רָשָׁע כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה בְּעוֹנוֹתֵיכֶם וְלִזֶּה סִיּוּם הַפְּתִיב הֲלֹא הוּא אָבִיהָ קָנִיהָ פִּי' שְׂאִין הַקַּב"ה אֲב לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִלְשָׁאָר הָאֲנוּמוֹת רַק כִּינֵן שֶׁקָּנָה הָאֲבוֹת שֶׁהִיוּ צְדִיקִים וְקָרָא לָהֶם בָּנִי וּמִמִּילָא דוֹר שֶׁהוּא פְּתִלְתֹּל לֹא נִקְרָאוּ בָּנִי א"כ אִין בְּחֻטְאֵיכֶם חִילוּל לְהַקַּב"ה ח"ו וְאִין הַמוּם תְּלוּי בּוֹ רַק מוּמָם הוּא: זְכוּר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דוֹר וָדוֹר פִּי' כִּי כָּל אָדָם רוֹאֶה הַשִּׁנּוּיִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּעוֹלָם הֵן בְּפִירוֹת הֵן בְּשָׂאָר דְּבָרִים כִּי הֲלֹא בְּפִירוֹת שֶׁנִּטְלוּ הַמְּרַגְלִים הִי' מִשְׁקַל כָּל פְּרִי כִּמְהָ אֲבָנִים וְעַכְשָׁיו נִתְקַטְנוּ לְאִין מְסַפֵּר וְשִׁיעוֹר כְּמוֹ כֵּן כָּל הַדּוֹרוֹת מִתְקַלְקְלִים עַד אִין תְּכִלִּית וְזֶהוּ שְׂאָמֵר זְכוּר יְמוֹת עוֹלָם כְּלוֹמֵר הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה לָכֶם הַקַּב"ה מִיְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דוֹר וָדוֹר כְּלוֹמֵר תְּבִינוּ טַעַם הַשִּׁנּוּיִים (כִּי שְׁנוֹת הוּא לְשׁוֹן שִׁנּוּי כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ"י בְּתַהֲלִים בְּקָרָא שְׁנוֹת דוֹר וָדוֹר לָרַע שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּכָל דוֹר וָדוֹר הוּא מְשׁוּם הַשִּׁנּוּי שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ הַדּוֹרוֹת בְּמַעֲשֵׂה וּמַחֲמַת שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ, הַדּוֹר לָרַע נִשְׁתַּנּוּ מִחֲמַת זֶה הַכֹּל לָרַע: שְׂאֵל אָבִיהָ וַיְגַדֵּה זְקִנְיָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ לְכֹאֲרָה דְּבָרִים כְּפוֹלִים וְעוֹד כִּינֵן שְׂאָמֵר זֶה לְדוֹרֵי דוֹרוֹת וְכִי אָבִיו וְהַזְקֵנִים יִזְכְּרוּהוּ מֵה שֶׁהִי מִיְמוֹת עוֹלָם וְעוֹד קָשָׁה שֶׁבְּאָבִיו אָמֵר לְשׁוֹן הַגְּדָה וּבְזִקְנִים לְשׁוֹן אֲמִירָה.

לְכֵן נִרְאֶה מַחֲזִיקֵי תוֹרַתֵינוּ הַקְּדוּשָׁה שֶׁיֵּשׁ אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמְבִיאִין רְאִיָּה מֵהֶם וְהֵן: הַמּוֹחֲשֵׁת וְהַמְּקַנְבְּלוֹת. וְהַמְּפֹרְסָמוֹת.

וְהַמְּוֹשְׁפְּלוֹת. הַמּוֹחֲשׁוֹת הַיֵּינוּ מֵה שֶׁיְדוּעַ בְּחוּשׁ כְּמוֹ שֶׁהֲאֵלֶכְסוֹן גְּדוֹל מֵהַצֶּלַע.

וְהַמְּפֹרְסָמוֹת הַיֵּינוּ הַדָּבָר שֶׁהוּא מְפֹרְסָם לְרַבִּים. וְהַמְּקַנְבְּלוֹת הַיֵּינוּ מֵה שֶׁקִּיבֵל מֵהָאֲבוֹת. וְהַמְּוֹשְׁפְּלוֹת הַיֵּינוּ מֵה שֶׁמְשִׁיג הַשְּׂכָל. וּבְזֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּפוֹנֵת, הַכְּתוּב (יִשְׁעַי' מ) הֲלֹא תִדְעִי הֲלֹא תִשְׁמְעוּ הֲלֹא הַנֹּגֵד מְרֹאֵשׁ לָכֶם הֲלֹא הַבִּינוּתֵם מוֹסְדוֹת הָאֶרֶץ.

הַכְּפוֹנָה בְּזֶה כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נוֹדַע מְכָל הַד' דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים וְזֶהוּ שְׂאָמֵר הֲלֹא תִדְעוּ הוּא מִן הַמּוֹחֲשׁוֹת שֶׁכָּל אָדָם יְכוֹל לִידַע זֶה בְּחוּשׁ הַנֶּסֶם שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ הַקַּב"ה בְּכָל עֵת, הֲלֹא תִשְׁמְעוּ הוּא מִן הַמְּפֹרְסָמוֹת שֶׁנִּשְׁמַע מְכָל אָדָם הֲלֹא הַנֹּגֵד מְרֹאֵשׁ הוּא מִן הַמְּקַנְבְּלוֹת.

הֲלֹא הַבִּינוּתֵם מוֹסְדוֹת הָאֶרֶץ זֶהוּ מִן הַמְּוֹשְׁפְּלוֹת כִּי הַנִּיָּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ יֵשׁ מֵהֶן מֵהַמּוֹחֲשׁוֹת. יֵשׁ מֵהֶן שֶׁמְקַנְבֵּל מֵאֲבוֹתֵינוּ.

יֵשׁ מֵהֶן שֶׁמְפֹרְסָמִים בְּכָל הָעוֹלָם כְּמוֹ יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְיֵשׁ מֵהֶן מִן הַמְּוֹשְׁפְּלוֹת הַיֵּינוּ מוֹסְדוֹת אֶרֶץ וַיִּיכּוֹלוּ לְהִבִּין הַשְּׂגָחַתוֹ ית"ש.

וְזֶהוּ שְׂאָמֵר אַח"כ הַיִּוֵּשֵׁב עַל חוּג הָאֶרֶץ כְּלוֹמֵר מְכָל ד' דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁהַקַּב"ה יוֹשֵׁב עַל חוּג הָאֶרֶץ כְּלוֹמֵר שֶׁמְשַׁגֵּחַ עֲלֵיהֶם, וְאֵף שֶׁיּוֹשְׁבִים כְּחַגְבִּים עִם כָּל זֹאת מְשַׁגֵּחַ עֲלֵיהֶם כָּל כָּף.

עַד שְׁנוּטָה כְּדוּק שְׂמִים לְצוֹרֵךְ הָעוֹלָם. וּמִתְחַם כְּאֵהֵל לְשִׁבְתָּ לְהַגִּין עֲלֵיהֶם וּבְרָא גְלָגְלִים וְשְׂכָלִים לְצוֹרֵךְ הָעוֹלָם.

הנותן רוזנים לאין התחיל להביא ראיו' מן המוחשות כי על המקובלות והמפורסמות אין צריף להביא ראיו'. ולזה אמר מן המוחשות שהוא נותן רוזנים לאין בפתע פתאום מזה ניכר שאין זה מדרך הטבע והוא פעולות מהשגחת השי"ת ומזה ניכר שהוא משגיח שעושה רוזנים ושופטים פתוהו.

ואל מי תדמיוני ואשנה ואפילו האדם אם עושה דבר יקר הערה מאד. העולה לאלפים ולרבבות היאמין אדם שיאמרו לו שעשאו להשליכו מעל פניו ולנורקו למים כי זה לא פעולות חכם רק מעשה פסילים.

וכמ"ש הבורא ית"ש היאף אפשר להאמין על הקב"ה שיעשה מעשה שאינו פעולת חכם וזה אמר ואל מי תדמיוני ואשנה כלומר במחשבתכם פשתאמינו שישליף העולם מעל פניו והוא נסתר מהשגחתו ית"ש ולעשות פעולה רבה ונשובה פזו, כי שאו מרום עיניכם כלומר הרי אתם רואים בעיניכם השמים וכל צבאם משועבדים להעולם ובנדאי לא נתייסד עולם גדול ונחשוב פנה עד שנשתעבדו לזה העולם השמים וכל צבאם בכדי למלאות תאוות עוה"ז רק בשביל קבלת התורה כמו שדדשו חז"ל על פסוק ארץ רעשה בע"ז דףג' ע"ש: והנה על המקובלות לכאורה קשה הא כל האנומות מקובלים באמונה שלקם מאבותיהם.

ולזה נראה בנדאי בעניני האמונה שנוגעים אל השכל יכול להיות שאבותיהם טעו בשכלם כי החכמים מועטים ויכולים אותם ששכלם עכור להשתרש באמונה רעה עד שמנחילים לבניהם אמונה כוזבות משא"כ בדבר המקובל על ידי מעשה שאירע בפנינו שראו בעיניהם ודאי אי אפשר לומר שכל האבות מהמון רב הנה המציאו דבר שקר לאמר לבניהם שראו בעיניהם אותות ומופתים מאחד עפה שראוי להחזיקו באלוה למען יהי מוריש לבניו אמונה כוזבות ולא יתאנה להוריש לבניו אמונה אמיתית רק לפעמים האב טועה בשכל ועי"ז מוריש לבניו אמונה כוזבות אבל להמציא מעשה כוזבות שהחוש מכחיש ודאי לא חשיד אינש בנה ומכ"ש לחשוד המון רב שפולם ימציאו מדעתם כוזב אשר החוש מכחישו זה ודאי אי אפשר.

לזאת המעשים אשר מספרים כל האנומות להחזיק אמונותיהם והמעשה הוא מקובל מאבותיהם ודאי אמת ואין ספק בו כי אין ראיה גדולה מהמקובל אף ללמוד מאיזה מעשה האמונה זה צריף לחכמים גדולים מאיזה מעשה יש ללמוד דבר האמונה כי לפעמים יש לחשוב אף לדבר שהוא נראה במופת כי על המופתים י"ל שבלט וכישוף הוא כמ"ש הרמב"ם אם לא כי חכמים יגידו על זה איזה מופת כי זה מופת חותף אשר א"א להיות רק מאת אלהות וידוע כי הגדה מלשון המשכת הדיבור וסיפור המעשה כמ"ש האלשיף בפ' ויצא וסיפור המעשה הוא מהמקובלות וזהו שאמר שאל אביה ונגדה כלומר סיפור המעשה והנפלאות שעשה הקב"ה דבר זה יודיעו מאביה כלומר מהמקובלות ידוע לה סיפור המעשים שהן אמת בבירור כי המקובלות הן אמת בנדאי וקינה ויאמרו לה וקינה היינו החכמים עפ"י סיפורי המעשים ונפלאות שעשה הקב"ה עמנו ויאמרו לה החכמים שחלק ה' עמו ויעקב חבל נחלתו וראינו לזה ימצאהו בארץ מדבר ובתוהו יליל שימון כלומר במה שהספיק אותם במדבר ארבעים שנה אשר אין מקום זרע ונחשים פקורות ועקרבים פקשותות ולא בלה שלמותם ורגליהם לא בצקה וזה ודאי כל החכמים יעידון

וְנִגְדוּ כִּי זֶה אֵל מִבְּלִתִּי מַעֲשֵׂה ה' אֱלֹהִים חַיִּים וְנֹה מוֹרָה כִּי ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל
נֶכֶד: הָאֲזִינוּ וּגו'.

פֶּרֶשׁ"י הַעֵיד בָּהֶם שְׁמַיִם וָאָרֶץ שְׁאֵם יִזְפוּ יָבוֹאוּ עֲדִים וַיִּתְּנוּ שְׁכָרָן הַגָּפָן יִתּוּ פְרִי וְהָאָרֶץ
יְבוּלָה וְהַעֲנָן הוּא מְוַקְשָׁה מְאוֹד דְּהָאִיף יִתְכַן עֲדוֹת פְּלִי הַקַּב"ה. וְנִקְדִים לְזֶה מְאֹמְרָם
ז"ל בַּפ"ק דַּע"ז אֵלָּא כְּדָ אָמְרוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם לִפְנֵי הַקַּב"ה יִשְׂרָאֵל שְׁקִיבְלוּ הֵיכָן קִיָּמוּהָ.
אָמַר הַקַּב"ה אֲנִי מַעֲיֵד בָּם שְׁקִימוּ אֵת הַתּוֹרָה אָמְרוּ לִפְנֵי רַבש"ע פְּלוֹם יֵשׁ אָב שְׁמַעֲיֵד
עַל בְּנוֹ דְכְּתִיב בְּנֵי בְּכָרֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם יָבוֹאוּ שְׁמַיִם וָאָרֶץ וַיַּעֲדוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁקִיבְלוּ
אֵת הַתּוֹרָה כְּפֹלָה וְקִיָּמוּהָ.

אָמְרוּ לִפְנֵי רַבש"ע אִיךָ שְׁמַיִם וָאָרֶץ נוֹגְעִין בְּעֲדוֹתָן דְּכְּתִיב אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה
חֻקּוֹת שְׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי אָמַר לָהֶם יָבוֹאוּ מִכֶּם וַיַּעֲדוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁקִימוּ כֹל הַתּוֹרָה
כְּפֹלָה, יָבֵא נִמְרֹד וַיַּעֲיֵד בְּאַבְרָהָם וְשֵׁלָא עֶבֶד ע"ז וְכָא לְכוּ וַיַּעֲיֵד בְּיַעֲקֹב וְשֵׁלָא נְחֻשֵׁד עַל
הַגְּזֵל תְּבֵא אֲשֶׁת פּוֹטִיפֶר וְתַעֲיֵד בְּיוֹסֵף וְשֵׁלָא נְחֻשֵׁד בְּעֲרִיּוֹת יָבֵא נְבוֹכַדְנֶצַּר וַיַּעֲיֵד בְּחַנְנִיא
מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָא וְשֵׁלָא פְּלַחוּ לְצֻלָּם.

יָבֵא דְרִינֹשׁ וַיַּעֲיֵד בְּדַנְיָאֵל וְשֵׁלָא בְּיִטְל הַתְּפִלָּה. יָבֵא בְּלִדְד הַשְּׁנֹחִי וְאַלִּיפֹז הַתִּימְנִי וְצוֹפֶר
הַנְּעֻמְתִּי וַיַּעֲיֵדוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁקִימוּ כֹל הַתּוֹרָה כְּפֹלָה שְׁנַאֲמַר יִתְּנוּ עֵידָהֶן וַיִּצְדְּקוּ עַכ"ל הַגַּמ',
וְהַדְּבָרִים הַלְלוּ צָרִיכִין בְּיֹאֵר הַיֵּטֵב.

א' הַיֵּאָדָּה שְׁיִיף לֹמַר שֶׁהַקַּב"ה שֶׁהוּא הָעֵד הוּא הַדִּיָּן לְכֻלָּל עֲצֻמוֹ עִם הָאֲנוּמוֹת וְכִי יִתְרָאֵה
לָהֶם בְּנִבְוָאָה אוֹ בְּחֻלּוֹם יִדְבַר בָּהֶם. ב' תְּמוּנָה הַיֵּאָדָּה שְׁיִיף לֹמַר שְׁיִפְסְלוּ הַקַּב"ה לַעֲדוֹת.

ג' וְכִי יִקּוּמוּ נִמְרֹד וְלָכוּן וְהָאֲחֵרִים תְּחִיָּת הַמֵּתִים וְשֵׁיבֹאוּ לְהַעֲיֵד בָּהֶם. ד' וְכִי או"ה
אוֹמְרִים וְשֵׁאבְרָהֶם וַיַּעֲקֹב וְהָאֲחֵרִים הַנְּחֻשְׁבִים בְּמֵאֲמַר הַזֶּה לֹא קִיבְלוּ הַתּוֹרָה הָאֵת הֵם
אוֹמְרִים שְׁיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר לֹא קִיָּמוּ.

ה' קוֹשְׁיוֹת מִהַרְש"א אֲמַאי לֹא חֲשִׁיב בְּלַעַם שְׁהִי ג"כ נְבִיא. ו' פְּלֵא בְּעֵינֵי וְכִי בְּלִדְד
וְחִבְרִיּוֹ הָיוּ כָּל אֶחָד אֶצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לֹמַר שְׁיַעֲיֵדוּ עֲלֵיהֶם הָאֵת הֵם א"י כ"א
בְּנִבְוָאָה.

וְנִבְוָאָה הוּא מֵאֵת הַקַּב"ה וּפְסֻלוֹהוּ לַעֲדוֹת. וּבְכִיָּאוֹר הַדְּבָרִים נִרְאֶה מְקוֹדֵם נִקְדִים מ"ש
זֶה כְּמָה פְּעָמִים דְּכָל הַיְכִי דְהַש"ס רְצָה לִיִּישֵׁב וְשֵׁלָא וְקֻשָׁה עַל מְשֻׁפְטֵי הַשִּׁי"ת מִיִּישֵׁב
אוֹתוֹ דְרַךְ פְּלֻוֹל כְּאֵלוֹ מְפֻלְפֵל עִמָּהֶם וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה גְּדוּלָה עַל מְשֻׁפְטֵי הַשִּׁי"ת לַעֲתִיד
לְבֵא.

דְּכְּתִיב בְּקֶרָא הָעִיר הַמוֹצֵאת אֶלֶף תְּשָׂאֵר מֵאָה וְהַיּוֹצֵאת מֵאָה תְּשָׂאֵר עֲשָׂרָה. וְנֹה יְהִי
בְּזוּזֵי וּבְזוּזֵי בְּזוּזֵי כְּמִבְּנֹאֵר בְּכִתְּנֻבוֹת וְלָמָּה בְּמִצְרַיִם כְּשֶׁרְצָה לְהַמִּית הַרְשָׁעִים שְׁבִדוֹר הַזֶּה
חֻןשָׁף בְּכָדֵי וְשֵׁלָא יִרְאוּ הַמִּצְרַיִם בְּמִפְלַתָן שֶׁל רְשָׁעִים וְלַע"ל יְהִי לְהִיפּוֹף שְׁכָל הָאֲנוּמוֹת
יִרְאוּ בְּמִפְלַתָן שֶׁל רְשָׁעִים.

וְלִיִּישֵׁב זֶה נִרְאֶה דְהַנָּה הַקַּב"ה יֵשׁ בּוֹ מִדַּת צְדִיק שֶׁהוּא מְוַצְדֵק מְכָל בְּרִיּוֹתָיו שְׁאִפְּלוּ
רְשָׁעִים שְׁבִגְיָהֶם מְצַדִּיקִין עֲלֵיהֶן אֵת הַדִּין וְלָכֵף לַע"ל כְּשֶׁיִּרְצָה לְהַגְבִּיֵה קְרוֹן יִשְׂרָאֵל
בְּמַעֲלָה שְׁאִין לְמַעֲלָה הַיִּמְנוּ.

וְכָל הַרְשָׁעָה כְּלָה כַּעֲשֹׂן תִּכְלָה כְּדַכְתִּיב כִּי אֲעֲשֶׂה כְּלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְאֵתָּה לֹא אֲעֲשֶׂה כְּלָה וְכִינֵן שֶׁהָאֲנוּמוֹת יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה רָשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין וְלָכֵן מוֹכֵרֵת הוּא לְכָלוֹת כָּל רָשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְהֶסְיָא וְלֹא יִשְׁאַרוּ רַק צְדִיקִים עַד שֶׁבַעֲצָמָם יִפְירוּ שִׁירְאֵינָן יִשְׂרָאֵל לְהַנְשֵׂא בְּמַעֲלָה הַגְּדוּלָּה כְּזוֹ.

וְיִצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶן אֶת הַדִּין כְּמוֹ הַרְשָׁעִים שֶׁבְּגִיּוֹתָם וְאָמְרוּ יָפָה זָפִית יָפָה חֲיִיבָתָּ כְּמִבְּנוֹרָא בְּשִׁיר הַשִּׁירִים בְּקִרְא דְּמָה דְּדוּדָּהּ מְדוּד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ פִּרְשׁ"י שֶׁשֶׁם שֶׁכָּפָה שׁוֹאֲלִין הָאֲנוּמוֹת לִיִּשְׂרָאֵל מָה אֱלֹהֵיכֶם שֶׁכָּפָה אַתֶּם נִצְלָבִין עָלָיו וְלִזְהָ פֶּשְׁבָּא לְגַאֲלָם וְלִנְשָׂאָם יַעֲיִדוּ הָאֲנוּמוֹת שֶׁכָּפָה רְאוּי לָהֶם שֶׁהָרִי הוּא נְהַרְגִין וְנִצְלָבִין עָלָיו כְּמוֹ חֲנֻנְיָא מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָ – וּלְפ"ז א"ש כָּל הַסּוּגְיָא בַּס"ד שֶׁמִּקְוָה אָמַר הַקַּב"ה אֲנִי מַעֲיֵד בְּהֶם.

הַכְּפֻנָּה לְתַרְץ מַה שֶׁלֹּא עָשָׂה זֶה לְכָלוֹת הַרְשָׁעִים בְּצִינְעָא. וְע"ז אָמַר בְּלִשׁוֹן מְלִיצָה אֲנִי מַעֲיֵד בְּהֶם כְּלוֹמַר שֶׁאִם נַעֲשֶׂה בְּצִינְעָא לְכָלוֹת הַרְשָׁעִים וְלִהְשָׂאִיר הַצְּדִיקִים שֶׁהַקַּב"ה יַעֲיֵד עֲלֵיהֶם וְע"ז אָמַר שֶׁלֹּא יְהִי צְדוּק הַדִּין שֶׁהָאֲנוּמוֹת לֹא יִצְדִּיקוּ הַדִּין עֲלֵיהֶם כִּי הֵם יָדְעוּ שֶׁהִי בִּינֵיהֶם הַרְבֵּה רָשָׁעִים וְלֹא יָדְעוּ אִם יִכְלָה אִם לֹא.

וְחִזַּר וְאָמַר יְבוֹאוּ שְׂמִים וְאָרְץ וְיַעֲיִדוּ פִּי כְּשֶׁהִיִּשְׂרָאֵל בְּשִׁלְוֹתָן וְיִוָּשְׁבִין עַל אַרְצוֹתָן הָיוּ פִּירוֹמִיָּהוּן מִשְׁוֹנָה מְדַרְךָ הַטְּבַע כִּי שֶׁכַּעַת הַשְּׂמִים וְהַמְזֻלוֹת הָיוּ גְדוּלִים מְאֹד כְּמוֹ שֶׁמְצִינֵנוּ שֶׁאֲשַׁכּוֹל אֶחָד הִי מְשַׁקְלוֹ ק"ל אֲבָנִים מִשָּׂא"כ כְּשֶׁאָרְץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד הָאֲנוּמוֹת נִתְמַעְטוּ לְאִין עָרָה וּבִנְוִדָאֵי כְּשִׁיחְזוֹר יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַגְּאֻלָּה וְדָאֵי שִׁיחְזֵי פִּירוֹמִיָּהוּן כְּבִרְאִשׁוֹנָה וּמִמִּילָא נִיכָר מְזַה צְדָקַת יִשְׂרָאֵל וְע"ז אָמַר שְׂמִים וְאָרְץ נִוָּגְעִין בְּעִדּוֹתָן כְּלוֹמַר אִין בְּזַה צְדוּק הַדִּין כִּי יִאֲמְרוּ הָאֲנוּמוֹת שֶׁשֶׁכַּעַת שְׂמִים וְאָרְץ תְּלוּי בַּתוֹרָה וְהָאֲנוּמוֹת אוֹמְרִים תְּנֶה לָנוּ מְרָאֵשׁ וְנַעֲשֶׂנָה וּא"כ אִין בְּזַה צְדוּק הַדִּין לְזַה אָמַר יְבוֹאוּ מִהֵן וְיַעֲיִדוּ.

פִּי לְכָה צְרִיף דְּבַר מְפֻרְסָם שִׁירָאוּ צְדָקוֹת הַנְּשָׂאִרִים לַעֲיֵן כָּל כִּי יִסְבְּלוּ יְסוּרִין קָשִׁים וּמְרִים וְלֹא יְסוּגוּ אַחֲזוֹר מְאֻמוּנָתָם וְכְמוֹ שֶׁאָמַר מַה דְּדוּדָּהּ מְדוּד וְכו', וְיַעֲיִדוּ בַּעֲצָמָם כְּמוֹ שֶׁהַעֲיֵד נְמֻרֹד עַל אֲבָרְהָם וּנְבוּכַדְנֶצַּר עַל חֲנֻנְיָא מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָ וּבְזַה יְהִי צְדוּק הַדִּין גְּדוּל וּמִמִּילָא יִזְכּוּ ג"כ לְמַתְנֹת רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שֶׁלִּשְׂמָה מַתְנֹת טוֹבוֹת נִתְּן הַקַּב"ה לִיִּשְׂרָאֵל וְכוּלָּן ע"י יְסוּרִין.

מִשָּׂא"כ בְּמַצְרִים לֹא הִנֵּה צְרִיף צְדוּק הַדִּין כִּי לֹא נַעֲנְשׂוּ הַמַּצְרִים רַק בְּדַבָּר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם. וְמָה שֶׁאָמַר יְבֵא בְּלִדְד הַשְּׁוֹחֵי וְכו' פִּי כִּי הֵם יַעֲיִדוּ עַל אִיּוֹב כִּי אִיּוֹב שֶׁהִי מַחְסִידֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם וְכִשְׁבָּאוּ עָלָיו יְסוּרִין הַתְּרִים כְּלָפִי מַעֲלָה וּבִיָּקָשׁ לְהַפְּוֹה קַעְרָה עַל פִּיָּה מִשָּׂא"כ יִשְׂרָאֵל נְהַרְגִין וְנִשְׁלָכִין וְנִצְלָבִין וְנִשְׁרָפִין עַל קַדְוִשְׁתָּ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וְעוֹמְדִים בְּאֻמוּנָתָם.

וּבְזַה יִרְאוּ הַהִפְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין צְדִיקֵי יִשְׂרָאֵל לְצְדִיקֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם וְיִהְיֶה צְדוּק הַדִּין גְּדוּל וְעַפ"ז נִתְבָּאָר כִּי עֲנִין עֲדוֹת שְׂמִים וְאָרְץ הוּא לְהַצְדִּיק הַדִּין עַל הַצְּדִיקִים וְהַרְשָׁעִים כִּי אֵל אֲמוּנָה וְאִין עוֹל וּמְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּפַעֲלוֹ וְכִאֲנֹרַח אִישׁ יִמְצִיאָהוּ: צוּר יְלָדָה תְּשִׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מְחֻלְלָהּ.

כְּלוֹמַר שֶׁמִּחְמַת עֲוֹנוֹתֵינוּ אִין הַקַּב"ה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ נְסִים וְנִפְלְאוֹת וְזֶה גוֹרֵם שֶׁכַּחַת הַקַּב"ה וְלִזְהָ אָמַר וַיִּרְא הִי וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בְּנָיו וּבְנוֹתָיו כִּי הָאֲבוֹת זוֹכְרִים עֲדִינָן מִהַנְּסִים

שִׁסְפְרוּ אֲבוֹתָם מֵה שְׁנֵי דָמָן לָהֶם וְהַבְּנִים שְׁנֵי תַרְחֻקוּ יוֹתֵר הֵן מִכְּעִיסִין יוֹתֵר וְזֶהוּ וַיֵּרָא ה' וַיִּנְאֹץ מִפְּעֵס בְּנֵיו וַיִּבְנוּתָיו שֶׁהָיָה הַגְּרָמָתִינוּ כִּי אִם הֵינּוּ וַפְּאִין הִי עוֹשֶׂה לָנוּ נְסִים וְנִפְלְאוֹת אֲשֶׁר הָיָה נִחְקֵק בְּלַבְנוּ וּבְלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל אֲהַבְתָּ ה' וַיֵּרָאָתוּ כִּי בְּרֵאֵיִת נְסִים וְנִפְלְאוֹת א"א לְהַכְחִישׁ הַשְּׁגָחַת הַבּוֹרָא, וּמֵה שְׁאֵמֵר מִפְּעֵס בְּנֵיו וַיִּבְנוּתָיו שְׁתִּיבַת מִפְּעֵס נִרְאָה כְּמִינֵהוּ וַנִּרְאָה דְּהֵנָּה ר"י רָאָה לְאַחַד שְׁפָעֵס תָּמָה וְאָמַר וְנָתַן לָכֶם לֵב רָגֹז בְּבָבֶל כְּתִיב וְהִטְעַם דְּבִמְקוֹם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה וּקְדוּשָׁה הַפֶּל בְּנִחַת וּבְרִצּוֹן מִשָּׂא"כ כְּשֶׁנִּסְתַּלַּק הַקְּדוּשָׁה וְזֶהוּ שְׁאֵמֵר וַיִּנְאֹץ מִפְּעֵס בְּנֵיו וְגו': כִּי יֵרָאָה כִּי אֶזְלַת יָד וְאָפֵס עֲצוֹר וְעֲזוּב שְׁמַלַת עֲצוֹר וְעֲזוּב אִין לֹו פִּירוּשׁ כָּלֵל וְנִרְאָה לְתַרְצֵי דְצָרִיף לְהִיּוֹת עוֹצֵר בְּעֵז כִּי כְּשֶׁכָּל אֶחָד מוֹשֵׁל לְעֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ אַחֵר שְׁכָלוֹ הוּא הַתְּחַלַּת חֲרוּב הַמְּדִינָה וּבְעִיקְבָא דְמִשְׁיָחָא הַתְּנַבָּא שְׁלֵא יֵהִי עוֹצֵר וְגַם לֹא וְהִי עוֹזֵב שְׁלֵא יֵהִי שׁוּם אֶחָד מִהֶמָּוֶן עֲזוּב בְּעֵינָיו וַיִּלְךְ אַחֵר דַּעַת הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בְּאַרְצָא.

: פְּרִשְׁתָּ בְּרַכָּה וְזֹאת הַבְּרַכָּה וְגו' וַיֵּאמֶר ה' מְסִינִי בָּא. א' עֵייל בְּאַלְשִׁיף שְׁהַקְּשָׁה מֵה עֲנִין הַפְּסוּקִים אֵלֹו אֶצֶל הַבְּרַכָּה.

ב' אָמְרוּ מְסִינִי בָּא וּמִהֶרָאוּי לֹוֹמֵר לְסִינִי. וְגַם יוֹתֵר הִי צוֹדֵק לְשׁוֹן הַלִּיכָה וְלֹא לְשׁוֹן בִּיאַה וּמִהֶרָאוּי הָיָה לֹוֹמֵר מְסִינִי הַלֵּךְ.

ג' אֹוֹמְרוֹ וְזֹרֵת מִשְׁעִיר לָמוֹ שְׂאֵם הוּא עֲנִין רז"ל שֶׁהַלֵּךְ לְשַׁעִיר לֵאמֹר לְאַדָּוָה שְׁיִקְבְּלוּ אֵת הַתּוֹרָה וּמֵה עֲנִין לְזִרְיָחָה בְּזֶה וְלֹא אָמַר לְשׁוֹן בִּיאַה אוֹ הַלִּיכָה. ד' עוֹד הָיָה רָאוּי לֹוֹמֵר לְשַׁעִיר וְלֹא מִשְׁעִיר.

וְכֵן בְּאוֹמְרוֹ הוֹפִיעַ מִהֵר פְּאָרְן וְהִי לֹו לֹוֹמֵר הַלֵּךְ לְהֵר פְּאָרְן. ה' אֹוֹמְרוֹ אִף חוֹנֵב עַמִּים אִם פִּי עַמִּים הוּא עַכּוּ"ם כְּמִשְׁמַעוֹ אִיף יִתְכַּן שֶׁהוּא יִתְבַּרֵךְ חוֹנֵב עַכּוּ"ם וְאֶדְרַבָּא לֹא כְּנֻגָה שְׁמוֹ רַק עַל יִשְׂרָאֵל וְאִם פִּי עַל הַשְּׁבָטִים לְמַה נִּקְרְאִים בְּלְשׁוֹן עַמִּים.

וְנִלְפַעַנ"ד לְתַרְצֵי כָּל זֶה כִּי יָדוּעַ שֶׁב' זְמַנִּים יֵשׁ לְהַגְּאֹלָה הַעֲתִידָה שְׂאֵם יַעֲשׂוּ רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם יִמְהַר הַגְּאֹלָה וְאִם ח"ו לֹא יִנְכוּ מ"מ יֵבֵא בְּזִמְן קְבוּעַ כַּמ"ש חז"ל עַל בְּעַתָּה אַחִישְׁנָה לֹא זָכוּ בְּעַתָּה וַיָּדוּעַ שְׁגָלוֹת אַחֲרוֹן מְכֻנָּה בְּשֵׁם עֲשׂוֹ וַיִּשְׁמַעְאֵל.

וּלְפ"ז גַּם קָרָא ה' מְסִינִי בָּא וְזֹרֵת מִשְׁעִיר הוּא מְפָלֵל הַבְּרַכּוֹת וְזֶהוּ כְּפִינֵי הַתְּחִיבָה כְּשֶׁהַגְּאֹלָה יֵבֵא בְּדוֹר שְׁכָנוֹ חֲזִיב ע"כ הוּא בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה שְׁקִבְלוּ מְסִינִי וְזֶהוּ שְׁאֵמֵר ה' מְסִינִי בָּא הֵינּוּ ה' שֶׁהוּא מִדַּת הַרְחָמִים הֵינּוּ בְּזִכּוֹת קִבְּלַת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְסִינִי דְאוֹתוֹ זְכוֹת בָּא וְזִרְחַ מִשְׁעִיר לָמוֹ כְּלֹוֹמֵר שֶׁיִּזְרַח מִחוֹשֶׁף שֶׁל הַגְּלוּת שֶׁל שְׁעִיר הוֹפִיעַ מִהֵר פְּאָרְן הֵינּוּ מְגָלוֹת יִשְׁמַעְאֵל וְהֵנָּה שֶׁל וְזִרְחַ הוּא וְא"ו הַמְּהַפְּכַת מֵעֵבֶר לְעֵתִיד כְּאֵלֹו הוּא כְּתוּב זִרְחַ מִשְׁעִיר וּמוֹשֶׁף גַּם תִּיבַת הוֹפִיעַ כְּאֵלֹו כְּתוּב וְהוֹפִיעַ שֶׁהֵנָּה וְהַפְּסוּקִים מֵעֵבֶר לְעֵתִיד.

וְעוֹד הָא כְּתִיב רש"י בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שְׁפָל גְּבִיאוֹת עַל הַעֲתִיד נֵאמַר בְּלְשׁוֹן עֵבֶר כְּאֵלֹו כְּבָר בָּאָה כִּינּוּן שְׁבִנוּדָאִי יֵהִי וְהָא דְכְּתִיב אֶצֶל שְׁעִיר וְזִרְחַ וְאֶצֶל יִשְׁמַעְאֵל הוֹפִיעַ כִּי זִרְיָחָה נֵאמַר עַל עֲלוֹת הַשְּׁחַר וְהוֹפִיעַ נֵאמַר עַל אוֹר גְּדוֹל מִחֲמַת שְׁיִרוּשָׁלַיִם וּבַהמ"ק תַּחַת יָד וַיִּשְׁמַעְאֵל וּבְנִין יְרוּשָׁלַיִם וּבַהמ"ק אִזִּי וְגַמֵּר הָאוֹר הַגְּדוֹל אֲשֶׁר יוֹפִיעַ וּלְכָף נֵאמַר אֶצֶל יִשְׁמַעְאֵל הוֹפִיעַ, וְהֵנָּה לְאֲשֶׁר אַחֵר הַגְּאֹלָה הַעֲתִידָה יִתְרַבֵּה מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲלַת הַמְּלֶאכִים עַד שֶׁהַמְּלֶאכִים יִשְׁאָלוּ לְיִשְׂרָאֵל אִיָּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ וַיִּכְרֹת בְּרִית חֲדָשָׁה כַּדכ' (וַיִּרְמֵי ל"א)

וכרתי ברית חדשה לא כברית הראשונה וזהו שאמר ואתא מרבבות קודש פלומר שילך מהמלאכים אשר הי' שם שכינת כבודו תמיד ויפיע על ישראל ליתן להם מימינו אש דת: הופיע מהר פארן.

פרש"י שחזר על בני עשו וישמעאל שיקבלו את התורה ולא רצו. ונראה פוננת רז"ל בזה שלא החזיר התורה במעשה לכל האומות כ"א במחשבה שהי' משוטט במחשבתו למי ראוי ליתן התורה וראה שא"א ליתן לשום אומה מהאומות רק לישראל.

ובזה יובן מה ששאלו סבי דבי אתונא לר' יהושע בן חנניא בפ"ק דבכורות האי גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יתבו לי' מאי חזי לו' דאזיל היכי דמדלי מיני'. שקל ספמא דצה לתמאי לא עאל לעלאי עאל.

ונראה ששאלו אותו פניו שאתם הנבחרים מפל האומות מה ראה הקב"ה לילך מקודם להאומות השפלים ואח"כ לכם בעת קבלת התורה כמ"ש מהרש"א בזה. ועל זה רימז להם במאי דשקל ספמא לומר כי כמו שרוצה לנעוץ ספמא בכותל בו שאין צריך לבחון במעשה רק ישוטט במחשבתו באיזה מקום יעול הספמא ולאיזה מקום צריכין לו.

פן הקב"ה סקר בסקירה אתת פל האומות שאין תועלת בהם וא"י לקבל התורה כ"א ישראל. וסבי דבי אתונא הם באו בחידות ולרמז במלות קצרות הויכוחים שבין חכמי או"ה לחכמי ישראל וריב"ח בחקמתו הבין מה בלבם ויודע מה להשיבם לבל יהי לחרפות בקנימו.

ועד"ז יתפרשו שם יתר הדברים שנדברו שם, דהדר שאלו לי' גברא דאזיף וטרף מה חזי דהדר אזיף, אמר להו גברא דאזיל לאגמא קטל קמא טונא ולא מצוי בי' קטל ומנח עלייהו עד דאתרמי' אינש מדלי לי'.

והנה בכוננת השאלה נראה ברור כמ"ש מהרש"א ששאלו היאך אפשר מ"ש ונהכרתי בני ישראל ברית חדשה, פניו שפכר נתן לכם התורה פעם אחת ועברתם עלי' למה יוזיף לכם ברית חדשה לימות המשיח, פניו שפכר עברתם כמה פעמים עיי"ש ואמנם בכוננת תירוצו שכתב המהרש"א לפע"ד דחוק.

ונראה לי בכוננתו כמה שהשיב להם משל נמרץ דאין הפונה דאזיל לאגמא לקטול קניא לצורך עצים רק בגברא דקטיל קניא לנקות השדה להיות יפה לזריעה וקטיל קמי' טינא דידוע דכל זמן שהקנים מונחים על השדה יותר מעכבין לזריעה דכל זמן שעודו דרף גדילתו אין מעכבין אלא המעט וכשקוטלין אותן ונופלין מעכבין הרבה יותר ולא מצוי בי' שאין לו מקום להניחם שם וכל שקטל מעט מעט ומנח לפניו וכי יפסוק מלקטול יותר הקנים שבשדה הלא בונדאי קוטל פל הקנים שמוצא ומניחם במקום עד דיתרמי לי' אינש ומדלי לי' שיטלו הקנים שקטל מעל השדה והנמשל כף הוא, דהנה ידוע שכל חטא האבות מחוייבין דורות אחרונים לתקן דהא עשרה הרוגי מלכות תיקנו חטא השבטים כידוע.

וכמו שאמר המקונן אבותינו חטאו ואינם נאנחנו עונותיהם סבלנו, ושוב לא קשה מה חזי דהדר איזוף שלא פמדת בשר נדם מדת הקב"ה דהנה בשר נדם שאינו יודע צעידות ראוי לחוש לי' שמא יחזור ויטרוף אכל הקב"ה צופה ומביט עד סוף פל הדורות ויודע

שְׁלֵעֲתִיד לְבֹא דוֹר הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר בְּזִכְרוֹתָם יִתְקַן כָּל הַחֲטָאִים הַרְאִשׁוֹנִים וְקָטִיל קַמִּי טִינָא דְהֵיִינוּ הַחוֹטָאִים עַד דְּמִתְרַמֵּי אַנְשֵׁי וּמְדַלֵּי לִי כְּלוּמַר עַד דְּאֲתָא דוֹר הָאֲחֵרוֹן וְיִטְלוּ כָּל הַחֲטָאִים וְיִכְפֹּר לָהֶן וְיִנְקָה הַכֹּל.

וְהִדְר שְׁאָלוּ לִי אֵימָא לֵן מִיִּלִּי דְכְדִיבִי אָמַר לֵהוּ הָאִי כּוּדְנִיִּתָא דִּילְדָה וְהוּי תְּלִי לִי פִיִּתְקִי וְכִתִּיב בִּי דְמִסִּיק בְּבִי אַבָּא מָאָה אֶלְפָא זִוְזִי. לִי וְכוּדְנִיִּתָא מִי יִלְדָה אָמַר לֵהוּ הִי גִיָּהוּ מִיִּלִּי דְכְדִיבִי.

וְהִנֵּה מְלֻבֵד שְׁהִדְבֵר הַזֶּה הוּא תְּמוּהָ בְּעֲצָמוֹתוֹ כִּי לָמָּה לָהֶם לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שְׂיֵאמַר אֵינְהָ דְבֵר כְּזָב וְכִי דְבֵר קָשָׁה הוּא לְהוֹצִיא מִלְּבָבוֹ דְבֵר כְּזָב וְאַף גַּם הִלְשׁוֹן קָשָׁה בְּמָה שְׂאָמְרוּ לוֹ אֵימָא לֵן דֵּהוּ"ל לֹמַר אֵימָא מִיִּלִּי דְכְדִיבִי.

לְכֹן נִרְאָה בְּכוּוֹנָתָם שְׂאָמְרוּ לוֹ הֲלֹא אַתָּה צָרִיף לְבַרְר לָנוּ שְׂאָנְחָנוּ הַמְדַבְּרִים כְּזָב וְזֵהוּ שְׂאָמְרוּ אֵימָא לֵן מִיִּלִּי דְכְדִיבִי בְּרַר לָנוּ שְׂיֵשׁ אֵינְהָ דְבֵר כְּזָב בְּדְבָרֵינוּ וְלָכֵן אָמַר לָהֶם מְשָׁל נִמְרִץ שַׁע"כ יִצְטָרְכוּ לְהוֹדוֹת שְׂכָזָב כָּל דְּבָרֵיהֶם כִּי כְּמוֹ בְּמִשְׁלֵי הַזֶּה בְּכוּדְנִיִּתָא אַתָּם מוֹדִים שְׂשִׁקֵר הוּא וְכִמְשָׁל הַזֶּה כֹּן הַדְּבֵר הַזֶּה שְׂאֲתָם אוֹמְרִים שְׂאֲתָם תִּירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.

וְתִקְבְּלוּ בְּרִית חֲדָשָׁה לְעֲתִיד כִּי יְדוּעַ שְׂאָף שְׂבֻדוֹרֵינוּ אֵין רְאוּי לָזֶה רַק מִחֲמַת הַבְּרִית שְׂפֵרַת לְאַבְרָהָם שְׂאָמַר לְזִרְעָה אַתָּן אֶת הָאָרֶץ וּבְחֹב זֶה אֲנַחְנוּ בְּאֵין לִירֵשׁ וְיְדוּעַ שְׂהַשׁ"י אָמַר לְאַבְרָהָם כִּי בִּיצְחָק וְלֹא כָּל יִצְחָק וְלֹא יִקְרָא זֵרַע רַק יִעֲלֵב.

וְנִמְצָא קוֹדֵם שְׂחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הִי הָאֲנָמוֹת רְאוּנוּ לְהוֹלִיד בְּנִים כִּי אֵין אָבוֹת לְעַפּו"ם וְהַבְּנִים לֹא נִקְרְאוּ בְּנִים רַק כְּפָר כֹּן בְּקָר כְּמִבְּנֹאֵר בִּיבְמוֹת. וְיִשְׂמַעְעָל וְעֵשׂוֹ לֹא הָיוּ נִקְרְאוּ זֵרַע לְאָבוֹת וּמִכ"ש שְׂאֵין רְאוּי לְהִקְרָא בְּנֵיהָ.

וְגַם אֵין לָהֶם חוֹב יִרְוֶשֶׁת הָאָרֶץ עַל הַקַּב"ה. וְאוֹתָם דּוּמִים לְפָרִידָה עֲקָרָה כִּי אֵין אָבוֹת לְגוּי.

וְהָא דְתַפְס לְשׁוֹן פְּרִידָה הוּא מִטְעַם שְׂכַתְּב הַמְּהַרְשָׁ"א שְׂהוּא עַל שֵׁם הַקְּרָא אֲשֶׁר מְצָא הַיָּמִים בְּמִדְבָר וּפְרַשׁ"י שְׂהוּא הִי פְּסוּל וְהִבִּיא פְּסוּלִים לְעוֹלָם שְׂהִרְבִּיעַ חֲמוֹר עַל הַסּוֹס וְיִצָּא מִמֶּנּוּ פְּרִידָה.

וְא"כ אֵיף יַעֲלָה עַל הַדַּעַת שְׂקוּדֵם שְׂחֲטָאוּ הַיִּיִתָם כְּפָרִידָה עֲקָרָה שְׂאֵינְהָ רְאוּי לְהוֹלִיד. וְעַכְשָׁיו שְׂחֲטָאוּ אֲנַחְנוּ נִתְּן לָכֶם הַקַּב"ה שְׂאֲתָם מוֹלִידִים בְּנִים.

וְתִרְשׁוּ הַחֹב בִּירְוֶשֶׁת הָאָרֶץ וְדוּמָה מִמֶּשׁ לְפָרִידָה עֲקָרָה שְׂיִלְדָה וְהִי לָהּ שֵׁט"ח עַל אַחֲיָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשְׂאָלוּ אוֹתוֹ אַחַר כֶּף וְכוּדְנִיִּתָא מִי יִלְדָה. וְהוּא ע"ש הַכְּתוּב מִי יִלְדֵךְ אֶת אֱלֹהֵי שְׂכָל הָעוֹלָה לְגְדוּלָה הוּי כְּנוֹלֵד מִחֲדָשׁ וְזֵהוּ שְׂאָמְרוּ לוֹ כִּינֵן שְׂאֲתָם מְדַמִּין אוֹתָנוּ לְעֲקָרָה א"כ לָמָּה עָלִינוּ לְגְדוּלָה הֲלֹא עֲקָרָה אֵינְהָ מוֹלִידוֹת הַשֵּׁיב לָהֶם הִי גִיָּהוּ מִיִּלִּי דְכְדוֹאֵי כִּי שְׂקָר וְכְזָב הֵם ב' דְּבָרִים כִּמ"ש הַמְּפָרְשִׁים כִּי שְׂקָר נְאֻמַר עַל דְּבֵר שְׂהוּא שְׂקָר גְּמוֹר.

וְכְזָב נְאֻמַר עַל מִי שְׂאֵינּוּ מְשִׁקֵר בְּדְבָרִים רַק שְׂעֲתִיד שְׂיִנְפֹסֵק וְאֵינּוּ חוֹק הַמְּצִיאוֹת כְּמוֹ מַיִם לֹא אֲכָזָב וְזֵהוּ שְׂאָמְרוּ לֹא אֵישׁ אֵל וְיִכְזָב וְכֹן אָדָם כִּי יִתְנַחֵם כִּי לְפַעְמַיִם אִם אָדָם מִבְּטִיחַ לְחַבְרִיו וְאֵינּוּ עוֹשֶׂה הוּא עַל בְּחִינַת, ב' דְּבָרִים.

א' שְׂנַפְסֵק כּוֹחוֹ כְּגוֹן שְׂהִבְטִיחַ לְהַלּוֹת לוֹ וְאַחַר כֶּף יֵרֵד מִנְּכִסּוֹ. ב' שְׂחִוֵר מִמְּחַשְׁבָּתוֹ.

והנה במלאך אף שאין שינה בו התנחמות מ"מ שינה בו פסיקת פח כמו בשעת חורבן שהחליפו שר של אש למים ושל מים לאש. ובאדם שינה גם פן התנחמות וזהו שאמר לא איש אל וכיזב שהוא נאמר על המלאך ג"כ – וכיזב שיהי' שינה בו ח"ו פסיקת פח, ולא בן אדם ויתנחם שיהי' שינה בו ח"ו התנחמות וזהו שאמר ר' יהושע לסבי דבי אתונא הי ניהו מילי דכדיבי פלומר עתיד הוא שיפסוק – ועיני' מ"ש פ' ויקרא בשאר דברי סבי דבי אתונא אף חובב עמים פלומר אף שלעתיד כתיב (צפנני' ג') אז אהפנה אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשר ה' ולעבדו שכם אחד הרי שחיבב ג"כ להעמים שיהפנה אותם לשפה ברורה אף מ"מ יהי' הפרש גדול בין ישראל להאומות שהישפאל יתעלו מהם עילוי רב כאשר פרשתי בפרשת יתרו דכתיב ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש וגו' והטעם לזה שמחמת שהישפאל קבלו היסורין מהשי"ת כמ"ש חז"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן ע"י יסורין.

וזהו שאמר כאן אף חובב עמים אף שבשעת הגאולה יחבב ג"כ שאר העמים מ"מ כל קדושי' בידיה כל קדושי' היינו ישראל בידיה. כדכתיב (ישעי' מ"ט) על פנים חקותיה ועיין פרש"י שם שהקדושים הם חקוקים בידיה ואמר טעם לזה כי הם תכו לרגליה פלומר שהם תוכו שפבלו יסורין בסופתה? שא מדברותיה? כמ"ש רש"י מקבלין גזרותיה ועדותיה בשמחה: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב פלומר התורה אשר צוה לנו משה וזה הנה מוריש לנו מלך שכל מלכותו נקרא על ישראל קובע להם זמן אימתי יופר לנו מלכותו ואמר בהתאסף ראשי עם היינו בשעת הגאולה שיתחברו יחד שבטי ישראל פלומר שהצדיקים יהיו מפל שבטי ישראל כי גמירא דלא פלה שבטא: יחי ראובן ואל ימות דהנה הארכתי כבר במקום אחר שמה שאמרו חז"ל שבשביל שאמר אברהם במה אדע נגזר על ישראל גלות ד' מאות שנה ולכאורה הוא חמוה דהלא בחטאינו הגדולים והרבים גלינו.

ולזה נראה דאם לא הי' באברהם שום חטא אפילו קל והי' נקי מפל ונהמא הי' זרעו ג"כ נקיים מפל ונהמא ולא הנה חטא בישראל רק מפני שהי' באברהם קצת חטא נחרבה הנהמא מדור דור עד שרבו חטאינו כ"כ עד שנתחייבנו גלות, ולזה ביקש רחמים על ראובן שהי' בו חטא בלה והי' ירא שמה יתרבה ח"ו הנהמא עד שיתרבה חטא זרעו שיגרום שלא יסופר בתוך שאר שבטי ישראל ולזה ביקש שלא ימות היינו שלא יתבטל שבטו מן המנין שאר השבטים ושם מיתה נאמר על ביטול הענין וזהו שאמר מתיו מספר שלא יתבטל מן המנין שאר השבטים: ורצון שוכני סנה תבא אתה לראש יוסף.

הא דקרא להקב"ה שוכני סנה ולא שוכן שמים או שאר לשון. ונראה בכוננתם כי שם בסנה נגלה לו הקב"ה שרוצה לעלות ישראל מעוני מצרים אל ארץ ישראל ובינה את יוסף שהרצון הזה, יתעלה לראש יוסף דהיינו שיהי' מזרע יוסף המעלה את ישראל מארץ הכנעני דהיינו יהושע שהוא מזרע יוסף: השמטות פרשת בראשית ואתה תשופנו עקב.

בש"ס פ"ק דתענית אמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ישיה הנחש בלי לחש. לעתיד לבא מתקבצין כל החיות אצל הנחש ואומרין לה ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל.

אִתָּהּ מָה הַנָּאָה יֵשׁ לָהּ אֲמָרָה לָהֶן מֵהַ יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן וְהוּא תְמוּהָ. דְּהֵיאָהּ יִתְיַשֵּׁב בְּזֶה הַפְּתוּב דָּאִם יִשְׁוֹף נְחֹשׁ בְּלִי לַחֵשׁ גַּם הָעֲנָנִין חֲמוּהָ שְׁנִיתִקְבָּצוּ כָּל הַחַיּוֹת לְשֹׂאוֹל אֲצֵל הַנְּחֹשׁ.

לְכוּנְרָאָה דְּהוּא דְרָף מְלִיצָה דְּהִנֵּה כָּל הַחַיּוֹת וְהַשְּׂרָצִים וְהַמְזִיקִין אֲשֶׁר יִשְׁנִם בְּעוֹלָם אֵינָם בָּאִים רַק מִחֲמַת הַחֲטָאִים שִׁישׁ בְּעוֹלָם שְׁהַחֲטָאִים מְשִׁרִישִׁין פֶּחַ הַטְּוִמָאָה בְּעוֹלָם. וְעִי"ז נִתְעוֹרֵר פֶּחַ הַדִּין וּמִזֶּה בָּאִים הַמְזִיקִין בְּעוֹלָם כְּעֲנָנִין אֲמָרָם ז"ל בְּבִרְכוֹת ג' מְשֻׁמְרֵת רֵאשׁוּנָה חֲמוּר נוֹעֵר.

שְׁנִיָּה כְּלָבִים צוֹעֲקִים. שְׁלִישִׁית תִּינוּק יוֹנֵק וְאַשָּׁה מְסַפֶּרֶת עִם בְּעֵלָהּ.

הַפְּנוּנָה ע"ד שְׁאֲמַרְנוּ שְׁבַלְיָה גוֹבֵר הַדִּין וְעִי"ז בָּאִים דְּבָרִים הַמְזִיקִין וְאוֹלָם בְּרוּב רַחֲמֵי הַשֵּׁי"ת בְּסוּף הַלִּילָה מְסַתְּלִין וּבְשִׁעָה זֹה בָּאָה הַשְּׁפָעָה שֶׁל פֶּחַ הַחֲסָד לְהַמִּין שְׁבַעֲוֹלָם הָעֲשִׂינִי שְׁמִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהַפֶּחַ שְׁלִמְעָלָה וְהִי' יְדוּעַ לָהֶן שְׁבַאֲשֻׁמְרָה רֵאשׁוּנָה חֲמוּר נוֹעֵר וּבְשִׁנְיָה כְּלָבִים צוֹעֲקִים וְהַפֶּל מִחֲמַת פֶּחַ הַדִּין הַגּוֹבֵר אֵז בְּעוֹלָם.

וְעִי"ז בָּאִין דְּבָרִים הַמְזִיקִין וּבְשִׁחְרִית מִתְחִיל לְהַתְעוֹרֵר כּוֹחוֹת הַרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים וְעִי"ז אֲשָׁה מְסַפֶּרֶת עִם בְּעֵלָהּ, שְׁהַשְּׁפָעַת הַרַחֲמִים גוֹבֵר אֶהְבָּה וְרִיעוּת. וְרֵאֲשִׁי' לְדְבָרֵינוּ אֵלָה שְׁלַעֲתִיד לְבֹא כְּתִיב וְגַר זָאֵב עִם כָּבֶשׂ וּפְרָה וְדוֹב יַחְדָּיו וְכו' לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ וְכו' וְהִנֵּה כְּמַעֲט כָּל הַחֲטָאִים בָּאִים מְרוּב תְּאֻנָּה וְלָזֶה חֲסָד הַתְּנָא וְאָמַר בְּלִשׁוֹן מְלִיצָה דְּאִילוּ הַחַיּוֹת שׁוֹאֲלִין לְהַנְּחֹשׁ.

בְּשִׁלְמָא אָרִי וְזָאֵב מְזִיקִים בְּשִׁבִיל תְּאֻנָּה כְּמוֹ הַחֲטָאִים הַבָּאִים בְּשִׁבִיל תְּאֻנָּה, מִשֵּׂא"כ הַיְזִיק הַנְּחֹשׁ שְׁמִזִּיק בְּלִי תְּאֻנָּה אֵינָה עֲנָנִין חֲטָא יִשְׁנוּ בְּעוֹלָם שְׁיַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּלֹא שׁוּם תְּאֻנָּה וְהַשֵּׁיב שֶׁהוּא מְחַטָּא לְשׁוֹן הָרַע שֶׁהוּא ג"כ בְּלִי תְּאֻנָּה כִּי מֵהַ יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן וְזֶה פִי הַפְּתוּב אִם יִשְׁוֹף נְחֹשׁ בְּלֹא לַחֵשׁ כִּי בִש"ס אָמְרוּ גַבִּי קְטוּרֶת יָבֵא דְבָר שְׁבַלְחֵשׁ וַיִּכְפֹּר עַל דְּבָר שְׁבַלְחֵשׁ מְוֹפֵת דְּלִשׁוֹן הָרַע מְקַרִּי דְבָר שְׁבַלְחֵשׁ וְזֶהוּ שְׁאֲמַר אִם יִשְׁוֹף הַנְּחֹשׁ בְּלֹא לַחֵשׁ כְּלוּמַר וְכִי הִנֵּה הַנְּחֹשׁ נוֹשֵׁף אִם לֹא הִנֵּה לַחֵשׁ דְּהִינֵנוּ לְשׁוֹן הָרַע בְּעוֹלָם.

וְאָמַר שְׁהִיחַס שִׁישׁ לְלִשׁוֹן הָרַע לְנִשְׁיַכַת הַנְּחֹשׁ מִשׁוּם דְּגַם לְבַעַל הַלְשׁוֹן אֵין יִתְרוֹן וְדַמְיִין לְהַדְדִּי: פְּרִשְׁת וַיִּרְא וְהָאֵלֵהִם נִסָּה אֶת אַבְרָהָם. עֲנָנִין הַנְּסִיּוֹן וְהָאֵלֵהִם לְכֹאוּרָה לֹא נִימֵן לְהַבִּין כִּינּוֹן שֶׁהַקב"ה צוֹפֶה וּמְבִיט עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת, וְנִרְאָה כִּי הַנְּסִיּוֹן בָּא לְהַרְאוֹת צְדָקָתוֹ בְּכַדִּי שְׁמִלְאָה רַע בַּע"כ יַעֲנֶה אָמֵן עַל כָּל הַטּוֹבוֹת שְׁיַעֲשֶׂה עִמּוֹ כִּי הַקב"ה יֵשׁ לוֹ מִדַּת צְדִיק שֶׁהוּא מוֹצֵדֵק מִפִּי כּוֹלָם, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל שְׁאֲפִי' רְשָׁעִים מְצַדִּיקִין דִּין שֶׁל מַעֲלָה וְאוֹמְרִים יָפָה דַּגְתָּ.

וּבְזֶה יוֹכֵן כְּפִנוּת אֲמָרָם ז"ל פ"ק דְּחֻגִיגָה. ר' יוֹחָנָן כִּי מְטִי לְהֵאֵי קָרָא בְּכִי וְתִסִּיתְנִי בּוֹ לְבַלְעוֹ חֲנָם עֶבֶד שְׁרַבּוּ מְסִיתִין לוֹ וְנִיֶּסֶת כְּלוּם תִּקְנֶה יֵשׁ לוֹ, כִּי בְּאַבְרָהָם בָּא הַנְּסִיּוֹן לְהַרְאוֹת לְמַקְטָרִיגִים סִיבַת הַטּוֹב שְׁיַעֲשֶׂה לִי וְלִזְרַעוֹ אֲבָל לְמִי שְׁאֵינּוּ עוֹמֵד בְּנִסְיוֹנוֹ קָשָׁה לְמָה נִיֶּסֶהוּ כִּינּוֹן שֶׁהַקב"ה נִדְּאִי יָדַע שְׁלֹא יַעֲמֵד בְּנִסְיוֹנוֹ.

אָהּ זֶהוּ ג"כ כְּפִנוּת הַטַּעַם לְהַרְאוֹת לְהַמְקַטָּרִיגִים בְּנִסְיוֹן זֹה עַל מִי שְׁנִרְאָה צְדִיק כְּמוֹ הָאֲחֵר וְאֵינּוּ נִימֵן לוֹ הַטּוֹב כְּמוֹ לְהַשְׁנִי. וְנִיֶּסֶה אוֹתוֹ לְהַרְאוֹת שֶׁהַפֶּל בְּדִין וְצָדֵק וְזֶה הִי' נְסִיּוֹן שֶׁל אֵיב שֶׁהִי' מְשֻׁנָּה עֲצָמוֹ לְאַבְרָהָם, וְלֹא הִנֵּה עוֹמֵד זְכוּתוֹ לְזַרְעוֹ כְּמוֹ לְאַבְרָהָם.

אף דגדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם. ולכך נתרצה וניסת להמקטרג המסית וזהו שאמר עבד שרבו וכו' כשאין עושין רצונו של מקום שהוא מכונה בשם עבד.

ונראה צדיק בין הבריות הקב"ה מביאו לידי נסיון. וזהו שאמר כלום תקנה יש לו פיון שנסיונו הוא להראות רוע לבבו בנודאי ידוע להקב"ה שלא יעמוד בנסיון: כי ירא אלהים אתה.

בסוף פ"ק דב"ב אמרינו גדול הנאמר באיוב ממה שנאמר באברהם. דאלו באברהם נאמר עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה.

ובאיוב נאמר איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע. וזה תימה שנאמר ח"ו דאיוב הי' גדול מאברהם והכתוב אומר כי אחד קראתיו ובכל יום הזכרת זכות אברהם בפיו.

ובאיוב אמרו שביקש להפוך קערה על פיה. ולזה נראה דכלל הוא בתורתנו הקדושה כל המוסר גורע ולזה אמרו והנה טוב מאוד זה הפנת שאין לו פיל כלל, ולזה נראה כי נחזי אנו שכל שהכתוב רוצה להפליג בטוב אמר טוב מאוד.

ועל ארץ ישראל אומר טובה הארץ מאד מאד. ובהשי"ת אשר הוא עיקר הטוב לא נאמר רק טוב לבד כמ"ש טוב ה' לכל, ולא נאמר טוב מאוד, וע"כ על מי שהוא טוב בשלימות נאמר בו רק טוב ועל שאינו טוב בשלימות נאמר בו טוב מאוד, לומר שהוא טוב הרבה וממילא נשמע שיש בו קצת רעה רק שיש בו הרבה טוב, ולזה פאשר נאמר שראה השי"ת המציאות כי הוא טוב מאוד על זה שיש בו ג"כ קצת רעה וחסרון ולזה אמרו בש"ס כי הוא המנות כמאמר בחינות עולם לא מצאתי בו חסרון אלא המנות והוא העדר הפרוץ בעקב כל חי.

וזה פוננתם ג"כ פאן גדול הנאמר באיוב דהבעל עקידה פתב דכל הדברים יש לתאר על שם התכלית. ולזה סתירת זקנים בגין ע"ש התכלית.

ומפרש הא דכתיב ועתה בתתך אתנן לכו זונה יקרא שמך, כי יש זונה האוהבת עצם הזנות ויש זונה שאינה עושה הזנות כ"א בשביל האתנן ולזאת לא יקרא זונה רק נכלה. לזאת אמר הפתוב ועתה בתתך אתנן לכו זונה יקרא שמך עכ"ל והנה אברהם אע"ה הנה ביטול המציאות וכל מעשיו לא הי' עושה רק בשביל יראת השם.

כי ודאי שיש אדם שהוא ישרן גדול בטבע ושונא גזל ואפ"ל בין העכו"ם ימצא פה אכל אברהם לא הנה עושה רק מיראת ה' כי תמיד הנה יראת ה' על פניו כמ"ש האר"י ז"ל בזה דעתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת וכו' כי אפילו הפרישה משחיטת בנו שהוא דבר טבעי לא עשה רק מיראה וכיון שכל הדברים נקראין על שם התכלית ע"כ לא הי' נקרא רק ירא ה' משא"כ איוב הנה תם וישר בטבע ולא מחמת יראת ה' רק דברים שטבעו הי' להיפך פורש עצמו מיראת ה' וא"כ הי' לאיוב הרבה דברים שתכליתן לא הי' יראת ה' ולזה אמרו בש"ס אף שנאמר באיוב ירא ה' כמו באברהם אל תשנוה אותן יחד כי גדול מה שנאמר באיוב וכל המוסר גורע כי הי' באיוב הרבה דברים שלא הי' תכליתם יראת ה' לכן קראוהו בהרבה דברים, משא"כ אברהם כי אחד קראתיו כי כל דבריו הי' תכלית יראת השם לכן לא נאמר בו כ"א ירא אלהים בלבד: פרשת בא כל ערל וכל בן

נָכַר לֹא יֵאָכֵל בּוֹ בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה הֵ"ד יְהִי לְבִי תַמִּים בְּחֻקֶּיהָ אָמַר דָּוִד רַב־שׁ"ע כְּשֶׁאֲנִי עוֹסֵק
בְּחֻקֶּיהָ לֹא יְהִי רְשׁוֹת לִיצֵה"ר לְהַצִּיץ בִּי וְכוּ' פְּנוּת דְּבָרֵיהֶם ז"ל בְּזֶה עַפְ"י אָמְרָם ז"ל
בְּרַכּוֹת פ"ק לְדוֹד שְׁמֵרָה נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אֲנִי כִּף אָמַר דָּוִד רַב־שׁ"ע לֹא חָסִיד אֲנִי שְׁכָל מַלְכֵי
מִזְרַח וּמִמְעַרְב יִשְׁיָנִים וְכוּ' וְיָדֵי מְלוֹכְלוֹת וְכוּ' וְהוּא תְמוּהָ.

דָּמָה הִיא קְשָׁה לָהֶם אִם הִיא הַקְּנוּשָׁיָא אֵיזָה דְּבַר חֲסִידוֹת עֲשֵׂה וְכִי לֹא הִיא בְּדוֹד אֵיזָה חֲסִידוֹת
אַחֲרֵים דְּלֹא מְצָאוּ אֶלְא דְּבַר זֶה וְכִי הִיא קְשָׁה לָהֶם דְּזֶה כְּעֵנִן גִּיאוֹת לְקָרוֹן לְנִפְשׁוֹ חֲסִיד
א"כ לֹא תִירָצוּ פְלוּם.

לְכוּ נִרְאָה בְּכּוֹנֵנֵת תִּירוּצָם שְׁדוֹד הִיא יָרָא שְׁלֹא יִפְשֵׁל ח"ו בְּדִין. וּבִיקָשׁ מֵהַקַּב"ה שֶׁבְּדָבָר
שְׁעוֹשֶׂה חֲסִידוֹת הֵינּוּ שְׁאִין דְּרָף מְלָכִים בְּכִף וְהוּא עוֹשֶׂה לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין בִּיקָשׁ
רַחֲמִים שְׁלֹא יִפְשֵׁל בְּזֶה, וְהֵינּוּ דְקָאֲמַר רַב־שׁ"ע שְׁמֵרָה נִפְשִׁי שְׁלֹא אֶפְשֵׁל כִּי חָסִיד אֲנִי
הֵינּוּ בְּעַת שְׁאֲנִי חָסִיד שְׁאֲנִי עוֹשֶׂה לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין שִׁידֵי מְלוֹכְלוֹת וְכוּ' לְטַהַר אִשָּׁה
לְבַעֲלָהּ וּלְכִף אָמַר לְטַהַר שְׁדָבָר זֶה ח"ו הַטְּעוֹת הוּא עוֹן גְּדוֹל.

וְכוּ בִיקָשׁ בְּמָה שְׁמַתְחַסֵּד לְקוּם בְּחֻצוֹת לִילָה שְׁלֹא יִחַטָּא בְּאוֹתוֹ זְמַן. כִּי אָמְרוּ ח"ו לְבִשְׁבֹת
פ"ט בְּחֻשְׁבוֹנוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁאֲמַר דַּל פְּלָגָא דְלִילְתָא לְזֹאת בִּיקָשׁ שְׁבָאוֹתוֹ זְמַן לֹא יִחַטָּא וְלֹא
יִפְשֵׁל בְּדָבָר עֲבִירָה ח"ו וְלִזָּה אָמַר וְלֹא עוֹד שְׁאֲנִי נִמְלֵף בְּמַפְיבּוּשֵׁת רַבִּי.

וְרֵאוּי שֶׁהַקַּב"ה יִשְׁמֹר נִפְשׁוֹ שְׁלֹא יִפְשֵׁל בְּדָבָר הַלְכָה וְע"ז יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד לְעַת מְצֻנָא
אֵלָיו דְּבַר מְצֻנָה. לְבַל יָבֹא בְּקַרְבּוֹ מִחֻשְׁבָּה בְּלַתִּי רְצוּיָהּ כִּי בְּזֶה נוֹתֵן פֶּחַ וְיִנִּיקָה לְסַט"א
כַּמ"ש הַמְקוּבָלִים ז"ל בְּזֶה.

וּמִטְעָם זֶה אָמְרָה תוֹרָה כָּל עָרַל וְכָל בֶּן נָכַר לֹא יֵאָכֵל בּוֹ. כִּי בְהִיּוֹת נִפְשׁוֹ מְזוּנָהּ בְּעָרְלָהּ
וּבְמַעֲשֵׂים שְׁנִתְנַכְרוּ לְאֲבִינוֹ שְׁכַפְשָׁמִים.

וְיֵאָכֵל מֵהַפֶּסַח בְּשֵׁר הַקְּוֹדֵשׁ וּמִמְעַרְב רַע בְּטוֹב וְנוֹתֵן פֶּת לְסַט"א. וְזֶה מֵאֲמַר הַמִּדְרָשׁ הֵ"ד
יְהִי לְבִי תַמִּים בְּחֻקֶּיהָ לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ.

אָמַר דָּוִד רַב־שׁ"ע בְּשַׁעָה שְׁאֲנִי עוֹסֵק, בְּחֻקֶּיהָ לֹא יְהִי רְשׁוֹת לִיצֵה"ר לְהַצִּיץ בִּי כִּי אִם:
ח"ו אֶפְשֵׁל וְאֶעֱשֶׂה הַמְצֻנָה שְׁלֹא כְּתִיקוּנָה מוּטָב לְהַמְנַע מֵעֲשׂוֹתָהּ: וְלֹא יִהְיֶה בְּהֶם נִגְף
בְּהַפְתוּתִי בְּאַרְץ מִצְרַיִם בְּמַכִּילְתָּא.

אֵינּוּ הֵנָּה אֲבָל הֵנָּה לְאַחַר זְמַן. הַכּוֹנֵנָה שְׁיָדוּעַ שְׁבַלְיָלָה הַזֹּאת אֵף מִי שֶׁהִגִּיעַ זְמַנוֹ לְמוֹת
בְּיִשְׂרָאֵל לֹא הִיָּה מֵת כְּדֵי שְׁלֹא יֵאָמְרוּ גַם הֵם מֵתִים כְּמוֹנוֹ וְזֶה.

שְׁאֲמְרוּ שְׂרַק בְּמִצְרַיִם אֵינּוּ הֵנָּה, אֲבָל הֵנָּה הוּא לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁיִּגִּיעַ זְמַן הָאָדָם לְמוֹת:
פְּרִשְׁת בְּשֵׁלַח ה' אִישׁ מִלַּחְמָה ה' שְׁמוֹ. נִרְאָה לְפָרֵשׁ בְּהַקְדָּמָה מֵאֲמַר הַכְּתוּב בְּמַגִּלַת אֵיכָה
מִי זֶה אָמַר וְתִהְיֶה וְכוּ' מִפִּי עֲלִיוֹן לֹא תִצָּא וְכוּ' מֵה יִתְאַוֵּן אָדָם חִי וְהוּא תְמוּהָ נְרַשׁ"י ז"ל
דְּחַק עֲצָמוֹ בְּזֶה.

וְנִרְאָה דְהִנֵּה הַרְמַב"ן ז"ל כְּתַב דְּהַטּוֹבוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּאוֹת דְּוִקָא עַל דְּרָף שְׁיָדוּד הַמְזוּלוֹת
וְע"י גַם וְשִׁנּוּי מִדְרָף הַטְּבַע. מִשָּׂא"כ כְּשֶׁבָּאִין רְעוֹת וְצָרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל אֵין בָּאִין דְּרָף גַּם
וְשִׁנּוּי מִדְרָף הַטְּבַע רַק דְּרָף הַמְלָכִים הַגּוֹבְרִין זַע"ז, וְע"כ הָא דְאָמַר הַכְּתוּב אֵיכָה יִרְדּוּף

אָהד אַלף פֿי ה' הסגירם וצורם מפרם היינו כי כל האמות יש להם מזל וחלק ה' עמו וכשהקב"ה מסיר ההשגחה ומוסרם תחת שרי המזלות והמה שונאי ישראל.

ושרי המזלות רודפם, ולזה לא נזכר שם ה' על צרות ישראל ועל הטוב יזכר שם ה' כי שם ה' מורה על שהוא מהנה הניות והינינו הניות מחודשות. ונדוע פי לשון אמירה הוא לשון רפה ודיבור הוא לשון קשה ולזה א"ש שהפיתוב מביא ראי' על השגחת השי"ת על ישראל, שבשעה שמטיב להם נגד האמות ניפר לכל שמעשה השי"ת הוא.

ומה יצא הדבר שנעשה הכל על ידי אותות ומופתים כמ"ש או הנסה אלהים. וזהו שאמר הפיתוב מי זה אמר ותהי ה' לא צנה פלומר שהי' אפשר לספק בו ולומר ה' לא צנה בטובה שהוא מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, פ"י כי המדקדקים כתבו כי מצינו לפעמים וי"ו משמש בלשון כמו פענן שנאמר ויוכיח לגבר עם אלוה.

ובין אדם לרעהו ומשפטו כמו בין אדם לרעהו, וזהו הפוננה באומר מפי עליון לא תצא הרעות והטובות ירצה הרעות לא יהי' באופן כמו הטובות פמדובר כי הרעות הטהה בהסתרת השגחה ואינם ניפרים כי מאת ה' היתה.

אמנם לא כן הטובות הם באין ברוב ההשגחה ובדרך מפורסם שהכל יודעים ומפירים כי מאת ה' נהיתה הדבר וכמבואר. ואמר רעות בלשון רבים טוב בלשון יחיד.

וגם אמר והרעות והטוב בה' הידוע ההוא על הרעות הידועים שהי' בזמן החורבן, והי' פמה מיני רעות והרעות האלה הי' טוב להא מות ובכל מיני הרעות הי' להאמות נקמות גדולות וזה הי' הטוב להם ועל מיני הרעות לא הי' חילוק בנקמות ועל הכל הנקמה שנה.

לכן נאמר טוב בלשון יחיד וזהו שאמר מפי עליון לא תצא, דלא נעשה בניסים ונפלאות ולא יקרא שם ה' על הרעות רק כשפאין לעושה תשובה ומעולם לא באו דרך גס ומזה ניפר שאין להאדם להתלונן (והוא מגזירת מתאונן) על היסורין הבאין עליו רק על החטאים שעשה.

ונה שנאמר ה' איש מלחמה ה' שמו פלומר אף שבעונשין אין ראוי ליחס עליהם שם ה' מ"מ כשהוא לוחם בשביל ישראל מיחס שמו ה': פרשת יתרו וצנה אלהים ויכלת עמוד. פרש"י צא והמלה בגבורה אם מצנה לעשות כן תוכל לעמוד ואם לא לא תוכל.

ולכאורה הוא תמוה, דנדאי אם לא יצנה ה' אותו בונדאי לא יוכל לעמוד, גם זה מאת אלקים הוא ומה"ת לא יוכל לעמוד כשיעשה, רצון הקב"ה. אמנם נראה פוננתו כי רש"י ז"ל בפ' דברים כתב בפסוק איכה אשא לבדי טרחכם, אם אמר לקבל שחר לא אוכל, ובפסוק לא אוכל לבדי אפשר לא הי' משה יכול לדון וכו' אלא כף אמר להם הקב"ה בטל את העונש מכם ונתנו על הדיונים.

ונהו מאמר יתרו אף שאני אומר לה ואתה תחזה מפל העם אנשי חיל וכו' אין פוננתי שאתה בעצמך תבחרם כי אדם יראה לעינים והמעמיד דיין רע כאלו מעמיד אשירה ועתידי הקב"ה לפרע ממעמידיהם.

וא"כ הדר דינא דמעיקרא וכאלו אתה דן בעצמך ועדיין העונש נשאר עליך ולזה אמר לו שמה שאני אומר לה שתבחר אנשי חיל שידינו עמך ונשאו אתה היינו אם צנה אלקים

שְׁהֵשֵׁם יתְּבַרַךְ בְּעֶצְמוֹ יבְחַרֵם פִּי אֱלֹקִים יִרְאֶה לְלֶבֶב אֲזוֹ ויִכְוֶלֶת עֲמוּד פִּי אֲזוֹ וְנִשְׂאוּ אֶתְּךָ מִשָּׂא"כ אִם לֹא יִצְוֶה אֱלֹקִים פִּירוּשׁ פִּי בְּעֶצְמָךְ תִּבְחָרֵם בְּלֹא צִוּוּי אֱלֹהִים וְאַתָּה תהִי הַמְעַמִּיד דִּינָיִם לֹא תוּכַל לַעֲמֹד פִּי אֲזוֹ לֹא נִתְקַן הַמְעַנּוֹת פִּי הֵמָּה לֹא יִשְׂאוּ אֶתְּךָ וְאִדְרָבָא עֲוֹנָשׁ קַלְקוּלָם יְהִי עֲלֶיךָ וּמְמִילָא לֹא תוּכַל לַעֲמֹד: פְּרָשַׁת תַּשְׁא בְּסוּף ד"ה וְאִם אִין.

וּבְזֶה יוֹבֵן פְּנוּנֵת הַפִּיּוּט בִּר"ה הַיּוֹם הַרְת עוֹלָם וְכוּ' דְהֵנָּה הַטַּעַם שֶׁנִּקְבַּע דִּינָם לְמִשְׁפָּט. דְהֵנָּה בִּר"ה דָּף כ"ז בְּתוֹס' ד"ה כְּמֵאן מְצַלִּינָן כְּתִב בְּשֵׁם רַבִּינוּ תָּם דְּבַתְּשָׂרִי עֲלֶה בְּמַחְשָׁבָה לְהַבְרָאוֹת וְלֹא נִבְרָא עַד גִּיסָן וְהֵנָּה רַש"י ו"ל פ' בְּרֵאשִׁית כְּתִב שֶׁבַתְחֻלָּה עֲלֶה בְּמַחְשָׁבָה לְבִרְאוֹת בְּמִדַּת הַדִּין וְרָאָה שֶׁאִין הָעוֹלָם מְתַקְנִים הַקָּדִים מִדַּת רַחֲמִים וְשַׁתְּפָה לְמִדַּת הַדִּין וְהֵינּוּ דְכָתִיב בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים וְכִיּוֹן שֶׁמַּחְשַׁבֶת הַבְּרִיאָה הִיא בְּתִשְׂרִי וְהִיא בְּמַחְשָׁבָה בְּמִדַּה"ד לְכַף נִקְבַּע יוֹם זֶה לְיוֹם הַדִּין.

וּמַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה שֶׁהִיא בְּגִיסָן וְהִיא בְּמִדַּת הַרַחֲמִים גַּם כֵּן לְכֹן כָּל הַגְּאֻלוֹת הֵיוּ בְּגִיסָן. וְהֵנָּה לְשׁוֹן הָרָה נֶאֱמַר גַּם כֵּן עַל הַמַּחְשָׁבָה כִּמ"ש (תְּהִלִּי ט') הָרָה עֲמַל וְיָלַד שֶׁקָּר שֶׁהוּא לְשׁוֹן מַחְשָׁבָה כְּמוֹ (אִיּוֹב ט"ו) הָרָה עֲמַל וְיָלַד אֲנִי וּפִי הֶרְלַב"ג חֲשָׁבוּ וַיִּשְׁתַּדְּלוּ.

וְזֶהוּ פְּנוּנֵת הַפִּיּוּט הַיּוֹם הַרְת עוֹלָם כְּלוֹמַר הַיּוֹם הִיא מַחְשַׁבֶת בְּרִיאַת עוֹלָם וְלְכַף הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים הֵינּוּ כִּי יָדוּעַ שֶׁהַצַּדִּיקִי שֶׁעוֹשִׂין רְצִינּוֹ שֶׁל מְקוֹם נִקְרָאִים בְּנִים לְמְקוֹם וְרַשְׁעִים שֶׁאִינֵם עוֹשִׂין רְצִינּוֹ שֶׁל מְקוֹם נִקְרָאִין עַבְדִּים.

וְזֶהוּ שֶׁאֵמַר הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָמִים אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים דְּהֵינּוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט יִהְיֶה אִם יִקְבְּלוּ עוֹנְשֵׁי הָעוֹנוֹת בַּעוֹה"ז כְּבָנִים דְּהֵינּוּ צַדִּיקִים. אִם כְּעַבְדִּים דְּהֵינּוּ כְּרַשְׁעִים שֶׁיִּקְבְּלוּ הָעוֹנְשֵׁי בְּעוֹלָם הַבָּא.

וְזֶהוּ שֶׁאֵמַר אִם כְּבָנִים רַחֲמֵינוּ כְּרַחֵם אָב עַל בְּנֵים דְּלַפְעָמִים הַיְסוּרִין שֶׁל עוֹה"ז הֵם לְטוֹבָה. כְּמִבְּנֵי בְּסוּף יוֹמָא בַד' חֲלוּקֵי כְּפָרָה דִּיְסוּרִין מְמַרְקִין רַק, מְבַקְשִׁין שְׁיִהְיֶה בְּרַחֲמָנוּת.

וְאִם כְּעַבְדִּים כְּלוֹמַר שֶׁאִם ח"ו הֵנּוּ מְחֻנְיָב' לְהִיּוֹת כְּעַבְדִּים שֶׁדִּינָם לְגִיהֵם שֶׁהוּא עוֹנָשׁ קָשָׁה עֵינֵינוּ לָהּ תְּלוּיּוֹת עַד שֶׁתִּחַנְנוּ. הֵינּוּ מְבַקְשִׁים חֲנִינָה שֶׁתּוֹצִיא כְּאוֹר מִשְׁפָּטֵינוּ אִיּוֹם קְדוֹשׁ: בַּהֲמ"ק דְּאֶפְיֵלוּ מְלָאכֵי שְׁלוֹם בְּכוּ דְכָתִיב מְלָאכֵי שְׁלוֹם מֵר יְבִפְיוֹן עַכ"ל הַש"ס.

וְהַמְאָמֵר הַזֶּה לֹא רְאִיתִי כִּהְנֶה לְזֵרוֹת בְּכָל הַש"ס כְּאֲשֶׁר כְּתִב בְּעַל עֲקִידָה שֶׁעַר פ"ז וְהַקָּשָׁה עַל הַמְאָמֵר הַלְזָה ז' קוֹשִׁיּוֹת. א' מַה שֶׁנִּרְאֶה הַקוֹשִׁי וְהַזֵּרוֹת לִיְיָחֵס אֵלָיו ית' הַבְּכִי וְהַדְּאָגָה.

ב' מ"ט אֶקְשִׁי תִּלְמוּדָא מְדַרְב פְּפָא לִיקְשׁוּ קְרָאִי אֶהֱדַדִּי. ג' מַה אֶהֱדַר לִי הֵא בְּבִתִּי גִנְאִי כו' הֵא בְּפִירוּשׁ אֶתְמַר מַעֲיָקְרָא מְקוֹם יֵשׁ לוֹ לְהַקְב"ה וּמְסַתְרִים שְׁמוֹ וְאֶפ"ה אֶקְשִׁי לִי.

ד' הִיכִי אֶקְשִׁי לִי וּבְבִתִּי בְּרָאִי לִיכָא עֲצָבוֹת וְהֵא הוּא סְבַר מַעֲיָקְרָא דְלִיכָא עֲצָבוֹת. ה' מַאי קוֹשִׁי מְוִיָקְרָא ה' אֱלֹהִים לְבְכִי וְגו' דְמֵאן י"ל דְהֵאִי קְרָא בְּבִתִּי בְּרָאִי כְּתִיב.

ו' מַאי קְאָמַר דְאֶפְיֵל מְלָאכֵי שְׁלוֹם בְּכוּ דְמִשְׁמַע כַּש"כ הַקְב"ה דְּבִיָּה עֲסָקִינָן. ז' אֶמַאי אָמַר מְקוֹם יֵשׁ לוֹ לְהַקְב"ה וּמְסַתְרִים שְׁמוֹ.

ונראה לענ"ד לתרץ כי ידוע ששם בכי הנושא לכול הפלגת הצער אף שאינו בוכה והרמב"ם פתב כי בכל הפלגת הצער נתקבצו כל הפוחות הנפשיות עד שמחמת זה אמר הנביא השמש והירח אספו נגהם שמחמת הפלגת הצער יתקבצו פוחות הנפשיות וידמה כאלו אור חשוך בעדו והשמחה הוא פיוור הפוחות הנפשיות עיי"ש.

ומזה אמר שהנשא אל שם הבכי והעצבות להבורא יתעלה ויתעלה מכל חסרון עילוי רב כשמקבץ פח השפעה ואינו משפיע למטה נאמר עליו שם בכי ועצבות וידוע פאשר ספירת בינה הולך פניה ואינו משפיע להספירות שלאחריה הדיגין מתעוררין וידוע ג"כ שהשליש ספירות ראשונות מסתרים שםם לאשר הם בתכלית ההעלם וההסתרה ומזה אמר מקום יש לו להקב"ה שבו בוכה ומסתרים שמו פ"י שקיבוץ ההשפעה הוא בשלישה ראשונות שמקבצים ההשפעה מז' אחרונות וע"ז מקשה הא כתיב עוז וחדנה במקומו והמקשה הי' סובר שבהספירות הראשונות אין שום חסרון ההשפעה לעולם והא דכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות לבכי היינו שהספירות הד' התחתונות מונעים אורם והשפעתם מאתנו ולכך לא הקשה קראי אהדדי אבל אהא דאמר שהשליש ראשונות מונעים השפעתם מהספירות שלאחריהם ע"ז מקשה שפיר והא כתיב עוז וחדנה במקומו ומשני הא בבתי גנאי והא בבתי בראי פירוש אדרבא שהספירות האחרונות אין מסלקין השפעתן ומה שהן יכולין להשפיע מצד עצמן משפיעין וזהו מאמר חז"ל השכינה בגלות ואולי זה תמנו ח"ו רק שאין להם להשפיע הרבה מחמת שאין מקבלין מהשלישה הראשונות והוא להיפך מסברת המקשן והדר מקשה ובבתי בראי ליפא עצבות.

והכתיב ויקרא ה' צבאות ביום ההוא וה' צבאות הוא בתי בראי פידוע שהן נצח הוד ומשני שאני חורבן בית המקדש דאפילו מלאכי השלום בכו פ"י שבשעת חורבן כל רעיה בגדו בה וכולם סלקו השפעתם פידוע כי אפילו לא היה להם השפעה רק ממלאכים כ"ע לא יכלו להו ומש"ה סילק הקב"ה ההשפעה מכולם כמו שאמרו עשר מסעות נסעה שכינה אבל עכשיו השכינה הוא בגלות ושומרות אותנו בכל מה שתוכל רק שאין לה להשפיע בשפע כי בינה הפכה פניה פנ"ל בזה המאמר והוא ברור בס"ד: אבות פרק ג'.
עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלישה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה.

ונראה שהן נגד מה שאמר ר' אליעזר הקפ"ר הקנאה והתאונה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם והיגנו כי שלישה אלה סיבות כל החטאים הגה, כי יש מצות האיברים שפין אדם למקום שהן כל מצות המעשיות.

ויש מצות שהן בין אדם לחבירו כמו שחשכם בעל חובת הלכות לא תקום ולא תטור ולא תשנא. ושרשם הוא ואהבת לרעה כמוה, ושמיעת כולם הן שמיעת דברי חכמים כמבואר בתורה לא תסור מדבריהם, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל, וע"י התאונה בא לעבור על כל מצות האיברים שפין אדם למקום ושפין אדם לחבירו.

גברתו הוא הקנאה ומניעת שמירת דברי חכמים הוא הכבוד, ונגד אלו השלישה אמר עקביא הסתכל בשלישה דברים הללו להנצל מהן. ומאין באת הוא סיבה להנצל מכבוד

כמאמר החסיד בס' חובת הלבבות תמה אני היאך מעבר הדם והשחן פעמים יתגאה ונגד הקנאה אמר למקום רמה ותולעה.

והוא פענן אמרו אל תירא פי יעשיר איש פי ירבה כבוד ביתו פי לא במותו יקח הכל פי לא ירד אחריו כבודו פי קנאה הוא מה שמתחרה מה שחבירו יש לו. ואף שהוא ג"כ עשיר וכשחושב זה אין לו קנאה על חבירו, פי מה תועלת בהענוש הלא הכל על מגן פי אל קברו לא יתנו לו ולא ירד אחריו כבודו.

ועוד נראה בכוננתו פי בשבת גבי הני קפולאי דאשפחין לר' אחא בר יאשי' שהי' שלם ואמר רקב עצמות קנאה. וזה מאמרו פאן שיזפור לאן הוא הולך ומחמת קנאה יעשה רמה ותולעה, ונגד תאנה אמר לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שמחמת זה יפרוש מן העבירות והא דלא אמר בכולמו האי דדין וחשבון, הוא משום דאמרין בש"ס דברכות לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר, אי אזיל מוטב ואם לאו יעסוק בתורה ואם לאו יקרא ק"ש ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שהוא תמוה שהי' לו להזכיר תיקף יום המיתה, וגם מה ענין בזה לשון ירגיז שאמרו חז"ל פה.

ונראה בזה דהרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות באבות הקשה אהא דאמרו בש"ס אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר, אלא אפשי ואבי שבשמים גזר עלי, דהא כתיב במשלי נפש אדם, רשע אינותה רע ומחלק הרמב"ם בין מצות שכליות למצות שמעיות, ומה שפירא ליביישוב סתירת הרמב"ם, ואפשר שהרמב"ם פינון לזה שיש מצות חוקיות אשר צוה לתברך שהן לחק עולם, ואלו לא נתנה התורה לא היינו יודעין שיש עבירה בזה כלל, ויש מצות שכליות התליון במדותיו של אדם כגון קנאה שנאה פאנה ומי שמדותיו רעים על זה נאמר נפש רשע אינותה רע, ונגד המצות שחקק הבורא יתברך אין לפרוש מהם רק מיראת השם יתברך.

והנה הרמב"ם מחולק עם המקובלים פי הרמב"ם אמר שיצר טוב ויצר הרע הם שני כוחות שהטביע הקב"ה באדם. היינו פח וכח התאונני, והמקובלים סוברים שיש מלאכים הממונים הנקראים יצר טוב ויצר הרע, ולאמת שניהם דברי אלהים חיים, פי באמת יש פח התאונה אמנם יש גם פן מלאך ממונה על זה הנקרא יצר הרע שנתמנה לפתות בני אדם וזהו אמרם פאן לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע הפוונה בונדאי יכול אדם בבחירתו למאס בעיניו כל תאוות עוה"ז וכענין אמרם איזהו עשיר כל שיש לו בה"כ סמוך על שולחנו, הפוונה שאיזהו עשיר בדעת המואס כל תאוותו פי כל תאוות שבאדם סופן מאוס בתכלית המאוס, פי המאכל תיקף בנוטלו לתוך פיו נמאס בעיניו ולזה אמר שעשיר בדעת הוא (שימלא) [שימאס] כל תאוותו אפילו במוכרח לאכול ולחשוב מה שיתנה ממאכלו ולזה אמר כל שיש לו ביה"כ סמוך לשולחנו.

אף בבוא עבירה לידו אין זה גדר יראת השם למאסה תיקף פי העיקר שהפרישה מעבירה יהי' רק מיראת השם, וזהו אמרם פאן שירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע דהיינו שלא ימאס תיקף עת בא העבירה לידו רק שיאמר אפשי בבשר חזיר רק מה אעשה שאבי שבשמים גזר עלי, ולכן לא צינה לו להזכיר תיקף יום המיתה פי יותר טוב להפריש מן החטא בעבור יראת השם ולא מחמת יראת המיתה ואם אזיל מוטב ואם לאו יעסוק בתורה פי אולי הוא מפח התאונני שיש באדם כדעת הרמב"ם והתורה מתשת פח התאונה

שבשביל זה נקראת תושביה, ואי לא אזיל שאז יש לחשוב שהיא מהמלאך השטן המסית האדם לרעה ולזה יקרא ק"ש.

כי אמרו בש"ס כל הקורא ק"ש מזיקין בדיילין ממנו. והיינו שפאמר ובני רשף יגביהו עוף רשף אלו המזיקין ואי לא אזיל אז אין לו ברירה.

ומוכרח הוא להזכיר המיתה וזהו ג"כ פוננת התנא אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם שאין שייכות לאלו שני מ' מרים זה לזה כלל, גם תמהו המפרשים בזה הלא כל התורה מלאה בהבטחת שכר ופרס על קיום המצוות גם קשה לי שהי' לו לומר אל תעבדו השי"ת ע"מ לקבל פרס כי מה שאמר הו כעבדים קשה מאוד, כי הלא עבדיו של אדם העובדים על מגן עבודתן גרוע פלא? חשב פי אסיא דמגן מגן שניא.

לכן נראה בכוננתו כי יש שני מיני עבדים אחד שעובד בשביל השכר שמקבל בעבודתו העבדות עליו כמשא פכד וכעבד ישאר צל פו שכיר יקנה פעלו כי העבדות דבר קשה ורע הוא רק שעושה העבדות בשביל קיבול שכר ועושה המלאכה בלב רע ויש עוד פועל בשכר שלומד המלאכה אצל אדונו.

ואם הוא מלאכה המעשרת בעלי' פגון ניקב מרגליות ודאי דעוסק בה יום וליה מחמת חיבת המלאכה בעיניו, והנה נחזי אנו הא דאמרו בש"ס אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אם גם במצנה שבא להידו ואמר בהיפוף אי אפשי ואבי שבשמים גור עלי הא ודאי ליתא דמצנה ודאי צריכה שתהי' בשמחה וטוב לב ותהי' למיאבון.

כי כל המצוות מצד עצמותן טובים הנה עד למאוד ובהדיא פתיב קרא מפורש ויצונוי ה' אלהינו לעשות פכל המצנה לטוב לנו לחיותינו, רק בעבירה אף שמצד עצמותה הוא רע. מ"מ מחויב לפרוש מצד יראת השם וזהו אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס.

פירוש שהמלאכה הוא דבר קשה ועבדות גדול ועושים רק מההכרח של השכר אל תהיו עושים פו המצנה כעבדים הללו דהיינו שיהי' עשיית המצנה קשה בעיניכם עד שאין אתם עושים אותה רק בשביל השכר רק הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, פי' פאותן עבדים המשמשין בשביל המלאכה פי' עשיית המצנה בעצמותה טובה היא ואלו לא הי' שום קיבול שכר עלי' ג"כ ראוי לעסוק במלאכה טובה פזאת והשכר הוא רק מתנת חנם פמי ששוכר אחד שיתפור בגד לעצמו וילבשנו בעצמו ונותן לו שכר עבור זה.

אמנם בעבירה אמר בהיפוף ויהיה מורא שמים עליכם דהיינו שלא תפרשו מהעבירה בשביל שבעצמותה הוא רעה רק בשביל מורא שמים ולזה נגד התאנה אמר שישתפל במה שעתיד ליתן דין וחשבון דהיינו שלא יפרוש עצמו מתאוות דברים אסורים שחקקה התורה רק מגזרת מוראת שמים, אמנם נגד הגאנה והקנאה שהם מדות רעות ובה פתב הרמב"ם שמלבד גזירות השי"ת ראוי להרגיל עצמו במדות טובות שלא יהי' לו שום חשק למדה רעה פי נפש רשע אנותה רע.

ובבניאור אמרו מאד מאד הוי שפל רוח דהיינו שיתעקר המדה רעה לגמרי מפל וכל מצד הטבע ולזה אמר שלא מצד הדין וחסבון לבד ראוי לפרוש רק להרגיל במחשבתו מצד הטבע ולחשוב מאין בא ולאן הולך לזכור יום המיתה למען יתעקרו המדות רעות מצד הטבע וכבר הזהרנו חכמינו ז"ל שנעלה תמיד על לבנו יום המיתה ולאן אתה הולך: במדרש (שיר השירים) סמכוני באשישות אלו הלכות רפדוני בתפוחים אלו אגדות, הא שממשיל הלכות לאשישות והגדות לתפוחים דאשישות היינו אשישי ענבים שהיו מובלע בתוכו, והיו עצמותו משפר וכשהוא מובלע בענבים אינו משפר פן הוא ההלכות שעל דרך פשוטו הן בענבים המתוקין לחיד וכאשר ידרוך אותן ויעשה מהן זין אז לאו כל מוחא סביל דא ויש גבול לשתיית כל אחד וכמו כן ההלכות שע"פ פשוטו הן פנין הנבלע באשישות וכאשר יענין בהם בעומק עיון לאו כל מוחא סביל דא.

והגדות ממשייל לתפוחים שהן אתרוגים כמבואר בתרגום שאם יראה בהן פאשר הן מלמעלה בקליפתן אין בהן רק ריח בעלמא ובתוכן הן טובים מאוד והתוף מכנסה בקליפה וגם אין משקה שלהן משפר וע"ז אמר הכתוב הטעם למה אין תוף שלהן נגלה לזה אמר פי חולת אהבה אני וכשם שאם רוצים לזון את החולה צריכין ליתן לו במעט מעט ואף אותו המעט צריכין ליתן לו במשקה שיוכל לקבל כמו כן אנחנו חלושי השגה וא"א להשיג עומק ההלכה לעומק המושג לכן משלו ליין וההגדות שהחיצונית שלו הוא רק פקליפת האתרוג שאין בו רק ריח בעלמא אף שהוא רק למוסר טוב אמנם תוכיותיו הוא פעין תוכו של אתרוג שהוא טוב: במדרש שוחר טוב שמואל הקטן אומר טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים שפן דוד הוא אומר אל תבטחו בנדיבים והוא תמוה – והפוננה נראה פי חסיון נאמר על דבר המגין מצרה כמו לחסות מזרם וממטר ובטחון נאמר כשבטוח על דבר טוב שיגיע לידו והנה הבטחון על האדם הוא דבר רע מאוד כדכתיב ארור הגבר אשר יבטח באדם ובלאו הכי מתנתו מעוטה וחרפתו מרובה ומתנת האדם רע ומר הוא וזהו פוננת הכתוב טוב לחסות בה' היינו שיחסה בו שיגין עליו שלא יבא לדיד בטחון באדם ומ"ם מבטוח אינו מ"ם היתרון כי אם מ"ם ששימוש מן כלו' מן הדבר הזה שהוא הבטחון באדם שהשי"ת יגין עליו מזה.

והנה בין שימוש מ"ם פנה היינו מן ובין מ"ם היתרון הנגינה תשתנה כי מ"ם היתרון יש בו יותר הפסק טעם ולזה שמואל הקטן הי' קורא פסוק זה בניגון שאין משמש על מ"ם היתרון ואמר הוכחה לזה שאילו הי' מ"ם היתרון הי' משמעו שבטוח בנדיבים ג"כ טוב רק שהחסיון בה' הוא יותר טוב וזה א"א שהרי דוד הוא אומר אל תבטחו בנדיבים וע"כ אינו מ"ם היתרון רק כמו שפרשתי למעלה: ועוד נראה פוננת המדרש לשלול הבטחון באדם כי באמת אינו נכון כלל רק לחסות בה' בלי שום בטחון באדם.

ונה ענין המ"ם המגרע, כמו ויאהב יעקב את רחל מלאה, וירא ה' כי שנואה לאה. וגם טוב לשמוע גערת חכם משמוע שיר כסילים.

וגם טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית המשטה וכתיב לב חכם בבית אבל ולב כסיל וכו' מפל זה נראה בעליל כי יש מ"ם המגרע מורה לבל יתפוש כלל הדבר שהוא וזו אומרו פאן טוב לחסות בה' רק זה ולא לבטוח באדם כלל וכלל.

ורא' לזה כי אי אפשר לפרש שנה טוב מזה אכן גם זאת בבחינת טוב הלא דוד אומר אל תבטחו באדם ובהבן: רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב ונ"ל עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב עוד לזה החטא כלל.

ותמהו כולם ע"ז הלא הבחירה חפשיית. ולפענ"ד נראה פשוט כי האדם מקודם עשותו העבירה הוא שנה בבחירתו לטוב או לרע אבל אחר עשותו החטא שורה עליו רוח טומאה ומלפפתו עד שמחטיאו שנית.

ולזה הגדולה שבחשובות באותו מקום באותו אבר באותו אשה וכו'. ולזה אמר שישבוב כ"כ על שיעיד עליו יודע תעלומות פי' שכבר סר החטא מדעתו עד שמפח העבירה לא ישוב עליו רק הוא בבחירה שנה כמקודם וזה ג"כ פוננת הש"ס בהתשובה באותו מקום לא חס ושלום שיתייחד עם אותו אשה כי ח"ו לא הותר יחוד לבעל תשובה רק פוננתם שישבוב כ"כ עד גדר שאלו הי' כא לידו חטא כזה לא הי' עושיהו וכזה מוזכר בספר חסידים שפעם אחד הורה חסיד אחד לחוטא לעשות תשובה הנזכרת באותו מקום ונכשל בזה מטעם דלאו דינא קאמר דלא הותר יחוד לבעלי תשובה פנ"ל רק פוננתו על דרך שפתבתי פנ"ל ברור ונכון: רמב"ם הלכות תשובה פ"ג הלכה ב' דגין את האדם אם עונתיו מרובין מיד הוא מת ברשעו וכו'.

ואח"כ דגין את העיר ואח"כ דגין את המדינה ואח"כ דגין את כל העולם וכו' ע"ש והקשה הלח"מ דאם דגין כל העולם עפ"י רוב מה יש לדון שוב המדינה והעיר והאדם ע"ש והוא קושיא חמורה לכאורה ונ"ל לתרץ דהא נדאי עונשי העבירות אינן שוין דיש עבירות.

שהעונש שלהן הוא בכני ויש שהעונש הוא בחיי ויש מהן במזוני, וכן שכר פירות המצות אינן שוות יש שהשכר הוא בכני ויש במזוני ויש בחיי וכולן נשקלין בדעת אל דעות ואם עשה אדם ד"מ אף אלה עבירות שעונשן הוא במזוני עפ"י דינו של מעלה ועשה מצוה אחת ששכרה חיי לא בשביל אלו העבירות ינטל שכר זו המצוה שאין עונשן של אלו נגד שכרה של זו אכן אם עונשי העבירות נגד שכר המצות אז הם נשקלין מה הן הרוב אם לילה אחר המצות או העבירות והולכין אחר הרוב וכן הדין בכל העולם דיש עבירות שמחייבות השחתת עולם עפ"י דין של מעלה כמו עבודה זרה אשר נאמר עליו בפרשת האזינו שבעבור השבט או המשפחה שיהיה כמהפכת סדום ע"ש וכן שבועת שוא שנופרעין מפל העולם ויש עבירות שאין דינן על כל העולם רק על עצמו לבד וכן יש מצות שגורמין קיום העולם כמו השלשה דברים שהעולם עומד עליהם וכולן נשקלין בדעת אשר לו נתכנו עלילות ואין אתנו יודע מזה עד מה, ואם יש ד"מ בעולם עבירות שגורמין השחתת ומצות שגורמין קיום נשקלין זה כנגד זה והולכין אחר הרוב וא"כ א"ש הפל בעזה"י שמקודם דגין את העולם ואם אין בהו דין השחתה דגין את המדינה אם יש בה דין השחתה נשחת ואח"כ את העיר ואח"כ את האדם ולא קשה נמי אמאי לא הכריע כל העולם כולו את נח כי הגם שלא הי' בשכר מצותיו קיום העולם מ"מ הי' שכר מצותיו רב כל כך שהי' גורמין לקיומא דידן' ועיין היטב ותמצא הפל על נכון בעזרת השי"ת.

ועוד נראה לי כי דוקא אותן הצדיקים שיש להן עוונות רק שזכיותיהן מרובין מעונותיהם מצריכין מעשיהם לעלות על כף מאזנים ועולין מעשיהם עם מעשה הרשעים בכף

מאזנים אחד ולפעמים מכריעין הרשעים את הצדיקים או להיפך אבל צדיק גמור שאין צריף לעלות בכף מאזנים כלל אינו נשקל כלל עם הרשעים ולא הוא מכריע אותן ולא הן מכריעין אותו תדע דמשה לא הכריע את כל ישראל בשעה שאמר לו השי"ת ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול ולא הן היו יכולין להכריע אותו ובזה א"ש נמי מאי דקאמר הש"ס בשבבותא דרב לא הי' דברתא וכו' אתחזי לי' בחלמא דהא מלתא זוטרתא והש"ס זו תמויה ולפי דברינו א"ש דהם היו סבורים דרב הוא כף נפיש זכותי' ועלה עמהם בכף מאזנים אחד והכריע אותן והא מלתא גנאי הוא לגב' דרב דרב צדיק גמור הי' ולא נשקל כלל עמהם ולזה אתחזי לי' בחלמא דלאו משום דרב הי' וכו' ולזה א"ש נמי הש"ס דפ' חלק גבי צדקיהו בן מעשה אשר קלס מלך בכל דקאמר שם דאמרו לי' לייתי ליהושע כ"ג דנפיש זכותי' ואח"כ גבי נבוכדנצר אמר ידענא כף דצדיק גמור את ולפ"ד א"ש דהם היו סבורין דיהושע הוא רק נפיש זכותי' ויעלה עמהם במשקל ויכריע אותן ואח"כ קשלא נשרף נראה שהוא צדיק גמור ולא נשקל עמהם כלל.

ועוד יש לפר' מה שלא הכריע דור המבול את נח מחמת שעבדו ע"ז ויצאו מן הכלל ולא יכלו להכריע: א במלכים ג' אז תבאנה שתי נשים זונות וגו' ויאמר המלך גזרו את היגד החי לשנים וגו' והוא תמויה מאוד, א) למה היל"ל גזרו את היגד ותנו החצי לאחד הול"ל המיתו גם את היגד השני ויהיו השני ילדים מתים ותנו יגד אחד מת לאחת והשנית לשניה ולמה לו לגזרו לשנים, ב) למה לו להביא הסרב לפני המלך הא יכולין להמיתו חוץ מבית המלך, ג) ראשית אמירתו הנה כחוקא להמית יגד בשביל טענותם.

ד) במה הי' טענותם פינון שאין הדבר נוגע לממון והשם יודע ממי הוא, ה) באיזה ענין באו אל המלך לשפוט ומי יודיע את המלך לכן נראה דהי' משפטן נוגע לממון ולאיסור דבמדרש שה"ש בפסוק ראשון מבואר דשני יבמות היו וכלה ונחמותה היו ע"ש וכיון ששבואר שחמותה יבמה הי' ולא היו לה בנים והיו שניהן זקוקות ליבם על פן אחר שילדה אין פלגה ניסת לאחר ואמרה חמותה שפן פלגה הוא המת וממילא זקוקה ליבם דהיינו לכן החי שהי' לה מבעל הראשון והוא יורש כל הנכסים והכתובה א"צ ליתן לה פינון שהוא זקוקה ליבם וכן החי הוא יורש של בעלה וכלתה אמרה שפן החי הוא שלא והוא היורש לבעלה וגם להסבא הוא יורש בין שאר יורשין וגם לאיסור נוגע ויאמר המלך להביא את הסרב כי בשה"ש על פסיק פולם אחוזי סרב תרגום יונתן דהיינו תורה שנמשלה לסרב עיי"ש.

וז"ש פאן ויביאו את הסרב פלומר שהי' מקונם דן ע"פ התורה שנמשלה לסרב אם להאמין להאשה שבנה מורכב על פתיפה ולא להאמין להאשה שבאמה להוציא מחזקתה וגם לאיסור אם נאמנת לומר גיטן לי בן פינון שלא היתה מוחזקת בגילד ופסק המלך ואמר גזרו את היגד והוא דרף מליצה פלומר שהגילד הוא ספק לשניהם הן לענין איסור הן לענין ממון ירושה דמה שהוא מוחזקת בבן אינו ראיה דכל חזקה בעינו דאמתחוק שלשים יום וכשאשה שמעה גזרו היינו שיהא הבן בספק ולא יורש לא מזה ולא מזה כי יורשין של זה ושל זה מצי מדחי ליה אמרה גם לי גם לך לא יהי' והשני' אמרה תנו לה את היגד והמת אל תמיתוהו כי חז"ל דרשו אקרא ויהושע וכלב חיו מן האנשים האלה שנטלו חלק בארץ וכן פי' הרשב"א כי כל ביטול איזה דבר יקרא מיתה ולזה הודית ואמרה תנו

לה את היגלד והמת אל תמיתוהו כלומר שלא יבוטל נחלתו מכל וכל ולזה אמר תנו לה את היגלד כלומר שהוא שגלה ומזה ידע שלמה שהיא אמו וסמה על האומד פי ידע בקממתו וברוח הקודש שהוא פן ולזה פתיב וידעו כל העם וגו': עמוס ה' הנה אני נושא עליכם קינה.

נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל. הרבה פירושים נאמרו בזה ונלפענ"ד לפרש הפוננה פי הישראל נקראים בכל תנ"ך בתולת ישראל ומבאר במדרש חזית שהישראל הן הפל בבחינת ארוסה כדכתוב וארשתיך לי לעולם, ובעת הגאולה הן בבחינת נשואין ובעולה כדכתיב פי בועלך עושיך עיי"ש וזהו שאמר הנביא פי בעת שהי' הנפילה לישראל בכדי שלא תוסיף להיות שוב בשם בתולת ישראל רק בשם בעולה כדכתיב (ירמ' ג') פי אנכי בעלתי בכם ואנכי בעלתי בם וזהו שאמר הנביא שנושא קינה על בית ישראל פי בעת שנגלה למען לא תוסיף קום עוד בשם בתולת ישראל רק בשם בעולה וכמ"ש ירמ' אזיהי הנפילה גדולה עד מאוד ונטשה מעל אדמתה אין מקימה והעיר היוצאת אלה תשאר מאה וגו' כלומר שאז יהי' הנפילה כל כך כדבר המושלף לחוץ וכן אמר ירמ' כאשר הבטיח ואמר ובעלתי בכם ואמר ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה הרי שקודם שתיבעל ישאר מעט מהרבה וזהו הקינה אשר נושא עמוס על ישראל ולכך אמר אח"כ פי כה אמר ה' דרשוני וחי: ירמ' ח' מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגומר הקשבתי ואשמע לא כן ידברו.

ונראה לפרש הפסוק דהנה יש שני מיני חטאים, א) שמורה היתר לעצמו ואומר שדבר זה מותר הוא והשני הוא מחמת שנאת המוכיח כמו שנאמר שנאו בשער מוכיח ומחמת נצחון נתפונן לסתור דברי מוכיח ועושה רע.

ונה פוננת הכתוב מדוע שובבה העם הזה משובה נצחת כלומר שחוטאים כדי לנצח דברי המוכיח ולהכעיס הבורא ית' החזיקו בתרמית מאנו לשוב פי' אף שיידוע להם שהוא תרמית מ"מ מאנו לשוב בשביל הנציח וכדי להכעיס הקשבתי ואשמע לא כן ידברו פי' הקב"ה אומר שמעתי שהם בעצמם אומרים שלא נכון דרכם לפני.

וז"ש לא כן ידברו ופירש"י שכן הוא מלשון נכון וזהו אומר שיהן בעצמם אומרים שלא נכון הדבר ואף על פי כן אין איש ניהם על רעתו וגו':